EMILE ZOLA

MARSİLYA'NIN GİZEMLERİ

ENGİN YAYINCILIK

Türkçesi: Ricena

Emile Zola

MARSİLYA'NIN GİZEMLERİ

Türkçesi
RİCENA

ENGİN YAYINCILIK PAZARLAMA VE MATBAACILIK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
İstiklal Caddesi Gazeteci Erol Demek Sk. Erman İş Hanı No: 5/3 Beyoğlu/İST. Tel: (0212) 244 08 44-243 57 63

MARSİLYA'NIN GİZEMLERİ

ENGİN
YAYINCILIK

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

LES MYSTÈRES DE MARSEİLLE

Fransızca metinden dilimize çeviren
RİCENA

Birinci Baskı: 2004

ISBN
975-379-363-4

Yayın Yönetmeni
Mehmet Ali Engin
Dizgi Mizanpaj
Engin Yayıncılık: Nilgün Baysal
Redaksiyon
Ergül Karakaya
Kapak Tasarım
Cengiz Bostan
Montaj
Ümit Tuvan
Baskı Cilt
Engin Matbaacılık
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 612 05 53

"Le Messager De Provence, Marsilya'dan yayınlanan bir gazete. Büyük bir işe başlayacağım. Bu gazetede, 1 Mart'tan itibaren uzun bir roman yayınlayacağım: Les Mysteres de Marseilles (Marsilya'nın Gizemleri). Bu roman, son cinayet davalarının belgelerine dayalı. Etrafımda her yer belge dolu ve bu kaostan nasıl bir eser çıkartacağımı bilemiyorum. Bu işte az para var ama tüm Güney'de büyük bir başarı kazanacağıma inanıyorum."

Değeri bilinmemiş roman-makale, Marsilya'nın Gizemleri; Marsilya'nın ve Aix-en-Provence'ın mahkeme arşivlerden yararlanılarak ortaya çıkarılan bu eser; 1840 ile 1848 tarihleri arasında Marsilya'nın tarihi, sosyal ve siyasal gerçeklerini gösteren, belgesel niteliğinde bir tablo çiziyor.

Emile Zola, bu kitapta derin araştırmalar ve incelemeler sayesinde, bir şehirde yaşanan çeşitli olaylardan, komple bir toplum ortaya çıkarıyor: Aristokratlar ve kentsoylular, armatörler ve bankacılar, noterler ve tefeciler, işçiler, rahipler ve halkın kadınları...

1884 Baskısının Önsözü

Bu romanın anlatılması gereken yararlı bir hikâyesi var;

1867 yılında, mesleğe yeni başladığım, ekmek paramı bile zor bulduğum en yoksul günlerimden birinde, küçük yerel bir gazete olan *"Messager de Provence"* gazetesinin Marsilyalı yöneticisi, iyi bir fikirle gelerek, bana iş teklif etti. 'Marsilya'nın Gizemleri' başlığı altında, her gün yayınlanacak bir roman yazma fikriyle, kendi gazetesini daha iyi lanse edeceğini umuyordu. Bu romanın, kendisinin Marsilya ve Aix mahkeme dosyalarını şahsen araştırarak ortaya çıkardığı tarihi nesneleri ve halkı coşturarak öne çıkan büyük yerel davaları içermesi gerekiyordu. Elli yıldan beri gazete yayınlanan bu şehirdeki diğer gazetecilerin fikirleri, bu gazetecinin fikrinden daha akıllı değildi. Fakat bu gazeteci, makale yaratabilen veya çok iyi roman yazma yeteneğine sahip olan birini bulamamıştı.

Teklifini kabul ettim ama içimde ne istek, ne de bunu yapmak için gerekli hırs vardı. O zamanlar, çok bıktıran, angarya gazetecilik işleri yapıyordum ve bana, iki iş için para ödemeleri gerekecekti. Hesaplarıma göre ayda, iki yüz franktan dokuz aylık alacağım vardı. Bu, mucize bir kazanç değildi. Önüme bol bol dokümanlar ve dosyalar koyuldu ve işe başladım. En sansasyonel davaları, hikâyelerimin merkezi olarak seçip diğer küçük davaları ona bağladım ve hepsinden bir roman yarattım. Tabi bu iş, çok büyük bir işti. O zamanlar, hâlâ kendimi bulmaya çalışıyordum. Bu romanı sadece kendi işim olarak yazarken, belgelere dayanarak çalışmayı öğrendim. Bu yöntemi, daha sonraki edebi eserlerimde de sürekli kullandım.

Bu romanımı, dokuz ay boyunca haftada iki kez, tefrika

olarak yazdım. Aynı anda **L'Artiste** gazetesinde **Therese Raquin**'i yazıyordum ve o da bana, beş yüz frank kazandırıyordu. Sabahları, bu romanın iki sayfasını yazmak bazen dört saat sürerdi. **Marsilya'nın Gizemleri** romanında ise bir saatte yedi veya sekiz sayfa yazabiliyordum. Böylece günümü kurtarıyordum ve akşamları karnım doyuyordu. On sekiz yıl sonra böyle bir eseri neden unutkanlık uykusunda uyumaya bırakmıyor, tekrar yaşatmaya çalışıyorum? Yeni baskı çıkartmamın sebebi budur.

Hakkımdaki, bazı söylentileri yok etmek istiyorum. İnsanlar, ilk yazdığım yazılarımdan utanmam gerektiğini söylediler. Hatta bu konuda Marsilya'nın bazı kütüphanecileri ve birçok meslektaşım, bu kitabın ilk baskısını bulmak için her yeri araştırdılar. Amaçları; benim silmek istediğim, belki saklı bir günahımı veya yaptığım edebi bir hatayı bulabilmekti. Söylenenlere göre, ilk baskının bulunan her numunesi için meslektaşlarıma, otuz frank ödettirdiler. Onlar, beni bu parayla satın almadılar ve o yüzden ben onları bir hırsızlıkla suçluyorum. Bu eski fikir, yani karanlık bir mazim olduğu düşüncesi, bugüne kadar her yerde yayıldı. Günün birinde, Marsilyalı bir sahaftan bana gelen mektupta, elindeki ilk baskı numunesini, çok yüksek fiyat karşılığında bana satmak istediği yazıyordu. Ben de ona cevap vermedim. Söylentileri yok etmenin en iyi yolu, bu romanı tekrar baskıya vermekti. Bu kitap, ilk yazıldığı gibidir ve yüksek sesle herkesin önünde söylüyorum: Hiçbir şeyi değiştirmedim. On yıl boyunca her gün yazdıklarımı, yani onların düşüncelerine göre, geçmişe gömülen kötü sayfaları ortaya çıkarmakla, beni çok üzeceklerini zannettiler. Yaptığım gazeteciliğin çok fazla değeri yoktu. Fakat ekmek paramı kazanmam gerekiyordu ve ben edebiyatla doğmadım zaten. **Marsilya'nın Gizemleri**, suçlandığım işlerden biriydi. Hayatımın en yoksul günlerinde yaptığım, bana ekmek veren işler yüzünden, yüzüm neden kızarsın ki!

Düzeltilemeyecek kadar vasatım olmalarına rağmen, onlara teşekkür ediyorum.

Bir başka sebep daha var. Eğer fikrimi söylemem için be-

ni zorlarlarsa; bana göre bir yazarın, kendi eserleri arasında seçim yapmadan kendini tamamen halka vermesi gerek. Belki yarattıkları arasında en zayıf olanı, kendi yeteneğini en iyi gösteren bir eser olabilir. Bazı ölü doğan kitaplar, kendileri yok oldukları için halkla buluşamıyor. Bu kitap, kendiliğinden ötekilerle beraber ölene kadar yaşayacaktır. Kalitesi, vasat olsa bile okuyucu okusun ve bu zayıf eserden *Rougon-Macquart* edebi seviyesine kadar çıkabilmem için ne kadar hırs, irade ve iş gücü ile çabaladığımı anlasın istiyorum.

Emile Zola
Medan, Temmuz 1884

BİRİNCİ BÖLÜM

I
Blanche de Cazalis, Phillipe Cayol'la Kaçıyor

1840 yılının Mayıs sonuna doğru, 30 yaşlarında bir adam, Aygalat yakınlarında bulunan Saint Joseph'teki bir patika yolda hızlı hızlı ilerliyordu. Atını, komşu köyden birisine bırakmıştı. Adam, taşra tepeliklerinde benzerine sıkça rastlanan, büyük, yüksek yapılı şato benzeri bir eve doğru gidiyordu. Arka cephesi, kozalaklı çam ormanına bakan malikânenin yanından geçmek istemedi ve yönünü değiştirerek, ormanın sonuna kadar ilerledi. Orada oturarak heyecanla, ağaçların dallarını elleriyle ayırarak, birini bekler gibi merakla ve sabırsızlıkla yolları izliyordu. Ara sıra kalkarak birkaç adım atıyor, sonra tekrar titreyerek oturuyordu.

Uzun boylu, uzun siyah favorili ve garip görünümlü bu adamın yüz hatları, bu bekleyiş sırasında yaşadığı tedirginlikle sertleşerek, ona asık suratlı bir ifade veriyordu. Sert bakışları ve gerilmiş dudakları, bir an yumuşak bir gülümsemeyle kıvrıldı. Malikâneden çıkan genç kız, birinden saklanır gibi eğilerek, çam ormanına doğru koşmaya başladı.

Henüz 16 yaşlarında olan bu genç kız, mavi fiyonklu hasır şapkasının altına gizlediği küçücük yüzünde, mutlu ve ürkek bir ifade ile nefes nefese gülümsüyordu. Omuzlarına inen sarı saçları, heyecandan pembeleşen yanaklarıyla hoş bir tezat oluşturuyordu ve küçücük ellerini, kalp atışlarını sakinleştirmek ister gibi göğsüne bastırıyordu.

"Ne kadar çok bekletiyorsunuz Blanche," dedi genç adam, "Sizi görmekten ümidimi kesmeye başlamıştım...!" diya ilave ederek onu, yanındaki yosun kaplı taşın üzerine oturttu.

"Özür dilerim Phillipe, amcam bir mülk almak için Aix'e gitti, dadımdan kurtulamadım."

Genç kız, sevdiği adamın kucağına bıraktı kendini ve iki sevgili, coşkuyla sohbet etmeye başladılar. Blanche, büyük bir çocuktu ve sevgilisiyle, bebekle oynar gibi oynuyordu. Phillipe, ise hevesin getirdiği tutkuyla, ona sarılıyor ve sessizce onu izliyordu.

Her ikisi dünyayı unuttukları bir anda, yan yoldan geçen ve onlara gülerek bakan köylüleri fark ettiler. Genç kız, korkarak sevgilisinden uzaklaştı.

Blanche'ın yüzü sarardı ve korku dolu gözlerle:

"Ben yandım, bu adamlar, amcama söyleyecekler! Ah Phillipe, ne olur beni kurtarın!" diye yakındı.

Bu sesle yerinden kalkan genç adam, ateşli bir şekilde:

"Kurtarmamı istiyorsanız, beni izlemeniz gerek. Gelin birlikte kaçalım, yarın amcanız, evliliğimizi onaylayacaktır. Böylece aşkımızı, sonsuza kadar doya doya yaşarız," diye yanıt verdi.

"Kaçmak mı? Kaçmak mı?" diye tekrarladı genç kız.

"Bende bu cesaret yok. Çok zayıfım ve çok korkuyorum...."

"Ben seni desteklerim Blanche. İkimiz, sevgi dolu bir hayat yaşarız."

Blanche, dinlemeden ve cevap vermeden, başını Phillipe'in omzuna dayamıştı.

"Korkuyorum, manastırdan korkuyorum," diye alçak sesle devam etti Blanche.

"Benimle evlenecek misin? Beni hep sevecek misin?"

"Seni seviyorum. Bak, karşında diz çökerek sana söz veriyorum."

Gözlerini kapatan Blanche, Phillipe'in kolunda tepecikten aşağı inerken, arkasında bıraktığı eve bakarak, içindeki buruklukla, gözlerinden akan iki damla yaşa engel olamadı. Yıkılmıştı ama bir dakikanın şaşkınlığıyla ve genç adama güvenerek, kendini ve geleceğini ona bıraktı. Phillipe'i, genç yaşının tecrübesizliği ve ilk tutkularıyla, deli gibi seviyordu. Blanche, kaçışının kötü sonuçlarını düşünmeden, yatılı bir öğrenci gibi isteyerek kaçıyordu. Phillipe ise, onun yanında

nefes nefese yürürken, adeta bu başarısından sarhoş olmuş bir halde titriyordu.

Önce bir fayton almak için Marsilya'ya gitmek istiyordu ama Blanche'ı, tek başına sokakta bırakmaktan korkuyordu. Bu yüzden, köyden epeyi uzaktaki Saint-Just meydanında bulunan annesinin çiftliğine, yürüyerek gitmeyi tercih etti.

Phillipe, atı bırakmak zorunda kaldı ve iki sevgili, son derece cesaretli bir şekilde yürümeye başladılar. Hızla ilerleyerek çayırlardan, tarlalardan, çam ormanlarından geçtiler. Onlar, ılık havada, köylülerin şaşkın bakışları arasında koşarken, saat dörde yaklaşıyordu. Güneş, sapsarı ışıklarıyla ikisine eşlik ederken; onlar, yüreklerindeki burukluğu unutmaya çalışıyorlardı.

Phillipe'in annesinin çiftliğine varmaları bir saat sürmedi. Blanche'ın, kendini bitkin bir vaziyette, kapının yanındaki taş bankın üzerine bıraktığı sırada, genç adam da çevrelerindeki, işlerine karışan can sıkıcı insanları uzaklaştırmakla meşguldü. Phillipe, daha sonra Blanche'ı, dinlenmesi için odasına götürürken, annesinin işe aldığı bahçıvan Ayasse'tan bir fayton almak üzere Marsilya'ya gitmesini rica etmişti.

Faytonu beklerken, her ikisi de kaçışlarının yarattığı tedirginlikle sessizleştiler. Phillipe, Blanche'ı küçük bir sandalyeye oturttu ve dizlerinin üzerinde yükselerek, uzun süre genç kızı izledi. Blanche'ın ellerini, ona güven vermeye çalışır gibi, yavaşça ve sevgiyle öpüyordu.

"Bu ince elbiseyle kalamazsın," dedi sonunda. "Erkek gibi giyinmek ister misin?"

Blanche, gülümsedi. Kıyafet değiştirme fikri, ona çocuksu bir mutluluk vermişti.

"Kardeşimin bedeni küçük, onun kıyafetlerini giyeceksin," dedi Phillipe.

Bir bayram gibiydi. Genç kız, şirin bir sakarlıkla pantolonu giyerken, kahkahalar atıyordu ve Phillipe, coşkuyla onun yanağındaki kırmızılıkları öpüyordu. Blanche, giyindikten sonra 12 yaşındaki bir erkek çocuğuna benzemişti. Saçlarını şapka içine hapsetmek çok zordu. İsyankâr saçlarını tepesinde toplarken, sevgilisinin elleri titriyordu.

Nihayet Ayasse, bir faytonla geldi. Bu iki kaçağı, Saint-Barnabe yakınlarında bulunan evinde saklamayı kabul etmişti. Phillipe, evden kendi parasını aldı ve üçü faytona binerek uzaklaştılar. Jarre köprüsüne geldiklerinde faytonu bırakarak, bahçıvanın evine kadar yürümeye başladılar.

Alacakaranlık olmuştu. Soluk gökyüzünden inen şeffaf gölgeler, güneşin gün boyu ısıttığı toprağa yansıyordu. O an, yeni doğan gecenin sessizliğinde, kendini sevgilisinin kucağında yalnız hisseden Blanche'da bir korku oluştu. Genç kızın içindeki iffet duygusu uyandı ve tanımadığı bir tedirginlik hissetti. Yine de kendini, Phillipe'in tutkusuna bıraktı. Korkuyordu ama mutluydu. Biraz zaman kazanmak istedi ve:

"Dinle," dedi Blanche.

"Günah çıkarturan Rahip Chastanier'ye yazacağım... Amcamdan bizim için af dilemesini ve bizi evlendirmesini rica etmesini isteyeceğim... Sanırım senin eşin olursam, daha az korkacağım."

Phillipe, bu son cümledeki sevecenliğe ve saflığa gülümsedi.

"Rahip Chastanier'ye yaz," dedi. "Ben de saklandığımız yeri, kardeşime bildireceğim. O, yarın gelir ve senin mektubunu götürür."

Sonra gece oldu. Sıcak ve coşkulu anların sonunda, Blanche, Phillipe'in eşi oldu. İtaatkâr bir şekilde kendini tamamen onun kollarına bıraktı. Phillipe, hırsından ve tutkusundan; Blanche ise cahilliğinden günah işliyordu. Ah! O tatlı ve korkunç gece!! Daha sonra sevgililerin, pişmanlıkla acı çekmelerine sebep olacaktı.

Ve sakin bir mayıs akşamı, Blanche de Cazalis, Phillipe Cayol'la böyle kaçtı.

II
Kahraman Marius Cayol'la Tanışıyoruz

Blanche'ın sevgilisinin kardeşi Marius Cayol, 25 yaşların-

da, kısa boylu, zayıf ve silik görünümlüydü. İki siyah gözün dikkat çektiği solgun yüzü; sadık, özverili ve iyi niyetli gülümseme ile aydınlanırdı.

Mahzun bir havası vardı. Bir çocuk mahcubiyetiyle, tereddütlü ve boynu bükük yürüyordu. Onda ilk bakışta fark edilmeyen güzellik; yalnızca kötülüğe ve haksızlığa meydan okuyup, doğrulara sevgisini gösterince ortaya çıkıyordu sanki.

Marius, ailenin zor görevlerini üstlenmişti. Ağabeyini tutkulu ve hırslı içgüdülerine bırakmıştı. Sürekli, çirkin olduğunu ve hep çirkinlik içinde yaşaması gerektiğini tekrarlıyor, bu yüzden de ağabeyinin yanında kendini çok küçük hissediyordu. Ayrıca, Phillipe'in uzun boyunu ve o muazzam yakışıklılığını göstermek istemesinin, anlayışla karşılanması gerektiğini düşünüyordu. Her ne kadar Phillipe kendisinden büyük olsa da gerektiğinde Marius, o coşkulu, büyük çocuğa sertlik gösteriyor, ona bir babanın tavrı ile kimi zaman sert, kimi zaman da sevecen davranıyordu.

Dul kalan annelerinin hiçbir varlığı yoktu. Ölen eşinin, bir ticari anlaşmada kazandığı ve bankaya yatırdığı bir miktar para ile zar zor geçiniyordu ki, bu para da ancak çocuklarını büyütene kadar yeterli olmuştu. Çocukları büyüdüğü zaman onları, bu gerçekle ve hayatın zorluklarıyla karşılaştırdı. Hayata atılan ve zıt karakterde olan bu iki kardeş, iki farklı yol seçtiler.

Özgürlüğe ve zenginliğe aç olan Phillipe, kendini işe veremedi. Ona göre, bir anda zenginliğe ulaşmak için tek çıkar yol, zengin bir kadınla evlenmekti. Bu hayalin, iyi bir gelir ve güzel bir eş elde etmek için hızlı bir yöntem olduğuna inanıyordu.

Böylece hep gündemde oldu. Kadınları kendine âşık ettiren ve hayal âleminde yaşayan biri oldu. Bakışları ve aşk kelimeleriyle süslediği şık görünümünü, Marsilya'da sergilemekten sonsuz bir zevk alırdı. Onu şımartan annesi ve kardeşi, kaprislerine boyun eğerek, isteklerini yerine getirmeye çalışırlardı. Phillipe, iyi niyetliydi: Kadınlara tapardı ve ona gö-

re genç, güzel ve zengin bir kız tarafından sevilmesi ve evlenmek üzere tercih edilmesi normaldi.

Ağabeyi yakışıklılığını herkese gösterirken Marius, La Darse meydanında oturan Bay Martelly adında bir armatörün yanında işçi olarak çalışmaya başladı. Tanınmayan ama huzurlu biri olarak ofisinde çok mutluydu. Bütün beklentisi ve hırsı, geçim kolaylığı sağlamaktı. Annesine ve kardeşine yardım etmekten gizli bir zevk alırdı. Kazandığı para Marius için çok değerliydi, çünkü bu para kendisinindi ve isterse birilerine vererek başkalarını mutlu edebilir, o derin özverinin getireceği mutluluğu tadabilirdi.

Hayatında huzura, mutluluğa, onura giden doğru ve zor yolu seçti.

Genç adam ofisine giderken, ağabeyinin yazdığı ve Blanche de Cazalis'le kaçtığını anlatan mektubu aldı. Acılı bir şaşkınlık içindeydi. Bir süre iki sevgilinin, kendilerini düşürdükleri uçurumun derinliğini düşündü ve aceleyle Saint-Barnabe'ye gitti.

Bahçıvan Ayasse'ın evinin önünde, beşik şeklinde bir asma vardı. Şemsiye gibi yontulmuş iki büyük dut ağacının budaklı dalları, yer yer gölgelik yapıyordu. Marius, Phillipe'i asmanın altında buldu. Phillipe, yanında oturan Blanche de Cazalis'e aşkla bakıyordu. Genç kız ise oldukça bitkin ve yaptıklarının sessiz pişmanlığı içinde dalgındı.

Bu görüşme acı, tedirginlik ve utanma dolu sözlerle geçti. Phillipe ayağa kalkmıştı.

"Beni mi suçluyorsun?" diye sordu elini kardeşine uzatırken.

"Evet, seni suçluyorum!" dedi sert bir şekilde Marius. "Gururun, seni alıp götürdü, tutkuların, gözlerini kör etti. Ailene ve kendine getireceğin felaketleri düşünmedin!"

Phillipe, asi bir tavırla;

"Sen korkuyorsun!" dedi acı acı. "Bunu, ben planlamadım. Blanche'ı seviyordum ve o da beni seviyordu. Ona, 'Benimle gelmek istiyor musun?' diye sordum. O da geldi. Bütün hikâyemiz bu. Ne ben, ne de o suçlu."

"Neden yalan söylüyorsun?" diye daha sert bir şekilde söylendi Marius. "Sen çocuk değilsin. Çok iyi biliyorsun ki bu genç kızı, kendine karşı bile korumak senin görevindi! Hata yapmasına izin vereceğin yerde onu durdurmalıydın, senin peşinden gelmesine engel olmalıydın. Ah! Bana aşktan söz etme. Ben sadece görev ve adalet aşkını bilirim."

Phillipe, bu sözleri önemsemeyerek gülümsüyor, bir yandan da Blanche'ı kucaklıyordu.

"Zavallı Marius," dedi. "Sen cesur bir erkeksin ama hiç âşık olmadın. Aşkın ateşini, tanımıyorsun. İşte benim savunmam bu!" dedi ve Blanche'ı öpmeye başladı. Blanche, ona sarılırken titriyordu ve hayattaki tek ümidinin bu adam olduğunu hissediyordu. Sonunda kendini ona bıraktı, artık ona aitti. Şimdi Phillipe'e karşı, bir kölenin efendisine olan bağlılığını hissediyordu. Üstelik ona âşıktı ve endişeliydi.

Marius, bu sözler üzerine ümitsizliğe kapıldı ve her ikisiyle mantıklı bir şekilde konuşarak bir sonuca varamayacağını anladı. Bu konuda tek başına hareket etmeye karar verdi, ancak önce bu zor ve üzücü serüvenin tüm detaylarını öğrenmeliydi. Phillipe, uysal ve sakin bir tavırla Marius'un bilmek istediği her şeyi anlattı.

"Blanche'ı, yaklaşık sekiz aydan beri tanıyorum. Onu ilk kez bir halk bayramında, çevresindeki insanlara gülümserken gördüğüm an, vuruldum. Sanki, o kalabalığın içinde yalnız ikimiz vardık ve o an sadece bana tebessüm ediyordu. İşte o günden beri Blanche'ı seviyorum ve ona yakın olmak hatta konuşmak için bütün yolları denedim."

"Ona yazmayı denemedin mi?" diye sordu Marius.

"Yazdım, hem de kaç kere,"

"Mektuplar nerede?"

"Onları yaktı... Her seferinde Saint Louis'deki çiçekçi Fine'den bir buket çiçek alıyordum ve mektubumu çiçeklerin arasına yerleştiriyordum. Sütçü Marguerite, buketi Blanche'a götürüyordu."

"Mektuplarına yanıt vermiyor muydu?"

"Blanche, önceleri çiçeklerimi kabul etmiyordu, sonra ik-

na oldu ve hem çiçeklerimi almaya, hem de mektuplarıma cevap vermeye başladı. Blanche'ı sonsuza dek sürecek bir aşkla seviyordum ve onunla evlenmeyi hayal ediyordum."

Marius, omuzlarından tutarak Phillipe'i uzaklaştırdı ve sert ama sakin bir ses tonuyla konuşmasına devam etti.

"Sen ya aptalsın ya da yalancısın!" dedi. "Bay de Cazalis'in, Marsilya'da milyoner ve üstelik çok nüfuzlu bir milletvekili olarak; yeğeninin, Phillipe Cayol gibi fakir ve sıfatsız bir cumhuriyetçiyle evlenmesini asla onaylamayacağını biliyordun. Ancak mecburen bu evliliğe razı olması için Blanche'la kaçarak, skandal yarattığını itiraf et."

Phillipe, vurdumduymaz bir coşkuyla:

"Olsun!" diye cevap verdi. "Blanche, beni seviyor ve ben onu hiçbir şey için zorlamadım. O, kendi isteği ile evlenmek için beni tercih etti."

"Evet, evet biliyorum ve sen de sürekli olarak düşüncelerimi dağıtmak için bunu tekrarlıyorsun Phillipe, ama hesaba katmadığın çok önemli bir konuyu hatırlatmak isterim sana: Onu tanırım ben! Hakarete uğrayan aile şerefi ve zedelenen gururu yüzünden Bay de Cazalis'in öfkesi, senin ve ailenin peşini bırakmayacak hatta bu durum, bütün Marsilya'da yankılanacaktır. Bence kızı, tekrar Saint Joseph'e götürmek en iyi fikir."

"Hayır, bunu yapmak istemiyorum ve yapamam... Blanche, asla evine dönmeye cesaret edemeyecektir. Onu, kırda geçirdiği son bir hafta boyunca günde iki kere, çam ormanında gördüğümden Bay de Cazalis'in haberi olmadığı için bu durum, ona gerçekten sert bir darbe olmuştur. Bu yüzden şu anda onunla karşılaşamayız."

"Pekâlâ, o halde beni iyi dinle. Şimdi yazdığınız mektubu bana ver, onu Rahip Chastanier'ye götürüp, durumu anlatacağım. Bu rezalete son vermek için gerekiyorsa onunla birlikte Bay de Cazalis'e gideceğim. Senin hatanı düzeltmek için bu zor görevi başarmalıyım. Ama gitmeden, bu evi terk etmeyeceğine ve emirlerime uyacağına dair bana yemin etmeni istiyorum."

"Bir tehlike ile karşılaşmadığım sürece bekleyeceğime ve emirlerini yerine getireceğime yemin ederim."

Marius, Phillipe'e sadakatle bakarken, onun elini tutuyordu.

"Bu küçük kızı çok sev, ona asla onaramayacağın zararlar verdin."

Bu sözler üzerine, Marius yavaş yavaş uzaklaşırken, Blanche, yalvarır gibi Phillipe'e daha da sokularak ellerini birleştirdiğinde, akan gözyaşları yanaklarını ıslatıyordu.

"Bayım, amcamı görürseniz, ona kendisini çok sevdiğimi söyleyin lütfen. Ben, bu olanlar için ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Tek bildiğim, ben Phillipe'in eşi olarak kalmak istiyorum ve eve onunla birlikte dönmek istiyorum."

Marius, şefkatle eğilerek ikisine baktı ve:

"Ne olursa olsun ümidinizi kesmeyin," dedi.

Sonra, heyecanlı ve tedirgin düşüncelerle yoluna devam etti. Onları ümitlendirmenin doğru olmadığını biliyordu. Bu durumda ümitlenmek çılgınlıktı.

III
Kilisede Uçaklar Var

Marius, Marsilya'ya vardığında, Rahip Chastanier'nin bağlı olduğu Saint Victor Kilisesi'ne doğru gitti. Saint Victor Kilisesi; yıpranmış, yüksek, siyah duvarlarının kaleyi andıran görünümüyle; bu liman kentinin fakir ve kaba insanlarının hayranlıkla karışık saygı duyduğu, en eski kiliselerden biriydi.

Genç adam, Rahip Chastanier'yi, kilisenin ayin eşyası bölümünde buldu. Bu papaz, oldukça yaşlı, uzun boylu biriydi. Bir mum kadar solgun ve zayıf olan yüzünde ve mutsuz bakan gözlerinde, yaşadığı acıların izlerini taşıyordu. Bir cenazeden gelmişti ve ağır hareketlerle beyaz pelerinini çıkarıyordu.

Bu rahibin, kısa ve acı dolu bir hikâyesi vardı. Dinine bağlı olan annesinin isteği üzerine din adamlığını seçen köylülerin oğlu, bir çocuk kadar yumuşak huylu ve saftı. Ona göre rahip olmak, alçakgönüllü ve mutlak özverili bir hayat sürmekti. Saf düşünceleri ve basit beyni ile Tanrı'nın emirlerine uyarak kendini sonsuza dek ilahi aşka vermesi, bu dünyadaki hırstan ve dalavereden uzaklaşması ve tapınağının içinde günahlardan arınmış bir şekilde yaşaması, bir eli ile günahkârları affetmesi ve diğer eli ile de sadaka vermesi gerektiğine inanırdı.

Ah! Zavallı Rahip! Ona, saf ruhlu insanların yapması gereken en ideal davranışın, sadece acı çekmek ve gölgede kalmak olduğu öğretilmişti. Oysa genç rahiplerin, papazlık ahlakının kurallarını, kendi hırslarına ve heveslerine yenik düşerek değiştirdiklerini kısa sürede anlamıştı. Onlar sadece, kilisenin sağladığı dünyevi gelirler için Tanrı'yı severler. Ayin sırasında tüm genç rahiplerin, bu yüzden dişe diş mücadele ettiklerini gördü. Bu gizli çabaların ve entrikaların, orayı bir piskoposluktan çok, gürültülü küçük bir krallığa çevirdiğine tanık oldu. Fakat, bayanların ilgisini reddeden ve sadece Tanrı'nın huzurunda diz çökmekle yetinen Rahip Chastanier, gösterdiği uysallık yüzünden hor görülerek, tıpkı bir köpeğin önüne kemik bırakılırcasına, fakir bir papaz konutuna atılmıştı.

Böylece, kırk yıldan fazla Ambagne ve Cassis arasında bulunan küçük bir köyde kaldı. Onun, kireçle beyaza boyanmış, soğuk görünümlü kilisesi, saman ambarı gibiydi. Kışın da, rüzgâr bir camı kırdığında, birkaç hafta boyunca sürekli üşürdü, çünkü kırılan camları tamir ettirmek için gariban rahibin yeterince parası yoktu. Aslında o, hiç şikâyetçi değildi. Yalnızlığına ve fakirliğine rağmen huzurluydu. Hatta acı çekmekten ve ruhani olarak dilencilerin kardeşi olmaktan derin bir haz duyuyordu.

Altmış yaşındaydı ve Marsilya'da işçi olarak çalışan kız kardeşi sakatlandığında, bir mektup yazarak, yanına gitmesi ve kendisine bakması için ona yalvardı. Yaşlı rahip, hayatını

kardeşine o kadar adadı ki, Metropolit'ten kendisine ayrılacak şehrin kilisesindeki, küçücük bir köşeye bile razı olmuştu. Aylar süren bekleyişten sonra nihayet Saint Victor Kilisesi'ne çağrılmıştı. Burada az gelirli, ilginç olmayan tüm angarya işlerden o sorumluydu. Hatta zaman zaman ayin eşya bakıcısı olarak bile çalıştı.

O zaman, gerçekten acı çekmeye başladı. Kendi çölündeyken, istediği kadar basit, fakir ve yaşlı olabiliyordu. Burada ise fakirliği, yaşlılığı, saflığı ve yumuşak huyu yüzünden, bir suçlu gibi davranılıyordu. Kiliseye aslında bir uşak alınabileceğini ama kendisinin varlığı yüzünden buna gerek duyulmadığını öğrendiği zaman, yüreği parçalandı. İnsanların kendisine acıdığının ve kendisiyle dalga geçtiğinin farkındaydı. Buna rağmen, alçakgönüllü olmaya devam etti. Rahip Chastanier, sosyetik rahiplerin sözleri ve davranış biçimlerine karşı kendi inancı sarsıldığı için üzülüyordu.

Neyse ki zavallı, sakat kız kardeşine, küçük mutluluklar verdiği ve onunla ilgilendiği akşam saatleri, en güzel zaman dilimiydi onun için. Ona karşı fedakârlığı ve sadakati, kendisine büyük haz veriyordu. Şimdi küçük rahiplere güvenmeyen Bay de Cazalis'in, yeğenini yönlendirmek üzere kendisine görev vermesiyle, yeni bir mutluluk kapısı açılmıştı önünde. Yaşlı rahip, genellikle ayin sırasında ne günah çıkarttırır, ne de günah çıkaranlara ceza verirdi. Milletvekili, ona her zaman kendi çocuğu gibi sevdiği Blanche'la ilgilenmesini teklif ettiğinde, öylesine duygulanmıştı ki, göz pınarlarında biriken damlalara söz geçiremiyordu.

Marius, genç kızın yazdığı mektubu uzatırken, rahibin yüz ifadesinde, hangi duyguların izlerini bulacağını merak ediyordu. Ondaki kederli havayı sezinleyerek birden durakladı Marius. Rahibin suratında yeni duyduğu bir haberin şaşkınlığı yoktu. Bu ilginçti! Blanche, daha önce günah çıkartırken Phillipe ile olan ilişkisinden söz etmiş olmalıydı.

"Bana güvenmekle iyi yaptınız bayım," dedi Rahip Chastanier Marius'a. "Yazık ki ben çok becerikli biri değilim artık. Üstelik yaşlıyım, keşke farklı davranabilseydim..." dedi.

Zavallı adamın elleri ve başı, yaşlılığa özgü, hüzünlü ve yumuşak bir şekilde titriyordu. "Ben sizin emrinizdeyim," diye devam etti rahip. "Bu zavallı küçük kıza nasıl yardım edebilirim?"

"Bayım, genç Bayan de Cazalis'le kaçan çılgının kardeşiyim. Bu hatayı düzeltmek ve skandalı örtbas etmek için yemin ettim. Lütfen siz de bana yardım edin. Genç kızın şerefi gitti. Eğer Bay de Cazalis, bu konuyu resmiyete dökmeye ve yargıya kadar götürmeye kararlıysa, lütfen onu yatıştırın ve ikna edin. Ayrıca yeğeninin kendisine iade edileceğini de söyleyin," diye yalvardı Marius.

"Genç bayanı neden getirmediniz yanınızda? Bay de Cazalis'in öfkesinin şiddetini biliyorum. Onun gazabından kurtulmak kolay değildir, sözlerimize mutlaka bir garanti ister."

"Zaten ağabeyimi de durduran ve korkutan da bu öfke işte! Şu anda onunla mantıklı konuşmak imkânsız. Bütün bu olanlar yüzünden ağır bir yükün altındayız. İnanın ağabeyimin yaptıklarından dolayı ben de çok sarsıldım ve üzüldüm. Lütfen acele edelim."

"Pekâlâ," dedi rahip sakince. "Arzunuzu yerine getireceğim."

Corderie Bulvarı'ndan geçerek, Bonaparte meydanında bulunan milletvekili Bay de Cazalis'in konağına ulaştılar. Bay de Cazalis, kaçırmanın ertesi sabahı, son derece ümitsiz ve öfkeli bir şekilde Marsilya'ya gitmişti.

Rahip Chastanier, evin kapısında Marius'u durdurdu ve:

"Siz burada bekleyin. Şu anda ziyaretiniz, Bay de Cazalis'in acısını ve öfkesini tazeleyebilir ve hakaret olarak algılanabilir. Gerekeni yapmam için bana izin verin ve lütfen burada bekleyin," diyerek içeri girdi.

Marius, bir saat boyunca kaldırımı adımladı durdu. Bir an, yukarı çıkıp, her şeyi açıklamak ve Phillipe adına af dilemek için kuvvetli bir istek duydu içinde. Orda, kendi ailesinin felaketi ve geleceği hakkında kararlar verilirken, kendisinin söz hakkı bile olamıyordu. Heyecanla ve korkuyla beklemek zorunda kalıyordu. Bu çok zordu!

Nihayet, Rahip Chastanier kapıda gözüktü. Çaresiz bakan kıpkırmızı gözlerinden ve titreyen dudaklarından, ağladığı belli oluyordu.

"Bay de Cazalis, bu konuda çok hiddetli ve hiçbir şey dinlemek istemiyor," dedi üzgün bir ses tonuyla. "Öfkesi ona her şeyi yaptıracak kadar kuvvetli, bu yüzden kralın vekiline bile gitmiş bulundu zaten."

Bay de Cazalis'in öfkesinden, Rahip Chastanier de payına düşeni aldığını, yeğenini iyi yönlendirememekle ve ona doğru nasihatler vermemekle suçlayarak, bütün sinirini kendisinden çıkardığını söylemedi Marius'a. Bu sözler üzerine rahip, sanki ruhen çökmüştü ve dizlerinde dermanı kalmamıştı. Bu haldeyken bile, kendini savunmak yerine başkaları için merhamet diliyordu.

"Her şeyi anlatın!" diye heyecandan kısılmış ses tonuyla haykırdı Marius.

"Anlaşılan," dedi rahip, "Maalesef, Phillipe'in atını bıraktığı köylü, Bay de Cazalis'e araştırmalarında yardım etmiş. Bu sabah da milletvekilinin şikâyeti işleme koyulmuş ve Saint meydanında bulunan evinizde ve Saint-Just' daki annenizin çiftliğinde araştırmalar yapılmış."

"Tanrım! Tanrım!" dedi Marius, kederli ve çaresiz bir şekilde.

"Bay de Cazalis, ailenizden intikam almak için yemin ediyor. Kendisini yumuşatmayı denedim ama başarılı olamadım ne yazık ki. Annenizi tutuklattıracağından söz ediyor."

"Annem mi?.. Ama neden?"

"Annenizin, genç de Cazalis'in kaçırılması konusunda, ağabeyinize yardım ettiğini ve onun suç ortağı olduğuna inanıyor."

"Eyvah! Ne yaparız bu durumda? Nasıl kanıtlarız bunun gerçek olmadığını? Ah Phillipe! Annemiz kahrından ölür!"

Rahip, gerçekten iyi kalpli ve dürüst olduğuna inandığı bu gencin, sokak ortasında ellerini yüzüne kapatarak, böyle çaresiz ve umutsuzca ağlamasına, acıyan gözlerle bakarken çok duygulandı.

"Sakin olun evladım, güçlü olun," dedi.

"Haklısınız efendim. Kendimi ve cesaretimi toplamalıyım. Bu sabah gerçekten cesaretli davranamadım. Aslında Bayan de Cazalis'i, zorla Phillipe'in kollarından alıp, amcasına teslim etmeliydim. İçimden gelen bir ses; yapılması gereken en doğru davranışın, bu olduğunu söylüyor bana. Görünüşe bakılırsa, bu sese kulak vermediğim için bu haldeyim. Bir ceza olmalı bu. O ikisi bana aşktan, tutkudan ve evlilikten söz ettiklerinde, bu kadar zayıf davranmamalıydım."

Bu sözler üzerine, bir süre her ikisi de sessizleşti.

"Dinleyin, bir fikrim var," dedi Marius aniden. "Birlikte gidersek, gücümüzü birleştirip, onları ayırmayı başarabiliriz."

"İyi fikir, ben hazırım," diye yanıtladı rahip.

Hiç konuşmadan hızlı adımlarla, Breteuil Caddesi'nden geçerek, Canal'in limanından Napolyon limanına, oradan da La Cannebiere'ye ulaştıklarında, araba almak, akıllarına bile gelmemişti.

Saint Louis'e geldiklerinde, bahardaki kuş cıvıltılarını andıran tatlı bir sesin Marius'a seslendiğini duyarak, sesin geldiği yöne doğru baktılar. Bu sesin sahibi, çiçekçi Fine'di.

Gülümsediğinde, etrafına neşe saçan bu genç bayana, Josephine Kugur'dan daha çok yakışan bu sempatik kısaltma, isim olarak uygun görülmüştü. Fine, Marsilya'nın esmer, kısa boylu ve tıknaz çocuklarından biri olmasına rağmen, Yunan ırkının gerçek saflığını koruyan ince yüz hatlarına sahipti. Siyah saçlarının süslediği solgun yüzünde, sanki hep alaycı bir ifade sezilirdi. Bazen yumuşatan bazen de meydan okuyan iri ve koyu renkli gözlerinde, coşkulu bir enerji okunurdu. Yirmili yaşlarının ilk yarısındaydı.

Henüz 15 yaşında iken yetim kalmış ve bir yandan kendisinden birkaç yaş küçük bir kardeşinin sorumluluğunu üstlenirken, diğer yandan da annesinin işini sürdürmek için cesaretini toplamıştı. Daha gözyaşları kurumadan, Saint Louis'de bir köşkün bahçesinde nefes nefese, satmak üzere buketler hazırlamaya başladığında, annesinin ölümünün üzerinden sa-

dece 3 gün geçmişti. O çiçekçi kız, gençliği ve zarafeti ile insanların sevgisini kazanarak adeta Marsilya'nın maskotu olmuştu.

Onun çiçeklerinin kokusundaki aromanın, başka çiçekçilerin sattığından daha kalıcı ve güzel olduğunu düşünürdü herkes. Asil ve tanınmış müşterilerine güller, menekşeler, karanfiller satıyordu sadece. Bu şekilde kardeşi Cadet'i büyüttü ve 18 yaşına geldiğinde, bir hamal yanında iş bulmasını sağladı.

Bu iki genç çocuk, Aux Oeufs meydanındaki meşhur sokağın ortasında büyüdüler. Artık, Cadet, büyük yapılı limanda çalışıyordu, Fine ise gittikçe güzelleşerek, alımlı bir kadın oldu. O da Marsilya kadınlarına özgü, umursamaz ve sevimli tavırlarıyla dikkat çekiyordu.

Cayol'ları tanırdı. Onlara çiçek satarken ara sıra taşranın sıcak şivesiyle sohbet ederlerdi. Aslına bakılırsa son zamanlarda, sık sık gül almaya gelen Phillipe'i her gördüğünde, engel olamadığı bir his ile bütün vücudunun titrediğini hissederdi. Genç adam, flört eden bir tavırla, onu utandırana kadar gözlerinin içine bakardı. Gülüşü ile genç kızın gönlünü fetheden Phillipe, aşka âşık biriydi ve sanki bu alışkanlığını kaybetmemek için Fine'e ilgi gösteriyordu. Şimdiye kadar, kendisiyle ilgilenen erkeklere kötü davranan zavallı genç kız, elinde olmadan bu duruma kendini kaptırdı. Geceleri, kendisiyle baş başa kaldığında yatağına uzanıp Phillipe'i hayal etmeye ve içi burkularak şu sorunun cevabını düşünmeye başlamıştı: "Ona sattığım bu gülleri kimin için alıyor acaba? Hangi şanslı kadına gidiyor bu çiçekler?"

Marius, Fine'e yaklaşınca onun mahcup ve tedirgin olduğunu fark etti. Çiçek demetlerinin arasında ancak fark ediliyordu. Saçlarını süsleyen dantel bonesinin geniş saten kurdelesi, genç kıza canlı ve hoş bir hava veriyordu.

"Bay Marius," diye seslendi tereddütlü bir sesle. "Çevrede söylenenler doğru mu? Ağabeyiniz Bay Phillipe'in bir bayanla kaçtığını duydum."

"Kim söylüyor bunu?" diye heyecanla sordu genç adam.

Olanlar için karşısındaki genç bayandan daha üzgün olan Marius, bu soru üzerine durakladı ve daha konuşmaya başlamadan, Fine sözlerine devam etti:

"Sabahtan beri her yerde konuşuluyor ve herkes birbirine bundan söz ediyor. Bay Phillipe'in çapkın olduğunu duymuştum. Öylesine tatlı konuşurdu ki, söylediklerinin hepsinin gerçek olması imkânsızdı."

Genç kız, bu sözleri söylerken ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Gözyaşlarına engel olmaya çalışarak, hırslı ve kırgın bir şekilde:

"Çok acı çektiğinizi görüyorum," dedi. "Yapabileceğim bir şey varsa, bana bildirmekten çekinmeyin lütfen."

Marius, onun yüzüne baktığında, yüreğindeki acıyı hissetmişti.

"Siz, iyi bir kızsınız!" dedi, minnet dolu bir tavırla. "Teşekkür ederim, sanıyorum yardımınıza ihtiyacım olacak."

Dostça elini uzatarak Fine'le tokalaştı ve kaldırımda bekleyen Rahip Chastanier'nin yanma giderek:

"Zamanımız kısıtlı, bu maceranın sesi, tüm Marsilya'da yankılanıyor... En iyisi bir fayton alalım," dedi.

Gecenin ilerleyen saatlerinde, Saint Barnabe'ye vardıklarında bahçıvan Ayasse'ın örgü ören eşini buldular sadece. Kaçaklar, korktukları için yürüyerek Aix tarafına giderken, tepelerde kendilerine rehberlik etmesi için bahçıvanın oğlunu da yanlarına almışlardı.

Böylece son umut ışığı da sönen Marius, Rahip Chastanier'nin moral vermeye çalışan sözlerini dinlemeden perişan bir durumda Marsilya'ya döndü. Phillipe'in çılgınlığının kaçınılmaz sonunu ve ailesine getireceği sorunları düşündüğünde isyan ediyordu.

"Evlat," dedi rahip, ayrılırken, "Ben sadece kendi halinde bir adamım, benden faydalanın, sizin için Tanrı'ya dua edeceğim."

IV
Bay de Cazalis, Yeğeninin İhanetinin İntikamını Nasıl Aldı

Âşıkların macerası, bir çarşamba öğleden sonrasında başlamıştı ve sonraki cuma günü artık tüm Marsilya'ya yayılmıştı. Sokak aralarında ve kapı önlerinde dedikodu yapan halk, hikâyeye heyecanlı ayrıntılar da katarak süslediler. Bu durumu kabullenemeyen asiller aşağılarken, kentsoylular alay ettiler. Bay de Cazalis'in yeğeninin kaçışına duyduğu öfke öylesine büyüktü ki, skandalın rezalete dönüşmesi için elinden geleni yaptı.

Bazı akıllı insanlar, bu öfkenin kaynağını anlamakta zorlanmıyorlardı. Muhalefet partisi milletvekili Bay de Cazalis, kilise, cumhuriyetçiler ve soylular tarafından seçilmişti. Taşranın en köklü ailelerinden birine mensup, yasalara bağlı ve kiliseye sadık olan Bay de Cazalis, cumhuriyetçilere sempatizanlık yapmak konusunda çok isteksizdi.

Ona göre, bu düşüncedeki insanlar, köylülerin, kasabalıların, kısaca tüm halkın önünde kırbaçlanmayı hak eden uşaklardı. Mağrur ve gururuna düşkün olduğu için, onların seviyesine inme fikri, kendisini çok üzüyordu.

Fakat onlara mecburen baş eğilmesi gerekiyordu. Cumhuriyetçiler, yardımlarının herkes tarafından duyulmasını sağladılar. Katkılarının önemsenmediği izlenimi yaratılınca, seçimi engellemekten ve kendilerinden birini seçmekten söz ediyorlardı. Bay de Cazalis de mecburiyetten, tüm nefretini saklayarak, bir gün intikam alacağına dair, kendi kendine söz verdi. Böylece entrikalar başladı, kasabaya önceden belirlenen din adamı yerleştirildi ve bin bir vaatle sağdan soldan zorla oy toplanarak Bay de Cazalis milletvekili seçildi.

Ve şimdi Cumhuriyetçi Parti'nin ileri gelenlerinden biri olan Phillipe Cayol, onların elindeydi. Sonunda seçim pazar-

lığı yaptığı birine karşı içinde büyüyen nefretini konuşturabilecekti. Bu adam, herkes yerine bedel ödeyecek; ailesi perişan olacak, o ise hapse atılacaktı. Gördüğü aşk rüyasından uyandırılıp, saman kaplı bir zindana fırlatılacaktı.

Sıradan bir şehirlinin, de Cazalis Ailesi'nden biri ile aşk yaşamaya cüret etmiş olması, olacak şey miydi? Phillipe, Bay de Cazalis'in yeğenini kendisiyle gitmesi için ikna etmişti ve şimdi ikisi birlikte, okul kaçakları gibi, yollarda sürünüyorlardı. Bu rezalet, herkes tarafından bilinmeliydi. Herhangi biri için, örtbas edilip, kapatılacak bu durum karşısında de Cazalis adı, farklı bir anlam kazanıyordu. Milletvekili ve milyoner olan de Cazalis'in, utanmadan, çekinmeden ailesinin ayıbını haykıracak, nüfuzu ve etkisi vardı.

Genç kızın şerefinin ve haysiyetinin ne önemi vardı ki? Blanche de Cazalis'in Phillipe Cayol'un metresi olduğunu herkes öğrenebilirdi. Ama hiç kimse de Cazalis adını taşıyan birinin; şeytana denk, sıfatsız bir zavallıyla evlenmeye mecbur edildiğini söyleyemeyecekti. Marsilya'nın tüm duvarlarına, Blanche'ın namusunun lekelendiği yazılacaktı. Gururu, Bay de Cazalis'e bunu yapmasını söylüyordu.

Bay de Cazalis, kentin bütün kavşaklarına ve duvarlarına, afişler yapıştırttı. Bu ilanlarda, yeğeniyle âşığını, elleri ve ayakları bağlı bir halde getirene, on bin frank ödül vaat ediyordu. Bu, gerçekten çok garipti. Kentte, soylu birinin ancak köpeği kaybolunca bu şekilde duvar ilanlarıyla aranıyordu.

Yüksek tabakada, bu tür skandallar, daha sert ve sansasyonel bir şekilde yayılıyordu.

Bay de Cazalis, gazabını her yerde hissettiriyordu. Yakın dostları olan din adamları ve asillerin üzerindeki tüm etkisini, son noktaya kadar kullanmaktan çekinmiyordu. Öksüz kalmış olan Blanche'ın velisi ve kızın parasal varlığının idarecisi olarak, bir iddianame hazırlatıp, soruşturma aşamasındaki adaletin temsilcilerini de kışkırtıyordu. Bu haliyle sanki sahnelenecek bir oyun için yapılabilecek en büyük reklamı, bedava yapıyordu.

Bu konuda ilk adım olarak, Phillipe'in annesini tutuklat-

tırdı. Kralın vekili, kadını ziyaret ettiğinde, sorgulanan zavallı yaşlı kadının; kendisine yöneltilen bütün soruları şaşkın, ürkek ve dili dolanarak, oğlundan hiç haberinin olmadığı şeklinde yanıtlaması, kadının suç ortağı olma ihtimalini kuvvetlendirdi ve tutuklanarak hapse atıldı. Yaşlı kadın, aslında oğlunun dayanamayarak, annesini kurtarmak için teslim olacağı düşüncesi ile rehin olarak tutuluyordu.

Annesinin tutuklandığını öğrenen Marius, çılgına döndü; yaşlı kadının sağlığının iyi olmadığını biliyordu ve onu karanlık, buz gibi ve çıplak bir zindanda hayal edince korkudan titredi. Bu şartlara rağmen hayatta kalmayı başarsa bile yaşadığı ümitsizlik ve korku, en büyük işkence olacaktı.

Marius, kendisi sorgulandığında bile tedirgin olmuştu ama Armatör Martelly'nin yardımları ve sorulara verdiği kesin yanıtlar, Marius'u hapse girmekten kurtarmıştı. Ailesini temize çıkarmak ve savunmak için özgür kalmak istiyordu.

Olanları düşündükçe, her geçen dakika, kafasındaki soru işaretleri ve soruların cevapları netlik kazanmaya başlıyordu. Phillipe'in işlediği suç yüzünden eziklik ve suçluluk duygularıyla kıvranan Marius, başlangıçta olayın, sadece telafi edilemeyecek boyutlarının farkındaydı. Mahcup ve utangaç düşüncelerle tek yapmak istediği, bir an önce Bay de Cazalis'in öfkesini dindirmenin yolunu bulmak ve beklediği teminatı vermekti. Buna karşın Bay de Cazalis'in katı tutumu yüzünden, olayın rezalete dönüşmesine isyan etti. Marius, sevgilileri kaçtıktan sonra görmüştü ve Blanche'ın kendi arzusu ile Phillipe'in yanında olduğunu biliyordu. Bu durumda ağabeyinin "kız kaçırma" ile suçlanması onu iğrendiriyordu. Çevrelerinde hızla yayılan kötü söylentilere göre; Phillipe, pis bir fırsatçı, adi bir çapkın ve alçak biri olarak anılıyordu. Tabi ki annesi de bu ithamlardan payına düşeni alıyordu. Marius, hep doğruları savunan biri olarak, sevgililere yardım etmeye karar verdi ve adaletin önünde, başkalarına göre suçlu olanların tarafını destekledi. Ayrıca Bay de Cazalis'in sözlü ithamları ve iddiaları da dayanılır gibi değildi artık. Marius'a göre, "gerçek, dilsiz" di. Genç bir bayanın onurunu ve namusunu

ilgilendiren bir konunun, bu şekilde deşifre edilmemesi ve reklam yapılmaması gerektiğini düşünüyordu. İşin aslı, Marius'un bu düşünceleri, ağabeyinin ceza görmemesi adına değil, bu kızın adını lekeleyen dedikoduların acımasızlığına karşı idi.

Milletvekili Bay de Cazalis'in, bu öfkeyle Phillipe'e darbe vururken, çapkın birini değil aslında bir cumhuriyetçiyi hedef aldığını biliyordu.

Bu durumda Marius, sinirinden boğazının düğüm düğüm olduğunu hissediyordu. Ailesine hakaret edilmesi ve suçsuz olduğu halde annesinin tutuklanması yetmiyormuş gibi, vahşi hayvan yerine koyulan, kovalanan ve art niyetli olmakla suçlanan ağabeyinin bütün değerleri de yerlerde sürükleniyordu. Bunları düşünen Marius, bir an kendine geldi ve bu aşamada suçlu olan kişinin; tanınmış bir ailenin genç kızıyla kaçmayı göze alan hırslı âşık olmadığına, kişisel egolarıyla ve nüfuzunu politik görüşlerine alet eden ve bu anlamda tüm Marsilya'yı kışkırtan Bay de Cazalis olduğuna inandı. Marius, bunu fark ettiği an kendine bir söz verdi. Eğer adalet, bu tablodaki birinci kişiyi cezalandıracaksa, ikinci kişinin cezasını da er veya geç kendi elleriyle verecekti. Bu arada, zengin ve nüfuzlu insanların etkilerini dengeleyerek, Bay de Cazalis'in projelerine engel olacaktı.

O dakikadan sonra kendini ve tüm gücünü, ailesine adadı. Bütün sıkıntısı, Phillipe'ten haber alamamaktı. Kaçtıklarının ikinci günü ondan, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bin frank istediğini yazan bir mektup almıştı ve bu mektup Lambesc'ten postalanmıştı.

Bir süre Lambesc'te ailenin eski bir dostu olan Bay de Girousse'un evinde kaldılar. Bay de Girousse, Aix Parlamentosu'nun eski üyelerinden birinin oğluydu. Onun damarlarında dolaşan kan değil devrim ateşiydi, çünkü devrimin tam ortasında, dünyaya, "Merhaba" demiş ve aldığı ilk nefesle ciğerlerine 1789'un yanık havasını doldurmuştu. Aix meydanındaki kendi konağında yaşamaktan oldukça rahatsızdı. Bu kentin asaleti, fazlaca kibir ve acınacak düzeyde bir sakinlik demek-

ti ki kendisi de bu ortamdan uzak yaşamayı tercih ediyordu. Mantığa önem veren düşünce tarzı ve kafa yapısı da ona, zamanın durdurulamayacağı gerçeğini kabul ettirdi. Böylece halkla bütünleşmeye ve modern hayatın mantalitesini anlamaya çalıştı. Bir ara fabrika kurmayı düşündü, "Kont" unvanını bırakıp, sanayici olmak, ona göre daha büyük asalet sıfatıydı, çünkü insan, sadece çalışarak ve meziyetlerini sergileyerek soylu olabilirdi. Bu yüzden diğer unvan sahibi soylulardan uzak yaşamak için yılın büyük bölümünü geçirdiği, Lambesc bölgesindeki malikânesinde bir süre sakladı kaçakları.

Phillipe'in istediği rakam oldukça fazla geldi Marius'a, çünkü tüm birikmiş parası altı yüz franktı ve kalan dört yüz frankı iki gün boyunca tanıdıklarından, borç olarak almaya çalıştı.

Tam umutlarının bittiği bir sabah, Fine çıkageldi Marius'a. Phillipe kaçtığından beri desteğini esirgemeyen bu genç kızla, bir gece önce dertleşmişti. Fine, genç bayan de Cazalis'le Phillipe'in birlikte olup olmadığı konusundaki merakını gizleyerek, hep ağabeyi ile ilgili gelişmeleri soruyordu.

Fine, Marius'un şaşkın bakışları arasında, masanın üzerine beş yüz frank bıraktı.

Çekinerek, "İşte," dedi. "Kötü günlerde kardeşim için lazım olur diye biriktirmiştim, alın bunları! Daha sonra bana iade edersiniz,"

Marius, bunu kabul etmek istemedi.

"Bayım, bu inadınızla, benim vaktimi alıyorsunuz," diye tatlı sert bir tavırla çıkıştı genç kız. "Hemen çiçeklerimin yanına dönmeliyim, bu arada eğer izniniz olursa, her sabah yeni haberleri almak üzere, size uğrayacağım," dedi ve hızla uzaklaştı.

Böylece Marius, Phillipe'in istediği bin frankı tamamlayarak, kendisine yolladı ve sonraki on beş gün boyunca kaçaklardan hiçbir haber alamadı. Phillipe'in peşinde olduklarını biliyordu ve bu konuda, her gün yenisi üretilen senaryoları duymak bile istemiyordu. İçinde büyüttüğü korkular, ona ye-

tiyordu. Yeni dedikodulara tepki verecek dermanı kalmamıştı. Sinirleri, beynini kemiren bu meraktan iyice gerilmişti. Duyduğu en küçük sesle irkiliyordu. Sanki, her an kötü bir haber bekliyordu. Phillipe'in Toulon'a gittiğinde, yakalanma tehlikesi atlattığını biliyordu. Duyduğuna göre, Phillipe ve Blanche, Aix' e döndüler ve sonra izlerini kaybettirmeyi başardılar. Yoksa sınırdan geçmeyi mi denemişlerdi? Belki de çayırlarda saklanıyorlardı. Bu soruların cevaplarını kimse bilmiyordu.

Marius, bu konuya o kadar kilitlendi ki Armatör Martelly'nin yanındaki çok sevdiği işine bile eskisi gibi özen göstermiyordu. Eğer işi onu ofisine bağlamasaydı, Marius derhal Phillipe'in yanında alacaktı soluğu. Ancak, burada ona ihtiyacı olan insanlar vardı. Birkaç yıl önce dul kalıp, 23 yaşındaki kız kardeşi ile yaşamaya başlayan ve Marius'u kendi evladı gibi benimseyen, Bay Martelly'nin sevgi dolu, babacan tavırları, Marius'u durduruyordu.

Marsilya'yı sarsan bu skandalın ortaya çıkmasından bir gün sonra Armatör Martelly, Marius'u ofisine çağırdı.

"Ah! Arkadaşım," dedi. "Bu olay çok kötü bir hale geldi, ağabeyiniz gerçekten zor durumda. Korkarım ki, yaptığı çılgınlığın sonucundan onu kurtarmaya gücümüz yetmeyecek!"

Bay Martelly, Liberal Partisi'nin bir üyesiydi. Hatta o, Güney insanlarının sert mizacına sahip biri olarak tanınıyordu. Bay de Cazalis'le, geçmişte görülecek bir hesap için karşı karşıya geldiklerinden, bu adamı iyi tanırdı. Son derece dürüst olması ve serveti, gelebilecek bütün saldırılara karşı onu koruyordu. Liberal olmasından gurur duyuyor, bu gücünü kullanmamak onu, ayrıca onurlandırıyordu. Marius'a olaylar karşısında sessiz kalmasını ve sadece beklemesini tavsiye etti. Savaş zamanı geldiğinde, ona bütün varlığı ve gücüyle destek verecekti.

Marius, sıkıntıdan ateş basmış bir halde Bay Martelly'den izin istemek üzere iken gözyaşları içinde Fine odaya daldı.

"Bayım onları yakaladılar!" Fine konuşmakta güçlük çekerek sözlerine devam etti:

"Genç bayanla birlikte, Aix meydanında Troix-Bons-Dieux Caddesi'nde yakalandılar."

Marius, duyduklarını doğrulamak istercesine, yıkılmış bir halde aşağıya inerken, hıçkırıklara boğulan Fine, kısık sesle:

"Neyse ki genç bayan onunla değil artık!" dedi.

Ne yazık ki haber doğruydu.

V
Blanche Çok Yürür ve Tüm Koronun Geçtiğini Görür

Gündüz sokakta jandarmaları gören Blanche ve Phillipe, saat yedi buçuk sıralarında gün kararmaya başlarken, bahçıvan Ayasse'ın evinden ayrıldılar. Her ikisi de akşama tutuklanacaklarına dair söylenenleri duymuştu ve korkuları, olduklarını yerde kalmalarına izin vermiyordu. Yollarına devam etmeliydiler. Phillipe, bir köylü kıyafetine bürünürken, Blanche ise kırmızı çiçekli bir Hint elbisesi ve siyah bir önlük giymişti. Göğüslerini ve boynunu, sarı kareli atkıyla gizlemeye çalıştı. Başına ise hasırdan yapılmış, geniş kenarlı bir tuhaf şapka taktı. Aix'e gitmek üzere evden ayrılan çift, bahçıvanın on beş yaşlarındaki oğlu Victor'un eşliğinde, çayırlardan geçtiler.

Güneş, batıda kırmızı, pembe tonlarında yarattığı renk armonisiyle hâlâ varlığını gösterirken, mor ve mavi arası kadifemsi görünüme bürünen gökyüzünün kalan kısmında, tek tek parıldamaya başlayan yıldızlar, uzak diyarların titreyen ışıkları gibiydi. Yaz akşamlarına özgü, Akdeniz'in yolladığı ılık meltem rüzgârı; topraktan çıkan sıcak esintiyi, ürpertici bir nefes gibi hissettiriyordu.

Hiç konuşmadan, başları önlerinde, hızlı adımlarla yürüyen kaçaklar, havadaki bu güzelliğin farkında bile değillerdi. Yürümeleri gereken çok yol, aşmaları gereken çok tepe vardı

ve tepelerin yalnızlığına sığınmak için acele etmeleri gerekiyordu. Marsilya civarındaki küçük yöre kentlerinden geçerken, gördükleri birkaç insana da endişe ile bakıyorlardı. Sonra kırlara ulaştılar. Uçsuz bucaksız çayırlar, önlerinde bir halı gibi uzanıyordu. Patikalarda uzaktan uzağa fark edilen çobanlar ve sürüler, hareketsiz duruyorlardı sanki.

Ve karanlığın gölgesinde huzur bularak, kaçmaya devam ettiler. Gecenin sessizliğinde çevrelerinde, duydukları seslerden ve aynı anda ayaklarının altındaki taşların çıkardığı tıkırtılardan ürküyorlardı. Uykuya dalan kırların koyu karanlığında, simsiyah bir tekdüzelik vardı. Bu tablo karşısında korkuya kapılan Blanche, Phillipe'in elini sımsıkı tutuyor ve geride kalmamak için adımlarını daha da sıklaştırıyordu. Kesik kesik ve derin derin nefesler alırken, arkasında bıraktığı genç kızlığının huzur dolu gecelerini anımsıyordu.

Sonra engebeli tepeliklerden ve derin boğazlardan geçmek zorunda kaldılar. Marsilya'nın çevresindeki yumuşak topraklar, yürümeye elverişliydi. Ancak, şehirden uzaklaşıp arazilere gelindiğinde taşranın merkezinde bulunmayan büyüklükte kayalıklara rastlanırdı. Geniş fundalıkta, lavanta ve kekiklerin ekildiği küçük yükseltiler, kaçakların önünde tablo gibiydi. Büyük kaya kütlelerinin yarattığı engele rağmen, kıvrılarak tepelikler boyunca inip çıkan patika yollar, uzaktan çok hoş görünüyordu. Gökyüzündeki sonsuz maviliklerin huzuruyla, karşılaştıkları bu manzara, artık başka bir hal almıştı. Sanki önlerinde, kayalardan oluşan bir deniz, hatta büyük bir fırtınaya yakalanıp sonsuza kadar hareketsizliğe mahkûm edilmiş büyük taşların okyanusu vardı.

Önden giderek, âşıklara kılavuzluk yapan Victor, taşların üzerinde bir dağ keçisi maharetiyle yürürken, kendi kendine bir halk şarkısı mırıldanıyordu.

O, bu çorak topraklarda büyümüştü, bu yüzden kaybolan köşeleri bile iyi tanıyordu. Blanche ve Phillipe, ona yetişmekte zorlanıyorlardı. Phillipe, bu zorlu yolculuk sırasında ayakları mahvolan genç kıza yürümesi için destek verirken, halinden şikâyetçi görünmüyordu ama genç kız gölgenin şeffaf ışı-

ğı altında kendisine dikkatle bakan Phillipe'e hüzünlü gözlerle gülümseyerek baktı.

Septemes'i geride bırakmışlardı. Gökyüzünde yükselmeye başlayan ayın ışığı, bitkin bir halde kendini yere bırakan genç kızın solgun yüzünü aydınlattığında Blanche'ın gözyaşlarını fark eden Phillipe, tedirgin bir şekilde ona doğru eğildi.

"Ama sen ağlıyorsun!" dedi heyecanla. "Zavallı meleğim! Sen acı çekiyorsun! Ahh! Seni benimle bu şartlarda olmaya zorluyorum. Ben ne korkak bir adamım değil mi?"

"Lütfen böyle söylemeyin Phillipe," dedi Blanche. "Ağlıyorum, çünkü şu anda mutsuzum, keşke bunu yapacağımıza, yüreklerimizi birleştirdiğimiz gibi ellerimizi de birleştirip amcamın önünde diz çökseydik ve ondan af dileseydik," dedi ve ayağa kalkmak için kendini zorladı. Tabiatın ortasında, kırın coşkusunu duyarak yürümeye devam ettiler. Bu, birbirine âşık bir çiftin mutlu ve çılgın yolculuğu değildi. Bu, sessiz ve suçlu iki kişinin gittiği karanlık bir kaçıştı. Korku ve tedirginlik, her ikisinin yol arkadaşı olmuştu artık.

Gardanne yolu üzerindeki engelleri aşmak için beş saat boyunca uğraştılar. Sonra Aix'e gitmeye karar verdiler ve orda daha serbest bir şekilde ilerlediler, tozdan önlerini göremez olmuşlardı.

Arc yokuşuna tırmandıklarında, Victor'u geri yolladılar. Artık yollarına yalnız devam edeceklerdi. Kentin yakınlarına geldiklerinde Blanche, bir bankın üzerine yığılarak daha fazla devam edemeyeceğini söyledi Phillipe'e. Yaklaşık altı saat boyunca kayalar arasında yürüyerek, yolculuk yapmıştı. Aix'te kalırsa, yakalanıp tutuklanacağından korkan Phillipe, araba bulmak istiyordu. Blanche'la kendisini, bindiği at arabasıyla Lambesc'e kadar taşımayı kabul eden bir kadın buldu.

Onca gürültüye rağmen, derin bir uykuya dalan Blanche, Lambesc'e kadar uyanmadı. Uyandığında kendini daha sakin, güçlü ve huzurlu hissediyordu. Şafak sökerken Lambesc'e vardılar ve günün ilk ışıklarıyla, insanlara ümit veren tazeliği hissettiler. Gecenin gündüze kavuşması ile sanki tüm

kâbusları sona ermişti. Septemes'in zorlu kayalıklarını hatırlamıyorlardı bile. Sabahın gelişiyle çiy tanelerinin ıslattığı, nemli otların içinden yürürken, kanlarındaki gençlik ve aşk ateşiyle sarhoş gibiydiler. Yan yana bir süre daha yürüdüler.

Yanında kalmak istedikleri Bay de Girousse'u bulamayınca, bir handa konaklamaya karar verdiler. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra sonunda huzurlu bir gece geçirdiler. Küçük ve sade han odasında aşklarını serbestçe yaşayabilirlerdi. Akşam olduğunda hancı, ikisini kardeş zannedip iki ayrı yatak hazırlamaya niyetlendiğinde Blanche, cesurca gülümseyerek:

"Bir yatak hazırlayın lütfen! Bay, benim eşimdir," dedi.

Ertesi gün, Phillipe, Bay de Girousse ile görüşmeye gitti. Bütün olanları anlattı ve onun fikrini almak istedi.

"Lanet olsun!" diye heyecanla kükredi, asil ve yaşlı adam. "Durumunuz gerçekten çok zor. Siz, kasabalıların böyle konulara nasıl yaklaştıklarını biliyorsunuz dostum; yüz yıl önce, böyle bir adamın yeğenine dokunmaya cesaret etseydiniz, bunu canınızla öderdiniz. Şimdi sadece hapse girersiniz. Bay de Cazalis, sizi hapse attırmak için elinden geleni yapacaktır."

"Peki bu durumda ne yapmam gerek?"

"Bence, genç kızı amcasına iade edip sınırdan bir an önce geçmeniz, yapılacak en doğru şey olurdu."

"Çok iyi biliyorsunuz ki ben, asla yapmam bunu!"

"O halde sessizce tutuklanmayı bekleyeceksiniz. Size başka bir tavsiyede bulunamıyorum dostum!"

Bay de Girousse, dostça sertliğinin altında, dünyanın en iyi kalbini saklıyordu. Phillipe, karşılamasındaki soğukluğu hissetmişti. Bu konudaki şaşkınlığını gizlemeye çalışarak uzaklaşmaya başlıyordu ki, bir an Bay de Girousse'un sesiyle geriye döndü. Bay de Girousse, Phillipe'in elini tutarak:

"Maalesef görevim, sizi tutuklattırmaktır," dedi acılı bir sesle ve sözlerine devam etti. "Ben, hakaret ettiğiniz o soylulardan biriyim... Dinleyin beni, Lambesc'in diğer yakasında kimsenin oturmadığı küçük boş bir evim var. Size anahtarını

vereceğim. Gidin ve orda saklanın ama gideceğinizi bana söylememiş olun, aksi halde, size jandarma yollamak zorunda kalırım."

Âşıklar, Lambesc'teki bu evde sekiz gün kadar kaldılar. Arada sırada hissettikleri ani korkular dışında, huzurlarını bozan bir şey olmadı. Phillipe, Marius'un yolladığı bin frankı almıştı, Blanche da iyi bir ev hanımı olmuştu. Sevgililer, mutlulukla aynı tabaktan yemek yediler.

Bu yeni hayat tarzı, genç kız için çok farklıydı. Rüyada gibiydi sanki. Bazen kendi kendine, "Neden Phillipe'in metresi oldum?" diye soruyordu ve bu sorunun cevabını bilmiyordu. Bu düşüncelerle zaman zaman isyan ediyor ve amcasının yanına dönmek istediğini hissediyordu, ancak bu düşüncesini, yüksek sesle söylemeye cesaret edemiyordu.

Sakin bir öğleden sonra Blanche, Fete-Dieu'nun oktavını duyduğunda, pencere kenarındaydı ve dışarı baktığında kilise korosunun geçtiğini gördü. Dizlerinin üzerine çökerek ellerini birbirine kenetledi ve bir an beyaz elbiseler içinde, şarkı söyleyenlerin arasında kendisinin de olduğunu hayal ettiğinde, yüreği acıyla burkuldu.

O akşam, imzasız ve isimsiz bir uyarı mektubu alan Phillipe, el yazısından bu mektubu yazan kişinin Bay de Girousse olduğunu tahmin ediyordu. Böylece kaçak âşıkların, korku ve heyecan dolu yolculukları yeniden başladı. Ancak bu defa ki yolculuk, daha çetin şartlarda ve daha hüzünlü olacaktı.

VI
Âşıkların Kovalamacası

Bu sefer ki yolculukları, gerçek bir sefillikti. Mola vermeden, durup dinlenmeden, saatler, günler süren bir kovalamacaydı. Her dakika, arkalarında ayak seslerini duyar gibi korkuya kapılıp, geceler boyunca sürünerek yürüyor; gündüzle-

rini de eski hanların pis odalarında geçiriyorlardı. Provence civarından birkaç kez geçtiler.

Lambesc'ten, yola çıktıkları gecede korkunç bir karayel fırtınasına yakalandılar ve güçlükle Avignon'a geldiler. Sert esen rüzgâr, Phillipe'in kiraladığı at arabasını çeken atın gözlerini kör etmişti sanki. Blanche, üzerindeki incecik Hintli elbisesiyle hem rüzgârdan, hem de korkudan titriyordu. Bu da yetmiyormuş gibi kentin girişinde, uzaktan sanki bir jandarma görür gibi oldular. Panik içinde, yoldan tekrar geriye döndüler ve Lambesc'ten geçtiler.

Aix'e geldiklerinde, orda kalmaktan da korktular ve ne olursa olsun sınırı geçmeye karar verdiler. Orda birer pasaport alarak güvencede olacaklardı. Phillipe, Toulon'da yaşayan bir eczacı dostunu hatırlayarak o şehirden geçmeye karar verdi. Bu dostunun, kendilerine yardım edeceğinden ümitliydi.

Jourdan adındaki eczacı, oldukça kilolu ve neşeli biriydi ve onları çok sıcak bir şekilde karşıladı. Kaçakları, kendi odasında sakladı. İlk iş olarak ikisi için pasaport ayarlayacağını söyleyerek, onları rahatlattı.

Jourdan çıktıktan bir süre sonra, iki jandarma geldiğinde Blanche, nerdeyse bayılacaktı. Bir kenarda dikkat çekmemeye ve gözyaşlarına hakim olmaya çalışıyordu.

"Siz Bay Jourdan mısınız?" diye ukala bir tavırla sordu jandarmalar.

"Hayır, Bay Jourdan birazdan burada olur," dedi genç adam.

"Pekâlâ," diye soğuk ve resmi bir sesle yanıtlayan jandarma isteksizce oturup beklemeye başladı.

Phillipe ve Blanche'ın birbirlerine bakacak halleri kalmamıştı. Bu iki jandarmanın kesinlikle kendilerini aramaya geldiğini düşünerek, tüm cesaretlerini ve ümitlerini yitirdiler. Bu işkence, çok daha uzun hissedilen yarım saat boyunca sürdü. Nihayet Jourdan döndü ve kendisini bekleyen jandarmaları görünce birden sapsarı oldu. Tecrübesizce ve endişe ile kendisine yöneltilen soruları yanıtladı.

"Lütfen bizimle gelin!" dedi jandarmaların biri.

"Ama neden? Ben ne yaptım ki?" diye korkuyla sordu Jourdan.

"Dün gece gittiğiniz bir kulüpte, oyun oynarken hile yapmakla suçlanıyorsunuz. Kendinizi, yargıcın önünde savunacaksınız."

Jourdan, paniğe kapılarak, titremeye başladı. Sonra söz dinleyen bir çocuğun sakinliğiyle uyuşmuş gibi Phillipe ve Blanche'ın korkusunu fark etmeyen jandarmaların peşinden gitti.

O günlerde Jourdan'ın öyküsü, büyük bir sansasyon yarattı Toulon'da. Ama Jourdan'ın tutuklandığı gün, eczanede yaşanan dramı, hiç kimseler bilmiyordu.

Bu tatsız olay, Phillipe'i daha da çaresiz bıraktı. Artık polisten kaçacak gücü kalmadığını anladı. Pasaport temin etmek de, sınırdan geçmek de artık imkânsızdı. Zaten, Blanche'ın da gücünün azaldığını ve pes etmek üzere olduğunu hissediyordu. Böylece Bay de Cazalis'in öfkesi yatışana kadar Marsilya civarında olmaya karar verdi. Her çaresiz insan gibi Phillipe de, ara sıra affedileceğine ve mutlu olacağına dair ümitleniyordu.

Kaçak âşıklar, hangi kapıya sığınacaklarını bilemedikleri için, Aix'e döndüler. Phillipe'in Aix'te tuhafiyecilik yapan Isnard adında bir akrabası vardı ve belki o, bir süre konaklamaları için kendilerine yardım edebilirdi. Ne yazık ki kader, onlara yeni bir oyun oynamak üzere peşlerindeydi yine, Isnard'ı bulamadılar ve Sextius meydanında Bay de Girousse'un yanında çalışan bir at bakıcısının akrabasına sığınmak zorunda kaldılar. Bu kadın, suç ortaklığı yapmakla suçlanacağını düşünerek, onları evine almak fikrine önce karşı çıktı ama Phillipe, kadını razı etmenin yolunu biliyordu. Oğlunu askerlikten kurtaracağına dair söz vererek, kadını ikna etti. Genç adam, birden milletvekilinin yeğeni olduğunu ve bu mevkinin tüm yetkilerini, kendi adına kullanabileceğini zannetmeye başlamıştı.

Akşam saatlerinde yerine dönen Isnard, kaçakların kendi-

sini aradıklarını öğrenince, onları bulmaya karar verdi. Ve bulduğunda Puyricard'da bulunan evinin anahtarını onlara verdi. Aslında, biri Tholonet'te, diğeri de Troix-Bons-Dieux'ta olmak üzere iki yeri daha vardı. Bu iki evin anahtarları, evlerin yakınında olan büyük taşların altına saklanmıştı ve onlara, anahtarları nasıl bulacaklarını tarif etti. Aynı yerde iki gece kalmamaları konusunda, onları uyardı ve polisi atlatacağına dair söz verdi.

Âşıklar, hastanenin civarındaki anayoldan geçtiler.

Isnard'ın evi, Puyricard'ın sağında kalıyordu. Köyle Venelles patikalarının arasındaki düzlükte bulunan, kireç ve kuru taştan yapılmış, kırmızı kiremitli, küçük çirkin binalardan biriydi. Oraya gittiklerinde evin, sadece bir odadan ibaret olduğunu gördüler. Burası, yerdeki saman kalıntıları ve tavandan sarkan örümcek ağları ile ahıra benzeyen, bakımsız ve pis bir yerdi.

İyi ki sevgililerin örtüleri vardı. Yerdeki samanları bir köşeye toplayarak üzerini örttüler. Rutubetin keskin kokusunu hissederek, saman kalıntılarından hazırladıkları yatakta yattılar.

İçinde bezden yatak bulunan bir yatak odası, bir yemek odası ve bir mutfağı ile bu ev; diğerine oranla, çok daha rahat sayılırdı. Odanın duvarlarında Charivari'nin karikatürleri asılmıştı. Odanın köşelerinde bulunan ve kireçten beyazlaşan kirişlerinden sarkan soğan demetleri göze çarpıyordu. İki sevgili, diğerine nazaran bu evde, kendilerini bir şatodaymışlar gibi hissettiler.

Uyandıkları anda, tekrar aynı korkuya esir oldular. Yola çıktılar, küçük tepeyi aşarak Infernets'e vardılar. Hava kararıncaya kadar burada saklandılar. O tarihte, Jaumegarde'ın tehlikeli yamaçları, uçurumlarla çevrelenmişti. Phillipe ve Blanche, çölü andıran bu arazide çok huzurluydular. Kocaman taşların arasından, şeffaf köpükler saçarak, bir fısıltı sesi ile sakin sakin billur gibi akan bir pınar yanında dinlendiler.

Günün geceye dönüştüğü saatlerde, yatacak yer bulma ko-

nusunda, yine endişelenmeye başlamışlardı. Sivri ve keskin kayaların üzerinde yürümekten perişan olan Blanche'ın ayakları kanamaya başlamıştı ve devam edecek hali kalmamıştı. Phillipe, onun bu halde daha fazla devam edemeyeceğini anlamıştı. İkisi, ağır adımlarla Infernets yaylalarına kadar ilerlerken Phillipe, ona destek verdi. Buradaki arazi, henüz ekilmemişti ve oldukça kayalıktı. Gördükleri manzara çok ilginçti. Ekilmemiş, rüzgârın da etkisiyle oyulmuş, belirsiz arazilerdeki, işlenmiş toprak parçaları, yeşil renkleriyle belirginleşerek, yer yer leke gibi görünüyor, hatta ufukta kabuğu soyulmuş deri parçalarını andırıyordu. Kıvrılan kollara benzeyen kayalar, kurak toprakta kamburumsu görüntüsüyle bir geçit oluşturuyordu. Bu tablo, düz yerlerde korkunç çileler çektikten sonra ölümün çarptığı bir yaratık gibi görünüyordu.

Phillipe, mağara gibi sığınacak bir yer bulma konusunda hâlâ ümitliydi. Sonra şansları yardım etti ve geceyi geçirecek bir yer buldular. Avcıların geçen kuşları beklerken saklandıkları kulübelerden biriydi burası. Phillipe, kapıyı fazla zorlanmadan kırdı ve Blanche'ı küçük bir bankın üzerine bıraktı. Sonra keskin kokusu, Provence'ın tepeliklerinden yükselen ve boş araziyi kaplayan kekiklerden, bol miktarda toplayarak kulübeye getirdi. Bu gri otları kümeleştirerek, üzerine bir örtü örttüler ve yatak hazırladılar. Ve iki âşık, bu doğal yatağın üzerinde coşkulu bir öpücüğü paylaştılar. Ah! Bu öpücük! Hüzünlü bir coşkuyla; kimi zaman yumuşak, kimi zaman da işkence gibi sert bir öpücüktü bu. Aşklarının tüm tutkusuyla ve çaresizliğin öfkesi ile öpüşüyorlardı.

Phillipe'in aşkı, giderek bir öfkeye dönüşüyordu. Blanche, ona tüm gücüyle sarılırken, genç adam da varlıklı bir hayat sürmek yerine sürekli birilerinden kaçarak, dayanılmaz eziyetler çektiği için isyan ediyordu. Kendini ona teslim eden bu genç kız, Phillipe için aynı zamanda intikam demekti. Öpücükleriyle ezerek, öfkeli bir efendi gibi sahip oldu Blanche'a. Sonra yaşadıklarını düşünerek birden sonsuz bir mutlulukla gururunun okşandığını hissetti. O, halktan biriydi ve ekibiyle birlikte bazen kendisine çamur atan, nüfuzlu ve varlıklı soy-

lulardan birinin kızı, şu anda onun kollarının arasındaydı. Ülkelerin tarihinde iz bırakan ve hep anlatılan, bazı efsaneleri hatırladı. Bu destansı hikâyelerde; asillerin, diğer insanlara köle gibi davranmaları, halkın ezikliği ve bu asillere karşı din adamlarının korkaklığı anlatılırdı.

O an, Blanche'a boğacak gibi haşin bir tavırla sarıldı. Onu, böyle taşlı ve zorlu yollarda yürütmekten garip bir haz duyuyordu. Sevgilisinin endişesi, korkusu ve yorgunluğu, Onu Phillipe'e daha yakınlaştırdı ve kendi değerini arttırdı. O gece Blanche, Phillipe'in kollarında aşktan bitkin düşerken, onu deliler gibi seviyordu.

Sevgililer, Puyricard'daki bu pis odada, çılgın bir gece geçirdiler. Otların üzerinde, örümcek ağları arasında, bütün dünyadan habersiz yatıyorlardı. Onlara, sadece sessiz gökyüzü tanıklık ediyordu. Artık korkmadan, özgürce sevebilirlerdi birbirlerini. İkisi de bu uyduruk yatağı, bir kral yatağı ile değişmezdi. De Cazalis soyundan birini, ahırdan bozma bir odada yanında tutuyordu. Bu genç kızı, Jaumegarde'ın çorak çöllerinde oradan oraya sürüklemek ne büyük mutluluktu. Sonraki günlerde, zaman zaman bir babanın sevecenliği ve zaman zaman da vahşi bir hayvanın saldırganlığı ile götürecekti onu.

Bu kulübede Phillipe'i uyku tutmadı. Üzerinde yattıkları bu otun kokusu onu çok rahatsız ediyordu. Uzandığı yerde derin düşüncelere dalıyordu. Bay de Cazalis'in, onları sevgiyle karşılayacağını ve kendisini de milletvekili yardımcısı seçtiğini hayal ediyordu. Arada sırada, ihtiraslı ve mutsuz bir halde yanında yatan Blanche'ın, derin derin nefes aldığını işitiyordu.

Genç kız kaçışlarının, onlara hem acı hem de zevk veren bir kâbus gibi olduğunu düşünüyordu. Gündüzleri, bitkin bir halde dinlenirken halinden hiç şikâyet etmiyordu, ama gülümsemesinde hep hüznün gölgesi vardı. Çok genç ve tecrübesiz olması nedeniyle, biriyle kaçmaya ikna olmuş; zayıf karakteri nedeniyle de geriye dönmek istediğini, anlatması imkânsız hale gelmişti. O, artık ruhen ve bedenen kendisini ka-

çıran adama aitti. Şu anda tek isteği, tekrar uzun yolları yürümemekti. Amcasının öfkesi yatıştığında, onları evlendireceğine inanıyordu.

Şafak vakti, kekik otlarından yaptıkları yatakları bırakıp, tekrar yollara düşen kaçak âşıkların giysileri iyice hırpalanmış, hatta yırtılmaya başlamıştı. Ayakkabıları da delinmişti. Sabahın ilk saatlerindeki tatlı serinlikte, bir saatliğine dertlerini unuttular ve gülerek, acıktıklarını hatırlattılar birbirlerine.

Bunun üzerine Phillipe, Blanche'ı tekrar kulübeye bıraktı ve yiyecek bir şeyler almak için Tholonet'e gitti. Yarım saat kadar sonra geri döndüğünde, genç kızı korkudan titrerken buldu. Blanche, kulübenin yakınından geçen kurtları gördüğünü anlatırken, hâlâ kendine gelememişti.

Büyük döşeme taşının üzerine kurdukları masayı görenler, "Çingene bir çiftin, açık havada yemek yediğini" düşünebilirdi. Yemekten sonra, arazinin ortasına ilerleyerek, gün kararıncaya kadar orda, belki de aşklarının en güzel saatlerini geçirdiler.

Ancak güneş ışıklarının, yerini alacakaranlığa ve ürkütücü sessizliğe bıraktığı bu saatlerde, burada daha fazla kalmak istemediler. Tepeliğin ılık ve temiz havası, sanki onları biraz ümitlendirmiş ve düşüncelerini sakinleştirmişti.

"Çok mu yorgunsun zavallı bebeğim?" diye sordu Phillipe.

"Ah! Evet," diye bitkin bir sesle yanıtladı Blanche.

"Dinle bebeğim, şimdi son hamlemizi yapacağız. Trois-Bons-Dieux'ta bulunan Isnard'ın yanına gidelim ve orda amcan bizi affedinceye veya beni hapse attırıncaya kadar kalalım."

"Amcam, bizi affedecektir."

"Sana inanmaya cesaretim kalmadı bebeğim. Üstelik artık kaçamam, çünkü senin dinlenmeye ihtiyacın var. Gel, bundan sonra daha yavaş yürürüz."

Önlerindeki düzlüğü geçerek Infernets'den uzaklaştılar. Saint Marc Şatosu'nun bulunduğu tepenin eteklerinde yürür-

ken, şato sağ taraflarında kalmıştı. Bir saat geçmeden gidecekleri yere vardılar.

Isnard'ın yeri, Repentance vadisinden sonraki, Vauvenargues'in bulunduğu sokağın, sol tarafında kalan küçük tepedeydi. Burası iki katlı, küçük bir evdi. Alt katta bulunan odada çürük, dokunulduğunda sallanan bir masa ve samanları dökülen, üç hasır iskemleden başka bir şey yoktu. Buradan üst kata çıkılan bir merdiven göze çarpıyordu. Üst kattaki odada ise kuru ot demetlerinin üzerine konmuş eski bir döşek ve döşeğin üzerinde, Isnard'ın sevgililer için bıraktığı uyduruk bir yatak örtüsü dışında oda bomboştu.

Phillipe, Bay de Cazalis'in kendisi hakkında ne gibi önlemler aldığını öğrenmek üzere, ertesi gün Aix'e gitmeye karar vermişti. Daha fazla saklanamayacağını ve kaçamayacaklarını biliyordu. O gece Blanche'ın, genç bir kızın ümit dolu yüreği ile ona söylediği sözler, Phillipe'e huzur vermişti.

Genç âşıkların korku ve ümitsizlik dolu, zorlu yolculuğa başlamalarının üzerinden yirmi gün geçmişti. Kaçtıkları günden beri jandarmalar, ülkenin her köşesinde onları arıyordu. İzleri takip ederken zaman zaman hedefe yaklaşıyorlar, zaman zaman da yanlış ipuçlarına yöneliyorlardı. Bay de Cazalis, geçen zamana rağmen hâlâ kaçakların bulunamamasına çok öfkeleniyordu. Bu konuda karşılarına çıkan engeller, gittikçe gururuna dokunuyordu. Toulon'da, kaçakların oradan geçtiği, onlar Aix'e döndüğünün ertesi günü jandarmaya bildirildi. Her yerden sihirli bir şekilde kaçmayı başarıyorlardı. Milletvekili, en sonunda polisi kötü niyetli olmakla ve ihmalkârlıkla suçladı.

Sonunda polisler, kaçak âşıkların Aix civarında olduklarını ve tutuklanacaklarını milletvekiline bildirdiler. Bay de Cazalis, günlerdir beklediği bu haberi alınca, derhal Aix'e gitti, çünkü araştırmaların her aşamasında bulunmak istiyordu.

Kaçakların yakalanmasından sonra, onları birkaç saat konuk eden Sextius'un eşi, suç ortağı olmakla suçlanacağını düşünerek paniğe kapıldı. Bir şekilde kendini temize çıkarmak için Isnard'ın yanında saklanacaklarını tahmin etti ve bunu jandarmalara haber verdi.

Isnard, soruşturma sırasında, olayla ilgisi olduğunu sakin bir şekilde inkâr etti ve akrabasını haftalardır görmediğini iddia etti. Bütün bu gelişmeler, Phillipe ve Blanche'ın Trois-Bons-Dieux'ta bulunan Isnard'ın evlerinden birine, sığındıkları sırada oluyordu. Isnard, onlara o saatte bir uyarı gönderip gelişmeleri bildiremedi. Ertesi sabah, saat beş sularında, Isnard'ın evine bir komiser geldi ve kendisine, sahip olduğu evlerde bir arama yaptıracağını bildirdi.

Bay de Cazalis, Aix'te kaldı ve çevresindeki herkese, yeğenini kandırıp kaçıran adamı, karşılaştığı an öldüreceğini söyledi. Puyricard'a giden polisler, elleri boş döndüler. Bunun üzerine Isnard, Tholonet yakınında bulunan diğer evine, 2 jandarma götürmek zorunda kaldı. Isnard'ın içinde, kaçakları orda bulacaklarına dair bir endişe vardı. Komiser ve iki jandarma, Trois-Bons-Dieux'a gittiler. Beraberlerinde çilingir de götürdüler, çünkü Isnard, anahtarı kapının sağ tarafındaki bir taşın altında bulacaklarını belli belirsiz söylemişti.

Komiser saat altıya doğru köye varmıştı. Isnard'ın evin tüm kapıları ve pencereleri kapalıydı ve evden hiçbir ses duyulmuyordu. Komiser eve yaklaştı ve kapının tahta pervazına vurarak:

"Kanun namına açın!" diye bağırdı.

Komisere gelen tek yanıt, evin boş duvarlarına çarpan sesin yankısıydı. Birkaç dakika daha bekledikten sonra, çilingire dönüp, "Kapıyı maymuncukla açın," diye emir verdi.

Çilingir, derhal söylenileni yaptı. Sessizlikte sadece metal parçalarının çıkardığı mekanik sesler duyuluyordu. O an, pencelerden biri sert bir şekilde açıldı. Yeni doğan güneşin altın rengi ışıkları arasında, Phillipe Cayol'un silueti belirdi. Henüz giyinmemişti, kolları ve boynu çıplaktı. Küçümseyen gözlerle, kızgın bir şekilde:

"Ne istiyorsunuz?" diye sorarken, pencerenin kenarına dayanıyordu.

Sevgililer, kapı ilk vurulduğunda uyanmışlardı ve yatağın içinde doğrularak, uyku mahmurluğu arasında, duydukları sesleri anlamaya çalışıyorlardı.

"Kanun namına!" sözleri, genç adamın göğsüne bir bıçak gibi saplanmış ve aynı anda, her ikisinin suratında bir tokat gibi patlamıştı. Phillipe ayağa kalkmıştı, şaşkınlıktan ve çaresizlikten titremeye başlamıştı. Blanche ise, uykudan şişmiş gözlerle, yatağın içinde çömelmiş ve örtüye sarınmış bir halde, ümitsizlik ve utanç içinde ağlıyordu.

Phillipe, artık yolun sonuna geldiğini ve teslim olması gerektiğini anlamıştı. Bütün hayalleri bitmişti artık. Blanche hiçbir zaman onun eşi olmayacaktı ve hayal ettiği gibi bir hayatı yaşayamayacaktı. Bir servet sahibini kaçırarak, hapse girmeyi hak etmişti ve sonunda istediği lüks yaşam yerine hapishanedeki hücresinde cezasını çekecekti. O anda korkakça bir fikir geldi aklına. Sevgilisini, orda ve o halde bırakarak Sainte-Victoire'in boğaz tarafından Vauvenargues yönüne kaçmayı düşünüyordu. Acele ederse belki evin arka tarafındaki pencereden kaçabilirdi. Blanche'a yaklaştı ve kısık sesle aklına gelen fikirden söz etti genç kıza. O anda hıçkırıklara boğulan Blanche, onu ne duydu ne de sözlerini anladı. Phillipe, Blanche'ın bu tavrından, genç kızın kendisini bu konuda koruyacak gücü olmadığını anlayarak bu fikrinden vazgeçti.

O anda kapının kilidinin açıldığı duyuldu. O boş ve kederli odadaki dram, çok kısa sürdü.

Phillipe Cayol, kendini her şeyini kaybetmiş, zavallı biri gibi hissediyordu. Zedelenen gururu, kendisine tekrar cesaret verdi. O anda elinde silah olsaydı, kendini savunabilirdi. Kimseyi zorla kaçırmadığını, Blanche'ın kendi isteği ile peşinden geldiğini ve bütün utancın kendisine ait olmadığını tekrarlıyordu içinden. Bu düşüncelerle cesaretini toplayıp, pencereyi sert ve kızgın bir halde açarak kapıdakilere ne istediklerini sormuştu.

Komiser, emir veren bir ses tonu ile, "Bize kapıyı açın!" dedi. "Sonra biz size ne istediğimizi söyleriz."

Bunun üzerine Phillipe, kapıyı açtı.

"Siz, Phillipe Cayol musunuz?" diye sordu komiser.

Bu soru üzerine, genç adam meydan okuyan bir tavırla, "Evet!" dedi.

"O halde sizi, adam kaçırmak suçundan dolayı tutukluyorum. Şu anda sizinle saklanan on altı yaşına basmamış ve henüz reşit olmayan bir genç kızı kaçırdınız."

Phillipe gülümseyerek:

"Genç Bayan de Cazalis, içerde," dedi. "Kendisi, size tarafımdan herhangi bir zorlamaya maruz kalmadığını söyleyebilir. Adam kaçırmak konusunda ne kastettiğinizi anlayamadım. Yeğeninin elini, sonsuza dek tutmak için bugün bizzat Bay de Cazalis'in ayaklarına kapanacaktım zaten."

Acele ile üstünü giyen Blanche, titreyerek merdivenleri inerken, oldukça solgun ve ürkek görünüyordu.

"Genç Bayan, sizi Aix'te bekleyen amcanızın yanına götürmek üzere emir aldım. Şu anda kendisi gözyaşları içindedir."

"Amcamı, bu şekilde üzdüğüm için gerçekten çok üzgünüm," dedi Blanche kararlı bir şekilde. "Fakat, Bay Cayol'u suçlamamalısınız, Onunla gitmeye, kendi isteğim ve irademle karar verdim."

Sonra genç adama döndü, kederli ve ağlamaklı bir halde:

"Sakın umudunuzu kesmeyin Phillipe, ben sizi seviyorum ve bizi affetmesi için amcama yalvaracağım. Sadece birkaç gün ayrı kalacağız," dedi.

Phillipe, üzgün ve bitkin bir şekilde ona baktı ve umutsuzca başını sallarken kısık bir sesle: "Siz ürkek ve zayıf bir çocuksunuz," dedi. "Bana ait olduğunuzu unutmayın. Eğer beni bırakırsanız, ömrünüzün her dakikasında beni yüreğinizde bulacaksınız. Dudaklarınız, hep benim öpücüklerimle yanacak ve bu, sizin için dayanılmaz bir işkence olacak."

"Beni çok sevin, tıpkı benim sizi sevdiğim gibi," dedi Phillipe şefkatle.

Komiser, Blanche'ı önceden getirttiği arabaya bindirdi ve Aix'e geri götürdü. Phillipe ise iki jandarma nezaretinde, o kentin hapishanesine konmak üzere yola çıktı.

VII
Blanche Saint-Pierre Gibi Yapıyor

Phillipe Cayol'un tutuklanma haberi, ertesi gün duyuldu ve Marsilya'da, büyük yankı yarattı. Dedikodular ve söylentiler, büyük bir hızla yayılıyordu. Bütün halk, milletvekilinin galibiyetinden, Blanche'ın mahcubiyetinden ve utanç içinde olmasından söz ediyordu. Bay de Cazalis, yeğeninin kontrolünün kendisinde olduğunu ve onun, kendilerine denk olmayan biri ile evlenerek, aile şerefini lekelemeyeceğini herkese kanıtlamak için Blanche'ı yanına alıp tüm Marsilya'da boy gösterirdi.

Fine'den Phillipe'in yakalanıp tutuklandığını öğrenen Marius, bütün gün kentte dolaştı. Gördüğü herkes, bu kara haberin doğru olduğunu tasdik etti. Konu, birkaç saat içinde efsaneye dönüştü. Her yerde bu konu konuşuluyordu. İşi gücü olmayanlar yollarda, köşe başlarındaki esnaf ise yüzlerce yıllık bir destan gibi anlatıyordu bu olayı. Duyduklarından bunalan genç adam, ofisine döndü. Perişandı ve bu aşamada ne yapması gerektiğini bilmiyordu.

Bay Martelly'nin ertesi gün akşama kadar ofiste olmayacak olması, büyük talihsizlikti. Marius, bir an önce harekete geçmesi gerektiğini biliyordu. Ağabeyinin geleceği konusunda, bazı girişimlerde bulunmak istiyordu. İlk şoku atlatmıştı sanki. Sonuç olarak ağabeyi Phillipe'i adam kaçırmaktan suçlayamayacaklarını ve Blanche'ın daima onu savunacağını düşünerek sakinleşiyordu. Sonra en saf ve dürüst düşüncelerle ilk yapması gereken işin, ağabeyi ile evlenmek üzere, Bay de Cazalis'ten yeğenini istemek olduğuna karar verdi.

Marius, ertesi sabah baştan aşağı siyah, resmi giysilerle aşağıya indiğinde, her zamanki gibi Fine'in gelmiş olduğunu gördü. Marius, ne yapmak istediğini anlattığında, genç kızın yüzü sapsarı olmuştu.

"Ben de sizinle gelebilir miyim?" diye yalvaran gözlerle sordu genç kız. "Ben, Bay de Cazalis ve yeğeninin cevabını aşağıda beklerim," dedi ve Marius'un peşinden gitti.

Milletvekilinin evinin bulunduğu Bonaparte meydanına geldiklerinde genç adam kendinden emin ve kararlı bir şekilde Bay de Cazalis'in evine girdi ve kendini tanıttı.

Bay de Cazalis'in fırtınayı andıran öfkesi dinmişti. İntikam planı iyi işliyordu. Şimdi nefret ettiği bir cumhuriyetçiyi yok ederek, gücünü herkese kanıtlayabilecekti. Şu anda kurbanı ile oynamanın kendisine vereceği acımasız hazzı tatmak, en büyük arzusuydu. Bu düşüncelerle Bay Marius Cayol'un içeri alınmasını emretti. Karşısında, yaşlı gözlerle ayaklarına kapanan ve kendisine yalvaran bir "Cayol" bekliyordu.

Bay de Cazalis, zannettiğinin aksine genç adamı, salonun ortasında mağrur ve gururlu bir halde ayakta beklerken buldu. Genç adam, milletvekiline yaklaştı ve onun konuşmasına fırsat vermeden saygılı ve kendinden emin bir sesle:

"Bayım, ağabeyim Phillipe Cayol adına yeğeniniz Blanche de Cazalis'i sizden istemekle şeref duyuyorum," dedi.

Milletvekili, şaşkınlıktan bir süre yanıt veremedi. Marius'un isteği, kendisine o denli saçma geliyordu ki kızamadı bile. Bir adım gerileyerek, Marius'un yüzüne baktı. Alaylı ve aşağılayan bir gülüşle:

"Siz aklınızı kaçırmış olmalısınız bayım," dedi. "Çalışkan, dürüst ve iyi niyetli olduğunuzdan emin olduğum için sizi dışarı attırmıyorum. Ağabeyiniz ise azılı bir çapkın ve hak ettiği cezayı bulacak olan hain bir alçak. Bu durumda siz benden ne istiyorsunuz?"

Ağabeyi hakkında duyduğu hakaretler karşısında Marius, Bay de Cazalis'in üzerine saldırıp onu yumruklamamak için kendini zor tuttu. Öfkeden ve çaresizlikten titremeye başlayan bir sesle sözlerine devam etti.

"Size söz ettiğim gibi buraya gelmemin tek nedeni, yeğeninizin içinde bulunduğu durumu düzeltmektir. Bu da sadece bir şekilde yani evlilikle mümkün olur. Yeğeninize ve ailenize verilen zarar, ancak bu şekilde telafi edilebilir."

Milletvekili, Marius'u aşağılayan gözlerle süzerek, "Biz her türlü zararın üstesinden gelebiliriz. Bir de Cazalis için, Phillipe Cayol'un metresi olmak değil, sizin gibi insanlarla bağlantılı olmak, yüz kızartıcı bir durumdur!" dedi.

Bu sözler üzerine Marius kendine daha fazla hakim olamadı, "Bizim gibi insanların, şeref konusunda siz soylulardan farklı inançları ve değer yargıları vardır. Üstelik ben size bu konuda ısrar etmiyorum. Benim görevim, az önce reddettiğiniz teklifi size sunmaktı. Ayrıca son bir şey söylememe izin verin lütfen: Eğer yeğeninizle şahsen görüşebilirsem, kendisi bu teklifi mutlaka kabul edecektir," diye yanıt verdi.

Bay de Cazalis, Marius'un meydan okurcasına ve kendinden emin bir tavırla söylediği sözler karşısında sakinliğini bozmadı ve alaylı bir ifade ile:

"Öyle mi zannediyorsunuz?" diye sordu.

Sonra zili çaldı ve hizmetkâra yeğeninin derhal aşağı gelmesi için emir verdi. Blanche az sonra solgun, bitkin ve ağlamaktan neredeyse kan çanağına dönmüş, boş bakan gözlerle içeri girdiğinde, amcasının yanında duran Marius'u görünce titremeye başladı.

Amcası, ifadesiz gözlerle yeğenini süzdükten sonra buz gibi bir sesle, "Genç bayan," diyerek sözlerine başladı. "Bu bay, adını bile anmak istemediğim o alçak adına, resmen sizi benden istiyor. Şimdi, dün bana söylediğiniz sözleri, bu genç baya da tekrarlayın."

Blanche, bir an yere düşecek gibi sendeledi. Marius'un yüzüne bakmaya bile cesareti yoktu. Amcasının gözlerine bakarken, hipnotize edilmiş gibi titrek, endişeli ve kısık bir sesle:

"Size söylediğim gibi, iradem dışında zorla kaçırıldım ve ve kurban edildiğim bu komployu gerçekleştiren kişinin hak ettiği cezayı alması için elimden geleni yapacağım."

Bu sözleri, dersini ezberleyen bir öğrenci edasıyla söylemişti Blanche. Tıpkı Saint Pierre gibi, Blanche da Tanrı'sını ve inandığı şeyleri inkâr etmişti.

Anlaşılan Bay de Cazalis, hiç zaman kaybetmemişti. Yeğeni, tekrar kendisinin kontrolüne geçer geçmez, bütün inadı, gurur ve öfkesi ile genç kızın üstüne gidip kendisini zafere ulaştıracak planını uygulamaya başlamıştı. Bu zaferi, sadece ve sadece Blanche sayesinde kazanabilirdi. Bunu sağlamak için de Blanche, yüreğinin sesini ve içindeki isyan duygularını bastırarak yalan söylemek zorundaydı. Zavallı Blanche! Kaderi, amcasının ellerindeydi, kendisi de itaatkâr ve uysal davranmak zorundaydı.

Blanche, yaklaşık dört saat boyunca Bay de Cazalis'in soğuk, küstah ve saldırgan sözleri karşısında sakinliğini korumayı başardı. Milletvekili, mağrur ve ezici bir tavırla, köklü ve asil bir aileden geldiklerini, nüfuzunu ve maddi gücünü de ekleyerek uzun uzun anlattı yeğenine. Ve her bakımdan birbirine denk olmayan insanların yapacağı evliliğin, banal hatta komik olacağını ustalıkla hatırlattı. Öte yandan asiller arasında gerçekleşecek bir evliliğin, her iki tarafa da zenginlik ve soyluluk getireceğini vurgulamayı da ihmal etmedi. Bay de Cazalis, karşısında umutsuz ve çaresiz duran genç kızı, guruyla vuruyordu. Acıtan sözleriyle onu yıpratıyor, yoruyor hatta şaşırtıyordu. Sonunda çabaları boşa gitmedi ve Blanche'ı olmasını istediği gibi duygusuz ve tepkisiz biri haline getirmeyi başardı.

Bu uzun konuşmanın hatta işkencenin sonunda Blanche, pes etmişti. Belki de amcasının ezici sözleri, ona küçüklüğünde hayalini kurduğu hayatın güzelliklerini, şık kıyafetlerle rahat, lüks bir hayatı ve damarlarında dolaşan asil kanı hatırlatınca Blanche'ın zihninde canlanan düşünceler, Phillipe'in hoyrat okşayışlar, genç kızın ruhunda bıraktığı izleri bastırdı. Üstelik kendini iyi hissetmiyordu ve amcasının insanüstü iradesine ve gücüne karşı koyacak cesareti yoktu. Amcasının her sözü, bıçak gibi kalbine ve beynine saplanırken, genç kızı endişelendiriyordu. Phillipe'i sevmiş ve iradesizce peşinden gitmeyi kabul etmişti. Şimdi de aynı iradesizliği ve zayıflığı, amcasının Phillipe hakkındaki sözlerine karşı gösteriyordu. Sonunda her şeyi kabul etti ve kutsal bildiği her şey üze-

rine söz verdi amcasına. Bu sözü verirken tek istediği, amcasının bitmek bilmeyen nutuklarından kurtulmaktı.

Marius, genç kızın dudaklarından dökülen bu tuhaf sözler karşısında, şaşkınlıktan şok geçirdi. Birden korkuya kapıldı ve aynı anda karşısında duran, Phillipe ile yaşadıklarını ve duygularını inkâr eden bu genç kızın, bahçıvan Ayasse'ın bahçesindeyken, Phillipe'in kucağında aşkla kendinden geçen kızın ta kendisi olduğunu düşündü.

"Ahh genç bayan!" dedi Marius iç çekerek. "Sizin adınıza amcanızdan af dileyip, evlenmenize izin vermesini istemem için bana yalvardığınız günkü haliniz, kurbanı olduğunuzu iddia ettiğiniz komplodan daha iğrençti. Şu anda söylediğiniz yalanın, belki hâlâ sevdiğiniz ve artık kocanız olmuş bir adamın hayatını karartacağını hiç düşündünüz mü?"

Blanche, sımsıkı kapalı duran gergin dudaklarını ısırarak, görmeyen gözlerle yere bakıyordu.

"Ne demek istediğinizi anlamıyorum," dedi Blanche mırıltı halinde. "Ben yalan söylemiyorum, bu duruma zorlandım. Ağabeyiniz, gururum ve aile şerefimizle oynayarak bana hakaret etti ve amcam ailemizin intikamını alacaktır."

Marius, bu sözler üzerine ayağa kalktı. İçinde büyüyen öfke, giderek daha da korkunç bir hal alıyor, küçük bedenine sığmıyordu. Öfkesini bastıran adalet ve dürüstlük duygusu, zayıf ve çelimsiz yüzünü daha da güzelleştirmişti. Bu eve geldiğinde Bay de Cazalis'in gözlerinde okunan aşağılayıcı ve iğrenen bakışlarla şimdi Marius, de Cazalis'lere bakıyordu.

"Ve ben de Cazalis'lerdeyim," dedi yavaşça. "Provence'ın gurur duyduğu bu efsanevi ve soylu aileden gelen insanlarla karşı karşıyayım şu anda. Bu asalete hiç yakışmayacak bir şeyin yani yalanın bu evde yaşadığını hiç tahmin etmiyordum. Ayrıca, bu evde sizinle birlikte yaşayan tek korkunç şey yalan değil, iftira ve korkaklık da mevcutmuş burada. Ve şimdi ben, gururumu ve onurumu, bu efendilerin suratına fırlatırken siz de benim sözlerimi sonuna kadar dinleyeceksiniz."

Sonra şaşkınlıkla kendisine bakan milletvekiline dönerek,

tir tir titreyen Blanche'ı gösterdi ve sözlerine devam etti Marius:

"Gördüğüm kadarı ile bu zavallı kız masum. Ben, şuursuz sözlerini de size karşı zayıf olmasına bağlıyorum. Ama siz bayım! Siz akıllı ve bilinçlisiniz. Genç bir kızın şerefini, kendisine yalancılığı öğreterek, kişiliğini ezerek ve onu korkak bir kuklaya çevirerek koruyorsunuz. Şimdi ağabeyimin, yeğeniniz Blanche de Cazalis'le evlenmesini, siz isteseniz bile ben sizi kabul etmeyeceğim, çünkü benim ailem, belki sizin kadar zengin ve soylu değil ama ailem, sizde olmayan bir şeye sahiptir. Dürüstlüğe!!! Biz hiç yalan söylemedik ve kimseye zarar vermedik. Bu yüzden, sizinle akraba olmaktan ben utanırım."

Bay de Cazalis, genç adamın bu meydan okuyan, asi tavrından ve sözlerindeki cesaretinden ürktü. Sözlerine devam ettiği sırada Bay de Cazalis'in, evin büyük kapısının yanında bekleyen hizmetkâra, kendisini dışarı atmasını işaret ettiğini fark eden Marius, sesini daha da yükselterek:

"Eğer bu adam, bana bir adım yaklaşırsa bütün gücümle katil var, adam öldürüyorlar diye bağırırım. Şimdi çekilin önümden! Bir gün bayım, bir gün mutlaka bu salonda söylediğim sözleri, herkesin önünde size söylerken, yüzünüze tüküreceğim."

Sonra kendinden emin ve ağır adımlarla dışarı çıktı. Bonaparte kaldırımlarında yürürken, artık Phillipe'i eskisi kadar suçlu bulmuyordu. Ne olursa olsun, şu anda ağabeyi bir kurbandı! Kurtarılması ve uğradığı haksızlığın hesabının sorulması gerekiyordu. Marius'un dürüst karakterinde, en küçük yalan veya haksızlık, bir fırtına etkisi yaratıyordu. Zaten kendisi de en başta, Bay de Cazalis'in skandal yarattığı günlerde bile kaçakların tarafını tutmuştu. Oysa şimdi Blanche, yalanlara sığınarak milletvekilinin tarafında yer almıştı ve amcası da bu yalanları kullanarak Phillipe hakkındaki iddialarını, iftiraya dönüştürmüştü. Marius, o anda gerçeği tüm dünyaya haykırıp duyurabilecek kadar güçlü olmayı her şeyden çok istiyordu.

Biraz yürüdükten sonra sokakta meraktan deliye dönen Fine ile karşılaştı.

"Eee?" diye cevap arayan gözlerle ona doğru yürüdü genç kız.

"İşte! Bu evde sadece zavallılar ve sahte mağrurlarla karşılaştım..." dedi Marius öfkeyle.

Derin derin iç çekti, sinirden gitgide yüzü kızarmaya başlamıştı.

"Bu durumda, Bay Phillipe genç bayan de Cazalis'le evlenmeyecek mi?" diye sordu Fine.

"Bayan de Cazalis, Phillipe'in kendisini zorla kaçırdığını ve onun adi bir namussuz olduğunu iddia ediyor. Bu durumda ne yazık ki ağabeyim mahvoldu."

Fine, anlamaya çalışıyordu. Bir yandan da, "Eğer Phillipe, beni kaçırmış olsaydı hiç şikâyet etmezdim, zorla kaçırmış olsa bile çok mutlu olurdum!" diye düşünüyordu yere bakarken. Üstelik Marius'un öfkesi de içten içe sevindiriyordu Fine'i. Bu, evlilik olmayacak anlamına geliyordu.

Bu duruma sevindiğini gizleyerek, tatlı bir sesle fısıldadı Fine, "Ağabeyiniz yandı! Ama onu kurtaracağım! Kurtaracağız!" dedi.

VIII
Demir Tencere ve Toprak Tencere

O akşam Marius, Armatör Martelly'ye Bay de Cazalis'le aralarında geçen görüşmeyi anlattığında armatör başını iki yana sallayarak:

"Size ne tavsiyede bulunacağımı bilemiyorum dostum. Ümidinizi kırmak istemiyorum ama bu savaşı kaybedeceğiniz kesin gibi. Her şeye rağmen savaşı siz başlatın. Ben, sizin yanınızda olacağım. Fakat kabul etmeliyiz ki bu savaşta zayıf ve silahsız olan taraf, bizim tarafımız. Karşımızdakiler çok güçlü, hem kilise hem de soylular ona destek veriyorlar.

"Aix'in soylu, zengin ve nüfuzlu sınıfı, Bay de Cazalis'in intikam almasına yardım ederken; sıradan, fakir halk tabakası da, bize destek olacaktır. En iyisi, kiliseden yetkisi olan birini, kendi tarafımıza çekmek olacaktır. Piskoposluktan bu savaşta bizim yanımızda yer alacak bir rahip tanıyor musunuz?"

Marius, Rahip Chastanier'yi tanıdığını, onun da ne yazık ki yaşlı, gariban ve güçsüz biri olduğunu sözlerine ekledi.

"Bu önemli değil. Siz yine de gidip konuşun," dedi Bay Martelly. "Kentsoylular ve asiller, bize yardımcı olmak yerine kapıyı gösterirler. Geriye yardım isteyebileceğimiz tek yer, yani kilise kaldı. Onları, bu noktadan vurmalıyız. Siz harekâta başlayın. Ben de elimden geleni yapacağım."

Marius, ertesi gün doğruca Saint Victor Kilisesi'ne gitti. Rahip Chastanier, oldukça ürkek ve mahcup bir tavırla karşıladı Marius'u.

Genç adamın sözlerini dinledikten sonra, "Lütfen, bana bu konuda bir şey sormayın, konuyla ilgilendiğimi öğrendiler, bu nedenle üzerimde çok ciddi bir baskı var. Size daha önce söylediğim gibi, ben zavallı bir ihtiyarım ve sizin için dua etmekten başka bir şey gelmez elimden."

Bu zavallı ihtiyarın alçakgönüllü sözleri karşısında Marius çok duygulandı. Tam gideceği sırada rahip kolunu tuttu ve yavaşça, "Bakın, burada yeni bir rahip var. Rahip Donadei, bir İtalyan ve üstelik milletvekili ile de iyi anlaşıyor. Kısa sürede herkese kendini sevdirmeyi başardı. Belki o size yardımcı olabilir."

Bunları söyledikten sonra Rahip Chastanier, birden durakladı. Düşündüğü şeyi yaparsa kendini tehlikeye atmış olacaktı ama birine yardım etmenin mutluluğu ağır bastı ve Marius'a, "Sizinle birlikte Rahip Donadei'ye gelmemi ister misiniz?" diye sordu birden.

Rahip Chastanier'nin kısa süren tereddütünü farkına varan Marius, bu fikre önce karşı çıktı ama yaşlı adamın ısrarı karşısında daha fazla itiraz etmedi.

"Benimle gelin," dedi yaşlı adam. "Rahip Donadei, birkaç adım ötede oturuyor, Corderie Caddesi'nde."

Rahip Chastanier, birkaç dakika yürüdükten sonra, pencereleri ve perdeleri kapalı, vakur ve kiliselerin günah çıkarma odalarının kokusunu taşıyan tek katlı bir binanın önünde durdu.

"İşte," dedi rahip, Marius'a. "Burası."

Kapıyı, yaşlı bir hizmetkâr açtı ve onları, geniş bir odaya aldı. Duvarlarını kaplayan koyu renkli lambriler, gelin odası gibi farklı bir hava vermişti bu odaya.

Rahip Donadei, rahat bir şekilde karşıladı gelenleri. Solgun ve ince yüzünün aksine, gözlerindeki zekâ pırıltıları, hemen fark ediliyordu. Konuklarının, bu ani ziyaretine, sanki hiç şaşırmamış gibiydi. Sempatik bir tavırla misafirlerine sandalye uzattı. Belli belirsiz gülümseyerek ve hafifçe eğilerek, bu ziyaretten şeref duyduğunu belirten bir hareketle, onları balo salonuna kabul eder gibi karşıladı.

Siyah, uzun ve bol bir rahip kıyafeti giymişti. Bu ciddi kıyafetle tamamen tezat oluşturan, samimi bir yüz ifadesi vardı. Geniş ve güçlü kolları, narin görünümlü beyaz elleri dikkat çekiyordu. Kumral, dalgalı saçlarının çevrelediği tıraşlı yüzü, yumuşak, taze ve pürüzsüz görünüyordu. Otuz yaşlarında olmalıydı.

Koltukta otururken Marius'un anlattıklarını gülümseyerek fakat oldukça ciddi ve dikkatle dinledi. Bu olaydaki bütün ayrıntıları tekrarlattı. Bu hikâye, Rahip Donadei'nin ilgisini çekmişti.

Rahip Donadei, Roma'da doğmuştu ve amcası bir kardinaldi. Bir gün amcası, onu hiç kimsenin bilmediği bir nedenle Fransa'ya göndermişti. Yakışıklı Rahip Fransa'ya gittiğinde, Aix'in kilise seminerlerinde yabancı dil öğretmeni olarak çalışmak zorunda bırakıldı. Bu görev, onun konumunda biri için çok aşağılayıcı idi. Bu durumdan o kadar çok utanıyordu ki, sonunda sağlığını kaybedip hasta oldu.

Bu duruma en çok üzülenlerden bir olan kardinal, derhal duruma müdahale etti ve onu Marsilya'nın piskoposuna tavsiye etti. O günden beri, çalışma azmi ve başarı hırsı bir terapi gibi tedavi etti genç rahibi. Bu sırada Saint Victor Kilise-

si'ndeki görevine başladı. Rahip Chastanier'nin son derece masum bir şekilde söylediği gibi, Rahip Donadei, kısa sürede kendini herkese sevdirdi. İtalyanlara özgü uysal tavırları, yuvarlak ve pembe yüzü ile kilisenin dindar üyeleri tarafından adeta "Küçük İsa" ilan edilmişti. Vaazlarında kendisini dinleyenlerin, ulvi duygularla gözyaşlarına teslim olmalarını sağlayacak şekilde, titreyen elleri, hafif İtalyan aksanlı konuşması ve yumuşak ses tonu ile böyle kısa sürede, insanlar arasında bulunduğu yere gelmeyi aslında şahsen başarmıştı.

Çoğu İtalyan gibi o da farklı olmak için gelmişti dünyaya. Kısa sürede çevresinde, hem yeraltını hem de imha etmek istediği olguları devirip yerle bir eden, manyetik bir etki oluşturmuştu. Sempatikliği ile Marsilya'nın dindarlarından oluşan zincirin, en güçlü halkası olmuştu. Diğer misyonerler de bu ışık saçan idealist rahibin iradesine itaat ettiler ve böylece, Rahip Donadei, bu birimin kilise lideri oldu.

Böylece her olaya bir şekilde müdahale etmeye başlamıştı. Bay de Cazalis'e de milletvekili olma fikrini o empoze etmişti ve şimdi bu uğurda verdiği emeklerin bir şekilde karşılığını istemek için uygun zamanı kolluyordu. Onun genel prensibi, zengin insanların başarılarında pay sahibi olmak ve sonraki günlerde payına düşeni almak için kendisine minnet duymasını sağladığı insanları kendi çıkarları için kullanmaktı.

Kibar bir üslupla, Marius'u konuyla ilgili olarak sorguya çekti. Tüm dikkati ile anlatılanları dinlerken, gösterdiği sıcak karşılama ile bu problemin çözümüne yardım etmek için gönüllü olduğu izlenimini veriyordu. Sakin, güven veren, dostça tavırları ile Marius'u ikna etti ve genç adamın kendisine tamamen açılmasını sağladı. Marius, ona tüm planlarını anlattı ve ağabeyini sadece onun kurtarabileceğini söylemeyi de ihmal etmedi. Daha sonra Bay de Cazalis'e karşı yardımını istedi.

Rahip Donadei ayağa kalktı, az önceki sempatik halinden eser kalmamıştı. İmalı ve oldukça soğuk bir tavırla:

"Bayım, temsil ettiğim kutsal değerler ve misyoner kimli-

ğim, hoş görülemeyecek bu rezalete müdahale etmemi engelliyor. Kilise karşıtı ve din düşmanı çoğu kimseler, son günlerde rahiplerin misyonundan uzaklaştığı konusunda bizi itham ediyor, hatta suçluyor. Ben bu durumda, ağabeyinizin kurtulması için yalnızca Tanrı'ya dua edebilirim."

Marius, kederli bir halde ayağa kalkarken, Rahip Donadei'nin kendilerine bir oyun oynadığını sezmişti.

"Size çok teşekkür ederim," dedi Marius. "Dualarınız, çaresiz insanlar için bir ışıktır. Sizden isteğim, Tanrı'dan insanların bize karşı adaletli olmasını dilemenizdir."

Rahip Donadei'nin, yaşlı rahibe bakmamaya özen göstermesi, Rahip Chastanier'nin arkasında, boynu bükük halde kapıya doğru yürüyen Marius'un dikkatinden kaçmamıştı.

Yakışıklı rahip, kapıda tekrar nezaket gösterisi yaparak Marius'un kolunu tuttu.

"Siz Bay Martelly yanında mı çalışıyorsunuz?" diye sordu.

Marius, şaşkın bir şekilde, "Evet bayım," diye yanıtladı onu.

"O, çok saygın bir insan, ancak bizi dost olarak benimseyenlere dahil değil ne yazık ki. Buna rağmen kendisini çok takdir ederim. Saygıdeğer kız kardeşi Bayan Claire'i aramızda görmekten onur duyuyorum. Kendisi, en iyi kilise dostlarından biridir."

Marius, ne söyleyeceğini bilemeden ona baktığında Rahip Donadei, biraz mahcup bir tavırla ve hafif kızararak:

"Bayan Claire, çok tatlı ve çok iyi kalpli bir bayandır," dedi.

Rahip Donadei, konuklarını saygılı bir tavırla uğurladı ve peşlerinden kapıyı yavaşça kapadı. Dışarı çıkan Rahip Chastanier ve Marius, bir süre birbirlerine öylece bakakaldılar ve Marius, umursamaz görünmeye çalışarak omuzlarını silkti. Yaşlı rahip ise idealist bilinen genç meslektaşının, böylesi oyunlara yönelmesine tanık olduğu için şaşkınlık içindeydi. Yanındaki genç adama döndü ve endişeli bir halde:

"Az önce ziyaret ettiğimiz genç rahibin kontrol edemedi-

ği hırsı yüzünden Tanrı'ya kızma evlat! Bazen rahipler bile gerektiği gibi olmayabilir," diyerek, Rahip Donadei'yi mazur göstermek istercesine uzun uzun konuştu.

Marius, duygulu gözlerle Rahip Chastanier'ye bakarken, onun bu denli iyi kalpli olmasından etkilendi ve elinde olmadan bu yaşlı ve zavallı adamı, bir gülümsemesi ile piskoposlukta kanun değiştirme gücüne sahip olan Rahip Donadei'yi mukayese etti. O an, kilisenin de bazı annelerin yaptığı gibi, güler yüzlü çocuklarını şımarttığını; sessiz duran, uysal yaradılışlı ve silik şahsiyetli çocuklarını önemsemediğini düşündü. Yani, kilise de her çocuğu aynı şekilde sevmiyordu ve ayrıcalıklı davranabiliyordu.

Rahip Donadei'nin bu iki ziyaretçisi henüz uzaklaşırken, o sessiz ve ağırbaşlı evin önünde duran lüks arabadan Bay de Cazalis'in indiğini ve kapıya yöneldiğini gören Marius:

"Bakın peder!" dedi heyecanla ve yüksek sesle, "Eminim ki bu rahibin kutsal görevi ve şahsiyeti, Bay de Cazalis'in intikam almak için çalışmasına engel olmayacaktır."

O an Marius, bu eve tekrar girip, Tanrı'nın kendisine verdiği bazı görevleri kötüye kullanan ve şahsi çıkarlarına Tanrı'yı alet eden bu adamı durdurmayı çok istemesine rağmen kendine hâkim oldu. Kendisine o ana kadar eşlik eden Rahip Chastanier'ye teşekkür edip uzaklaşırken ellerindeki son kozu da kaybettiklerini ve şansın kendilerine yardım etmeyeceğini düşündü ve yüreği acıyla burkuldu.

Ertesi gün Bay Martelly, Marius'a Marsilya'nın birinci noteri Bay Douglas'ın bir girişiminden söz etti. Bay Douglas, muhafazakârdı ve sekiz yıldan daha kısa zamanda edindiği zengin müşterileri çevresi ve aldığı yüklü bağışlarla nüfuz sahibi olmuştu. Bay Douglas; dürüstlüğü, güvenilirliği, çalışkanlığı ve zekâsı ile elindeki imkânlarla yetinmesini bilmiş, çevresinde hatırı sayılan biri olmuştu.

Bay Martelly, Bay Douglas'ın Marius'u desteklemeleri halinde, kilise mensuplarının bir kısmını, bu konuda taraflarına çekebileceklerine inanıyordu. Bu düşünce ile Bay Martelly, notere gidip yadım etmesi için Bay Douglas ile konuş-

tu. Çok meşgul görünen Bay Douglas, Bay de Cazalis'le karşı karşıya gelmek istemediğini kaçamak bir cevap mırıldanarak belirtti.

Karşısında düşünceli bir tavırla oturan Marius'a, "Bu konuda kesinlikle ısrar etmedim," dedi Bay Martelly. "Düşmanınızın sizden önce harekete geçmiş olduğunu anladım, ancak bu dürüst ve güvenilir adamın etki altında kalmasına inanamıyorum. Buna çok şaşırdım. Zavallı dostum! Yazık ki artık yenildiğimize inanıyorum."

Marius, bir ay boyunca Marsilya'da kendilerine destek verebilecek kişileri bulmak için koşturdu. Gittiği her kapıda kendisiyle alay eden, sahte bir kibarlık ve soğuk bir tavırla karşılaştı. Bay Martelly de Marius'tan daha şanslı değildi bu konuda. Milletvekili, bütün asilleri ve kiliseyi kendi tarafına çekmişti. Kentsoylular ve tüccarlar, daha sonra zor durumda kalmamak için bu işe karışmak istemediler. Halkın fakir sınıfı ise Phillipe Cayol'a nasıl yardım edeceklerini bilmiyorlardı ve Bay de Cazalis'le yeğeninin durumuna uygun halk şarkıları söyleyerek alay etmekten başka ellerinden gelen bir şey yoktu.

Günler geçti. Olayla ilgili soruşturma hızla ilerliyordu. Marius, başlangıçta olduğu gibi Bay de Cazalis'in nefreti ve Blanche'ın yalanlarına karşı Phillipe'i savunmak için tek başınaydı. Sadece yaydığı söylentilerle, halkın fakir sınıfındaki genç kızların sempatilerini Phillipe tarafına çekmeyi başaran Fine destekliyordu Marius'u.

Güne erken başlayan Marius, bir sabah Phillipe ve bahçıvan Ayasse hakkında suç duyurusunda bulunulduğunu öğrendi. Phillipe, adam kaçırmakla ve Ayasse de suç ortağı olmakla suçlanıyordu. Phillipe'in annesi Bayan Cayol, soruşturmanın bu aşamasında aleyhinde yeterli kanıt bulunamadığı için serbest bırakıldı.

Marius, şefkatle annesini öpmek üzere yanına koştu. Zayıf bünyesi, gittikçe bozulan sağlığı tehlikede olan zavallı kadın, tutuklu bulunduğu günlerde çok acı çekmişti ve hapisten çıktıktan birkaç gün sonra oğlu Marius'un kucağında sessizce

son nefesini verip dünyaya veda etmişti. Marius, kollarında yatan annesinin cansız bedenine kapanarak, hıçkırıklar arasında intikam yemini etti.

Cenaze töreni, protestolara ve ve gösterilere sahne olmuştu. Bayan Cayol'un cenazesi, Saint Charles Mezarlığı'na götürüldü. Cenazeyi taşıyan arabanın peşinde konvoy oluşturan fakir insanlar, Bay de Cazalis aleyhine slogan atmaktan ve bu ölümden dolayı milletvekilini suçlayan sözler söylemekten çekinmiyorlardı.

Marius, cenaze töreni bittikten sonra, Saint Louise meydanındaki küçük dairesinde yatağına kapanmış, hıçkırıklarla sarsılıyordu. Kendini, koca dünyada tek başına, kimsesiz ve zavallı hissediyordu. İçindeki boşluğu hiçbir şey dolduramazdı. O anda Marius'u rahatlatan tek şey, durmaksızın yanaklarından süzülen gözyaşlarıydı. Bu yaşlar, sanki onun gözlerini açmıştı. Artık gitmesi gereken yolu, daha net bir şekilde görüyordu. Kendisini bitkin bırakan üzüntüsü, tek arkadaşı olan gözyaşları, gerçeğe olan tutkusu ve haksızlığa duyduğu isyanı, adeta bir anafora dönüşmüş, düşüncelerini altüst etmişti. Artık kararını vermişti. Bundan sonraki hayatını, bu kutsal göreve adıyordu.

Marius için artık Marsilya'da yapılacak bir şey kalmamıştı. Yaşanan trajedi, başka bir sahnede devam edecekti. Harekete Aix'ten başlaması gerektiğine karar verdi genç adam. Bu, hem gelişmeleri izlemesini hızlandıracak, hem de müdahale etmesi gereken bir detay için anında hazır olacaktı. Bu düşüncelerle anlayışlı patronu Bay Martelly'den bir ay süreyle izin istedi ve armatör, bu konuda her zaman yaptığı gibi yine Marius'tan desteğini esirgemedi. Marius'a hemen bir ay izin verdi. Yola çıkacağı gün, yolcu arabasında Fine'e rastladı.

"Sizinle Aix'e geliyorum," diye sakin bir sesle konuştu genç kız.

Marius, bir an kendine hakim olamadı ve yüksek sesle

"Ama bu çılgınlık olur," dedi. "Siz, kendinizi bu serüvene atacak kadar varlıklı değilsiniz küçükhanım. Sonra çiçeklerinizi kim satacak?"

"Yerime Oeufs meydanından kapı komşum olan yakın bir arkadaşım bakacak. Kendi kendime, 'Belki bir yardımım olur,' diye düşündüm ve en güzel elbisemi giyip geldim işte!"

Bu samimi sözler karşısında Marius, minnet dolu ifadeyle, "Size çok ama çok teşekkür ederim," dedi.

IX
Bay de Girousse Dedikodu Yapıyor

Aix'e gelen Marius, İtalya Sokağı'nda bulunan Isnard'ın yanında kaldı. Isnard'a göre, bir olayda bir insanın değeri ne kadar azsa, diğer insanlar tarafından o kadar az önemsenirdi. Bu yüzden tuhafiyeci Isnard, Phillipe'ten sonra Marius'a da yardım etmekte bir sakınca görmemişti.

Fine ise doğruca hapishane gardiyanı olan amcasını görmeye gitti. Genç kızın kendince bir planı vardı. Yanında kocaman bir buket gül getirmişti ve onunla büyük olay yaratmıştı. Tatlı gülümsemesi ve cana yakınlığı ile kısa sürede amcasının şımarık, küçük yeğeni olmuştu. Amcası duldu ve küçük yaşlarda iki kızıyla birlikte yaşıyordu. Fine, bu vesile ile onlara annelik yapma fırsatı bulmuştu.

Dava gelecek haftanın ilk günü başlayacaktı. Marius, cesareti kırık, elleri bağlı ve endişeli bir vaziyette mahkeme gününü bekliyordu; artık hiçbir şey deneyecek hali kalmamıştı. Bazen her şeye rağmen mahkemeden tahliye kararı çıkacağından hâlâ ümitleniyordu.

Bir akşam, Cours'da dolaşmaya çıkan Marius, Phillipe'in yargılanacağı duruşmaya katılmak üzere Lambesc'ten gelen Bay Girousse ile karşılaştı.

Yaşlı adam hiçbir şey söylemeden Marius'u kolundan çekti ve kendi konağına götürdü.

Büyük bir odada baş başa kaldıklarında Bay Girousse, oldukça ukala bir tavırla, "İşte! Şimdi baş başayız Bay Cayol ve size istediğim kadar kaba davranabilirim."

Marius, karşısında duran ve dişlerinin arasından adeta tıslar gibi konuşan kontun asık yüzündeki mimiklerinin doğallığına gülümsemeden edemedi.

"Eh! Benden, de Cazalis'e karşı sizin yanınızda yer almamı ve savunmanıza yardım etmemi istemiyorsunuz! Akıllısınız tabi. Benim onunla bir bütün oluşturacak kadar yakın olduğumu, gururlu, inatçı ve üstelik asil bir iradeye karşı elimden hiçbir şey gelmeyeceğini tahmin ediyorsunuz. Ahh! Fakat şunu söylemeliyim ki ağabeyiniz, iyi bir darbe yaptı."

Bay Girousse, bir yandan konuşurken bir yandan da hızlı adımlarla bir baştan bir başa yürüyordu. Sonra bir an tam Marius'un önünde durdu ve yüksek sesle:

"Şimdi hikâyemi iyi dinleyin bayım!" dedi. "Biz, bu kentte herkesten uzak duran ve geri gelmeyecek geçmişin anılarına gömülen, elli kişilik yaşlı, iyi adamlardan oluşan ve kendilerine 'taşranın en iyi gülü' adını veren, küçük bir topluluğuz. Biz olanı biteni izlerken, sessiz kalmayı tercih ediyoruz. Bizler, şövalye ruhu taşıyan centilmenleriz. Bize yasal kimlik kazandıracak yasal prensimizin gelmesini dört gözle bekliyoruz. Ama boşuna! Bizler yalnızlık, tembellik bizi öldürene ve bir kurtarıcı gelene kadar bekleyeceğiz. Şayet ileriyi görebilseydik, bütün olaylara sağduyulu yaklaşırdık ve her şeyin farkında olurduk. Biz, yanlış olduğunu bile bile gerçeklere hükmetmeye çalışıyoruz ama söz geçiremiyoruz. Varlığını kabullenemediğimiz gerçekler, bizi çiğneyip bedenlerimize acı veriyor, bu arada biz, sadece bekliyoruz. Kahraman olmak fikriyle işi komik bir inatlaşmaya dönüştürüp, bu olaya kilitlendiğimizi görünce sinirden deliye dönüyorum. Bir düşün genç dostum!"

Bir çırpıda söylediği bu itiraf gibi sözlerden sonra sustu ve kısa bir süre sonra daha da vurgulu bir tarzda konuşmasına devam etti.

"Ve.... Ve böyle içi boş hayatları yaşadığımız için gururlanıyoruz. Çalışmıyoruz, çünkü çalışmayı küçümsüyoruz. Elleri, siyah olan insanları dışlayacak kadar tiksiniyoruz. Ah! Ağabeyiniz, bizim kızlarımızdan birine dokundu. Ama unut-

tuğu bir şey var! Biz aynı kanı taşımıyoruz ve ona bunu göstereceğiz. Biz, hepimiz birleşeceğiz ve kötülük yapanlara ders vereceğiz. Bunu yaparken bizden olmayanların, bizim çocuklarımız tarafından sevilme isteklerini tamamen yok edeceğiz. Kilisenin güçlü insanlarından bir kısmı, ölümüne bir sadakatle, bizim tarafımızda olacaktır ki bu da bizim onurumuzu, yüceltecektir."

Bay de Girousse, bir süre sustuktan sonra, alaylı bir ifade ile sözlerine devam etti.

"Bizim parlayan gururumuz, bazen büyük engellerle yıpratıldı. Ben doğmadan birkaç yıl önce, konağımın yanındaki diğer konak, kahreden bir aile dramına sahne oldu. O zaman ki parlamento başkanı Bay D'entrecasteaux, yatağında uyuyan eşinin boynunu ustura ile kesti. Söylentilere göre, Bay D'entrecasteaux'un içinde gittikçe büyüyen bir öfke vardı. Cinayetle sonuçlanacak olmasına rağmen, öfkesinin hırsa dönüşmesini engelleyemedi ve cinayet işledi. Cinayet aleti olan ustura, hırsızlık süsü verilmek istenerek, kurbanın mücevherleriyle birlikte atıldığı evin bahçesindeki kuyuda, olaydan yirmi beş gün sonra bulundu.

"Bu olaydan sonra Bay D'entrecasteaux, Fransa'dan Portekiz'e kaçtı ve orada, sefalet içinde öldü. Parlamento, onun gıyabında çark işkencesi ile idam kararı verdi. İşte! Gördüğünüz gibi, bizim aramızdan da alçaklar çıkıyor bazen, halkın fakir sınıfı, bizi kıskanmamalı ve bize özenmemeli. Bu korkunç ve vahşi cinayet, o tarihlerde bizim otoritemizi fena halde sarstı. Bir yazar, bu kanlı ve iç karartıcı hikâyeden ilham alarak, bıçak keskinliğinde, etkileyici bir eser yaratabilir.

"Ve, biz gerektiğinde boyun eğmesini de biliriz," diye devam etti Bay de Girousse, odayı adımlarken. "Kralı öldüren Fouche, o sıralarda Otrante'in düküydü. 1810 yılında, bizim kentimize sürgün edildiğinde, bu kentin soyluları, onun dizinin dibinden ayrılmadılar. Ne kadar aşağılık bir hale düştüğümüzü gösteren bir olay hatırlıyorum. 1811 yılının bir Ocak gecesi, sıralanmış bir halde, onun yeni yılını kutlamak için bekliyorduk. Misafirlerin ağırlandığı büyük salondaki konuk-

lar arasında, ortamın ne kadar soğuk olduğu konuşulurken, ziyaretçilerden biri, zeytin ağaçlarının durumunu merak ettiğini söyledi. Bunun üzerine, soylulardan biri de, 'Madem ki dükümüzün sağlığı yerinde, bize ne zeytin ağaçlarından!' diye yüksek sesle karşılık verdi. Biz bugün de böyleyiz dostum. Güçlüler karşısında alçakgönüllü, güçsüzler karşısında soğuk ve kibirli. Elbette istisnalar da var aramızda ama onlar sayıca çok az. Ağabeyinizin mahkûm edileceğini biliyorsunuz. Fouche önünde başımızı eğen gururumuz, bir Cayol önünde eğilmez. Bu, kesinlikle mantıklı... size iyi akşamlar," diye sözlerini noktalayarak, sert ve ani bir tavırla Marius'u uğurladı. Konuşurken çok öfkelendiğini fark etmiş ve öfkesini kontrol edemeyerek, aptalca sözler söylemekten çekinmişti.

Ertesi gün, yeniden Marius'la karşılaşan Bay de Girousse, bir gün önce olduğu gibi onu, yine kendi konağına götürdü. Elinde Phillipe'in davasına bakacak hâkimlerin isimleri vardı.

Parmağını, sert bir şekilde elindeki gazeteye vurarak:

"İşte, adamlar bunlar!" diye haykırdı. "Onlar, senin ağabeyinin kaderini çizecek olan mahkemede karar verecekler!.. Onlar hakkında, birkaç ilginç hikâye anlatmamı ister misin? Bu hikâyeler, ilginç ve bir o kadar da eğiticidir."

Bay de Girousse oturmuştu. Ara sıra omuzlarını kaldırarak, gazeteyi inceliyordu hâlâ.

Kısa süren bir sessizlikten sonra:

"İşte tamamı, Bay de Cazalis'in tarafını tutacak olan zenginlerden seçilen hâkimler kurulu. Bunların çoğu, soylu salonlarda kilise mallarını yönetirler ve onların çevrelerindeki arkadaşları da sabahlarını kilisede geçirip, günün kalan saatlerinde de müşterilerini sömürür."

Sonra bu hâkimlerin tek tek adlarını verdi ve hangi dünyaya ait olduklarını, sert ve öfkeli bir şekilde anlatmaya başladı.

"Birinci sırada bulunan ve dürüst bir adam olan Humbert, Marsilyalı bir yağ tüccarının kardeşidir.

"Marsilyalı bir başka tüccar olan Gautier'in Paul Bertrand

adında bir yeğeni vardır. Paul Bertrand, günün birinde New York'ta yaşayan Bay Aubert'le ortak oldu. Ortağı, Paul Bertrand'a Marsilya'da satılmak üzere, New York'tan mal yolluyordu. Kazancı, her ikisi ortak paylaşacaklardı. Bertrand, kâr ettikleri her işten kazancı eşit paylaşacakları zaman, ortağını dolandırarak, uzun süre iyi kazanç sağladı. Günün birinde, ülkede ekonomik bir kriz yaşandı ve Bertrand, gemilerle kendisine gelen malı, kabul etmekle beraber, bu kriz yüzünden zarar ettiğini öne sürerek, ortağına ödeme yapmamaya başladı. Üstelik, Bertrand, soğukkanlılıkla ve umursamazca, ortağı Aubert'e hiç borcu olmadığını ve sonsuza dek ortak olmaları gerekmediğini söyledi. Bunun üzerine Bertrand, kriz bahanesiyle gelen malları gemiden almayınca, mallar tekrar Aubert'e, üstelik oldukça masraflı bir şekilde geri dönüyordu. Açılan mahkemeyi, Aubert şahsen katılamadığı ve davaya vekâleten bakıldığı için kaybetti. Söylenenlere göre Aubert, bu felakette mal varlığının üçte ikisini kaybetti. Buna rağmen Bertrand, hâlâ dünyanın en dürüst adamı olarak biliniyor. Şu anda tüm kurumların kıskanılan ve onore edilen bir üyesi durumunda.

"Dutailly ise bir buğday tüccarı. Onun da damatlarından biri olan Fouque'nin karıştığı ve tüm yakın arkadaşlarının örtbas etmek için uğraştıkları, büyük bir rezalet yaşandı. Fouque, hep gemilerle gelen mallarda bir defo bulmaya uğraşırdı ve buna göre düzenlenen bilirkişi raporuna göre sigorta şirketi, hep ödeme yapıyordu. Ödemelerin fazlalığından rahatsız olan sigorta şirketleri, bilirkişi olarak çok güvenilir bilinen bir fırıncıyı görevlendirdiler. Kısa bir süre sonra Fouque, bu fırıncıyı ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında havadan sudan konuşurken Fouque, fırıncının eline birkaç altın para sıkıştırdı. Dürüst fırıncı da bu paranın yere düşmesini sağladı ve ayağı ile odanın ortasına iterek, orda bulunan herkese, Fouque'un kendisine rüşvet teklif ettiğini gösterdi. Bu olay, herkesin gözü önünde olmasına rağmen Fouque, saygınlığından bir şey kaybetmedi.

"Delorme ise Marsilya'nın yakınlarındaki bir şehirde otu-

ran ve uzun süredir ticaretten elini ayağını çekmiş biri. Onun kuzeni Mille, herkese çok çektirdi. Bundan yaklaşık otuz yıl önce Mille'in annesinin bir tuhafiyeci mağazası vardı. Yaşlı kadın, emekli olduğunda işi, yanında çalışanlardan dinamik, oğlu gibi sevdiği bir elemanı Michel'e devretmişti. Bu genç adam, borcunu o kadar hızlı ödedi ve işleri öyle büyüttü ki yanına bir ortak almak zorunda kaldı. Marsilya'dan, bir miktar parası olan, dürüst ve çalışkan görünen Jean Martin'i ortak olarak seçti. Michel, ortağına bir servet değerinde teklif yaptı. İlk zamanlar, her şey yolunda gözüküyordu. Kazançları her yıl artıyordu ve her iki ortak, yıl sonunda kenara para bile ayırabiliyorlardı. Fakat Jean Martin, açgözlü, hırslı ve kolay zengin olmak isteyen hain biriydi. Yalnız olursa tüm kazancı kendisi alabilir düşüncesiyle hareket etmeye başladı.

"Fakat bu ihtimalin gerçekleşmesi çok zordu. Michel, onun velinimetiydi ve aynı zamanda dostu olan ev sahibi Bayan Mille'in de oğluydu. Mille'in oğlu, dürüst bir adam olmadığı için bu hain planda, kaybetme ihtimali çok büyüktü. Onu ziyaret ettiğinde, hiçbir konuda kendisine yardım edemeyecek birini buldu karşısında. Bırakın yardım etmeyi, iki ya da üç misli büyük bir miktar para ve kendi adına, yeni bir kira sözleşmesi düzenlemeyi teklif etti. Sonradan görme ve oldukça cimri biri olan Mille, kendini oldukça pahalıya sattı. Satış tamamlanmıştı. O günden sonra, Michel'in yanındaki Jean Martin, ikili oynamaya başladı. Ortaklığı bozmak istediğini ve uzak bir yere yerleşmek istediğini, hatta bunun için bir yer kiraladığını bile söyledi. Michel şaşkındı, fakat onun gerçek niyetinden kuşkulanmadı ve kendisinin de bu tuzağın kurbanı olduğu, aklının ucundan bile geçmedi. Ona, ortaklıktan ayrılmak istiyorsa serbest olduğunu söyledi ve böylece aralarındaki ortaklık bozuldu. Kısa süre sonra, kira sözleşmesinin süresi dolduğunda, Jean Martin, elindeki yeni sözleşmeye dayanarak, zaferini ilan etti ve ortağını kapı dışarı etti. Bu ihanet karşısında çok sarsılan Michel, daha uzak bir yere gitti ve oraya yerleşti. Ancak, artık müşterisi kalmamıştı ve otuz yıllık emeğinin parasını da kaybetmişti. Felç oldu. Çocukla-

rına Mille ve Jean Martin'in rezil bir adam olduklarını ve onlardan intikam almaları gerektiğini haykırarak ve çok acı çekerek öldü. Bugün onun çocukları, kendilerine iyi bir kariyer yapmak için çalışıyor. Buna karşılık Mille, şehrin en seçkin aileleriyle işbirliği halinde ve çocukları da çok zengin. Üstelik herkes, onlara saygı ve sadakat gösteriyor.

"Faivre... Annesi, ikinci evliliğini Armatör Chabran ile yaptı. Chabran, ayrıca kendisine getirilen senetleri kırarak bir anlamda tefecilik de yapıyordu. Bir gün, dolandırıldığını bahane ederek, alacaklılarına birer mektup yazdı ve kendilerine ödeme yapamayacağını bildirdi. Alacaklıların bir kısmı ona zaman tanırken, çoğunluğu da bu konuda resmi yola başvurmaya karar verdi. Güvenilir bulduğu iki çocuğu himayesine aldı ve onlara oynayacakları rolü sekiz gün boyunca öğretti. Sonra onları son derece şık bir şekilde giydirerek, alacaklılarını tek tek ziyaret etti. Bu çocuklar, onun en iyi silahıydı. Çok üzgün, dertli ve beş parasız olduğunu iddia ederek, çocukları için merhamet dilendi... Oyun başarıyla tamamlandı. İyi sahnelenen bu oyunu izleyenlerin hepsi, ellerindeki borç senetlerini yırttı... Ertesi gün Chabran, her zamanki halinden daha soğukkanlı ve bilmiş tavırlarla borsaya gitti. Hiçbir şeyden haberi olmayan bir komisyoncu, ona gelerek, bir gün önce imzaladığı ibraname karşılığında kendisine verilen üç adet tahvili kırdırmayı teklif etti.

"Chabran, bu teklif karşısında bilmiş tavırlarını sürdürerek:

'Ben, bu seviyedeki insanlarla iş yapmam,' dedi. Chabran, bugün piyasadan tamamen köşesine çekildi. Lüks bir villada oturuyor ve pazar günleri muhteşem yemekli partiler veriyor.

"Geronimot.. Gecelerini geçirdiği derneğin başkanı olan, en kötü tefecilerden biri. Söylentilere bakılırsa, bu işten bir milyon frank kazandı ve bu durum, kızını finans piyasasında, hatırı sayılan kodaman biriyle evlendirmesini sağladı. Damadının adı, Pertingy'ydi. Üç yüz bin frank sermayeyi batırıp, iflas edince adını, Feliks olarak değiştirdi. Bu becerikli sahtekâr, kırk yıl önce de iflas etmişti ve yaşadığı o iflasa rağmen,

kendisine bir ev alabilmişti. O günlerdeki alacaklıları, paralarının sadece yüzde on beşini alabildiler. On yıl sonra yaşadığı ikinci iflas, ona kasabada bir ev daha aldırdı. Bu sefer alacaklılara, paralarının ancak yüzde onunu ödedi. On beş yıl önce de üç yüz bin frank batırıp, üçüncü iflasını ilan ettiğinde, alacaklılara sadece yüzde beş ödeme yapmayı teklif etti. Alacaklıları bunu kabul etmeyince de bütün mal varlığının, eşinin adına olduğunu söyledi ve onlara tek kuruş bile ödemedi."

Marius duyduklarına inanamıyordu. Bu tiksindirici durumu daha fazla uzatmak istemiyordu. Midesi bulanır gibi bir hareket yaptı.

"Siz, belki bana inanmıyorsunuz ama siz, gerçekten çok safsınız genç dostum. Üstelik daha söyleyeceklerimi bitirmedim ve beni sonuna kadar dinlemenizi istiyorum."

Bay de Girousse, heyecanla ve coşkuyla konuşuyordu. Yüksek sesle ve saldırgan bir tarzla anlattığı hikâyeler, insanda kırbaç etkisi yaratıyordu. Hâkimlerin tek tek isimlerini, aile sırlarını, sorunlarını ve en özel olaylarını bir bir anlattı Marius'a. Sadece birkaç kişiden bahsetmedi. Sonra Marius'un önüne dikildi ve sinirli bir şekilde sözlerine devam etti:

"Şimdi sizi ezen tüm bu insanların ve sonradan görmelerin birer aziz olduğuna, tertemiz, lekesiz ve dürüst olduklarına inanacak kadar saf mısınız yani! Bu insanlar, Marsilya'da en fazla gururlarını ve ukalalıklarını sergiliyorlar. Onlar, hem dindar hem de yalancı sofulardır. İçlerinde en dürüst olanları bile, kendilerine saygı duyan ve selam veren herkesi dolandırdılar..

"Özetle söylemek gerekirse; onlar, kendi değerlerine göre soyluluk yarattılar. Geçmişlerini tamamen unutup, sadece bugünkü zenginliklerini ve sözde dürüstlüklerini gösteriyorlar. İşte! Ben, bu maskeleri kaldırıyorum şimdi. Dinleyin beni. İşte bu, bir arkadaşını dolandırarak bir servet yaptı. Diğeri, insan derisi satarak; öteki karısını, kızını pazarlayarak; şu alacaklılarına kurduğu hileli tezgâhlarla paraya kavuştu. Buradaki ise yöneticisi olduğu şirketin hisselerinin değerini düşürerek, en düşük fiyattan hisseleri ele geçirdi.

"Bu adam, aslında taşla dolu bir gemiyi batırdı ve sigorta şirketine yük gemisi gibi gösterip, parasını ödetti. Başka biriyle sözde ortak oldu ve işler kötü gidince, kârları paylaştığı gibi zararları da paylaşmayı kabul etmedi. Gerçek mal varlığını saklayarak, iki ya da üç kere iflasını ilan etti ve sonra mağdur olan iyi adam rolünü oynadı. Öteki, şarap diye Eau de Campeche veya Sang de Boeuf satarak, diğeri kıtlık yıllarında buğdayı, kendi tekeline aldı. Şu, devlet hazinesinde büyük çaplı hile yaparak çalışanları da yoldan çıkarmaya çalışarak, ayrıca yöneticiliği ele geçirdi. Diğeri, borç senetlerinin altına bir akrabasının veya dostunun imzasını taklit ediyor, vadesi gelince o kişiler de, inkâr etmeye cesaret edemiyorlardı. Sahtekâr olarak tanınmamak için bu senetleri ödüyorlardı. Öteki, gerçek değerinden fazla miktarla sigorta ettirdiği işyerinde yangın çıkardı. Şu ise, vadesi geldiğinde alacaklıların elinden senetleri alıp, ateşe attı, sonra da borsada hiç ödememek niyetiyle hisse aldı ve yaklaşık bir hafta sonra da borsa zengini oldu."

Bay de Girousse, uzun süren bir sessizlik içinde adeta nefessiz kaldı ve öfkesini sakinleştirmeye çalışarak, dudaklarında acı bir gülümseme ile sözlerine devam etti.

Kendisini şaşkınlık ve acıyla dinleyen Marius'a yavaşça, "Ben ürkeğin tekiyim aslında ve her şeyi siyah görürüm. Adım ve lakabım, benim işsiz güçsüz bir şekilde boş boş zaman geçirmemi sağladı. Ben de bu sayede ülkede yaşanan olayların, tüm yüz kızartıcı detaylarını öğrenebildim," dedi. "Fakat, bilin ki aramızda dürüst insanlar da var ve onlar hainlerden nefret ederler."

Marius, duydukları yüzünden sarsılmış bir haldeydi ve Bay de Girousse'ten izin isteyerek gitti. Artık ağabeyinin, bu konuda acımasızca suçlanacağından emindi. Davanın ilk duruşması, ertesi gün yapılacaktı.

X
Utanç Verici Bir Dava

Aix'te herkes, bu davanın heyecanı içindeydi. Skandal, enteresan bir şekilde, sakin yaşayan birçok kentte sansasyon yarattı. Oralarda, işsiz güçsüz yaşayan insanların günlük hayatlarında fazla bir hareket olmadığından, bu hikâye o insanlara yeni bir malzeme oldu. Herkes, Phillipe ve Blanche'tan söz ediyordu. Kentin tüm caddelerinde, kaçak âşıkların serüvenlerini anlatıyorlar, Phillipe'in suçlu bulunacağına, kesin gözüyle bakıyorlardı. Çünkü Bay de Cazalis, dostları kanalıyla hâkimleri etkilemişti.

Aix Kilisesi, milletvekiline zayıf bir destek verdi. Neyse ki bu kilisede, haksızlığa dayanamayan insanlar da vardı. Fakat, bazı rahipler, patronu Rahip Donadei olan dini derneğin etkilerini dikkate almak zorundaydılar. Bu rahipler; ustaca davranarak, bu soyluluğa elbirliği yapacak şekilde ziyaretlerde bulundular. Bu görevli rahipler, Bay de Cazalis'in davasının kutsallığı konusunda, hâkimler kurulunu ikna etmeyi başardılar.

Soylu olmaları, onlara yardım eden en büyük güçtü. Phillipe Cayol skandalı, onların da soyluluklarına zarar vermişti sanki. Çünkü onlardan birinin gururuna dokunan bir olay ya da kişi, hepsine hakaret etmiş sayılır ve tüm soyluluğun düşmanı olarak bilinirdi. Cayol olayından sonra o asil kontların, markilerin ve düklerin nasıl öfkelendiklerini, tedirginlikle nasıl elbirliği yaptıklarını bir görseniz; karşılarında, hırslı ve âşık olmakla suçlanan bir zavallının olduğunu değil de şehrin kapısına düşman askerlerinin dayandığını zannedersiniz.

Bütün bunların yanı sıra Phillipe'i de savunan dostları ve taraftarları vardı. Halkın fakir sınıfına göre, bu konuda Bay de Cazalis yanlış bir yöntem uygulamaktaydı. Keşke Phillipe, kendi gibi kentsoylu biriyle evlenseydi, diye düşünüp suçla-

malarına rağmen onu, Bay de Cazalis'in gururuna ve öfkesine karşı azimle de savunuyorlardı. Bu şehirdeki herkes, Blanche'ın hâkim karşısında, Phillipe'e duyduğu aşkı inkâr ettiğini biliyordu. Gerçek Provence'lı sadık ve cesur kızlar, Blanche'a "dönek ve inancını satan" adını verirken ondan iğreniyorlardı. Onlara göre, Blanche'ın bu davranışının arkasında yüz kızartıcı ve utandırıcı sebepler vardı ve her yerde bu fikirlerini, sokak diliyle haykırarak söylüyorlardı.

Bu kargaşa, sadece Phillipe'in durumunu tehlikeye atıyordu. Tüm şehir, oynanan dramın farkındaydı. Suçlunun mahkûm edilmesini isteyenler; kazanacaklarından emin oldukları için, yaptıkları oyunları saklamaya bile gerek görmüyorlardı. Phillipe'i kurtarmak isteyenler ise zayıf ve silahsız taraf olduklarını biliyorlardı ve kendilerini rahatlatmak için haykırarak, davayı kazanacaklarına kesin gözüyle bakan o güçlü insanları, rahatsız etmekle mutlu oluyorlardı.

Bay de Cazalis, bütün bu olanlara rağmen yeğenini utanmadan Aix'e kadar götürmüştü. İlk günlerde, genç kızın kaçması ile ilgili çıkan söylentilere karşı, gururla yeğenini Cours'da dolaştırarak herkese, "Bir köylü, bir de Cazalis'in şerefini lekeleyemez. Yeğenim, serveti ve unvanıyla hâlâ sizlerden üstündür" der gibi protesto yapmaktan, zevk alıyordu.

Fakat, bu gezintileri uzun süre devam ettiremediler. Halk, onların bu umursamaz tavrına çok öfkeleniyor ve Blanche'a hakaret ediyordu. Neredeyse, amca ve yeğeni taşlamaya başlayacaklardı. Bu durum, en fazla kadınları çılgına çevirmişti. Genç kızın, gerçek suçlu olmadığını ve sadece güçlü bir inat ve iradenin emri altında olduğunu anlamıyorlardı.

Blanche, halkın bu korkunç tepkisinden ürkmüştü. Kendisine bakan kadınların gözlerindeki öfkeli bakışlarla karşılaşmamak için devamlı yere bakıyordu, ancak arkasından o insanların, iğrenen mimiklerini hissediyordu. İnsanlardan sürekli duyduğu, çok kötü, anlamını tam olarak bilemediği sözlerden ürküyor, korkudan titreyen bacakları ve solgun yüzüyle, yürümekte zorlanarak, düşmemek için amcasının koluna

tutunuyordu. Bir gün eve girdiğinde, bir daha dışarı çıkmayacağını söyledi.

Zavallı genç kız, yakında anne olacaktı.

Sonunda duruşmalar başladı. Davanın görüleceği adliyenin kapılarında oluşan yoğun kalabalık arasında, işin doğrusunu bilenler arasında gruplaşmalar ve öfkeden haykıranlar, göze çarpıyordu. Orada bulunan herkes, davanın muhtemel sonucu hakkında dedikodu yapıyor; Phillipe'in gerçekten suçlu bulunup bulunmayacağını ve Bay de Cazalis'le Blanche'ın davranışlarını tartışıyordu.

Mahkeme salonu yavaş yavaş dolmaya başladı. Biletli olan kişiler için, salona ilave sandalyeler yerleştirildi, buna rağmen biletli insanların sayısı o kadar çoktu ki, birçoğu ayakta kaldı.

Soyluların en seçkin grubu, avukatlar, devlet memurları ve Aix'in tüm tanınmış insanları, mahkeme salonundaydı. Hiçbir sanık, bu kadar seyirci önünde yargılanmamıştı. Halkın salona girebilmesi için kapılar açıldığında, sadece bazı meraklılar kendilerine yer bulabildi. Kalanlar, koridorlardan merdivenlere kadar sıralandılar. Salonun dışında kalan insanlar arasındaki gürültü, fısıltılar, mırıldanmalar ve yuhalanmalar, mahkeme salonuna kadar gelerek sessizliği bozuyordu.

Sıraları dolduran bayanlar, tedirgin bir gülümsemeyle, duruşma salonunda grup oluşturdular. İlk sırada oturanlar, kırmızı kadife kaplı tırabzanın üzerine, eldivenli ellerini koyarak eğiliyorlardı. Arka sıralarda gölgede oturanların vücutları, danteller, kumaşlar ve fiyonklar arasında kayboluyordu. Kimileri kızarmış, kimileri de geveze olan bu insanlar arasından, ince gülüşler, mırıltılar ve küçük haykırışlar duyuluyordu.

Phillipe Cayol, duruşma salonuna getirildiğinde, büyük bir sessizlik oldu. Bütün bayanlar, Phillipe'i hayranlıkla süzüyorlardı. Bazıları, cep dürbünü ile yukardan aşağıya inceledi onu. Uzun boylu, yakışıklı ve mükemmel yüz hatlarına sahip olan bu genç adam, büyük beğeni kazandı. Blanche'ın zevkini aşağılamak isteyen kadınlar, Phillipe'in duruşunu ve

keskin bakan, açık renk gözlerini görünce Blanche'a hak verdiler.

Phillipe, siyah giysileri içinde sakin ve ağırbaşlı görünümüyle, yanında kendisine eşlik eden iki jandarmanın varlığını umursamıyor, tam bir soylu gibi davranıyordu. Ara sıra, salondaki insanlara kibar ve sakin bir şekilde bakmaktan kendini alamıyordu. Sevme ve sevilme ihtiyacı, burada bile benliğini dolduruyordu.

Ve iddianame okundu.

İddianamede sanığa yöneltilen suçlamalar çok ağırdı. Olayın aslı, Bay de Cazalis ve yeğeninin, çok kötü ve ustalıkla anlattıkları şekilde yorumlandı. İddiaya göre, Phillipe, Blanche'ı iki tane kötü roman kullanarak etkilemişti. Aslında kitaplar, Bayan Genlis'in iki çocuksu eseriydi.

Blanche'ın sözlerine göre; genç kız zorla kaçırılarak bir badem ağacına bağlandı ve kaçış süresince Phillipe onu kendisiyle gitmesi için zorladı. İşin en ciddi ve kötü tarafı, Blanche'ın Phillipe'e yazdığı mektupları inkâr etmesiydi ve Blanche, kendini sağlama almak için mahkemede kanıt olarak gösterilen mektupları, Phillipe'in kendisine Lambesc'te zorla yazdırdığını iddia etti.

İddianamenin okunması bittiğinde, salonda uğultu başladı. Duruşmaya gelmeden önce herkes, kafasında bu konu hakkında yazdığı senaryoyu, şimdi okunan resmi iddianame ile karşılaştırıyordu. Dışarıdaki halkın yaptığı gösterinin sesleri, içeri kadar geliyordu. Başkan, salonu boşaltmakla tehdit edince, sessizlik ortalığa yeniden hâkim oldu.

Sonra Phillipe'in sorgulanmasına başlandı.

Hâkim, hakkındaki suçlamaları kendisine tekrarlayınca Phillipe, kısa ve net bir şekilde:

"Bir genç kız tarafından kaçırılmakla suçlanıyorum."

Phillipe'in bu sözleri üzerine herkes gülmeye başladı. Bayanlar, rahat gülebilmek için yelpazelerinin arkasına saklandılar. Phillipe'in sözleri, her ne kadar delice ve saçma görünse de doğruydu. Hâkim, mantıklı bir şekilde:

"Şimdiye kadar otuz yaşında bir adamın, on altı yaşında bir genç bayan tarafından kaçırıldığı duyulmadı," dedi.

Bu sözler üzerine Phillipe, sakin bir şekilde, "Haklısınız efendim! Zorla kaçırılan birinin, arka yollardan koştuğu, şehirlerden geçerken karşılaştığı yüzlerce insandan bağırarak yardım istemediği ve kendisini kaçırıp hapseden insandan kurtulmayı denemediği, şimdiye kadar hiç görülmedi."

Bu alaylı sözlerle Phillipe, itham edildiği zorla adam kaçırmak suçunun, şekil olarak imkânsız olduğunu anlatmak istedi. Blanche, isteseydi günün her saatinde kendisinden kurtulabilir veya yardım isteyebilirdi. Eğer Blanche, Phillipe'in peşinden gitmeyi ve onunla kaçmayı kabul ettiyse bu, onu sevdiği içindi. Zaten Phillipe, genç kıza âşık ve Bay de Cazalis'e de sonsuz saygısı olan biriydi. Phillipe hatalı olduğunu biliyordu, ancak insanların kendisini hain bir çapkın olarak tanımasını istemiyordu.

Ve tanıkların dinlenmesi için, duruşma ertesi güne ertelendi. O akşam tüm şehir, altüst olmuştu. Kadınlar, çok beğendikleri Phillipe hakkında sahte bir kızgınlıkla, erkekler ise sert ve ciddi bir şekilde suçlamayla söz ediyorlardı. Halkın fakir sınıfı ise, Phillipe'i candan destekliyordu.

Ertesi gün, mahkeme kapısında toplanan kalabalık daha da fazlaydı. Hepsi de daha önceden görevlendirilen tanıkların hiçbiri, açık sözlü olmasıyla herkesi korkutan Bay de Girousse'tan söz etmedi. Ancak, suç ortağı olarak onun da tutuklanması gerekiyordu aslında. Yaşlı ve sert huylu kontun daha kötü şeyler yapmasından korkan Marius bile, Bay de Girousse'a giderek, bu olaya karışmaması için yalvardı.

Phillipe'in lehine ifade veren bir tek kişi vardı, o da kaçakların Lambesc'te konakladıkları hanın sahibiydi. Hancı, verdiği ifadesinde Blanche'ın Phillipe'e, "Eşim," diye hitap ettiğine tanık olduğunu söyledi. Fakat bu ifade, diğer tanıkların verdiği ve Bay de Cazalis'in iddiasını doğrulayan ifadelerin yanında dikkat çekmemişti. Sütçü Marguerite bile genç Bayan de Cazalis'in mektuplarını sanığa götürdüğünü hatırlamadığını iddia etti. Böylece dinlenen tanıklar ya korkudan ya

unutkanlıklarından ya da aptallıklarından Bay de Cazalis lehine ifade verdiler.

Duruşmanın bu aşamasında, savunma makamı, davanın bir başka celsede görülmesini talep etti. Phillipe'in avukatı ise yaptıklarına bahane bulmaya çalışmadan, onu sade ve onurlu bir şekilde savunuyordu. Onu; coşkulu, azimli, zenginlik ve aşk ümitlerine kapılan ve tokgözlü biri olarak tanıtmaya çalıştı ve bir zorlama olmadığını ispatlayarak, sanığın adam kaçırmakla suçlanamayacağını söyledi.

Savcının hazırladığı iddianame çok acımasızca suçlamalar içeriyordu. Avukatın sözleri, salondaki gergin havayı biraz yumuşatır gibi olmuştu, ancak savcının okuduğu sert suçlamalar, yargıcı çok fazla etkilemişti. Bu doğrultuda karar veren jüri, Phillipe Cayol'u beş yıl ağır hapis ve Marsilya'nın bir meydanda topluma teşhir cezasına mahkûm etti. Bahçıvan Ayasse'a da suç ortaklığından birkaç aylık hapis cezası verildi.

Kararın okunmasının ardından salonda uğultular yükselmeye başladı. Dışarıdaki kalabalıkta ise tezahüratlar, bağırışmalara dönüştü.

XI
Blanche Ve Fine Karşılaşıyorlar

Blanche, amcasının emrini yerine getirmek için, sıralarda oturan halkın arasına saklanarak, Phillipe'in mahkemesine katılmıştı. Amcası; kendisine sevgilisini jandarmaların arasında bir hırsız gibi dururken göstererek, ona olan aşkını öldürmeye çalışıyordu. Yaşlı bir akrabaları, bu ibret olacak olayı görmesi için Blanche'a eşlik edecekti.

Mahkemeden sonra arabalarının gelmesini bekleyen Blanche ve dadısını, adliye kapısından üzerlerine doğru gelen kalabalık, birbirinden uzaklaştırdı. Gerçekleri bilen ve haykıran bu kalabalık grubun ortasına itilen Blanche, kendisinin

kimliğini anlayan kadınlar tarafından hakaret edilip, tartaklandı.

"İşte bu o! İşte o!" diye haykırdı kadınlar. "Dönek! Dönek!"

Korkudan ve panikten çılgına dönen zavallı kız, nereye kaçacağını bilemedi. Çok utanıyordu. Tam bu sırada, bir başka genç kız, sert ve güçlü bir şekilde kalabalığı dağıttı ve Blanche'ın önünde durdu.

O, çiçekçi Fine'di.

O da Phillipe'in mahkemesine katılmak için gelmişti. Mahkeme süresince, ümitten korkuya kadar birçok duyguyu aynı anda yaşamıştı. Savcının iddianamesi onu tüketti ve verilen kararı dinlerken ağlamaya başlamıştı.

Fine heyecanlı, öfkeli ve çok üzgün bir şekilde mahkeme salonundan çıktığı sırada kadınların haykırışlarını duydu ve Blanche'ın orada olduğunu anladı. Ona hakaret edip, intikam almak için oraya doğru koştu. Dilinin ucuna gelen hakaretleri söylemek üzere, ellerini sımsıkı yumruk yaptı. Fine'e göre de karşısındaki genç kızın suçu çok büyüktü. Blanche, hem yalan söylemiş hem de korkakça Phillipe'e ihanet etmişti. Bu düşüncelerle kan beynine sıçradı ve yüzünü kızartan öfkesiyle, Blanche'a bağırmak ve onu yumruklamak için dayanılmaz bir istek duydu içinde.

O an, kendi payına düşen intikamı almak için kalabalığı dağıttı.

Fakat Blanche'ın önüne geldiğinde, korkudan tir tir titreyen zavallı genç kıza acıdı. Fine, onun çok minyon, sevimli ve narin görünümüne bakınca, sonsuz bir acıma ve affetme duygusuna kapıldı.

Blanche'a yumruk atmak üzere olan kadınları iterek, yüksek sesle onlara bağırdı:

"Utanmıyor musunuz siz? O yalnız ve hepiniz ona yükleniyorsunuz. Tanrı'nın onu cezalandırması için, sizin bağırmanıza ve haykırmanıza gerek yok. Çekilin yolumuzdan!" dedi ve Blanche'ın elinden tutarak, kalabalığın önünde ona siper oldu. Bunun üzerine kalabalığı oluşturan insanlar, onlara yol

vermemek için, birbirlerine sokularak, daha sıkı bir barikat oluşturdular. Fine, dudakları sararmış bir halde korkudan titrerken, yanındaki genç kadına bakışlarıyla güç vermek istercesine, "Merak etme!" der gibi baktı. Blanche'ın bembeyaz olan yüzünü görünce, onun yakında anne olacağını anladı ve kalabalığın üstüne yürüdü.

Daha yüksek bir sesle, "Çekilin!" dedi. "Bu zavallı kadının hamile olduğunu görmüyor musunuz? Çocuğunu öldüreceksiniz!" diyerek ön tarafta çok konuşan ve haykıran yaşlıca şişman bir kadını itince, diğer kadınlar geri çekildiler.

Fine'in bu sözleri üzerine hepsi bir an durakladı ve Blanche'ın durumunu düşünerek sustular. Böylece iki genç kadın, oradan uzaklaşabildiler. Blanche, utancından kıpkırmızı bir halde kendisine eşlik eden Fine'e sımsıkı dayanarak hızlı ve heyecanlı bir şekilde yürüdü.

Çiçekçi Fine, kalabalık ve gürültülü Pont-Moreau Caddesi'nden geçmemek için Saint Jean Sokağı'ndan geçmeyi tercih etti. Burada, Blanche'ın kaldığı konağın kapısını gördü. Yol boyunca tek kelime konuşmamışlardı.

Blanche, konağın kapısında, lobiye gelmesi için Fine'i davet etti.

"Hanımefendi," dedi duygulu bir sesle. "Size gerçekten minnettarım. Siz beni kurtarmasaydınız, bu kadınlar beni öldürecekti."

"Bana teşekkür etmeyin," dedi Fine sert bir ses tonuyla. "Ben de herkes gibi size hakaret edip sizi dövmeye gelmiştim."

Blanche, şaşkın bir halde, "Siz mi?" diyebildi sadece.

"Evet! Ben de sizden nefret ediyorum ve keşke diyorum, siz doğduğunuzda, beşiğinizde ölseydiniz!"

Blanche, çiçekçiye hayret dolu gözlerle baktı. Aristokrat içgüdüleri isyan ederken, dudaklarını tiksinir gibi kıvırdı. Biri narin ve zayıf, diğeri ise canlı güzelliği ile iki genç kadın karşı karşıya duruyorlardı.

Sessizce birbirlerini süzüyorlardı. İkisinin de içinde, rekabet, seviye farkı, kalplerindeki Phillipe'in sevgisi boy ölçüşüyordu.

"Siz güzel ve zenginsiniz," dedi Fine üzüntüyle. "Madem, ona sadece öfke ve tiksinme hissedecektiniz, neden benim sevgilimi çalmaya geldiniz? Kendinize göre birini, kendi dünyanızda arasaydınız, mutlaka sizin küçük kız hayallerinizi tatmin edecek, kendiniz kadar korkak ve solgun birini bulabilirdiniz. Bizim erkeklerimize elinizi uzatmayın, yoksa sizin soylu ve pembe yüzünüzü yırtarız."

Blanche, yeniden korku dolu gözlerle Fine'e bakarken, "Ben sizi anlayamıyorum," dedi.

"Anlamıyorsanız... dinleyin. Ben, Phillipe'i seviyordum. Her sabah benden buket buket gül alırdı ve ben ona bu gülleri verirken kalbim, koparcasına çarpardı. Şimdi o güllerin kime gittiğini biliyorum. Bir sabah bana Phillipe'in sizinle kaçtığını söylediler. Günlerce ağladım ama sizin onu seveceğinizi ve mutlu edeceğinizi düşündüm. Ve bugün siz, onu hapse attırdınız. Şimdi bunları konuşursak, kendime hâkim olamayacak ve size vuracağım."

Nefes nefese söylediği bu sözlerden sonra bir an durakladı. Blanche'a yaklaşarak, onun buz gibi olan suratını nefesiyle adeta yakarcasına baktı.

"Siz, bizim gibi yani yoksul kızların nasıl sevdiğini bilmiyorsunuz. Biz tüm yüreğimizle, tüm cesaretimizle ve benliğimizle severiz. Bir erkekle kaçarsak, daha sonra bizim zayıflığımızı kullandı diye onu suçlayarak döneklik yapmayız. Sevgilimizi savunmak için ona sımsıkı kenetleniriz. Ah! Keşke Phillipe, beni sevseydi! Ben zavallı, fakir ve çirkin bir kızım..."

Fine, daha fazla devam edemeyerek ağlamaya başladı. O an kendisi de karşısında duran Bayan de Cazalis kadar zayıftı. Bu defa Blanche, ona destek olmak ister gibi onun elini tuttu ve konuşması gözyaşları ile bölünürken:

"Lütfen beni suçlamayın. Benim dostum olmak ister misiniz? Kalbimi, tüm içtenliği ile paylaşmak ister misiniz? Benim ne kadar çok acı çektiğimi bir bilseniz. Ne yazık ki hiçbir şey yapamıyorum. Ben, amcamın demir pençelerinin altındayım. Bir korkak olduğumu biliyorum, fakat cesur olma-

ya gücüm yok. Phillipe'i de çok seviyorum ve onun sevgisini hep içimde hissediyorum. Zaten Phillipe, günün birinde, eğer kendisine ihanet edersem, onu sonsuza dek sevmemin ve karnımda bu aşkı taşımamın, benim için en büyük işkence olacağını söylemişti. Şimdi bu söylediği gerçekleşti ve bu durum, beni öldürecek. Biraz önce mahkemede onu suçladıklarında, içimde beni ürperten ve karnımı zorlayan bir şey hissettim. Bakın! Ben ağlıyorum ve sizden beni affetmenizi istiyorum."

Fine'in tüm kızgınlığı yok olmuştu ve sarsılan Blanche'ı sakinleştirmek için kollarından tuttu.

"Fakat, siz haklısınız," diye devam etti zavallı genç kız. "Ben acınılmayı hak etmiyorum. Sevdiğim adama ihanet ettim ve o, asla bir daha beni sevmeyecek. Ah! Size yalvarırım, eğer bir gün Phillipe sizin eşiniz olursa, ona benim durumumu anlatın ve affetmesi için yalvarın. Beni en fazla üzen, ona sevgimi anlatamayışımdır. Eğer söyleyebilseydim, eminim o buna güler ve benim korkaklığımı asla kabul edemezdi. Ya da... Hayır hayır benden söz etmeyin! Beni unutması daha iyi olur. Ben, dertlerimle baş başa ağlarım," dedi.

Acı dolu bir sessizlikten sonra Fine:

"Ya çocuğunuz ne olacak?" diye sordu.

Blanche, şaşkınca:

"Çocuğum," dedi. "Ama amcam kesin alır onu benden."

Fine, "Onun annesi olmamı ister misiniz?" diye sordu.

Çiçekçi kız, bu sözleri şefkat ve ciddiyetle söylemişti. Bunun üzerine Blanche, ona sımsıkı sarılarak:

"Oh! Siz ne kadar iyisiniz ve sevmeyi ne kadar iyi biliyorsunuz. Beni Marsilya'da ziyaret edin. Doğuracağım günü, size bildireceğim," dedi.

Bu sırada, adliye kapısındaki o kalabalık içinde Blanche'ı boşu boşuna arayan dadısı konağa geldi. Fine, yavaşça vedalaşıp, oradan uzaklaştı ve Carmelites meydanına vardığında, uzaktan Phillipe'in avukatıyla konuşan Marius'u gördü.

Genç adam çok çaresizdi. Ağabeyine böylesi ağır bir ceza verilmesini hiç beklemiyordu. Beş yıl hapis düşüncesi, onu

kahrediyordu, ancak Phillipe'in Marsilya'da halka teşhir edileceği aklına geldikçe yüreği daha da eziliyordu. Bu işin içinde milletvekilinin parmağı olduğundan emindi. Bay de Cazalis, Phillipe'i, bütün kadınların gözünden düşürmek için lekelemek istiyordu.

Marius'un çevresindeki kalabalık, bağırarak adalet istiyordu. Adaletsizliğe isyan eden, sadece ezilmiş halktı.

Ve genç adam, avukatla konuşurken, ümitsizliğe kapılıp öfkelendiği sırada, koluna bir el yumuşakça dokundu. Aniden geriye döndüğünde karşısında sakin ve gülümseyen Fine'i buldu.

Kısık bir sesle, "Ümidinizi kesmeyin ve benimle gelin, ağabeyiniz kurtuldu!" dedi.

XII
Gardiyanların Kalbi Her Zaman Taştan Değildir

Marius, mahkemeden önce çaresiz bir şekilde şehri dolaşırken Fine, kendi çabasıyla Phillipe'i kurtarmak için çareler arıyordu. Başta amcası gardiyan Revertegat'ın vicdanını etkilemeye çalışıyordu.

Fine, amcasının evine yerleşmişti ve günün büyük bir bölümünü hapiste geçirerek, faydalı olmaya çalışıyordu. İki küçük kızıyla yalnız yaşayan, tonton ve sinirli amcası tarafından sevilmeye uğraşıyordu. Babacan sevgisinden etkilenerek çocuklarıyla ilgileniyor ve parasının tümünü, kızlara oyuncaklar, kıyafetler ve şekerler almak için harcıyordu.

Çocuklar şımartılmaya alışkın değildi. Onları kucağında dans ettiren ve kendilerine çok güzel şeyler veren kuzenlerine karşı büyük bir sevgi beslemeye başlamışlardı. Bu durumu gören kızların babası, Fine'e içtenlikle teşekkür ediyordu.

Revertegat, genç kızın içine işleyen sevgisinden etkileniyordu. Ondan uzak kaldığı zamanlarda çok sinirli oluyordu. Onunla beraberken, sanki sattığı çiçeklerin güzel kokusunu,

güllerin ve menekşelerin taze havasını hissediyordu. Fine geldiğinden beri, evleri ilkbahar kokuyordu. Neşesiyle ve giydiği açık renkli giysilerle, bu eve ışık saçıyordu. Bu kasvetli evde, artık herkes daha fazla gülmeye ve mutlu olmaya başlamıştı. Revertegat, kendi kendine gülümserken, evindeki sonbaharın okşayan hüzünlü esintilerinin, Fine'le birlikte yerini ilkbahar neşesine bıraktığını düşündü. Gardiyanın kalbi yumuşamaya, mesleğinin verdiği sertlik ve kabalıktan uzaklaşmaya başlamıştı.

Fine çok akıllıydı; rolünü çok ustaca ve sevimli bir şekilde oynuyordu. Bu taş kalpli gardiyana bile acımayı hiçbir şeyi yapmaya zorlamadan, yumuşaklıkla öğretti. Amcasının yanında Phillipe'i suçluyordu. Böylece amcasına, Phillipe'in haksız yere hapiste tutulduğunu kendiliğinden söylettirdi. Amcası, artık onun yanında söz dinleyen bir çocuk gibi uysallaşmış, Fine'e karşı koyamaz olmuştu. Fine, amcasından zindandaki zavallı genç adamı ziyaret etmek için izin istedi. Gardiyanın, "Hayır!" demeye cesareti yoktu, onu kendisi götürdü ve nöbet tutarken, bir yandan da çevreyi gözetlemeye başladı.

Fine, Phillipe'in karşısında şaşkın ve kızarmış bir yüzle ne söyleyeceğini bilemeden bir süre bakakaldı. Genç adam onu tanıdı; samimi ve sevecen bir tavırla onu gördüğüne çok sevindiğini belirtti.

"Ah! Sevgili çocuk! Ne kadar iyisiniz, beni görmeye geldiniz demek. Elinizi öpebilir miyim?"

Phillipe, bir an Sainte Caddesi'ndeki küçük dairesinde olduğunu hayal etti ve kendini yeni bir maceraya başlamak üzere hissetti. Çiçekçi kız, kırgın ve şaşkın bir şekilde elini, Blanche'ın sevgilisinin ellerinden çekti ve genç adama ciddi bir şekilde baktı.

"Siz delirmiş olmalısınız Bay Phillipe!" dedi. "Siz, benim gözümde, evli bir adam olduğunuzu biliyorsunuz. Lütfen ciddi konulardan konuşalım."

Sonra fısıltı halinde ve hızlı hızlı:

"Buradaki gardiyan, benim amcam ve sekiz günden beri

sizi kurtarmaya çalışıyorum. Size, arkadaşlarınızın sizi unutmadıklarını söylemek için geldim. Lütfen ümidinizi kesmeyin."

Phillipe, bu sözler üzerine, genç kızı bir âşık gibi karşıladığına pişman oldu.

Duygulu bir sesle, "Elinizi bana verin," dedi. "Şimdi bir dostunuz, elinizi dostça sıkmak istiyor. Lütfen beni affeder misiniz?"

Çiçekçi kız, hiçbir şey söylemeden gülümsedi.

"Öyle zannediyorum ki kaçmak istediğiniz zaman, size bu kapıyı tam olarak açacağım."

"Kaçmak mı?.... İbra alacağım, neden kaçayım ki? Kaçarsam, herkesin gözünde suçu kabul etmiş olurum."

Fine, hiç bu şekilde düşünmemişti. Ona göre Phillipe, peşin peşin mahkûm edilmesine rağmen genel olarak masumdu. Phillipe ve Fine, bir süre sessiz, düşünceli ve tereddütlü durunca gardiyan Revertegat, Fine'i dışarı çıkması için uyarmak istedi ve zindan kapısına iki kere vurdu.

"Neyse! Yine de siz hep hazırlıklı olun. Eğer cezanız kesinleşirse, kardeşiniz ve ben, buradan kaçmanızı sağlayacağız. Bize güvenin."

Ve Phillipe'i neredeyse kendine âşık bir halde bırakarak dışarı çıktı. Şimdi Fine'in önünde amcasının güvenini kazanmak için yeterince zamanı vardı. Sevimli adamı, iyi kalbiyle ve tatlılığıyla büyüleme taktiğini sürdürmeye karar verdi.

Sonunda, Fine'in bir lafı ile onun yanında olup, babalarını bile bırakabilecek kadar kendisini seven kuzenlerinin de suç ortağı olmak üzere desteğini aldı. Bir akşam, tüm şirinliği ile amcasını iyice yumuşattıktan sonra ondan açık açık Phillipe'i serbest bırakmasını istedi.

"Tanrı aşkına!" diye bağırdı gardiyan, "Sadece bana kalsa ben, hemen kapıları açarım ona."

"Ama bu, sadece size bağlı amcacığım," diye saf ve tatlı bir şekilde cevap verdi.

"Ah! Öyle kolay mı zannediyorsun... Ertesi gün beni kapıya koyarlar; biz de her iki kızımla beraber açlıktan ölürüz."

Bu sözler üzerine Fine ciddileşti.

"Fakat, ben size para veririm. Ben bu adamı seviyorsam ve onu bana geri vermeniz için size yalvarırsam?"

Gardiyan kulaklarına inanamıyordu, şaşkınlık içinde; "Sen sen!" derken ayağa kalktı. Sanki yeğeninin kendisiyle alay edip etmediğini anlamaya çalışıyordu. Yeğeninin duygulanmış gözlerindeki ciddiyeti görünce ona yenilmişti, sert kalbi yumuşamıştı.

"Pekâlâ," dedi. "İstediğini yapacağım.... Sen, çok iyi ve çok güzel bir kızsın."

Fine minnetle ve sevgiyle amcasını öptü, sonra başka konularda konuşmaya başladı. Fine artık zaferinden emindi ve konuşmalarını, bu konu etrafında döndürerek Revertegat'ı, Phillipe'in kaçmasına göz yumması fikrine alıştırıyordu. Fine, kendisine yardım etmeyi kabul eden amcasının başını derde sokmak istemiyordu, bu düşünce ile ona on beş bin frank ödül vermeyi teklif etti. Bu teklif, gardiyana çok cazip geldi ve böylece, Fine karşısında eli kolu bağlandı.

Ve Fine, işte bu şartları hazırladıktan sonra Marius'a, "Benimle gelin, ağabeyinizi kurtaralım!" diyebildi.

Fine, Marius'u hapse götürdü. Giderken yolda bütün planlarından Marius'a söz etti ve amcasını yavaş yavaş nasıl kazandığını anlattı. Dürüst ve zeki biri olan Marius, Fine bu komediyi anlattığında, duyduklarına önce isyan etti. Sonra Bay de Cazalis'in menfaati için insanları nasıl kullandığını ve kandırdığını hatırladı. Düşmanların, aynı silahı kullanmalarının doğru olacağını düşünerek, kendini sakinleştirdi.

Marius, Fine'e olan minnettarlığını nasıl göstereceğini bilemeyerek, candan teşekkür etti. Genç kız, Marius'un o anki mutluluğundan öylesine duygulandı ki, onun sözlerini dinlemedi bile.

Fine ve Marius, Revertegat'ı ancak akşam saatlerinde görebildiler. Gardiyan, birkaç kelime konuştuktan sonra Marius'a biraz ilerde oynamakta olan iki kızını göstererek:

"Bakın bayım! İşte benim bahanem onlar. Eğer bakmak

zorunda olduğum çocuklarım olmasaydı, ben beş kuruş bile istemezdim," dedi.

Bu manzara Marius'a çok acı verdi ve ziyaretini mümkün olduğunca kısa tutmaya çalıştı. Gardiyanın, hem ihtiyacı olduğu için hem de onlara sadık olduğu için bu teklifi kabul ettiğini biliyordu. Bu adamdan nefret edemediği gibi, onunla böyle bir iş yapmaktan da rahatsızdı.

Zaten birkaç dakika sonra Marius, ertesi sabah Marsilya'ya gideceğini ve Fine'e söz verdiği on beş bin frankı getireceğini söyleyerek oradan ayrıldı. Bu parayı, kendi bankacısından almayı düşünüyordu. Annesi, bankacı olan Bay Berard'a elli bin frank bırakmıştı ve o banka, şehirdeki en iyi ve tanınmış bankaydı. Çiçekçi Fine, Marius'un dönüşünü Aix'te bekleyecekti.

Marius, ağabeyi Phillipe'in serbest bırakılacağı hayaliyle umutlanarak gidiyordu. Marsilya'da yolculuğu sona erdiğinde, duyduğu bir haberle dünyası altüst oldu. Bankacı Berard, iflas etmişti.

XIII
Çok Rastlanan Bir İflas

Marius, ümitle bankacı Berard'a koştu. O, temiz kalpli insanların inancına sahipti ve bu felakete inanmak istemiyordu. Yolda giderken kendi kendine duyduklarının, sadece dedikodu olduğunu tekrarlıyor, hâlâ delice bir ümitle bankacıdan parasını alabileceğine inanıyordu. Marius için böyle bir anda parasını kaybetmek, ağabeyini kaybetmek demekti.

"Kader bize, ancak bu kadar acımasız olabilir," diye düşünüyordu. Evet, evet! Halk kesinlikle yanılıyordu. Berard, mutlaka parasını verecekti.

Bankaya gittiğinde, gördüğü manzara karşısında Marius'un dünyası altüst oldu. Kahreden gerçekle yüz yüze geldi. Ofisler bomboştu ve diğer kapılar da kapalıydı. Sanki, önün-

de bir cenaze vardı. Kaybolan her varlık, geride bir üzüntü bırakır. Kartonlar, kâğıtlar, kasalar enkaz görünümündeydi. Yerlerde beyaz bantları ve kırmızı damgalarıyla, resmi mühürler göze çarpıyordu.

Marius, boş banka binasını dolaşırken, hiç kimseye rastlamadı. En sonunda, bir ofisten şahsi eşyalarını almaya gelen bir memur gördü. Ona sorduğunda memur, sert bir şekilde Bay Berard'ın ofisinde olduğunu söyledi.

Genç adam Bay Berard'ın ofisine titreyerek girdiğinde, kapıyı kapatmayı unutmuştu. Berard'ı, sakin bir şekilde çalışırken buldu. Evrakları düzenliyor, hesapları inceliyordu. Marius, karşısındaki adamı hayretle inceliyordu. Uzun boylu, yakışıklı, zeki görünümlü ve parmağında yüzükler olan bu genç adamın çok şık ve zengin bir havası vardı. Sanki, kendi felaketini anlatmak için değil de müşterilerini karşılamak için dört dörtlük giyinmişti.

Aslında cesur tavırlarına bakılırsa bu adam, değiştiremeyeceği kadere boyun eğen bir kurban ya da kendi menfaati için her şeyi göze alacak kadar cesaret gösterebilen bir alçaktı.

Odaya giren Marius'u fark ettiğinde, bankacı üzüntülü bir ifade ile ona baktı.

Son derece üzgün bir sesle:

"Sizi bekliyordum sevgili bayım," dedi. "Gördüğünüz gibi yıkımına sebep olduğum tüm insanları, burada bekliyorum. Kaçmayarak ve saklanmayarak, cesaretimi sonuna kadar göstereceğim. Herkes, alnımın açık olduğunu bilmeli."

Masasının üzerinde duran bir evrakı, yapmacık hareketlerle açarak Marius'a gösterdi.

"İşte hesaplar, pasifim bir milyon, aktifim bir milyon beş yüz frank. Duruma mahkeme el koydu. Alacaklıların bir kaybı olacağını sanmıyorum. İlk darbeyi ben aldım, tüm varlığımı ve kredimi kaybettim. Üstelik, borçlarını ödemeyenlerin beni soymalarına düşüncesizce izin verdim."

Marius, bu acılı sahne karşısında henüz tek kelime söylememişti. Berard'ın sakin ve yıkılmış haline bakınca, ona

söyleyebilecek hak ettiği sitemli bir söz bulamıyordu. Sadece fırtınaya karşı başını dik tutan bu adamın suçlu olduğuna inanıyordu.

Bir süre sessiz kaldıktan sonra kendini toparlayan Marius:

"Bayım! İşlerin kötüye gittiğini fark ettiğinizde, her şey karmakarışık olmadan neden haber vermediniz bize? Annem, sizin annenizin yakın dostuydu. Eski günlerin hatırına, bankanın tehlikede olduğunu bize haber verebilir, parayı çekmemizi sağlayabilirdiniz. Sizin yaşadığınız bu felaket, beni de beş parasız bırakıp, ümitlerimi ve ailemin geleceğini yok ediyor," dedi.

Berard, içten bir samimiyetle Marius'a yaklaşarak ellerini tuttu.

Bankacı, ağlamaklı bir halde yalvarırcasına:

"Bana lütfen bunu söylemeyin! Siz de bana yüklenmeyin. Ah! Pişmanlığın, acımasızlığından ve beni nasıl parçaladığından haberiniz yok. Uçuruma geldiğimizi fark ettiğimde, elimden geleni yaptım düşmemek için. Kurtulma ümidi ile gördüğüm her dalı tutmaya çalıştım. Son ana kadar direndim ve bana emanet edilen paraları kurtarmaya çalıştım. Para yönetmek zorunda olan insanların, ne kadar kötü bir risk altında olduğunu bilemezsiniz."

Marius yine sustu. Bu sözler karşısında kendini suçlayan ve özür dileyen bir adama ne söyleyebilirdi ki? Olan olmuştu. Üstelik, Berard'ı dolandırıcılıkla suçlayacak kanıt olmadığı için Marius'un adama çıkışmaya cesareti yoktu. Bu yüzden tek yapması gereken, oradan bir an önce uzaklaşmaktı. Bankacı, öylesine dertli ve dobra konuşuyor, öylesine kendini yıpratıyordu ki Marius, adamı bir an önce yalnız bırakmak istiyordu.

Marius, tekrar boş odalardan geçerken, az önce rastladığı eşyalarını toplayan memur, şapkasını ve paketlerini alıp, Marius'un peşinden yürürken bir taraftan da söyleniyordu. Merdivenden inerken her basamakta, omuzlarını kaldırarak Marius'a garip bir şekilde bakıyordu. Bankadan çıktıklarında, memur, aniden Marius'un yolunu kesti.

"Ee! Bay Berard hakkında ne düşünüyorsunuz bayım? Çok iyi bir aktör, değil mi? Odasının açık unutulan kapısından, Bay Berard'ın üzgün halini izlerken çok güldüm doğrusu. Neredeyse ağlayacaktı zavallı dürüst adam! Şunu söylememe izin verin ki bayım, siz çok kibar bir şekilde kandırıldınız!"

Marius, bir şok daha yaşıyordu şimdi.

"Sizi anlayamadım!" dedi memura.

"Bu çok normal çünkü siz, dürüst bir adamsınız. Ben bu barakadan, derin bir mutlulukla ayrılıyorum. Uzun süredir, böyle bir darbeden şüpheleniyordum. Bu hırsızlık komedisinin, bu şekilde sahneleneceğini daha önceden tahmin etmiştim. Bu tür hilelerin kokusunu önceden sezme yeteneğim vardır."

"Lütfen, sözlerinizi bana açıklar mısınız?"

"Oh! Hikâye aslında basit. Size iki kelimede özetleyebilirim. Bana göre Berard, bugünkü durumunu on yıl önce planlayarak, bir banka kurdu. Onun mantığı 'Zengin olmak istiyorum, çünkü açgözlüyüm. En kısa zamanda zengin olmalıyım, çünkü bu açlığımı tatmin etmek için acelem var. Fakat, doğru yoldan dürüstçe para kazanmak hem zor hem de uzun sürer. Ben dolandırıcılık yapmayı tercih ederim. Böylece on senede yaklaşık bir milyon frank toplarım. Ben bir 'bankacı' olacağım ve milletin parasını, avcının tuzağına düşer gibi elime düşüreceğim. Her yıl, bir miktar para, görünmez olur. Bu durumu, sürdürebildiğim kadar sürdürürüm. Ceplerim dolana kadar durmak yok. Zamanı geldiğinde, ödemeleri yavaş yavaş, dikkat çekmeden azaltıp, bana emanet edilen her iki milyon frankın iki yüz veya üç yüz frankını, cömertçe alacaklılara dağıtırım. Dilediğim hayatı yaşamamı sağlayacak olan kalan paraları da, bir kenarda saklarım. Sonrası tembelce hayatın tadını çıkarmak!' Ne demek istediğimi şimdi anladınız mı sevgili bayım?"

Marius, memuru dinlerken şaşkınlık içindeydi.

"Fakat! Fakat bu anlattıklarınız imkânsız. Berard, bana biraz önce pasifinin bir milyon, aktifinin bir milyon beş yüz

frank olduğunu söyledi. Hepimiz, paramızı tam olarak alacağız."

Memur, kahkaha atmaya başladı.

"Ah! Tanrım! Ne kadar da safsınız!" dedi memur. "Berard'ın size söylediği gibi, bir milyon beş yüz bin frank aktifi olduğuna inanıyor musunuz yoksa? Bu paradan önce Bayan Berard'ın drahoması ayrılacak. Bayan Berard, evlenirken eşine elli bin frank getirdi ve Bay Berard, yaptığı evlilik kontratında bu miktarı, beş yüz bin franka çevirdi. İşte size, dört yüz elli bin franklık hırsızlık! Kalan bir milyon frank paranın da çoğu, şüpheli alacaklardan oluşuyor. Yöntem çok basit; Marsilya, yüz kuruş için imzalarını satan insanlarla dolu. Hatta bu kolay ve kârlı yolla, çok rahat yaşayanlar var. Berard, bu figüran insanlara bir sürü senet imzalattırdı ve bugün borcunu ödemediğini iddia ettiği insanların verdiği paraları kendi cebine koydu. Eğer paranızın yüzde onunu alırsanız şansınıza dua edin! Bu parayı da belki sekiz ay sonra belki de iki yıl sonra artık iflas temsilcisi, işlemleri ne zaman bitirirse alırsınız."

Marius kahrolmuştu. Bu durumda annesinden kalan ve Phillipe'in kurtuluşu için tek umut olan elli bin frank, işe yaramayan komik bir paraya dönüşecekti. Marius'un acilen paraya ihtiyacı vardı ve ona iki yıl beklemesi gerektiğini söylüyorlardı. Onu kandıran bir alçağın yüzünden, bir kez daha ümitleri yıkılmış, dünyası kararmıştı. İçindeki öfke, gittikçe büyüyordu.

Marius, sert bir şekilde, "Bu Berard, hain bir alçak, bir rezil!" dedi. "Herhalde benim durumumdaki herkes, onu var gücüyle kovalayacaktır. Başkalarının felaketlerinden çıkar sağlayarak zengin olanlardan bu toplumun kurtulması gerek. Zindanlar, onları bekliyor."

Memur, yine kahkaha attı.

"Berard, belki sadece on beş gün hapis cezası alır. Hepsi bu kadar... Hâlâ mı anlamıyorsunuz?.. Beni iyi dinleyin."

İki genç adam, yol kenarındaki kaldırımda konuşuyorlardı ve gelip geçenler, onlara sürtünerek geçmek zorunda kalıyorlardı. O yüzden tekrar bankanın holüne girdiler.

"Berard'ı zindanın beklediğini söylüyorsun dostum ama unuttuğun bir şey var. Zindan, sadece dikkatsiz insanlar için bir tehlikedir. Bu adam, on yıldır iflas etme fikrine göre hareket ediyor, bütün adımlarını ona göre atıyordu. Bu kadar zamanda da kendisini korumak için, bütün önlemleri almıştır. Bu rezalet, aslında bir sanat eseri sayılır. Hesaplarını da kanuna göre ayarlamıştır. O daima hafif riskler alır. Mahkeme, onu sadece şahsi harcamaları için ve çok fazla senet verdiği için suçlayabilir, çünkü bu, bankayı iflasa götüren bir yöntem. Bütün bu hatalar, sadece saçma bir ceza almasına sebep olur. Size söylediğim gibi, Berard on beş gün veya en fazla bir ay hapis cezası alır."

"Ama... bu durumu ispatlayıp, ceza alsın diye halka açık bir yerde, bu adamın suçunu bağıramaz mıyız?" diye haykırdı Marius.

"Ah! Hayır bayım. Bunu yapamayız. Dediğim gibi elimizde yeterince kanıt yok. Ayrıca Berard, her şeyi peşinen düşündü. Planları için Marsilya'da nüfuzlu dostlar edinmekte hiç zaman kaybetmedi, çünkü bir gün onlara ihtiyacı olacağını biliyordu. Şimdi bu yakın dostlarının olduğu şehirde, Berard'ın dokunulmazlığı var sanki. Onun saçının bir teline dokunulursa, tüm arkadaşları saldırıya geçer. Onu sadece göstermelik olarak kısa bir süre hapse atarlar, sonra serbest bırakırlar. Hapisten çıktıktan sonra o milyonluk parasıyla, sürdüğü lüks yaşamı herkese sergileyecek ve bu şekilde en kolay yoldan yeni bir itibar kazanacak. O zaman o, dört tekerlekli gezinti arabasında, yastıklarının arasında yayılırken, arabasından üzerimize sıçrayan çamurlara rağmen onun, umursamaz bir huzur içinde olduğunu göreceksiniz. Büyük bir evde, hayatın tüm nimetlerinin tadını çıkarırken, onun hırsızlıktaki mükemmel başarısını tamamlamak için herkes ona; selam, şeref ve kredi itibarı verecektir.

"Hileler, işte böyle yapılır dostum! Bütün bunları, üstümde bir yük gibi taşıyordum. Sizinle karşılaştığıma ve size bunları anlatabildiğime sevindim. Şimdi benden size iyi bir tavsiye: Size anlattıklarımı, bir sır olarak saklayın ve paranı-

za, 'Güle güle!' deyin. Bu tatsız hikâye ile ilgilenmeyin artık. Düşününce haklı olduğumu göreceksiniz. Size iyi günler..."

Memur, selam verip oradan uzaklaşırken Marius, ürkek bir sessizlik içinde ne düşüneceğini bilmiyordu.

Marius, yalnız kaldığında, öfkesine nasıl hâkim olacağını düşünüyordu. Berard'a gidip onu tokatlamayı o kadar çok istiyordu ki. Doğuştan beri adalet ve dürüstlük duygularına çok önem verdiği için isyan ediyor, bankacıyı sokaklarda sürüklerken, suçunu herkese ilan etmek istiyordu. Sonra zavallı annesinin, bu hain tarafından, alçakça dolandırıldığını düşündüğünde kızgınlığının yerini, bir iğrenme hatta nefret duygusu aldı. Sonra memurun kendisine bulunduğu tavsiyeyi hatırlayarak oradan uzaklaştı. Bu arada, bir süre önce parası olduğunu ve bir alçağın onu çaldığını unutmaya çalıştı.

Zaten bir süre sonra memurun söylediği kehanet gibi sözlerin hepsi, kelimesi kelimesine gerçekleşti. Berard, basit bir iflas davası ile bir ay hapis cezasına çarptırıldı. Bir yıl sonra da dinlenmiş, huzurlu, zengin ve küstah tavırlarıyla, Marsilya caddelerinde neşesini sergiliyordu. Derneklerde, lokantalarda, tiyatrolarda, gittiği her yerde büyük paralar harcayarak, gösteriş yapıyordu. Ve geçtiği yollarda mutlaka kendisine şapka çıkarıp selamlayan bir yağcı bulunurdu.

XIV
Yılda Sadece Bin Sekiz Yüz Frank Kazanarak, Üç Bin Frank Harcanabileceği İspatlanıyor

Marius, kurulu bir makine gibi limana indi. Ayaklarının kendisini nereye götürdüğünü bilmeden ilerliyordu. Sanki aptallaşmıştı. Boş kafasında sadece tek bir düşünce, çanların çınlaması gibi tekrarlanıyordu. Derhal on beş bin frank bulması gerekiyordu. Ümitsiz insanlar gibi gözleriyle gördüğü her şeyden bir medet bekliyordu. Sanki yerdeki kaldırım taş-

ları arasında, ihtiyacı olan parayı bulacakmış gibi sürekli yere bakıyordu.

Limanda dolaşırken gördüğü manzara karşısında, zenginlik arzusuna kapıldı. Rıhtım boyunca, üst üste koyulan eşyalar, mal getiren gemiler, para kazanan bu kalabalığın gürültüsü, gördüğü her şey, onu öfkelendiriyordu. Kendi zavallılığını, hiç bu kadar hissetmemişti. Bir anlık hırsı, isyana ve acı veren bir kıskançlığa dönüştü. Kendi kendine sürekli:

"Neden başkaları zengin, bense bu kadar fakirim?" diye soruyordu.

Bulması gereken para, kafasının içinde, "On beş bin frank! On beş bin frank!" diye çan sesi gibi çınlıyor, bu düşünce beynini parçalıyordu. Ağabeyi, orada kurtarılmayı beklerken, kendisi elleri boş bir halde dönemezdi. Phillipe'i, bu çıkmazdan kurtarması için sadece birkaç saati vardı ve kendisi hiçbir çözüm bulamıyordu. Düşünmekten yorgun düşen beyni, tek bir çıkış yolu göstermiyordu. Çaresizlik içinde çırpınırken, öfke ve sıkıntıdan kendini yiyip bitiriyordu.

Patronu Bay Martelly'den on beş bin frank borç istemeye asla cesaret edemezdi, çünkü bu kadar düşük maaşla, borcunu ödeme imkânı yoktu. Armatörün sert prensiplerinden ve kendisini suçlamasından çekiniyordu. Eğer durumu ona söylerse, vicdanını satın almış olacaktı. Üstelik Bay Martelly, kendisine para vermeyi kesinlikle kabul etmezdi.

Bir anda Marius'un aklına bir fikir geldi. Bu fikre odaklanarak, düşünmek istemedi ve aceleyle Sainte Caddesi'ndeki evine gitti.

Charles Bletry adındaki komşusu, M.M. Daste&Degans, adındaki sabun fabrikasında, para tahsilatı yapmakla görevli bir personeldi. Charles, uysallığı ve sıcaklığı ile Marius'un dostluğunu ve güvenini kazanmış, iki genç adam arasında bir samimiyet oluşmuştu. Charles, aksatmadan kiliseye giderdi, davranışları herkes tarafından takdir edilirdi ve dürüst birisi olarak tanınırdı. Yaklaşık iki yıldan beri, çok yüksek harcamalar yapmasıyla dikkat çekiyordu. Küçücük dairesinde çok lüks bir hayat yaşıyordu. Duvar kâğıtları, aynalar, halılar, pa-

halı mobilyalar satın alıyordu. Hayat standardını yükseltirken sakin, yumuşak, dürüst ve inançlı yapısını kaybetmemişti.

İlk zamanlar Marius, komşusunun yaptığı harcamalara çok şaşırmıştı. Bin sekiz yüz frank maaş alan bir personel, nasıl olur da böyle pahalı bir hayat yaşardı! Fakat Charles, Marius'a kendisine bir miras kaldığını, yakında daha aristokrat bir hayat yaşayacağını ve bu küçük daireden taşınacağını söylemişti. Hatta bütün parasını Marius'un emrine vermeyi teklif etmiş ama Marius bunu kabul etmemişti.

Birden bu teklifi hatırladı ve, "Bunu değerlendirmenin tam sırası!" diye düşündü. Komşusunun kapısını çalarken, umut doluydu. Ağabeyini kurtarması için gerekli olan on beş bin frankı Charles'tan isteyecekti. Marius, bu miktarın, neredeyse parasını sokağa atar gibi savurgan yaşayan bu genç adamı, zorlamayacağını düşünüyordu. Borcunu geri ödemesi için komşusunun ona gerekli zamanı vereceğini ve bu parayı, ilerde yavaş yavaş geri ödeyebileceğini düşünmüştü.

Sainte meydanında oturan komşusunu evde bulamadı. Marius, acelesi olduğu için Charles'ın işyeri olan Dames meydanındaki M.M. Daste&Degans Sabun Fabrikası'na gitti.

Marius, oraya ulaşıp Charles Bletry'yi sorduğunda herkesin tuhaf bakışlarıyla karşılaşmıştı. Orada çalışanlar, sert bir şekilde Charles'ı, ofisinde çalışmakta olan Bay Daster'ın kendisine sorması gerektiğini söylediler.

Marius, gördüğü muameleden şaşkına dönmüş bir halde Bay Daster'a doğru gitti. Odasına geldiğinde onun üç kişiyle toplantı yaptığını gördü. Odada bulunanlar, Marius'u görünce sustular.

"Bayım, bana Charles Bletry'nin fabrikada olup olmadığını söyleyebilir misiniz?" diye sordu genç adam.

Bunun üzerine Daste, odada bulunan sert bakışlı ve ciddi yüzlü bir kişiyle göz göze geldi.

"Bay Charles Bletry, birazdan gelecek. Lütfen oturup bekleyin. Siz, onun arkadaşlarından biri misiniz?"

Marius, safça:

"Evet, o benim komşum. Kendisini üç yıldan beri tanıyorum," dedi.

Kısa süren bir sessizlik oldu ve Marius, odadaki varlığının, beyleri rahatsız ettiği düşüncesiyle, selam vererek kapıya doğru ilerledi:

"Teşekkür ederim efendim. Ben dışarıda bekleyeceğim," dedi.

Bu sırada odada bulunan şişman adam, yanındaki sanayiciye eğilerek, kulağına bir şeyler fısıldadı. Duyduğu sözler üzerine Bay Daste, Marius'u bir hareketle durdurdu.

"Lütfen kalın," dedi kararlı bir sesle. "Belki varlığınızın bize faydası olacaktır. Siz, Bletry'nin alışkanlıklarını kesin bilirsiniz. Hatta belki de onun hakkında bize bazı bilgiler bile verebilirsiniz."

Marius, şaşkınlık ve tereddüt içinde baktı.

Bay Daste, kibarca:

"Kusura bakmayın genç dostum! Sözlerimin sizi şaşırttığını görüyorum," dedi.

Ve yanında bulunan, oldukça kilolu bir adamı işaret ederek:

"Bu bey mahallemizin polis komiseridir ve Charles Bletry'yi, iki yılda, altmış bin frank çalma suçundan tutuklaması için onu ben çağırmıştım," dedi.

Marius, Charles'ın hırsızlıkla suçlandığını duyunca, bu genç adamın çılgınca harcamalarını ve her şeyi anlamıştı. Ondan yardım istemeyi düşünerek bir an titredi. Komşusunun, bir gün böylesine utanç verici bir şey yapacağı, hayatta aklına gelmezdi. Marsilya gibi sanayi şehirlerinde lüks hayat yaşamak ve çılgın arzularını gerçekleştirmek için patronlarını dolandıran birçok kişi olduğunu biliyordu. Ayda yüz yüz eli frank kazanan memurlar, yirmi frank karşılığında kızlarla restoranları gezerek, kulüplerde ve derneklerde kumar partilerine katılarak, oldukça yüklü miktarlarda para kaybedebiliyorlardı. Marius bunları çok duymuştu. Fakat Charles, o kadar inançlı, alçakgönüllü ve dürüst görünüyordu ki, Marius, Bay Daste'in bütün suçlamalarına rağmen

hâlâ şüphe içindeydi. Anlaşılan Charles Bletry, rolünü çok iyi oynamıştı.

Bu dramın sonucunu görmek için, oturup bekledi. Zaten yapabileceği başka bir şey de yoktu. Yarım saat boyunca ofiste, bir matem sessizliği vardı. Sanayici yazmaya devam ederken, komiser ve iki adamı, neredeyse uyur gibi, sessiz bir şekilde, sabit gözlerle yere bakıyorlardı. Hepsi de şaşırtıcı bir sabırla beklemeye devam ediyorlardı. Bu sahne, eğer Marius dürüst olmasaydı, ona dürüst olmayı öğretecek kadar etkileyiciydi.

Sonra ayak sesleri duyuldu ve odanın kapısı yavaşça açıldı.

Bay Daste, ayağa kalkarak, "Baylar! İşte adamımız!" dedi.

Charles Bletry, olanlardan habersiz bir şekilde odaya girdiğinde, orada bulunan insanları fark etmedi bile.

"Beni çağırmışsınız bayım?" dedi. Patronlarıyla konuşan personellerin ses tonuyla konuşuyordu.

Bay Daste, Charles'a bakarken; Charles birdenbire, görüntüsünden tanıdığı komiseri fark etti.

Ve o an, her yeri titrerken yüzü de sapsarı kesildi. Artık yolun sonuna geldiğini anlamıştı. Hırsları yüzünden, tüm hayatını ve geleceğini karartmıştı. Korktuğunu belli etmesi durumunda, suçlu olduğunun daha çabuk anlaşılacağını düşünerek, sakin görünmeye ve kendine hâkim olmaya çalıştı.

"Evet! Sizi çağırmıştım!" diye sert bir şekilde çıkıştı Bay Daste. "Nedenini biliyorsunuz, değil mi?.. Ah! Hain, alçak! Artık benden çalamayacaksınız bir daha!"

"Ne demek istediğinizi bilmiyorum, ben sizden hiçbir şey çalmadım. Beni neyle suçluyorsunuz?" diye kısık sesle mırıldandı Charles.

Komiser, sözlü davayı açmak için sanayicinin odasındaki masaya yerleşmişti. İki ajan da kapıyı koruyorlardı. Komiser, Bay Daste'e, "Lütfen bana, Bay Bletry'nin hırsızlık yaptığını nasıl anladığınızı anlatın," dedi.

Bay Daste, kendisine söz verilmesi üzerine, hırsızlık hikâ-

yesini anlatmaya başladı. "Şirketimde tahsilat görevinde çalışan Bay Bletry'nin borçlulardan tahsil ettiği paraları, günü gününe şirket kasasına teslim etmediğini ve para girişi yapmak için günlerce beklediğini tespit ettim. Fakat ben, kendisine kayıtsız şartsız güvendiğim için, bu gecikmeleri, borçluların kötü niyetine bağlıyordum. İlk hırsızlık olayının, bundan yaklaşık on sekiz ay önce gerçekleşmiş olduğunu tahmin ediyorum. Son olarak dün akşam müşterilerden biri iflas etmişti ve on beş bin frank alacağı tahsil etmek için bizzat kendim gittiğimde, Bletry'nin birkaç hafta önce bu parayı tahsil ettiğini öğrendim. Bunun üzerine aceleyle ve korkarak fabrikaya geri döndüm, derhal kasa defterlerini inceledim ve tam altmış bin frank paranın eksik olduğunu gördüm."

Komiser, Charles Bletry'yi sorgulamaya devam edince genç adam, hazırlıksız yakalandığı bu sorular karşısında suçunu inkâr edemediği gibi son derece komik bir hikâye uydurdu:

"Bir gün, içinde müşterilerden tahsil ettiğim, kırk bin frank olan cüzdanımı kaybetmiştim. Bay Daste'e bu kayıptan söz etmeye cesaret edemedim ve bu parayı, en kısa yoldan borsada kazanıp yerine koyabilirim düşüncesiyle borsaya girdim. Gelen ödemeleri de borsaya aktarıyordum. Amacım, kazanıp bu parayı, yerine koymaktı."

Komiser, ona bu konuyla ilgili detaylı sorular sorduğunda verdiği tutarsız cevaplarla, savunmasında çelişki yarattığını fark eden Charles Bletry, bu sefer başka bir yalan söylemeyi denedi.

"Evet haklısınız," dedi. "Ben aslında cüzdanımı kaybetmedim. Belki de her şeyi olduğu gibi anlatmak, en iyisi. İşin doğrusu, cüzdanım çalındı. Beş parasız genç bir adamı, iyilik olsun diye evime aldım. O da bir gece, hiç haber vermeden gitti ve giderken yanında tahsilat kesesini de götürdü. Bu kesenin içinde çok fazla para vardı."

Bunun üzerine komiser polislere özgü sabırla, "Yalan söyleyerek suçunuzu daha fazla büyütmeyin. Bizim size inanmadığımızı anlıyor, suçunuzu itiraf etmek yerine önümüze, ko-

mik hikâyeler koyuyorsunuz," dedi ve Marius'a dönerek sözlerine devam etti.

"Bay Daste'ten sizi bekletmesini rica etmiştim. Belki bize bu görev sırasında siz de yardımcı olursunuz. Dediğimiz gibi suçlu sizin komşunuz. Şimdi Charles Bletry'nin hayat tarzı hakkında, bildiğiniz her şeyi anlatmanızı istiyorum. Ayrıca, bize doğruyu söylemesi için onu ikna edemez misiniz?"

Marius, bir sarhoş gibi sendeleyen ve yalvaran gözlerle bakan Bletry'ye acıyordu. Aslında bu çocuk, alçak ve hain ruhlu biri değildi ama yanlış yapmamak için ruhen ve kalben kendine hâkim olacak kadar da cesareti yoktu. Marius, çok tedirgin oldu, kendini arada kalmış gibi hissediyordu. İyi biri olduğuna inandığı dostu ve gördüklerini anlatması için kendisini zorlayan vicdanı arasında bocalıyordu. Marius, direkt komisere cevap vermek yerine, Bletry'ye doğru konuşmayı tercih etti.

"Charles, beni dinleyin," dedi. "Sizin suçlu olup olmadığınız hakkında hiçbir fikrim yok. Ben, sizi hep sakin ve iyi niyetli biri olarak tanıdım. Yaşlı annenize bakıyorsunuz ve çevrenizdeki tüm insanlar tarafından sevilen birisiniz. Eğer bir delilik yaptıysanız, suçunuzu itiraf edin. Bu şekilde, sizi sadakatle seven insanları daha az üzmüş olursunuz. Suçunuzu açıkça itiraf ederek pişmanlığınızın gerçek olduğunu gösterin."

Marius, yumuşak ve ikna edici bir ses tonu ile konuşuyordu. Komiserin soğuk ve sert sözleriyle tedirgin olan Bletry, arkadaşının, sakin ses tonuna teslim oldu. Annesine çok düşkündü. Birden tüm dostlarını kaybedeceğini düşünerek, boğazı düğüm düğüm oldu ve ağlamaya başladı.

Birkaç dakika boyunca, elleri yüzüne kapalı, sarsıla sarsıla ağlarken, hıçkırıklarında, ümitsizliğin sesi duyuluyordu. O anda yaşananlar, bir itiraftı ve herkes, sessiz bir şekilde bu hazin manzarayı izliyordu.

"Evet işte! Evet ben çaldım ve alçağın biriyim ben!" diye gözyaşları arasında haykırdı Bletry. "Ne yaptığımı bilmiyordum. Önce birkaç yüz frank çaldım, sonra bana bin frank ge-

rekti, sonra iki bin, sonra aynı anda on bin. Sanki birisi beni arkamdan itiyordu ve ben engel olamıyordum. İhtiyaçlarım ve isteklerim gittikçe artıyordu."

"Ama bu kadar paranın hepsini ne yaptınız?" diye sordu komiser.

"Bilmiyorum! Bilmiyorum! Verdim, yedim, oyunda kaybettim. Bunun nasıl bir duygu olduğunu, siz bilmezsiniz. Kendi halinde huzurlu yaşayan biriydim. Hiç böyle tutkularım yoktu. Kiliselerde dua etmeyi ve inançlı, dürüst yaşamayı seviyordum. Sonra lüks hayatın da, günahın da tadına baktım. Sevgililerim oldu, lüks mobilyalar, güzel kıyafetler aldım. Kendimi kaybetmiştim!"

"Çaldığınız parayı birlikte yediğiniz kızların isimlerini verebilir misiniz bize?"

"İsimlerini mi?.. Oradan buradan topluyordum onları. Sokaklarda, sıradan halk partilerinde, her yerde bulunan kızlar yani. Onları bulmam çok zor olmuyordu, çünkü ceplerim altınla doluydu. Ama ne zaman ceplerim boşalırsa, onlar da hemen gidiyorlardı. Bakarat'ta ve derneklerde çok para kaybettim. Birkaç zengin aile çocuğunun, nerdeyse parayı camdan atar gibi lüks ve refah içinde yaşadıklarını görmek, beni hırsızlığa itti. Ben de onlar gibi parıltılı bir hayat yaşamak istedim. Kadınlarım, gürültülü zevklerim, oyun ve fuhuş gecelerim olsun istedim. Bunun için yılda otuz bin frank gerekliydi ve ben sadece bin sekiz yüz frank kazanıyordum. İşte bu yüzden çaldım."

Zavallı Bletry, bunları söyledikten sonra acıyla boğularak, nefessiz bir şekilde kendini bir sandalyeye bıraktı. Marius, kendisi gibi duygulanan Bay Daste'e yaklaştı ve ondan biraz daha affedici olmasını rica etti. Sonra aceleyle oradan çıktı, çünkü bu manzara kalbini kanatıyordu. Arkasında bıraktığı Bletry, şaşkındı ve sinirsel bir durgunluk içindeydi. Marius, birkaç ay sonra Charles Bletry'nin beş yıl hapis cezasına çarptırıldığını öğrendi.

Marius, dışarı çıktığında, kendini çok rahatlamış hissediyordu. Yaşadığı olaylar, özellikle Charles Bletry'nin tutuk-

lanmasına şahit olmak, ona büyük bir ders olmuştu. Birkaç saat önce limanda dolaşırken zengin olmak konusunda aklına gelen kötü düşünceleri hatırlayarak ürperdi. Çünkü böyle düşüncelerin, insanı nasıl uçurumun kenarına getirdiğini anlamıştı.

Sonra sabun fabrikasına gelme nedenini hatırladı birden. Ağabeyini kurtaracak olan on beş bin frankı bulması için sadece bir saat zamanı kalmıştı.

XV
Phillipe Kaçmayı Nasıl Reddediyor?

Marius, çaresiz olduğunu kendine itiraf etti. Umudu bitmek üzereydi. Hangi kapıyı çalacağını bilmiyordu artık. Sıradan bir memur olarak, hiç kimseden bir saat içinde on beş bin frank ödünç alamazdı.

Aix meydanından yavaş yavaş uzaklaşırken aklını zorlamaya başladı. Ancak bu içini acıtan düşüncelerin ışığında, hiçbir çözüm yolu bulamıyordu. Para sıkıntısı çekmek, dünyanın en kötü derdiydi. Hiç durmayan ve insanı bitiren fakirlikle mücadele etmek yerine, acımasız bir katille savaşmayı tercih ederdi şu an. Şimdiye kadar hiç kimse, yüz kuruş bile para yaratamamıştır tarihte.

Belzunce'ye vardığında yapacak hiçbir şey kalmadığını anlayan Marius, ümitsiz, çaresiz bir halde ve boş ellerle Aix'e geri dönmeye karar verdi. Yolcu arabası hareket etmek üzereydi ve üst katta bir kişilik yer kalmıştı. Sevinerek bu yere hemen oturdu, çünkü açık havada olmayı seviyordu. Kapalı yerde kalmak, onu tedirgin ediyor, hatta boğuyordu. Yol boyunca göreceği köylerin ve kırların, içindeki fırtınayı biraz dindireceğini umuyordu.

Hüzünlü bir yolculuk yapıyordu şimdi. O sabah, aynı ağaçlı yollardan, aynı tepeciklerden, aynı çayırların ortasından ümidin verdiği ışıkla gülümseyerek geçmişti ve önünde

uzanan yollar ışıl ışıl görünüyordu. Şimdi aynı yerlerden geçiyordu ama karşısında, sabahki manzaradan eser yoktu. Her yerde sonsuz bir keder görüyordu. Gökteki bulutlar bile hüzün rengindeydi sanki. Araba, ağır ağır ilerlemeye devam ederken, ekilmiş topraklar, kozalaklı çam ormanları ve yolun iki tarafına serpiştirilmiş gibi duran küçük köyler göze çarpıyordu. Gördüğü her yeni manzara, daha derin bir acı veriyordu Marius'a. Gece olduğunda ise, tüm ülkenin üzerinin bir tülle kaplı olduğunu düşündü.

Aix'e vardığında, yavaş adımlarla Phillipe'i görmek için hapishaneye gitti. Ayakları geri geri gidiyordu. Kendi kendini, "Kötü haber, çabuk duyulur. Phillipe, nasıl olsa öğrenecek, en iyisi şimdi bilsin," diye teselli etmeye çalışıyordu.

Hapishaneye vardığında saat akşam dokuz civarıydı. Revertegat ve Fine, zaman geçirmek için bir masanın kenarına ilişmiş, kartlarla oynuyorlardı.

Çiçekçi kız, Marius'u görünce çok neşeli bir şekilde kalktı ve genç adamı karşılamaya koştu.

"Eee?" diye gülümseyerek ve saçlarını cilveli bir şekilde geriye atarak sordu genç kız.

Marius'un cevap vermeye cesareti yoktu. Bitkin bir vaziyette yığılır gibi oturdu olduğu yere.

"Lütfen konuşun, para yanınızda mı?" diye endişeli bir sesle haykırdı Fine. Marius'un sessizliği, onu korkutuyordu.

Genç adam, sadece, "Hayır," diyebildi.

Bir süre soluklandıktan sonra başına gelenleri birer birer anlatmaya başladı. Berard'ın iflası, Bletry'nin tutuklanması ve Marsilya'da karşılaştığı tüm kötülüklerden söz ettikten sonra:

"Şimdi ağabeyini hapisten kurtaramayan zavallı bir adamım ben. Ağabeyim hapiste kalacak!" dedi.

Çiçekçi kız, kederli bir şaşkınlık içindeydi. Ellerini birleştirmişti. Bu haliyle, taşra kadınlarına benzemişti. Fine, ağlamaklı bir sesle:

"Zavallıyız! Çok zavallıyız!" dedi.

Fine, o an bir şey söylemesini ister gibi amcasına baktı.

Revertegat, her ikisine şefkatle bakıyordu. Kendi içinde bir mücadele verdiği belliydi. Bir süre sonra Revertegat bir karar verdi ve:

"Bakın bayım!" dedi Marius'a. "Mesleğim, beni iyi insanlara karşı acımasız olacak kadar sertleştirmedi. Ben, ağabeyinizin özgürlüğünü neden sattığımı size daha önce açıklamıştım. Şimdi beni, açgözlü ve fırsat düşkünü biri olarak tanımanızı istemem. Şanssızlıklar, sizin beni fakirlikten kurtarmanızı engellese bile ben, yine de Bay Phillipe'e kapıyı açacağım. Daha sonra, siz on beş bin frank verebildiğiniz zaman kuruşu kuruşuna ödersiniz."

Fine, duyduğu bu sözler karşısında o kadar sevindi ki alkışlayarak, amcasının boynuna atlayıp, onu tüm kalbiyle öptü. Marius ise biraz durgunlaştı.

"Sizin bu fedakârlığınızı kabul edemem. Zaten işinize ihanet etmenize neden olduğumuz için kendimi suçlu hissediyorum. Sizin işinizden atılıp, beş parasız bırakılmanıza seyirci kalarak, suçumuzu daha fazla büyütmek istemiyorum."

Çiçekçi, öfkeli bir şekilde Marius'a dönerek:

"Susun artık!" diye bağırdı. "Bay Phillipe'i kurtarmamız gerek. Bunu ben istiyorum. Hapishanenin kapılarını açmamız için, size ihtiyacımız yok. Benimle gel amcacığım! Eğer Bay Phillipe buna razı olursa kardeşinin söyleyecek sözü olamaz."

Marius, zindana doğru ilerleyen genç kız ve amcasının peşinden gitti. Bir el feneri almışlardı ve dikkat çekmemek için koridorlardan yavaş yavaş ilerliyorlardı. Üçü de, zindana girdiler ve arkalarından kapıyı kapattılar. Phillipe, uyuyordu. Yeğeninin gözyaşlarına dayanamayan Revertegat, sert hapishane kurallarını, Phillipe için elinden geldiği kadar yumuşatıyor, esnetiyordu. Fine, öğlen ve akşam saatlerinde, elleriyle hazırladığı yemekleri, Phillipe'e götürüyordu. Ona okuması için yeni kitaplar ve ilave bir battaniye vermişti. Hapishanenin o soğuk zindanı, yaşanacak bir oda haline gelmişti bu sayede ve Phillipe, artık çok sıkılmıyordu. Üstelik, kaçması için uğraşıldığını da biliyordu.

Phillipe uyandı. Çiçekçi ile kardeşini görünce içten bir şekilde ellerini uzattı ve gülümseyerek, "Beni almaya mı geldiniz yoksa?" dedi.

"Evet," dedi Fine. "Hadi çabuk giyinin."

Marius sessiz kalmayı tercih etti. Özgür olma düşüncesiyle ağabeyinin kaçmayı kabul etmesinden korkuyordu. Bu ihtimal aklına geldikçe kalp atışları hızlanıyordu. Marius'a göre, ağabeyinin bunu reddetmesi gerekiyordu.

"O halde her şey ayarlandı ve sorun çözüldü diyebiliriz," dedi Phillipe. "Korkusuzca ve pişmanlık duymadan kaçabilirim öyleyse, değil mi? Söz verilen parayı, Bay Revertegat'a verdiniz mi? Marius, sen cevap vermiyorsun!"

Fine, panik halinde Phillipe'i susturmaya çalıştı.

"Hadi artık! Acele edin, sizi durduran nedir şimdi?"

Fine, bu sözlerden sonra, onu koridorda bekleyeceğini söyleyerek, genç adamın kıyafetlerini alıp, onun kucağına doğru atmıştı.

Bu sırada Marius, onları durduran bir hareket yaptı.

"Kusura bakmayın ama bu kadar şanssızlığı ağabeyimden saklamam mümkün değil," dedi ve Fine'in sabırsızlığına rağmen, Marsilya'da yaşadıklarını anlattı ve hiçbir tavsiyede bulunmadı. Kararı ağabeyine bırakmıştı.

"Ah!" diye iç çekti Phillipe bitkin bir ses tonuyla. "Yani sen, gardiyana para vermedin ve biz şimdi peş parasız durumdayız. Öyle mi?"

Gardiyan yaklaşarak, "Siz bunu dert etmeyin şimdi, siz daha sonra bana yardım edeceksiniz," dedi.

Phillipe, bir an sessiz kaldı. Artık kaçmaktan vazgeçmişti. Yalnızca, şanssız ve zavallı olduklarının farkına vardı. Bu şartlarda, Marsilya'da çok zor ve renksiz bir hayat yaşayacaklarını düşünüyordu. Artık şık giyinemeyeceklerdi, eskiden olduğu gibi gezip tozamayacaklardı ve en kötüsü aşk da olmayacaktı artık hayatlarında. Bunların yanı sıra Phillipe, "şövalye" ruhu taşıyordu ve gardiyanın bu fedakârlığını kabul edemezdi.

Mahkûmların yattığı o uyduruk yatağa uzandı ve örtüyü çenesine kadar üzerine çekti. Sakin ve kararlı bir sesle:

"Tamam, ben kalıyorum!" dedi.

Bu sözler üzerine birden Marius'un yüzü aydınlandı. Fine ise yıkılmış bir haldeydi. Phillipe'in son anda neden vazgeçtiğini anlamaya çalışıyordu.

Fine, Phillipe'e halk arasında teşhir edilmekten, rezil olmaya kadar başına gelebilecek bütün kötü ihtimalleri anlatarak onu ikna etmeye çalışıyordu. Heyecanlı ve kızgın olduğu anlarda, bir başka güzel oluyordu. Parlak gözleri öfkeyle parlarken, vücudundaki bütün kan yüzüne hücum etmiş gibi yanakları kıpkırmızı kesilmişti ve Phillipe, ona hoşlanarak bakarken, bunları düşünüyordu.

"Tatlı küçüğüm, eğer ben bu zindan köşesinde, kör ve inatçı olmayı öğrenmeseydim belki beni ikna edebilirdiniz. Fakat düşününce anlıyorum ki ben, gerçekten çok korkakça davrandım. Artık vicdanımı daha fazla zorlayamam. Tanrı ne istiyorsa her şey öyle olacak. Zaten her şey bitmedi henüz. Marius, para bulacak ve beni kurtaracaktır. Göreceksiniz. Bu para ödendiği zaman beni almaya gelirsiniz. Beraberce kaçacağız ve ben, sizi öpeceğim."

Phillipe, neşeli bir halde konuşuyordu. Marius, ağabeyinin elini, avuçlarının içine aldı ve minnettar bir tavırla:

"Sağ ol ağabey, bana güvenin yeter!" dedi.

Fine ve Revertegat, iki kardeşi baş başa bırakıp dışarı çıktı. Phillipe'le Marius, Blanche'tan ve çocuğundan söz ederek ciddi ve duygusal bir konuşma yaptılar.

Marius, Fine ve Revertegat, gardiyanın evine döndükleri zaman çiçekçi ümitsizliğe kapılarak Marius'a, bundan sonra ne yapacağını sordu.

"Yeniden deneyeceğim elbette. Esas problem, acelemiz var, süremiz kısıtlı ve ben kimden yardım isteyeceğimi bilmiyorum."

Revertegat, gerçekten yardım etmek istiyordu ve birden, "Benim aklıma bir fikir geldi." dedi. "Buradan birkaç adım ötede Bay Rostand adında bir bankacı var. Belki size, bu miktarı borç olarak vermeyi kabul edebilir. Fakat, Bay Rostand'ın tefeci olduğuna dair söylentiler var."

Marius'un seçme şansı yoktu.

"Çok teşekkür ederim size, yarın sabah mutlaka bu adamı görmeye gideceğim."

XVI
Tefeci Baylar

Bay Rostand, bu utandıran mesleği gizlilikle yapacak kadar becerikli bir adamdı. Bir bankası vardı ve bu bankayı, kanundışı faaliyetlerine paravan olması için kurmuştu. Yıllık geliri üzerinden vergi ödüyordu ve yasal çalışan bir şirketi vardı. Hatta bazen şehirdeki diğer meslektaşlarının uyguladığı faiz oranı kadar faiz uygulayacak kadar dürüst olmayı da beceriyordu. Fakat ofisinde bir "arka büro" vardı ve orada özenle düzenbazlık yapıyordu.

Bankasını açtıktan altı ay sonra tefeciler derneğinde herkesin, sermayelerini emanet ettiği, kara bir çetenin lideri olmuştu. Bu uzlaşma, kavgasız gürültüsüz olmuştu. Tefecilik işini yapan fakat paralarla dolaşıp, fazla risk almak istemeyen diğer insanlar, paralarını Bay Rostand'a emanet edip, ondan bu paraları çoğaltmasını rica ediyorlardı.

Böylece, elinin altında kullanabileceği, oldukça yüklü miktarda para birikmişti. Paraya ihtiyacı olup borç almak isteyenlerin bu durumlarını iyi kullandı. Faiz karşılığı borç para alanların sayısı, paralarını "çoğalsın" diye emanet eden diğer tefecilerin sayısından çok fazlaydı. Yüzde elli yüzde altmış hatta yüzde seksen gibi oldukça yüksek faiz oranlarıyla borç para veriyorlardı. Ona parasını emanet edenler, düzenli olarak her ayın belli gününde, Bay Rostand'ın ofisindeki arka büroda toplanıp hesap yapıyorlar ve kârları paylaşıyorlardı. Fakat o, her zaman en büyük payı kendine ayırmayı beceriyordu ve böylece hırsızlara hırsızlık yapıyordu.

Küçük işletmelere ve küçük esnafa daha fazla yükleniyorlardı. Onları, büyük zarara uğrattıktan sonra yardım istemek

için kendilerine gelen tüccarları, en zor şartları kabul etmeye mecbur bırakıyordu. Bu insanlar, her zaman çaresizlikten kabul ediyorlardı. Bu şekilde on yıl boyunca, en az elli kişinin iflasına sebep oldu. Bay Rostand için imkânsız diye bir şey yoktu, her şey mümkündü. On verip ertesi gün on iki almak için, bir sebzeciye yüz frank veya bir koyun satıcısına bin frank vermek gibi bir fırsatı kaçırmazdı. Ağına düşürmek için rahat ve savurgan bir hayat süren zengin ailelerin çocuklarını takip ediyordu. Paralarını camdan atar gibi yaşayan bu çocukları, "daha fazla atsınlar" diye önce paraya boğuyor ve sonra da pencerelerinin altında bekleyip düşenleri topluyordu. Sonra hasat zamanı köyleri dolaşıp, köylüleri ikna ediyordu. Hasat kötü olduğu zaman da borçlarına karşılık, köylülerin tarlalarına, evlerine el koyuyordu.

Bay Rostand'ın şirketinin, yok olan birçok servetin tuzağı olduğunu, kaç ailenin ocağını söndürdüğünü ve onun gizli mesleğini herkes biliyordu. Ona paralarını teslim eden insanlar, zengin işadamları, eski avukatlar, noterler, mübaşirler, tüccarlar ve hatta işçiler bile. Fakat kimsenin kanıtı yoktu. Esnaf vergisi vererek, gelirini resmi olarak belgelediği için kendini garantiye almış oluyordu ve bir hata yapmayacak kadar akıllıydı.

Bay Rostand, bu işe başladığından beri sadece bir kere ciddi bir tehlike atlattı. Zengin bir aileye mensup bir bayan, ondan çok büyük miktarda borç para almıştı. Bu kadın, çok inançlıydı ve tüm varlığını, etrafına sadaka olarak dağıttığı için beş parasız kalmıştı. Bay Rostand, kadının durumunu bildiği için ona yardımcı olmak ister gibi davrandı ve onu, kardeşinin adına düzenlenen senetleri imzalamaya ikna etti. Rostand çok akıllıydı. Bu senetler elinde olduğu sürece, ailelerinin adını lekeleyecek bir skandal olmaması için, kardeşi parayı ödemek zorunda kalacaktı. Zavallı kadın, bu senetleri hiç düşünmeden imzaladı. Çünkü bu paraya gerçekten ihtiyacı vardı. Zayıf karakteri ve iyi kalbi, kadını savunmasız bırakmıştı. Rostand, hesabını iyi yapmıştı. İlk senetler düzenli ve zamanında ödendi. Fakat kadının ağabeyi, her ay gelen bu ti-

cari senetleri ödemekten yoruldu ve bir gün, bu işin aslını öğrenmeye karar vererek, Bay Rostand'a gitti. Durumu anlayan adam, Rostand'ı ele vereceğini söyleyerek tehdit etti. Kardeşinin adının, bu skandalla lekelenmesini göze alarak, Rostand gibi annesine bile hainlik yapmış bir adam tarafından soyulmasına izin vermeyeceğini de sözlerine ekledi. Bunun üzerine Rostand, riski göze alamadı ve geri adım atarak senetleri geri verdi. Zaten, yüzde yüz faizle borç verdiği için Rostand'ın hiçbir kaybı olmamıştı.

O günden sonra Rostand, çok dikkatli davranmıştı. Bu kara çetenin sermayesini ustalıkla yöneterek, bütün tefecilerin takdirini ve güvenini kazanmıştı. Sermayelerini ona emanet eden diğer tefeciler, kimsenin hakkını çalmayan, iyi insanlar gibi halkın arasına karışırken Rostand, büyük ve karanlık ofisinde kapalı kapılar arkasında, işbaşında oluyordu. İşte bu kapalı arka büroda, tefeciler kurulunun kasasındaki altınları arttırıp biriktiriyordu. Rostand, bu iş için yaratılmıştı adeta. Hırsızlığı ve dolandırıcılığı, aşkla seviyordu. Çetenin diğer bazı üyeleri, kazançlarını, lüks yaşamak için ve pahalı zevklerini tatmin etmek için harcıyorlardı. Rostand'ın ise en büyük mutluluğu, "yeni bir kurban bulup, onu ustalıkla dolandırmak"tı. Her yeni avı ile bir komedi veya dram sahneleyecek yönetmen gibi ilgileniyor, hataya yer bırakmamak için bütün detayları düşünüyordu. Başarılı bir işte, yaratıcılığını ortaya koyduğu zaman memnun bir halde kendi kendini alkışlıyordu. Öyle anlarda, başarılı bir yazarın mutluluğunu hissediyordu sanki. Sonra, ofisinde bulunan büyük masanın üstüne dizdiği çalınan paraları, cimrilerin tutkulu aşkıyla seyrederdi.

Revertegat'ın safça Marius'u yolladığı adam, işte böyle bir adamdı.

Ertesi gün, sabah saat sekiz civarında Marius, Bay Rostand'ın kapısını çaldı. Sade ve ciddi görünen bu evin, tüm panjurları kapalıydı. Bu evin soğuk, esrarengiz ve güvensiz bir görüntüsü vardı. Kapıyı yaşlı, dişleri dökülmüş, pislik içinde ve yamalı Hint kıyafeti giyen bir hizmetçi açtı.

Marius, tereddütlü bir halde, "Bay Rostand?" diye sordu.

Hizmetçi, kapıyı aralayarak:

"Kendisi evde fakat şu anda meşgul," dedi.

Sabırsızlanan genç adam, kadına rağmen kapının kanadını itti ve hole girdi.

Sonra kararlı bir sesle, "Pekâlâ! Burada bekleyeceğim," dedi.

Hizmetçi şaşırmıştı. Bir an durakladıktan sonra bu genç adamı gönderemeyeceğini anladı. Marius'u evin üst katında bulunan karanlık bir bekleme odasına götürdü ve yalnız bıraktı. Küçük, duvarları yer yer rutubetten renk değiştirmiş, yeşilimsi duvar kâğıtlarıyla kaplı bu odada mobilya olarak, sadece bir tane hasır sandalye vardı ve Marius, ona oturarak Bay Rostand'ı beklemeye devam etti.

Önündeki açık kapıdan, ofis gibi kullanılan diğer odanın içini görebiliyordu. Odada bir memur, elindeki kaz tüyü ile çok ses çıkararak, bir kâğıda bir şeyler yazıyordu. O memurun solunda bir başka kapı daha vardı ve büyük bir ihtimalle o kapı, Bay Rostand'ın ofisine açılıyordu.

Marius uzun süre bekledi. Duvarlardaki eski kâğıtların kokusuna, keskin bir küf kokusu karışmıştı. Daire, inanılmaz derecede pisti ve duvarların çıplaklığı, odaya bir yas havası veriyordu sanki. Pencere kenarlarında biriken tozlar ve tavandan sarkan örümcek ağları dikkat çekiyordu. Marius, bir an boğulacağını zannederek sabırsızlandı. Üstelik, diğer odadaki memurun kullandığı kaz tüyünün sesi, gittikçe daha fazla kulağını tırmalamaya başlamıştı.

O anda yan odadan gelen sesleri duyan Marius, kibar davranmak için sandalyesini, kapıdan uzaklaştırmaya ve konuşmaları duymamaya çalıştı. Ancak gelen sesler arasından, net ve anlaşılır şekilde duyduğu bazı cümleler, onu engelledi. Bazı konuşmalar, insanların özel durumlarını korumak için dinlenebilir ve bu, kibarlığa aykırı değildir.

En fazla, sert ama dostça konuşan, soğuk bir ses duyuluyordu. "Bu konuşan, ev sahibi olmalı," diye düşündü Marius.

"Evet baylar! İşte hepimiz buradayız. Şimdi ciddi şeyler konuşalım. Toplantıyı açıyorum. Bu ayın faaliyet raporlarını

verirken, sizlere sadık olacağım ve kazancımızı adil bir şekilde paylaşacağız."

Bir ara içerdeki odadan, hafif bir gürültü duyuldu. Özel konuşmaların uğultusu, gittikçe azalıyordu. Marius hâlâ tam olarak durumu kavrayamamıştı ve bu kapının arkasında, enteresan bir sahne yaşandığını anladığı için, merakı gittikçe artıyordu.

İşin aslı, Bay Rostand çetenin saygın bilinen ortaklarını ağırlıyordu. Genç adam, tam da çete lideri olarak Rostand'ın, diğer üyelerle birlikte hesapları incelediği, özel bir toplantı sırasında, onu ziyarete gelmişti.

Soğuk sesle konuşan adam, sözlerine devam etti.

"Fazla detaya inmeden bu ayki sonuçların, geçen ayın sonuçları kadar iyi olmadığını itiraf edeyim. Önceki aylarda, ortalama yüzde altmış kazanmıştık. Fakat bu ay, sadece yüzde elli beş kazanabildik."

Çeşitli itirazlar ve haykırmalar duyuldu. Bu sonucun, pek çok üyeyi memnun etmediği belliydi. İçerde bulunan yaklaşık on beş kişilik grup, sinirli sinirli mırıldanarak, bu sonucu protesto ediyordu.

Rostand, yapmacık bir tavırla üzgün görünmeye çalışarak, grubu sakinleştirmeye çalışıyordu. "Dostlarım, ben elimden geleni yaptım. Aslında sizler, bana teşekkür etmelisiniz. Bakın baylar! Bu iş, her geçen gün daha da zorlaşıyor. Ayrıca, hesaplarım ortada. Yaptığım bütün faaliyetleri özetleyerek size anlatacağım."

Uzun süren bir sessizlikten sonra kâğıtların ve evrakların hışırtısı duyuldu. Marius'un kafasındaki parçalar, yavaş yavaş yerine oturmaya başladı. Artık, her şeyi daha dikkatle dinliyordu.

Rostand, yapılan işlemlerin her birini, kısa kısa açıklamalar yaparak sıralamaya başladı. Bunu, mahkeme mübaşirinin tavrıyla ve oldukça yüksek sesle yapıyordu.

"Üç ay sonra kanunen reşit olacak yirmi yaşlarındaki genç Kont de Salvy'ye on bin frank borç verdim. Kumarda büyük zarar etti ve söylentilere bakılırsa sevgilisi de ondan yüklü

miktarda para istedi. Kont de Salvy, benden aldığı on sekiz bin frank karşılığında doksan gün sonra tahsil edilecek senetler imzaladı. O senetler, Salvy'nin reşit olacağı tarihten sonrasına denk geliyor. Salvy'lerin çok malı mülkü var. Bu, oldukça kazançlı bir iş olacak."

Tefecinin bu sözleri üzerine, diğerlerinin övgü dolu tezahüratları duyuldu. Rostand, sözlerine devam etti:

"Ertesi gün, kontun sevgilisi beni görmeye geldi. Sevgilisi ona sadece üç bin frank verdiği için kadın oldukça üzgündü. Bu yüzden kadın, kontu yeniden borç almak üzere kolundan tutup bana getirdi. Bu defa ben, para karşılığında Salvy'den bir gayrimenkul devretmesini istedim. Yakında, annesini beş parasız bırakacak olan bu çılgının, parasını söğüşlemek için üç ay süremiz var."

Rostand, elindeki evrakları yeniden düzenledi ve kısa bir sessizlikten sonra sözlerine devam etti:

"Her ay zararlarını karşılamak için birkaç yüz franka ihtiyacı olan kumaş taciri Jourdier öyle bir elimize düştü ki, bugün malvarlığının neredeyse tamamı bizim. Ona, yeni bir kredi açtım ve yüzde altmış faizle, beş yüz frank borç verdim. Bir ay sonra benden bir kuruş isterse, onun iflasını ilan edeceğim ve bütün mallarını alacağız.

"Bir diğeri de Marianne adında pazarcı bir kadın. Her sabah on frank alır, akşam da on beş frank olarak geri verir. Anladığım kadarı ile içki içiyor. Küçük fakat garantili bir iş. Günde beş frank faiz, fena sayılmaz.

"Diğeri ise Roquefavour Mahallesi'nde yaşayan köylülerden biri olan Laurent. Arc'in yanında bulunan arsasını, parça parça bana verdi. Değeri, yaklaşık beş bin frank eden bu arsaya, biz sadece iki bin frank ödemiş olduk. Bu adamın, malını mülkünü aldım elinden. Karısı ve çocukları bana geldiler, ağlayıp yalvardılar. Çektiğim bu sıkıntıları, gözardı etmeyeceğinizi umarım.

"Ve değirmenci Andre'ye gelince, bize tam sekiz yüz frank borçluydu. Bu para karşılığında, malvarlığını haczetmekle tehdit ettim. Bana geldi ve eğer borcunu ödeyemedi-

ğini herkes öğrenirse mahvolacağını söyleyerek, yapmamam için yalvardı. Ben de bir haciz memuru kullanmak yerine, iki bin frank karşılığı, mobilyalarını ve bazı eşyalarını şahsen haczettim. İnsancıl davranmakla, dört yüz frank kazandım."

İçerden mutlu mırıldanmalar duyuluyordu. Marius, Rostand'ın becerikliliğinden memnun olan diğer tefecilerin keyifli kahkahalarını dinliyordu. Ve Rostand, üyelerin takdirini kazanmanın verdiği gururla, sözlerine devam etti:

"Şimdi, gelelim normal işlere: Tüccar Simon'a yüzde kırk faizle üç bin frank, sığır eti satan Charancon'a da yüzde elli faizle bin beş yüz frank, Marki de Cantarel'e yüzde seksen faizle iki bin frank, Noter Tingrey'in oğluna yüzde otuz beş faizle yüz frank verdim."

Rostand, yüzde yirmi ile yüzde yüz arasında uyguladığı faiz oranları ile on franktan on bin franka kadar para verdiği insanları, bu şekilde isim ve rakam vererek, yaklaşık on beş dakika daha anlatmaya devam etti.

Oldukça aksanlı ve kaba konuşan biri, kısık sesle Bay Rostand'a:

"Size az önce de söylediğimiz gibi dostum, bu ay mükemmel çalışmışsınız! Bu alacaklar harika! Bu verilere göre kârımızın, ortalama yüzde elli beşten az çıkması olanaksız. Siz, bize bildirdiğiniz bu rakam konusunda mutlaka bir hata yapmış olmalısınız," dedi.

Bu sözler üzerine tefeci Rostand sinirlenerek, sert bir şekilde, "Ben hiç hata yapmam baylar!" dedi.

Marius, içerde konuşulanları neredeyse kulağı kapıya yapışık bir şekilde dinlerken, "Bu alçağın sesinde, biraz tereddüt var," diye düşünüyordu.

"Fakat, ben size çok önemli bir detayı henüz söylemedim dostlarım," dedi Rostand. Ve sıkıntılı bir halde devam etti. "Kazandıklarımızın yanı sıra, sekiz gün önce, on iki bin frank da kaybettik."

Rostand'ın son sözleri, odada bulunanlar tarafından protesto edildi. Kimileri bağırıyordu. Ortamın gerginleştiğini an-

layan Marius, "Bu alçaklar, şimdi birbirlerine saldıracaklar," diye ümitleniyordu.

Bu kargaşayı bastırmak istercesine sesini yükselten Rostand, "Lanet olsun! Beni dinleyin hepiniz!" diye bağırdı. "Ben, size o kadar çok kazandırdım ki, bir defalık üstelik de tesadüf olan bir zarar için, beni affetmelisiniz. Bu, kesinlikle benim suçum değildi, çünkü ben soyuldum!"

Bu kelimeleri, itham edilen dürüst bir adamın, sitemli tonlamasıyla söyledi. Odadaki hava, biraz sakinleşince de sözlerine devam etti.

"Hikâye şöyle: Borcuna sadık olan ve hakkında iyi sözler söylenen Monier adında bir buğday taciri, bana gelerek on iki bin frank borç istedi. Ben de bizi riske atmamak için ona bu parayı vermeyeceğimi fakat cimri bir ihtiyar tanıdığımı ve belki onun bu parayı verebileceğini ancak çok yüksek faizle geri isteyeceğini söyledim. Monier ertesi gün geldi ve bana her şartı kabul etmeye hazır olduğunu bildirdi. Ben de bunun üzerine kendisine ihtiyarın, altı ay için beş bin frank faiz istediğini söyledim. O da kabul etti. Gördüğünüz gibi bu iş, altın bir fırsattı. Sonra senetleri getirdim ve o, masama oturarak tam on yedi tane bin franklık senet imzaladı. Üstelik senetlerin üzerini de kendisi yazdı. Onlara baktım, her şey tamamdı. Sonra senetleri, masama koydum ve kasadan para almak için yerimden kalktım. Tekrar geldiğimde, onunla biraz konuştuk ve o paraları cebine koyup, gitti. O gittikten sonra senetlere baktım. Düşünebiliyor musunuz? O sahtekâr, o dolandırıcı ben yerimden kalktığımda senetleri değiştirmiş ve yerine, mürekkeple karalanmış, imzasız, sahte senetleri koymuş. Soyulduğumu anladığımda felç olacaktım neredeyse. Hemen hırsızın peşinden koştum. Onu sokağın ortasında bulduğumda, güneşin ışıkları altında sakin bir şekilde dolaşıyordu. Ona henüz bir şeyler söylemeye başlamıştım ki beni tefecilikle suçlayarak, komisere ihbar etmekle tehdit etti. Bu Monier denilen adam, herkes tarafından dürüst, sadık ve saygın biri olarak tanındığı için susmayı tercih ettim."

Rostand'ın anlattığı bu hikâye, birkaç defa üyelerin öfkeli

yorumlarıyla kesildi ve üyelerden, az önce konuşan o kaba sesli adam, "İtiraf et Rostand, cesaretini göstermedin. Bu korkakça davranışın, hepimize pahalıya mal oldu ve paramızı kaybettik. Ne yapalım, şimdilik sadece yüzde elli beşe razı olacağız. Umarım bundan sonra bizim menfaatlerimizi korurken daha cesur davranırsın. Şimdi kârı paylaşalım artık," dedi.

Marius, duyduklarından tiksinmesine ve üzülmesine rağmen kendini gülümsemekten alıkoyamadı. Bu Monier'in, Rostand'ı dolandırma hikâyesi, gerçek bir komediydi ona göre. Ve içinden, bu azılı dolandırıcı Rostand'ı dolandıran Monier'i alkışlıyordu.

Marius, artık Rostand'ın ne iş yaptığını biliyordu, yan odada konuşulanların bir kelimesini bile kaçırmamıştı. Ve içerde yaşananları gözünde canlandırdı. Sandalyelerinde geriye doğru kaykılmış, kulaklarını dört açmış, hırsları ve kötü tutkuları yüzünden adeta suratları uzamış, açgözlü tefecilerin birbirleriyle kavga ettiği sahneyi kolaylıkla hayal edebiliyordu.

Sonra bu kan emici adama neden geldiğini hatırladı ve o an içinde acı bir mutluluk duydu. Tanrım! Nasıl bu kadar saf olabilmişti. Phillipe'in kurtuluşu için gerekli olan on beş bin frankı bulmak ümidiyle geldiği bu kapıda; ya bir saat bekletildikten sonra bir dilenci gibi kapının önüne koyulacaktı ya da Rostand, ondan yüzde elli faiz isteyerek, şerefsizce onu soyacaktı. Bu düşünceyle, şehrin utanç verici ve başkalarının dertlerinden faydalanan alçak insanların toplandığı bu odaya girmek üzere aniden kalkıp kapının kolunu tuttu.

Odadan, net bir şekilde metal para sesi duyuluyordu. Tefeciler, bir aylık dolandırıcılık kazançlarını, kurbanlarından gelen altın paraları paylaşıyorlardı. Saydıkları paraların çıkardığı ses, bazen bir müzik gibi onların derilerini okşarken, bazen de bir hıçkırığa dönüşüyordu sanki. Ürküten sessizliğin ortasında, sadece metal paraların soğuk sesleri yankılanıyordu. Bankacı, ortaklarının her birine bir rakam söylüyor ve önlerine zil gibi ses çıkaran paraları atıyordu.

Marius, o an odanın kapısını açtı. Sararmış yüzü, sert bakışları ile kapıda birkaç dakika sessiz kaldı.

Genç adamın gözleri önünde gerçekten garip bir tablo vardı. Rostand, masasının önünde ve ayakta duruyordu. Onun hemen arkasında, kapağı açık halde duran kasa ve kasanın içinde bulunan tomar tomar paralarla altınlar, dikkat çekiyordu. Kara çetenin diğer üyeleri de Rostand'ın masasının etrafında bir halka oluşturacak şekilde oturmuşlardı ve her biri, payını almak için bekliyordu. Paylarını alanlar, paraları acele ile ceplerine yerleştiriyorlardı. Rostand, sık sık hesabı kontrol ederek, parayı elinden bırakmadan, dikkatle dağıtıyordu üyelere. Masanın etrafındaki bütün üyelerin gözleri, Rostand'ın ellerine odaklanmıştı.

Kapının açılma sesiyle irkilen tüm üyeler, korkuyla kapıya doğru döndüler. Döndüklerinde, kendilerine iğrenen gözlerle, sert sert bakan Marius'u fark ettikleri an, ani bir refleksle, ellerini paraların üzerine kapadılar. Tedirginlik ve şaşkınlık, salondaki tüm sesleri bastırmıştı.

Marius, bu karşısında duran alçakların hepsini çok iyi tanıyordu. Bu saygın görünen ve caddede başları dik olarak gezebilen hainlerle, zaman zaman karşılaştığında, hepsini kapılarda karşılamış, hatta ağabeyini kurtarabilecek olan bazılarına selam bile vermişti. Hepsi de "zengin, nüfuzlu ve saygıdeğer biri" olarak tanınıyordu. Üstelik, onların lideri olan mal sahibi de kiliseye aksatmadan giden, eski bir devlet memuruydu. Onları bu halde gören ve bu küçük insanların bakışları karşısında iğrenen Marius'un yüzü, daha da sarardı.

Rostand, panik halinde Marius'a koştu. Heyecandan gözlerini kırpıştıran, soluk ve sarkık dudakları titreyen, bu buruşuk, kırmızı suratlı pintinin maskesi düşmüştü. Korkan birinin şaşkın bakışları ile bakıyordu genç adama.

"Buyurun! Ne istediniz? Ayrıca, odama bu şekilde giremezsiniz!" diye mırıldandı.

Marius, alaylı ve soğuk bir ses tonuyla, "On beş bin frank istiyorum!" dedi.

Tefeci, aceleyle kasasına yaklaşarak, "Ben de para yok!" dedi.

"Ah! Merak etmeyin, ben de soyulmaktan vazgeçtim zaten. Ancak size söylemem gereken bir şey var ki, bir saatten beri, bu kapının arkasındayım ve toplantınızı başından beri dinledim."

Bu açıklama, hepsinin suratına beklenmedik bir darbe gibi indi ve başlarını öne eğdi. Bu alçakların hepsi, hâlâ "onurlu adam" rolü oynamaya çalışıyordu. Bazıları ellerini yüzlerine kapadı. Zaten onursuz olan Rostand, kaybedecek bir şeyi olmadığı için rahat davranmaya çalışıyor ve yavaş yavaş kendine geliyordu. Marius'a yaklaşıp, sesini yükselterek:

"Siz de kimsiniz?" diye haykırdı. "Hangi hakla evime gelip, kapılarımı dinliyorsunuz? Eğer soracak bir sorunuz yoksa, ofisime kadar neden giriyorsunuz?"

"Ben kimim?" diye sakin ve kısık sesle soruyu tekrarladı Marius. "Ben, dürüst bir adamım ve siz, hepiniz birer alçaksınız. Hangi hakla bu kapıyı dinledim, öyle mi? Namuslu insanların, sizin gibi hainlerin maskelerini çıkarma hakkıyla dinledim konuştuklarınızı. Bu odaya neden girdiğime gelince; sadece ne kadar alçak olduğunuzu suratınıza haykırmak için girdim."

Rostand, sinirinden ve öfkesinden titriyordu. Gerçekleri, bir tokat gibi suratlarına vuran ve gözleri intikam hırsıyla parlayan bu adamın varlığına bir anlam veremiyordu. Tam bağırmak ve Marius'un üzerine saldırmak üzere iken genç adam, güçlü bir el hareketiyle onu durdurdu.

"Susun! Ben zaten gidiyorum. Burada boğuluyorum. Fakat, içimi boşaltmadan gitmek istemedim. Ahh! Sizin korkunç bir iştahınız var. Elinizdeki ve cebinizdeki paralar, kaç ailenin gözyaşlarıyla ıslanmış durumda. Onların çaresizliklerini ve ümitsizliklerini nasıl da paylaşıyorsunuz aranızda. Çalarak ve dolandırarak besleniyorsunuz. Sizleri, endişeyle titrettiğim ve kafalarınızı karıştırdığım için mutluluk duyuyorum!"

Rostand, sözünü kesmeye çalışmasına rağmen Marius, daha da dokunaklı bir sesle sözlerine devam etti:

"Yoldaki kapkaççılar ve hırsızlar, en azından hayatlarını tehlikeye atacak kadar cesurlar! Ama siz, utanılacak bir şekilde, kuytularda ve kapalı kapılar arkasında çalıyorsunuz. Ayrıca, sizin yaşayabilmeniz için namussuz olmanıza gerek yok, zaten hepiniz zenginsiniz. Sadece zevk için alçaklık yapıyorsunuz. Tanrı affetsin beni!"

Bu sözler üzerine, tefecilerden bazıları ayağa kalkıp, Marius'u tehdit ettiler.

Marius, alaylı bir şekilde, "Daha önce dürüst bir adamın öfkesine hiç şahit olmadınız, değil mi?" dedi. "Tabi! Gerçekler, sizi rahatsız ediyor ve korkutuyor. Sadık ve dürüst insanların hak ettiği gibi takdir edilmeye alışıksınız tabi! Rezilliğinizi saklamayı bildiğiniz için ve herkesten saygı görmeye alıştığınız için ikiyüzlülüğünüze gösterilen bu tezahüratı, gerçekten hak ettiğinize, kendiniz bile inandınız. Şu anda bunları söylüyorum, çünkü hayatınızda bir kere, hak ettiğiniz hakaretleri dinleyin istedim ve o yüzden bu odaya girdim."

Genç adam, konuşmaya daha fazla devam ederse linç edileceğini anladı. Mağrur ve kendine güvenen bir ifade ile tefecilere tepeden bakarak, kapıya doğru geri geri gitti ve tam kapının önünde durdu.

"Baylar, sizleri tek tek adaletin önüne çıkaramayacağımı biliyorum. Zenginliğiniz, gücünüz ve becerikli oluşunuz, size dokunulmazlık kazandırıyor. Size karşı savaşmayı göze alacak kadar saf olsaydım, kesin ezilen ben olurdum. Ama en azından sizlerin yanınızda olup da beni tiksindiren düşüncelerimi, sizin yüzünüze tükürmediğim için kendimi suçlamam artık. Şu an sözlerimin, kızgın bir demir gibi alnınızda iz bırakmasını isterdim. Günün birinde gerçek yüzünüzü görenler, peşinizden gelerek sizi azarlayacaklar. Belki ancak o zaman dersinizi öğrenirsiniz... Hadi, şimdi altınlarınızı paylaşın artık, eğer içinizde biraz dürüstlük kaldıysa o altınlar, belki ellerinizi yakar!"

Marius, kapıyı kapatarak o evden hemen uzaklaşmak istedi. Sokağa çıktığında, hüzünle gülümsedi. Önünde utanılacak olaylarla ve alçaklıklarla dolu bir hayat vardı. Kendini

Don Kişot'un eserlerindeki komik, şerefli ve namuslu adalet temsilcisi rolünde düşündü.

XVII
İki Utanılacak Profil

Marius, çiçekçiye ve gardiyana yaptığı çılgınlığı anlatınca Fine bağırdı:

"Çok yol almıştık! Neden sinirlendiniz ki? Bu adam, belki size borç vermeyi kabul ederdi."

Bazı kadınlar, bir inat uğruna vicdanlarına daha az kulak verirler. Fine de öyleydi. Her ne kadar davasına sadık olsa da Rostand'ın evinde yaşanan rezalete kulaklarını tıkayabilirdi ve hatta ihtiyacı olduğunda, kaderin bir tesadüf sonucu ona dinlettirdiği sırları kullanabilirdi.

Revertegat, Marius'un anlattıklarından sonra biraz mahcup olmuştu, çünkü Marius'a, o adamı kendisi tavsiye etmişti.

"Bakın ben sizi uyarmıştım dostum! Bu adam hakkında bu tür söylentiler olduğunu biliyordum. Ama duyduklarımın çoğunun bir dedikodudan ibaret olduğunu düşünüyordum. Tüm gerçeği bilseydim, sizi asla o adama yollamazdım."

Marius ve Fine, tüm öğleden sonrayı, Phillipe'in kurtuluşu için gerekli olan on beş bin frank bulabilmek için planlar yaparak ve bir çözüm yolu bulmaya çalışarak geçirdiler.

"Nasıl olur!" diye umutsuzca haykırdı Fine. "Bu koca şehirde, iyi kalpli ve bize yardım edecek kimse bulamayacak mıyız yani? Burada, makul bir faizle bize borç verecek kimse yok mu? Amca, ne olur siz de bizimle birlikte düşünün. Bizi bu çıkmazdan kurtarabilecek birisi varsa söyleyin bana, gidip onun ayaklarına kapanayım."

Revertegat, kafasını salladı. "Evet! Burada, iyi kalpli ve yardımsever insanlar var. Belki size yardım etmek isteyen zenginler de çıkabilir. Fakat onlara karşı sizin hiçbir sıfatınız

yok. Bu şekilde onlardan bir kalemde, bu kadar para isteyemezsiniz. Borç vermeyi kabul edenlere, sizin verebileceğiniz sağlam bir garantiniz de yok. Bu yüzden tefecilerin kapılarını çalmaya mecbursunuz. Yaşlı, pinti ve rezil ne tefeciler tanırım. Onlar önce para vererek, sizi parmakları arasına almaktan; sonra da sizi, bir dilenci gibi kapının önüne koymaktan büyük zevk alırlar."

Fine, amcasının sözlerini dinlerken, kafasında bu para sorununa nasıl çözüm bulabileceğini düşünüyordu. Genç kızın ruhu, o kadar berrak, o kadar dürüsttü ki, ona göre bu kadar meblağı, iki saat içinde bulmak çok kolaydı. Bazı milyonerlerin hiç düşünmeden, hemen birkaç yüz frank verebileceklerini bile düşündü.

Fine, kafasında bu düşüncelerle amcasına ısrarını sürdürüyordu.

"Hadi! Bu konuda bize yardımcı olacak biri hiç aklınıza gelmiyor mu? Belki bu konuda işbirliği yapabileceğimiz birileri vardır?" diye çıkıştı gardiyana.

Revertegat, duygulu gözlerle Fine'nin endişeli yüzüne, baktı. Hayatın acı gerçeklerini, yüreği gençliğinin verdiği ümitle dopdolu olan bu çocuğun pırıl pırıl gözleri önünde sergilemek istemedi.

"Hayır, gerçekten kimseyi düşünemiyorum... Size, utanç verici bir şekilde, büyük servetler yapan, yaşlı alçaklardan söz ettim. Onlar, Rostand gibi üç ayda yüz elli franka karşı ancak yüz frank verirler."

Revertegat, bir süre tereddüt ettikten sonra kısık sesle:

"Size, bu adamlardan birinin hikâyesini anlatmamı ister misiniz?" diye sordu ve devam etti:

"Adı Roumieu idi ve o, bu mesleğin eskilerinden biriydi. Miras kalan ailelere bir dost gibi yaklaşarak, acımasızca miras avcılığı yapmakta ustaydı. Etkisi altına alabileceği zayıf karakterli, korkak bir vasiyetçi bulduğunda; gösterdiği babacan sevgi gösterisi, iltifatlar ve saygılı tavırlarla, sahte bir samimiyet oluşturarak onu kandırıyor, kendi tarafına çekiyordu. Bu şekilde sahnelediği dört dörtlük komedi ile o kişinin

en iyi dostu oluveriyordu. Ah! Kurbanı olarak seçtiği kişinin, neredeyse damarına girecek kadar yumuşak ve becerikli biriydi. "

Gözleri şaşkınlıkla açılmış olan Fine, amcasının anlattıklarını, Bin Bir Gece Masalları dinler gibi dinliyor, Marius ise artık alçaklara alıştığı için duyduklarından, Fine kadar etkilenmiyordu.

Marius, bir süre sonra gardiyana, "Ve bu adamın, bu şekilde büyük bir servet yaptığını mı söylüyorsunuz?" diye sordu.

"Evet," dedi gardiyan. "Bu Roumieu'nun marifetlerinden söz eden, çok farklı hikâyeler anlatılıyor... Bundan yaklaşık on veya on beş yıl önce beş yüz bin frank değerinde serveti olan, oldukça yaşlı bir bayanı kandırdı. Bu, onun için mükemmel bir fırsattı. Yaşlı kadın, bir köle gibi ona tapıyor ve kendi yiyeceği bir parça ekmeği bile, efendisi haline gelen bu şeytana vereceği paraların eksileceği düşüncesiyle fazla buluyordu. Kadın, Roumieu'ya öylesine tutulmuştu ki, kilisenin tüm kutsal suyu bile onun bedenini ve ruhunu ele geçiren bu cini, kovmaya yetmezdi. Roumieu, sokakta ona selam verdiğinde, mutluluktan sarsılarak yüzü kızarıyor, hatta evine ziyarete geldiğinde yaşlı kadın, kendinden geçiyordu. Adamın, hangi süslü sözlerle ve marifetlerle kadının dünyasında kök saldığını ve adeta salgın bir hastalık gibi onu pençesine aldığını kimse çözemiyordu. Noter Roumieu, kendisine karşı körü körüne tutkuyla bağlanan yaşlı kadının kalbine tamamen sahip olmuştu. Sonunda yaşlı kadın ölünce, akrabalarının hepsini mahrum bırakarak, tüm servetini Roumieu'ya bıraktı. Bu sonuç, kimseye sürpriz olmamıştı."

Kısa süren bir sessizlikten sonra:

"Bakın," dedi Revertegat, "Bir örnek daha verebilirim... Roumieu'nun eşi bulunmaz yeteneğini sergilediği ve sonradan, acımasız bir komediye dönüşen başka bir hikâye anlatacağım size... Ticaretten birkaç yüz bin frank kazanmış ve oldukça yaşlı olan Richard adında biri, kendisinin bakımını üstlenen ve yalnızlığını paylaşarak, onu neşelendiren bir ailenin yanında kalıyordu. Yaşlı adam, bu dostluk karşılığında kendi-

sini konuk ettikleri için tüm servetini bu aileye bırakacağına söz vermişti. Bu söz üzerine, çoluk çocuk sahibi olan bu aile, Richard'ın bırakacağı paranın çocuklarına iyi bir yaşam sağlayacağını düşünüyorlar ve bu konuda çok ümitleniyorlardı. Ta ki Roumieu devreye girene kadar. Bu servet avcısı, kısa zamanda Richard'ın dostluğunu ve güvenini kazanmıştı. Richard'la sık sık vakit geçirerek hatta ara sıra onu köye götürerek, yaşlı adamı, ona hissettirmeden avcunun içine almayı başarıyordu. Richard'a bakan aile, Roumieu'nun varlığından habersiz oldukları gibi şüphelenmiyorlardı bile. Zavallı aile, zengin olacakları hayaliyle mirası bekleyerek ve geleceğe ait planlar yaparak huzur içinde on beş yıl boyunca misafirlerine bakmaya devam ettiler. Günün birinde Richard, bütün mirasını Roumieu'ya bırakarak öldü. Yıllarca ona bakıp, yalnızlığını paylaşan bu aile, büyük bir şaşkınlık, hayal kırıklığı ve üzüntü yaşadı. Menfaatleri, gelecekleri ve merhametleri soyulmuştu. İşte böyle biriydi, mirasların yaman avcısı Roumieu. Yürüdüğü zaman ayak izleri duyulmaz, ele geçirdiği zaman tırnak izleri hissedilmezdi. Kimseye belli etmeden, kurbanının üzerine öylesine hızla hamle yapardı ki, kimse anlamadan, kanını emmiş olurdu."

Fine, isyankâr ve öfkeli bir ses tonuyla:

"Hayır, hayır! Böyle bir adamdan, asla borç almak istemem. Bize borç verecek başka birini tanıyor musunuz amca?" diye sordu.

"Eh! Zavallı çocuğum," dedi gardiyan. "Tüm tefeciler, birbirlerine benzerler. Onların hepsinin hayatlarında silinemeyen bir leke vardır... Değeri bir milyondan fazla serveti olan, bakımsız, pis bir evde yalnız başına oturan, yaşlı ve pinti birini tanırım. Adı Guillaume. O, pis kokan, korkunç mağarasına gömmüştü kendini. Bu mezar gibi ürkütücü yerin duvarları, yer yer rutubetten çatlamıştı. Yerlerde döşeme yerine, zamanla gübreye dönüşen, çöpten ve çamurdan oluşan bir tabakanın üzerinde yürünüyordu. Tüm eşyalar, tozdan görünmez hale gelmişti ve tavandan sarkan örümcek ağları da bu, manzarayı tamamlıyordu. İsten ve kirden rengi kararmış pen-

cerelerden süzülen gün ışığı bile iç karartıyordu. Pintimiz, duvar kirişlerinde avını bekleyen örümcek ağının hareketsizliği gibi, pisliğin ortasında cansız bir şekilde bekleyerek, kendisine yaklaşıp ağına takılan kurbanının damarlarındaki bütün kanı emerdi... Bu adam, sadece suda kaynamış sebzeyle beslenir ve hiçbir zaman doyana kadar yemezdi. Dilenciler gibi paçavralar giyer ve sanki bir cüzamlı gibi yalnız yaşardı. Bütün bunlar, biriktirdiği parayı korumak ve servetini büyütmek içindi. Borç almak için kendisine gelenlere, ancak yüzde yüz faizle borç verirdi."

Amcasının çizdiği bu iğrenç sahne, Fine'in yüzünü sarartmıştı.

Revertegat, sözlerine devam etti. "Zaten, Guillaume'un merhametini öven ve hakkında iyi konuşan sadece birkaç arkadaşı vardır. Ne Tanrı'ya inanır, ne de şeytana. Elinde olsaydı İsa'yı ikinci kere satardı. Fakat, çok sadık arkadaş rolünü iyi oynadığı için çevresindeki birkaç küçük beyinli arkadaşı, karşılaştıklarında ona saygı gösterir. İnsanlar, onun kilisede, ayaklarını sürüye sürüye her sütunun önünde diz çöktüğünü ve önündeki kutsal su dolu kovaların başında dua ettiğini görürlerdi. Bütün kente sorun. Bu kutsal adam, kime hangi iyiliği yaptı? Tanrı'ya taptığı söylenen bu adam, diğer insanlardan çalıyordu. Yardım ettiği kimseyi bulamazsınız. Ancak tefecilik yaparak borç verir ve yoksullara bir kuruş bile vermezdi. Fakir biri, kapısında açlıktan ölmek üzere olsa bile ona bir lokma ekmek veya bir yudum su vermezdi. Eğer şimdiye kadar herhangi birinin takdirini kazandıysa, o sadece tüm servetini çaldığı gibi bu takdiri de aynı şekilde kazandı."

Revertegat, bir an duraklayarak yeğeninin yüzüne baktı; devam edip etmemek konusunda tereddütlüydü.

"Ve siz, tüm bu anlattıklarımdan sonra, böyle bir adama gidecek kadar saf olabilir misiniz?" dedi gardiyan en sonunda. "Onun tüm günahlarını ve bu konuda bildiğim her şeyi, size anlatmam imkânsız. Bu yaşlı adamın iğrenç tutkuları var. Bazen cimriliğini unutarak, lükse olan açlığını tatmin eder-

ken yaptığı, utanç verici anlaşmaları ve insanın tepesini attıran sahtekârlıkları, kulaktan kulağa fısıldanıyor..."

Marius, dinlediklerinden bunalmış bir şekilde:

"Yeter!" diye haykırdı.

Fine, gözleri kıpkırmızı bir halde ve üzüntüyle başını eğdi. Artık ümidi de cesareti de kalmamıştı.

"Gördüğüm kadarıyla para, çok pahalı," dedi genç adam, "Ve yazık ki ihtiyacımız olan meblağı satın almak için kendimizi satmak zorundayız. Ah! Keşke kendi işimi yaparak, gereken miktarı kazanacak kadar zamanımız olsaydı."

Üçü birden, hiçbir kurtuluş yolu bulamayınca sustular.

XVIII
Ümit Işığı Parlar

Marius, ertesi gün mecburiyetten Bay de Girousse'u ziyaret etti. Aslında, Phillipe için paraya ihtiyacı olduğundan beri, bu yaşlı konttan para istemek hep aklındaydı. Ancak endişeli ve tereddütlüydü. Bu soylu ve centilmen adamın, garip çıkışlarından ve konuşma tarzından çekindiği için derdini anlatmaya cesareti yoktu. Marius, ihtiyacı olan on beş bin frank için Bay de Girousse'a açıklama yapmak zorunda kalacağını düşündükçe, yüzünü ateş basıyordu. Ağabeyinin hapishaneden firar edeceğini üçüncü bir şahsa duyurmak çok zor geliyordu. Bu konuda özellikle Bay de Girousse, onu korkutuyordu.

Genç adam Bay de Girousse'un konağına gittiğinde, kont, Lambesc'e gitmek üzere konağından henüz ayrılmıştı. Marius, konakta kimseyi bulamayınca, içten içe mutlu olmuştu, çünkü bu iş sırtında bir yük gibiydi ve bunu yapmasının doğru olduğundan emin değildi. Kafasında bu düşüncelerle, bir süre sokakta dolaştı. Bay de Girousse'un peşinden Lambesc'e kadar gitmek içinden gelmiyordu ama aynı anda hiçbir şey yapmıyor olmak, onu yiyip bitiriyordu.

Marius, iki tarafı ağaçlı yolda, üzgün, bitkin ve dalgın bir halde ilerlerken yolda, çok süslü bir elbise içinde, elinde küçük bir valizle, kararlı ve neşeli bir halde yürüyen Fine ile karşılaştı. Henüz saat, sabahın yedisiydi.

Şaşırmış bir halde Fine, "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu.

"Marsilya'ya gidiyorum," dedi Fine.

Marius, meraklı gözlerle soru sorar gibi baktı Fine'e.

"Size şimdi bir açıklama yapamam. Bir planım var ama başarabilecek miyim bilemiyorum. Bu akşam, geri döneceğim. Hadi artık, lütfen ümidinizi kaybetmeyin."

Marius, yolcu arabasına kadar Fine'e eşlik etti. Araba ağır hareketlerle hareket ederken gözden kaybolana dek onu gözleriyle takip etti. Bu araba Marius'un son ümidini götürüyordu. Geri döndüğünde kendisine ya mutluluk ya da acı getirecekti. O gün akşama kadar Marsilya'dan gelen yolcu arabalarının aralarında dolaştı durdu. Akşam saatleri yaklaştığında, beklenen tek yolcu arabası kalmıştı ve Fine hâlâ ortada yoktu. Genç adam, sabırsızlık ve panik duygusuyla, adeta yerinde duramıyordu. Çiçekçi kızın ertesi günden önce geri dönmemesinden korkuyordu. Her şeyden habersiz bir şekilde, son şanslarının da nasıl sonuçlandığını öğrenmeden eve gitmek, bütün geceyi merak ve endişe içinde geçirmek istemiyordu. Yolcu arabasını beklerken, kâbus görüyormuş gibi titriyordu.

En sonunda Rotonde meydanına gelen son yolcu arabası, uzaktan göründü. Tekerlerin çıkardığı tıkırtıyı duyduğu an, Marius'un kalbi, deli gibi çarpmaya başladı. Bir ağaca dayanarak, sinir bozan bir yavaşlıkla ve tek tek inen yolcuları izliyordu.

Bir an gördüğü manzara karşısında, neye uğradığını şaşırdı. Sanki ayakları yere yapışmış gibiydi, hareket edemiyordu. Arabadan inen yolcular arasında, Rahip Chastanier'nin zayıf bedenini ve hüzünlü bakan, solgun yüzünü fark ettiğinde, gözlerine inanamadı. Arabadan inen rahip, geriye döndü ve inmekte olan genç bir bayana yardım etmek üzere elini uzat-

tı. Bu genç bayan, Blanche de Cazalis'ti. Onun hemen arkasında da, aydınlık yüzüyle ışıklar saçan ve bir kuş hafifliğinde basamakları kullanmadan, arabadan kaldırıma atlayan Fine'i gördü.

Arabadan en son inen bu iki yolcu ve onlara eşlik eden çiçekçi kız, Princess Konağı'na gittiler. Marius ise akşamın lacivert gölgelerine saklanarak, nereye gittiğini düşünmeden onların peşinden gitti. Oldukça şaşkındı ve gördüklerine bir anlam veremiyordu.

Fine, konakta on dakika kadar kaldıktan sonra dışarı çıktı ve Marius'u fark ettiğinde sevinç içinde, ona doğru koştu.

Kendiyle gurur duyan bir tavırla ellerini çırptı ve Marius'a, "Onları getirmeyi başardım! Umarım bu işe yarar, ama bunu ancak yarın öğrenebiliriz," dedi.

Sonra Marius'un koluna girdi ve yürürken, yol boyunca Marius'a bütün gün yaşadıklarını anlattı bir bir. Bir gece önce Marius, ona Phillipe'i kurtaracak parayı, çalışarak kazanmak için yeterli zamanı olmadığını ve bunun için çok üzüldüğünü söylemiş; Fine de, Marius'un söylediği bu sözden çok etkilenmişti. Diğer taraftan, amcasının anlattıklarından onlara borç verecek, namuslu ve mantıklı bir tefeci bulmanın imkânsız olduğunu da anlamıştı. O halde yapılması gereken en mantıklı şey, Phillipe'in halka teşhir edilmesini mümkün olduğu kadar ertelemekti. Phillipe'in, halkın ve diğer mahkûmların önünde, rezilce teşhir edilerek, kalabalığın küfürlerine ve alaylarına maruz bırakılması, onu seven herkesi korkutan bir durumdu.

Bütün bunları düşünen Fine, kendi kendine çok yürekli bir plan yaptı. Bu plan ancak cesurca uygulanırsa, başarılı olabilecekti. Fine'in düşüncesine göre, direkt olarak Bay de Cazalis'e gitmesi, yeğeni ile de konuşarak, onlara Phillipe'in başına gelecekleri, Blanche'ın da düşeceği durumu çok acıklı bir tablo çizerek anlatması gerekiyordu. Teşhir edilme sırasında, Phillipe kadar Blanche da ağır hakaretler duyacak ve alay konusu olacaktı. Bu şekilde Blanche'ı, kendisi ile birlikte amcası Bay de Cazalis'e yalvarması için ikna edecekti. Eğer Bay

de Cazalis, onların sözlerine kulak verirse, belki Phillipe'i affedecek ya da teşhir edilme törenini erteletmeyi sağlayacaktı.

Fine, Bay de Cazalis'in, yeğeninin döktüğü gözyaşlarına dayanamayacağını düşünüyordu. Bu arada genç kız, kendi davranışları hakkında, mantıklı düşünemiyor ve yaptığı fedakârlıkların işe yarayacağına inanıyordu.

Zavallı Fine! Bay de Cazalis'i, son dakikada ikna edeceğine inanacak kadar hayal âleminde yaşıyordu. Bu gururlu ve inatçı adam, Phillipe'in rezil olması uğruna kendi adını ve aile şerefini bile ayaklar altına sermişti. Dünyadaki hiç kimsenin gücü, onun Phillipe'ten intikam almasına engel olamazdı. Eğer Fine, bu düşüncelerle Bay de Cazalis'in karşısına çıkmış olsaydı, tamamen yıkılırdı. Bu acımasız adamı ikna etmek için, en narin tavrıyla, boşu boşuna gözyaşları dökmüş olurdu.

Ancak şans, Fine'e yardım ediyordu. Bay de Cazalis'in Bonaparte meydanında bulunan konağına gittiğinde, ona milletvekilinin politik bir görevle Paris'e çağırıldığını söylediler. Bunun üzerine Fine, Blanche'ı görmek isteyince görevliler, pek inandırıcı olmayan bir tavırla, Blanche'ın da seyahatte olduğunu bildirdiler.

Fine, çok şaşırmıştı. Plan yaparken, bu ihtimalleri hiç hesaba katmamıştı. Yapacak bir şey olmadığını anlayınca, geri dönmeye mecbur kaldı. Ne yapacağını düşünmek için, bir an önce sokağa çıkmak istiyordu. Yaptığı bütün planlar bozulmuştu. Bay de Cazalis ve yeğeninin konakta bulunmaması, Fine'in desteğini kaybetmesi demekti. Kendisine destek olabilecek, başka bir dostu da yoktu.

Diğer yandan ne olursa olsun pes edemezdi ve boşuna yapılan bir yolculuktan sonra Aix'e geldiğinden, daha ümitsiz bir halde geriye dönemezdi.

O an, Rahip Chastanier geldi aklına. Marius, bu yaşlı, sadık ve iyi kalpli rahipten, kendisine çok söz etmişti. Belki o bu konuda bazı bilgiler verebilirdi.

Rahip Chastanier'yi, yaşlı ve hasta olan kız kardeşinin

evinde buldu. Ona yüreğini açtı, bütün düşüncelerini ve planlarını anlattı. Yaşlı adam, Fine'i dinlerken çok duygulanmıştı.

"Sizi, buraya ilahi bir güç yolladı mutlaka. Bu durumda, bana verilen sırrı size söylemekte sakınca görmüyorum. Bayan Blanche de Cazalis, bir seyahatte değil. Amcası, yeğeninin hamileliğini saklamak istediği için onu, yanında Paris'e götüremedi ve Saint Henry köyünde, onun için bir ev kiraladı. Blanche, orda bir bakıcıyla birlikte kalıyor. Güvenini kazandığım Bay de Cazalis, benden yeğenini sık sık ziyaret etmemi rica etmişti. Bu yüzden de bana, bu konuda epeyi yetki verdi. Sizi, bu zavallı kızcağızın yanına götürmemi ister misiniz? Onu, bir hayli değişmiş ve üzgün bir halde bulacaksınız."

Fine, bunu sevinçle kabul etti.

Karşısında çiçekçi kızı görünce Blanche'ın yüzü, bembeyaz oldu ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Gözlerinin çevresinde, mavimsi hatta mor renkte halkalar oluşmuş, dudaklarının rengi çekilmiş, yanakları bir mum kadar renksizleşmişti. O an gerçeklerin sesi, yüreğinde bir çığlığa dönüşmüş ve dengesini kaybederek sallanmasına neden olmuştu.

Fine, Blanche'la sakin ve yumuşak bir tonla konuşarak, Phillipe'i rezil olmaktan kurtarabileceğini söylediğinde genç kadın, başı dik ve mağrur bir şekilde ayağa kalktı ve bitkin bir sesle:

"Ben hazırım! Benden faydalanın. Karnımda sürekli babasından söz eden bir çocuk var. Daha doğmamış bu zavallı bebeğin, öfkesini hafifletmek istiyorum!" dedi.

Fine sıcak bir şekilde, "O halde Phillipe'in kurtulması için bize yardım edin. En azından, bu teşhir cezasını erteleteceğinize inanıyorum!" dedi.

Rahip Chastanier, "Fakat Bayan Blanche, tek başına Aix'e gidemez. Ben de ona eşlik etmeliyim. Bu yolculuğu öğrendiğinde, Bay de Cazalis'in beni suçlayacağına biliyorum. Ama ben, bu davranışımın sorumluluğum ve sonuçlarını kabul ediyorum, çünkü dürüst bir adam gibi davranmalıyım."

Çiçekçi, Rahip Chastanier ve Blanche'ı Aix'e gelmeleri konusunda ikna ettikten sonra, bir süre onların yolculuk hazırlığı yapmalarını bekledi. Onları, beraberinde önce Marsilya'ya sonra da Aix'e götürmeyi başardı. Ertesi gün Blanche'ın, Phillipe için hüküm verecek mahkeme başkanına gitmesi gerekiyordu.

Fine, sözlerini bitirdiğinde Marius, genç kızı candan bir şekilde iki yanağından öptü ve bu masum teşekkür öpücüğü, genç kızın yanaklarının kızarmasına neden oldu.

XIX
Tecil

Fine, ertesi sabah Blanche ve Rahip Chastanier'e gitti. Sonuçları hemen öğrenmek için mahkeme başkanına kadar, onlara eşlik etmek istemişti. Marius, varlığının Blanche'ı üzeceğini düşünerek ve acı çekerek, sokaklarda dolaştı. Uzaktan uzağa, iki genç bayanı ve rahibi izliyordu.

Başkan, bu üzücü durumun en çok Blanche'ı kahrettiğini anladığı için ona karşı çok merhametli davrandı. Zavallı Blanche! Başkanın karşısında konuşamadı bile. Söze başlar başlamaz tüm benliği ile ağlamaya başladı. Yalvaran ve merhamet dileyen gözyaşları, dualardan daha etkileyiciydi. Bu yüzden ziyaretlerinin nedenini, başkana açıklama görevi, Rahip Chastanier'ye kaldı.

"Bayım, yalvarmak üzere huzurunuza geldik. Bayan de Cazalis, zaten yaşadığı üzüntülerden yıkılmış durumda ve sizin merhametinize sığınarak onu yeni bir utançtan kurtarmanızı diliyor."

Rahip Chastanier'nin söylediği sözler ve Blanche'ın durumunu karşısında oldukça duygulanan başkan, "Benden ne yapmamı istiyorsunuz?" diye sordu.

"Sizden ricamız, mümkünse yeni bir skandal yaşanmasına engel olmanız... Bay Phillipe Cayol, açık bir yerde halka teş-

hir edilme cezasına çarptırıldı ve bu cezanın, bugünlerde uygulanması bekleniyor. Fakat orda, sadece bir kişi suçlu ilan edilmeyecek ve bu rezalet, sadece Phillipe Cayol'un yiyeceği darbe olmayacak. Karşınızda merhamet için size yalvaran ve çok acı çeken, zavallı bu kız da halkın önüne çıkarılacak. Beni anlıyorsunuz, değil mi? Kalabalığın bir ağızdan söyleyeceği alaylı küfürler, hakaretler... Zengin tabakanın düşmanı olan fakir halk, Bayan de Cazalis'in soylu adını, çamura bulayacak, nefret dolu, piş sözler haykırarak, direğin etrafında dolaştıracaklar."

Başkanın çok duygulandığı belliydi. Bir süre sessiz kaldıktan sonra aklına bir fikir gelmiş gibi:

"Önce söyleyin bana, Bay de Cazalis mi yolladı sizi bana, yani bu durumdan haberi var mı?" diye sordu.

Rahip, saygıdeğer bir dürüstlükle ve samimiyetle, "Hayır efendim, size geldiğimizden, Bay de Cazalis'in haberi yok. Erkeklerin takıntıları ve çıkarları, onların mantıklı düşünmelerini engeller ve sağduyularını köreltir. Biz, sizden böyle bir ricada bulunmakla, Bay de Cazalis'e karşı çıkıyoruz belki ama adalet ve iyilik, insanların tutkularından ve menfaatlerinden daha önce gelmesi gereken değerlerdir. Bu nedenle, kutsal şahsiyetimi tehlikeye atmayı göze alarak size gelip iyi ve adil olmanızı isteme hakkını kendimde buldum," diye cevapladı.

Başkan, "Haklısınız sayın rahip," dedi. "Sizi buraya getiren sebepleri çok iyi anlıyorum, ayrıca gördüğünüz gibi sözleriniz, beni çok etkiledi. Fakat maalesef bu cezayı durduramam. Yargıevinin verdiği bir kararı, benim değiştirme yetkim yok."

Blanche, ellerini birleştirmişti, sanki Tanrı'ya dua eder gibi yalvarıyordu başkana. "Efendim, size yalvarıyorum bağışlayıcı olun. Yüreğinizde, beni mahkûm ettiğinizi düşünün ve ne olur çektiğim acıları hafifletmek için bir şeyler yapın."

Başkan, Blanche'ın ellerini avuçları içine aldı ve güven veren, babacan bir tavırla:

"Zavallı küçüğüm! Ben, her şeyi anlıyorum. Zaten benim bu davadaki görevim, çok zordu. Şu anda size, 'Merak etme-

yin. Teşhiri durdurabilirim ve mahkûmla birlikte direğe bağlanmana engel olabilirim,' sözünü veremediğim için kahroluyorum."

Rahip Chastanier, bunalmış ve çaresiz bir şekilde, "O halde, teşhir yakında yapılacak.... Peki bu korkunç sahneyi erteletme yetkiniz de mi yok?" diye sordu.

Başkan ayağa kalkarak:

"Bakın, savcının isteği ile adalet bakanı, bunu erteleyebilir," dedi ve ani bir şekilde, "Bu teşhirin, aralık sonuna kadar ertelenmesini ister misiniz? Bunu sağlayabilirim! Eğer size iyi niyetimi ve merhametimi ispatlayabilirsem, çok mutlu olurum," diye bağırdı.

"Evet! evet!" diye haykırdı Blanche. "Bu korkunç olayı, erteleyebildiğiniz kadar erteleyin. Belki o zaman kendimi daha güçlü hissederim."

Rahip Chastanier'nin, Marius'un planlarından haberi vardı ve bu durumda başkanın teklifinin, fazla ısrar edilmeden kabul etmesinin doğru olacağını düşündü. Ve Blanche gibi o da, başkanın fikrini kabul etti.

Başkan, onları kapıya kadar uğurlarken, "O halde anlaştık. Şimdi dilekçe vereceğim ve eminim ki en azından, bu istediğinizi sağlayacağım. Davanın normal seyrine göre cezanın infazı, dört aydan önce yapılmayacak. O zamana kadar, huzur içinde olun genç bayan. Umudunuzu kesmeyin ve bekleyin. Tanrı, belki çektiğiniz acıları hafifletmek için size bir mucize yollayacaktır," dedi.

Ve yardım istemek için başkana gelen, Blanche ve Rahip Chastanier, aşağıya indiler.

Fine, onları görür görmez, yanlarına koştu.

Nefes nefese, "Eeee?" diye sordu.

Yaşlı rahip, üzgün bir halde, "Maalesef! Tahmin ettiğim gibi, başkan teşhiri durduramadı," dedi.

Fine'in yüzünün sarardığını gören rahip sözlerine devam etti "Fakat, yakın zamanda yapılacak olan teşhiri ertelettireceğine dair söz verdi. Phillipe'in affını sağlamak için önümüzde, dört ay zamanımız var."

Marius, olanları uzaktan izlerken, kendine daha fazla engel olamadı ve iki genç kadınla rahibin yanına yaklaştı. Öğle güneşinin yakıcı ışıklarıyla beyaza boyanan boş sokakta, kaldırım taşlarının arasından çıkan otlar göze çarpıyordu. Issız sokaktaki evlerin gölgeleri arasında, zayıf gövdesiyle dolaşan bir köpekten başka canlı yoktu.

Olanları öğrenen Marius, minnettar ve titrek bir sesle, "Ah peder! Kaybettiğim ümidimi ve inancımı bana yeniden kazandırdınız. Dünden beri Tanrı'dan şüphe etmeye başlamıştım. Size olan minnetimi nasıl gösterebilirim? Size nasıl teşekkür edebilirim? Şimdi, bitmeyecek bir cesaretim ve ağabeyimin kurtulacağına dair inancım var," dedi.

Blanche, Marius'u görünce, yüzü kıpkırmızı bir halde başını yere eğdi. Çok şaşkındı, yalan yere ettiği yeminleri, gayet iyi hatırladığı için Marius'un yüzüne bakamıyordu şimdi. Kendisinin ve amcasının, bütün ümitlerini beraberce yok ettikleri bu genç adamın varlığından çok tedirgin olmuştu. Marius, heyecanı hafifleyince, onlara yaklaştığına pişman oldu. Blanche'ın mahzun ve üzgün duruşunu görünce genç kadına çok acımıştı.

Marius, Blanche'a yaklaşarak, şefkat dolu bir sesle, "Bakın! Ağabeyim suçluydu evet! Ama lütfen benim sizi affettiğim gibi, siz de onu bağışlayın."

Marius, aslında ne söyleyeceğini bilemiyordu, sadece bu birkaç söz çıktı ağzından. Onunla, henüz doğmamış, zavallı bebeğin geleceği hakkında konuşmak ve özellikle Phillipe adına bebeği almak isterdi. Fakat, Blanche'ı o kadar yıkılmış ve kederli gördü ki, onu daha fazla üzmek istemedi.

Marius'un içinden geçenleri, Fine tahmin etmişti. Rahip Chastanier ile yürürken, Blanche'a yüksek sesle:

"Hatırlarsanız, size bebeğinizin annesi olmayı teklif etmiştim. Şimdi, sizin iyi yürekli olduğunuzu görüyorum ve artık sizi seviyorum. Bana bir haber yollayın, hemen sizin yardımınıza gelirim. Üstelik bu zavallı bebek, ebeveynlerinin yaptığı hataların bedelini ödemesin diye elimden geleni yaparım," dedi.

Blanche'ın boğazı, düğüm düğüm olmuştu; konuşamıyordu. Minnetle Fine'in ellerini sıkarken, gözlerinden sicim gibi inen yaşlar, söyleyemediği her şeyi anlatıyordu.

Blanche de Cazalis ve Rahip Chastanier, Marsilya'ya geri dönerken; Fine ve Marius, hemen hapishaneye koştular. Gardiyan Revertegat'a, kaçışı planlayabilmeleri için dört ay zaman kazandıklarını anlattılar ve Revertegat'a, hangi gün ve saat olursa olsun, onlara verdiği sözü tutacağına dair yemin etti.

Marius ve Fine, Aix'ten ayrılmadan önce, olanlardan haberdar etmek ve biraz da ona ümit vermek için Phillipe'i ziyaret ettiler. Gardiyan, gece yarısına doğru onları yeniden zindana soktu. Hapishane hayatına gittikçe alışan Phillipe'in hali, Marius ve Fine'e çok da kötü gelmedi.

Phillipe, sakin bir şekilde, "Her şeyi kabul ederim, yeter ki beni o yüz karası teşhirden kurtarın. Bir direğe bağlanıp, herkese rezil olacağıma, başımı bir duvara vura vura parçalamayı tercih ederim."

Ertesi gün yolcu arabası, Fine ve Marius'u Marsilya'ya geri götürdü. Kalplerinin kendilerini sürüklediği savaşa, artık daha büyük bir alanda devam edeceklerdi. İnsanların dertlerini araştırırken, büyük kentlerde modern sanayinin coşkusuyla yaşanan yaraları, tüm çıplaklığıyla göreceklerdi.

İKİNCİ BÖLÜM

I
Sayın Bay Sauvaire, Usta Hamal

Cadet Cougourdan'ın patronu olan hamal Sauvaire, Güneylilerin bütün özelliklerini taşıyordu. Esmer, güçlü kuvvetli ve oldukça sağlıklı bir bünyesi vardı. Eğri burnunu, ince dudaklarını ve uzun suratını; kibri, gururu ve özgüveni tamamlıyordu.

Limanda yetişmiş, gençlik yıllarında sıradan bir işçiyken, on yıldır para biriktiren bir adamdı. Sihirli bir güçle, en ağır yükleri bile rahatlıkla taşıyarak, mucizeler yaratırdı. Her zaman yapılı adamlardan korkmadığını söylerdi. Kendisi hep akıllı davranarak ve kavgalardan kaçarak, gücünü dikkatli bir şekilde kullanırdı. Çünkü bir yumruğun sadece problem getireceğini, sadece ama sadece kas gücünün para edeceğini biliyordu. Kendini işine vererek, cimrilikle ve azla yetinerek yaşamaya çalışıyordu. Amacına ulaşmak için acele ediyordu.

Günün birinde, planlarını gerçekleştirecek kadar parası oldu. Binlerce frank paranın sahibi olunca, bir günde patron oldu ve emrinde çalışacak birkaç adamı işe aldı. Artık, her işe onlar koşacak, kendisi de bir köşede keyfine bakacaktı. Şimdi zavallı adamlar, çalışarak onun servetine servet katıyorlardı. O ise, elleri cebinde geziyor, dilediği gibi serbest ve gösterişli bir hayat yaşamak için gereken parayı elde etmeye çalışıyordu.

Böylece eskinin cimri işçisi, mucize bir şekilde bugünün yeni zenginine dönüştü. Sauvaire, zengin olunca zevk ve iştah sahibi oldu. Sonradan görmelerin gururu ve mutluluğuyla, herkese çok para kazandığını göstermek için, çok para harcayıp çok eğlenmek istiyordu. Mutlu anlarında, çok gürültülü eğleniyor ve güldüğü zaman kahkahasını tüm Marsilya'nın duymasını istiyordu.

Artık ince yünlü kumaştan yapılan giysiler giymesine rağmen, giysinin altından eski işçinin sert hatları hâlâ belli oluyordu. Jilesinin üstünden, kalın altın bir zincir ve bir danayı boğabilecek ağırlıkta, incik boncuk sarkıyordu. Sol elinde, taşsız ve kocaman bir altın yüzük taşıyordu. Parlatılmış ayakkabıları ve fötr şapkası ile bütün gün La Cannebiere Bulvarı'nda, limanda aylak aylak dolaşıyordu. Ağzında, gümüş süslerle bezenmiş, lületaşından yapılan, muhteşem bir pipo vardı. Kalabalığın alaycı ve sempatik bakışlarına rağmen, yürürken göbeğinin üzerine düşen incik boncuklarla gezmekten çok keyif alıyordu.

Sauvaire, yavaş yavaş şirketinin idaresini, Cadet Cougourdan'a bırakmaya karar vermişti. Yirmi yaşlarındaki bu genç adam, Sauvaire'in gözünde dürüstlüğü ve zekâsı ile diğer hamallara göre daha üstündü. Patron Sauvaire, emrinde böyle bir işçi çalışmasından son derece memnundu. Cadet'i, diğer işçilerin başına getirdi. Onların bütün gözetimini ve sorumluluğunu ona bırakmış, kendisi Marsilya'da yaşamanın zevkine dalmıştı. Tek yaptığı, sabah ofise uğrayıp hesapları kontrol etmek ve kazanılan parayı cebine doldurmaktı.

Yıllarca hayal ettiği hayatı yaşamaya başladı. Zenginlerin gittiği bir kulübe üye oldu. Para kaybetmenin, oyun oynamak kadar zevkli olmadığını anladığı için, kumar oynarken hep dikkatli oldu. Parasıyla eğlenmek istiyor ve bunun için de daha somut zevkler arıyordu. En iyi lokantalarda yemek yedi, güzel kadınlar elde etti ve yaşadığı ihtişamı, herkesin gözleri önünde sergiledi. İpekli elbiseler giyen kadınlarla birlikte, bir arabanın yastıklarına yayılarak gezinti yapmak, gururunu okşuyordu. Aslında ipek giymeyince, kadının hiçbir değeri yoktu onun gözünde. İpek elbise, her şeyin değerini yükseltirdi. İpekli elbiseler giyen, bakımlı bir kadınla birlikte olduğunda, herkes sevgilisinin ne kadar güzel bir kadın olduğunu iyice görsün diye perdeleri, hatta pencereleri açardı. Başka insanlar perdeleri, jaluzileri kapatırken o, sevgilisini tamamen camdan yapılmış bir evde öpmeyi hayal ediyordu. Ancak bu şekilde, ne kadar zengin olduğunu ve ne kadar güzel kadın-

larla birlikte olduğunu herkes görebilirdi. Sauvaire, aşkı kendi bakış açısından görüyordu.

Bir aydan beri, hayatından çok memnundu. Onun ruhunu okşayan ve özgüvenini arttıran güzel bir bayanla tanışmıştı. Bu bayan, bir kontun sevgilisiydi ve herkes tarafından "Marsilya'nın Kraliçesi" olarak tanınıyordu. Adı, Therese Armande'ydi ama Armande olarak biliniyordu.

Armande, eldivenli küçük eliyle, Sauvaire'in geniş ellerine ilk defa dokunduğunda usta hamal, adeta mutluluktan bayılacaktı. Meilhan'da, iki tarafı ağaçlıklı yoldaki evin kapısında, elleri birleşti. Yoldan geçenler, kafalarını çevirerek, bu adamla genç bayanın birbirlerine gülümsemelerini ve kibar tavırlarını izliyorlardı. Sauvaire, Armande'in asil tavırlarından ve şık kıyafetinden büyülenmiş ve onunla olmaktan, gururu kabarmış bir halde, oradan ayrıldı. Artık Sauvaire'in aklında tek bir düşünce vardı: Bu kadın, onun sevgilisi olmalıydı. Bir kontun yerini almaktan ve dantelli kadifeler giyen bu kadını, koluna takıp gezdirmekten başka bir şey düşünemiyordu.

Sauvaire, bir süre Armande'in peşinden koştu, yollarını kesti. Genç kadının giydiği lüks şifonlara ve kokusu kıyafetlerine sinen parfümüne âşık olmuştu. Armande'le selamlaşmayı ve onun arkadaşlarından biri olmayı, ayrıcalık gibi görüyor ve bununla da gururlanıyordu. Mutlaka sevgililerinden biri sayılmak da çok güzel olurdu. Sauvaire, bir akşam Armande'i ziyaret etti ve ertesi güne kadar onunla kaldı. Sauvaire, bu zaferi kendi çekiciliği ile kazandığını zannetti. Yaklaşık sekiz gün boyunca sergilediği kendini beğenmiş tavırları ile çekilmez bir hal almıştı. Yanından geçenlere acıyan gözlerle bakarken, tavırlarındaki alay, hemen belli oluyordu. Armande'in kolunda yürürken, kaldırımlar hatta sokaklar ona yeterince geniş gelmiyordu. Sauvaire, sevgilisi kabarık eteğini sallarken, kaliteli kumaşın, yürürken çıkardığı sese hayran oluyordu. Kıl kumaşlardan yapılan kabarık etekler, ne kadar geniş olup insanların yolunu tıkarsa, o kadar iyi demekti Sauvaire için. Herkes, onun şansının düzeldiğini konuşuyordu.

Cadet, Sauvaire'in sırlarını paylaştığı, en yakın dostlarından biri oldu.

"Ah! Bir bilsen dostum!" dedi Cadet'e. "O, nasıl çekici bir kadın ve bana nasıl tapıyor! Onun evi, yüksek sosyeteden birinin evi gibi döşenmiş. Halılar, perdeler, aynalar... Bu kadar şatafata rağmen, şerefimin üzerine yemin ederim ki, o kadar da cömert ve alçakgönüllü. Dün öğlen, evinin küçük salonunda yemek yedik ve sonra üstü açık arabaya atlayıp, Prado'ya gittik. Herkes, bize bakıyordu. İnsan, böyle bir kadına eşlik ederken zevkten ölür!"

Cadet, patronunun sözlerine elinde olmadan gülümserken, kendi hayalindeki kızı düşündü. Cadet'e göre Armande, insanın ellerinde parçalanabilecek kadar narin, mekanik, oyuncak bir bebek gibiydi. Oysa o, her zaman iyi yapılı ve daha mütevazı bir kadın isterdi. Fakat yine de Sauvaire'in düşüncelerinin aksini söylemiyor ve Armande'in çekiciliğini konuşup, onun heyecanına ortak oluyordu. Cadet, akşamları patronunun çılgınlıklarını Fine'e anlatıyordu.

Çiçekçi kız, yeniden Saint Louis'deki küçük evine döndü. Çiçeklerini satarken, gözlerini dört açıp Marius'a yardım edebileceği bir fırsat kolluyordu. Aklı, hep on beş bin franktaydı ve bulmak için her gün yeni bir plan yapıyordu. Fine, parayı sağlayabilecek olan kişilerin, tesadüf sonucu karşısına çıkması halinde, fırsatı değerlendirip onlardan yararlanmayı düşünüyordu.

Bir gün kardeşine, "Sence, bu parayı Bay Sauvaire borç olarak verir mi?" diye sordu.

Cadet, "Bu, duruma göre değişir. Hayırsever görünmek ve gösteriş yapmak için bir dilenciye, halkın gözü önünde bin frank verir," dedi.

"Ama biz, ondan hayır yapmasını istemiyoruz ki, sadece borç istiyoruz. Borç verenin sol eli, sağ elinin ne yaptığını bilmemeli," dedi Fine.

"Ah! Bu, ondan karşılıksız bir iyilik yapmasını beklemek olur... Zaten ne yapacağını göreceğiz."

Fine, bu konuşmadan sonra kafasında bir plan yapmıştı.

Sauvaire'in, çok zengin olduğunu biliyordu. Ayrıca kötü biri olmadığını da inanıyordu. Belki Armande'in, onun üzerindeki etkisini kullanarak, ondan bir şey alabilirlerdi.

Fine, Marius'u bu kötü şöhretli kadına gitmek için ikna etmenin hiç de kolay olmayacağını biliyordu. Ona bunu kabul ettirmek, gerçekten zor olacaktı, çünkü Marius, o bayanla ortak noktaları olmadığını söyleyecek ve bunu kesinlikle reddedecekti. Fine, bir gün Armande'in adını ağzından kaçırmış gibi yaptı ve Marius'un, onu tanıyormuş gibi gülümsediğini görünce çok şaşırdı.

"Yoksa siz bu bayanı tanıyor musunuz?"

"Bir gün Phillipe, ona giderken beni de götürdü. Bu kadın, tarif ettiğiniz gibi biriydi ve haftanın bir günü, gelenlere evinin kapılarını açardı. Ağabeyim de o evi sık sık ziyaret edenlerden biriydi. Aslında orda çok iyi karşılandım ve karşımda gerçekten çok şık, çok özel bir ev sahibi buldum."

Marius'un Armande hakkında söyledikleri, Fine'i gerçekten çok üzdü. "Söylentilere bakılırsa, onun durumu son bir yıldan beri epeyi değişmiş. Şu anda kendi sorunlarıyla meşgulmüş. Zaten o, öyle becerikli ve enteresan bir kadın ki yakında saf bir aptal bulup, problemlerini çözecektir."

Genç kız, bu hikâyeyi dinlerken ilk şoku atlatmıştı. Marius'u, hiçbir konuda zorlamadan, onu dikkatli bir şekilde dinlerken, kendi planını uygulamaya devam etti.

Fine, "Evet! Aranan aptal bulundu!" dedi gülerek. "Cadet'in patronu, Bay Sauvaire'i tanıyor musunuz?"

"Fazla tanımam ama ara sıra terliklerle, limanda yürürken görüyorum onu,"

"İşte o Bay Sauvaire'in, birkaç aydan beri Armande'in sevgilisi olduğunu ve onun için biraz para harcadığını söylüyorlar," dedi ve vurdumduymaz bir tavırla sözlerine devam etti:

"Neden tekrar Armande'e gitmiyorsunuz? Orada, size yardım edebilecek zengin insanlarla karşılaşabilirsiniz? Belki, Bay Sauvaire, size yardım etmek ister?"

Marius, ciddileşti ve bir süre sessiz kaldı. Kendini bu fikre alıştırmaya çalıştığı belliydi.

"Aslında haklı olabilirsiniz. Bu konuda, karşıma çıkan hiçbir fırsatı kaçırmamalıyım. Yarın, bu kadını görmeye gideceğim ve ağabeyimin durumundan söz ederek, ziyaretimin sebebini anlatacağım."

Çiçekçi, gözlerini sevinçle kırparak Marius'a baktı.

Fine, zoraki bir gülümsemeyle, "En önemlisi de bu, baş döndürücü kadının ayaklarına kapanmayın. Onun giysilerinin, aklının ve erkekleri etkileme yeteneğinin, zengin erkekleri ne hale getirdiğini çok duydum!" dedi.

Marius, Fine'in sesindeki heyecanlı nüansı, şaşkınlıkla fark etti ve genç kızın ellerini tutarak, etkilenen gözlerle onu inceledi.

"Neyiniz var? Ben şeytana uyup, günah işlemeye gitmiyorum ki... Ahh! Zavallı Fine, böyle saçmalıklar benim aklıma bile gelmez! Tamamlamam gereken, kutsal bir görevim var. Sonra, bana iyice bakın. Böyle maymun suratlı bir adamı, hangi kadın ister?"

Genç kız, Marius'a baktı bir süre ve artık onu çirkin bulmadığını, hayretle fark etti. Eskiden, bu genç adamı iğrenç bulurdu. Şimdi ise yüzünden bir ışık saçıyordu sanki ve bu ışıkla, suratı değişiyordu. Samimi bir tavırla genç adamın ellerini sıktı.

II
Marsilyalı Hafif Kadın

Armande, aslında çok gizemli bir geçmişe sahipti. Anlattığına göre, Hindistan'da dünyaya gelmişti. Hintli olan annesinin ve İngiliz subayı olan babasının özelliklerini taşıyordu. Hayat hikâyesini dinlemek isteyenlere, yaşadıklarını bu noktadan itibaren bir roman, kendisini de bu romanın başkahramanı olarak anlatıyordu. İlk hatayı, babasını kaybettiğinde

bulduğu, zengin bir koruyucuya ev aldırmakla yapmıştı. Bu adam, Armande'e oldukça iyi bakmış, bütün sorumluluğunu üstlenmiş ve genç kızın daha sonra sevgilisi olmasını sağlamak için onu tıpkı bir piliç besler gibi besleyerek, adeta ona yatırım yapmıştı. Bu tatlı sert hikâyeyi anlatmak, Armande'i oldukça mutlu ediyordu.

Bu yalanların gölgesinde, Armande'in gerçek hikâyesi hiçbir zaman bilinmedi. Bir sanayi kentine yerleşirken, yakın zamanda çok zengin olacak genç tüccarlara ve işadamlarına kancayı takardı, çünkü bütün gün ofislerinde oturmak zorunda kalan bu ticaret adamlarının, akşam olunca eğlenmek isteyecekleri ve kazandıkları altınların bir kısmını rahatlıkla harcayabilecekleri düşüncesiyle hareket ederek, müthiş bir zekâya sahip olduğunu ispatlamıştı.

Ağlarını örerken çok yetenekliydi. Evini, aristokrat bir hava vererek, oldukça gösterişli bir hale getirdi. Bu şekilde, yaşadığı kentteki rakiplerini yenmek daha kolay olurdu. Armande'in rakibi olan zavallı kızlar, yoksulluk ve cahillik içindeydiler. Kötü giyinir ve güzel konuşmayı bilmezlerdi. İmkânlarıyla komik ve çekilmez derecede itici bir lüks içinde, erkeklere aptalca teslim olurlardı. Fakat, Armande şıklığı, zerafeti ve mevki sahibi insanlarla dostluk kurarak, edindiği kültür sayesinde diğer rakiplerini ezdi. Kısa sürede, yüksek sosyetede tanınmış oldu.

Sauvaire'in safça söylediği gibi onda, bir düşes havası vardı ve evinin mobilyaları tam bu zevkin ürünüydü.

Evinin salonunu, özenli seçilmiş konuklarına açıyordu ve çevresinde yarattığı büyü ile genç ve zengin adamları kendine çekiyor, davranışlarıyla onları etrafında tutuyordu. Mükemmel ev sahibi görüntüsünün arkasındaki, sevgili profili ancak belli oluyordu. Armande'in sevgilileri vardı ve onları, başkalarına isteyerek gösterirdi, ancak verdiği davetlerde kibarlığını, zerafetini öylesine ön plana çıkarırdı ki, onun bu parfüm kokan şıklığını ve kültürünü gören herkes, ona saygı duyardı.

Kentteki hızlı yaşamayı seven herkes, yavaş yavaş onun

etrafını sardı. Armande, sadece zengin insanların ilgisini kabul ederdi. Çok kazanıp çok harcamak, hayat felsefesi olmuştu. Başlangıç için kurbanının kim olacağına karar vermesi, yeterliydi. Ayakları altında, seçilmeyi bekleyen büyük bir kitle vardı. Bu şekilde ve büyük bir iştahla büyük servetler yedi, tamamen lüks içinde yaşadı çünkü o, bu yaşama biçimi için para kazanıyordu.

Şehirdeki muhafazakâr insanlar, sanki onu Marsilya'daki, genç işadamlarının bütün sermayelerini yutan ve yok eden dipsiz bir kuyu, bir felaket olarak görüyorlardı. Şehirde rakibi olan diğer hafif kadınlar, onu yok etmek istercesine ağır ve utanılacak ithamlarda bulunuyorlardı. Onlarla karşılaştığında, alaylı bir tavırla ve aslında erken oluşan kırışıklıkları görülmesin diye kendisi yüzünü çevirirdi. O, aslında kendini çirkin bulduğunu söylerdi ki, belki de haklı sayılırdı. Armande, kadınlara kendisi gibi birinde, erkeklerin ne bulduğunu anlamadığını söylerdi ve erkekleri istedikleri kadar konuşmaları için rahat bırakır; göz alıcı lüks yaşantısıyla, narinliği ve şıklığıyla hissettirmeden, sakince onlara egemen olurdu. Armande'in evine daima siyah takım elbise ve beyaz kravatla gidilirdi.

Bir süre sonra, hiçbir neden yokken gözden düşmeye başladı ve kredisi düştü. Peş peşe yakasına yapışan dertler, lüks hayatında büyük yaralar açtı. Kesinlikle modası geçmeye başlamıştı, çünkü zengin ve cömert sevgilileri, gittikçe azalmaya başlamıştı. Eski saltanatından eser kalmamıştı. Sonunda geldiği nokta, eski durumu ile kıyaslandığında, halıların üzerinde eskimiş ipek giysiler içinde yürüyen bir yoksulluk içindeydi. Eğer sosyetik ününü ve salonunu koruyamazsa, kötüye dönen şansına karşı verdiği ümitsiz savaşı kaybedebilirdi. Prestijinin, kendisine bir düşes görüntüsü sağlayan şık giysilerinden ve belirgin, zengin yaşantısından kaynaklandığını biliyordu. Hayatından ipek giysilerin eksileceği ve salonunu kapatmak zorunda kalacağı gün çirkin, fakir, küflenmiş ve artık hiç kimsenin istemeyeceği zavallı bir kız olacağını biliyordu.

Ne olursa olsun, para bulmak için yeni sevgililer kazanmaya, candan bir enerji harcıyordu.

Tam bu günlerde, kendisine yüksek faizle borç veren, Bayan Mercier'le tanıştı. O, şimdiye kadar o kadar çok aptal dolandırmıştı ki, şimdi kendisi dolandırılıyor, üstelik buna sesini bile çıkaramıyordu. O ana kadar borç aldığı anapara ve faizleri, bulacağı ilk sevgiliye ödettireceğinden ümitliydi. Ancak zengin adamlar, artık eskisi gibi kendisine gelmiyordu ve Armande, bu durumdan gitgide tedirgin oluyordu.

Armande, tek sermayesi olan gençliğinin ve güzelliğinin, ekmek parası, lüks hayat ve güzel elbiseler uğruna, elinden gittiğini hissettiğinde, suç işlemek zorunda kaldı. Zaten, alacaklıları susturmak için, kristal aynalarını, bazı mobilyalarını ve porselenlerini satmak zorunda kalmıştı. Gitgide azalan eşyalarla ve duvarların çıplak çıplak görüntüsüyle, evinin boşaldığını görüyordu. Günün birinde bu bomboş dört duvar arasında, kendini bitkin ve yaşlı bulacağı günü korkuyla hayal etti. Halıcılar, mobilyacılar, modacılar ve kendisine bir şeyler satan herkes, müşterilerinin yakın zamanda iflas edeceğine dair bir koku alır almaz, daha ısrarcı oldular. Armande'in zengin sevgililerinin azaldığını biliyorlardı ve alacaklarının hemen ödenmesini istiyorlardı. Hatta bazıları istemekle kalmadı, Armande'in borcuna karşılık, evindeki eşyaları haczetmeye gitti. Armande, o an bittiğini ve ne şekilde olursa olsun eğer para bulmazsa, yolun sonuna geldiğini anladı.

Sonunda, uçuk bir yönteme başvurdu. Sevgililerinden üç veya dört tanesinin imzasıyla el yazısını taklit ederek, birkaç senet hazırladı ve bu senetlerle bir bankacıya gitmeye cesaret edemediği için Bayan Mercier'e giderek, elindeki sahte senetler karşılığında, ondan para aldı. Tefeci kadın, bu senetlerin gerçek olmadığını biliyor ve hatta özellikle bu konuda dedikodu çıkarıyordu. Sonunda genç kadın ellerine düşmüştü ve istediği her an savcılığa onu şikâyet edebilirdi. Senetleri imzalamış görünen, mevki sahibi bazı insanların, bu tür bir skandala karışmak istememeleri ihtimalini de düşünüyordu. Hatta isimlerinin ve imzalarının, sahte senetlerde bulunması-

nın, gerçek senetlerden daha sağlam bir garanti olduğunu düşünüyordu. Bayan Mercier, Armande'i yavaş yavaş hâkimiyeti altına alarak, onun durumunu daha da karartarak ve çok iyi becerdiği ikiyüzlülüğünü kullanarak, bu durumdan sonuna kadar faydalandı. Zorla aldığı yüksek faizler sayesinde, oldukça iyi bir servet yaptı.

Armande, yaklaşık iki yıl boyunca, kıt kanaat ama korkusuz bir hayat yaşadı. Ödeyebildiği senetleri biriktirmişti. Her sıkışık zamanında, bir şekilde para buluyordu. İlk karşısına çıkan adamdan aldığı yüz franka, ihtiyacı olmasına rağmen evden sattığı bazı eşyaların parasını da ekleyerek, ödemesi gereken yeni bir senedin parasını tamamlıyordu. Bu şekilde bir başka sahte senet düzenleyerek veya yeni bir borç altına girerek, durumu kurtarmaya çalıştı. Bayan Mercier ise kurbanını ısırmadan önce sıkı tutup, dişlerini göstermemek için alçakgönüllü ve yardımsever görünmeye devam etti.

Sonra bir gün geldi ve Armande, bu sahte senetleri ödeyemez oldu. Daha fazla direnmeye gücü kalmamıştı ve pes etti.

Artık evini geçindirebilecek parayı toparlayamıyordu. Bu nedenle Château-des-Fleurs'e gitti.

Armande, Sauvaire ile tam bu günlerde tanıştı. Usta hamalı cömert ve iyi kalpli zannederek, onunla birlikte olmak için iflas ettirdiği bir kontu, yüzüstü bıraktı. Daha önceleri Marsilya'nın Kraliçesi iken, kadifelerini ve dantellerini ukalaca sergilediği; sevgilisi olan erkeklerin, servetlerinden ve şıklıklarından gururlandığı günlerde, Sauvaire'e tepeden bakardı. Fakat şu anda, hiçbir kurbanını hor göremezdi. Alacaklıları saldırıyordu ve o, mecbur kalınca para toplamak için ellerini bile kirletmeye hazırdı artık. Eski işçi Sauvaire, genç kadının mecburiyetten gösterdiği bu ilgiyi ve yakınlığı, sevgi zannetti. Fakat birkaç ay sonra sevgilisinin, sonradan görmeler gibi parayı, sadece kendisi için bencilce harcadığını anladı. Bu arada, iki veya üç sahte senet ödenmemişti ve Bayan Mercier, kızmaya başlamıştı.

Olaylar bu noktadayken, saf düşünceli Marius, bir akşam ağabeyinin kendisine eskiden tanıştırdığı ve sosyeteye men-

sup olan zengin insanların bir kısmını, orada bulacağını ümit ederek, bu kadına gitti. Orada, genç tüccarlarla tanışıp, bir şekilde yardım alabileceğine inanan Marius; Armande'in, usta hamalın kendisine yardım edip, borçlarını ödeyeceğini zannetmekle, Sauvaire'in kabul edilmiş kibarlığını abarttığını düşünüyordu.

Salona girdiğinde, karşılaştığı manzara karşısında çok şaşırmıştı Marius. Büyük salon bomboştu ve bu koca odayı bir tek lamba aydınlatıyordu. Sauvaire, geniş bir koltukta uzanarak, akşam yediği yemekleri hazmediyor gibiydi. Jilesinin birkaç düğmesini açmıştı ve elinde bir kürdan tutuyordu. Onun yanındaki koltukta oturan ve Graziella'yı okuyan Armande ise sol avcunu da sanki rüya görüyor gibi alnına dayamıştı.

Djali adı verdiği dişi bir tazı, başını Armande'in kadife gibi ayaklarına uzatmış yerde yatıyordu.

Armande'in sevgililerini çekmek için kullandığı yöntemlerden biri de onlara modern şairlerin eserlerini okumaktı. Chateaubriand, Victor Hugo, de Lamartine, de Musset'lerin eserlerinin bulunduğu, küçük bir kütüphanesi vardı.

Akşamın alacakaranlığında ve küçük lambanın solgun ışıkları altında halen güzel göründüğü saatlerde, ustaca yazılmış nesir yazıları ve şiirleri zevkle okuyordu. Bu anlarda, sanki başının etrafında ışıktan bir hale oluşuyordu. Sevgilileri, önceleri onu cahil bir kız zannederler, daha sonra karşılarında, okumuş, kültürlü bir kadın bularak şaşırırlardı. Onların bile zaman veya cesaret bulup okuyamadığı bu kitapları, bu kadın okuyordu. Sauvaire, Armande'in bu etkisi altında çok ezilmişti. Sevgilisi, ne zaman eline bir kitap alıp sayfalarını yavaş yavaş çevirmeye başlasa kendisi, ancak gazete sayfalarını çevirebiliyordu. Şiir kitabı okumayı tercih eden bir kadın, Sauvaire'e göre kendinden üstün bir yaratıktı. Armande, onun yanında kitap okuduğu zaman, derine dalıyor ve çok önemli biri olduğu hissine kapılarak, bilgince bir tavır sergiliyordu.

Marius, düşüncelere dalmış gibi duran ve heyecanlı gö-

rünmeye çalışarak rol yapan Armande'in tavırlarını ve Sauvaire'in koltukta, ellerini karnının üzerinde birleştirmiş şekilde, yan yatan halini görünce gülümsedi.

Armande, yeni gelen müşterisini sevimli ve kibarca karşıladı. Geçmişte Phillipe'le özel ilişkisi olduğu için Marius'a eski bir tanıdık gibi davranıyordu. Marius'u oturttu ve kendisini sık ziyaret etmediği için sitem etti.

"Ben biliyorum," dedi Armande, "Son zamanlarda, epeyi dertlerle uğraştınız. Ahh, zavallı Phillipe! Onun kadar lüksü ve hayattan zevk almayı seven bir adamı, şimdi rutubetli bir zindan köşesinde hayal etmek ne üzücü! Ama bu yaşadıklarından sonra sevgisini kime vereceğini öğrenir artık!"

Oturuşunu düzelten Sauvaire'in, sevgilisini kıskanmamak gibi iyi bir huyu vardı. Tam tersi, sevgilisinin zengin ve seçkin âşıklarından gurur duyuyordu. Armande'in eski aşkları, Sauvaire'in gözünde kendi değerini arttırıyordu. Zaten Marius'u bu bakımdan o kadar yetersiz buluyordu ki, onun yanında kendini üstün hissetmek, ona ayrıca zevk veriyordu.

Genç kadın, iki adamı birbiriyle tanıştırdı.

Usta hamal, mutlu bir tebessümle, "Oh! Biz tanışıyoruz. Bay Phillipe Cayol'u da tanıyordum. Neşeli biridir gerçekten!" dedi.

İşin gerçeği, Sauvaire, Armande'le baş başa olduğu için çok mutluydu. Bu yüzden, birlikte geçirdikleri saatlerden, her ikisinin de çok zevk aldığını vurgulamak istercesine, samimi konuşmaya başlamıştı. Sonra sözü Phillipe'e getirerek, Armande'e:

"Phillipe, sana sık sık geliyordu, değil mi? Ah! Kendini müdafaa etme sevgilim. Bence siz, onunla birlikte oldunuz. Onunla bazen Château-des-Fleurs'de karşılaşıyordum. Ah sahi! Dün biz de gittik oraya. Ne kalabalık! Ne giysiler! Değil mi sevgilim?"

Sonra Marius'a döndü ve:

"Akşam, lokantada yedik. Çok pahalıydı ve herkes bunu karşılayamaz," dedi.

Armande, acı çeker gibiydi. Bütün yaşadıklarına rağmen,

bu kadının içinde hâlâ narinlik vardı. Alaylı gözlerle Sauvaire süzdükten sonra hafifçe omuzlarını silkerek Marius'a baktı. O adam, soğukkanlı bir şekilde uzanıyordu. Marius, Armande'in utanmasını, salonun böyle boş olmasından duyduğu rahatsızlığı, o an anladı. Korkunç uçurumdan düşmüş olan bu kadının halini görünce üstelik, daha önce mutlu ve dertsiz olduğunu hatırlayınca, derin bir acıma hissetti. Geldiğine pişman oldu.

Marius, saat on civarında, kendisine servetini, şansını ve ayrıca yaşadığı mutlu hayatı anlatan Sauvaire ile yalnız kalmıştı. Bir hizmetçi gelmiş ve Armande'in kulağına bir şeyler fısıldayarak, Bayan Mercier'in onu bekleme odasında beklediğini ve çok sinirli göründüğünü söylemişti.

III
Bayan Mercier, Tırnaklarını Gösteriyor

Bayan Mercier, elli yaşlarında, kısa boylu, şişman ve sürekli ağlamaklı ses tonuyla, havanın soğukluğundan şikâyet eden bir kadındı. Rengi solmuş bir Hint giysisi giymişti. Bir kedinin sinsi yürüyüşü gibi kısa ve hızlı adımlarla yürürken, hasırdan yapılmış bir sepeti, kasa niyetine her zaman elinde taşırdı. İnsanlar, kendisine acısın diye sürekli mutsuz görünüyor, kendine daima alçakgönüllü ve gariban bir hava veriyordu. Yüzünde, soğuğun da etkisiyle, yağ katmanları gibi oluşan kırışıklıklar, suratını her dakika ıslatan gözyaşlarına isyan ediyordu.

Tefeci kadın, Armande karşısında, rolünü çok başarılı bir şekilde oynadı. Önce iyi kalpli bir kadını canlandırarak, şeytani bir yetenekle genç kadını avcuna aldı. Zaman zaman yardımsever, zaman zaman da bencil davranarak, hesapları oldu bittiye getiriyor, sürekli faizleri yükseltiyordu. Sürekli konuşan Bayan Mercier, borçlu olan genç kadını, bir süre sonra hiçbir şeyi kontrol edemeyecek hale getirdi.

Armande'in parası olmadığı ve senedini ödeyemediği böyle zamanlarda Bayan Mercier, onun için çok üzüldüğünü söylüyor ve kendisinde artık para kalmadığını bahane ederek, Armande adına birisinden borç para bulacağına söz veriyordu. Bu şekilde hem Armande'den hemen ödeme almış oluyor, hem de gittikçe çoğalan senetleri, ileri bir tarihe erteleyerek, onu yeni faizler ödemeye mahkûm ediyordu. Armande, artık içinden çıkılmaz hale gelen hesapları ve gittikçe yükselen faizleri takip edemez hale gelmişti. Ne ödediği senet miktarını, ne de kalan borcunu biliyordu. Tefeci kadın, yeni borç vermeden alacaklarını eksiltmiyordu. Bu şekilde borcu sürekli çoğalan genç kadın, bu borç batağında çırpınıyordu.

Armande'in kendisine olan borcu için bir yerden para bulmakla, genç kadına olan sadakatini ve fedakârlığını, bir kahramanlık edasıyla sergileyen tefeci kadının sevimli yüzünü, gözyaşlarının sel gibi aktığı, şefkatle bakan gözleri süslüyordu.

"Eee? Benim gibi bir alacaklı hiç görmediniz herhalde. İhtiyacınız olan miktarı, başkasından borç olarak bulup, size getiriyorum. Bu güzel işte!"

"Fakat!" diye itiraz etti Armande, "Bu parayı, zaten siz kendiniz için borç alıyorsunuz ve ben de tamamını size veriyorum işte."

"Yanılıyorsunuz!" dedi yaşlı kadın. "Ben sadece size yardımcı olmaya çalışıyorum."

Bu şekilde Bayan Mercier, yavaş yavaş evin içine kadar giriyordu. Akıllı gözlerini ve duygusal yüzünü hatırlatmak için iki veya üç günde bir Armande'in evine geliyordu. Artık Armande, onun bir kölesi gibiydi. Bazen kendini bir sandalyenin üstüne atan Bayan Mercier, genç kadını para ödemekten kaçmakla itham ediyor ve Armande de kaçmak üzere valizlerini hazırlamadığını ispat etmek için yaşlı kadına, bütün evi gezdirmek zorunda kalıyordu. Bazen kapıyı çok sinirli bir şekilde çalar, harcamaları için Armande'i suçlayarak soyulduğunu söyler ve kendi hayatıyla Armande'in hayatını karşılaştırırdı. Bayan Mercier, kendisine borcunu ödeyemeyenler

olduğunu, Armande'in de bu borç altından kalkamayacağını iddia ederek, ondan daha fazla garanti istiyordu.

Bazen de ani bir şekilde ve sert tavırlarla para istemeye gelirdi, sonra yumuşar, fakirlikten şikâyet eder ve sanki üzerine dünya yıkılmış gibi giderdi. Yaptığı ziyaretlerin hepsinde de, gözyaşları yağmur gibi akardı. Çok kolay ağlayan biriydi ve bu özelliğini, insanları tedirgin etmek için kullanırdı.

Yaptığı her suçlamanın peşinden ağlarken, kederli bir ifade ile sandalyede sallanırdı ve en küçük sözlere bile yakınarak karşılık verirdi. Armande, genelde onun karşısında bitkin ve uyuşmuş bir halde sessiz duruyordu. Bazen söyleyecek hiçbir şey bulamıyor bazen de her şeyini ona bırakıp gitmek istiyordu. Onun inlemelerinden ve sızlanmalarından kurtulmak için örtülerini, elbiselerini, mobilyasını bile vermeye hazırdı.

Sonunda, tefeci Bayan Mercier, Armande'i kullanacak başka bir yöntem yarattı. Bazen gözleri kızarmış bir halde gelip, ekmeği olmadığını ve ölmek üzere olduğunu söylerdi. Genç kadın, tedirgin ve sinirli bir halde, ona oturmasını ve yemek yemesini söylerdi. Yaşlı kadın, diğer zamanlarda da kahve, şeker veya içki almak için hıçkıra hıçkıra ağlardı.

Ağlamaklı bir sesle, "Hanımefendi, ben çok garibanım. Ne yazık ki bu sabah, kahvemi şekersiz içmek zorunda kaldım ve yarın sabah, ne kahve ne de şeker olmayacak bende. Lütfen merhamet edin. Beni siz bu duruma getiriyorsunuz. Eğer siz, benim paramı verseydiniz, ben bugün bu şekilde dilenmek zorunda kalmayacaktım. Tanrı'nm hatırına bana biraz kahve ve şeker verin ve onları da size yaptığım yardımların karşılığı olarak sayın," diye ağlardı.

Armande'in ona, "Hayır," demeye cesareti kalmamıştı. Zaten, son kuruşunu harcıyordu ve alacaklısının, alaylı bakışları karşısında resmen titriyordu. Ona parası olmadığını söyleyecek olsa yaşlı kadın, "Peki, o halde bana verdiğiniz senedi, sevgilinize vereceğim," diyerek, Armande'i tehdit ediyordu.

Tefeci kadın, Armande'in sözünü bitirmesine izin vermi-

yor, bazı eşyaları satılmak üzere yolluyor ve gelen parayı da genç kadının elinden alıyordu. Armande, ayaklarının dibinde her geçen gün biraz daha büyüyen bu çukuru, görmemezlikten geliyordu. Elinde, aleyhine kanıtlar olan bu yaşlı kadının adeta kölesi olmuştu ve sürekli, onun emirlerini yerine getiriyordu. Öfkeli bir halde ve ümitsizce kendi kendine, bu kadından nasıl kurtulabileceğini sorup duruyordu.

Bayan Mercier, iki yıl boyunca sızlanarak, Armande'den çekebildiği kadar para çekti ve onun evinden, elleri hiç boş çıkmadı.

Armande'e borç olarak verdiği para, kendisine zaten yüzde iki yüz elli oranında faiz getiriyordu. Anapara tehlikedeyse, aldığı iki veya üç misli faiz, zaten anaparayı kapatıyordu. Tefeci kadın, günün birinde taktik değiştirmesi gerektiğini anladı. Armande, her karşılaştıklarında, sinirinden titriyordu. Bu durum, genç kadının bir kriz yaşamasına sebep olabilirdi. Üstelik Armande'in beş kuruş parası da kalmamıştı ve son iki ziyaretinde yaşlı tefeciye şeker vermeyi ısrarla reddetmişti.

Bunu düşünen yaşlı kadın, artık ağlamamaya ve böyle yöntemler kullanmamaya karar verdi. Artık, kısasa kısas davranacak ve Armande'den derhal bütün gecikmiş borçları ödemesini isteyecekti. Aksi halde onu mahkemeye vermekle tehdit edecekti.

Elinde bulunan ve sahte olduğunu bildiği senetlerden, şüphelendiğini belli etmemeliydi. Şimdiki planı buydu. Genç kadına giderek, onu korkutmanın en doğrusu olduğunu düşündü. Gittiğinde, Armande'in sevgililerinden birini orda bulacak olursa, onunla direkt konuşacaktı. Bir rezalet çıkararak, bir şekilde parasını alacaktı. Kurbanını, damarlarındaki tüm kanını emdikten sonra parçalayarak yemek istedi.

Armande'in, Sauvaire adına bir gece önce imzalayıp Bayan Mercier'e verdiği bin frank değerindeki senet, henüz ödenmemişti. Üstelik Armande bu senedi, Bayan Mercier'ye bir başka senet yerine vermişti. Yaşlı kadın, öfkelenecek bir bahane bulduğu için daha fazla beklememeye karar verdi ve Marius'la Sauvaire, genç kadının evinde iken oraya gitti.

Armande, bekleme odasında onu karşılarken, oldukça tedirgindi. Genç kadın bu beklenmeyen misafiri, salondan ince bir kapıyla ayrılan süslenme odasına götürdü. Borcunu ödeyememiş olmanın verdiği eziklik ve mahcup tavırlarla, Bayan Mercier'e oturması için sandalyeyi işaret etti.

Tefeci kadın, oturmayı reddederken, "Ah hayır! Siz benimle dalga mı geçiyorsunuz hanımefendi? Ödenmeyen ve bana geri dönen yeni bir senet daha! Yoruldum artık!" diye haykırdı.

Kollarını göğsünün üzerinde çapraz bir şekilde birleştiren yaşlı kadın, öfkeden kıpkırmızı olmuş yüzüyle, bağırarak ve oldukça kaba bir şekilde konuşuyordu. Armande, o an onun her zaman yaptığı gibi ağlamasını ve sızlanmasını tercih ederdi.

Yaşlı kadına, korkarak ve yalvaran bir sesle, "Lütfen daha yavaş konuşun. İçerde misafirlerim var. Durumumu biliyorsunuz. Lütfen bana birkaç gün daha verin," dedi.

Bayan Mercier, sert bir tavırla ayakucuna basarak yükseldi ve karşısında çaresiz duran genç kadının gözlerine bakarak:

"Sizin misafirinizden bana ne?" dedi ve aynı ses tonuyla devam etti: "Ben, paramı istiyorum! Şimdi!.. Hanımefendi, en şık kıyafetleri giyer, en güzel şapkaları takar, Châteaudes-Fleurs'e gider, kendisine mutluluk veren bin tane sevgilisi de var. Benim sevgilim mi var? Ben yokluk içinde, kuru ekmek ve sadece su içerek yaşayan, zavallı bir kadınım. Oysa, en güzel yiyecekler, sizin sofranızı süslüyor. En iyileri, siz giyiyorsunuz. Bu daha fazla devam edemez. Paramı derhal vereceksiniz, yoksa sizi, bir yere götüreceğim. Nereyi kastettiğimi biliyorsunuz, değil mi?"

Tefecinin, tehdit dolu sözleri ve meydan okuyan bakışları karşısında Armande, sapsarı kesilmişti.

Armande'in bu çaresiz, zavallı halinden zevk alan yaşlı kadın sırıtarak, "Esas sizin canınızı sıkan bu, değil mi? Beni aptal zannettiniz! Öyle mi? Eğer aptal numarası yaptıysam, kendi irademle ve kendi menfaatim için yaptım bunu!" dedi.

Omuzlarını kaldıra kaldıra gülmeye başladı ve birden çok sert bir şekilde:

"Eğer, bugün bana ödeme yapmazsanız, sizi mahkemeye vereceğim!" dedi.

"Ne demek istediğinizi anlamıyorum," diye mırıldandı Armande.

Kendini, oranın patronu gibi hisseden tefeci kadın, oturarak kurbanı ile oynamanın keyfini biraz daha çıkarmak istedi.

Çok çirkin bir yüz ifadesi ile bir an neşelendiğini saklamaya bile gerek görmeden, "Ah! Demek mahkemeden söz ederken ne demek istediğimi anlamıyorsunuz! Ama yalan söylüyorsunuz genç bayan. Şu aynada, solgun yüzünüze bakın ve bir alçak olduğunuzu önce kendinize itiraf edin. Hadi!" dedi.

Bu sözlerle, suratına kırbaç yemiş gibi irkilerek kendine gelen Armande, soğukkanlılığını ve tüm cesaretini toplayarak, Bayan Mercier'e kapıyı gösterdi.

Emir veren yüksek bir sesle, "Derhal evimden çıkıyorsunuz!" dedi.

Hiç beklemediği bu çıkış karşısında, yaşlı kadın oturduğu koltuğa daha da yerleşerek, "Hayır efendim! Ben bu evden çıkmıyorum. Paramın hepsini istiyorum ben. Eğer bana dokunacak olursanız, gücümün yettiği kadar, 'Katil!' diye bağırırım ve içerdeki misafirleriniz, benim yardımıma gelir. Size aptal olmadığımı söylemiştim. Bana hemen borcunuzu ödeyin, ben de sizi rahat bırakayım..." dedi.

Armande, buz gibi bir sesle, "Param yok," dedi.

Bu cevap, tefeci kadını çok kızdırdı. Karşısında duran genç kadın, bir yıldan beri para almak için her gelişinde, kendisine bu cevabı vermişti. En sonunda ayağa kalktı ve Armande'e alaylı bir tavırla bakarak:

"Paranız yok! Her zaman aynı bahaneyi söylüyorsunuz. O halde bana, elbiselerinizi ve mobilyalarınızı verin. Yok yok hayır! Aslında sizin hapse girmeniz, benim daha çok hoşuma gider. Sizin hakkınızda, sahtekârlık suçundan dava açacağım. Pekâlâ güzel bayan! Bakalım gardiyanların arasında, size

ipekler alan ve güzel yemekler sunan bir sevgili bulabilecek misiniz? Göreceğiz!" diye bağırdı.

Armande, ayakta durmakta zorlanıyor, her an yere düşecekmiş gibi sallanıyordu. Bütün desteğini yitirmiş ve güvencesini kaybetmişti, ama o anda tek korkusu, Sauvaire ile Marius'un, yaşlı kadının sesini duymamasıydı. Tefeci, bu korkuyu fark edince sesini daha da yükselterek devam etti:

"Evet! Yarın sizi yargıcın karşısına çıkartacağım. Bunu anlıyorsunuz, değil mi? Elimde, sevgililerinizin imzalarını taklit ettiğiniz, on taneden fazla sahte senet var! Bu, iyi bir fikir! O bayların her birini bulacağım ve hepsine, sizin ne olduğunuzu anlatacağım. Onlar da sizi sokağa atacaklar, sele kapılmış gibi sürüneceksiniz."

Zorlukla nefes alan genç kadın, bu kadını susturmak için onu boğması gerektiğini düşünürken titriyordu.

"Aslında, misafirlerinizin olması iyi bir tesadüf, çünkü mutlaka onların arasında, sahte senet düzenlemek için ismini çaldığınız biri vardır. Bunu bilmem gerek, gidip bakacağım. Çekilin yolumdan!" dedi ve kapıya doğru ilerlemeye başladı. Armande, panikledi. Gerekirse onu dövmeye bile hazırdı artık ve bu düşünce ile ellerini uzatarak, tefeci kadının yolunu kesti.

"Ne o? Beni dövmek mi istiyorsunuz? Beni, sizi yediren, parasını size veren bu zavallı kadını dövmek istiyorsunuz, öyle mi?" diye çok öfkeli bir halde, dişlerinin arasından adeta tıslayarak konuştu Bayan Mercier.

Sonra geri geri gitmeye ve bir yandan da, "Yardım edin! Tanrı aşkına yardım edin!" diye bağırmaya başladı.

Armande, ani bir şekilde kapıyı kilitlemek için hamle yaptı, ama çok geç kalmıştı. Kapı açılmıştı ve karşılarında duran Marius'la Sauvaire, şaşkın ve meraklı bir halde onlara bakıyordu.

IV
Armande'in İşi Zor

Sauvaire ve Marius, yaklaşık yarım saat, salonda baş başa kalmışlardı. Aslında Marius, gitmek istemişti ama ev sahibesine hoşça kal demeden gitmenin, yanlış olacağını düşünerek, beklemeye karar vermişti. Bu arada, Bay Sauvaire'in anlattığı hikâyeleri dinliyor gibi davranıyordu.

Sonra içerden öyle gürültüler geldi ve bu sesler öylesine yükseldi ki, her ikisi de daha fazla kibarlık yapamadılar. O anda duydukları, "Yardım edin!" çığlıkları, sonunda onlara bu kapıyı açtırdı.

Kapının açılmasıyla, karşılaştıkları tuhaf manzara karşısında şaşkına dönen Marius ve Sauvaire'i gören Armande, dehşete kapıldı. Geri geri giderek bir sandalyeye bıraktı kendini ve başını, elleri arasına alarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kendini, iyice küçülmüş ve ezilmiş hissediyordu. Ne kafasını kaldıracak ne de tek kelime söyleyecek hali vardı. Tefeci kadın, suratı öfkeden alev almış bir halde bu iki adama yaklaştı ve bütün siniriyle konuşmaya başladı. Arada bir arkasına dönüyor ve kendisini dinlemeyen Armande'e yumruğunu gösteriyordu. Armande artık işitmiyor, hatta görmüyordu. Çaresizlikten sarsılan vücudu, içindeki ümitsizliğin de etkisiyle tir tir titriyordu.

"Siz de gördünüz, değil mi?" diye haykırdı yaşlı kadın. "O, beni dövmek istedi, eli havadaydı, gördünüz, değil mi? Ah! Alçak! Ben, yardımsever biriyim. Düşünebiliyor musunuz? Ben, onu dürüst zannettim ve bütün paramı bu kadına verdim. O da verdiğim paralar karşılığında, saygın insanların imzaladığı senetler vermişti bana. Ben bu şekilde, borç verdiğim parayı ve kendimi garantiye aldığımı düşünüyordum. Bugün bütün bu senetlerin sahte olduğunu ve adi bir şekilde soyulduğumu öğrendim. Benim yerimde siz olsaydınız ne ya-

pardınız? Ben, bu şerefsiz davranışı için ona sitem ettim ve o da beni dövmekle tehdit etti."

Sauvaire, şaşkın gözlerle bir Armande'in bitkin yüzüne, bir de Bayan Mercier'in öfkeli suratına bakıyordu. Sonra genç kadına yaklaşarak:

"Haydi sevgilim, kendini savun! Bu kadının anlattığı saçmalıkların, bir yalan olduğunu söyle! Böyle bir adilik yapmadığını söyle. Konuş hadi!" dedi.

Armande, cevap vermedi ve ağlayarak devam etti.

"Ah! Tabi konuşmaz! Tabi ki kendini savunamayacak. O, elimde nasıl kanıtlar olduğunu ve yarın, kendisini mahkemeye vereceğimi çok iyi biliyor."

Marius, acıyan gözlerle Armande'e bakarken, duyduklarından şaşkına dönmüştü. Kader, yine utanç verici bir tablo çizmişti gözleri önünde. Bu sefer de bir başka drama tanık oluyordu. Charles Bletry'nin tutuklanarak önünden geçtiği, o üzücü sahneyi hatırladı ve suç işlemeye mecbur kaldığına inandığı bu kadına karşı, bir merhamet hissetti yüreğinde. Bazı şartların, Armande'i bu suça teşvik ettiğini tahmin edebiliyordu. Üstelik, bugün düştüğü duruma zemin hazırlayan bu ihtiyaçları da biliyordu. Marius, bu düşüncelerle genç kadını kurtarmak ve dürüst hayata dönmesi için yardım etmek istedi ve sakin bir sesle tefeci kadına, "Neden onu mahvetmek istiyorsunuz? Onu yok ederseniz, paranızı daha hızlı alamazsınız ki. Bayan Mercier, onu yıkmayın, aksine size olan borcunu ödeyebilmesi için kendini toparlamasına izin verin," dedi.

Yaşlı kadın, acımasızca, "Hayır! Hayır! Onun, hapse girmesini istiyorum. Çok bekledim. Daha dün kesin sevgililerinden biri olan Sauvaire adına imzalanmış bin franklık senedi ödemedi."

Usta hamal, kendi adını duyunca irkildi ve duyduğu bin franklık meblağ, onu bir hayli korkuttu.

"Bir dakika! Yani şimdi elinizde Sauvaire adına imzalanmış bin frank değerinde bir senet olduğunu mu söylüyorsunuz?" diye şaşkın gözlerle sordu Sauvaire.

Yaşlı kadın, adamın tepkisinden cesaret alarak, daha da

vurgulu bir şekilde, "Evet bayım, aynen öyle. Hatta senet yanımda, sepetimin içinde," dedi.

Sauvaire, "Bana gösterin lütfen!" dedi.

Sauvaire, tefeci kadının verdiği senedi elinde çevirerek, yakından inceledi ve senetteki el yazısını görünce şaşkınlıkla:

"Tanrım! Bu, çok iyi taklit edilmiş!" diye haykırdı.

O anda dünyası başına yıkılmış bir halde, oturduğu yerde acıyla büzülen Armande'e eğildi ve buz gibi bir sesle:

"Bu senedi, üzerinde adım yazdığı için ödeyeceğim, öyle mi? Bu saçmalığı kabul etmiyorum. Benim, bunu asla ödemeyeceğimi biliyorsunuz. Size, ancak yüz frank veririm ama bin frank çok fazla."

Sauvaire, artık Armande'le samimi konuşmuyordu. Marsilya'daki kibar fahişelerin ortamında yaşadığı bu birliktelikten pişman olmuştu.

"Oh! Elimdeki senetler, sadece bundan ibaret değil," diye devam etti Bayan Mercier. "Elimde, başkalarının adına imzalanmış daha bir sürü senet var. Eğer bu senet ödenirse, hiçbir şey yapmamayı ve susmayı kabul edip bir süre daha beklerim."

Yaşlı kadın, Marius'un mantıklı sözleri üzerine, mahkemeye gitmesinin iyi bir fikir olmadığı konusunda ikna olmuştu. Üstelik bu senetle, Sauvaire elindeydi ve bu miktarı, ödeyeceğinden ümitliydi. Bir an bunları düşündü ve taktik değiştirerek, çok yumuşak ve müşfik davranmaya başladı. Hatta az önce saldırıp, daha sonra iftira attığı Armande'e bahaneler bile bulmaya başladı.

"Sonuçta elimdeki diğer senetlerin, sahte olup olmadığını bilmiyorum. Zavallı küçükhanım, son zamanlarda çok zor günler geçirdi. Lütfen ona kızmayın bayım. O, aslında çok iyi bir insandır," dedi ve sözlerini bitirdikten sonra sahte hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Marius, bu gelişme karşısında kendine engel olamayarak gülümsedi. Sauvaire, ise odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolanıyor ve içten içe öfkeleniyordu. Sevgilisinin içinde bulunduğu rezaletten çok, kendi benliğin-

deki bencillik ve cömertlik duyguları arasındaki mücadeleden rahatsız olmuştu.

Bir süre bu şekilde kendi kendiyle savaştıktan sonra, "Hayır ya! Ben hiçbir şey veremem!" diye haykırdı.

Sandalyede adeta yığılmış bir halde oturan Armande, acı içinde sessizce ağlarken, iyice tükenmişti. Lüks hayatın ve tapılan kadın olmanın keyfini süren Armande, şimdi düştüğü çamurun içinde çırpınıyordu. Eski zenginliğini ve şıklığını düşündükçe, içi acıyordu. Sanki bir bataklıktaydı. Şimdi hissettiği utanç ve aşağılanma yüzünden de gittikçe daha çok batıyordu. Genç kadın, artık hiçbir zaman ayağa kalkamayacağını düşünüyor ve düşündükçe de ümitsizliği artıyordu. Ve Armande'i en çok kahreden de yaşadığı rezilliğe herkesin tanık olmasıydı. Bu sahnede Sauvaire ve Marius'un varlığı, acısını daha da arttırmıştı.

Genç kadının gözlerinden akan yaşlar; çektiği acının sessiz haykırışlarıydı sanki. Armande'in bu hali, gözyaşlarına karşı zayıf olan Marius'a dokunuyordu. Eğer o anda kendisinde para olsaydı, tefeci kadının istediği bin frankı, seve seve verirdi.

Odadaki herkese oldukça uzun gelen bir sessizlikten sonra, son derece mutsuz olan ve hızlı adımlarla odanın içinde dolaşan Sauvaire'e:

"Bakın bayım," dedi Marius. "Bu hanımı kurtarmamız gerek. Onun gözyaşlarının, size benim sözlerimin daha fazlasını anlatıyor olması gerek. Siz, onu severken böyle ümitsiz bir durumda yalnız bırakamazsınız."

Bu sözleri duyan Sauvaire, oldukça sert bir şekilde, "Ah! Evet seviyordum ve üç ay boyunca, ona olan sevgimi yeterince gösterdiğime inanıyorum. Onunla beraberken, beş bin dolardan fazla harcadığımı biliyor musunuz? Daha fazlasını vermek istemiyorum. Bundan sonrası umurumda değil. Kendi başının çaresine bakar. Bin frankı vermekle, bu parayı sokağa atmış olacağım. Şayet bu parayı verirsem, karşılığında ne menfaatim olacak ki?" dedi.

"Bir hayır işlemiş olursunuz. Onun yaptığı şey, gerçekten

çok ayıp ve ben ona mazeret bulmaya çalışmıyorum, fakat onu sahtekârlık yapmaya mecbur eden durumları tahmin edebiliyorum. Ben, bu genç bayanı değil sadece şu anda düştüğü durumun nedenlerini savunabilirim."

"Bunlar, beni hiç ilgilendirmez. Küçükhanım istediğini yaptı. Gördüğünüz gibi kızmadım bile. Ama ben, bu skandalın dışında kalacağım."

Marius, ümidini kesmişti ki Sauvaire'in mağrur olması hakkında, Fine'in anlattıklarını hatırladı ve daha sakin bir tonla:

"Her neyse! Bu konuyu konuşmayalım artık. Ben sizin çok zengin ve çok cömert biri olduğunuzu zannettiğim için bu sözleri söyledim. Günün birinde, yaptığınız bu iyilik bilinecekti ve bu şekilde kazanacağınız övgüler, cebinizde kalan bin franktan daha fazla bir kazanç olacaktı," dedi.

Sauvaire'in aklı karışmıştı, tereddütlü bir ifade ile, "Sizce öyle mi?" diye sordu.

"Kesinlikle! Böyle bir durum karşısında, çok az erkek sevgilisine bu kadar sadık olabilir. O yüzden bu hanımı kurtarmakla, büyük bir şöhret kazanacaksınız. Ama bu durumdan söz etmeyelim artık!"

Bayan Mercier, Sauvaire'in tereddütünü hissedince, bin frankı alabileceğini anladı. O an mutluluktan titreyen yaşlı kadın, araya girmesi gerektiğini düşündü. Ağlamaklı sesi ve iyiliksever görünen tavırlarıyla Sauvaire'e:

"Ah! Bayım. Bu zavallı küçükhanımın sizi ne kadar sevdiğini ve size nasıl taptığını bir bilseniz. Çok zengin erkekler, sizin yerinizi almaya çalıştı ama o, tüm teklifleri reddetti. Belki de bu yüzden, yaptığı hataları düzeltemedi ve sıkıntıya düştü. Size ne kadar değer verdiğini tahmin edemezsiniz."

Duyduğu bu sözler, usta hamalın gururunu oldukça okşadı. Özgüveni yerine gelince, her şey değişiyordu. Zafer kazanmış gibi bir tavırla:

"Peki! Bin frankı vermeyi kabul ediyorum. Yarın akşam size getireceğim. Şimdi lütfen gidin ve hanımefendiyi rahat bırakın!" dedi.

Tefeci kadın, orada bulunanlarla bir sürüngen sakinliğinde vedalaşıp sessiz hareketlerle orayı terk etti.

Başını kaldıran Armande'in gözyaşlarından kızaran suratı, sanki birkaç saat içinde yaşlanmıştı. Hâlâ korkudan sarsılıyor ve duyduğu utançtan yüzü alev alev yanıyordu. Güçlükle yerinden kalkabildi. Yavaşça ilerleyerek Marius ve Sauvaire'in önünde diz çökmek istedi.

Genç adam, kadını engelledi ve usta hamal ona:

"Haydi sevgilim, her şey bitti artık. Teşekkürlerinizi kabul ediyorum. Dilerim yaptığım hayır size yardımcı olur," dedi.

İşin gerçeği, Armande, o andan itibaren Sauvaire'e çekici gelmiyordu. Bu zavallı kadının, artık küflendiğini ve kendisinin bu olaydan büyük bir ders alması gerektiğini anladı. Ve bundan sonra kibar fahişelerin çevresinde dolanmamaya karar verdi. Bu işi daha ucuza yapan basit kızlar, onun daha çok işine yarayacaktı.

İki adam giderken, kapıda Armande, Marius'un elini minnetle öptü. Bu genç adamın yüreğinde, hakiki ve derin bir merhamet seziyordu ve kendisini kurtardığı için ona teşekkür etti.

Ertesi gün, akşam saatlerinde Sauvaire, Bayan Mercier'e gitmek üzere kendisine eşlik etmesi için Marius'u almaya gitti. Tefeci kadın, Pave-d'Amour Sokağı'nda, pis bir evde oturuyordu. İki ziyaretçi, üç kat yukarı çıkıp, rutubetten kararmış bir kapıyı uzun süre boşuna çaldılar. Onların kapıyı ısrarla çaldıklarını duyan bir komşu, onlara "yaşlı alçağın" o sabah tutuklandığını söyledi.

Komşu kadının anlattıklarına göre tefeci kadın, birkaç günden beri polis tarafından takip ediliyordu. Savcılar kurulu, söylentileri ihbar kabul ederek dava açmış ve onun hakkında tutuklama kararı çıkarmıştı. Bu arada, yaşlı kadın, kendi aleyhine olabilecek evrakları, yok etme fırsatı buldu. Bütün apartman, onun tutuklanmasından mutluydu.

Marius, Armande'in ilahi bir güç tarafından kurtarıldığını anladı. Apartmanda oturanlarla konuştuğunda, tefeci kadının yaktığı senetlerin, Armande tarafından ona verilen senetler

olduğunu anladı. Çünkü bu senetler, eğer polisin eline geçerse yaşlı kadın, yeni bir suçlamayla karşılaşacaktı ve Armande'in kendini tehlikede hissedip polise durumunu daha da kötüleştirecek detaylar verebileceğinden şüphe ediyordu. Üstelik Bayan Mercier'in, bu senetleri yakmakla kaybettiği bir şey yoktu, çünkü çok uzun zamandan beri zaten alacağından fazlasını almıştı.

Sauvaire, bu maceradan çok mutlu olmuştu. Sevinçle, bin frankı tekrar cebine koydu ve cömert biri olduğunu, beş kuruş vermeden ispatlamış oldu. Bu, tamamen bir kazançtı.

"Parayı verecektim. Buna siz de şahitsiniz. Ben böyleyim işte! Cömert olmayı seviyorum. Altınları pencereden bile atabilirim. Eğer zevklerim söz konusu ise bin frank, beni rahatsız etmez!"

Marius, kendi kendini övmesi için Sauvaire'i yalnız bıraktı ve iyi haberleri vermek için Armande'e koştu.

Marius, Armande'i üzgün ve tedirgin bir halde buldu. Zavallı kadın, çok zor bir gece geçirmişti. Bu batakta, çırpındıkça battığını biliyor ve kurtulmak için ilahi bir yol arıyordu.

Sahte senetlerin yok edildiğini ve özgürlüğüne yeniden kavuştuğunu öğrenince, yüzünün şekli değişti. Marius'u tüm kalbiyle öptü. Bu olaydan çok büyük ders aldığına ve artık hayatını değiştireceğine dair Marius'a söz verdi.

"Çalışacağım, dürüst bir kadın olacağım. Sadece dostluğunuzu benden esirgemeyin. Hoşça kalın!"

Marius, onu bıraktı. Genç kadının kararından ve verdiği sözlerden çok duygulanmıştı. Ancak, genç adam tek başına kalınca, yaptığı bu fedakârlık yüzünden kendini suçladı. İki günden beri, kendini ve görevlerini unutmuş, ağabeyinin kurtulması için hiçbir şey yapmamıştı. Fine, kendisine gelişmelerin sonucunu sorduğunda, tanık olduğu dramdan söz etmek istemedi. Ona sadece Sauvaire'den borç almanın düşünülmemesi gerektiğini ve Armande'in salonunu kapatacağını söyledi.

Fine, ümitsizce, "Hangi kapıyı çalacaksınız o zaman?" diye sordu Marius'a.

"Bilmiyorum ama kafamda bir proje var, onu gerçekleştireceğim."

V
Noter Douglas

Marius, işinde huzur bulduğu için, Bay Martelly'ye gidip tekrar işine başlamıştı. Ofisinin sakin ortamında, ruhunun daha özgür olduğunu hissediyordu. En umutsuz anlarında, Phillipe'e yardım edebilmek için önünde, daha dört aylık bir zamanı olduğunu kendi kendine tekrarlıyor ve günler boyunca bunu, hangi yöntemle başaracağını düşünüyordu.

Bay Martelly, her zaman ona kendi oğlu gibi davranmıştı. Bu tavır karşısında cesaretlenen Marius, bazen ona her şeyi anlatıp, on beş bin frank borç istemeyi düşünüyordu. Sonra tedirgin oluyor ve vazgeçiyordu. En çok da patronunun cumhuriyetçi tarafından çekiniyordu. Biraz daha beklemek ve onunla konuşmadan önce olabilecek tüm ihtimalleri düşünüp bütün yolları denemek istiyordu. Sonraki günlerde, tüm yolların kapandığını ve her çaldığı kapıdan boş döndüğünü anlayınca Bay Martelly'ye gidip, onun hoşgörüsüne sığınabilir ve yardımını dileyebilirdi.

O günden sonra, saf ve tecrübesiz biri gibi davranmamaya ve sonucu belli olmayan hiçbir yolu denememeye karar verdi. Bir an, bu parayı kendisi kazanmayı düşündü. Fakat rakam, onu ürkütüyordu. Dört ay gibi kısa sürede, neredeyse küçük bir servet olan bu parayı toparlayamayacağını biliyordu. Aynı anda da, içinde sıradağları bile kaldıracak kadar cesaret hissediyordu.

Sonra birden Bay Martelly'nin Phillipe için yardım istediği ve yetkili vekil olarak çalışmak üzere kendisine aylardır teklifte bulunduğu Noter Douglas'ı hatırladı. Noter ve Bay Martelly'nin iş bağlantıları vardı ve armatör, çoğu zaman hesapların incelenmesi için notere Marius'u yollardı. Marius,

bir gün notere giderken yol boyunca düşündü ve onun teklifini kabul etmeye karar verdi. Böylece genç adam, maaşı düşük olsa bile bir süre çalışıp, kendini ispatladıktan sonra noterden borç almayı deneyebilirdi.

Noter Douglas, sade görünümlü bir evde oturuyordu. Birinci katın tamamında geniş, soğuk ve neredeyse çıplak sayılabilecek ofisler ve bu ofislerde çalışan birçok memur vardı. Burada katı bir dürüstlükle gerçekleştirilen büyük faaliyetler, ofislerin bu yalın görünümüyle adeta bir tezat oluşturuyordu. Bu tablo, hayattaki mutluluklar karşısında, kendini kaybetmeyen bir adamın dünyasını anlatıyordu sanki.

Douglas, yaklaşık on yıl önce, yanında on iki yıldan fazla çalıştığı Bay Imbert'in yerini almıştı. O zamanlar genç, akıllı ve dinamikti. Paris'i saran sanayi ateşi, Douglas'ın da kanını kaynatıyor ve davalara karşı bir tutkuya dönüşerek, ona garip bir hırs veriyordu. Çok para kazanmak istemesi, zengin bir hayat yaşamak uğruna değil, sadece gelir konularını çözmek ve yaptığı işlerde, başarılı olmaktan zevk almasındandı.

İlk günlerden beri noterliği, iş olarak fazla sıkıcı ve yoğun bulurdu. Kendisi, bir bankacı olarak doğmuştu. Noterlik ise sakin işlemleri, düşük temposu ve hissedilen kutsal havası ile borsa oyuncusu gibi heyecanı ve hareketi seven birinin karakterine hiç uymuyordu. Kendini, mevkisini kaybetmiş gibi hissediyordu, çünkü tüm içgüdüleri onu, emanet edilen paranın miktarını daha da arttırmaya zorluyordu. Bu durumdan çıkar sağlamayan bir aracı olarak kalmayı kabullenemedi ve onu, ilerdeki günlerde bir caniye dönüştürecek olan bu temposu ve heyecanı yüksek olan faaliyetlere daldı.

Birkaç ayda vergileri ödedi ve gereken parayı, nerden bulduğunu kimse bilemedi. Sonra kendini ve tüm enerjisini, işine verdi. Kısa süre içinde, küçük çalışma odası büyük bir gelişmeye tanık oldu ve bir gün ofisinin kapılarını, Marsilya'nın noteri olarak açtı. Her gün fazlalaşan müşteri portföyü oluşturdu. Yöntemi çok basitti; hiçbir müşteriyi kaçırmazdı ve tüm talepleri yerine getirirdi. Borç almak isteyenler hep ona geliyor, parasını kim ona emanet ederse, kârlı bir yatırım yap-

mış oluyordu. Bu şekilde ofisi, muazzam bir para hareketinin merkezi olmuştu.

İlk günlerde Douglas'ın başarısı, biraz şaşkınlık yarattı. Dikkatsiz ve çok hızlı olduğu, ayrıca büyük risklerin altına girdiği söyleniyordu. İşini büyütünce bütün isteklere cevap verebilecek şekilde oluşturduğu bu sistemi, kimse anlayamıyordu. Diğer yandan Douglas, sade ve mütevazı bir hayat yaşayarak, insanların kafasındaki soru işaretlerini siliyordu. Herkesin çok zengin zannettiği Douglas, çok sade giyinerek hiçbir lüks gösterisi yapmıyor ve kişisel zevklerini yaşamıyordu. Buna rağmen Douglas'ın, küçük bir kentsoylu gibi yaşadığı bu tarzın, kötü ve basit bir kaynaktan beslendiğini herkes biliyordu. Çok merhametli biriydi ve büyük miktarlarda sadaka verirdi. Kiliseye gittiğinde, saatlerce dizleri üzerinde dua ederdi. Bu şekilde itibarı, her geçen gün daha da sağlamlaşan dürüst bir adam olarak tanınıyordu. Saygın ve sevilen bir adam olmuştu.

Bu sonuca ulaşması, yaklaşık altı yılını aldı. Bu süre boyunca, Marsilya'nın başnoteri idi. Para işleten insanlar arasında, müşterisi en fazla olan ve en çok işlem yapılan ofis, Douglas'ın ofisiydi. Zengin adamlar, ahlaklı ve dine inanan noterleri olduğu için Douglas'la gurur duyuyorlardı. Soylu sınıfı ve kilise de onu destekliyordu. Tüccarlar, onun dürüstlüğüne ve sadakatine, sonsuz güven duyuyorlardı. Bulunduğu mevkiyi adeta fethetmiş olan Douglas, bunun imkânlarını coşkuyla kullanıyordu.

O sıralarda, yaklaşık kırk beş yaşındaydı. Kısa boylu ve şişman sayılacak kadar yapılı bir adamdı. Her zaman tıraşlı olan yüzü, bir ölünün yüzü gibi mat ve solgundu. Sadece gözleri hayattaydı. Onu görenler, bankacı olmuş bir kilise görevlisi zannederlerdi.

Yumuşak görüntüsünün altında, sessiz bir hırs ve görünmez bir ateş vardı. Uyuyor gibi gözüken bu savaşçının damarlarındaki kan, çok hızlı dolaşıyordu. Monoton bir ses tonuyla konuşurken, zaman zaman kendisini tetikleyen bu hırsını, elinde olmadan belli ederdi.

Günün her saati, basit döşenmiş soğuk görünümlü ofisinde olurdu. Bekleme odasında, daima onu bekleyen birkaç rahip veya kilise görevlisi olurdu. Zaten bu ofisin kapıları, hep açıktı ve patrona ulaşmak çok kolaydı. Merhametini, lükse olan nefretini ve temiz yüreğini sergilerken, biraz abartıyordu.

Marius'un, bu adama karşı gerçek bir sempatisi vardı. Onun, bu yalın ve dürüst haline hayranlık duyan Marius, sık sık ziyaretine gitmekten zevk alıyordu.

O gün Bay Martelly'nin yolladığı konu hakkında Bay Douglas'la görüştükten sonra sözlerine başlamakta tereddüt eden Marius:

"Sizinle özel bir konuyu konuşmak için biraz daha vaktinizi alacağım, ancak sizi rahatsız etmekten çekiniyorum," dedi.

"Elbette sevgili dostum! Size nasıl yardımcı olabilirim? Zaten size, yardım teklif etmiş ve ofisimin kapılarını da açmıştım," dedi kibarca.

"Evet, birkaç ay önce bana yaptığınız nazik teklifinizi hatırlıyorum ve size de hatırlatmak istemiştim."

"Size, benimle birlikte para kazanmanızın, size bağlı olduğunu söylemiştim. Sizin gibi dürüstlüğü, cesareti ve iyiliği herkes tarafından bilinen birine yardım etmek, beni mutlu eder demiştim. O gün söylediklerimi, bugün de tekrarlıyorum."

Marius, "Size minnettarım ve teklifinizi kabul ediyorum," diyebildi sadece. Douglas'ın açık ve cömert davranışları, onu çok duygulandırmıştı.

Douglas, genç adamın sözlerini duyunca çok mutlu oldu ve heyecanla sandalyesini çevirerek, Marius'a oturmasını işaret etti.

"Oturun konuşalım," dedi. "Size ayırabileceğim sadece beş dakikam var... Yorgunluğa dayanıklı ve açık sözlü böyle genç adamları severim. Size yardımcı olabilmek, beni ne kadar mutlu eder bilemezsiniz."

Gülümsüyordu ve söylediği her cümle ile Marius'un gururunu okşuyordu.

"İşte durum, bundan ibaret..." diye sözlerine devam etti. "Benim müşterilerimin hepsi, Marsilya'da yaşamadıkları için işlemleri kolaylaştıracak bir yöntem bulmak zorunda kaldım. Burada olmayan müşterilerimi temsil eden ve temsil ettikleri insanların menfaatlerini koruyan, birkaç yetkili vekili işe aldım. Bir müşterim, herhangi bir sebeple, kendi işlerini takip edemediğinde, ona sadık kalacak ve yetkilerini dürüstçe kullanacak bir vekil bulmam konusunda, bana genel bir vekalet veriyor. Çalışkan ve dürüst biri olduğunuzu biliyorum ve size portföyümde bulunan iki ya da üç müşterimi temsil etmenizi teklif ediyorum. Evraklara, sadece isminizi ekleriz, yaptığınız her işlem için de yüzde beş kazanacaksınız."

Douglas, sakin ve normal bir ses tonuyla konuşuyordu. Marius, bu işin sorumluluğundan korkmakla beraber; kendine, dürüstlüğüne ve zekâsına güvendiği için tereddüt etmeden kabul etti.

"Emrinizdeyim efendim," dedi Douglas'a. "Siz sadece beni yönlendirin ve fikir verin. Sizin tüm istediklerinizi yerine getireceğimden, kuşkunuz olmasın."

Noter, ayağa kalkarak:

"Başlangıçta size çok yük vermemek için, sadece iki müşteriye vekil olmanızı istiyorum," dedi.

Evraklar arasından iki dosya seçti ve masasına oturarak okuduğu vekaletlere, Marius'un adını ekledi. Bu evraklar, vekil olan kişiye, alış ve satış yetkisi, ipotek koyma ve mahkemeye çıkma yetkisi gibi sınırsız yetkiler veriyordu.

Okumayı bitirdikten sonra noter:

"Şimdi, temsil edeceğiniz kişiler hakkında, size biraz bilgi vermem gerek," dedi ve vekaletnamelerden birini Marius'a uzattı.

"Önce, Lambesc'ten, müşterim ve aynı zamanda dostum olan Bay Authier'in vekaletnamesi. O, bugünlerde Cherbourg'ta bulunuyor ve yakında kendisine kalan büyük bir mirası, tahsil etmek üzere New York'a gidecekmiş. Marsilya'dan ayrılmadan önce de Rome meydanında bir apartman satın almıştı. O yokken bu binayı, siz yöneteceksiniz. Aslında Bay

Authier, talimatları yarın yollayacak bana ve ben de o zaman size daha detaylı bilgi aktaracağım."

Sonra ikinci vekaletnameyi aldı eline:

"Şimdi bu," diye devam etti, "Toulon'nun eski tüccar Bay Mouttet'in vekaletnamesi. O bende bir meblağı bıraktı ve benden, Saint-Just Mahallesi'nde bulunan bir evin ipoteğini almamı istedi. Mouttet bana biraz daha yatırım yolladı geçen gün ve onlarla yatırım yapmak istedi. Damla hastalığı sakat bıraktığı için, benden, onun yerinde imza atabilecek, yetkili bir vekil bulmamı istedi... yarın gelin ve her iki mesele hakkında son anlaşmamızı yapalım."

Douglas, Marius'u uğurlamak için ayağa kalkarak, kapıda onunla kibar bir tavırla, sıkı ve samimi bir şekilde tokalaştı. Genç adam, olayların gelişme hızından şaşkına dönmüş bir halde gitti. Noterin, kendisine kolaylıkla verdiği bu büyük sorumluluğu düşündükçe, şaşkınlığı daha da artıyordu. Marius, altında kaldığını hissettiği bu ağır yükten, biraz tedirgin olmuştu.

VI
Marius'un Bir Ev Ve Bir Adam Arama Çabaları Başarısızlıkla Sonuçlanıyor

Marius, ertesi gün son talimatları almak üzere Douglas'a gitti.

Genç adamı gülümseyerek karşılayan noter, "Siz, tam zamanında geldiniz. Sizinle, çok iyi işler yapacağız, göreceksiniz. Sizi zengin etmek istiyorum. Lütfen oturun şöyle. Hemen size döneceğim," dedi.

Douglas, ofisinin bir köşesinde, bayat ekmek, biraz su ve biraz cevizden oluşan öğlen yemeğini yiyordu. Bu kanaatkârlık, Marius'u duygulandırdı ve bir gün önce hissettiği endişeleri yok etti. Bu kadar ağırbaşlı bir adam, onu kötü bir duruma itmezdi. Douglas, gerçekten temiz kalpli, sadık ruhlu,

dürüsttü. Üstelik işine, bir rahibin Tanrı'ya olan bağlılığı kadar bağlıydı.

Noter, cevizleri yemeyi bitirdikten sonra:

"Evet, şimdi konuşabiliriz. Bay Authier'den bir mektup aldım. İpotekli olan binasının rehin edilmesini istiyor. Yolculuğu için paraya ihtiyacı var. İşte mektubu burada," dedi.

Marius, Douglas'ın verdiği mektubu aldı ve bir alışkanlıkla zarfın üzerindeki pullara bakarken:

Noter, heyecanla, "Bu mektup, büyük bir zarf içinde başka evraklarla geldi bana," dedi.

Genç adam bir an kızardı. Yeni patronunu kırmış olmaktan korkuyordu. Bay Authier'in mektubunu okudu. De Rome Caddesi'ndeki evi, teminat göstererek borç para almak istiyordu ve Douglas'tan ondaki vekaletini kullanarak, parayı en kısa sürede kendisine yollamasını rica ediyordu. Marius, mektubu okumayı bitirdikten sonra noter, "İşte, iş hazır," dedi. "Bay Mouttet, ona sağlam ve kazançlı bir yatırım bulmam için her gün beni sıkıştırıyordu. Bugünden itibaren borç veren ve borç alan olmak üzere iki taraflı müşterilerin vekili sıfatıyla, her ikisini de aynı anda memnun edebileceksiniz. Siz, bana sadece imzanızı verin ve Bay Authier'e Bay Mouttet'in bende bıraktığı parayı yollarım."

Marius, Douglas'ın çok hızlı davrandığını düşünüyordu. Oysa Marius, binaları görmek ve temsil edeceği insanlarla, en azından bir kere yazışmak isterdi. Tabi ki noterin iyi niyetinden emindi fakat içinde, sebebini bilmediği bir korku vardı, sanki görünmeyen bir çukura düşüyordu. Bir gün önce hissettiği tedirginliği, yeniden hissetmeye başladı. Douglas'ın yumuşak sesi ve gülümsemeleri, Marius'un kafasını karıştırıyordu. Aslında, içindeki hisleri tarif edemiyordu ve ayıp olmasın diye bir karşılık vermek istedi.

Noter, Marius'un imzalaması gereken kâğıtları hazırlamıştı. Bir an durdu.

"Lanet olsun! Bir evrak eksik. Onu almak için, ipotek bürosundaki memurlarımdan birini yollayacağım."

Douglas'ın canı çok sıkılmıştı ve Marius, içgüdüsel olarak içinde hissettiği tedirginlikle, aniden ayağa kalktı.

Marius, "Ben, daha fazla bekleyemem! Çoktan Bay Martelly'de olmam gerekiyordu. Bu evrakların imzalanmasını, pazartesi gününe erteleyelim lütfen," dedi.

Noter isteksizce, "Peki, aslında bu işlemin bugün bitmesini tercih ederdim. Bay Authier'in nasıl acelesi olduğunu siz de gördünüz. Neyse, öbür gün gelin."

Marius, yolda giderken rahatlamış bir şekilde nefes aldı. Kendini bir çocuk gibi hissetti ve içinde hissettiği, o belirsiz şüpheler nedeniyle kızardı. Gölgesinden korkmuş gibi ürkek bir halde omuzlarını kaldırdı ve oradan kaçarcasına uzaklaştı. Diğer taraftan, önünde iki gün zamanı olduğu için memnundu. Böylece düşünme fırsatı olacak ve belki de tedirginliğinden kurtulacaktı.

Marius, o gün öğleden sonra Marsilya'dan, aynı gün tekrar dönmek üzere şehre gelen ve işsiz güçsüz bir halde şehirde dolaşan Bay de Girousse'un, "Merhaba," demek üzere ofisini ziyaret etmesine çok sevindi.

Yaşlı kont, memura, "Ah! Sevgili dostum, fakir olduğunuz ve ekmek paranızı çalışarak kazandığınız için ne kadar şanslısınız. Benim ne kadar sıkıldığımı, tahmin bile edemezsiniz. İmkânım olsaydı, ağabeyinizin yerini alırdım. Bence hayat, hapiste çok daha eğlenceli olurdu," dedi

Marius, kontun bu garip arzusuna gülümsedi.

Kont, "Phillipe'in davası, bir ay boyunca yaşamama yardım etti. Hayatım boyunca, böyle aptalca ve rezilce bir manzaraya tanık olmadım. Mahkeme sırasında ayağa kalkıp, tüm bildiklerimi ve düşündüklerimi söylemeyi o kadar çok istedim ki... Ama bunu yapsaydım eğer, bana zorla deli gömleği giydirirlerdi mutlaka. Artık Lambesc'te yaşanmaz."

Bay de Girousse, ofisine geldiğinden beri Marius'un kafasındaki tek düşünce, ondan Bay Authier hakkında bilgi almaktı. Douglas'ın söylediğine göre Lambesc'te yaşayan Bay Authier'i, aynı şehirde yaşadıklarına göre Bay Girousse mutlaka tanırdı. Umursamaz görünmeye çalışarak:

"Fakat, Lambesc'te yaşayan zengin adamlar var, onlara giderseniz canınız sıkılmaz. Bay Authier'i tanımıyor musunuz? Sanırım o, size yakın oturuyor?"

Yaşlı centilmen hafızasını yoklarken, adamın ismini de yüksek sesle mırıldanıyordu. "Bay Authier, Bay Authier..... Lambesc'te yaşayanlar arasında, bu isimde kimseyi tanımıyorum. Bu bay, mal sahibi midir acaba?"

"Evet... Çok büyük bir mülkü olmalı. Yakın zamanda Marsilya'da, sizin konağınıza yakın bir ev aldı."

Bay de Girousse, hâlâ hafızasındaki isimleri yokluyordu.

En sonunda, "Yanılıyorsunuz genç dostum, kesinlikle bu isimde kimseyi tanımıyorum. Lambesc'te hiçbir mal sahibinin adı Bay Authier değil, çünkü eğlenmek için orda yaşayan herkesin isimlerini öğrenmek istemiştim. Tabi ki insanın, kafasını bir şekilde dağıtması gerek."

Marius, yüzü sararmış bir şekilde, "Ama söz konusu Bay Authier'e yeni miras kalmış. Şu anda o Cherbourg'ta bulunuyor ve yakında New York'a gidecek, çünkü miras bırakan akrabası orda yaşıyordu."

Yaşlı kont, bir kahkaha attı.

"Siz ne masalı anlatıyorsunuz bana? Lambesc'te, hem de komşularımdan birine, Amerika'da yaşayan bir yakınından miras kaldığını duymayacağımı, bu küçücük şehirde çıkacak dedikoduları bilmeyeceğimi ve bunlardan etkilenmeyeceğimi nasıl düşünebilirsiniz? Size tekrar ediyorum. Lambesc'te Authier adında biri, hiç olmadı ve hiç kimse, vodvil kadar eğlenceli, böyle bir miras komedisi yaşamadı."

Marius, yıkılmıştı. Bu akıllı, ihtiyar kontun sözleri, çok mantıklıydı ve bu hikâyede sadece Douglas yalancı olabilirdi. Buna rağmen, genç adam bu konuda daha fazla düşünmek istemiyordu.

Bay de Girousse, meraklı bir ifade ile, "Neden bu kadar ilgilendiniz Bay Authier ile?" diye sordu.

Marius, "Hiç..." diye mırıldandı. "Arkadaşlarımdan birisi, bana bu adamdan söz etmişti, belki de ben şehrin adını yanlış hatırlıyorum."

Marius'un vicdanı, hâlâ Douglas'ı suçlamaya elvermiyordu. Kafasındaki uğultu, durumu net bir şekilde anlamasını engelliyordu. Genç adam, Bay de Girousse'la vedalaşıp onu uğurlarken, hâlâ biraz tedirgindi.

"Görüşmek üzere dostum! Bir gün bana gelin, sizinle av sezonunu açalım. Bu, beni çok mutlu eder."

Marius, uzaklaşan yaşlı kontun arkasından bakarken, acılı bir şaşkınlık içindeydi. Mutlaka bir yanlış anlama olmalıydı. Bu durumun, Douglas tarafından mutlaka bir açıklaması olmalıydı. Fakat Bay de Girousse'un tahminleri, çok net ve kesindi. Bay Authier, Lambesc'te tanınmıyordu. Belki de Douglas, başka bir sebep için yalan söylemişti. Genç adam, bu yalanın sonuçlarını düşünmek bile istemedi. Ayaklarının, kendisini büyük bir çukurun kenarına kadar getirdiğini anlıyor ve bir süredir notere karşı içinde oluşan huzursuzluğun nedenini, şimdi anlayabiliyordu. Diğer yandan, henüz her şey, sadece şüpheden ibaretti. Marius, tüm doğruları ortaya çıkarmadan hiçbir anlaşma imzalamamak üzere, kendi kendine söz verdi. Üstelik, en küçük bir ithamın, bir iddianın, birdenbire çığ gibi büyüyeceğini ve çok ciddi durumlara dönüşeceğini biliyordu. Bu yüzden şüphelerini belli etmeden ve kimseyi, bir şeye zorlamadan çok dikkatli davranmaya karar verdi.

Ertesi günün, pazar günü olmasından faydalanan Marius, Douglas'ın sözlerine göre Bay Authier'in Rome Mahallesi'nde bulunan binasına gitti. Oldukça büyük olan ve güzel görünen binada, çeşitli kiracılar vardı. Marius, yetkili vekil olarak her kiracıyı, ustaca sorguladı. Konuştuğu kiracılardan hiçbirinin, Bay Authier'i tanımadığına hatta hiç görmediğine ve her şeyi, Noter Douglas'la hallettiklerine emin oldu.

Genç adam, şüphelerinde haklı olduğundan emin olmuştu artık. Son bir deneme daha yapmak istedi ve görüştüğü kiracıların birinden, adresini aldığı binanın, eski sahibini görmeye gitti. Oldukça yakın bir adreste oturan bu adamın ismi Landrol'dü.

Adamı bulduğunda Marius, "Bayım! Bay Authier beni, kendisine sattığınız binayı yönetmekle görevlendirdi. Bu

yüzden kira fiyatları hakkında sizden biraz bilgi almak istemiştim," dedi.

Bay Landrol, Marius'un tüm sorularını cevapladı ve istediği bütün bilgileri ona verdi.

Marius, çok dikkatli davranıyordu. Bir süre, havadan sudan söz ettikten sonra ustalıkla konuyu, ziyaretin gerçek sebebine getirdi.

"Çok teşekkür ederim ve sizi rahatsız ettiğim için de özür dilerim, fakat sorun, burada olmayan birini yani Bay Authier'i göremeyişimden kaynaklanıyor. Ben de sizin, bana ondan söz edebileceğinizi ve biliyorsanız eğer onun niyetini, bana anlatabileceğinizi düşünmüştüm."

"Ama ben Bay Authier diye birini tanımıyorum ki, bu adamı hiç görmedim bile. İşlemlerin hepsini, bana gerekli tüm resmi evrakı, Bay Douglas hazırladı ve işlemleri onunla hallettik."

"Ah! Ben mantıklı olarak, Bay Douglas'ın binayı ziyaret ettiğini zannettim."

"Hayır, öyle değil. Bay Authier'in altı aydan daha uzun zamandır Amerika'da olduğunu siz bilmiyor musunuz? Apartmanı, Bay Douglas ziyaret etti ve burayı, vekalet ettiği müşterisinin adına satın aldı."

Marius, neredeyse sırrını ağzından kaçıracaktı. Noter, daha dün kendisine Bay Authier'in bir bina satın almak için Lambesc'ten geldiğini söylemişti. Bay Douglas'ın yalanı, apaçık ortadaydı. Authier, altı aydan beri hem New York'ta hem de Cherbourg'ta para bekliyor olamazdı. Bu adam, ne Lambesc'te, ne New York'ta ne de başka bir yerde vardı. O, tamamen noterin amaçları için yaratılan, hayali bir adamdı. Cani bir sebep için Douglas'ın kurguladığı bir hayal kuklasıydı. O an Marius'un gözlerindeki perde kalktı ve adına düzenlenen vekaletname ile bir sahtekârlığa aracı olduğunu anladı ve, "Yaptığı sahtekârlık, bu adamı ağır bir hapis cezasına doğru götürüyor," diye düşündü.

Marius, bu düşüncelerle sarsılırken, yüzü kızarmaya başladı. Bir an kendini suçlu hissetti. Temsil ettiği kişi hakkında,

çok az bilgi sahibi olmasına hayret eden ve yüzüne tuhaf tuhaf bakan Landrol'a fısıltı halinde teşekkür ederek oradan ayrıldı.

Marius, sokakta tek başına yürürken, içindeki mücadeleden kurtuldu ve elindeki kanıtlara bakarak, gerçeği kabul etti. Üzerinde taşıdığı sahte evrakı, ancak Douglas düzenleyebilirdi. Fakat genç adam, onun bu sahtekârlığı yapmasının sebebini anlayamıyordu. Binanın bedeli, eski sahibine eksiksiz ödenmişti. Sonunda Marius, noterin kendi servetini saklamak için malı, gerçekte var olmayan biri adına aldığını düşünmek zorunda kaldı. Bu açıklama, dine bağlı ve dürüst biri olarak bilinen Douglas'ın, gerçek bir sahtekâr olduğunu ispatlıyordu.

Marius, bir an Toulon'daki eski tüccar Mouttet'in de bir hayal ürünü olmasından endişeleniyordu. Bu endişesinden kurtulmak için uzun süre Toulon'da yaşamış olan bir dostuna gitti ve ona sordu. Mouttet adında birinin gerçekten var olduğunu ve Douglas'ın müşterisi olduğunu öğrenince çok rahatladı. Ancak, Marius, hâlâ şüphelerinden tam anlamıyla kurtulabilmiş değildi. Bu yüzden Mouttet'in sahip olduğu ve üzerinde ipotek bulunan binayı görmek istedi. Bütün sabahını, boşu boşuna bu adamı aramakla geçirdiği gibi öğleden sonrasını da bu adamın evini bulmak için harcayacaktı.

Çocukluğunu, Saint-Just Mahallesi'ndeki annesinin eski kasaba evinde geçiren Marius, o kıyının kenarında bulunan bütün evleri bilirdi. Douglas'ın, Mouttet adına olduğunu ve borç para karşılığında üzerine ipotek koyduğunu iddia ettiği söz konusu binanın sahibi Bay Giraud'tu. Marius çocukken, Bay Giraud'la oyun oynardı. Vakit kaybetmeden oraya gitti ve sanki geçerken bir, "Merhaba," demek üzere uğramış gibi davrandı.

Eylül ayının ortalarıydı. Deniz, bir yandan dingin ve hareketsiz görüntüsüyle, uyuyormuş gibi görünürken, diğer yandan da ufka kadar serilmiş, mavi renkli, kocaman bir halıyı andırıyordu. Güneşin, sapsarı ışıklarıyla yarattığı boğucu sıcağa rağmen arada sırada kıyıdan gelen esintiler, çam ağaçla-

rını hafifçe hareketlendiriyordu. Bebekken annesinin kendisini büyüttüğü evin yanından geçerken, Marius'un yüreği acıyla burkuldu ve genç adam, o an hıçkırıklarına engel olmadı. Bu yakıcı güneşin yarattığı sessizliğin ortasında, içindeki keder gözyaşlarına dönüşerek, teker teker toprağa düşerken, sevdiği bu kutsal kadının, kadife sesini kulaklarında duyar gibi oldu. Annesinin hatırası, sırtında taşıdığı bu yükü hafifletiyor, üstlendiği ağabeyini kurtarma görevi için kendisine destek oluyordu.

Giraud, onu olağanüstü bir sıcaklıkla karşıladı.

"Artık sizi göremez olduk, arada sırada üzüntülerinize teselli bulmak için buraya gelin. Bu evde, güzel zaman geçirmenizi sağlayacak, sadık dostlarınız var," dedi Marius'a.

Marius, bu samimi karşılamadan dolayı çok duygulanmıştı. Hayatın iğrenç yönleriyle yüz yüze geldiğinden beri, insancıl olmaktan, iyi insanların varlığından şüphe ediyordu artık. Giraud'la sohbet ettiği bir saat boyunca, ziyaretinin gerçek sebebini unutan Marius, hassas bir şekilde kafasındaki soruları sormayı düşünürken, Giraud anlattıklarıyla ona beklediği cevapları verdi.

"Gördüğünüz gibi, burada mutlu yaşıyoruz. Zengin değiliz, fakat sahip olduğumuz bu birkaç dönüm arazi, bizim ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetiyor."

"Sizi sıkıntıda zannetmiştim, hasat kötü müydü?" diye sordu Marius.

Giraud, şaşkın bir tavırla genç adama, "Sıkıntıda? Hayır sıkıntıda değiliz... Neden böyle söylüyorsunuz?" diye sordu.

Marius, yine yüzünün kızardığını hissetti bir an.

"Özür dilerim efendim, işinize karışıyor gibi olmak istemiyorum ama son hasatların iyi olmamasından dolayı, malınızı ipoteğe koymak zorunda kaldığınızı söylediler bana."

Bu sözler üzerine bir kahkaha atan Giraud:

"Size bunu söyleyen çok yanılmış genç dostum! Tanrı'ya şükürler olsun ki toprağımızın bir parçası bile hacizde değil," dedi.

Marius, biraz daha ısrar etmekte sakınca görmedi.

"Fakat bana ipotek koyan kişinin Noter Douglas olduğunu söylediler," dedi.

Giraud, hâlâ yüksek sesle ve gevrek gevrek gülüyordu.

"Bay Douglas, kutsal bir adamdır ama ipotek edilen evin, benim evim olmadığından emin olabilirsiniz."

Marius, dün Giraud'un sahip olduğu evin, ipotek konulmak üzere teminat gösterildiği anlaşmayı görmüştü. Hatta onda Giraud'un imzası da vardı. Bu duruma göre Douglas, bir sahtekârlık daha yapmış olmalıydı ve bu yaptığının, öncekinden daha kolay bir açıklaması yoktu. Mutlaka borç alacak olan Mouttet'in parasını da kendi cebine koymuş olmalıydı.

Marius, karşılaştığı bütün olaylardan sonra kafası karışmış bir halde yürüyordu. Her şeyi ortaya çıkarmadan önce iyice düşünmeliydi. Authier diye biri yoktu. Mouttet'in borcuna karşılık, ipotek konulan ev de yoktu, çünkü Giraud, bu evin kendisine ait olduğunu ve borcu olmadığını kesin bir şekilde söylüyordu. Bu tablodaki büyük uçurumları görmezden gelemezdi. Pazartesi gecesi hastalanan Marius, sabaha kadar ateşler içinde kıvranmasına rağmen notere gitmeye karar verdi.

VII
Sarık Giymekle Hoca Olunmaz

Marius, noterin ofisine girdiğinde, soğuk görünümlü, bu büyük odalarda hissedilen ulvi sessizliğin; bir suç makinesi gibi çalışan Douglas'la nasıl tezat oluşturduğunu düşünmekten kendini alamadı. Bu kadar ikiyüzlülüğe alışamıyordu. Marius, o anda ofisteki duvarların bile Douglas'ın alçaklıklarını haykırmasını isterdi. Çalışan memurların sakin hareketleri ve bu ofisin dürüst görünümü, onu çok üzüyor, yüreğine acı veren şüpheler içinde kıvranıyordu.

Bekleme odasında, solgun ve üzgün bir halde otururken, ofisinin açık olan kapısından Douglas'ı gördü.

"Buyurun, buyurun. Beni rahatsız etmiyorsunuz... Bir dakika sonra sizinleyim," diye seslendi.

Bu sözleri üzerine Marius, Douglas'ın ofisine girdi. Odada beş veya altı rahip vardı. Bunlardan biri de Rahip Donadei idi. Bu sevecen rahip, sesiyle ve duygulu bakışlarıyla notere iltifat ederken, bütün sevimliliği ile de sadaka istemeye gelmişti.

"Siz, bizim dostlarımızdan birisiniz ve ne zaman ruhani çevremizin sadaka kutusu boşalırsa, size geliyoruz."

Douglas, ayağa kalkarken, "İyi yapıyorsunuz bayım," dedi.

Çekmecenin birinden birkaç altın aldı ve:

"Size ne kadar lazım?" diye rahibe sordu.

Rahip Donadei, yumuşak bir sesle, "Beş yüz frankın bize yeteceğini sanıyorum. Dine bağlı ve saygın insanların yardımlarına çok ihtiyacımız var."

Douglas, rahibin lafını kesti:

"İşte beş yüz frank," dedi ve daha az titreyen bir sesle, "Benim için dua edin peder," dedi.

Tüm rahipler, ayağa kalktılar. Teşekkür ederek noterin çevresini sardılar. Tanrı adına, onu kutsamak için bir seremoni yapıyorlardı adeta. Douglas ise, bembeyaz yüzüyle ayağa kalkmış, duaları dinliyordu. Marius, bir an Douglas'ın dudaklarının ve gözkapaklarının, sanki hafifçe titrediğini gördü. Rahibin kibar övgüleri, gurur okşayan, yapmacık gösterisi bitmiyordu.

"Tanrı, size dürüst insanların duyduğu huzur ve işinize bereket vererek, bu verdiklerinizi, fazlasıyla size iade ediyor zaten... Ah!! Bayım! Siz, bu yüzyılda ve maddi değerlerin öne çıktığı bu şehirde, örnek bir insansınız. Keşke, sizin merhametiniz ve iyi kalbiniz, tüccarlarda olsaydı ve keşke onlar, sizin mütevazı hayatınızdan örnek alabilselerdi. O zaman Marsilya'da yaşayan insanların yarattığı bu çirkin sahnelere tanık olmazdık."

Douglas, biraz keyifsiz görünüyordu. Rahibin abartılı övgüleri, onu huzursuz etmişti. Sözünü keserek, sabırsız hareketlerle onu kapıya doğru uğurlamaya çalışıyordu ve:

"Hayır, hayır! Ben, aziz değilim... Tanrı'nın merhametine ve lütfuna, herkesin ihtiyacı vardır. Bana minnet borcunuz olduğunu düşünüyorsanız, bana dua ederek bunu ödeyebilirsiniz."

Rahipler, başlarını hafifçe eğerek, son bir selam verdiler ve oradan ayrıldılar.

Marius, ofisin bir köşesinde beklerken, bu sahneye sessizce tanık oldu. Gözlerinin önünde sergilenen bu komedi, onu iğrendiriyordu adeta. Belki de Douglas, çaldığı paralardan dolayı böyle cömert davranarak, Tanrı'nın affını satın aldığına inanıyordu. Dertte olanlara yardım eden, iyi kalpli, dindar olan işte bu kutsal adam, ikiyüzlülüğünün ve sahtekârlıklarının günahından, sadaka verdiği kilisede, kendisi için dua edilmesini sağlayarak kurtulacağını düşünen biriydi.

Marius, şaşkınlığını üzerinden attıktan sonra, kendi görevini hatırlayarak, bir an önce harekete geçmek istedi. Noter, gülümseyerek ve kollarını iki yana açmış bir şekilde kendisine doğru yaklaşırken Marius, sert bakışlarla gözlerini ona dikerek, sinirli bir tonla:

"Kapıyı kapatın!" dedi.

Douglas, sanki baskına uğramış gibi şaşkındı ve söyleniileni yaparak, kapıyı kapattı.

Marius, emir verir gibi, "Kilitleyin!" dedi. "Sizinle konuşmamız gerek,"

Douglas kapıyı kilitledikten sonra, şaşkın ve sinirlenmiş bir şekilde, masasına döndü.

"Neyiniz var ki sevgili dostum?" diye sordu.

Acıma duygusunun verdiği tereddütü yüzünden, Marius kısa bir süre sessiz kaldı.

"Aslında haklısınız. İşler hakkında yalnız konuşmamız gerek... Eee, hazır mısınız? Authier'in evine, Mouttet adına ipotek koymak için eksik evrakları tamamladım. Şimdi sadece imzanıza ihtiyacım var. Acele etmeliyiz biliyorsunuz. Daha bu sabah Bay Authier'den, acilen para istediğini belirten, yeni bir mektup aldım. Zavallı adam, istediği parayı yollamam için yalvarıyordu."

Noter, ayağa kalkarak, masasındaki bazı evrakları açtı ve mürekkep hokkasına bir tüy batırarak, imzalaması için Marius'a uzattı.

"İmzalayın," dedi sadece.

Marius, Douglas'ın her hareketini sessizce izliyordu. Evrakları imzalaması için noterin kendisine uzattığı tüyü almak yerine, onun suratına dik dik bakarak, sakin bir sesle:

"Dün, de Rome meydanındaki binayı görmeye gittim. Eski bina sahibiyle ve kiracılarla tanıştım ve onlardan, Bay Authier'i hiç tanımadıklarını öğrendim," dedi.

Duyduğu sözler karşısında, Douglas'ın yüzü sarardı ve dudakları, Marius'un daha önce de tanık olduğu şekilde titremeye başladı. Marius'a uzattığı evrakları aldı ve tüyü masanın üzerine bırakırken, mırıldanmaya başladı:

"Ah!.. Bu, beni çok şaşırttı."

"Önceki gün, Lambesc'in zengin yerlilerinden Bay de Girousse, beni ziyaret etti. O da bana Authier adında bir komşuları olmadığını ve yaşadığı kentte, bu isimde birinin kesinlikle oturmadığını söyledi," diye devam etti Marius.

Noter, cevap veremedi. Sararmış bir halde tüm vücudu titreyerek, görmeyen gözlerle belirsiz bir noktaya bakıyordu. Çaresizce, bu durumdan kurtulma yolu arıyordu.

"Daha sonra Saint-Just meydanına gittim," diyerek, sözlerine acımasızca devam etti Marius. "Mouttet adındaki müşterinizin üzerine ipotekli diye bana tarif ettiğiniz ev, Bay Giraud adındaki annemin eski bir dostuna ait. Bay Giraud'un bizzat kendisi, bana o mülkün üzerinde, herhangi bir bağ veya kısıtlama olmadığını söyledi. Şimdi size soruyorum: Neye inanmam gerek sizce?"

Ve Douglas, sessizliğini sürdürünce,

"Eee?" diye çıkıştı Marius. "Eğer cevap vermeyi reddediyorsanız veya verecek bir cevabınız yoksa, ben size fikrimi söyleyeceğim. Sizin Bay Authier, hiç var olmadı. O, utanç verici trafiğinizi daha kolay yönlendirmek için sizin yarattığınız bir kukladır. Ayrıca, Mouttet'ten aldığınız parayı da cebinize attınız ve karşılığında, hiçbir mülkü ipotek etmediniz.

Bu güzel sonuca varabilmek için, yaptığınız çeşitli sahtekârlıklar, yetmediği gibi bugün başkalarını da kendi kazancınızı arttırmak adına, bunu yapmaya teşvik ediyorsunuz."

Hiç hareket etmeden duran Douglas'ın sakinliği karşısında, kendini cansız bir duvarla konuşuyormuş gibi hisseden Marius, daha da öfkelendi.

"Suçlarınızdan dolayı sizi yargılamak, benim görevim değil," dedi daha da öfkeli bir sesle. "Fakat, bana karşı alçakça davranışınızın hesabını sorabilirim size. Nasıl? Gözünüzü kırpmadan, iğrenç işlerinize bulaştırmak isteyerek, beni de tehlikeye atabilirdiniz. Bana dostça davranıyorsunuz, üstelik benim bir işçi olduğumu ve durumumu da biliyorsunuz. Bütün bunlardan sonra namussuz olduğunuzu suratınıza haykırmak, benim hakkım değil mi?"

Noter, sabit bakışlarla Marius'u dinlemeyi sürdürdü.

"Ve biraz önce," diye devam etti Marius, "Sizin için Tanrı'dan lütuf isteyen rahipler, buradaydı... Ah! Kabul etmeliyim ki rolünüzü profesyonelce oynadınız. Marsilya'da bir tek ben sizin gerçek yüzünüzü biliyorum. Herkesi öyle ustaca kandırdınız ki, işlediğiniz suçları, herkesin içinde yüksek sesle söylesem, belki de beni taşlayarak öldürürler. Herkesin saygı gösterdiği, dindar, dürüst olan bu adamın, gizli kapaklı bir şekilde, böylesine utanç verici işler yaptığına ve müşterilerini dolandırdığına nasıl inanılır ki! Sizi, karşımda böylesine sakin, alçakgönüllü ve ibadet edercesine insanlara hizmet ederken görünce, ben bile şüphe ederdim. Konuşun şimdi ve kendinizi savunun! Eğer savunabilirseniz tabi!"

Douglas, Marius'un söylediklerini umursamıyor gibi görünerek, eline aldığı zarf açacağını parmakları arasında çevirip duruyordu.

"Size ne söylememi istiyorsunuz ki?" dedi en sonunda. "Siz, bana çocuk muamelesi yapıyorsunuz. Bağırmanızın bitmesini bekliyorum; böylece beni daha sakin dinlersiniz belki."

VIII
Noter Douglas'ın Vurgunları

Douglas, kendisine bir çocuk gibi davrandığını söyleyerek onu suçlayınca, Marius isyan etti ve onu itham edenin, dürüst bir adam olarak, onu yargılayabilme hakkının olduğunu haykırıp, ağzına geleni söyledi. Bu sahtekâr, yaptığı yolsuzluklar yüzünden, suçlanmanın tehlikeli olduğunu biliyor ve bundan kurtulmak için de kimse onu anlamıyormuş gibi davranıyordu.

Genç adam, yeniden bağırmaya başlayacaktı ki noter, sabırsız bir el hareketi yaparak onun sözünü kesti:

"Devamlı siz konuşursanız, tabi ki siz haklı çıkarsınız," dedi Douglas. "Yeterince hakaret ettiniz ve ben, içinizdekileri atın diye, sizi rahat bırakıp lafınızı kesmedim. Lanet olsun! Biraz izin verin ki kendimi savunayım... Elbette yaptığım işlerden haberinizin olmamasını tercih ederdim. Fakat, gerçeğin bir kısmını tahmin edebildiğinize göre, size her şeyi açıklamanın daha doğru olacağına inanıyorum bu aşamada. Akıllı olduğunuzu bildiğim için herkesten çok, sizin beni anlayabileceğinizi umuyorum... Çok bitkinim; teorim başarısızlıkla sonuçlandı ve her şeyi kaybettiğimin farkındayım. Bu yüzden yaptıklarımı, size itiraf etmeye hazırım. Hiç kimsenin zarara uğramasını istemedim. Bütün iyi niyetim ve dostluğumla, size para kazandırmak istedim. Sonuçta beni yargıladığınızda, sadece alçak bir vurguncu olduğumu göreceksiniz... Lütfen dinleyin beni."

Marius sanki kâbus görür gibiydi. Mantıklı konuşan bir deliyi dinler gibi dinliyordu Douglas'ı. Bu adamın huzur veren ses tonu ve sergilediği hafif pişmanlık, oynadığı role kendisinin bile inandığını gösteriyordu. Bunun yanı sıra hüzünlü fakat utanmaz bir şekilde, icat ettiği teorinin başarısız olma nedenlerini de, dürüst bir dâhi gibi açıklamaya çalışıyordu.

"Detaylara girmeyelim," dedi Douglas. "Authier ve Mouttet'in konularını, çok önemli olmadıkları için şimdilik bir kenara bırakalım. Anlamanız gereken şey, kurmayı başarabildiğim, bu büyük ve karmaşık sistemdir... Sakinliğimin sizi şaşırttığını görüyorum ve size tekrarlıyorum: Her şeyi kaybettiğim için, kendimi rahatlıkla tehlikeye atabilirim. Hatta ve hatta size yarattığım sistemi, anlatmaktan zevk duyarım."

Noter, Marius'un karşısında, anlatacak ilginç hikâyesi olan biri gibi duruyordu ve umursamaz bir tavırla, sürekli elinde tuttuğu zarf açıcıyla oynuyordu.

"Öncelikle, noter olduğum göz önüne alındığında, vekillerime ihanet ettiğim ve büyük bir suç işlediğim konusunda, size katıldığımı söylemeliyim. Fakat ben kendimi, her zaman bir bankacı yani para yöneticisi olarak kabul etmişimdir. Özetle, beni sadece bir vurguncu olarak görmeyin lütfen. Eski patronumun yerini aldığımda, bu ofisin çok az müşterisi vardı. İlk hedefim, paraya ihtiyacı olana, borç para bularak; yatırım yapmak isteyenleri, yatırım için yönlendirerek; malını satmak isteyenden alarak; mal almak isteyene satarak bu ofisi, büyük işlemlerin ve para hareketlerinin merkezi haline getirmekti. Serbest kuşları avlayabilmek için, kafesteki kuşların arasında pusuya yatan avcıları taklit ettim. Gerçekte var olmayan, yaklaşık kırk tane hayali insan yarattım ve onların adına her türlü işlem yaptım. İtiraf ediyorum ki Authier de onlardan biriydi. Bu şekilde, çok sayıda hayali bina satın alabildim ve onları, borç karşılığında hayali binalara ipotek koyarak, daha sonra da satın aldım. Portföyümde bulunan çok sayıdaki müşterim sayesinde, para hareketlerimin ve kredilerimin temelini oluşturdum. Böylece kendime, bir sermaye yaptım."

Douglas, çok net bir ses tonuyla konuşuyordu. Kısa bir sessizlikten sonra:

"Para konusunda vurgun yapılmak istendiğinde, çok büyük titizlik gerektiğini bilmelisiniz. Eğer yapmak istediğim diğer işler için gereken parayı bulamasaydım, binalar ipotek-

li olduğu için, ilk yaptığım vurgunculukta kesinlikle tutuklanırdım. Bana göre en basit ve en pratik yöntemleri, kullanıyordum. İpotekli malları, değerine aldıktan sonra sahte ibraname ile serbest bırakıp, daha sonra onları, başka borçlar almak üzere yeniden, garanti olarak gösteriyordum."

"Ama," diye haykırdı Marius. "Bana anlattıklarınız bir rezalet!"

Douglas, sert bir şekilde, "Sizden sözlerimi kesmemenizi rica etmiştim," dedi. "Daha sonra kendimi savunacağım; şimdilik, sadece olayları anlatıyorum... Daha sonra, bu sistemi büyütmek zorunda kaldım... Yarattığım kırk kişi, artık işlemlerim için yetersiz kalıyordu. O yüzden, daha sonra çok başarıyla sonuçlanan, farklı bir yöntem denedim. Borç almak isteyen mal sahiplerinin mallarını, hayali tüccarların adına sözleşme düzenleyerek, malı ipotek ettim. Her yeni ipotekte, sahte bir ibraname ile malı serbest bırakıyordum. Planlarıma göre bu şekilde hiçbir tehlike altına girmezdim.. Anlıyorsunuz, değil mi? Çok kolay!"

"Evet, evet, anlıyorum," dedi Marius. Ona göre artık, Douglas bir deliydi.

"Aslında her ihtiyacım olduğunda, herhangi bir şekilde para topladım. Amacıma ulaşmak için teorimin sonuçlarını kabul etmekle beraber, her zaman engellerden çekinmeden ilerledim... Böylece, hem hayali borçlu, hem de hayali binalar yarattım ve borçlu kişinin gerçekte var olmayan malını ipotek ettim... Paraya çok acil ihtiyacım olduğu zamanlarda da, ani durumları karşılamak için Marsilya'nın en büyük tüccarı adına senetler düzenleyip, bunları kendi adıma ciro ettim... Gördüğünüz gibi, sizden bir şey saklamıyorum ve suçlu olduğumu biliyorum. En şeffaf halimle karşınızda duruyorum, çünkü bu yaptıklarımın sebebini açıklamak istiyorum ve bundan böyle, bu sistemi uygulamaktan vazgeçmem gerektiğini biliyorum."

Marius şaşkın gözlerle ona bakarken, duydukları karşısında dehşete düşmüştü. Douglas'ın zekâsının derinliği, genç adamı ürkütmüştü. Bu garip itiraf, giderek kâbusa dönüşü-

yordu. Sanki birbirini tamamlayan ve gürültüyle çalışan çark dişlilerinin ortasında gibiydi.

"Şimdi benim sistemimi daha iyi anladınız sanıyorum. Ben, bankacı olmak ve elime geçen meblağları artırmak istemiştim. Kendi adıma binalar satın alarak, onları kârla satabileceğimi zannetmiştim. Tüm ihtiyaçlarımı karşılamak üzere yarattığım hayali isimler sayesinde, bir ihtiyaç için bana gelen kimseyi, geri çevirmedim. Duruma göre, borç veren, borç alan, satıcı veya alıcı oluyordum. Şahsi kredimin bana sağladığı ya da hayali isimler sayesinde elime geçen para, sonraki işlemler için bana yetmediği zaman ise ilk aklıma gelen şahısların, akrabalarımın, dostlarımın veya müşterilerimin adına sahte borç senetleri düzenleyerek, o kişilerin mallarını, ipotek ediyor, daha sonra da hazırladığım, yine sahte ibranamelerle, aynı şahıs adına yapılan her iki işlemi sonuçlandırıyordum. Yani ofisim, artık bir banka halini almıştı."

"Dolandırıcılık şirketi, sahtekârlık fabrikası!" diye haykırdı Marius.

Douglas umursamaz bir tavırla, omuzlarını silkerek:

"Sizin, şimdiye kadar beni anlamanız gerekiyordu," dedi. "Ben, hiçbir müşterimi soymadım. Birazdan belki bana hak verirsiniz... Size, en iyi buluşumu anlatacağım. Satın alınan binaları yönetmek, borç alınan meblağlara değer kazandırmak ve hayali olan kırk kişiyi, temsil etmek üzere yetkili vekil olarak yükümü paylaşacak insanları, işe almak istedim. O vekilleri genç, şerefli ve dürüst insanlar arasından seçiyordum. Onlar, hiç haberleri olmadan suç ortağım oluyorlardı. Sistemime çok güveniyordum. Bana yardım edenleri kesinlikle zengin ediyordum. Size tekrar ediyorum ki; eğer şanssızlıklar beni durdurmasaydı, Authier'i temsil etmenizi teklif ederken, size yardım etmek istedim ve mükemmel olacağını zannettiğim bir vurgunun kârından, size de pay vermek istedim."

Bu son sözler, Marius'u çok üzmüştü. Bitkindi ve Douglas'ın konuşmalarını dinlemeye devam ettiği müddetçe, kendisinin delireceğine inanıyordu.

"Ben sizi sabırla dinledim. Bana utanmadan anlattığınız adilikler, sizin ya aptal ya da alçak olduğunuzu gösterir," dedi titreyerek.

Douglas, "Hey! Hayır!" diye haykırarak ve önündeki masaya yumruğunu vurarak Marius'un sözünü kesti.

"Siz, beni kesinlikle anlamadınız! Size dört veya beş kere söyledim. Ben, bir bankacıyım. Lütfen beni dinleyin."

Ayağa kalkan Douglas, gözlerini kaçırmadan Marius'a uzun uzun baktı. Tavırlarında ne korku ne de utanç vardı.

Sakin bir sesle devam etti Douglas, "Siz, bana alçak dediniz ve beni hırsızlıkla suçladınız. Üstelik, bana hakaret etmenizi bir yana bıraktım; siz, adeta başsavcı gibi toplum adına beni itham edip, hatta yasal olarak yargılayacakmış gibi konuştunuz. Eğer beni anlamak istiyorsanız, olaya daha farklı bir açıdan bakmanız gerek. Biraz düşünün lütfen! Hırsız, başkalarının malını veya parasını alır ve ceplerini doldurunca da kaçar. Ben, hiçbir zaman hırsızlık yapmadım. Altı yıldır kendi sistemimi uyguluyorum. Üstelik, ilk günlerdekinden daha fakirim. Yaptığım işlemlerde, başarılı olamadım hatta önceden biriktirdiğim birkaç bin frankı bile kaybettim. Hayatımı biliyorsunuz. Yıllarca kuru ekmek yiyerek, su içerek dürüst ve çalışkan bir işçinin yaşadığı hayatı yaşadım. Benim tek lüksüm, arada bir sadaka vermekti. Manastıra kapanan rahipler gibi, kendimi ofisime hapsedip para hareketini sağlayan ve bir kuruş çalmayı düşünmeyen bu adam, sizin tarifinize pek uymayan garip bir hırsızdır! İtiraf edin! Ben, gerçekten hırsız olsaydım kasama doldurduğum paralarla çoktan kaybolmuştum."

Marius, bir süre şaşkınlığını üzerinden atamadı. Noter Douglas'ın sözleri karşısında, mahcup olmuştu sanki. Konuya hiç bu açıdan bakmamıştı. Gerçekten bu adam haklıydı ve kimse onu hırsızlıkla suçlayamazdı.

"Sizi kıran ve öfkelendiren, aslında benim başarısız olan sistemim. Bu durumda ben, tabi ki büyük bir suçlu gibi görüneceğim. Eğer bu sistem başarılı olsaydı, büyük servet sahibi olacaktım. Hiç kimseye zarar vermeden çok zengin olacaktım

ve herkes, bana saygın biri olarak davranacaktı. Benim suçum, sadece işlemlerin temelinde sahtecilik yapmaktı. Yeni ve zor bir yol seçmiştim. Fakat, düşüncelerime göre planım, kesin başarılı olacaktı. Bu yüzden, yaptığım işlemlere güveniyordum. Ancak kendi düştüğüm noktaya, peşimden birini de sürükleyebileceğimi hiç düşünmemiştim. İşte benim körlüğüm burada.

"Ne yaptığımı görüyorsunuz işte! Hayali binalar üzerine veya borç için garanti olarak gösterilen gerçek binalar üzerine ipotekler alıyordum ve ipotek karşılığında alınan borcun faizlerini ödüyordum. Bu hareketi sağlamak için sahte senetler yaratıyor ve onları da ödüyordum. Yarattığım hayali şahıslar, aslında isimlerinin arkasına saklandığım, borç veren kişilerdi. Bu şekilde, sadece kârı büyütmek için işlemlere hareket kazandırıyordum. Beni iyi anlayın: İlk önce sermayeyi kazanmak, sonra da onun değerini arttırmak istedim. Hayali rakamlar ve hayali sözleşmeler gibi aslında yaptığım her işlem, kredimi arttırmak ve zincire bir halka daha ekleyerek, işlerimi büyütmek içindi. Bu yüzden yaptıklarım değil, amaç önemliydi benim için. Mesela bakın borsaya; sadece varsayımlar ve ihtimaller üzerine işlemler yapılıyor. Bir dakika için benim sistemimin doğru olduğunu kabul edin. Binaları satarak veya satın alarak, başkalarının parasıyla yasadışı olarak kazandığım sermayeyi ikiye katladım diyelim. Bu sermayeleri eksiksiz, geri ödüyordum. Hiç kimseden bir şey çalmadım. Beynimle ve çalışmamla bir servet kazandıktan sonra tüm sahte sözleşmeleri yok ediyordum ve çekiliyordum. Kurduğum sistem buydu. Kendi adıma malım veya param olmadığı için kendi müşterilerimden, işlemlerim için borç almak zorundaydım. O, çalma değil sadece borç almaktı."

Marius, Douglas'ın mantıklı ve net açıklamalarını duyunca korkuya kapıldı. Noter, genç adamın gözlerinde, gittikçe daha fazla büyüyordu. Bir an onu, az bulunan enerjisini ve cesaretini kötü şekilde kullanan ve mevkisini kaybetmiş bir dâhi gibi gördü. Eğer, geniş imkânlara sahip olsaydı bu adam, mükemmel işler başarabilirdi. Douglas gibi bir suçlunun, bu

suçları işleyebilecek zekâsı ve başka üstün sıfatları da vardır.

Marius'u en çok şaşırtan da Noter Douglas'ın yaptığı sahtekârlıktan, bu kadar basit ve doğal bir şekilde söz etmesiydi. Kesinlikle bu müthiş zekâ, bir bozukluğa uğramış olmalıydı. Bu adam, hastaydı. Onu tetikleyen hırsı, suç sayılacak işlerin, zamanla normal olduğunu düşünmesini ve bunları, kendisini amacına ulaştırabilecek, mükemmel bir yöntem olarak görmesini sağladı. Ama bu işin, gizli ve cezasız olması gerekiyordu.

Sessiz geçen birkaç dakikadan sonra Douglas, iki yana sallanarak, sözlerine devam etti:

"Sistemler, hep çok güzeldi. Sadece pratikte yaşadıklarımız, düşüncelerimizdeki hataları fark edebilmemiz için gözlerimizi açabilir. Olayların, nasıl bu duruma geldiğini bilmiyorum. Sadece, kendimi borçların altında ezilmiş bir halde buluyorum ve her şeyimi kaybettiğimi gayet iyi görüyorum. Yaptığım şanssız işlemlerle, yaklaşık bir milyon frank kaybettim ve bu, müşterilerimin iflası demek."

Noterin sesi buğulandı ve duyguları, gözyaşlarına dönüştü. Odanın içinde heyecanla yürümeye ve yürürken de konuşmaya başladı.

"İki yıldan beri, ne kadar zor bir hayat yaşadığımı bilemezsiniz. Tüm işlemlerim, başarıyla tamamlanmadı. O zaman kendimi, bugünkü felaketimi hazırlayan sorunlarla karşı karşıya buldum. Kendimi korumak ve yaptığım sahtekârlığı örtbas etmek için, her gün başka bir sahtekârlık yapmak zorunda kaldım. Artık para kazanmayı düşünmüyordum. Tek düşündüğüm, kendimi savunmak ve zindandan kurtulmaktı. Tanrı şahidimdir ki, eğer tehlikeye attığım sermayeleri, tekrar kazanabilseydim; herkese geri ödeme yapacaktım ve sonra yasalara uygun bir hayat yaşayacaktım. Fakat ödemek zorunda kaldığım yüklü faizler, beni yok etti. Satın alınan binaları zararına sattım. Durumu düzeltmek için çok mücadele ettim ama şanssızlık yakamı bırakmadı ve beni, dipsiz bir kuyuya attı. Bugün borçlarım çok fazla. Bu başarısızlığı atlatmam mümkün değil. Ve benim için ödeyemediğim borçlar, hapis

cezasına çarptırılmaktan farksız. Üstelik evraklarım, yasal olarak incelemeye alınırsa, anında hapse atılırım."

Marius, bu alçağa biraz acımıştı. Yeniden oturan Douglas, bitkin bir şekilde:

"Artık her şeyin bittiğinin farkındayım. Size, bütün gerçeği itiraf ettim ve beni adalete teslim edeceğinizden eminim... Zaten bitmesini istiyorum, çünkü bu durum dayanılmaz hale geldi... Haklısınız; suçluyum, rezil adamın biriyim ve cezamı çekmek zorundayım," dedi.

Marius, bir süre hareketsiz kaldı. Hangi tarafta olması gerektiğini bilemiyordu. Fakat, tanık olarak çağırılması halinde, çok zaman kaybedeceği endişesi ile bu olaya karışmak istemiyordu. Kendi özel görevinin, ona daha çok ihtiyacı vardı. Ayrıca, noteri ele vermek onun işi değildi. Zaten bu adam, elleri kolları bağlı olarak, cezasına doğru yürüyordu ve bu gidişle hâkimlerin eline kendiliğinden düşecekti.

"Ee! Neyi bekliyorsunuz?" diye sordu Douglas. "Artık her şeyi biliyorsunuz. Yollayacağınız jandarmaları, burada bekliyor olacağım."

Genç adam ayağa kalktıktan sonra, adına düzenlenmiş olan vekaletnameleri yırttı.

"Siz şerefsiz birisiniz," dedi Marius. "Hakkınızdaki düşüncelerim değişmiş değil, fakat adalete yardım etmek zorunda değilim. Eminim ki o, sizi ben olmadan da cezalandırmayı bilir ve zaten ceza kendiliğinden gelecektir," dedi ve ordan ayrıldı.

Bu hikâye de böylece sona erdi ve başarısızlığının altından kalkamayınca, Douglas ertesi gün kaçtı. Bu haberin duyulması, tüm Marsilya'da gerçek bir panik yaşanmasına yol açtı. Bir sürü servet tehlikedeydi ve zararın gerçek boyutlarını, hesaplamak imkânsızdı. Sanki toplumsal bir felaket yaşanıyordu. Bu olayda menfaati olanların korkuları ile dürüst olanların şaşkınlığı birbirine karıştı. Yıllar boyunca, bu kentteki insanları kandıran, bu ikiyüzlü noteri kimse affetmeyecektir.

Daha sonraki günlerde, Douglas yakalandı ve büyük öfke

selinin ortasında, Aix'te yargılandı. Ender rastlanan bir soğukkanlılıkla suçunu kabul etti. Onun itiraflarının ışığında düğümler çözüldü. Douglas'ın yardımı olmadan, bu karambol dava içinde, adalet yerine bulamazdı. Mahkeme, sahtekârlık dolu yaklaşık dokuz yüz sözleşmeyi incelemek zorunda kaldı. Bu işlemler sırasında, öyle yöntemler kullanılmıştı ki hiçbir akıl, bu kadar kombine bir sahtekârlığı düşünemezdi. Douglas, mahkemede öyle çok şeyle suçlandı ki, suçlandığı her detayda kurban ettiği başka biri vardı. Hiç kimse, bir çorap söküğü gibi birbirini izleyen suçlarla, karambole dönüşen bu olayların içinden çıkamadı. Sadece suçları planlayan ve gerçekleştiren kişi, bu düğümleri çözebilirdi. Douglas, şaşırtıcı bir doğrulukla, kendi yaptığı işlemlerin pürüzlerini gidererek, alacaklarının durumunu ve kendi pozisyonunu tespit etmek için, insanüstü bir gayretle uğraştı.

Zaten hırsızlığa karşı kendini de aynı şiddetle savunuyordu. Şanssız bir vurgun olduğunu tekrarlıyordu. Eğer adalet izin verirse kendi işlerini de, müşterilerin işlerini de yeniden düzeltirdi. Mahkemeyi, ellerini bağlayıp yaptığı hatayı düzeltmesine engel olmakla suçluyordu sanki.

Dava sonuçlandı. Douglas, ömür boyu ağır hapis ve halka teşhir cezasına mahkûm oldu.

IX
Çirkin Bir Adam, Güzel Görünebilir

Marius ve Fine'in Marsilya'ya dönmelerinin üzerinden iki ay geçmişti. Genç adam, Douglas'ın ofisinden çıktığında bugüne kadar boşa zaman kaybettiğini, kendi kendine itiraf etti. Phillipe'i kurtaracak olan on beş bin frankın, daha tek kuruşunu bile bulamamıştı. Dürüst kişiliği, sadık karakteri ve cömertliği ile o, sadece sevmeyi ve fedakârlık yapmayı biliyordu. Birkaç haftada, bu kadar çok parayı bulunmasının imkânsız olduğunu düşündükçe, içindeki ümitsizlik daha da büyü-

yordu. Cesaret gerektiren konularda her zaman bir çocuk gibi davranmıştı. Son zamanlarda karıştığı ve bir şekilde tanık olduğu olaylar, Armande ve Sauvaire'in aşkları, Douglas'ın ikiyüzlülüğü ve sahtekârlığı, hayata bakış açısını iyice küçültüyor, ilerleyeceğine gerilemeye başlıyordu. Yeni bir girişimde bulunmayı denemekten ve bunda başarısız olmaktan, kendini tehlikeye atarak, onu kullanacak başka alçakların eline düşmekten korkuyordu. Güvensizlik duygusuna öylesine teslim olmuştu ki, etrafında sadece tuzakları görmeye başlamıştı artık. Kötülük bilmeyen iyi kalbi, Phillipe adına boşa geçirilmiş her saat için kanıyordu.

Fakat aralık ayı yaklaşıyordu. Eğer Phillipe'e yardım edilmek isteniyorsa acele edilmeliydi. Mahkûm, o direğe bağlanıp rezil edildiğinde, hiçbir kapıdan merhamet beklenemezdi. Bu düşüncelere kapılan Marius, çaresizlikten ve bitkinlikten ağladı. Çok çalışarak Phillipe'i kurtarmak istemişti. Ona bir fırsat verilseydi, zindanın duvarlarında tırnaklarıyla delik açar; taşları parmaklarıyla parçalayarak, kum haline getirirdi. Bu işçilik görevi ona ağır gelmezdi, keşke bu sorunu çözmek için ellerini kullanması yeterli olsaydı. Fakat on beş bin frankın düşüncesi bile onun ödünü kopartıyordu. Söz konusu para olduğunda, karanlık olaylar veya basit bir yöntem karşısında bile deliriyor, en küçük bir denemede kendisinin yetersiz olacağına inanıyordu. Zaten onu Armande'e ve Douglas'a kadar götüren de saflığı ve insanlara olan güveni değil miydi?

Fakat ümidini tamamen yitirmemişti. Onu zayıf biri haline getiren özellikleri, iyi kalbi ve dürüstlüğü sayesinde kaybettiği güveni ve ümidini tekrar kazanabilirdi. Hayatın utanç verici yanlarına ve ona verdiği derslere rağmen yardımsever birilerinin varlığına olan inancını kaybetmedi.

"Önümde hâlâ altı haftadan fazla zaman var, o zamana kadar mutlaka gerçek bir dost bulabilirim, her zaman biraz ümit vardır," diye düşündü.

Eğer görevinin ümitsiz ve ümit veren yanlarıyla mücadele ederken, taşıdığı endişelerine kapıldığı kötü zamanlarında,

yanında kendisini, gülümseyen gözlerle teselli eden bir bayan olmasaydı; kesin hasta olur, yataklara düşerdi. Marius ve Cougourdant arasındaki samimiyet epeyi ilerlemişti. Hemen hemen her gece Fine'e gidiyor, onunla uzun akşamlar geçiriyordu. Başlangıçta sadece Phillipe hakkında konuşuyorlardı. Sonra hapiste kurtarılmayı bekleyen zavallı Phillipe'i de unutmadan kendilerinden, gençliklerinden ve geleceklerinden söz etmeye başladılar. Yaptıkları sıcak sohbetler, her ikisine de günün yorgunluğunu ve tedirginliğini unutturuyor; onlara ertesi gün için gereken enerjiyi veriyordu.

Marius bir süre sonra her sabah, Fine ile o küçük odasında sohbet etmek için akşamın gelmesini dört gözle bekler olmuştu. Bir ümit belirince paylaşmak için, üzüntülüyken teselli bulmak ve avunmak için hemen ona gidiyordu. Sadece orada, temiz olan ve güzel kokan neşe dolu, bu çatı katında huzur buluyor, mutsuzluğu hafifliyordu. Bir akşam, genç kızın ertesi gün satacağı buketleri yapmasına yardım etmek istedi. Güllerin dikenlerini çıkarmaktan, karanfillerden ince tutamlar yapmaktan, tek tek özenle ve dikkatle menekşeleri, papatyaları sırayla Fine'e vermekten o kadar çok zevk aldı ki, o akşamdan sonra her gece saat sekiz ile on arasında çiçekçi oldu. Bu iş, önce eğlendiriyor ve endişelerinden uzaklaştırıyordu. Fine'e çiçekleri uzattığında parmakları onun eline dokunduğunda, yüzüne yumuşak ve tatlı bir sıcaklık yayıldığını hissediyordu. Şüphesiz son günlerdeki çiçekçiliğe duyduğu ani eğilimin tek sebebi; içindeki garip endişe ve ta yüreğinde hissettiği o sıcak duyguydu.

Fakat Marius çok saftı. Eğer birisi, kendisine Fine'e âşık olduğunu ispatlarsa şaşırır, hatta kırılırdı. Bu genç kızı sevecek cesareti yoktu; çünkü kendini çok çirkin buluyordu. Zaten böyle bir aşk, ağabeyinin felaketinin gölgesi altında doğan ve büyüyen bir suç olurdu ona göre.

Marius, hiçbir zaman bir kadının sevgisini hissederek yaşamamıştı. Bu yüzden, karşılaştığı ilk sevecen bakışa kendini kaptırdı. Fine, onu teselli ederken, ona hep okşayan gözlerle bakarken, yumuşak elleriyle ellerini avuçlarken; Marius

onun, dertlerinin arasında bir anne, bir kız kardeş olarak kendisine destek vermesi için ilahi bir güç tarafından yollandığına inanıyordu. Aslında bu kardeş veya anne, kalbinin tüm aşkıyla ve sadakatiyle sevdiği bir eş oluyordu.

Zaten beraber gülen ve beraber ağlayan iki genç insan arasında, bir aşk doğması kaçınılmazdı. Kader onları birbirine yaklaştırdı ve her ikisinin de iyi kalbi, onları evliliğe götürdü. Birbirlerini hak ediyorlardı, onların yüreklerinde kuvvetli sadakat duygusu vardı.

Fine'in yüzünde, bir süredir Marius'un görmediği sinsi bir gülümseme vardı. Ona âşık olduğunu, genç adamın daha kendisi bile anlamadan, Fine anlamıştı. Kadınlar, bu tip sırları sezmeyi çok iyi bilirler. Sevgililerin gözleri olur, yüreklerin derinliklerine kadar girerler. Zaten çiçekçi, kızarmış yanaklarını iyi saklıyordu. Marius'la dost kalmak ve elini daha samimi tutmamak için mümkün olan her şeyi yaptı. Onları, her akşam çiçek dolu bir masa başında karşı karşıya görenler, ikisini kardeş zannederlerdi.

Fine, her pazar Saint-Henri kasabasına gidiyordu. Blanche'a karşı şefkat ve acıma hisleriyle doluydu. Ona karşı merhametli bir dostluk besliyordu. Yakında anne olacak olan ve hayatı sonsuza kadar mahvolan bu zavallı genç kadın, Fine için her gün daha da değerli hale geliyordu. Fine, Blanche'a yaptığı ziyaretlerle ona güç veriyor, onun gözyaşlarında pişmanlığı, mutsuz yaşamında da üzüntüsünü görüyordu. Fine, Blanche'ın Phillipe ve doğacak çocuğunu düşünerek, ağladığı bu kederli eve neşe getiriyordu. Çiçekçi, bunu kutsal bir görev olarak algılıyor ve dinsel bir tören gibi tamamlıyordu. Öğlene doğru gidiyordu ve öğle yemeğinden sonra akşama kadar genç Bayan de Cazalis'le kalıyordu. Akşam olunca, deniz kenarında kendisini bekleyen Marius'la buluşuyordu ve her ikisi, genç evli bir çift gibi kol kola yürüyerek Marsilya'ya gidiyordu.

Marius, bu gezintilerden çok zevk alıyordu. Genç adam için pazar akşamları, tüm hafta çalışmasının ödülü oluyordu sanki. Deniz kenarında üzüntüsünü unutup, heyecanla Fi-

ne'in gelmesini beklerdi. Sonra o geldiğinde, birbirlerine gülümser yavaş yavaş yeni gelen gecenin, sessiz ve yumuşak gölgesi altında, dostluktan ve ümitlerden söz ederek Marsilya'ya dönerlerdi. Bu yol, genç adama hep kısa geliyordu.

Marius, bir pazar günü erkenden geldi. Kibarlığından ve genç kadının acılarını tazelemek istemediğinden, Blanche'ın evine girmek istemedi. O yüzden köyün yakınında bulunan kayalıkta oturdu ve önünde uzanan uçsuz bucaksız görünen maviliği izledi. Sevecen ve mutlu bir yüzle, huzur veren hayallere dalarak iki saate yakın orada kaldı. Ufka baktığında, kendisi bile fark etmeden Fine'e olan tüm aşkı, kalbinden diline ulaşıyordu. Denizin ve gökyüzünün, suların ve havanın sonsuzluğu, onu duygulandırıyor, ruhunun tüm derinliklerini açıyordu. Bu kocaman denizde, sadece Fine'i görüyordu. Dalgaların boğuk ve tekdüze sesleri, kulağına Fine'in adını fısıldıyordu sanki.

Çiçekçi geldi ve konuşmadan, sadece elini tutan genç adamın yanma oturdu. Deniz, önlerinde serilmiş solgun mavi renkte bir halı gibiydi. Alacakaranlık olmuştu. Yavaş yavaş yanmaya başlayan ışıklar, uzaklardan ara sıra duyulan sesler, denizin yarattığı huzuru tamamlıyordu sanki. Güneşin son ışıkları, sahildeki kayaların üzerine, pembe renkli inci bir şifon gibi düşüyordu. Yumuşacık nefes gibi hissedilen meltem, zaman zaman hafifleyen, zaman zaman da titreyen bir müzikle onlara eşlik ediyordu.

Duygu seline kapılan ve dostunun elini, avuçları arasında tutan Marius, gözlerini ufukta, denizle gökyüzünün birbirine karıştığı sisten ayırmadan hayal kurmaya devam ederken, hüzünlü bir şekilde gülümsüyordu. O anda, yürekten düşündüğü bir şeyin, kendisi bile farkında olmadan, bir fısıltı halinde dudaklarından dökülmesini engel olamadı.

"Hayır, hayır!" diye mırıldandı. "Çok çirkinim..."

Fine, Marius onun elini tuttuğundan beri, anlayan gözlerle ona bakıp, sevecen bir tavırla gülümsüyordu. Sonunda dostunun, konuşmaya karar verdiğini anlayan genç kız, Marius'un derin bakışlarından ve elini daha sıkı kavramasından

sonra, genç adamın, "Çok çirkinim..." dediğini duyunca şaşırdı ve kızdı.

"Çok çirkin? Ama siz, güzel bir adamsınız Marius!" diye haykırdı.

Fine, bu sözleri o kadar içten söyledi ki Marius, başını çevirerek ellerini birleştirdi ve tedirgin bir şekilde ona baktı. Fine o an, Marius'un kalbindeki sırrı, aniden açığa çıkardığını anlayarak, pembeleşen yüzünü öne eğdi. Genç kız, sessiz ve utangaç bir halde birkaç dakika öylece kalakaldı. Diğer yandan, aşkını sonuna kadar itiraf etmeden geri adım atmak da ona göre değildi. İçindeki dürüstlük, açıksözlülük ve canlılıkla; böyle durumlarda âşıkların oynadığı, ikiyüzlü oyunları oynamaya hiç niyeti yoktu.

Cesur bir şekilde başını kaldırdı ve gözlerini, Marius'un titremekte olan gözlerine dikti.

"Dinleyin dostum," dedi Marius'a. "Açık konuşacağım. Bundan altı ay önce sizinle hiç ilgilenmiyordum. Çirkin olduğunuzu bile düşünüyordum ve size belki hiç bakmazdım. Fakat bugün sizde bir güzellik, bir farklılık var. Bu, nasıl oldu bilemiyorum ama size yemin ederim..."

Tüm kararlılığına rağmen yine de biraz tereddütlüydü ve birdenbire yanakları kızarmıştı. Bir süre durdu. Marius'a böyle açık açık onu sevdiğini söyleyemiyordu. Genç adamın utangaçlığını, zaten biliyordu ve sadece ona cesaret vermek için konuşuyordu. Duyguların doruğa çıktığı an, Marius da heyecan içindeydi ve ona, bu kadarı bile yeterdi. Fine'in daha fazlasını itiraf etmesini beklemeden, bütün geceyi orada geçirebilirdi.

Çiçekçinin alışılmış bir aşk hikâyesi vardı. Fine, bütün genç kızları tetikleyen bir duygu ile önceleri Phillipe'in uzun boyunu ve enerji dolu yüzünü sevmişti. Zaten genç kızları, körü körüne yakışıklı erkekleri seçmeye iten neden erkeklerin içlerinde taşıdıkları güzellikler için değil, sadece yüzlerinde taşıdıkları güzellikler için seçmeleriydi. Blanche'ın sevgilisi olan bu adamın kendisine gösterdiği soğuk tavırlara, içten içe kırıldıktan sonra, kendi mağrur karakterinin farkına vardı

ve Phillipe'in davranışlarını gözlemleyerek, ciddi bir şekilde onu yargıladı. Ondan yavaş yavaş uzaklaştığı günlerde de Marius ile aralarında oluşan samimiyetin, her ikisini birbirine yaklaştırdığını fark etti.

Buradaki aşk, Fine'in iyi niyetinden doğdu. Marius yüzü çirkin ama kalbi yakışıklı biriydi. Önceleri, Fine, Marius'u sadece yardıma ihtiyacı olan bir dost olarak görüyordu. Marius'a ise kardeşçe yardım etmek, Phillipe'e olan aşkı ve en fazla da, yüreğinde hissetiği yardımseverlik duygusunu tatmin etmek istemişti. Böylece Marius'a destek verdi ve aynı amaç için çalışmaları onları birbirine gittikçe daha çok yakınlaştırdı. Fedakârlık ve sadakat göstererek, aynı rüyayı gerçekleştirmek için, çalışarak birbirlerine daha çok bağlandılar.

Bu cömert çabaların sonunda, Marius, Fine'in gözünde gittikçe güzelleşti. Genç kız, Marius ile Phillipe arasında yaptığı kıyaslamadan sonra Marius'un, genç kızların rüyalarında beklediği beyaz atlı prens olduğuna karar verdi. O andan sonra, Fine'in bakışlarına göre, Marius'un yüzü değişti. İyi kalbinde ve sadık ruhunda bulunan güzellikler, genç adamın yüzüne yansımıştı. Birisi Fine'e sevgilisi için çirkin derse, genç kız çok şaşırırdı.

Marius, halen kulaklarında arkadaşının, "Sen güzelsin ve ben seni seviyorum," dediği haykırışlarını duyuyordu. Ruhuna zevk veren bu güzel rüyayı bozmamak için konuşmaya bile cesaret edemedi.

Marius'un sessizliğinden huzursuzlanan Fine, yine de gülümsüyordu.

Sadece konuşmuş olmak için, "Bana inanmıyor musun?" diye, ne dediğini bilmeden sordu.

Bunun üzerine, Marius, derin ve kısık bir sesle, " Evet! Size inanıyorum, size inanmaya ihtiyacım var... Siz burada yokken, dalgaların sesi bana büyük bir sır verdi... Bu akşam, gökyüzünün ve denizin nesi var bilemiyorum. Öyle yumuşak bir ses tonuyla konuşuyorlar ki beni çok ama çok duygulandırdılar; kalbime dokundular. Bugünün sonunda kendimi, sebebi-

ni bilemediğim bir mutluluk içinde buldum... Dalgaların kulağıma fısıldadığı sırrı bilmek ister misiniz?"

Heyecandan elleri titreyerek, "Evet," dedi çiçekçi.

Marius, Fine'e doğru daha çok eğildi, çekingen ve kısık bir sesle, "Dalgalar, sizi sevdiğimi söylediler," diye mırıldandı.

Güneş, yerini ayla yıldızlara bıraktığında, ışıldayan gökyüzü, daha gri ve derinleşen gölgeler, daha görkemli bir havaya bürünüyordu. Rüzgâr; mavi karanlıkta belli belirsiz hareketlenen dalgalarla, sakin ve güçlü nefesler alarak uykuya dalan denizin, taze ve iyotlu kokusunu kıyıya taşıyordu.

Akşamın bu saatlerinde ortaya çıkan manzara, bu aşk itirafını bir başka güzelleştirmişti. Denizden, gülümseyen bir sakinlik ve ilahi bir sevgi yükseliyordu. Kayalıklarla yavaşça buluşan dalgalar, uyuklayan sahili hafif hafif sallıyordu. Aşkın ateşli ve coşkulu esintisi, sanki hâlâ sıcak olan toprakta geziniyordu. Sanki bu kocaman deniz, Marius'un yerine konuşuyor, onun sözlerini dünyaya fısıldıyordu.

Fine neşeyle, "O zaman geveze dalgalar... Doğruları mı söylediler peki?"

Marius, "Evet, evet," diye haykırdı. "Dalgalar doğruyu söylediler. Ben aylardır size seviyorum ve bunu şimdi, daha da fazla hissediyorum sevgilim... Ah! Bu itiraf sayesinde kendimi o kadar iyi hissediyorum ki! Uzun zamandır yüreğimde bir eksiklik ve boşluk vardı. Sizinle birlikteyken, hoş bir duygu bu boşluğu dolduruyordu. İçimde belirsiz sesler duyuyor ve bana ne söylemeye çalıştıklarını anlayamıyordum. Bugün, bu kayalığın sakinliği sayesinde içimdeki seslerin bana, size olan aşkımı söylediklerini anladım."

Fine, Marius'un sözlerini gülümseyerek dinliyordu. Gölgeler, gittikçe daha mavi ve gizemli görünüyordu.

Marius bir an tereddütle durakladı, sonra tatlı ve sakin bir şekilde, "Söylediklerim için bana kızmıyorsunuz, değil mi?" diye sordu. "Çünkü ben, sizin beni sevemeyeceğinizi çok iyi biliyorum."

Bu sözler karşısında Fine, biraz sert biraz da sevecen bir

tavırla, "Siz, hiçbir şey bilmiyorsunuz! Tanrım! Ne kadar uzun sürüyor karar vermeniz! Bir ay öncesinden beri benim cevabım belliydi zaten."

"Ve nedir cevabınız?"

"Dalgalara sorun!" dedi çiçekçi gülerek.

Ve ellerini Marius'a uzattı. Genç adam onları, deli gibi öpmeye başladı. Vakit ilerlemiş, tamamen gece olmuştu. Denizin kulakları sağır eden uğultusu gittikçe fazlalaşıyor, kayalıklardaki sakinliğin tadını çıkarıyordu. Genç adam, genç kıza eğildi ve dudaklarına hafifçe bir öpücük kondurdu.

Sonra sevgililer, çocuksu bir neşeyle sohbete daldılar. Geçmişin hatıraları ve geleceğin projelerinden söz ettiler. Sesleri, sanki onları okşayan bir müzikti. Sadece kendi seslerini duymak için ve birbirlerinin yüzüne vuran sıcak nefeslerini hissetmek için konuşuyorlardı. Gecenin lacivert gölgelerinin altında ve önlerinde uzayan sonsuzluğun önünde, o kadar mutluydular ki!

"Bakın," dedi Fine. "Ağabeyiniz kurtulduktan sonra evleniriz. İlk önce Phillipe'in serbest kalması gerek."

Phillipe'in adını duyunca Marius titremişti; ağabeyini tamamen unutmuştu. Acı gerçek önüne dikiliyordu şimdi. Sanki iki saat boyunca bulutların üzerinde yaşamış ve rüya bitince birdenbire yere düşmüştü.

Genç adam yıkılmış bir şekilde, "Phillipe..." diye mırıldandı. "Evet, Phillipe'i düşünmeliyiz...Tanrım! Mutluluğumu şimdiden mi kaybediyorum? Ağabeyimi seviyorsun, değil mi? Lütfen bana doğruyu söyle."

Beklemediği bu sözler Fine'i çok sarstı. Genç kız sessizce ağlamaya başladı. Marius'un sözleri kalbini çok kırıyordu. Fine'in suskunluğundan, Marius ümitsizliğe kapılıyordu. Sonunda, çiçekçi dayanamadı ve:

"Seni seviyorum, çünkü iyi kalplisin ve sevmeyi biliyorsun... Görmelisin ki ben Phillipe'i sevemem," dedi.

Bu haykırıştaki inanç ve aşk öylesine güçlüydü ki, Marius sonunda gerçeği anladı. Genç adam içi rahatlamış bir şekilde ani bir hareketle, Fine'i kucakladı. Sanki ona taptığını göster-

mek istiyordu. Sakinleştikten sonra, içinde bir burukluk ve hüzün hissetti.

"Biz mutluyuz," dedi Marius. "Biz, gerçekten benciliz. Burada gökyüzünü seyrederek bu temiz havayı serbestçe teneffüs ederken, kardeşimiz zindanda boğuluyor... Ah! Onu kurtaracak bir çare bulamıyoruz."

"Evet, göreceksin," diye yanıtladı Fine. "Sevdiğimiz ve sevildiğimiz zaman nasıl cesur olduğumuzu göreceksin."

Bir süre el ele sessiz kaldılar. Deniz, dalgalarının ahenkli sesi ile aşklarını sallıyordu. Yıldızların saçtığı ışıkların altında yürekleri aşk ve ümit dolu bir halde yeniden Marsilya'ya döndüler.

X
Savaş Yeniden Başlıyor

Blanche, sürekli gözyaşları içinde, çok ümitsiz bir hayat yaşıyordu. Sonbahar gelmişti. Bu hüzünlü mevsim, ufukları daha da solgunlaştırıyor, havanın soğukluğu insanı fazlasıyla mutsuz ediyordu. Ağaçlar, yapraklarını döküyor, denizin uğultusu rüzgârın etkisiyle havada büyük titreşimler yaratıyordu. Gökyüzündeki matem havası yeryüzünün, suların ve göllerin hüznüne karışıyordu. Yaza veda edilen bugünlerde, Blanche'ın kalbindeki ümitsizlik etrafına yayılıyordu.

Saint-Henri kasabasına birkaç dakika mesafedeki bu ev, çevresindeki bütün evlerden uzak, bir kayalığın üstündeydi. Denizin dalgalarıyla vurduğu bu kayaların üstündeki evin penceresi ise, denize hâkim bir manzaraya sahipti. Blanche, uzun günlerinin tümünü denize bakıp dalgaların seslerini dinleyerek geçirmişti, çünkü ona bu sesler acılarını unutturuyordu. Büyük bir hararetle kabaran ve kayalara çarparak parçalanan dalgalardan, yükselen sis örtüsünü gözleriyle takip etmek onun kafasını dağıtan tek şeydi. Acı dolu yüreği, bu monoton maviliğini, yumuşak görüntüsü karşısında hafifliyordu.

Bazı akşamlarda dadısı ile çıkar, denizin kenarına kadar inip bir kayanın üzerinde saatlerce otururdu. Gecenin serinliği yüreğinde yanan ateşleri de sakinleştirirdi. Karanlığın ıssızlığında kendini unutuyordu ve soğuktan titreyene kadar dışarıda kalıyordu.

Hep aynı şeyleri düşünmek onu mahvediyordu. Günün her saatinde, bu bunaltıcı ve acımasız düşünceler beynindeydi. Gecenin serinliğinde, gündüz sıcaklığında, denizin ve karanlığın sonsuzluğu önünde Phillipe'i ve karnında taşıdığı çocuğunu düşünüyordu.

Fine, Blanche'ın en büyük desteğiydi ve kendisini, en iyi şekilde o teselli ediyordu. Eğer çiçekçi, her pazar öğleden sonra gelip onunla vakit geçirmeyi kabul etmeseydi, genç kadın ümitsizliğinden ölürdü. İyi kalpli biriyle mutsuzluğunu paylaşmaya ve içindeki acıları itiraf etmeye çok ihtiyacı vardı. Yalnızlık onu korkutuyordu, çünkü yalnız kaldığında, pişmanlığı bir canavar gibi büyüyor ve onu korkutuyordu.

Fine gelir gelmez iki genç kadın rahatça ağlamak ve dertleşmek için yukardaki küçük odaya kapanır, pencereyi de açık bırakırlardı. Denizin, kadife görüntüsüyle ışıldayan mavi dalgaları üzerinde, uzaktan geçen beyaz yelkenleri, ümit elçileri gibi görürlerdi.

Ve zaman zaman isyankâr ve yırtıcı, zaman zaman da gözyaşlarına boğularak, her zaman aynı sözleri tekrarlarlardı.

"Ah! Hayat ne kadar zor!" diyordu Blanche. "Jaumegarde ve Infernets'deki kayalıklarda, Phillipe'le beraber geçirdiğimiz saatleri düşündüm. O uçurumlarda, kendimi öldürmeliydim; en dibine düşmeliydim."

Fine tatlı bir tonla:

"Neden hep ağlıyorsunuz? Neden hep pişmanlık içindesiniz?" diye sordu. "Siz artık küçük bir kız değilsiniz, önünüzde yerine getirmek zorunda olduğunuz kutsal görevleriniz var. Lütfen artık bugünü düşünün. Değiştirme şansınızın olmadığı bir geçmişte yaşamaktan vazgeçin... Hasta olacaksınız ve çocuğunuza zarar verecek belki de onu öldüreceksiniz."

Blanche bir an titreyerek ağlamaya başladı.

"Çocuğumu öldürmek mi?" dedi. "Bana bunu söylemeyin, bu çocuk yaşamalı. Benim hatamı düzeltmek ve benim affedilmemi sağlamak için yaşamalı. Ah! Phillipe, iyi biliyordu. Bana hep ona ait olacağımı söylerdi. İnkâr etmeye çalıştım, ama yanan kalbimdeki hatırasını öldürme çabalarımın hepsi boşuna. Gururumun yıkılmasına ve içimi yırtan pişmanlığa rağmen kendimi aşka teslim ettim; Phillipe'i bugüne kadar hiç sevmediğim kadar ümitsizce seviyorum."

Fine cevap vermedi. O, anne olmanın getireceği zorluklara daha iyi katlanabilmesi için Blanche'ın daha güçlü olmasını isterdi. Genç Bayan de Cazalis hep öyleydi; zavallı, zayıf ve ağlamaklı. Bu durumu bilen çiçekçi, zamanı geldiğinde davranacağına dair kendi kendine söz verdi.

"Bir bilseniz," dedi Blanche. "Siz yokken nasıl acı çekiyorum! Phillipe'in sürekli kalbimde olması bana dayanılmaz bir işkence gibi geliyor. Çocuğumla yaşıyor, gittiğim her yer onu da götürüyorum, onu içimde taşıyorum. O her saniye, ona yaptığım ihanetimden dolayı, beni sürekli suçluyor... Hep karşımda, etrafımda ve yüreğimde duruyor. Onu zindandaki hücresinde, kötü bir yatağın üzerinde halinden şikâyet ederken ve bana lanetler okurken görüyorum... Keşke biraz daha kalpsiz ve acımasız olsaydım, o zaman çok daha huzurlu yaşardım."

Fine, "Lütfen sakin olun," diyebildi sadece.

Böyle ümitsiz anlarda, genellikle tüm teselli edici sözler yetersiz kalır. Fine, bu hüzünlü sahnelere tanık olmaktan garip bir korku duyuyordu. Blanche'ın yerle bir olan aşkını garip bir hastalığın seyrini izleyen doktor gibi ve kendi kendine:

"Korkakça seversek, işte sonumuz böyle olur, böyle işkence çekeriz," diyordu.

Bu ümitsiz, ağlama krizlerinin olduğu günlerden birinde, Blanche, Fine'in suratına bakarak, kederli bir sesle:

"Siz onunla evleneceksiniz, değil mi?" diye sordu.

Fine önce anlayamadı.

"Benden saklamayın lütfen, her şeyi bilmek isterim. Siz, iyi bir kızsınız; onu mutlu edersiniz ve Marsilya'da ucuz aşkların peşinde koşacağına, sizinle evli olmasını bilhassa tercih ederim. Ben öldükten sonra da, ona kendisini hep sevdiğimi söyleyin," diyerek hıçkırıklara boğuldu. Çiçekçi şefkatle Blanche'ın ellerini tuttu.

"Lütfen bir sevgili değil, bir anne olun artık. Mümkünse, çocuğunuzun hatırı için her şeyi unutun. Ayrıca rahat olun lütfen; ben Phillipe'le hiçbir zaman evlenmeyeceğim. Belki onun kardeşi olacağım artık..."

Genç Bayan de Cazalis, şaşkınlıkla, "Kardeşi?" diye tekrarladı.

"Evet," dedi. "Seviyorum ve seviliyorum."

Ve ona aşklarında söz etmeye başladı. Marius'tan söz ederek, onun acısını biraz dindirmeye çalıştı. Blanche bu sakin aşkın hikâyesine dinlerken, sanki daha az gözyaşı döküyordu. O günden itibaren, Fine'i daha da çok sevdiğini hissediyordu; arkadaşının cömert ve sadık sevgisi onun kalbine taht kurdu. Phillipe'i düşündüğünde, dilsiz acısı ve sessiz hüznü ile baş başa kalıyordu ve şimdi kendini tamamen çocuğuna adamıştı.

Ara sıra, Rahip Chastanier onu görmeye geliyor ve Tanrı'dan söz ederek, Blanche'a dini teselli veriyordu. Sürekli yeryüzünün dertlerinden ve aşktan koparak, ona güç veriyor, destek oluyordu. Bu genç bayanın bir manastıra girmesini çok isterdi, çünkü bu hayatın zevklerinin Blanche'a artık mutluluk veremeyeceğini çok iyi biliyordu. O hayat boyu dul kalmak zorundaydı ve ne yazık ki dul bir hayat sürerken, bunun zorluklarıyla başa çıkacak ve huzura kavuşacak güce sahip değildi.

Fakat, zavallı rahip kalp acılarından habersizdi. Blanche, Rahip Chastanier'nin vaazlarını dinleyeceğine, Phillipe'ten söz ederek ağlamayı tercih ediyordu. Ama bazen, o yaşlı adamda derin anlamlar bulur ve ona şaşkınlıkla bakardı. Yaşlı rahibin yaşadığı sakin âlemin içine girme arzusuna kapılırdı. Blanche, acılardan kurtaran ilahi bir güçle, hep dizleri üstünde Tanrı'nın huzurunda kalmak isterdi. Böylece, yavaş ya-

vaş genç kadının kişiliği, olması gereken şekle giriyordu; dünyada acı çeken ve ölmeden önce kendini Tanrı'ya adayan aziz kızlardan biri oluyordu.

Bir gün Rahip Chastanier, akşama kadar Blanche'ın yanında kaldı ve günün bitiminde, Fine'le beraber ordan ayrıldı. Yolda çiçekçiye, Blanche'ın bilmemesi gereken kötü haberleri vermesi gerekiyordu. Sahilde, sevgilisini bekleyen Marius'la karşılaştı.

"Sevgili oğlum," dedi Marius'a. "Üzüntüleriniz yeniden başlıyor. Bay de Cazalis bana yazdı; ağabeyinizin hükmünün kesinleşmiş olmasına rağmen, daha uygulanmamasına şaşırıyordu. Söylediğini göre, halka teşhirin bir an evvel uygulanması için elinden geleni yapıyormuş. Siz neler yapabildiniz? Onu yakında kurtarmayı düşünüyor musunuz?"

Marius acı dolu bir ses tonuyla, "Ah! Hayır. İlk günden farklı bir şey yok. Önümüzde daha en az altı hafta var diye ümitleniyordum."

"Bay de Cazalis'in hâkimi sözünden döndürebileceğini zannetmiyorum..." dedi rahip. "Zaten yaptığımız şey gizli kaldı ve bence söz verildiği gibi, tecil aralık sonuna kadar devam eder. Fakat acele etmenizi tavsiye ediyorum. Neler olabileceğini bilemeyiz. Ben olan bitenden sizi haberdar etmek istedim."

Fine ve Marius endişeliydiler. Sessizlik ve tedirginlik içinde, rahiple beraber Marsilya'ya döndüler. Aşkları, sanki bir hafta boyunca onların gözlerini köreltmişti ve şimdi yeniden kendilerine gelip ayakları altındaki çukuru fark ediyorlardı.

XI
Marsilya'da Herkesin İçinde Teşhir

Marius, birkaç gün sonra bir sabah ofisine giderken, Paradis Caddesi ile La Cannebiere'e inen yolda gürültülü bir kalabalık gördü. La Darse Caddesi'nin bir köşesinde durdu ve

ayaklarının parmak ucunda yükselerek, Royal meydanının çok kalabalık olduğunu gördü. Kalabalık öylesini büyüktü ki, sanki insan kafalarının doluştuğu bir deniz gibi görünüyordu. Çevreden de aynı gürültüyle akın akın insanlar meydana doğru ilerliyordu.

İnsanların kapıldığı bu coşku ve gürültüler Marius'un kulaklarını nerdeyse sağır edecekti. Yanından geçen insanlardan duyduğu bazı kelimeler, yüreğine belirsiz bir endişe verdi. O da gidip olanları görmek istedi ve kendisini sokağı dolduran insan seline bıraktı. Bu şekilde kolaylıkla Royal meydanına geldi. Paradis Caddesi'nden gelen meraklı insanlar, meydanda yan yana dizilen duvara çarpar gibi birbirlerine çarptılar. La Cannebiere tarafına doğru bakmak için, herkes ayak uçlarına dikilmişti.

Genç adam, hayal meyal fark edebildiği ata binen askerlerden başka hiçbir şey göremiyordu. Hangi acılı manzara şehirdeki tüm insanların hâlâ koşmalarına sebep oluyordu acaba?

Etrafındaki kalabalık haykırıyordu. Bazıları oldukça sert ve heyecanlı sözler söylüyorlardı:

"Aix'ten Marsilya'ya, gece yarısına doğru vardı."

"Evet yarın Toulon'a götürülecek."

"Suratının ne durumda olduğunu görmeyi çok isterim."

"Dediklerine göre, cellat onu iplere doğru götürürken, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamış."

"Hayır! Hayır! Kendine iyi hâkim oldu... Hadi oradan! O kadın gibi ağlamayan, güçlü iriyarı bir adam."

"Ah! Bu alçağın biri! Halkın taş toplayıp onu recmetmesi gerek."

"Yakınlaşmaya çalışacağım."

"Beni bekleyin. Orada onu yuhalayacaklar. Ben de orada olmak istiyorum."

Bazen sırıtarak, bazen de öfkeli hareketlerle haykırılan bu sözler, Marius'un kulaklarında acımasızca çınlıyordu. Ciddi bir korkuya kapıldı ve alnını soğuk ter bastı. Çok korkuyor ve artık mantıklı düşünemiyordu. Bu kalabalığın küfür etmesi

için koşturduğu bu adamın kim olabileceğini düşünüyordu.

Kalabalık sessizleşerek, birbirlerine doğru daha çok yaklaşıyorlardı. Bu adeta etten duvar halini alan bariyeri geçemeyeceğini anlayınca Royal meydanından dönmeye karar verdi. Yavaşça, Vacon Caddesi'nden indi ve Beauveau Sokağı'nı geçerek la Cannebiere'e geldi ve orada garip bir manzara ile karşılaştı.

La Cannebiere bütün hüznü ile limandan Belzunce meydanına kadar, her saniye artan bir kalabalığa mekân olmuştu. Bazen, kalabalığın içinden öfkeli sesler ve haykırışlar yükseliyor, o insan selinde denizin dalgası gibi dalgalanarak her tarafa yayılıyordu. İnsanlar, meydana bakan tüm pencerelere, seyirci gibi dizilmişlerdi. Çocuklar, mağazaların camekânlarına asılıydı. Tüm Marsilya halkı buradaydı ve meraklı tüm gözler, aç bir şekilde aynı noktaya bakıyordu. La Cannebiere'de yuhalayan ve bakan en az altmış kişi vardı.

Marius yaklaşmaya başlayınca, bu kalabalığı hangi manzaranın oraya topladığını anladı. La Cannebiere'in ortasında, Royal meydanının karşısında seyircilerin izleyebilmesi için kalın levhalardan yapılan tribünler ve ortada da bir idam sehpası kuruluyordu. Bu idam sehpasındaki direğin üstünde, bağlı bir adam vardı. Ona eşlik eden iki piyade jandarma asker ve ata binen avcılar ortada, bu sehpanın çevresinde, mahkûmu kalabalığın büyüyen öfkesinden korumak için bekliyorlardı.

Marius ilk önce, kalabalığın hedefi olan ve direğe bağlı bulunan zavallıyı görmek istiyordu. Genç adamın o an yüreğinde hissettiği büyük endişe, ordaki adamın yüzünü görmesi için kendisini tetikledi. O Phillipe olabilirdi; belki de Bay de Cazalis infaz zamanını öne almayı başarmıştı. Bu düşünce, Marius'un gözlerinin dolmasına neden oldu. Gözyaşları arasında neler olduğunu anlamaya çalışan genç adamın gözlerinin önünde sanki kalın bir bulut vardı. Bayılmamak için bir mağazanın duvarına dayandı. Kalabalıktan yükselen her öfkeli ses, yüreğine bıçak gibi saplanıyordu. Sanki, onu sarsan bu heyecan içinde o direkte bağlı olan, gerçekten Philli-

pe'ti ve herkes ona hakaret ediyordu. Benliğini saran utanç, ıstırap ve acıma hisleri, onu sıkıntıya düşürerek kalbine ve beynine, oldukça ağır bir yük gibi oturdu. Sonra tüm cesaretini toplayıp başını kaldırarak, o yöne doğru baktı.

Zavallı, direğe sımsıkı bağlanmıştı. Üzerine, gri renkli bir ince kumaş pantolon ve ceket giymişti. Başına, siperini gözlerinin üzerine getirdiği bir kasket takmıştı. Zaten yüzünü meraklı bakışlardan saklamak için, inatla öne eğiyordu. Liman istikametine doğru yönelmişti, buna rağmen önünde halı gibi serilmiş özgür ve mutlu görünen denize bir kez bile bakmadı.

Marius, mahkûmu daha uzun inceleyince, biraz rahatladı. Bu adam ağabeyinden iki misli daha şişman görünüyordu. Kaldı ki, Phillipe'i çok iyi tanırdı. O, asla başı önünde eğik durmazdı. Nefretle karşılaştığı zaman aynı duyguları iade edercesine davranır ve o daha da şiddetli nefret saçardı. Buna rağmen, Marius az da olsa endişeliydi. Bu öne eğik suçluyu daha net olarak görmek istiyordu:

Genç adamın etrafını saran kalabalık hakaret, alay ve öfke dolu sözlerine devam ediyorlardı.

"Kaldır kafanı ey alçak! Suratını göster bize ey rezil adam!" diye haykırıyorlardı.

"Oh! Kaldırmaz ki, korkağın biri o."

"Nihayet kapana kısıldı. Elleri bağlı olunca, hırsızlık yapamaz artık."

"Siz böyle düşünün! Az daha kendine af bile çalacaktı."

"Evet, evet. Zengin ve dindar adamlar, onu direğin utancından kurtarmaya çalıştılar."

"Gariban birisine asla bu hoşgörü verilmezdi."

"Fakat kralımız adaletlidir. Bir suç karşısında halkın her tabakasındaki insanları aynı cezaya mahkûm ediyor."

"Oh! Kral iyi adamdır."

"Ha! Douglas, rezil, softa, hırsız, ikiyüzlü; oyunlarını artık oynayamayacaksın dostum! Tanrı'ya hatalarını affetsin diye, yalvarıp dua etmek için bile kiliseye gidemeyeceksin artık!"

Marius rahat bir nefes aldı. Haykıran kalabalığın öfkeli sözlerinden, işkence yapılacak kişinin kim olduğunu anladı. O an, Douglas'ı tanıdı. Eski noterin solgun ve yağlı görünümlü suratını, net olarak görmeye başladı. Fakat, ta yüreğinde hissettiği bir acıyla ağabeyini hatırlayarak, kendi kendine Phillipe'in de aynı kalabalığın hakaretlerine maruz kalabileceğini düşünüyordu.

Kalabalık hâlâ bağırıyordu:

"Elli aileden fazlasını iflas ettirdi. Bu direk cezası ona çok hafif kalır."

"Marsilya artık adaleti aramalı."

"Evet, buradan geçerken kaçırıp öldüreceğiz."

"Olduğu yerde ne kadar da rahat gibi duruyor, bakar mısınız?"

"Yeterince acı çekmiyor, ayaklarından asılmalıydı."

"İşte cellat! Onun bağlarını çözecek... Çabuk görmeye koşalım."

Douglas, bağlı olduğu direkten sökülerek üzerinde bulunduğu teşhir sehpasından indirilip, onu hapse geri götürecek olan tek atlı açık bir arabaya bindirildi. O an, kalabalığın içinde bir kıpırdanma oldu. Bütün halk, zavallıyı yuhalayarak belki de öldürmek için arabaya doğru koşarak hücum etmeye başladı. Fakat mahkûmu taşıyan atlı arabanın etrafındaki askerler arabayı koruyor, diğer atların üstündeki jandarmalar da isyancıları uzaklaştırıyordu.

Marius, son defa Douglas'a acıyarak baktı. Bu adam, tabi ki büyük suç işlemişti. Fakat yaşadığı bu utancın kendisine çektirdiği cehennem azabı, Marius'un ona öfke değil, merhamet duymasına neden oluyordu. Genç adam, bir mağazanın duvarına dayanıp kalmıştı. Tek atın çektiği mahkûmu götüren arabanın uzaklaşmasını izlerken, oradan geçen iki işçinin söylediği sözleri duyunca, dehşete kapıldı.

"Gelecek ay tekrar buraya geleceğiz. Biliyor musun, bir kızı kaçıran o genç çocuk teşhir edilecek. O bundan da komik olacak."

"Ah! Evet Phillipe Cayol... Onu tanırdım. Güçlü yapılı bi-

ri. Büyük şamatayı kaçırmamak için, tam gününü öğrenmeliyiz."

İşçiler uzaklaşırken, Marius yıkılmış bir haldeydi. Bu adamlar haklıydı: Bir ay sonra ağabeyinin sırası gelecekti ve kendi kaderi, Phillipe'in yaşayacağı tüm utançlara onu tanık ettiriyordu. Şimdi Phillipe'i, hangi işkencelerin beklediğini biliyordu. Kendini Douglas'ın yerine koyuyor ve gözleri kapalı bir halde olabilecek en kötü sahneyi hayal ediyordu. Sonra içini derin bir sıkıntı kapladı. Phillipe'i teşhir sehpası üzerinde görüyordu ve kulaklarında, ona gülen ve hakaret eden kalabalığın vızıltılarını duyuyordu.

XII
Marius Deliriyor

Tanık olduğu acılı sahneden çok etkilenen Marius, başını mağazanın camekânına dayamış, gözlerini sabit bir noktaya dikmişti. Bir an, omzuna bir elin sert ama dostça dokunduğunu hissetti. Başını kaldırdığında, usta hamal Sauvaire'i gördü.

"Eh! Genç dostum! Ne yapıyorsunuz burada?" dedi kalın sesiyle gülerek. "Sanki sizi de bu direğe bağlayacaklar gibi bir haliniz var."

Ve Marius'a, rahatça konuşabilmek için bir binanın kuytu sahanlığını işaret etti. Sauvaire, kibarca giyinmişti. İnce kumaştan yapılmış bir pantolon, palto ve içinden giydiği yeleği, dikkatsizce iliklenmiş beyaz gömleğini gösteriyordu. Saatinin ağır zinciri ve ondan sarkan boncuklar, üzerinde kibar duruyordu. Saat on civarında olduğu için, usta hamal terlikle geziyordu. Başında hafif fötr şapkası, dişlerinin arasındaki lületaşından piposu ile sanki La Cannebiere kaldırımının sahibiymiş gibi duruyordu. O, burada kendi evinde gibi davranıyordu. Geniş bir yer işgal ederek, geçenlere samimi ve koruyucu bir şekilde bakıyordu. Cebine soktuğu iki eliyle, pantolonunu genişletip bacaklarını birbirinden uzak-

laştırarak, Marius'a küçümseyen gözlerle tepeden bakıyordu.

"Hasta ve üzgün görünüyorsunuz," dedi. "Benim gibi yapın; iyi olun, iyi beslenin, iyi için ve mutlu bir hayat yaşayın. Ah! Beni bilemezsiniz, ben hiçbir şeyi dert etmem. Güçlüyüm, midem iyi ve dilediğim zaman yüz frank harcayabilirim. Birinin benim yaptıklarımı yapması için, zengin olması gerektiğini biliyorum ve herkes zengin değil tabi."

Acıyan gözlerle Marius'a baktı. Onu, o kadar cılız ve solgun buluyordu ki, onun yanında kırmızı suratlı, şişman biri olarak kaldığı için mutluluk duyuyordu.

O an bu genç adama seve seve bin frank borç verirdi.

Fakat Marius, onun gevezeliğini dinlemiyordu. Onunla karşılaştığında, tokalaşmak için elini uzatırken, kendisi kara kara düşünüyordu. Ümitsiz bir halde, üç aydan beri boşu boşuna savaşmasına rağmen, görevine henüz başlanmamış olduğunu düşünüyordu. Önünde dikilen direk, sanki ağabeyini bekliyordu. Sanki kaldırımın taşları ayaklarına yapışmış gibiydi ve adımlarını ağırlaştırmıştı ki artık ağabeyinin yardımına koşamıyordu. O an birkaç bin frank için bir alçaklık yapabilir, hatta kendini bile satabilirdi.

Sauvaire, cevap almayınca, konuşmaya devam etti; kendi ses tonunu duymaktan hoşlanıyordu.

"Genç bir adam eğlenmeli," dedi. "Ah! Siz, zavallı genç dostum! Çok çalışıyor ve yeterince eğlenmiyorsunuz... Ah! Bunun için çok para gerek; zevkler pahalıdır. Kilolarım kadar fazla harcamalar yapıyorum ve benim kadar eğlenmenizin imkânsız olduğunu biliyorum, fakat biraz gülebilirsiniz. Biraz paranız vardır, değil mi? Bakın, bazı akşamlar sizi sıkılmayacağınız bir yerlere götürmemi ister misiniz?"

Usta hamal, Marius'a bunu teklif etmekle cömertlik yaptığını düşünüyordu. Birkaç dakika sessiz kalarak genç adamın teşekkür etmesini bekledi. Sonra karşısındaki zavallı ümitsiz bir sessizlikle kendisini bakan Marius'un kolundan otoriter bir şekilde tutarak onu yürümeye zorladı.

"Sizin durumunuzu ben ele alacağım," dedi. "Sizi en iyi

şekilde ortaya çıkartacağım. Sekiz gün boyunca, en az benim kadar mutlu olmanızı istiyorum. En iyi lokantalarda yiyorum, Marsilya'nın en güzel kadınları benim sevgililerimdir ve gördüğünüz gibi, her gün geziyorum. Güzel hayat bu işte!"

Sonra aniden durdu ve ellerini çapraz bir şekilde göğsünün üstünde birleştirerek, sözlerini sürdürdü.

"Kaçta yattığımı biliyor musunuz? Sabahın üçünde ve geceyi nerede geçirdiğimi tahmin edebiliyor musunuz? Corneille kulüpte. En çok oyun oynanılan yerde... Orada kadife giysiler ve mücevherler içinde dünya güzeli, öyle yaratıklar var ki, parmağının ucuyla bile dokunmaya kıyamazsın... Bunlardan, kısa boylu esmer olanının adı Clairon ve dün gece beş bin franktan fazla kazandı."

Marius, heyecanla başını kaldırdı:

"Ah! Biz bir gecede beş bin frank kazanabilir miyiz?" dedi buğulu ses tonuyla.

Sauvaire bir kahkaha attı.

"Aman Tanrım, ne kadar safsınız! Çok daha büyük meblağların kazanıldığına tanık oldum. Şans, bazı insanlara yardım eder. Geçen yıl, iki gecede on altı bin frank kazanan bir genç adam tanımıştım. Benimle birlikte kulübe girerken, üzerinde 5 kuruş bile yoktu. Ben, ona beş frank ödünç veriyorum, ertesi gün on altı bin güzel frankın sahibiydi. O parayı, beraber yedik. Tanrım, bir ay boyunca ne eğlendik!"

Marius'un suratı kıpkırmızı olmuştu. Göğsünü yakan bir sıcaklığın, yüzüne doğru yükseldiğini hissediyor, bir yandan da titriyordu. Hiç bu kadar derin bir heyecan hissetmemişti.

"Oynamak için bir kulübe üye olunması gerekiyor mu?" diye sordu.

Usta hamal gülümseyerek, kurnaz bir tavırla göz kırparken, omuzlarını silkti.

"Üye olmayan yabancıların, bir kulübe giremeyeceklerini, sadece üye olanların aidat ödedikleri için oralara girebildiklerini zannederdim," dedi Marius.

"Evet, haklısınız tabi," dedi Sauvaire gülerek. "Sadece üyeler oynayabilirler, bu doğru. Fakat oynamaya hakkı olma-

yan yabancılar da yeşil çuha kaplı masanın etrafında yer alıp, üyelerden de daha büyük çapta ve üstelik de daha fazla sayıda oyunlar oynarlar... Anlıyor musunuz?"

Bu defa Marius, Sauvaire'in kolundan tuttu. Sessizlik içinde yürüdükleri birkaç adımdan sonra, genç adam Sauvaire'e boğuk bir sesle sordu.

"Beni, bu gece Corneille kulübe götürebilir misiniz?"

"Bravo!" dedi usta hamal. "Çok güleceğiz. Hayatı, şimdi anlamaya başladığınızı görüyorum; şarap, oyun, güzel kadınlar... Ben, oradan çıkmıyorum. Sizi, böyle üzgün ve solgun görünce, kendi kendime düşündüm; işte yardım edilmesi gereken iyi biri. Para kazanmaya çalışın, hemen bir sevgili bulun kendinize. Kısa zamanda kilo da alırsınız. Tabi ki sizi bu akşam Corneille kulübe götürürüm ve Clairon'la tanıştırırım."

Marius, sabırsızlanıyordu; Clairon umurunda değildi. Kafasında oluşan bir fikir, gittikçe sabitleşerek, beyninde yankılanıyordu. Madem, iki gecede on altı bin frank kazanılıyordu, o halde kendisi de şansını deneyecek ve kaderden Phillipe'in fidyesini isteyecekti. Tanrı'nın kendisini koruyup, yardım edeceğini ve kulüpten cepleri altın dolu olarak çıkacağına düşündü.

Sağlıklı zekâsı ve düzgün kişiliği sanki erozyona uğruyordu. Şanssızlığın ve kaderin vurduğu darbeler, içindeki mütevazı ve dürüst Marius'u değiştirdi. Her şey üst üste geliyor, inandığı değerler yerle bir oluyordu. Önce Bay de Cazalis'in yaptıkları hakkında Rahip Chastanier'nin verdiği bilgiler Marius'a ilk darbeye vurmuştu. Sonra Douglas'ın teşhiri sırasında tanık olduğu o felaket manzara, onu deliye çevirmişti. Artık kendini kaybetmişti. Kafasını, hangi kapıya vuracağına bilemiyor, çaresizlik içinde kıvranıyordu. O derin üzüntüsü içinde, tek çıkış noktası olarak gördüğü bu oyun, ya onu derdinden tamamen kurtaracak ya da daha derin bir uçuruma atacaktı.

Zaten, artık heyecandan ne yaptığını bilmez bir halde içgüdüleriyle hareket ediyordu. Marius, Sauvaire'e bakarken,

milletvekilinin yaptığı kötülükleri ve Phillipe'in çektiği işkenceleri hatırlıyor ve bugün Sauvaire ile karşılaşmasının iyi mi yoksa kötü mü olduğuna karar veremiyordu. Sauvaire, bu genç adamı iffetli olmaya mı yoksa suç işlemeye mi davet ediyordu? Marius, bu dakikada her şeyi kabul ederdi ve herhangi bir silahla kaderine karşı savaşırdı.

Sauvaire, Marius'tan ayrılırken, "Anlaştık o halde! Bu akşam nerede buluşacağız?" diye sordu.

"Ben saat onda burada olacağım, la Cannebiere'de," diye cevapladı Marius.

Marius, usta hamalı orada bırakarak ofisine gitti. Kendini, hiç bu kadar heyecanlı hissetmemişti. Çok kötü bir gün geçirmişti. Sıkıntıdan, başı adeta ateş gibi yanıyordu. Coşkulu ve hırslı gözleri, dalgın dalgın bakarken, geceyi nasıl geçireceğini düşünüyor, sanki rüya görüyordu. Gözünde kucak kucak altınlar canlanıyor ve kendini şimdiden zengin olmuş biri gibi görüyordu; ayrıca, ağabeyinin de serbest olduğunu hayal ediyordu.

Akşam her zamanki gibi, saat sekizde Fine'e gitti. Genç kız onun ellerinin alev gibi sımsıcak olduğunu hissetti.

"Neyiniz var?" diye merakla sordu genç kız.

"Bana soru sormayın... Phillipe yakında serbest olacak ve hepimiz mutlu bir şekilde mutlu yaşayacağız," dedi.

Sonra evine doğru gitti. Günlerdir kuruş kuruş biriktirdiği, beş frankını alarak Sauvaire'le sözleştiği buluşma yerine gitti ve her ikisi beraber saat on civarında Corneille Kulübe gittiler.

XIII
Marsilya'nın Kumarhaneleri

Bu dramın yeni olaylarını ve Marius'un oyun sırasındaki tüm iç sıkıntısını anlatmadan önce, Marsilya'daki kumarhanelerin artmasının nedenini açıklamamız gerek. Bu satırların

yazarı, Fransa'nın en zengin ve en canlı kentlerinden birini kemiren bu felaketleri tüm çıplaklığıyla anlatmak istiyor. Bu kısa, konu dışı yazının, iyi bir amaca yönelik olarak yazıldığı göz önüne aldığında yazar, okuyucular tarafından affedilecektir.

Oyun tutkusunun, en büyük ticari merkezleri nasıl söndürdüğünü insanların fark etmesi gerek. Tüm toplum, spekülasyonlarla uğraşırken, bütün insanları hareketli yaşamayı seven bir kentte tüccar sınıfının kendini, heyecan dolu bu fırtınaya kaptırmaması imkânsızdı. Bu spekülasyonlardan biri, oyuna; oyun ise şans yardımı ile oynanan bir kumara dönüşüyordu. Gün boyu devam eden para kazanma hırsı, gece de oyun masalarında sürüyordu. Gündüz işyerlerinde ticaret yaparak paralarını çoğaltma görevi, geceleri yeşil çuhanın üzerinde şans deneyerek para kazanma görevine dönüşüyor. Eğer ticaret, bir oyun ise tüccarlar, kendi tezgâhlarından yandaki kumarhaneye geçmekle ortam değiştirmiş olmazlardı.

Zaten, ticari heyecan bulaşıcı bir hastalık gibidir. Marsilya'da, birkaç yılda kazanılmış büyük servetler karşısında, böyle bir fırsatın rüyasını görmeyen tek bir genç adam yoktu. Herkes, bu tarz bir işle uğraşmak isterdi. Bu kent, koca bir banka gibidir ve burada yaşayan herkes kısa yoldan para kazanıp servet sahibi olmak için yaşıyordu. Halkın gittiği yerlere gidin; oralarda, sadece paradan konuşulduğunu göreceksiniz ve koca kentte kendinizi, sadece rakamların konuşulduğu bir ofiste gibi hissedeceksiniz. Burada amaç, cebinizde on frank varsa bunu otuz kırk franka dönüştürmektir. Büyük sermayesi olanlar, borsada oynar, hisse alıp satarlar ama sermayesi olmayan sadece birkaç frank sahibi olanların tek çaresi kumardır.

Büyük işlere girişecek sermayeleri olmadığı için, şanslarını bu şekilde denemek zorunda kalıyorlardı. Herkesin ulaşabileceği yerde kolay ve hızlı olan bu yöntemle, ya servet sahibi olurlar ya da iflas ederlerdi. Oyuncular, tıpkı bir borsa oyuncusu gibi ümitleri ve ümitsizlikleri, aynı gecede nefes kesen bir heyecanla yaşarlardı.

Marsilya gibi, her şeyin efendisi para olan ve halkını ticaret ateşinin sardığı bir kentte, kumar bir gerekçe oluyordu. Bu kulüpler, tıpkı halka açık bir banka gibi çalışıyor, buralara kucak dolusu altını olanlar veya az parası olan insanlar gelerek kendilerini riske atıyorlardı.

Ayrıca, para babası olanlar, bir günde büyük meblağlar kazananlardı. Bu kadar kolay kazanılan altınları kolayca harcıyorlardı, bir işçi ise alının teriyle ve kanıyla bu parayı kazandığı için, akşamları kendisine verilen beş frank ücrete hayranlıkla bakıyordu. Bu beş frankın karşılığında, ağır bir emek ve yorucu geçen uzun saatler feda etmek zorunda kalıyorlardı. Aldıkları bu para, onların yaşamlarını sürdürmek için gerekli olan en önemli unsurdu. Fakat, bir tüccar veya borsacı, ofislerinde rahat rahat otururken, akşam saatlerinde birkaç yüz frank birden kazanırlardı. O yüzden, bir oyunda yirmi frank kaybetseler bile ertesi gün en az bu kadar parayı tekrar kazanacaklarını bildikleri için pek etkilenmezlerdi.

Onlar, kendilerini hâlâ genç hissedip hayatı doyasıya yaşamak isterlerdi. Günün birinde birkaç saatini ofislerinde geçiriyorlar diye akşamları mutlaka gürültülü zevklere zaman ayırırlardı. O yüzden paralarını restoranlarda, kafelerde yeşil çuhanın üstünde kazandıkları kadar kolay harcarlardı.

Bu yüzden bu ticari şehir, genellikle kumar oynanan ve sefahat yaşanılan bir kent olmaya mahkûmdu. Alışveriş tutkusu, her evde olduğu gibi çığ misali büyüyen servetlerin aydınlattığı evlerde de bir ihtiyaç ya da zevk almanın tek yolu olarak benimseniyordu. Bu insanların oluşturduğu topluluğun gözleri, belli saatlerden sonra altının ışıltısından başka bir şey görmüyordu ve tıpkı işyerlerinde kendilerine attıkları gibi, bu ortamda da para, daha çok para uğruna benliklerini kaybediyorlardı. İşte bu ateş, Marsilya'nın her tarafını sardı. Küçük, büyük, zengin, fakir yani herkes, iflas edene kadar ya da bir milyon frank kazanana kadar, titreten bir huzursuzlukla kazanma ve kaybetme duygusunu yaşıyordu.

Marsilya'da kumarhane bulundurmak, bir ihtiyaç haline aldı. Son zamanlarda faaliyet halinde olan yüz kumarhane

tespit edilmişti ve bu rakam gittikçe artıyordu. Polisler oyuncuların öfkesi ve hırsı ile baş edemez duruma geldiler. Bir kumarhane kapatılırsa, onun yerine iki tane açılıyordu. Bir toplumda kötülüğü kökten yok etmek için herkesi endişelendiren bir faaliyetin kaynağını kurutmak gerekiyordu. Zaten bana göre bu durumun tedavisi yok, çünkü bir insanı öldürerek ondan kurtulabiliriz ama kendi tutkularımızı öldüremeyiz.

Kumara karşı eylem yapan polisler, oyun oynatılan küçük kulüpleri her bulduklarında kapattırıyorlardı ama gerçek birer kumarhaneye dönüşmüş olan kulüplerde bu, çok zor oluyordu. Oyuncu, yaratıcıdır. Tutkusunu tatmin etmek için gerekiyorsa kanunları kendi menfaatine uyacak şekilde uygulamaya çalışır. Burada söyleyeceklerimi iyi anlayın. Benim amacım, Marsilya'daki saygın kulüplere saldırmak değil. Sadece, dolandırıcıların gittikleri bazen sonu feci bir intiharla biten ve oyuncuların kanlarıyla kirlenen bazı kulüplerdeki utanç verici olayları aktarmak istiyorum.

Bir kulüp, şu şekilde kurulur:

Birkaç kişi, bir araya gelerek, akşamları belli bir yerde toplanmak, içki içmek, sohbet etmek ve yasal oyunlar oynamak için izin alırlar. Her üye bir üye daha getirir, ancak yabancıların katılması, yasaktır. Yani her gelene, oyun için bir masa açılmaz. Sistem, bu şekilde oturtulur ve birkaç ay içinde sohbetler yerini, sabahlara kadar süren, içki ve yeşil çuhanın üstünde dönen oyunlara bırakır. Başlangıçta ortaya sürülen küçük miktardaki paralar, yavaş yavaş büyür ve sonunda öyle bir hale gelir ki bir gecede, iflas etmek bile söz konusu olur. Bu aşamada, ilk günlerdeki disiplinden de söz etmek mümkün değildir artık. İsteyen herkes kulübe gelir ve üyelerden çok yabancılar oyun masalarına otururlar. Hatta kadınlar bile bu kulüplerdeki masalarda, kendilerine yer bulurlar. Polisler, baskın yapıp bu kulüpleri kapatana kadar, gözlerini para hırsı bürümüş olan yankesiciler, yeni oyuncular yaratıp onları da son kuruşlarına kadar soyarlar. Kapatıldıktan iki ay sonra, başka bir yerde yeniden açılır, aynı düzenle hileler devam eder ve hikâye, aynı şekilde biter.

Bu, Marsilya'nın canlı felaketi, hatta gittikçe fazlalaşarak herkesi parçalayan bir felaket. Kulüpler, kumarhanelere; kumarhaneler de şanslarını denemek isteyen acemilerin bütün servetlerini ve şereflerini yutan bir çukura dönüşüyordu. Oyunun heyecan veren yönü, bir kere keşfedilince diğer zevkler sönük kalıyordu ve paralarını son kuruşuna kadar kaybetme riskini göze alanlar, kanlarının son damlasına kadar uğraşıyorlardı. Her hafta yeni bir uğursuzluk ve yeni bir şikâyet dilekçesi, polislerin ve savcıların önüne geliyordu.

Yeşil çuha kaplı masanın etrafındaki tüccarlar, iflasa sürüklenerek kendi müşterilerinin de menfaatini tehlikeye atıyorlardı. Önce kendi paralarını ortaya sürüyorlardı, bitince de ticari itibarlarına ve dürüstlüklerini güvenilerek, onlara emanet edilen sermayelere sıra geliyordu. Bundan sonra da iflaslarını ilan etmek zorunda kalıyorlardı. Böylece, hem kendilerini hem de onlara güvenen insanları, bu batağa sürüklüyorlardı.

Bu insanlar, lükse ve fuhuşa düşkün, tutkularını tatmin edecek gelirleri çok az olan insanlardır. Çevrelerinde mutluluk içinde yüzen, sevgilileri olan, lüks arabalarda keyif yapan ve hayatın bütün gösterişli zevklerini yaşayan zengin insanları görünce, kıskançlık duygusuyla törpülenerek, hırslanmaya başlıyorlardı. Bunları gerçekleştirmek için, para bulmaları gerekti. En kolay yolu da oyun masalarına kendilerini atmaktı. Önce kendi paralarını kumarda kullanırlar, şans onlardan yana olmadığı zaman da patronlarını soyarak suç işlerler. Bunlar, bu kentin okullarından yeni mezun olmuş, yetenekli, düzenbazlıktan haberi olmayan genç, saf ve fakir çocuklardır. Ya kazanıp eğlenceye verirler kendilerini ya da kaybedip borçlanarak tefecilerin eline düşerler. Para için senetlere imzalar atarlar ve böylece ellerindeki her şeyi bir sebze misali yiyip bitirirler.

Son günlerde bu duruma çok uyan, karakteristik bir hikâye anlatılıyordu. Bir işçi, bazı malların gümrük bedelini ödemek için patronundan birkaç bin frank parayı, zimmetli olarak almış. Fakat bu parayı ödeyeceğine, bir gece kulübüne

gitmiş ve orada şansını denemek isterken, hepsini kaybetmiş. Aslında dürüst olan bu işçi, bir anlık çılgınlıkla kumar ateşinin ve kazanma hırsının çağrısına kulak vermişti. Patron, kulübü şikâyet etmekle tehdit etmiş. Bunu duyan kulübün üyeleri, toplanarak patrona işçinin kaybettiği parayı, kendisine ödeyeceklerine dair söz vermişler. Bu para karşılığında işçi, kulübün kasasına konmak üzere, patrona verilen para tutarında bir senet imzalamış. Fakat, fakir biri olduğu için bu senedi ödeyememiş.

Bu olayın ilginç tarafı, aslında bir suç itirafı olması değil midir? Kulübün üyeleri, bu durumda suçlu olduklarını ve kendi tutkularını tatmin ederken, kanun tarafından rahatsız edilmemek için o parayı ödemeye karar vererek, bu hikâyeyi de böylece kapatmışlar.

Sauvaire, Marius'u işte bu çılgınlıklarla dolu, dipsiz bir koyu gibi görünen heyecanlı oyunlar arasına çekti.

XIV
Marius On Bin Frank Kazanıyor

Corneille kulüp, görünüşte bir önceki bölümde söz ettiğimiz yasal kumarhanelerden biriydi. Aslında bu kulübe her yeni gelen üye, var olan diğer üyelerden oy toplamak zorundaydı ve yirmi beş frank tutarında bir üyelik ücreti ödemesi gerekiyordu. Fakat gerçekte herkes, girip kumar oynayabiliyordu. Buna rağmen görüntüyü kurtarmak için başlangıçta, bir panoya yeni gelenlerin isimleri yazılırdı ve üye olmayanlardan, üyeler tarafından kendilerine verilmiş davetiyeleri göstermeleri isteniyordu. Bir süre sonra davetiye istememeye, isimler de yazılmamaya başladı; artık isteyen herkes girebiliyordu.

Tabi ki usta hamal, dürüst bir adamdı ve alçakça bir hareket yapmazdı. Fakat, zevkleri uğruna tuhaf insanlarla dostluk kurdu. Saf bir şekilde, dürüst insanlar yerine dolandırıcılarla

arkadaşlık ettiğini söylüyordu. Ona göre dürüst insanlar, can sıkıcıydı. Oysa dolandırıcılar onu güldürüyordu. Sezgileri, onu kötü ortamlara iterdi. Oralarda, dilediği kadar eğlenebilir ve serbest davranabilirdi. Zaten bu kibar adam, gösterişli havasının altında, müthiş bir zekâ ve tedbir duygusu saklıyordu. Hiçbir zaman kendini riske atmazdı. Az oynardı ve bir tehlike ile karşılaşınca, oradan uzaklaşırdı. Corneille kulübe sık gidenlerin, çoğunun rezilliklerinden haberi vardı ama yine de gidiyordu. Çünkü orda, kolay kadınlar bulabiliyor ve sonradan görme zevklerini tatmin ediyordu.

Sauvaire ve Marius, dar bir merdivenden çıktıktan sonra birinci kata vardılar. İçinde küçük mermerlerden yapılmış, yaklaşık yirmi masa bulunan bir odaya girdiler. Kırmızı kadife ile kaplı divanlar, duvarlara dayalıydı. Ve ortalığa, hasır sandalyeler yerleştirilmişti. Bir kafeterya görünümündeydi. Odanın bir köşesinde, yeşil örtüyle kaplanmış büyük bir masa vardı. Örtü üzerinde, iki kare oluşturan kırmızı şeritler ve onların ortasında da oyunda kullanılan kartların bulunduğu bir sepet vardı. O, oyun masasıydı ve onun etrafı, sandalyelerle çevrilmişti.

Marius, içeri girerken ürkek gözlerle odayı inceledi. Denize düşen bir adam gibi nefes alamıyordu sanki. Onu görenler vahşi ve yırtıcı hayvanlarla dolu bir mağaraya girdiğini zannederlerdi. Alnını ter basmış, kalp atışları suratından bile hissedilir hale gelmişti. Utangaçlık ve tiksinme duygularıyla bocalayan genç adam, huzursuz ve sakar birine dönüşmüştü.

Odada çok az insan vardı. Birkaç adam içki içiyor ve bir kenarda oturan iki kadın, heyecanlı bir şekilde fısıldaşıyordu. İlerdeki oyun masası henüz karanlıktı ve çevresi boştu. Yeşil çuhanın ortasındaki gaz lambaları daha yakılmamıştı. Marius, yavaş yavaş kendine geldi, fakat damarlarında, kanla beraber dolaşan ateşin sıcaklığı ile hâlâ terliyordu.

"Ne içersiniz?" diye sordu Sauvaire.

Korku dolu ve meraklı gözlerle oyun masasına bakan genç adam, "Siz, ne içerseniz..." dedi.

Sauvaire, bira istedi ve divana oturarak bir puro yaktı.

Odanın bir köşesinde, sessizce konuşan iki kadını görünce:

"Ahh! İşte Clairon ve kız arkadaşı Isnarde. Bakın, ne tatlı kadınlar, değil mi? Ne diyorsunuz? Dertlerinizden uzaklaşıp, teselli bulmanız için size böyle çıtırlar gerek," dedi.

Marius, kızlara baktı; lekeli, üst tarafı çizgili ve eski görünümlü, siyah kadife elbise giymiş olan Clairon, kısa boylu esmer bir kadındı. Bir mermer parçası kadar mat ve solgun yüzü ile öylesine bitkin görünüyordu ki, görenin yüreği acıyordu. Isnarde ise, Clairon'nun aksine uzun boylu, zayıf ve Clairon'dan daha çökmüş görünümdeydi. Zayıf omuzları, vücudunu saran ipek elbiseyi taşıyamıyordu sanki. Marius, Sauvaire'in bu iki yaratığa böylesine tutkuyla bakmasını ve onlardan hoşlanmasını anlayamadı. İğrenmiş bir ifade oluşan yüzünü saklamak için kafasını çevirdi. Aklına Fine'in taze yüzü ve duru güzelliği gelince, böyle bir yerde bulunduğu için daha çok utandı.

Sauvaire'in sesiyle kafalarını çeviren iki kız, gülmeye başladılar.

"Oh! Onlar, çok şakacıdırlar," diye mırıldandı usta hamal, "Onlarla sıkılmak mümkün değil. İsterseniz, bu gece onları götürebiliriz."

Marius, sert bir şekilde arkadaşının sözünü keserek, "Oynamayacak mıyız?" diye sordu.

Kızların dikkatini çekmek için, oturduğu divana uzanırken, "Tanrım, ne kadar acelecisiniz!" dedi Sauvaire. "Tamam, evet, isterseniz yarın sabaha kadar oynayacağız, yavaş olun. Zamanımız var. Bakın Clairon ve Isnarde, bize nasıl bakıyorlar?"

Oraya devamlı gelenler, yavaş yavaş salonu doldurmaya başladı. Bir çocuk masalardaki gaz lambalarını yaktı ve birkaç oyuncu hemen oyun masasının etrafında yerini aldı. İki kez odada tanıdıkları adamlara gülümseyerek dolaşmaya başladılar ve en sonunda, birkaç frank kazanma ümidi ile bankocunun yanına oturdular.

Sauvaire sonunda kumarcılara yaklaşmıştı. Marius oyunu bir süre ayakta izledi ve sonra dostuna doğru eğilerek:

"Lütfen, nasıl oynamam gerektiğini anlatın," diye fısıldadı.

Usta hamal bu genç adamın saflığından çok eğleniyordu.

"Ama dostum," dedi. "Bu çok kolay bir oyun! Siz nereden geliyorsunuz? Baccarat'ı herkes bilir... Oturun şöyle... Oynayacağınız parayı bu kırmızı şeritle çevirtilen iki kareden birini, bu tablaya veya diğerine koyun. Gördüğünüz gibi bankocu iki değişik yerden her biri elli iki karttan oluşan oyun destesi kullanır. Her tabloya iki kart verir ve kendine iki kart alır. Onlu ve verimli kartlar sayılmaz. En yüksek rakam dokuzdur ve o rakama yaklaşabileceğiniz kadar yaklaşmaya çalışın. Eğer o bankocudan fazlanız varsa, siz kazanırsınız; daha az ise, kaybedersiniz... işte hepsi bu kadar."

"Fakat bazı oyuncuların kart istediklerini gördüm," dedi Marius.

"Evet, bir oyunu kurtarabilmek için bir kartı değiştirme hakkınız var. Bu çoğu zaman yapılır. Sizi tavsiyem her zaman altı da kalın. O, iyi bir nokta."

Marius, oyun masasına oturdu.

"Siz oynamıyor musunuz?" diye sordu Sauvair'e.

"Yok vallahi," dedi usta hamal. "Ben Clairon ile gülmeye tercih ederim."

Ve kısa boylu esmer bayanın etrafında dolaşmak için masanın yanından ayrıldı.

Aslında parasını riske atmak istememişti. Ona göre, bu oyun paraları yiyip bitiren bir oyundu. Ayrıca, kazanma ve kaybetme duyguları çok hızla değişir; o ise, kalıcı ve sakin mutlulukları severdi.

Bankocu, kartları karıştırdıktan sonra:

"Oyunu başlatıyorum beyler," diye oynayacaklar için son çağrısını yaptı.

Marius, titreyen elleriyle elli frankı, yeşil çuha örtünün üstüne koydu. Buraya gelmeden yüz frankı iki seferde oynamaya karar vermişti. Gözlerinin önünde, içinde kırmızı ışıklar dolanıyordu. Kafasını dağıtan bir gürültü duyar gibi oldu; kulakları da kızarmaya başlamıştı. Bu değişik his-

ler öylesine yoğundu ki, neredeyse Marius'un kalbi duracaktı.

"Tamam, başka almıyoruz," dedi bankocu.

Ve kartları dağıttı. Marius'un kartları alması gerekiyordu: onları aldı ve boş gözlerle elindeki kartlara baktı. Kendisinde beş kart vardı ve yeniden kart almak istedi. Yere attıktan sonra elinde dört kart kaldı. Bankocunun elinde ise üç tane kart vardı. Masanın çevresinde şaşkın bir uğultu dolaştı. Marius kazanmıştı.

O andan itibaren Marius kontrolünü kaybetmiş durumdaydı. Bir rüyada yaşıyor gibiydi. O masanın başında beş saatten fazla kalmıştı. Yorgundu, bitkindi ve oyunun monotonluğundan uyukluyordu. Çoğu kez kazanıyordu ve kaybettiğinde, sonraki oyunda, kaybettiğinden fazla tekrar kazanıyordu. Usta kumarcıları bile korkutacak kadar cesaretli, güzel oynuyordu ve tüm ihtimalleri kullandığı halde, yine de başarılıydı. Arka arkaya gelen tüm bankocuları kuruttu.

Yanında yaşlı bir adam oturuyordu. Ona kıskanç ve şaşkın gözlerle bakan bu adam hafifçe eğilerek kısık bir sesle, "Bayım, bize bir iyilik yapıp maskotunuzun ne olduğunu söyler misiniz?" diye sordu.

Marius duymadı.

Maskot, kumarcıların kullandığı argo sözlerden biriydi ve taşınıldığında, uğur getiren tılsım demekti. Kumarcıların genelde batıl inançları çok fazladır; her biri şanslarını düzeltmek için ilahi bir şey ararlar.

Marius'un cevap vermemesine kırılan yaşlı adam, "Patavatsızlık gösterdiğimi zannetmiyorum... Ben sadece size bu şansı getirenin ne olduğunu merak etmiştim. Ben saklamıyorum, işte benim maskotum," dedi ve şapkasını çıkararak onun dibindeki Meryem Ana'nın resmini gösterdi. Eğer o an onun kadar soğukkanlı olsaydı, Marius gülümseyebilirdi. Fakat birkaç saat oynadıktan sonra, sinirleri çok gerilmişti. Aksi bir hareketle, tek kelime söylemeden, önündeki altınları çoğaltmaya devam etti.

Sauvaire, arkadaşının şansından şaşkına dönmüş bir haldey-

di ve kızları bırakıp Marius'un arkasında oturarak, oyunu izlemeyi tercih etmişti. Kaybetme riski taşımadığı zaman bir oyun masasının üzerinde birikmiş altınların görüntüsü onu çok mutlu ediyordu. Clairon ve Isnarde de Sauvaire'in peşinden gelip Marius'un sandalyesine dayanarak, oyunu izlemeye başlamışlardı. Arada sırada, genç adama doğru eğilerek ona gülümsüyor ve okşayan bakışlarla onu süzüyorlardı. İkisi de av ile beslenen yırtıcı kuşlar gibi altının kokusuna doğru koştular.

Yeni bir günün başlamak üzere olduğunu bildirmek için tekdüze sesi ile saat beşi vurduğunda, pencereden soluk bir sabahın ilk ışıkları odaya süzülüyorlardı. Oyuncular tek tek ayrılmaya ve dağılmaya başladılar. Marius, masada tek başına kalmıştı ve kazandığı on bin frank önünde duruyordu. Genç adam, yorgunluğunu önemsemeden ve bıkmadan, akşama kadar hatta ertesi güne kadar oyun masasının başında kalabilirdi. Beş saat boyunca, hiçbir şeyin farkında olmadan kumar oynadı. Kafasında sadece tek bir fikir vardı: Kazanmak! İşi, tek kalemde bitirip ihtiyacı olan parayı, bir gecede kazandıktan sonra kumarhaneye bir daha adım atmak istemiyordu.

Uykusuzluktan ve yorgunluktan bitkin düşen Marius, oyun masasının önünde yalnız kaldığında ümitsizleşiyor, daha çok oynamak için gözleri başkalarını arıyordu. Kazandığı parayı saydığında, henüz sadece on bin frank olduğunu fark etti. Hâlâ beş bin franka ihtiyacı vardı ve onu kazanmadan, sabah olmaması için her şeyini verirdi. Belki de Phillipe'in fidyesini, ancak böyle bir fırsatla tamamlayabilirdi. Bir süre altınlara ve banknotlara bakakaldı. Daha sonra onları, yavaş yavaş ceplerine doldurmaya başladı. Aynı anda kendisi gibi acelesi olmayan, oyuna devam edecek birini arıyordu.

Oyun sırasında Marius'un yanında oturan bir adam, salonun bir köşesindeki küçük bir masada, çevresini süzüyordu. Bu adam, bütün gece oyunu izlemiş, fakat kendisi hiç oynamamıştı. Marius'un sürekli kazandığını görünce, gözlerini bir daha ondan ayırmamıştı. Sanki, beklediği bir şey var gibiydi. Oyuncuların, teker teker gitmelerini beklerken; sağlam bir avı yakalamaya fırsat kollar gibi Marius'u gözetliyordu.

Marius, mecburen gitmeye karar verdiğinde; bu yabancı adam, ani ve heyecanlı bir şekilde ayağa kalkarak, Marius'a yaklaştı:

"Bayım, benimle bir parti oynamak ister misiniz?" diye sordu.

Marius çok sevindi. Anında kabul edecekti fakat, hareketlerini adım adım izleyen Sauvaire, kolundan tutup alçak sesle:

"Oynamayın," dedi.

Genç adam başını çevirip, gözleriyle hamalı sorgular gibi baktı.

"Oynamayın," diye tekrarladı Sauvaire. "Cebinizdeki on bin frankı kaybetmek istemiyorsanız eğer. Tanrı aşkına, reddedin ve hemen buradan ayrılalım... Daha sonra bana teşekkür edeceksiniz."

Marius, Sauvaire'in önerisini kulak asmak istemiyordu fakat usta hamal, yavaş yavaş kolundan çekip Marius'un tereddüt ettiğini fark edince, onun yerine cevap verdi:

"Hayır, hayır Bay Felix," dedi, oyunu teklif eden adama. "Arkadaşım yorgun ve daha fazla kalması imkânsız... Görüşmek üzere Bay Felix."

Bay Felix'in bu yanıttan canı sıkılmış gibiydi. Sauvaire'in gözlerinin içini bakıp, "Siz ne karışıyorsunuz!" der gibi, ona baktı. Daha sonra dönüp dişlerini sıkarak:

"Gecem boşa gitti," diye mırıldandı.

Sauvaire, Marius'un kolunu kapıdan çıkana kadar bırakmamıştı. İkisi caddeye çıkınca, genç adam dostuna sinirli bir tavırla,

"Neden oynamama engel oldunuz?" diye sordu.

"Zavallı saf dostum!" dedi Sauvaire, Marius'a. "Bunu, size acıdığım için yaptım. Bay Felix'in, kazandığınız on bin frankı elinizden almasını istemedim."

"Bu adam dolandırıcı mı?"

"Oo! Hayır. O, hep dürüsttür, kurallara sadık kalır."

"O zaman kesin ben kazanırdım."

"Hayır kaybederdiniz... Bay Felix'in planlaması çok sağ-

lamdır... Bakın, onun oyun tarzı; gece boyunca hiç oynamaz ve sabaha doğru, oyuncular heyecanın doruğunda oldukları zaman, birisine gider ve kendisi ile yeni bir oyun oynaması için onu ikna eder. O oyun, artık bir şans oyunu değildir; sadece zekâ kıvraklığı ve soğukkanlılık gerektiren bir oyundur artık. Bay Felix'in zihni tamamen uyanık, kendisi sakin ve ihtiraslı; rakibi ise, heyecan içinde, bitkin ve kendi kartlarını bile zor görebilecek haldeyken; Bay Felix, birkaç usta manevrayla, en dürüst şekilde, rakibini soyar."

"Anlıyorum. Teşekkür ederim."

"Bay Felix, bu sistemi uygulayarak servet sahibi oldu. Size tekrarlıyorum: O, çok dürüstçe oynar... Sadece rakiplerinin, çok yorulduktan sonra aptalca oynamalarına dikkat eder ve bu fırsatı değerlendirir. Böyle yetenekli insanlar, hep başarırlar. Onun yerinde olsaydım, yaratıcılık brövesi alırdım."

Marius, sessiz kaldı. İki adam, Corneille kulübün karşısındaki ıssız sokakta durduklarında, yağmur yağıyordu ve yeni doğan günün, rutubet kokan parke taşlardan yayılan havası, insana serinlik hissi veriyordu. Boyunlarına kadar iliklediklerı paltolarının içinde, soğuktan titreyen ve sarhoşlar gibi sallanan bu iki adamın solgun yüzleri ve sabit bakan gözleri, oradan geçenlere yaşadıkları geceyi açıkça anlatıyor gibiydi.

Marius, oradan uzaklaşmak üzereyken, kolunu kavrayan bir el hissederek irkildi. Başını çevirdiğinde, bu elin sahibinin Isnarde olduğunu gördü. Clairon da Sauvaire'in koluna girmişti. Her iki bayan, altın kokusu aldıkları bu adamların peşini bırakmayarak, onların peşinden gitmeye karar vermişlerdi. Marius'un üzerinde bulunan on bin frankta gözleri vardı ve bir şekilde bu paradan pay almak istiyorlardı. Marius'u bir budala olarak görüyor ve onu soymanın kolay olacağını düşünüyorlardı.

Isnard, içkinin de etkisiyle kendinden geçerek, neşeli bir kahkaha atarken:

"Bu saatte, uyumaya mı gidiyorsunuz baylar?" diye sordu.

Marius, sert bir tavırla kolunu Isnarde'ın ellerinden kurtar-

dı ve saklamaya gerek duymadığı, tiksinme ifadesiyle baktı ona.

"Aşklarım," dedi Sauvaire. "Size bir kahvaltı ikram etmeyi çok isterim... Ama beni eğlendireceğinize söz verin... Geliyor musunuz Marius?"

Genç adam, soğuk bir şekilde, "Hayır!" diye cevap verdi.

Clairon, kelimeleri yayarak ve dili dolanarak, "Ah! Yazık ki bayım, bizimle gelmiyor. Ah! Ne sıkıcı. Hepimize şampanya ikram ederdi. Bize, en azından bunu borçlu."

Marius, ceplerini karıştırıp birkaç altın çıkararak Clairon ve Isnarde'a doğru attı. İki kadın, bu davranışa hiç tepki göstermeden, yerdeki paraları toplayıp ceplerine attılar.

Marius, Sauvaire'e, "Akşama görüşürüz," dedi.

Usta hamal, "Görüşürüz," diye karşılık verdikten sonra her iki koluna bir kadını takıp, söylediği şarkıyla ıssız sokağı çınlatarak yürümeye devam etti.

Marius, Sauvaire'in uzaklaşmasını bir süre izledikten sonra Sainte Caddesi'nde bulunan, huzur dolu odasına gitti. Saat sabahın altısı olmuştu. Hemen yattı ve yatar yatmaz derin bir uykuya daldı. Uyandığında, saat iki olmuştu.

Gözlerini açtığında, komodinin üzerinde duran, kumar masasında kazandığı paraları gördü. Güneş ışığının altında parıldayan altınların ışıltısı onu ürkütüyordu. Bir gece önce yaşadıklarını, çok net olarak hatırladı ve o anda boğazı düğüm düğüm oldu. Kumarbaz olmaktan çok korkuyordu, çünkü uyanır uyanmaz ilk düşüncesi, daha fazla kazanma arzusuyla, tekrar kumarhaneye gitmekti. İçini acıtan bu düşünce, Marius'u yiyip bitiriyordu.

Kendi kendini sakinleştirmeye çalışıyordu.

"Hayır! Bu, doğru değil. Bu iğrenç duyguya kapılmam imkânsız. Bir gecede kumarbaz olmam mümkün değil. Ben, kendim için değil sadece Phillipe'i kurtarmak için kumar oynuyorum," diye tekrarladı fakat kendini daha fazla sorgulamaya cesaret edemedi.

Sonra Fine'i hatırladı ve hıçkırıklara boğuldu. Bir an, on bin frankı olduğunu ve artık kumarhaneye gitmesi gerekme-

diğini düşündü. Kalan beş bin frankı, kolaylıkla birisinden bulabilirdi ve bu şekilde, en azından kazandıklarını kaybetme riski olmazdı

Hemen giyinerek, dışarı attı kendini. Ofisine gitmeyi aklından bile geçirmedi. Yolunun üstündeki bir lokantaya girdi ama yemek yiyemedi. Önündeki her şey dönüyordu sanki. Ara sıra boğulurcasına havasız kaldığını hissediyordu. Akşam olunca ayakları, bilinçsizce yeniden Corneille kulübe götürmüştü onu.

XV
Marius, Elini Kana Buluyor

Oyun salonuna giren Marius, bir masada Clairon ve Isnarde'ın arasında oturmakta olan Sauvaire'i gördü. Usta hamalın sabahtan beri bu iki kadından ayrılmadığı anlaşılıyordu. Sauvaire, Marius'u görünce ayağa kalkarak genç adamla tokalaştı.

"Ah! Dostum!" dedi. "Bize eşlik etmek istememeniz bir hataydı... Bu komik kızlarla, çok güzel vakit geçirdik! Bunlar, taşı bile güldürebilirlerdi... Ben, kadınları böyle severim!"

Sauvaire, Marius'u, Clairon ve Isnarde'ın içki içtikleri masaya doğru götürdü. Genç adam istemeyerek oraya oturmak zorunda kaldı.

"Bayım," dedi Isnarde. "Bu akşam size eşlik etmemi ister misiniz?"

Marius soğuk bir ses tonuyla, "Hayır!" dedi.

Sauvaire, "İyi ki reddetti," diye gürültülü bir sesle haykırdı. "Kaybetmesini mi istiyorsun sevgili Isnarde?.. Aşkta kazananın kumarda kaybettiği atasözünü bilmiyor muydun?"

Ve alçak sesle dostuna eğilerek:

"Neden onunla sevgili olmuyorsunuz? Size nasıl hayranlıkla baktığını görmüyor musunuz?" diye sordu.

Marius, cevap vermeden kalktı ve oyun masasının başına oturdu. Yeni bir oyun başlamak üzereydi ve genç adam, dün gece yaşadığı heyecanı, yeniden yaşamak için sabırsızlanıyordu. Aynı taktiği uygulamaya karar vermişti. Yeşil çuhanın üzerine elli frank koydu ve kaybetti. Sonraki seferde, ortaya yeniden elli frank koydu ve onları da kaybetti.

Kumarcılar, kadercidir ve tecrübelerine dayanarak dünyadaki her şey gibi şansın da kuralları olduğunu bilirler. Şans, bazen bütün gece bir insanın lehine çalışmasına rağmen bazen de inatla insanın aleyhine çalışır. Bazen bir anda şans döner. Uzun süre birbirini takip eder şekilde sürekli kazanan biri; başka bir seferde aynı düzenli aralıklarla kaybeder. Şans, bu defa Marius'a ikinci yüzünü gösterdi ve genç adam, bir önceki geceye göre çok kötü anlar yaşadı.

Marius, üst üste tam beş kere kaybettikten sonra oyunu takip eden Sauvaire yaklaşarak ona doğru eğildi ve:

"Bugün sakın oynamayın... Şans, sizin tarafınızda değil. Dünkü kazandığınızın hepsini kaybedeceksiniz," dedi.

Genç adam, sabırsızca omuzlarını silkti. Boğazı kurumuş, alnını ter basmıştı.

Genç adam, sert bir şekilde, "Beni rahat bırakın. Ne yaptığımı gayet iyi biliyorum. Ben, ya hep, ya hiç istiyorum."

"Siz bilirsiniz, ben sadece sizi uyarmak istedim. On yıl boyunca hem oynayarak, hem de izleyerek tecrübe kazandım. Dostum! Beni dinleyin. Bu gidişle, birkaç saat içinde bir kuruşunuz bile kalmayacak. Bu her zaman böyle oluyor," dedi ve bir sandalye alarak, tahminlerinin gerçekleşmesine tanık olmak için Marius'un arkasına oturdu. Bir gece önce, birkaç altın para kazanmak için ümitlenen Clairon ve Isnarde, Marius'u izlemek için oyun boyunca, genç adamın iki yanında durdular. Sürekli gülerek, hoş görünmeye çalışan iki kadın, zaman zaman Sauvaire'le yüksek sesle şakalaşıyorlardı. Arkasında duyduğu kahkahalar, Marius'u çileden çıkarıyordu. Bir iki kere arkasına dönüp, Sauvaire'e ve iki kıza, "Canınız cehenneme!" diye bağırmak istedi. Sürekli kaybettiği için yediği darbelerin etkisiyle, öfkeli bir şekilde, sinirini birinden çıkarmak istiyordu.

Oyunun başında, bir gece önce yaptığı gibi şansına güvenip risk alarak, kararlı ve cesur bir şekilde oynamıştı. Fakat şans, onu terk etmiş gibiydi ve sadece cesareti, başarılı olmak için ona yetmiyordu. O yüzden, artık hırsla oynayarak, şansını yeniden davet etmeye çalıştı. Sonunda tüm ihtimalleri hesaplayarak, becerikli bir kumarbaz gibi oynadı. Buna rağmen, yine kaybetmeye devam etti. Sanki şans, önce onu paraya boğmaktan, sonra da verdiklerinin hepsini bir seferde geri almaktan zevk alıyordu. Bu durum, resmen bir savaşa dönüştü ve Marius her yeni saldırıda, yani her yeni açtığı kartta yeniliyordu. Henüz bir saat bitmeden, tam dört bin frank kaybetmişti.

Sauvaire, haklı çıkmanın verdiği keyifle Marius'un arkasında bir şarkı mırıldanıyordu.

"Ben ne demiştim size... Bunun böyle olacağını çok iyi biliyordum!"

Sauvaire'in yanı sıra Clairon ve Isnarde, güvendikleri altın paraların böyle eridiğini görünce, bir gece önce iltifat ettikleri Marius'la alay etmeye başladılar ve bakışlarıyla, daha şanslı olan birini aramaya başladılar.

Marius, önünde gittikçe büyüyen çukur yüzünden, çılgına dönmüştü. Sauvaire'e dönerek, boğuk bir sesle:

"Siz, oyun oynamayı biliyorsunuz. Lütfen bana gösterin," dedi.

"Ooo!" dedi usta hamal, "Bir melek gibi oynayacaksınız ve yine de kaybedeceksiniz... Şans, kördür biliyor musunuz? O, istediği yere gider ve hiç kimse onu yönlendiremez... Bence, oyundan çekilmeniz daha iyi olacak."

"Hayır, hayır! Ne olursa olsun, bitirmek istiyorum!"

"Eee pekâlâ!.. Bir deneyelim... Seri oynayın."

"Siz kumarı çok iyi biliyorsunuz!"

Marius, seri oynadı ve üst üste tam beş yüz frank kaybetti.

"Aaa lanet olsun!" dedi Sauvaire. "İntermittence oynayın o zaman."

Marius, Sauvaire'in sözünü dinleyerek, bu defa İntermittence oynadı ve yine kaybetti.

"Sizi uyardım, sizi uyardım," diye tekrarladı usta hamal, "Bir de Martingale deneyin."

Marius, bir de Martingale'de şansını denedi, fakat şansı hâlâ ondan yana değildi.

Kendini kaybederek, "Deli olacağım artık!" diye haykırdı.

"Oynamayın artık!" dedi Sauvaire.

"Oynayacağım! Hem de sonuna kadar!"

Usta hamal, sinirli bir şekilde ayağa kalktı. Arkadaşının bu öfkesine ve inadına bir anlam vermiyordu. Kendisi, yüz franktan fazla parayı, yeşil çuhanın üstünde riske atmazdı.

"Bakın," dedi Marius'a. "Bankocu kalkıyor. Onun yerini alın... Bu belki şansınızı döndürür."

Marius, bankocunun yerini aldı. Kendisine verilen kart destesine iki frank ödedi ve kulübün kurallarına göre sepete, bir frank koydu. "Baylar, kartlar dağıtılıyor," derken, kartları karıştırarak oyunculara dağıttı.

Bazı oyuncular, tekrar karıştırdıkları kartları, Marius'a verdiler ve o üçüncü defa yeniden karıştırdı, çünkü bunu yapmaya hakkı vardı. Oyun yeniden başladı. Artık, genç adam, birkaç defa daha kaybedebilirdi.

Üst üste iki defa kaybettiği bu seferde de Sauvaire, yine Marius'un arkasındaydı. Bu, gözü pek genç adam, Sauvaire'in ilgisini çekiyordu. Marius, oyunculara yeniden kart dağıtıyordu. Usta hamal, o an kolunu tutarak onu durdurdu ve yavaşça kulağına eğilerek:

"Dikkat edin dostum. Sizi dolandırıyorlar... Kartları, saf bir genç gibi dağıtıyorsunuz," dedi.

"Nasıl yani?"

"Evet, kartları dağıtırken kaldırıyorsunuz ve herkes görebiliyor, bu şekilde sizin kartlarınızı da öğrenebilirler. Her yeni bankocu, bu yanlışlığı yapıyor... Kartları çevirin ve dağıtırken de ellerinizi alçak tutun."

Marius, bu mantıklı nasihati dinledi ve faydasını gördü ki kazandı. Birkaç seferde, kaybettiklerinin bir kısmını toparladı. Sonra şansı tekrar ters döndü ve kaybetti. Böylece kazandıkları ve kaybettikleri arasında, bir denge oluştu. Fakat, on

bin frankın parmaklarının arasından yavaş yavaş kaçtığını hissediyordu.

Şansını döndürmek için, birkaç kez masadan kalktı, yer değiştirdi ve oyun değiştirerek elinden geleni yaptı.

Fakat yaptığı taktiklerin hiçbiri ona yardımcı olmadı. Sanki şans, kurbanı ile oynamaktan zevk alıyor, onu bir kerede öldürmek yerine can çektiriyordu. Zaman zaman büyük paralar kazanmasına yardım ederek, varlığını hissettirip onu okşuyordu, zaman zaman da tırmalayarak verdiklerinden fazlasını alıyordu.

Sauvaire, arkadaşını soymasınlar diye masanın çevresinde gözetleme nöbeti tutuyordu. Marius'un karşısında oturan ve küçük rakamlarla oynayıp büyük meblağlar kazanan genç bir çocuk vardı. Her kazandığında, ortaya sürdüğü para yirmi beş frank oluyordu ve her kaybettiğinde de önünde, sadece gümüş beş frank tutuyor, ödemeleri de hep kâğıt parayla yapıyordu. Ona göre, bu gümüş beş frank onun maskotuydu.

Sauvaire, bu çocuğa şüpheli gözlerle bakıyordu. Tüm hareketlerini izlerken o genç çocuğun, önündeki beş frankın altına yirmi frank para sakladığını fark etti. Kazandığı zaman her şeyi açıyordu ve yirmi beş frankı cebine atıyordu. Kaybettiği zaman ise yirmi frank altın parayı, gümüş beş frankın altına saklıyordu. Ve Marius'a sadece beş frank ödüyordu. Bu genç adam, böyle yetenekli olmadan Marsilya'nın kumarhanelerinde bir gece bile geçiremezdi.

Sauvaire, içinden, "Bekle! Bekle dostum, bak seni nasıl sıkıştıracağım!" dedi.

Yeni parti de oyunu Marius kazandı. Dolandırıcı, beş frank kâğıt para vermeye kalktı ama Sauvaire, kolunu uzatıp masadaki gümüş beş frankı eliyle itti ve altında saklanmış olan yirmi frank altın para göründü.

"Sahtekârlık yapıyorsunuz bayım! Çıkın buradan," dedi.

Dolandırıcı, hiç bozuntuya vermeden:

"Siz, ne karışıyorsunuz?" diye küstahça sordu.

Yirmi frankı masaya bırakıp ayağa kalktı ve işi pişkinliğe vurarak, salonda biraz yürüdü ve sonra sakince oradan

ayrıldı. Diğer kumarbazlar, sadece ona tepki göstermekle yetindiler.

Marius'un yüzü sarardı. Demek ki buralara kadar düşmüştü ve hırsızlarla oynuyordu. O ana kadar, gözlerinin önünde olan ve ona büyük hatalar yaptıran perde birden kalkmıştı sanki. Kazandığı parayı kaybetmişti ve bundan da büyük mutluluk duyuyordu sanki. Tüm heyecanı bir anda bitmişti ve artık boğazı da düğüm düğüm değildi. Para, dokunduğu anda elini yakıyordu. Bu masada kazandığı bütün paraları, kaybetmeyi ve oradan cepleri, boş olarak ayrılmayı çok istiyordu.

Kısa bir süre sonra, Marius'un önünde iki yüz veya üç yüz frank kalmıştı.

Gece başladığından beri yanında oturan ve oyunun tüm ayrıntılarını, endişe ile izleyen başka bir genç adam daha vardı. O genç adam, her kaybettiğinde daha çok şaşırıyor, hatta sarsılıyordu. Önüne, büyük miktarda para koymuştu ve her oyunun sonunda, kaybettiği paralara ümitsizce bakıyordu.

Marius, onun defalarca kesik kesik sözler söylediğini duyuyor ve sıkıntısının sebebini merak ediyordu. İçinde, bu adamın korkunç bir dram yaşadığına dair güçlü bir his vardı. Son el oynanan oyun, bu genç adamı bitirmişti. Bu adam, birkaç dakika boyunca kasılmış bir halde hareketsiz kaldı. Sonra bir eliyle gözlerini kapatırken, diğer eliyle de cebinden bir silah çıkarıp hızla ağzına aldı ve tetiği çekti.

Bir çatırtı oldu ve sonra ani bir şekilde kan fışkırmaya başladı. Ilık ve kırmızı kan damlaları, etrafa ve Marius'un eline sıçradı.

Masadaki tüm oyuncular, korkarak kalkmışlardı. Adamın cesedi, kolu katlanmış ve kafasına sarılmış halde, masanın üzerine düşmüştü. Kurşun, boynundan geçerek sağ kulağının üstünden çıkmıştı. Kurşunun çıktığı yerde, kırmızı bir delik oluşmuştu ve oradan sızan kanlar, yeşil çuha kaplı masanın üzerinde küçük bir göle dönüşmüştü. Bu kan gölünün tam ortasındaki oyun kartları, sırılsıklam olmuştu.

Ortalık bir anda sessizleşmişti ve sadece diğer oyuncular, ürkek bir şekilde mırıldanarak:

"Bu zavallıyı tanıyor musunuz?" diye soruyorlardı.

Orda bulunanlardan biri, "Zannedersem Lambert et Compaigne şirketinde, para toplayan bir çocuktu," dedi.

"Saygın bir ailesi var. Kardeşi dört ay önce dava vekili ofisini almıştı."

"Keşke, kendini dışarıda öldürseydi. Yirmi dakika içinde polisler geldiklerinde, kulübü de kapatacaklardır."

"İntihar olayları, can sıkıcıdır... İyiydik burada ve rahatça oynayabiliyorduk. Şimdi, taşınmamız gerekecek."

"Polise haber verilmeden gidelim mi?"

"Evet."

"Ben, kaçıyorum!"

Bu, topluca bir kaçıştı. Birkaç saniye içinde, orda bulunan kumarbazlar, izleyenler ve çalışanlar, yok oldular. Şapkalarını alıp birbirlerine çarparak merdivenlerden inmeye çalışıyorlardı. Kulübün basamaklarında yankılanan ayak sesleri, sanki sarhoş yalpalaması gibiydi.

Marius cesedin yanına oturdu. O an, hareket edemediğini hissediyordu. Boş gözlerle intihar eden adamın boynuna, kendi ellerine ve üstüne sıçrayan kanlara bakıyordu. Bazen de tüyleri diken diken oluyor, şaşkınlıktan irileşen gözlerinde, delice bir pırıltı oluşuyordu. Hâlâ ellerinde tuttuğu kartları fark edince, onları hemen yere attı. Sanki parmakları arasındaki kanı silkelemek ister gibi, sert bir şekilde ellerini çırptı ve boğuk bir feryatla kaçtı.

Genç adam, önünde duran birkaç yüz frankı toplamadı bile. Kan gölü, yavaş yavaş büyüyor ve altın paralar, kanlı bir ırmak içinde yüzüyordu sanki.

Oyun salonunda sadece ceset ve iki kız kalmıştı. Sauvaire, ilk kaçanlardan biriydi. Clairon ve Isnarde, ölen adamla salonda yalnız kaldıklarını fark edince, masaya yaklaştılar. Kanlar içinde yüzen altın paralar, onları cezbediyordu.

"Paylaşalım," dedi Isnarde.

"Evet, acele edelim," dedi Clairon, "Polisin, bu parayı toplamasına gerek yok."

Her ikisi avuçlarını altın paralarla doldurdular ve kan gö-

lünün içindeki bu paraları ceplerine attılar. Ellerini aceleyle mendile sildiler ve nefes nefese kaçmaya çalışırken, arkalarında komiserin sesini duyar gibi oldular.

Saat sabahın üçüydü ve soğuk esen güçlü bir rüzgâr, gri gökyüzünü kaplayan büyük kara bulutları itiyordu. Sabahın bu saatinde, yağmur gibi hissedilen sis perdesi, incecik bir tül gibi kentin üzerine iniyordu. Büyük şehirlerde sokakların ve pis evlerin hüzünlü birer siluet gibi göründüğü sabahın henüz bu saatinde matem başlamazdı.

Marius, bir yandan ıssız sokakların kaldırımlarına çarparak deli gibi koşuyor, bir yandan da ileriye doğru uzattığı ellerini öfkeyle silkeliyordu.

Sanki ellerine sıçrayan kan damlaları, parmaklarının derisini yakıyordu. Gözlerinin önünde yaşanan bu olayın manzarası Marius'u çok sarsmıştı ve aklından çıkmıyordu. Sallana sallana koşarken, kafasındaki tek düşünce; ellerini denize sokmak ve okyanus sularıyla parmaklarını sızlatan bu kan lekelerinden kurtulmaktı. Ancak bu şekilde o korkunç yanma hissinden kurtulabilecekti.

Bir katil gibi tedirgin ve panik içinde devamlı ellerini silkeliyordu. Ara sıra kafasında oluşan delice bir fikirle, on bin frank parayı almak için intihar eden adamı kendisinin öldürdüğü düşüncesine kilitleniyordu. Sanki arkasında jandarmaların ayak seslerini duyuyor ve bu yüzden de daha hızlı koşuyordu. Kan damlaları ile lekelenen ellerini, kendisini ele vereceğinden korktuğu için nerede saklayacağını bilemiyordu.

Belzunce meydanından geçmesi gerekiyordu. Bu saatler, işçilerin sokaklardan geçtiği saatlerdi ve bu yüzden genç adam, korkuyla karışık bir tedirginlik içindeydi.

Kendini limana atmak için La Cannebiere meydanından geçip, kentin eski mahallelerine ulaştı. Oradaki sokaklar, dar ve karmaşıktı ve kan içindeki ellerini kimseler göremezdi.

Aux Oeufs Mahallesi'ne geldiğinde, sadece Fine'i düşünüyordu. Fine, çok erken uyanırdı ve şimdi onu kanlar içinde görecek ve sorgulayacaktı. Fakat genç adam, hiçbir şeye cevap veremeyecekti. Artık hiçbir şey bilmiyordu ve kafası kar-

makarışıktı. Tüm bu yaşadıkları, bir kâbus olmalıydı. Elleri yanıyordu ve o ellerini, denizin serin sularıyla bir an önce buluşturmak için durmadan koşuyordu. Belki ancak o zaman ellerini kor halindeki kömür parçası gibi yakan, kan izlerinden kurtulabilirdi.

Küçük dar sokaklardan, sert yokuşlardan koşarken nerdeyse yirmi kere kafasını vuracaktı. İki kez ayağı kayıp düştü, fakat her defasında kalkıp koşmaya devam ediyordu.

Nihayet limanın, derin suları içinde uyuyan siyah gemilerin kocaman gövdelerini gördü. Düzgün döşenmiş, beyaz parke taşların üzerinde, denize doğru koşuyordu. Gözleriyle bir sandal aradı ama bulamayınca, bir an kendini sulara atıp, acısını bir kerede dindirmek gibi çılgınca bir fikre kapıldı. Elinde hissettiği yanma duygusu, gerçek olmamasına rağmen dayanılmaz hale gelmişti.

Fakat limanda demirlenmiş, küçük bir gezi sandalı bulunca, sandalın içinde atlayıp, yüzükoyun uzandı. Ellerini omuzlarına kadar suya batırırken, ağzından çıkan feryadı kimse duymadı. Birkaç saniye sonra derin ve rahat bir nefes aldı. Suyun serinliği ile derisini yakan ateşi söndürmüş, akıntısıyla da ellerindeki kanı temizlemişti.

Uzun süre bu şekilde kaldı. Her şeyi unutmuştu ve buraya ne için geldiğini bilmiyordu artık. Arada bir ellerini sudan çıkarıp heyecanlı bir şekilde inceliyor, sonra onlara bakıp tekrar ovuşturuyordu. Sanki, ellerindeki o büyük lekeler hâlâ duruyordu. Sonra ellerini yeniden suya batırıyor ve sakin bir halde suyla oynuyordu. Suyun titreten serinliğini hissetmekten zevk alıyordu.

Bir saate yakın bir süre böylece kalan Marius, denizin sularının, ellerini temizlemeye yetmeyeceğini düşünüyordu. Sonra düşünceleri, yavaş yavaş sakinleşti ve beyni tamamen boşalmış gibiydi. Buz gibi olan kolları ve ayakları titriyordu. Daha sonra toparlanarak, bilinçsiz bir halde ve hiçbir şey düşünmeden Sainte Sokağı'ndaki evine gitti. Nerden geldiğini ve ne yaptığını bilmez bir halde yattı. Bir süre sonra çok yüksek bir ateşle uyandı.

XVI
Genç Bayan Claire'in Ayin Kitabı

Marius, üç hafta boyunca sayıklamalar ve yüksek ateşle yatakta kaldı. Ateşi ölüm sınırındaydı. Gençliğinin enerjisi ve iyi bakılması sayesinde hayata döndü.

Bir akşam, alacakaranlıkta gözlerini açtığında beyni, ağırlığından kurtulmuş gibiydi. Sanki çok uzun süren bir uykudan uyanmış gibi hissediyordu kendini. Vücudunu hissedemeyecek kadar bitkindi, fakat ateşi düşmüştü. Kafası, hâlâ sallanıyor gibi olsa bile hayattaydı ve uyanmıştı.

Odasının perdeleri kapalıydı ve ılık bir günün aydınlık ışıkları, beyaz perdeden yavaşça süzülerek, yatağın çevresini ve odayı ışıltıya boğdu. Marius, yattığı odanın sakinliğine karışan tatlı bir kokuyu fark ederek, ayağa kalktı ve çıkardığı gürültüler üzerine perdelerin arkasından geçen bir gölgeyi fark etti.

Kendisinin bile zor duyacağı bir sesle: "Kim var orda?" diye sordu. Bir el, yavaşça perdeleri araladı. Bu, Fine'di. Genç adamın artık oturduğunu görünce, mutlu bir sesle haykırdı.

"Tanrı'ya şükürler olsun! Kurtuldunuz dostum!" dedi ve ağlamaya başladı. Hasta olan genç adam, her şeyi anladı ve zayıf ellerini genç kıza uzattı ve:

"Teşekkür ederim, burada olduğunuzu hissediyordum... Sanki, çok kötü bir kâbus gördüm ve şimdi hatırlıyorum. Ben, bu kâbusun ortasında çırpınırken; siz, bir anne gibi bana baktınız," dedi Marius.

Sonra kafasını yastığa dayadı ve çocuksu bir sesle:

"Çok hastaydım, değil mi?" diye sordu.

Çiçekçi kız, o neşeli sesiyle, "Her şey geçti. Bu kötü şeyleri, düşünmeyelim artık. Nereye gitmiştiniz dostum? Paltonuzun kolları tamamen ıslaktı?" dedi.

Marius, elini alnında gezdirirken, "Oh! Hatırlıyorum! İğrenç bir şeydi!" diye haykırdı.

Sonra Fine'e, kumarhanede geçirdiği o korkunç iki geceyi anlattı. Ona her şeyi itiraf ederken, tüm endişelerini ve üzüntülerini de tek tek anlattı.

Marius, Fine'e anlattıklarını bitirirken, "O iki gece, bana çok kötü bir ders oldu," dedi. "Şüphelendim ve kendimi şansa bıraktım. Bir dakikada titremeye başlıyordum ve bir oyuncunun yüreğinde hissettiği tüm içgüdülerin, bende de var olduğunu hissediyordum. İşte bu şekilde tutulduğum bu hastalıktan, yanan demirle tedavi oldum," dedi.

Durdu ve endişeli bir tonla:

"Ne kadar zamandır hastaydım?" diye sordu.

"Üç hafta boyunca," dedi Fine.

"Oh! Tanrım! Üç kayıp hafta... Önümüzde sadece yirmi gün kaldı."

"Eh! Siz, onu merak etmeyin. Önce iyileşmeye bakın."

"Bay Martelly, beni çağırmadı mı?"

"Size, merak etmemenizi söylüyorum. Ben onu görmeye gittim, her şey yolunda."

Marius, daha sakin görünüyordu. Fine, ona:

"Bay Martelly'den borç almaktan başka yapılacak bir şey kalmadı. Aslında, ilk olarak işe oradan başlamamız gerekiyordu. Her şey yolunda gidecek... Şimdi yatın ve hiç konuşmayın, artık çünkü doktor konuşmanızı yasakladı."

Fine'in şefkati ve sevgisi sayesinde, nekahet süresi hızlı geçti. Genç kız, gülümsemesinin, genç adamı iyileştirmeye yeterli olacağını anladı ve ona her sabah gülücüklerini getirdi hediye olarak.

Nekahet dönemindeki Marius, içinden defalarca "Ah! Ne güzel hasta olmak!" diyordu.

Sevgililer, böylece ölümün acısı ve kokusu arasında çok hoş bir hafta geçirdiler. Aralarında yeni bir bağ oluştu ve aşkları daha da büyüdü.

Neşeli ve duygusal bir samimiyetle geçen sekiz günden sonra havanın güzel olduğu ve Marius'un aşağıya inip, adım

atabildiği bir günde, birlikte Bonaparte meydanına gittiler. Onları gören herkes, yeni nişanlı bir çift zannederdi. Acıların ortasında, birbirlerine gösterdikleri sadakat ve sevgileri sayesinde nişanlandılar. Şimdi, el ele yavaşça yürüyorlardı. Fine, hâlâ zayıf olan Marius'u tutarak destek veriyor, bir taraftan da sevecen gözlerle ona bakıyordu. Sevgilisinin iyileşmesine yardım ettiği için, kendisiyle gurur duyuyordu. Marius, içten gülümsemeleriyle ve coşkulu bir minnettarlıkla ona teşekkür ediyordu.

Marius, ertesi gün ofisine dönmek istedi, fakat Fine, bir iki gün daha dinlenmeye ikna etmek için genç adama kızmak zorunda kaldı. Oysa genç adamın, Bay Martelly'yi görmek için acelesi vardı. İşi sağlama almak için armatöre güvenebileceklerinden emin olmalıydı.

Marius'u şaşırtan bir sakinlikle, "Acele etme," dedi çiçekçi. "Önümüzde, kocaman bir hafta var. Parayı, son dakikada bulmak bile bize yeter."

Marius, iki gün daha geçtikten sonra işine dönmek için genç kızı ikna etti. Pazartesi günü Aix'e gitmek üzere aralarında anlaştılar. Marius, Phillipe'i kurtarmak için gerekli para, sanki cebindeymiş gibi rahat olan Fine'i bir türlü anlayamıyordu.

Marius, uzun bir aradan sonra ofisine gittiğinde Bay Martelly, onu babacan bir tavır ile karşıladı. Armatör, genç adama bir hafta daha izin vermek istedi, fakat Marius, çalışmanın kendisini daha çabuk iyileştireceğini söyledi. Genç adam, iki veya üç gün çalıştıktan sonra kendisine sürekli içten bir gülümsemeyle bakan Bay Martelly'den yüklü meblağda borç almaya çalışacağını düşündükçe mahcup oluyor, hatta kendinden utanıyordu.

Armatör, ofisine kadar Marius'a eşlik ederken, "Genç bayan Fine'i gördüm. Çok hoş ve cesur kalpli... Onu iyi sevin dostum," dedi ve tekrar gülümseyerek odadan çıktı. Ofisinde yalnız kalan Marius, yeniden uzun iş günleri geçirdiği masasının başında olduğu için çok mutluydu. Masasının üzerindeki kâğıt evraklar ve oraya buraya dağılmış olan kalemleri to-

parlayarak işlerini yeniden ele aldı. Ölmek üzereyken, mucizevi bir şekilde eski, sakin yaşamına dönmüştü.

Marius'un ofisi, armatörün bürosunun karşısındaydı. Gelen ziyaretçiler, bazen kapıları karıştırarak, yanlışlıkla onun kapısını çalarlardı. O sabah da genç adam, tam işine başlamak üzereyken, ofis kapısının, yavaşça vurulduğunu duydu.

Uzun redingot giymiş olan, tıraşlı yüzü, sakin tavırları ve mütevazı görüntüsüyle, kilise görevlisi gibi davranan bir adam içeri girdi.

"Bayan Claire Martelly?" dedi.

Marius, onu incelemekle meşgul olduğu için cevap veremedi. Bu sofu görüntülü adamı, nerden tanıdığını soruyordu kendi kendine. Cevap alamayınca tereddüt eden adam, redingotun kocaman ceplerinin birinden, bir kılıf içindeki bir ayin kitabını çıkardı.

Tatlı ve kibar bir sesle, "Bu kitabı, ona getirmiştim," dedi. "Dün gece, bir dini tören sırasında unuttuğu ayin kitabı."

Marius, "Bu softa kafalı adamı, nerden tanıyorum?" diye hâlâ kendi kendine soruyordu ki adamın keskin bakışlarından, Marius'un düşündüğü soruyu anladığı belli oluyordu. Başını, hafifçe yana eğerek, "Ben, Saint Victor Kilisesi'nde kayyumum."

Bu birkaç söz, genç adamın kafasındaki soruları cevaplamıştı. Karşısında duran bu adam, gözüne hiç yabancı gelmemişti. Biraz düşününce bu adamı, Rahip Chastanier'yi ziyarete gittiği bir gün kilisenin ayin eşyası bölümünde gördüğünü hatırladı. Hafızasını biraz yoklayınca, durumu tahmin etti.

"Sizi, Bay Donadei yolladı, değil mi?" diye sordu Marius.

Kayyum, kısa bir tereddütten sonra, "Evet," diye yanıtladı.

"Tamam, verin ayin kitabını. Ben, Bayan Claire'e iletirim."

"Birazdan teslim alır. Belki daha uyanmamıştır ve siz onu rahatsız edeceksiniz."

"Tamam, birazdan teslim ederim. Henüz uyanmamış olabilir ve siz, şu anda gitmekle belki onu rahatsız edebilirsiniz."

"Teslim edeceğinize söz verir misiniz?"

"Tabi ki."

"Rahip, dün günah çıkarma odasında, bu ayin kitabını buldu ve benden ona götürmemi istedi. Rahip, hanımefendiye saygılarını iletmemi istedi."

"Rahat olun lütfen, hepsini ileteceğim."

Kayyum, Marius'u saygılı bir şekilde selamladıktan sonra ayin kitabını masaya bırakıp gitti. Fakat, kapıyı kapatırken bile şüphe içinde kaldı.

Marius, giden adamın arkasından bakarken, onun Bayan Claire'i görmek için bu kadar ısrarlı olmasına çok şaşırmıştı. Sonra Bay Donadei'in, Bay Martelly'nin genç kız kardeşi hakkında yaptığı iltifatları hatırladı. Ayin kitabına baktı. Kafasının içindeki düşüncelere, net olmayan bir mantıkla açıklamalar arıyordu.

Hiç düşünmeden elini uzatıp masanın üzerinde duran kitabı aldı ve kılıfından çıkardı. Kare şeklinde, kenarlarında gümüş işlemeler bulunan, pahalı ciltli bu kitap, oldukça kalındı. Kitabın üst kapağına genç bayanın adının ve soyadının ilk harfleri işlenmişti.

Marius, kitabı elleri arasında çevirirken altın bölmelerin arasında bir kâğıt olduğunu fark etti. Sebebini, kendisinin bile anlayamadığı bir merakla kitabı açtı ve içinden dörde katlanmış bir kâğıt, düştü yere.

Yere düşen kâğıdı aldığında, belli belirsiz tütsü kokan, pembe renkli ve sevimli bir kâğıt olduğunu gördü. Bu kâğıdı, tam kitabın arasına yerleştirmek üzereydi ki kâğıtta yazılı "D" harfi ve üç boyutlu haç, dikkatini çekti. Hemen sert bir şekilde açtı ve okudu:

"Sevgili Can...

Ben, Tanrı'nın sizin kurtuluşunuz için görevlendirdiği kişiyim. Lütfen beni dinleyin. Sonsuz mutluluğunuz için yaptığım bu projeyi, yüz yüze söylemeye cesaret edemedim, çünkü şahsınızın bende yarattığı mükemmel duygulara kendimi bırakmak istemedim.

Ağabeyinizin evinde kalamazsınız. Orası, Tanrı yolundan ayrılmış bir yerdir. Ağabeyiniz, kendini o modern ve korkunç putlara kaptırdı. Gelin, benimle gelin! Bir yalnızlık, bir huzur kazanırız. Sizi, Tanrı'nın evlerinden birine yerleştiririm.

Belki, gözyaşlarım ve sarsılmalarım, benim kalbimdeki sırları açıkladı size.

Kutsal kilise ve kutsal anamızın, ona gelen ak ruhları sevdiği gibi seviyorum sizi. Her gece rüyamda, ikimizi ilahi bir duyguyla kucaklaşırken görüyorum ve melek saflığı ile öpücüklerimizi paylaşırken, Tanrı'ya kadar yükseliyorduk.

Tanrı'nın çağrısını dinleyin. Gelin. Halka açık olmayan, üstün bir din var. Bu din, yaratılanlardan şehit olmalarını değil, ikişer ikişer bağlanarak karı koca olmalarını ister. Konuşmalarımızı hatırlayın. Sizi sevdiğimi, kendi kendinize tekrarlayın ve gelin. Sizi evimde bekliyorum. Bulunduğunuz yere yakın bir sokakta, posta arabam olacak..."

Marius, şaşkınlık içindeydi. Rahip Donadei, açıkça Bayan Claire'in kaçırılmasını teklif ediyordu.

Mektupta, gerçek düşünceleri ustalıkla gizleyen bir üslup kullanılmıştı. Sevecen, tatlı ve sadık sözlerin altında; övgülü imalar ve mistik bir haylazlık seziliyordu. Çoğunlukla din adamlarının kullandıkları, barok stili ile yazılmış olan bu mektupta asıl niyet; gereksiz yere uzatılan cümlelerin altında gizliydi. Fakat Donadei, posta arabasına, dini bir kılıf bulamamıştı ve ikiyüzlü bu adam, mektubunu açık açık ifade ettiği kurnaz bir teklifle bitiriyordu. Bu kibar rahip, çok yoğun bir şekilde arzularına teslim olmuş olmalıydı ki tüm hareketlerini idare eden, gizli tedbiri bile unutmuştu.

İşçi, mektubu defalarca okurken, kendi kendine ne yapması gerektiğini soruyordu. Çok öfkelenmiş olmasına rağmen, bilmediği bazı detaylar, onu durduruyordu. Mesela, Bayan Claire'in bu konudaki fikrini ve ona ne derece kötülük yapıl-

dığını bilmiyordu. Ayrıca, Rahip Donadei'ın, günah çıkarma odasının mahremiyetini kullanarak; genç kızın kalbini kazanmayı, başarmış olmasından korkuyordu. Rahip Donadei'a vurmadan önce, rahibin kurbanı vurmayacağından emin olmak istedi. Asla bir skandal çıkarmayı düşünmüyordu, çünkü böyle bir şey, Bay Martelly'yi kesin öldürürdü.

Yaratıcı bir şekilde, sadece rahibi cezalandırmaya karar verdi. Ayin kitabını alarak Bayan Claire'e giderken; genç kızın yüzünde, bir suçlunun mahcubiyetini görmekten korkuyordu.

XVII
Sauvaire, Parasını Vererek Gülmek İstedi

Yaşadığı olaylar karşısında, kendini Tanrı'ya adayan Bayan Claire Martelly, yirmi üç yaşında, uzun boylu ve güzel bir kızdı. Evlenmek zorunda kaldığı kuzeni, Endoume'da çok acı bir şekilde intihar etmişti. Yaşadığı acı ve ümitsizlik, onu Tanrı'ya daha çok yaklaştırmıştı. Bir süre sonra, kiliseye sık sık gitmekten öylesine mutlu oluyordu ki, tütsülerin kokusundan adeta uyuşuyor; rahiplerin mırıltı halinde okudukları duaların sesleriyle kendinden geçiyordu.

Bayan Claire, aslında dindar bir ruha sahip değildi. Uysal, sevecen ve ince düşünceli genç bir kadındı. Büyük acılar yaşadığı, bunalımlı günlerinde, dine sığınarak teselli buldu ve bu yüzden minnet duygusuyla dine daha çok yaklaştı. Belki bir gün, göreceği bir rüya, genç kadına dünyevi zevkleri yeniden hatırlatırdı. Genç Bayan Martelly, bunu beklerken huzurlu, yalnız ve sade bir hayat yaşamayı tercih ediyordu. Modern düşünceli, esnek, hoşgörülü ve bir cumhuriyetçi olan ağabeyi Bay Martelly, onu tamamen serbest bırakmıştı. Ailenin büyüğü sıfatıyla, onun menfaatlerini korumak ve ona bağımsız bir pozisyon sağlamaktan başka bir şey istemiyordu.

Marius, elindeki emaneti vermek üzere Bayan Claire'i zi-

yaret ettiğinde; genç kadını, küçük bir salonda genellikle fakir hanımlara dağıtılmak üzere diktiği, bebek takımlarını hazırlarken buldu. Genç bayan, Marius'u tanıyordu ve bu yüzden ona, aile dostu gibi samimi davranıyordu. Patronu, en güvendiği bu elemanını, Estaque yanındaki konağına birçok kere davet etmişti. O sıralarda Marius ve Claire, çok iyi dost olmuşlardı. Zaten iyi kalpli insanlar, bir şekilde birbirini bulur ve iyi anlaşırlardı.

Güzel kız, karşısında genç adamı görünce, neşeli bir şekilde kalktı ve onunla tokalaştı.

Sonra kuş cıvıltısını andıran bir sesle, "Marius! Siz misiniz? Sonunda iyileştiniz demek. Çok sevindim. Tanrı dualarımı kabul etti," dedi.

Marius, bu samimi karşılamadan çok duygulanmıştı. Genç kızın gözlerine baktığında, sadece iffet dolu bir ışık ve sakin bir masumiyet görüyordu. Bunu fark eden Marius, üzerinden bir yük kalkmış gibi hafiflemişti.

"Teşekkür ederim," diye cevap verdi genç adam, "Ben, iyileşip tekrar işe başladığımı göstermek için gelmedim..." dedi ve elindeki ayin kitabını uzatarak:

"Bu sizin ayin kitabınız, dün Saint Victor Kilisesi'nde unuttuğunuz söylendi," dedi.

"Ahh! Evet, ben de onu aldıracaktım... Size nasıl ulaştı?"

"Ayin eşyası bakıcısı getirdi."

"Ayin eşyası bakıcısı mı?"

"Evet, Rahip Donadei gönderdi."

Claire, Marius'un elindeki kitabı alıp, masanın üzerinde sakince yerleştirirken, yüzünde hiçbir değişiklik görememişti genç adam, buna rağmen, endişeli bir halde genç kadını izlemeye devam ediyordu. Eğer onun yanaklarında en küçük bir kızarıklık hissetmiş olsaydı, Genç Bayan Martelly adına iş işten geçti diye düşünecekti.

Claire, oturarak, "Bu arada Rahip Chastanier'yi tanıyorsunuz yanılmıyorsam?"

"Evet," dedi Marius şaşkın bir şekilde.

"O, mükemmel biri değil mi?" diye sordu genç kadın.

"Evet, kesinlikle iyi niyetli, dürüst ve namuslu biri," diyerek genç kadının sözlerini tasdik etti Marius.

"Ağabeyim, ondan çok iyi sözlerle bahsetti bana. Fakat biliyorsunuz, dinsel konularda ağabeyime karşı sonsuz güven duyamıyorum."

Marius gülümsedi, fakat Claire'in lafı, nereye getirmek istediğini anlamadı. Sadece genç kadını, huzurlu ve mutlu gördüğü için tamamen rahatlamıştı.

"Gördüğüm kadarı ile Rahip Chastanier bir aziz," dedi Claire ve devam etti: "Ben, yarından itibaren vicdanımın yönetmesi için ona başvuracağım"

"Rahip Donadei'yı bırakıyor musunuz?" diye heyecanla sordu Marius.

Genç kadın, Marius'un sesindeki heyecanı, şaşkınlıkla fark ederek başını kaldırmıştı.

"Evet, onu bırakıyorum," dedi çok sakin bir şekilde. "O, dini olgunluk için henüz çok genç ve İtalyanların hafif ruhunu taşıyor... Sonra onun hakkında çok çirkin şeyler öğrendim."

Elleri titremeden, huzurlu bir şekilde dikiş dikmeye devam eden genç kadının alnı bembeyazdı. Marius, son derece rahatlamış bir halde oradan ayrılırken, hemen harekete geçip, sadece Donadei'yı cezalandırırsa, bu masum ruhlu genç kadını incitmiş olmayacaktı. Claire'in günah çıkarttıran rahibi, gerçekte neden değiştirmek istediğini bilmiyordu; belki genç kadın da bu çapkın rahibin elindeyken, güvende olmadığını anlamıştı. Her şeye rağmen, genç kadının bu konuda utanç duyacağı hiçbir olay yoktu.

Marius, Donadei'ın davetkâr pembe mektubunu sakladı. Aslında bu mektubu, Marsilya'nın piskoposuna götürmek yeterli olacaktı fakat, Phillipe'in kurtuluşu için yardım istemeye gittiği gün, kendisiyle şerefsizce alay eden bu rahibi şahsen cezalandırmak ve hakaret etmek istedi. Planı hazırdı ve uygulamak için sadece Sauvaire'in yardımına ihtiyacı vardı.

O gün, öğle yemeğinden sonra ofisine dönmedi ve gidebileceği tüm kafelerde usta hamalı aramasına rağmen Sauva-

ire'i bulamadı. Sonunda, patronunun nerede saklandığını öğrenmek için Cadet Cougourdan'a gitmeye karar verdi.

"Oh! Hayır, saklanmıyor," dedi Cadet gülerek. "Onun böyle bir alışkanlığı yoktur. Belki de La Reserve lokantasındadır ve iddiaya girerim ki orda bulunduğunu, tüm Marsilya'ya göstermek için elinden geleni yapıyordur."

Marius, limana inerek La Reserve lokantasına gitmek üzere, tepesinde sarı ve kırmızı renkte çizgili tentesi olan küçük gezinti kayıklarından birine bindi. Denizin derin sularının üzerinde, portakal kabukları, sebze kalıntılarından oluşan ve dalgaların beyaz köpükleri arasında kokuşmuş bir pislik tabakası vardı. Ve kayık, dev gemilerin arasında yol almaya devam ediyordu. Kayık, kocaman gövdeli gemilerin arasında yol alırken, sanki siyah yamaçlarda yüzüyor gibiydi. Kayık, gemilerin her birinin, kalın ve büyük ağaçlara benzediği bir ormanda, küçük gövdesi ile kaybolmuş gibiydi.

Daha kıyıya varmadan, bir lokantanın terasında, yemek yiyen Sauvaire'in gürültülü kahkahalarını duydu Marius. Kahkahalarının tonunu öyle bir ayarlıyordu ki, görünmese bile orda olduğunu herkese bildiriyordu.

La Reserve lokantaları, Asnieres ve Saint-Clod'un lokantaları gibi şale, pavyon misali çirkin mimari yaratıcılıkların öne çıktığı yerlerden biriydi. Gerçekte onlar, aşçıdan ve tahtadan yapılmış olan ve rüzgârın her an denize sürükleyebileceği, gösterişli fakat çok sağlam olmayan yerlerdi. Sauvaire, fiyatlarının çok yüksek olması ve uzaktan bile görülebilen yerler olması nedeniyle bu lokantaları çok seviyordu.

Marius, artık sürekli birlikte olduğu Clairon ve Isnarde ile birlikte terasta yemek yiyen usta hamalı, gür sesi sayesinde onu hemen buldu. Sauvaire, her kolunun altına bir kadın alarak, aynı anda iki kadınla birlikte görünmenin kendisine daha zengin bir hava vereceğine inanıyordu. Yarattığı neşe fırtınası ile terası titreten Sauvaire, hafiften sarhoş olmaya başlamıştı.

Sauvaire, Marius'u görünce, "Bravo! Bravo! Yeniden öyle yemeği yiyeceğiz... aslında öğleden beri yiyoruz; deniz

ürünleri, ton balığı ve balık çorbası..." dedi ve bir çocuk guruyla, bir düzine daha yemek saydı. Yediği pahalı ve ağır yemeklerden dolayı hazımsızlık çektiği için mutluydu.

"Hey! Burada iyiyiz... Pahalı ama mükemmel... Ne alırsınız?" diye devam etti.

Marius, saatin üç olduğunu ve öğle yemeğini birkaç saat önce yediğini söyleyerek teklifi kibarca reddetti. Sauvaire, böyle bir durumda yakalandığı için oldukça mutlu görünüyordu ve, "Ya hep birlikte yiyoruz, hatta biz akşama kadar da böyle yemeğe devam edeceğiz... Epeyi para gidecek ama olsun!... Clairon, kızım çok şampanya içersen sarhoş olacaksın!"

Clairon uyarıyı dinlemedi ve koca bir kadeh şampanyayı bitirdi. Artık çekineceği bir şey kalmamıştı çünkü zaten sarhoş olmuştu.

Sauvaire, ayağa kalkarak, "Tanrım, bu bayanlar ne kadar eğlenceliler!" diye devam etti.

Terasın ucuna kadar yaklaşıp yoldan geçenlerin duyacağı şekilde yüksek sesle haykırdı:

"Çok para harcadım onlar için ama hiç pişmanlık duymuyorum, çünkü çok komikler!"

Marius, terasa dirseğini yaslayarak, Sauvaire, "Yarın, iyi bir gece geçirmek ister misiniz?" diye aniden sordu.

"Tanrı aşkına! Tabi ki istiyorum!"

"Fakat, biraz paraya mal olacak,"

"Lanet olsun. Peki çok mu komik olacak?"

"Çok komik olacak dostum, verdiğiniz paraya karşılık kesinlikle güleceksiniz."

"Tamam, kabul ediyorum o zaman."

"Tüm Marsilya, maceranızı duyacak ve tam sekiz gün boyunca, sizden söz edecek."

"Kabul ediyorum, kabul ediyorum."

"Dinleyin o halde,"

Marius, Sauvaire'in kulağına eğilerek bireyler fısıldadı. Birkaç dakika sonra usta hamal, boğulana kadar kahkahalar atmaya başladı. Olayı, komik hem de çok komik buluyordu.

Marius'un anlattıkları bitince, Sauvaire, "Anlaştık, yarın Clairon ile birlikte Corderie Bulvarı'nda saat tam onda. Ah! Ne güzel bir hile!" dedi.

XVIII
Rahip Donadei Ruh İkizini Kaçırıyor

Rahip Donadei, kurnazlığı ve sinsi yaradılışıyla, engel olamadığı güçlü arzularına kendini bırakmış biriydi. O kadar dikkatli ve yetenekli olmasına rağmen; kitabı ve içindeki o tatlı notu, ayin eşyası bakıcısıyla göndermekle, sonunda bir hata yaptığının farkına vardı. O andan itibaren, yaptığı cesaret isteyen bu davranışının sonuçlarına katlanmak zorundaydı. Claire, genç rahibin içindeki, bastıramadığı ve tatmin etmek istediği arzuları uyandırmış ve mesleğinin kutsallığını bile unutturmuştu, çünkü rahip, insancıl isteklere ve dünyevi zevklere karşı değildi ve bu yüzden, kendisini cezbeden duygulara kapılmakta tereddüt etmezdi. Ona göre insanın doğasında olan bazı duyguları hissetmek kolaydı. Donadei'yı tedirgin eden, bu arzuların sonucuna katlanmaktı.

Genç kızı, iki ay boyunca uzaktan kandırmaya çalışıyordu. Sonra Claire'in saflığı sayesinde ona yaklaşıp arzularını gerçekleştirecekken, Marsilya'da böyle bir olayın yapılmayacağını anlayarak bu yöntemden vazgeçti.

O andan itibaren istediklerini almak için işi, biraz da şansa bırakarak, her türlü riski göze almaya hazırdı. İçindeki tutku gittikçe büyüyor ve işkenceye dönüşüyordu. Bir kadına duyduğu aşk için, işindeki nüfuzlu pozisyonundan bile vazgeçmeye razıydı. Claire'i kaçırmayı ve İtalya'ya götürmeyi tercih ederdi. Donadei, çok ince bir zekâya sahipti. Her durumda, kesinlikle bir kaçış yolu bulurdu. Eğer genç kadın, onu rezil edecek olursa, bir manastıra atar ve kendisi de kardinal olan amcasının yanına sığınırdı. Her şeyin iyice hesaplandığı ve her detayın düşünüldüğü bir kaçırma, en hızlı ve en

az tehlikeli bir yöntem olarak yapılması en uygun plandı.

Claire'in kendisine verilen randevuya gelmesi ancak onunla İtalya'ya gitmeyi reddetmesi halinde yazdığı o notun, genç kadının elinde tehlikeli bir silaha dönüşmesi, Donadei'ın tek korkusuydu. O zaman hem kadını, hem de şu an bulunduğu nüfuzlu mevkisini kaybedebilirdi. Bütün bunlara rağmen Claire'e duyduğu arzu, rahibi köreltmişti. Kafasında sadece Claire'in huzur veren sakin sesi ve sıcaklığı vardı. Genç kızın, Tanrı'ya duyduğu hislerden kendine pay çıkarıyor ve bunu da kendisine yapılmış gizli bir iltifat olarak algılıyordu.

Fakat, içinde yine de endişe vardı ve geri dönüşü olmayan bir adım attığından korkuyordu. Tüm hırsı ve korkaklığı harekete geçmişti. Bu düşünceler içindeki rahip, ayin eşyası bakıcısının dönmesini sabırsızlıkla bekliyordu. Onu görür görmez:

"Eee?" diye sordu.

"Verdim kitabı," dedi kilise görevlisi.

"Bayanın kendisine mi?"

Kilise görevlisi, kendinden son derece emin bir ses tonuyla, "Evet ta kendisine," dedi. Adam, Marius'un ofisinden ayrıldıktan sonra kitabı, Marius'a vererek, görevini çok kötü bir şekilde tamamladığını anlamış, fakat her şeye rağmen Donadei'ın takdirini kazanmak için ona yalan söylemeye karar vermişti.

Donadei biraz rahatlamıştı. Yolladığı not, eğer genç kadını öfkelendirirse, kız mektubu yakar diye düşünüyordu. Donadei, Claire'in ayin kitabını, kilisede unutmasını, büyük bir şans olarak görüyordu ve uzun zamandan beri beklediği fırsatı, bu sayede kazandığını düşünüyordu. Ve şimdi tek yapması gereken şey, beklemekti.

Ertesi gün, öğle saatlerinde, kapalı giysiler içinde yüzü görünmeyen bir bayan, Rahip Donadei'ın ziyaretine geldi ve rahibe bir mektup verip çabucak oradan ayrıldı. Mektup, sadece üç kelimeden ibaretti:

"Tamam, akşam görüşürüz."

Donadei, mutluluktan uçuyordu ve hemen yolculuk hazırlıklarını yapmaya başladı.

Eğer birisi, rahibe mektup getiren o yüzü peçeli kadını takip etmiş olsaydı, onu Petit-Chantier'de beklemekte olan Sauvaire'in yanına gittiğini görürdü. Kadın, Sauvaire'in yanına varınca, peçesini kaldırdı. Bu, Clairon'du.

"Bu rahip, çok hoş biriydi," dedi Clairon usta hamalla karşılaşınca.

"Çok mu beğendin onu? Çok iyi!" diye cevap verdi Sauvaire. "Ah! Dikkatli ol kızım. Bir tek Tanrı'yı kazanabilirsin bu işten..."

Ve kahkahalar atarak oradan uzaklaştılar. Saat dokuz buçuk sıralarında Clairon ve Sauvaire, Petit-Chantier Caddesi''ne tekrar gittiler. Ağır ağır yürüyorlar, arada sırada duraklayıp, birini bekler gibi etraflarına bakıyorlardı. Clairon, siyah yünden sade bir elbise giymişti ve yüzünü, kalın bir peçenin altına saklamıştı. Sauvaire ise haberci görüntüsündeydi.

"İşte Marius!" dedi Sauvaire birdenbire.

"Hazır mısınız?" diye alçak sesle sordu genç adam. "Rollerinizi iyi biliyor musunuz?"

"Tanrım!" dedi usta hamal. "Nasıl oynayacağımızı göreceksiniz... Oh! Bu, çok güzel bir hile. Altı ay boyunca güleceğim."

"Haydi, rahibe gidin. Sizi, burada bekliyoruz... Dikkatli olun," dedi Marius.

Sauvaire, Donadei'ın kapısını çaldı ve rahip, telaş içinde açtı kapıyı. Yolculuk için giyinmişti.

Karşısında böyle bir adam görünce hayal kırıklığına uğrayan rahip, soğuk bir şekilde, "Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

"Bir bayanla geldim," dedi sahte haberci.

"Çok iyi... çabuk girsin."

"Kapınıza kadar gelmek istemedi."

"Ah!"

"Hanımefendi bana, 'Beyefendiye, hemen arabaya binmeye tercih ettiğimi söyleyin' dedi.

"Lütfen biraz bekler misiniz; birkaç şey daha almak zorundayım."

"Hanımefendi, meydanın ortasında yalnız kalmaktan korkuyor."

"O zaman ona acele gidin ve araba Tyrans Caddesi'nde bekleyen arabaya binsin ve beni beklesin... Ben de beş dakika içinde yanında olacağım."

Donadei, kapıyı hızlı bir şekilde kapattı. Sauvaire ise, karnını tutarak, kıs kıs gülmeye başladı. Eşsiz bir maceraya tanık olduğunu düşünüyordu.

Sauvaire, Petit-Chantier Caddesi'nde kendisini bekleyen Clairon ve Marius'a geri döndü.

"Olaylar mükemmel bir şekilde gelişiyor," dedi alçak sesle. "Rahip bir melek saflığıyla tuzağımıza düştü... Arabanın yerini bilmiyorum."

Marius, "Buraya gelirken, Tyrans Caddesi'nin bir köşesinde arabayı gördüm."

"O halde, kaybedilecek zamanımız yok; Rahip Donadei beş dakika içersinde orada olacağına dair söz verdi."

Üçü birden sessizce Corderie Bulvarı'ndan geçerek, Tyrans Caddesi'ne gittiler. Orada, karanlıkta harekete hazır bir arabanın beklediğini gördüler. Marius ile Sauvaire, bu arabanın kapısının arkasına saklandılar. Clairon ise caddenin üzerinde beklemeye başladı.

Sauvaire ve Clairon rahibin oraya gelmesini beklerken, kendi aralarında alçak sesle şakalaşıyorlardı.

"Hayır, hayır! Rahip beni asla istemiyor, ilk durakta beni indireceğini düşünüyorum," dedi Clairon.

"Kim bilir, belki."

"Çok hoş biri; korktuğum kadar yaşlı değilmiş," dedi Clairon.

"Rahibe âşık olmuş gibisin... Ben asla kıskanmıyorum. Yalnız, şu da var ki eğer gönül rızasıyla onunla kaçarsan, hizmetine karşılığı benden almış olduğun bin frankı tekrar bana iade etmek zorundasın."

"Ah bin frank! Şayet beni yarı yolda bırakırsa, bu para benim dönmem için bana lazım olmaz mı?"

"Sadece şaka yapıyordum sevgilim. Ben verdiğimi asla

geri almam; ben paramla eğleniyorum."

Marius, Sauvaire'in sözünü keserek, Clairon'a daha önce vermiş olduğu talimatı tekrarladı.

Marius, "Dediklerimi aynen uygulayın. Marsilya'dan birkaç mil uzaklaşmadan, bu işin hile olduğunu, rahibin fark etmemesini sağlayın. Hiç konuşmayın ve rolünüzü maharetle oynayın... Her şeyin farkına vardığında cesaretli olun, kendisine mektubun elimde olduğunu ve şayet size zarar gelirse ve bu kente yeniden dönerse, bu mektubun kilisenin mensuplarına göstermeye hazır olduğumu söyleyin. Bundan sonra, şansını başka yerde aramasını söyleyin," dedi.

Clairon, Marius'a, "Hemen Marsilya'ya dönebilecek miyim?" diye sordu.

"Elbette. İstediğim şey, onu hayat boyu rezil ederek, bu şehirden kovmaktır. Kilisede daha üst düzeydekilerle görüşüp, onun kiliseden kovulmasını sağlayabilirdim; fakat, onunla alay ederek işini bitirmeyi tercih ederim," dedi Marius.

Sauvaire kahkahaya boğuldu. Donadei ile Clairon arasında geçecek olayları hayal ediyordu.

Sauvaire, "Eh! Sevgilim. Ona sen evli olduğunu söyle; eşin seni her yerde arayacak ve zina davası açacaktır. Peşinizden gelmemi ve onu ölesiye korkutmamı ister misin?" diye sordu.

Bu komik fikir, Sauvaire'in çok hoşuna gitmişti. Öyle ki nerdeyse, gülmekten boğuluyordu. Marius, o anda hızlı hareket eden bir siluet gördü.

"Susun," dedi. "Zannediyorum geldi. Clairon, rolünüzle baş başa bırakıyoruz. Arabanın kapısının önünde bekleyin."

Sauvaire ile Marius, saklandıkları yerde daha da büzülmüşlerdi. Yüzüne peçe takmış olan Clairon, kapkara arabanın gölgesinde duruyordu.

Gelen gerçekten Donadei'dı. Rahip nefes nefese kalmıştı ve keşiş cüppesini çıkartarak, şehirlilerin kibar giysilerinden giymişti.

Donedei, duygu dolu bir sesle, "Sevgili, sevgili Claire.

Gelmekle ne kadar iyi ettiniz," diyerek, Clairon'un elini öptü.

"Claire, Clairon," mırıldandı Sauvaire. "Aynı şey zaten!"

"Ah! Tanrı doğru yolu gösterdi," diyerek, genç kızı yavaşça arabaya doğru yöneltti.

Arabanın arkasına bindiler ve, "Hadi! Tanrı'ya gidiyoruz," dedi rahip.

Posta arabasının sürücüsü, kırbacına vurdu ve araba korkunç bir süratle oradan uzaklaştı.

O an, Marius ve Sauvaire gözlerinden yaşlar boşanana kadar kahkahalarla güldüler.

"Ve rahip, ruh ikizini kaçırıyor," dedi Marius.

Sauvaire ise, "İyi yolculuklar bay rahip," diye haykırdı.

Donadei ile Clairon'u götüren posta arabası gecenin karanlığında kayboldu. Usta hamal ve genç işçi ise, Corderie Bulvarı'na, bu maceradan söz ederek yavaşça yürüdüler. Rahibin ve bu yaratığın, baş başa bir yolculuğa çıktıkları düşüncesi, Sauvaire ile Marius'un içini neşeyle doldurmuştu.

Sauvaire, Marius'a, "Clairon'un peçesini kaldırınca, rahibin ne hale geleceğini düşünebiliyor musunuz?" diye sordu. "Aramızda kalsın, Clairon en az kırk yaşında olup, çirkin biridir," diye devam etti.

Ve usta hamal Clairon'un yaşı ve çirkinliğini uygun buluyordu; ona göre, yeter ki bu kırk yaşındaki bayan yıpranmış suratıyla tasarlanan hileyi yerine getirsin.

"Ah! Hayır, bu çok komik! Umarım iyi eğlenir," diye devam etti.

Sauvaire heyecandan yerinde duramıyordu; bir an evvel gidip bu macerayı arkadaşlarına anlatmak istiyordu. Marius ise daha ciddiydi. Rahibe uygun bir eşlilik sağladığını düşünüyordu. Saat on bir civarındaydı, usta hamaldan ayrılıp Marius evine döndü.

Gece yarısı Marsilya halkından ayakta olanlar, Rahip Donadei'ın posta arabasıyla, on beş yıldır, kentin en sefil bölgelerinde sokak kadını olarak yaşayan Clairon'u, kaçırdığını öğrendiler. Sauvaire kafelerde, bu havadisi en sıkıcı detayla-

rına kadar anlattı. Dilden dile, rahibin, "Tanrı'ya gidiyoruz," sözleri alaylı bir şekilde dolaşıyordu. Rahibin, Clairon'un elini nasıl öptüğü ve sevgililerin neden kaçtıklarının dedikodusu yayılıyordu. Hikâyenin en ilginç tarafı şu ki, Marius'un Clairon'nu kaçırtma sebebinin, Sauvaire'in bilmemesi ve bu konuda çok saflık göstermesiydi. Usta hamal, rahibin Clairon'a gerçekten âşık olması dedikodusunun daha mükemmel olacağı düşüncesiyle, çok inandırıcı bir şekilde herkese anlatırken yalan söylüyordu. Herkese rahibin, bu buruş buruş solgun yüzlü, utançtan yorgun düşmüş ve herkesçe malum bir yaratığa âşık olduğuna inandırıyordu. Halk arasında bu maskaralık büyük bir şaşkınlık uyandırıyordu. Bu kibar ve dinine bağlı olan rahibin, böyle bir kadınla kaçmasını, hiç kimse hayal edemezdi ve herkes bu korkunç aşkla alay ediyordu.

Ertesi gün, tüm şehir bu skandalı duymuştu. Sauvaire isteğini kavuşarak, anlattıklarından dolayı meşhur oluyordu; Donadei kaçırmış olduğu Clairon'un kendisinin son sevgilisi olduğunu herkes biliyordu. Gün boyunca, la Cannebiere'in yollarında terlikle dolaşıp, dostlarının başsağlığı dileklerini komik bir şekilde kabul ediyordu. Çevredeki insanlara laflar atarak, popüler olmanın tadını çıkarıyordu. Verdiği bin frank için hiç pişman değildi; çünkü, hiçbir zaman kendi zevki uğruna mutluluk getiren böyle bir harcama yapmamıştı.

İki gün sonra Clairon döndüğünde, skandalın zirvesi yaşanıyordu. Sauvaire ona ipek bir elbise alıp giydirerek, bir hafta boyunca üstü açık arabada Marsilya sokaklarında dolaştırdı. Geçtikleri her yerde halk onları parmakla gösterip, büyük bir şaşkınlıkla bu çifti izliyorlardı. Usta hamal ise, mutluluktan havalara uçuyordu.

Clairon Toulon'a kadar gitmişti. Donadei, fazla zaman geçmeden, yanlış kadın kaçırdığını fark etmişti. Korkunç öfkelenip, sabahın erken saatinde ıssız bir yolda kadını bırakmak istedi. Fakat kolay kolay pes etmeyen Clairon, yüksek sesle haykırıp, Marius'un elinde bulunan mektubu, silah olarak kullanarak, rahibi tehdit etti. Çaresiz kalan Donadei, öfkeli bir şekilde Clairon'u Toulon'a kadar götürmek zorunda

kaldı. Oraya varınca genç kız, Marsilya'ya dönmek üzere, rahip ise, sınıra bir an evvel ulaşmak için, birbirlerinden ayrıldılar.

Sauvaire sevgilisini her yerde gezdirince, kilise mensupları, büyük bir skandal çıkardığı için, Clairon'un cazibesini başka yerlerde kullansın diye, şehirden uzaklaştırdılar. O andan itibaren, usta hamal, etraftaki meraklılara, derdini dökercesine:

"Ah! Sevgilimin ne kadar güzel bir kadın olduğunu görebilseydiniz! Rahipler benden onu çaldılar!" diye günde en az on on iki kez söylerdi.

XIV
Phillipe'in Fidyesi

Clairon'un kaçırıldığı günün ertesi sabah, Marius, dünkü yaşadığı maceradan dolayı muazzam bir sevinçle ofisine gitti. Böyle yaparak, dürüst ve saygın bir aileyi perişan bir durumdan kurtardı. Ayrıca, bazı özel sebeplerden dolayı, bu adamla şahsi hesabını da görerek, tüm şehri bir sahtekârdan kurtarmış oldu. Kendisini fazlasıyla hafifletmiş, vicdanı da çok rahatlamıştı. Tam işe başlamak üzereyken, Bay Martelly onunla görüşmek istediği bildirildi.

Genç adam, Bay Martelly'nin ofisine giderken, aniden patronundan Phillipe'in fidyesini istemeye karar verdi. Aynı zamanda bu düşüncesi onu tedirgin ediyordu. Aldığı kararı fazla düşünmeden yapmazsa eğer, hiçbir zaman yapmaya cesaret edemeyeceğini biliyordu. Madem Bay Martelly ile görüşecekti, daha fazla beklemesine gerek yoktu; bu riski derhal göze almak zorundaydı.

Ofiste Bay Martelly ve Rahip Chastanier vardı. Armatörün suratı çok sararmıştı ve öfkeden, gözleri sanki dışarı fırlamıştı.

İşçiye doğru hızla ilerledi ve heyecanlı bir sesle, "Cesur ve

şerefli bir adam olduğunuz için, sizin fikrinizi almadan harekete geçmek istemedim," dedi.

Bir koltuğun üstünde oturan Rahip Chastanier, utanç ve üzüntüden yıkılmış bir haldeydi. Çektiği ıstırap ve yaşının verdiği güçsüzlükle elleri titriyordu.

Bay Martelly Marius'a Rahip Chastanier'yi göstererek, "Peder biraz önce geldi; beni üzecek rezilce bir tezgâh planladığını bildirdi," dedi.

Rahip Chastanier armatörün sözünü keserek, "Tanrı aşkına sakin olmaya çalışın. Dürüstçe size gelip uyardığıma, beni pişman ettirmeyin... Belki de endişeniz boşa çıkacaktır," dedi.

Bay Martelly, "Şüpheleriniz gerçeklere dayalı olmasaydı, buraya bu konu hakkında konuşmaya gelmezdiniz bayım. Uyardığınız için size minnettarım; sizi buraya getiren şeyin şerefiniz ve dürüstlüğünüz olduğunu gayet iyi biliyorum. Ayrıca, bu rezaleti örtme çabanızı çok iyi anlıyorum..." diye cevap verdi.

Armatör Marius'a dönüp, çok üzgün bir sesle, "Şu anda, bir rahibin benim şerefime leke sürmeye çalıştığını düşünebiliyor musunuz?... Peder, bana tereddüt ederek Claire'e göz kulak olmam gerektiğini; Rahip Donedei'ın kız kardeşimin üzerinde tehlikeli bir etkisi olduğu konusunda beni uyarmaya geldi. Bu olayın pederin kendisini çok tedirgin ettiğini söyledi... Ah! Bu alçak adam! Eğer bu kızın iffetini lekeledi ise onu bir köpek gibi öldüreceğim," dedi.

Rahip Chastanier utancından başını öne eğdi. Kendisi dürüst bir insan olduğundan yaptığının doğru olduğunu düşünüyor ve asla pişmanlık duymuyordu. Fakat, Bay Martelly'nin kızgın öfkesi onu çok korkutuyordu. Kendisini suçlu hissediyor, üzüntüsünden acı çekiyor ve tüm kilise adına utanç duyuyordu.

Bunun üzerine birkaç dakika sessiz kalarak biraz sakinleşti ve, "Marius, siz sakin ve mantıklı birisiniz; size danışmadan bir şey yapmak istemedim ve bu yüzden sizi buraya çağırdım... Aklıma ilk gelen şey, hemen gidip bu rahibi tokatla-

maktı. Fakat, yapılacak daha etkili bir şey olmalı," dedi.

Marius patronunu sakin bir şekilde dinledi. Onun bu tavrı, Rahip Chastanier'yi biraz da olsa rahatlatmıştı. Genç adam Donadei'yı hiç düşünmüyordu; bu konuyla ilgili cevabı zaten hazırdı. Aklında sadece Bay Martelly'den nasıl borç alabileceği vardı.

Bay Martelly öfkeli bir şekilde Marius'a, "Siz benim yerimde olsaydınız, ne yapardınız?" diye sordu.

Genç adam gülümseyerek, kendinden emin ve huzurlu bir şekilde, "Yaptığımın aynısını yapardım," dedi ve Clairon'un kaçırılmasını anlatmaya başladı. Claire ile dini kitap hakkında yaptıkları konuşmaları anlatınca, Bay Martelly samimiyetle Marius'un elini sıktı. İşçisi, kardeşinin farkında olmadan tehlikeyi atlattığına dair garanti verince, Bay Martelly mutluluktan uçtu. Tüm macerayı dinleyince, çok neşelendi; hatta Rahip Chastanier bile, gülümsemekten kendini alamadı.

"Eğer siz endişelenmemiş olsaydınız ben size ne bu olayı ne de bu olayla ilgili yaptıklarımı asla anlatmazdım... Ben sadece sizi rahatlatmak için bunları açıkladım," dedi Marius.

Armatör Marius'a, "Size duyduğum minnettarlıktan kaçmaya çalışmayın," diye haykırdı. "Ben sizi zaten her zaman evladım gibi gördüm. Bana yaptığınız iyilik o kadar büyük ki, size nasıl ödeyeceğimi bilemiyorum," dedi.

Bu sözlere söylerken, Marius'u bir kenara çekip, yüzüne yumuşakça bakarak, "Bana anlatacağınız bir sırrınız yok mu?" diye dostça sordu.

Ve Marius'un tedirginliğini fark edince, Bay Martelly, "Bu olayı öğrenmeseydim, hiçbir şeyden haberim olmayacaktı. Bekleyin, size on beş bin franklık bir tahsilat makbuzu imzalayacağım; isterseniz kasadan anında alırsınız," dedi.

Marius, armatörün bu cömert teklifini duyunca, sevinçten ayakları yerden kesildi. Yüzü sararmıştı ve gözlerini dolan yaşlarla hıçkıra hıçkıra ağlamamak için kendini çok zor tutuyordu.

Aylardır arayıp temin edemediği bu parayı, bugün Bay Martelly ona vermeye kalkmıştı! Ondan istemeye mecbur

kalmadan, istediğini kolayca elde ediyor, kendini rüyada gibi hissediyordu.

Bay Martelly kasadan ödenmek üzere on beş bin frank değerindeki tahsilat makbuzunu imzalamak için masaya doğru ilerledi. Tam yazmaya başlarken, başını kaldırarak, Marius'a "İhtiyacınız olan on beş bin frank değil mi?" diye sordu.

Bu soru üzerine Marius kendine gelerek şaşkınlığını atlattı. Ellerini birleştirerek, titrek bir sesle, "Bu düşüncelerimi nasıl öğrendiniz Bay Martelly? Sizin bu iyiliğinizi ve cömertliğinizi hak edebilmek için ne yaptım ki?" diye sordu.

Armatör gülümsedi ve, "Size ben, tıpkı çocuklara dediğimiz gibi, kuşlar bana söyledi, demeyeceğim... aslında bir peri bana geldi. Size daha önce söz etmemiş miydim? Bayan Fine beni ziyaret etti," dedi.

O an genç adam her şeyi anladı. Geçmişte, ölüm yatağında olduğu zaman, ona tekrar ümit verip, hayata bağlayan bu meleğe, kalbinin derinliklerinden gelen bir minnetle teşekkür ediyordu. Phillipe'in konusu açıldığında, çiçekçinin yüzünün neden huzurlu bir ifade aldığını, Marius ancak şimdi anlamıştı. Fine, Phillipe'in kurtulacağı konusunda çok emindi ve tüm zorluklara rağmen, tek başına borç alınmasını sağladı.

Marius minnettarlığından, Bay Martelly'nin mi yoksa Fine'in ayağına kapanması gerektiğini bilemiyordu.

Armatör işçisinin yüzünü mutlu görünce zevkten dört köşe oldu ve rahiple göz göze geldi. Her ikisi de birbirlerini gayet iyi anlıyorlardı. Bay Martelly özgür ve milliyetçi düşüncesiyle, o da Rahip Chastanier gibi, iyilik yapmanın zevkini çıkartıyordu. Başkalarının mutluluğuna sebep olmak ve bu mutluluk sahnesine tanık olmak gerçekten çok zevkli ve duygu doluydu.

Marius endişeli bir sesle, "Fakat, size ne zaman bu parayı geri ödeyebileceğim konusunda çok endişeliyim," dedi.

"O sizi endişelendirmesin; sizin bana çok iyilikleriniz oldu. Benim şerefimi lekelenmekten siz kurtardınız. Lütfen, aramızda geri ödeme söz konusu olmadan, benim de sizin için bir şey yapmama izin verin," dedi Bay Martelly.

Marius'un tedirgin halini görünce, elini tutarak, "Sizin sadakatinize karşı bu ödemeyi yapmıyorum dostum. Böyle borçlar parayla geri ödenmez ki... Lütfen bu konuya başka yönden bakın; on yıldır siz benim yanımda çalışıyorsunuz ve ben her zaman yanımda kalmanızı istiyorum. İşte! Sizin çabalarınızdan dolayı kazandığımın on beş bin frankı, size pirim olarak verdiğimi lütfen kabul edin... Bunu reddetmezsiniz."

Bay Martelly tahsilat makbuzunu imzalamaya eğilince, Marius onu yeniden durdurdu.

"Bu parayı ne için aldığımı biliyorsunuz, değil mi?" diye endişeyle sordu.

Bunu üzerine, yüzü sararan armatör, tüyü elinden bırakarak rahatsız oldu.

"Tanrım! Dürüst insanlara bir şey vermek ne kadar zor! Onlara göre, her şeyin açık olması gerek. Tanrı aşkına dostum, sizinle suç ortağı olmak için beni zorlamayın. Dürüst, sadık ve sevecen biri olduğunuzu biliyorum ya, bu kâfi. Tüm davranışlarınızı ve düşüncelerinizi bilmek zorunda değilim. Siz hiçbir zaman uygunsuz işler yapmazsınız, değil mi? Bunu bilmek bana yetiyor."

Dürüst düşünceli Bay Martelly sanki Marius'un bu parayla bir vicdan satın alacağını bildiğini kabullenmek istemedi. Zaten Bay de Cazalis Phillipe'i tutuklattırmak için, hangi yöntemler kullandığını bildiğinden, genç adamın kaçması konusunda, ona gönül rızasıyla yardımcı olurdu. Fakat, prensip olarak ve koyu milliyetçiliğinin imajının zedelenmemesi için Phillipe'in firari suçuna ortak olmak istemedi.

Marius fikrinde ısrar etti. O an, Rahip Chastanier büyük bir sorumluluk taşıyan koyu merhametle bu olaya karışmak zorunda kaldı ve, "Reddetmeyin dostum. Ben projelerinizi biliyorum ve Bay Martelly'ye sizin yapacağınız hareketlerin iyi ve dürüst olduğuna dair kefil olurum," dedi.

Yaşlı solgun yüzü gülümsüyordu. Marius rahibin bu sözleri büyük bir merhamet duygusuyla söylediğini biliyordu ve ona yaklaşıp tüm minnettarlığını ifade edebilecek bir samimi-

yetle ellerini sıktı. O sırada armatör on beş bin frank değerindeki tahsilat makbuzunu imzalıyordu.

Bay Martelly, Marius'a kâğıdı vererek, "Buyurun. Lütfen hemen kasaya gidin ve ödemeyi alın," dedi.

Genç adam teşekkür edip giderken, onu yeniden çağırdı ve, "Bu arada, siz hâlâ tam iyileşmediniz. Bir hafta daha izin alın, böylece sağlığınıza kavuşup daha iyi çalışırsınız," dedi.

İşin aslı, Bay Martelly, Marius'a Phillipe'i kurtarması için gerekli zamanı vermek istemişti. Bunu tahmin eden Marius'un yeniden gözleri yaşlarla doldu ve bir çocuk gibi ağlamamak için oradan hızla uzaklaştı ve kasaya gitti. Basamaklardan dörder dörder inerek sokağa çıktı ve deli gibi koşup Fine'e gitti. Çiçekçi, Aux Oeufs meydanındaki küçük odasındaydı. Sevinçten büyük bir heyecanla dans ederek içeri giren Marius, sanki delirmişti. Genç kızın boynuna sarılıp coşkuyla yanaklarından öptükten sonra, masanın üstüne aldığı on beş bin frankı koydu. Onun bu garip ani girişinden şaşıran ve korkan Fine, durumu anlayınca gülerek alkışlamaya başladı.

Teşekkür ve minnettarlık gösterileri arasında Marius kendisini çok beceriksiz hissettiğini ve bu olayların tek kahramanının Fine olduğunu söylüyordu. Fine'in önünde diz çökerek hayranlıkla ona bakarken ellerini öpüyordu. Fine mahcubiyetinden kızarıyor ve ısrarla, Marius'un ona hiçbir şükran borcu olmadığını ispatlamaya çalışıyordu.

Altı ay boyunca bu göreve kendilerini adayıp çalmadıkları kapı kalmamış, fakat tüm çabaları boşa çıkmıştı. Bugün ise, Phillipe'i kurtarmak için ihtiyaç duyulan fidye, mucizevi bir şekilde ellerine geçmişti. Artık şimdi sadece sıcak ve tüm benliklerini kaplayan bir mutluluk içerisinde, geçmişteki korku, utanç ve tüm sıkıntı dolu günler geride kalmıştı.

O akşamı birlikte geçirerek ertesi sabah Aix'e birlikte gitmeye karar verdiler.

XX
Kaçış

Ertesi gün saat yedi civarında, Marius bir araba kiralamak üzere gitti. Phillipe'in kaçışı için, yolcu arabası yerine, onları Aix'e götürecek ve oradan ağabeyiyle birlikte geri getirecek olan, Marsilya'dan başka bir araba ayarlamak istedi. Bir akşam evvelden Phillipe'i Genes'e götürmek üzere bir deniz kaptanıyla anlaşmıştı.

Marius ile Fine saat dokuzda yola çıktılar. Genç adam arabayı sürüyordu ve iki sevgiliyi, bu yolculuk çok mutlu ediyordu. La Viste yokuşundan aşağı inerek tıpkı çocuklar gibi şen, arabadan inip atları kendi haline bırakıp geniş yolda koşmaya başladılar. Septemes'te küçük bir handa yemek yedikten sonra, tatlı yerken gelecek hakkında planlar yaptılar. Phillipe'in bundan sonra serbest kalacağı düşüncesinin verdiği huzurla evlilik hayallerine daldılar. Aşklarını sorunsuzca yaşayacakları günün geldiğini hisseden genç sevgililer için adeta sözler yerine duygular konuşuyordu artık.

Yolculuğun geriyi kalan kısmı da çok neşeli geçti. Yorulan atın dinlenmesi ve mola vermek için, yeniden durup, yolun sağ tarafındaki ağacın altına oturdular. Nihayet, saat üç civarında Aix'e vardılar. Vakit yine de çok erkendi, o yüzden, şüphe uyandırmamak için, gün batmadan gardiyanın evini gitmek istemediler. Marius, arabayı ıssız bir caddenin kenarında ona eşlik eden Fine'e bırakarak, akrabası Isnard'ı almaya gitti. Marius, Isnard'dan arabayı almasını ve tam gece yarısı Arc yokuşunun sonunda arabayı hazırlamasını rica etti.

Marius ile Fine karanlık olmasını beklemek için, Isnard'ın dükkânına gittiler. Yolda giderken bir virajda Bay de Cazalis ile çarpıştılar. Marius başını eğerek hızla uzaklaşınca milletvekili onu göremedi. Fakat bu karşılaşma, genç adamı çok huzursuz etmişti. Çok endişeye kapılan Marius, bu görevinin

tamamlanmasına son dakikada bir engel çıkmasından korkuyordu. Bay de Cazalis, Aix'e kesin intikamı hızlandırmak için gelmiş, belki de başarabilmişti.

Heyecan içinde kıvranan Marius, akşama kadar beklerken, kafasından her türlü saçma endişe geçiyordu. Tam parayı hazırlamışken, başka engellerle karşılaşmaktan korkuyordu. Nihayet vakit geldi ve saat dokuzda Fine ile birlikte hapishaneye gittiler. Genç çift kapıyı çaldıklarında, ağır ağır ilerleyen ayak sesleri duydular; öfkeyle homurdanan bir ses onlara ne istediklerini sordu.

Fine, "Biz geldik amca, çabuk kapı açın," dedi.

Marius ise, "Çabuk açın Bay Revertegat," diye mırıldandı.

Ve onları yanıtlayan homurtulu ses, "Bay Revertegat artık burada değil. O hasta," dedi ve kapının penceresini kapattı

İki genç, yüzlerine kapanan kapının önünde sessiz ve yıkılmış bir vaziyette kalakaldılar. Çiçekçi kız, dört aydan beri amcasına mektup yazmaya gerek duymamıştı; daha önceden, amcasından söz aldığından ona çok güvenmişti. Bu beklenmedik hastalık haberine çok şaşırmışlardı. Fine'in amcasının hastalanacağı hiç akıllarına gelmemişti. Bu ani engel tüm çabalarını boşa çıkardı; Phillipe'in fidyesini hazırlamış olmalarına rağmen, onu kurtaramıyorlardı.

Acı şaşkınlıkları biraz geçince, kendine gelen Fine, "Amcamı görmeye gidelim; belki La Glaciere Caddesi'ndeki oturan kuzenlerinden birindedir," dedi.

Marius, "Neden? Her şey bitti," diye yanıtladı.

"Hayır, hayır! Yine de gidelim," dedi Fine.

Ümitsizliğinden yıkılmış vaziyette olan Marius, Fine'in peşinden gitmek zorunda kaldı. Genç kız ise, kaderin bu kadar acımasız olacağına inanmadığı için, tüm ümitlerin bitmediğini düşünerek neşeyle yürüyordu. Revertegat on beş günden beri gerçekten La Glaciere Caddesi'ndeki kuzeninde kalıyordu. İki genci görünce, onların ne maksatla geldiklerini anladı. Ayağa kalktı, gülümsedi ve yeğenini alnından öperek, "Eee? Zamanı geldi mi?" diye sordu.

"Hapse gittik ve bize hasta olduğunu söylediler," dedi genç kız.

Marius, üzüntülü bir sesle, "Tanrım, bize neden haber vermediniz? Bir yolunu bulup daha acele ederdik," diye söylendi.

"Evet, haklı," dedi çiçekçi. "Siz artık gardiyan olmadığınıza göre ne yapmamız gerektiğini söyler misiniz?" diye sordu.

Revertegat, ümitsizlik içinde kıvranan gençlere şaşkın şaşkın baktı ve onlara, "Neden üzüldüğünüzü anlamadım. Hasta olduğum doğru ve bundan dolayı biraz izin almıştım. Ama görevim hâlâ devam ediyor; yarın akşamdan itibaren emrinizdeyim isterseniz," dedi.

Marius ve Fine sevinç çığlıkları attılar.

"Size yanıt veren adam, ben izindeyken geçici olarak yerime bakmaya geldi. Biraz ateşim var ama önemli değil; yarın sabah işbaşı yapacağım. Zaten bu acil bir durum," dedi Revertegat.

Çiçekçi kız bu durum karşısında sevinçle, "Ümit kesmememiz gerektiğini biliyordum," dedi.

Marius heyecandan titriyordu.

Kısa bir sessizlikten sonra gardiyan, "Bugün beni görmeye gelmekle çok iyi yaptınız. Bay de Cazalis'in Aix'e geldiğini ve Bay Phillipe'e verilen cezanın infazının bir an evvel gerçekleşmesi için elinden geleni yaptığını, bu sabah öğrendim... Söylentilere göre, teşhirin üç gün sonraya alınmasını sağladı. Eğer Bay Phillipe yarın akşama kadar kaçamazsa artık size yardımcı olamayacağım, çünkü öbür gün onu, Marsilya'nın hapishanesine transfer edecekler," dedi.

Tam zamanında geldiklerini fark edince, Marius heyecandan titremeye başladı. Gardiyanla anlaşıp ertesi gün için randevulaştılar. Ondan sonra hemen, Isnard'a haber vermek için, aceleyle oradan ayrıldı.

Ertesi gün iki genç sabahtan akşama kadar saklandılar. Durumdan emin oldukları için, daha sakinlerdi. Firar saati on bir civarı olacağı için, saat onda hapishaneye gittiler. İşbaşı

yapan Revertegat, kapıyı yavaşça aralayıp onları sessizce içeri aldı.

Ve onlara, "Her şey hazır," dedi.

Marius, Revertegat'a, "Ağabeyime bildirildi mi?" diye sordu.

"Evet... Benim sorumluluğumu saklayabilmek için, birkaç önlem almak zorunda kaldım. Tutuklunun zindanın penceresinden kaçtığı havasını vermek istedim."

Fine neşeli bir şekilde, "Bu çok iyi bir fikir, amca," dedi.

Bay Revertegat, "Yaptığım şundan ibaret; bugün öğleden sonra Bay Phillipe'in hücresine gidip, penceresindeki demiri bizzat ben törpüledim," dedi.

Marius endişeli bir sesle, "Ağabeyimin camdan mı kaçması gerekiyor," diye sordu.

"Hayır, öyle değil. Gidip hemen onu alalım; sizinle beraber kapıdan çıkacak... Ben sadece hücrenin penceresinden daha önce törpülediğim demiri çıkartacağım ve oradan aşağıya bir ip sarkıtacağım. Yarın tutuklunun buradan kaçtığını zannedecekler. Bunun üzerine ben de istifamı vereceğim. Böylece, tatsız olaylara karışmamış olurum," dedi.

Revertegat gaz lambasını yaktı ve ikisini de yanına alarak, zindandaki Phillipe'in hücresine gittiler. Genç adam ayaktaydı ve gitmeye hazırdı. Marius çok solgun ve zayıflamış ağabeyini çok zor tanıdı. Sessizce sarılıp öpüştüler ve gürültü çıkarmamak için hiç konuşmadılar. Gardiyan pencerenin önüne giderek demiri çıkartıp ipin ucunu bağladı. Fine nöbet tutmak için koridorda kaldı. Daha sonra dördü birden koridorda bir araya gelip yavaşça, birbirlerini çarpmamak için duvarlara yaslanarak oradan uzaklaştılar.

Marius Phillipe'in elini hiç bırakmamıştı. Gardiyanın evini geldiklerinde, ağabeyinin sırtına bir kaban giydirerek ve kafasını kapüşonun içine saklayarak, oradan hızla uzaklaştılar. Marius, artık dayanma gücünün son raddesini gelmişti, o yüzden bu işin başarısızlıkla sonuçlanmasından çok korkuyordu. Duyduğu en ufak bir ses karşısında titriyordu. Revertegat, Marius'un on dakika daha sabretmesi ve biraz bekle-

mesi için onu ikna ederken çok zorlandı. Onların ayak sesleri birilerini uyandırır diye endişe ediyordu ve kapıyı açmadan önce, çevreyi kontrol edip her şeyin yolunda olup olmadığından emin olmak istedi. Hapishanede derin bir sessizlik olduğunu fark edince, nihayet kapıyı açmaya karar verdi.

İki kardeş başlarına öne eğip, Precheurs meydanına doğru hızla kaçmaya başladılar. Fine, amcasına on beş bin frank vermek için, birkaç dakika geride kaldı. İki kardeş Saint-Jean Caddesi'ne varınca, Fine arkadan onlara yetişti.

Daha sonra büyük meydandan geçerek, ağaç gölgelerinin karanlığı altında yollarına devam ettiler. Şehirden süratle çıkmaları gerekiyordu; fakat geç saate kalan insanların kent sınırları dışına çıkabilmeleri için, jandarma kontrolünden geçmeleri gerekiyordu. Bu yüzden tutuklanmaktan korkuyorlardı.

Etraflarına dikkatli bakarak ve yanlarından geçen çok az sayıdaki insanları şüpheyle inceleyerek yollarına devam ettiler. Des Carmes Caddesi'nin sonunda, onları takip eden bir adam olduğunu fark edince, kalpleri hızlı atmaya başladı.

Yabancı bir anda adımlarını hızlandırdı ve onlara yaklaşıp Marius'un omzuna neşeli bir şekilde vurarak, "Eee! Ben hiç yanılmam! Sizi tanıdım genç dostum. Bu saatte burada ne yapıyorsunuz?" diye sordu.

Marius, içinde sakladığı bir öfkeyle yumruklarını sıkınca, o anda Bay de Girousse'un sesini tanıdı.

"Gördüğünüz gibi geziyorum," dedi Marius mırıldanarak.

Kont sinsi bir şekilde, "Ah! Geziyorsunuz, öyle mi?" dedi.

Kabanın altına saklanan Phillipe ile yanında duran Fine'i dikkatle inceliyordu.

"Bu siluet bana hiç yabancı gelmedi," diye fısıldadı.

Dostça fakat otoriter bir sesle, "Size eşlik etmemi ister misiniz? Herhalde Aix'ten çıkmayı düşünüyordunuz, değil mi?.. Herkese kapıyı açmazlar, fakat ben bir jandarmayı tanıyorum. Benimle gelin," dedi.

Marius büyük bir minnettarlıkla hemen kabul etti. Bay de Girousse kolayca kapıyı açtırmayı başardı. Gençlere tek kelime etmeden, Rotonde meydanına varınca, Marius'un elini sıkıp, "Ben Orbitelle kapısından geri döneceğim. Size iyi yolculuklar," dedi.

Ayrılırken, Marius'a doğru eğilerek, yavaş bir sesle, "Yarın Bay de Cazalis'in suratını görünce çok güleceğim," dedi.

Marius, bu taş yürekli görünüşün altında iyi kalpli hayırsever ve cömert kişiliğini saklayan bu adamın oradan uzaklaşmasını çok duygulu bir şekilde izledi.

Isnard daha önce kararlaştırıldığı gibi, kaçanları arabada bekliyordu. Phillipe, gecenin esintisini yüzünde hissetmek istediğinden, arabayı kendisi kullanarak özgürlüğün tadına varmak istiyordu.

Araba yavaşça yol alırken sıra havadisleri anlatmaya gelmişti. Fine ile Marius aşklarını itiraf ederek, yakında evleneceklerini söylediler. Bunu öğrenen Phillipe, bir an hüzünlenerek Blanche'ı düşündü. Marius bunu anlayınca, Phillipe'e ciddi bir ses tonuyla, çocuğuyla ilgili haberler verdi. Kısık bir sesle, ağabeyinin yokluğunda, Blanche'a ve çocuğuna çok iyi bakacağına dair ona söz verdi. Zaten onun affedilmesi için elinden geleni yapmaya karar vermişti. Bu arada Fine ile beraber, Phillipe'e bir sürgün düşünüyorlardı.

Ertesi sabah, Phillipe kendisini Genes'e götürecek olan sandaldan, Saint-Henri sahiline uzun uzun baktı. Orda denizin üstünde gri bir leke gördü; orası, aşkından harap olmuş zavallı Blanche'ın tüm gözyaşlarını dökerek yaşadığı evdi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I
Komplo

Phillipe'in kaçışından iki ay sonra, Blanche sakin bir şubat gecesinde, sahilde yavaşça geziyordu. Alacakaranlık oluyordu; solgun ve akşam rüzgârlarıyla titreyen deniz, kumsaldaki çakıl taşlarının üzerine hafifçe vuruyordu. Gelecek ilkbaharın ılıklığı, nemli havada yavaş yavaş esmeye başlamıştı. Doğunun mavi gökyüzünde, bazen kış günlerinin güneşi, yaz güneşleri kadar cömert ve güçlü oluyordu.

Genç kadın sahil yolunda, adım adım ilerliyordu. Yavaşça düşen gecenin mavisi koyulaşırken, çevreyi izliyor ve gittikçe yavaşlayan akıntıların sesini dinliyordu. Zavallı Blanche çok değişmişti; daha on yedi yaşına gelmeden, yaşadığı çileler belini bükmüş ve yüzüne adeta ölümün solgunluğu çökmüştü. Geçmişindeki tüm canlılığı ve o şirin umursamaz tavırları, gözyaşlarında kayboldu. Anne olma zamanı gittikçe yaklaşıyordu ve güçsüz kalan bedeni yürürken sallanıyordu; çektiği acıların ağırlığı bebeğin ağırlığından daha fazla olduğundan, bitap düşmüştü.

Ondan birkaç adım arkada, soğuk ve sert yapılı, forsa takımlarının gardiyanı forsaları izler gibi Blanche'ı izliyordu. Bu en ufak hareketlerine kadar gözetleyen kadın, Bay de Cazalis'in yeğenine birkaç hafta önce tuttuğu bir dadıydı. O zamanlar, milletvekili Marsilya'da bulunmuyordu; fakat, Blanche'ın yakında doğuracağını öğrenince, her şeye hâkim olabilmesi için hemen kente geri döndü. Bu ailesine katılacak olan soysuz çocuk Bay de Cazalis'i çileden çıkartıyordu ve önceden yapmış olduğu planları şimdi gerçekleştirmek istiyordu.

İşlerinden fırsat bulup biraz tatile çıkabildiğinde, Saint-

Henri'de bulunan küçük eve gizlice geldiğinde, yeğeninin yaşadığı hayatın o kadar kısıtlı olmadığını anladı. Planlarının başarılı bir şekilde sonuçlanması için, Blanche'ın manastıra kapatması gerekiyordu. Tuttuğu ilk dadı, milletvekiline göre çok nazik, zayıf ve hoşgörülü biriydi. Blanche'ı genç bir bayan arkadaşının onu sık sık ziyaret ettiğini öğrenen Bay de Cazalis'i, büyük bir endişe kapladı. O andan itibaren, bu evi gözetleyen, hiç kimseyi içeriye almayan ve en küçük olayları ona bildiren, sert bir gardiyanı bu işle görevlendirmek istedi.

Bayan Lambert, soğuk ve sert bir kişiliğe sahip olduğundan, bu görev için idealdi. Bu hiçbir zaman kimseyi sevemeyen bayanın içinde, evde kalmışlığın ona verdiği katılıkla, insanlara sürekli kötülük yapma isteği vardı. Blanche'ın bir aşk hatası yaptığını biliyordu. Bu durum; tüm erkeklerden nefret eden bu kadını daha da sert ve acımasız yapıyordu. Bu öfkeyle, Bay de Cazalis'in kendisine verdiği görevi yerini getirirken, Blanche'ı şeytani bir şekilde sürekli gözetliyordu. Blanche'ın yanına kimseyi yaklaştırmaması, genç kızın etrafında tam bir yalnızlık halkası oluşturdu. Bir kale haline dönüşen bu küçük evin içine kendini kapatan dadı, Blanche'ı onun esiri yaptı. Bir gün genç kızın ziyaretine gelen Fine, acımasızca kovuldu ve onun uzaklaştığından emin olmak isteyen Bayan Lambert, pencereden durup gidişini izledi. Böylece Fine, bir daha oraya adım atamadı. Bu durum ve dadının dayanılmaz baskısı karşısında üzüntüden aşırı bunalan Blanche kendini boğulmuş gibi hissediyordu.

Eve bir tek Rahip Chastanier'in ziyaret etmesini izin veriliyordu. Rahip her geldiğinde, Bayan Lambert onların ne konuştuklarını dinlemeye çalışıyordu.

Bir akşam, Blanche dadısından, sahilde kısa bir yürüyüş yapmak için zar zor izin almıştı. Doğum yaklaştığından, midesi bulanıyor ve başı dönüyordu. Bu gezintinin ve temiz havanın kendisine iyi geleceğine inanıyordu. Sahil yolunda yürüyen, sadece ikisiydi. Genç kız devamlı bu dadıdan kurtulmanın yollarını arıyordu; dadı ise, sanki biri gelip esirini

onun elinden kaçıracak gibi, her kayanın arkasına bakıyordu. Tam eve geri dönmek üzereyken kara bir siluetin onlara doğru geldiğini gördüler.

Gecenin karanlığı tamamen çökmüştü. Çok ürken Bayan Lambert, Blanche'ın önüne geçerek, hızlıca ilerlemeye başladı. Yaklaşınca, karşıdan gelen siluetin Rahip Chastanier olduğunu fark etti. Blanche'ı görmeye gelen rahip, küçük evde onu bulamayınca, sahilde onu aramaya çıkmıştı.

Bayan Lambert sert bir şekilde, "Çabuk, içeri girelim; hava artık soğumaya başladı. Salonda daha rahat konuşursunuz," dedi.

Blanche, gizli işaret verir gibi, rahibin omzuna hafifçe dokunarak, "Burada çok iyiyiz. Biraz daha kalalım," diye mırıldandı.

Mesajını anlayan rahip, "Ah! Evet! Bu akşam bahar havası var; denizden gelen bu ferahlatıcı esinti, hastamıza iyi gelecektir."

Ve genç kızının kolunu tutarak, neşeli bir şekilde, "Beraber gezelim çocuğum, tıpkı iki sevgili gibi!.. Bayan Lambert nezle olmaktan korkuyorsanız, siz içeri girebilirsiniz. Birazdan bizde geliriz," dedi.

Ve Blanche ile birlikte yürümeye devam ettiler. Yaşlı rahibin uyanıklığı gülümseyen Blanche'ın hoşuna gitmişti. Dadı ise, esirini on beş dakikaya bile yalnız bırakmamak için, içeri girmek istemedi; onu yapacağına, yirmi kez nezle olmaya razıydı. Onların konuşmalarını duyabileceği şekilde, kısa bir mesafe arkadan bırakarak takip etti. Fakat, dalgaların gürültüsü nedeniyle, rahip ile genç kızın konuşmalarını duyamadı ve bu durum ispiyonculuk görevini tamamlamasını engel olduğu için, dalgalara bile sinirlendi. Evde olsalardı, onları, bazen açık açık bazen de kapının arkasında saklanarak dinlerdi.

Üzüntülü olan Blanche, minnettar bir şekilde, "Sizinle rahat konuşabilme şansı verdiğiniz için teşekkür ederim... gördüğünüz gibi, esaretim her geçen gün ağırlaşıyor," dedi.

"Ümidinizi kesmeyin sevgili kızım; yakında kurtulacaksı-

nız ve ancak o zaman yüreğinize ve inancınıza göre özgürce davranabileceksiniz," dedi rahip.

"Ooo! Hayır, ben asla kendimi düşünmüyorum ki. Beni istedikleri kadar mutsuz edebilirler, ben hiçbir zaman isyan etmeyeceğim... zaten sözleriniz bana doğru yolu gösterdi ve ben o yolu izlemeye kararlıyım."

"Size o yolu gösteren, umuda ve huzura kavuşturan ben değilim, Tanrı'dır."

Kısa bir sessizlikten sonra, dalgın olan Blanche kendini gelerek, "Tüm zevklerden vazgeçtim; affedilmem için, acı çekmekten mutluyum... Hatta ara sıra, bir an evvel cezamı çekebilmem için, kendime daha çok çile yaratmak istiyorum," dedi.

Bu sözler üzerine rahip, "Peki o zaman neden yalnızlıktan şikâyet ediyorsunuz çocuğum?" diye yumuşak bir sesle sordu.

"Ama konu ben değilim ki peder. Ömür boyu bir hapse sadece ben mahkûm olsam, buna razı olurdum. Ben sadece, dünyaya getirmek zorunda olduğum bu yavru için endişeleniyorum."

"Neden endişe ediyorsunuz?"

"Nedenini ben de bilmiyorum... Fakat amcamın bu konuda bazı planları olmasaydı, beni burada hapsetmezdi. Beni tamamen gizlemek için, alman tüm önlemleri görüyorsunuz. Sizinle dahi rahat iletişim kuramıyorum... Eminim ki Bayan Lambert şu anda konuştuklarımızı duyamadığı için, çok öfkelidir."

"Bence abartıyorsunuz."

"Hayır. Doğru söylediğimi siz de biliyorsunuz. Endişelerimi dindirmek için iyi niyetle çabaladığınızı gayet iyi biliyorum. Bu olaylar beni çok korkutuyor ve çocuğum için oldukça endişeleniyorum. Bizim için gizli ve tehlikeli bir tezgâhın planlandığını hissediyorum," dedi, ve acı dolu bir sessizlik içinde kaldı. Kısa bir süre geçtikten sonra Blanche, "Lütfen, çocuğumu kurtarmama yardımcı olur musunuz?" diye perişan bir sesle sordu.

Bu çağrıdan çok duygulanan ve şaşıran rahip, ne cevap vereceğini bilemedi. En sonunda, "Sakin olun; benim size ne kadar sadık bir dost olduğumu biliyorsunuz," dedi.

"Size tekrar ediyorum; ben kendi mutluluğumdan vazgeçtim. Ama çocuğumun mutlu olmasını istiyorum," dedi genç kadın.

Bundan çok etkilenen rahip, "Sizin için ne yapabilirim?" diye sordu.

Yavaş yavaş onlara yaklaşmakta olan Bayan Lambert'la aralarında neredeyse ikisinin yanında yürüyebilecek kadar bir mesafe kalmıştı. Blanche, dadının çakıllar üzerindeki ayak seslerine duyunca, başını rahibe doğru eğip, yavaşça, "Yarın akşam saat altıda, Fine'in buraya gelmesini ve dadımın onu tanımasına fırsat vermeden, yanımdan geçmesini söyler misiniz?" dedi.

Ertesi gün, Blanche ve dadısı güneş batarkan, sahilde yürüyüş yapıyorlardı. Gündüz şiddetli bir baş ağrısından şikâyet eden genç kadın, bütün günü odasında geçirmişti. Akşam sahile çıkabilmek için, mide bulantısını ve baş dönmesini bahane etmişti.

Blanche'ın yanından hiç ayrılmayan Bayan Lambert, her şeyi dikkatli izliyordu. Dünkü hadisenin tekrarlanmasına izin vermeyeceğine dair kendi kendine söz vermişti. Blanche ise, ara sıra endişeli bir şekilde, Marsilya yolunu gözlüyordu.

Hava kararkarken, o yolda uzaktan gelen, mont giymiş ve başını kapüşon içine gizlemiş bir kadın gördü. O kadının canlı ve hızlı yürüyüşünden beklediği kişi olduğunu anlamıştı.

Kadın hızla onlara doğru yaklaşıyordu. Yanlarından geçerken, Blanche'la çarpışınca Blanche ona bir not verip, mırıldanarak:

"Lütfen ricalarımı yerine getirin," dedi.

Kapüşonun altından görünen Fine'in yumuşak yüzü ve iyi kalpli gülüşü, sadakat vaat ederek onu teselli ediyordu. Sonra çiçekçi kız geldiği gibi hızlı adımlarla uzaklaştı.

Acımasız ve buz gibi soğuk olan Bayan Lambert hiçbir şey fark etmemişti.

II
Cazalis'in projesi

Blanche'ın dediği gibi, amcasının bazı projeleri olmasaydı onu asla bu şekilde hapsetmezdi. Genç bayanın hamileliğini gizleme arzusu, Bay de Cazalis'in, onu bu şekilde saklamasını ve bir nevi esir etmesini gerektirmezdi. Milletvekilinin soğuk ve sert davranışları, ona yaşattığı yalnız hayat; Bayan Lambert'ın gaddarlığı bu zavallı genç bayanı, ilerde tehlikeli olaylar olacağına dair uyarıyordu. Annelik sezgisiyle, hedefin kendisi değil, karnında taşıdığı çocuk olduğunu biliyordu. Kesinlikle bu zavallı bebeğin doğmasını bekliyorlardı, ve bu gerçekleştiğinde, ne olduğunu tahmin edemediği birtakım kötü şeylerin olacağını hissediyordu. Bu düşünce onu fazlasıyla tedirgin ediyordu.

Blanche'ın yaşadığı yalnızlık abartılı korkularını neredeyse halüsinasyona dönüştürüyordu. Bay de Cazalis, işkence yaparak, kendini tehlike içine atacak bir adam değildi. Onun tek arzusu, Blanche'ın varisinden bir an evvel kurtulmaktı; o yüzden bu şekilde davranıyordu.

Blanche, on yaşındayken babası ölmüş ve ona birkaç yüz bin frank miras bırakmıştı. Yanında yaşamaya gittiği ve velisi olan amcası onun servetini yönetiyordu. Aslında bu servetten çok yememişti; fakat bu kadar çok altını elinin altında görünce, aklını kaybetti ve kendine ait serveti nerdeyse tamamen yiyerek, çok lüks bir hayat yaşamaya başladı. Yeğeni Phillipe'le kaçtığı zaman, onun vasisi ve parasının yöneticisi olarak, hesap vermek zorunda kalmaktan çok korkmuştu. Eğer bu para ellerinden gidecek olursa, çok perişan olacağını biliyordu. Birkaç aydan beri sadece yeğeninin serveti ile geçiniyordu.

Bay de Cazalis, genç yeğenini gözetim altında tuttuğu sürece hiçbir endişesi yoktu. Blanche'a her istediğini yaptırabi-

liyor ve onu erimiş bir mum gibi, istediği şekle sokabiliyordu. Bu genç kızın güçsüz kişiliğinden dolayı kendisine hiçbir zaman servetinin hesabını sormaya cesaret edemeyeceğini bildiğinden, içi çok rahattı. Ona çok az para verip evlendirmeyi veya onu bir manastıra kapattırmayı düşünüyordu. O yüzden iki sevgilinin kaçışı onu çok endişelendirmişti. Bay de Cazalis, Phillipe ile Blanche'ın bir evlilik yapmasından korktuğu için, onların peşinden giderek yeğenini acımasızca geri getirmişti. Phillipe'in karakter yapısını tanıdığından, bu adamın altınların tümünü kendisinden geri alacağını biliyordu. Bu olay gururundan ziyade, daha çok menfaatini etkileyecekti. Herkesin önünde bu uygunsuz evliliği onaylamadığını söylüyor idiyse de, işin aslı bu olay onun adını kirletmekle kalmıyordu, cebinde büyük bir delik açarak, nüfuzunu ve yaşadığı lüksü yok edebilirdi.

Ve yeğeni hamile kalıyor. Bay de Cazalis bu gebeliğin haberini aldığında, yaptığı tüm planların altüst olduğunu görünce çok endişelenmişti. Blanche'ın bir varisi olacak ve bu varis onu annesinden daha fazla uğraştıracaktı. Bunun endişesi, Bay de Cazalis'i daha da acımasız yapıyordu. Phillipe'in teşhir edilip direğe bağlanması için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Onun yaşayacağı bu rezaletin çocuğun geleceğini bile etkilemesini istiyordu. Bu çocuk daha dünyaya gelmeden onu, tüm medeni haklardan mahrum etmek istiyordu. Phillipe'in kaçtığını ve direğe bağlanıp rezil olmaktan kurtulduğunu öğrenince, içindeki endişe birdenbire büyük bir korkuya dönüştü. Artık mahvolduğunu anladı.

Bu savaş çok zor geçecekti; eğer vasi olarak hesap vermek zorunda kalırsa, resmen hasırlara düşecek, hatta, sadece fakirlikle kalsa gene de şanslı olacaktı. Çünkü, Blanche'ın servetinden ne kadar tükettiğini kimsenin anlamayacağından emin değildi. Ayrıca yeğeni yanındayken, onu devamlı izleyebilirken ve onun parasından sorumluyken, hâlâ lüks bir hayat yaşamaya devam edebiliyor ve bu genç kızın parasını soymanın yasal yollarını bulabiliyordu. Şayet aniden genç kızın mirası ondan istenirse, böyle bir durumda, açlıktan

ölmemek için, bir bağış veya sadaka istemesi gerekecekti. Böylece, bu savaşa hangi hırsla başladığı ve hangi nedenle kazanmak istediği açıkça anlaşılıyordu.

Blanche, Bay de Cazalis için yok gibiydi. Onun bir bakışı veya yüksek sesi yeğenini korkudan titretiyordu. Fakat onun taşıdığı bebek, daha dünyaya gelmeden, kimliği yüzünden güçlüydü ve Bay de Cazalis'in endişe etmesine sebep oluyordu. Bu bebeğin ölü doğması için birçok kez dualarda bulundu. Fakat ırkının kendisine verdiği gurur yüzünden kendi elleriyle öldüremezdi, ancak bu işi yapması için sürekli Tanrı'ya niyaz ediyordu. Bu çocuk büyüyünce Cayol'ların destekleri ve teşvikleriyle annesinin hakkı olan servetini talep edebilirdi. Böyle bir düşünceye kapıldığında, milletvekilinin alnında soğuk terler birikiyordu. Cayol'lar onun en büyük korkusuydu. Eğer onlar çocuğu kaçırırlarsa, çocuğu intikam hisleriyle büyütüp kendisine karşı kullanarak onu mahvederlerdi. Bu takdirde başına gelecekleri tahmin edebiliyordu; onlara boyun eğmesi gerekecek ve kendisi sokakta dilenirken, yok etmek istediği insanlara serveti geri vermesi gerekecekti.

Bu korkular yüzünden, Blanche'ı bu küçük evin içinde hapsederek Cayol'lardan uzak tutmak istiyordu. Bay de Cazalis, onların Blanche'la anlaşma yapıp, doğumdan sonra çocuğu kaçırmalarına engel olmak için, her türlü önlemi alarak, doğacak bebeği kendi nezareti altına almak istiyordu.

Bebeği saklamak amacıyla, Blanche'ı manastırı kapatmak istedi. Çocuk doğar doğmaz, onu kaçıracak böylece, kendisini tehlikeden korumak için, garantiye almış olacaktı. Bu arada, kimseyi eve sokmaması ve çevreyi hep kollaması için, Bayan Lambert'ı görevlendirdi. Çünkü birisinin Blanche'a yardım etmesinden korkuyordu.

Şayet çocuk kendi nezareti altında olursa, kurtulmuş olacaktı. Aslında Blanche'ın geri dönüşü olmayan bir hata yapmış olması Bay de Cazalis'i adeta mutlu ediyordu. Eğer Blanche meşru bir evlilik yapmış olsaydı, büyük bir ihtimalle onun servetinden çok az bir miktarı kendi elinde tutabile-

cekti. Şimdi ise, en azından utancından asla evlenemeyecek ve bir manastıra kapanacaktı, böylece de para kendisine kalacaktı. Rahip Chastanier'nin onu ziyaret etmesine müsaade ederek, affı için, Blanche'a tek çıkış yolunun dini yol olduğunu rahibin kabul ettireceğini ümit ediyordu. Bu yöntemle, Bay de Cazalis yeğeninden de kurtulmuş olurdu.

Yaptığı plana göre, anne manastırdayken çocuğu yanına alacak, onu dini yolda iyi bir şekilde büyütecekti. Zaten geleceği asla tahmin edemiyordu, fakat tüm olanakları kendi lehine çevirmek istemişti. Ani bir iflas yerine, ilerde muhtemel bir iflası tercih ediyordu. Bay de Cazalis, evlatlık alacağı çocuğu önce gözetim altına alacak, sonra servetini soymak için yasal bir yöntem bulduğunda, ondan kurtulmak için, ya onu dini yola itecek ya da onun savaşta ölmesini sağlayacaktı.

Eğer Blanche cesaretini toplayıp bu şekilde hapsedilmekten şikâyet edecek olursa, öfkeyle bağırıp çağırıyor, onun aile şerefini rezil ettiğini ve utancından kendini bir mezara gömmesi gerektiğini söylüyordu. Yüzü kızaran Blanche, bu durumda kendini herkesten saklama gereğini duyuyordu. Milletvekili yoğun işleri nedeniyle, her şeyi bir an evvel bitirip, Paris'e dönmek istiyordu. Fakat, yeni doğan çocuğu elinden kaçırma riskini göze alamadığından oradan uzaklaşmak istemiyordu.

Her gün o yokken, neler olduğu konusunda Bayan Lambert'tan rapor alıyordu. Dadıya en çok, evin etrafında dolaşan birilerini görüp görmediğini soruyordu; dadı ise, evin etrafına kimsenin yaklaşmadığını söyleyerek onu rahatlatıyordu. En sonunda çocuğu, elinden kimsenin alamayacağına yavaş yavaş inanmaya başlamıştı.

Nihayet, akşama doğum olacağını doktordan öğrenince, Bay de Cazalis çok sevinmişti.

Doktorun, amcasına odadan çıkarken mırıldanarak söylediği bu sözleri duyan Blanche, kendi odasının penceresine giderek oraya beyaz bir şifon astı.

III
Beyaz Bir Şifon Parçasının Etkisi

Bundan sonra cereyan edecek olayları daha iyi anlamak için, sahildeki bu küçük evi tarif etmemiz gerekir. Bu evin çok garip bir yapısı vardı; iki kapılı olan bu evin bir kapısı önden aşağı katta bulunan odalara açılıyor ve arkadan açılan ikinci bir kapı ise doğru yukardaki yatak odalarına çıkıyordu. Ev bir kayaya dayalıydı, öyle ki birinci kattan toprağa bakıldığında, zemin kat gibi görünüyordu.

Blanche'ın odası üst katta, merdivenin solunda olup odasının penceresinden denizi görüyordu. Odanın bir köşesinde, dolap olarak kullanılan yerden, evin arka tarafına açılan, ikinci bir oda vardı. Belki de yirmi yıldan beri hiç açılmayan bu kapının paslı bir kilidi bulunuyordu ve anahtarı kaybolduğundan oradan kimse geçemiyordu. Bay de Cazalis bu evi kiralarken bu tehlikeli durum hiç aklına gelmemişti.

Doğumdan birkaç hafta önce, Blanche düşürdüğü bir tokayı ararken, duvar ile taşların arasındaki bir çatlakta, bir anahtar buldu. Orada bulunmaması gereken bu anahtar genç bayanı çok meraklandırdı, aklına gelen ilk şey, bu anahtarın eski kapıya ait olduğuydu. Blanche yanılmamıştı; o anahtarla kapıyı açıp da dışarıya baktığında, önünde uzanan kasabayı görebiliyordu. Bu anahtarın ona kurtuluş yolu açabileceğini düşündüğünden, anahtarı sakladı ve hiç kimseye ondan söz etmedi.

Blanche, penceresine beyaz bir şifon astıktan sonra, çekmecede sakladığı anahtarı alarak yatağına döndü ve onu yastığının altına sakladı.

Bay de Cazalis, aynı akşam doğumun olacağını öğrenir öğrenmez, o gece evde kalmaya ve çocuğu almadan asla ordan ayrılmamaya karar verdi. Doktoru ve ebe kadın, doğumun olmasını beklerken, o, Marsilya'dan daha önceden bul-

duğu çok güvenilir ve ona sadık olan bir bebek bakıcısını getirtti. Tüm hazırlıklar yapılmıştı ve ona sadece beklemek kalmıştı. Sahile dolaşmaya gittiğinde, tüm önlemleri almış olmasına rağmen, şayet bu çocuğu kaybederse, hayatının biteceğinden endişeleniyordu. Bunun imkânsız olduğunu düşünerek ve çocuğu bebek bakıcısına teslim etmeden önce, yeğeninin odasından ayrılmayacağına karar verip, kendi kendini biraz sakinleştirmeye çalışıyordu. Sahil yolunda dolaşırken ara sıra, doğum sancısı çeken yeğeninin acı dolu çığlıklarının geldiği pencereye doğru bakıyordu. Saatler sonra oturdu ve küçük evin aydınlanmış pencerelerinden gelip geçen insanların gölgelerini izlemeye başladı.

Bir an için, doktor ve ebe kadın, zavallı Blanche'ın çektiği sancılardan öleceğini zannetmişlerdi. Çektiği acılar bedenini o kadar zayıf düşürmüştü ki, bu doğum onu tamamen bitkin bırakıyordu. Nihayet bir erkek çocuk doğurdu, fakat genç bayan, solgun ve bitap düştüğünden, yatağında ölü gibi yatıyor ve bebeğin ilk ağlama seslerini duymuyordu. Henüz bakıcısı gelmeyen bebek, annesinin yanma yatırıldı. Bayan Lambert ise, aceleyle Bay de Cazalis'e, yeğeninin can çekiştiğini ve her şeyin bittiğini bildirmeye koştu.

Milletvekili aceleyle yeğeninin yanma gitti ve henüz bakıcının gelmediğini görünce çok sinirlendi, fakat doktorun ve ebenin yanında öfkesini belli etmemesi gerektiğini düşünerek kendini frenledi. Yeğeninin çektiği acılar umurunda değildi, ama yatağın üzerinde solgun yatan, yeni doğum yapmış yeğenine onu merak ettiğine dair sevgi dolu rol yapması gerekiyordu. Doktora tehlikenin devam edip etmediğini sordu.

Doktor, "Hayır, zannetmiyorum. Şimdi gidebilirim artık," diye cevap verdi.

Ve ebe kadını göstererek, "Bayanın varlığı yeterlidir; fakat, hayatı tehlike taşıdığından genç bayanın her türlü stres ve üzüntüden uzak kalması gerek... Ben yarın yine uğrarım," dedi.

Bay de Cazalis doktoru uğurlarken, o esnada bebek bakıcısı geldi. Ona küçük eve kadar eşlik ederken, geciktiği için

çok sitem etti. Bakıcı, geç kaldığından dolayı özür dileyince, milletvekili ona son talimatlarını verdi; buna göre, yeni doğan bebeği yanına alması ve onu hiç gözünden kaçırmaması gerektiğini söyledi. Ertesi gün ise, bakıcı yeni doğan çocukla birlikte, Basses-Alpes'te oturduğu ıssız bir köye gitmesi gerekiyordu ve böylece, milletvekili, dünyanın tenha bir yerinde, küçük yeğenini kimsenin bulamayacağına düşünüyordu.

Bay de Cazalis içeri girdiğinde, yeğeninin yatağının baş ucunda, Bayan Lambert ile ebe kadını bulmuştu. Bakıcısına vermek üzere bebeğe yaklaşınca, Blanche gözlerini kocaman kocaman açarak, amcasının gözlerinin içine baktı. Fakat bu bakış elini uzatmasına engel olamadı.

O anda, genç bayan olağanüstü bir çaba göstererek, kalkıp çocuğunu sımsıkı kucakladı.

· Bitkin düşen Blanche, Bay de Cazalis'e soğuk bir sesle, "Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

Tereddüt eden milletvekili geri çekilerek, "Bebeğin bakıcısı geldi. Sizinle anlaşmamız vardı; çocuğu ona vermeliyiz," dedi.

Doğumdan birkaç gün önce, Bay de Cazalis, Blanche'a, aile şerefi için, Phillipe'in çocuğu doğduktan hemen sonra, uzaklaştırılması gerektiğini söylemişti. Blanche, amcasının sert ve kısa sözlerine, her zamanki gibi karşılık veremedi. Fakat, çocuğun yanında en az yirmi dört saat kalabileceğini ümit ediyor ve bu sayede, bebeğin kurtuluşu için, bir plan kurarak gerçekleştirmeye çalışıyordu.

Bay de Cazalis'in çocuğu hemen almak istediğini anlayınca, içinden her şey mahvoldu diye düşündü; bebeği hemen alırlarsa, planı başarısız olacak ve analık içgüdüsüyle sezdiği tehlikelerden bebeğini kurtarmak için zamanı kalmayacaktı.

Bunun üzerine, yüzü daha da sarardı ve bebeğini göğsüne yaklaştırarak, ona sımsıkı sarıldı.

"Ah! Tanrı aşkına; hiç olmazsa yarın sabaha kadar onu yanımda bırakın!" diye haykırdı.

Kendini çok zayıf hissediyor ve korkaklığı yüzünden amcasına teslim olmaktan çok korkuyordu.

Milletvekili, yavaşça ama sert bir şekilde, sesini ebe kadına duyurmamaya çalışarak,

"Benden imkânsız bir şey istiyorsunuz. Şerefimizin lekelenmesine engel olmak için, bebeğinizi bir an evvel saklamamız gerek," dedi.

Blanche titreyerek, "Bebeğimi size yarın sabah vereceğim. Lütfen bana acıyın. Oğlum en az yarın sabaha kadar yanımda kalsın ki onu sevebileyim. Gecenin bu saatinde odada, kim görecek ki onu? Size ondan zarar gelmez ki," dedi.

"Bunu bir an evvel yapmamız daha iyi olacaktır. Bebeğinizi öpün ve bakıcısına teslim edin."

"Hayır! Bende kalacak... Siz bu şekilde beni öldürüyorsunuz bayım," dedi. Bu son sözleri çok acı çeken birinin ses tonuyla söylemişti.

Bay de Cazalis çok öfke göstermek istemediğinden, susmayı tercih etti. Bu beklenmeyen karşı çıkış onu hem şaşırttı hem de endişelendirdi. Blanche'ın kucağında sarıldığı o zavallı çocuğu almaya yaklaşınca, her şeyi duyan ebe kadın onu bir kenara çekip, yeğeninin duyamayacağı yavaş bir sesle, bu korkunç sahne devam ederse, yeğeninin ölebileceğini ve kendisinin sorumluluk kabul etmeyeceğini söyledi. O an milletvekili, bu duruma razı olması gerektiğini anladı.

Blanche'a, sert bir sesle, "Pekâlâ! Oğlunuz yarın sabaha kadar sizinle kalabilir; bakıcısı bekleyecektir," dedi.

Blanche, çocuğunu yanına yatırıp, başını yastığı koydu, başarısından son derece mutlu ve şaşkındı. İçine sevinç ve ümit dolarken, gözlerini kapatıp uyuklama numarası yaptı.

Bayan Lambert ve ebe kadın onun uyuduğunu görünce, biraz istirahat etmeleri için, odadan çıktılar. Bay de Cazalis gözlerini hep kapalı tutan yeğeni ve bebekle baş başa kalmıştı. Bunun üzerine, yeni doğan bebeğe baktı. Bu küçük, zayıf ve savunmasız canlının en acımasız düşmanı olduğunu düşünüyordu. Ordan tam ayrılmak üzereyken, odanın dibindeki dolabın bulunduğu yerden bir ses duyar gibi oldu. Hemen kapıyı açıp içeri baktı, fakat bir şey göremeyince, yanıldığı kanaatine vardı. O an aşağı inmeye ve tüm gece nöbet tutmaya

karar verdi, çünkü her şeye rağmen içinde sebebini bilemediği endişeler vardı. Blanche'ın isteğine karşı çıkıp aksini yapamadı. Çocuğun şu saatte, çok uzaklarda olması gerektiğini düşünerek, yine kendi kendine yarın sabah bir problem olmadan çocuktan kurtulacağına ve zaten, Cayol'ların yarından önce gelemeyeceklerine karar verdi. Emin olmak için, giriş kapısını kilitlerini bizzat kapattı.

Blanche yalnız kalır kalmaz, hemen ayağa fırladı ve etraftan herhangi bir ses gelip gelmediğini anlamak için iyice dinledi. Dolaptan gelen aynı tıkırtıyı o da duymuştu. Çok zorlanarak ayağa kalktı, yastığının altına sakladığı anahtarı aldı ve sallana sallana, mobilyalara tutunarak, arka tarafa açılan evin kapısına gitti. Böyle bir risk almakla kendini öldürebilirdi fakat ilahi bir güç onu koruyup destekliyordu. Genç anne, taşların üzerinde yalınayak hayatını tehlikeye attığını düşünmeden sadece oğlunun kurtulması düşüncesiyle yürüyordu.

O esnada eski kapı vurulunca, duyduğu ses Bay de Cazalis'in dikkatini çekti. Blanche en az on kez bayılmak üzere iken, şiddetli baş dönmesiyle birlikte, anahtarı sokup kapıyı açmayı başardı.

Fine içeri girdi.

Blanche'ın deniz kenarında ona gizlice verdiği notun içinde şu satırlar vardı:

> *"Sevginize ve sadakatinize ihtiyacım var. Çok iyi kalpli biri olduğunuzu bildiğimden, sizi bir dost gibi görüyorum. Beni kurtarmanız için sizi çağırmak istersem, pencerenin kenarına beyaz bir şifon asacağım. Sinyali astığım günün gecesinde, saat bir civarında, sizi bekleyeceğim. Evin eski kapısında bekleyin ve geldiğinizi bildirmek için, kapıya hafifçe vurun. Benim koruyucu meleğim olacaksınız."*

Fine bu notu okuyunca, Blanche'ın Phillipe'ten olan çocuğundan söz ettiğini anlamıştı. Marius'un fikrini sordu ve o da, Blanche'ın isteklerini kelimesi kelimesine yerine getirmesini

söyledi. Ertesi günden itibaren, çiçekçi, küçük evinden birkaç yüz metre uzakta, sinyali takip edip ona haber verecek bir çocuk ayarladı. Sekiz gün boyunca, evi gözetleyen çocuk hiçbir şey göremedi. Bir sabah uzakta, gözetlediği evin penceresinde sallanan bir şifon parçası görünce, aceleyle Marsilya'ya gitti.

O akşam Fine ile Marius arabayla, Saint-Henri'ye kadar gelerek arabayı köyde bıraktılar ve birlikte kayaların ortasında bulunan küçük eve geldiler. Marius eve yaklaştıklarında, eski kapının biraz uzağında saklandı. Fine ise, kararlaştırılan saatte gidip kapıya vurdu.

Kapıyı açtıktan sonra Blanche, Fine'in kucağında baygın düştü. Çiçekçi kızın, zayıflıktan titreyen bu genç bayanı yatağına taşıyıp, üstünü örtecek kadar kısa bir zamanı vardı. Daha sonra kimse onları görmesin diye, merdivenlere inen kapının kilidini kilitleyip, montunu çıkardı ve gözleri hâlâ kapalı olan Blanche'ın yanına gitti.

Blanche yavaş yavaş kendine geldi. Gözlerini açıp, Fine'i yanında görünce, sevinç gözyaşları dökerek ümitlendi ve boynuna sarıldı.

Her ikisi kısa bir süre sessiz kaldılar. Daha sonra, Fine yeni doğan bebeği gördü, kucağına alıp onu öptü. O anda, Blanche, acılı bir sesle, "Kendi çocuğunuz gibi seveceksiniz, değil mi?" diye sordu.

Çiçekçi kız bebeğe, anne olmak isteyen tüm kızların gözüyle bakıyordu. Phillipe'in çocuğuna bakarken, Marius'u düşünüyor ve kendi kendine, "Benim de bu bebek gibi bir çocuğum olacak," diye söylüyordu. Bu düşünceden yüzü kızaran Fine, bebeği yeniden yatağa yatırıp, Blanche'ın yanma oturdu.

"Çıkarken sizi yakalayabilirler... Siz bana tamamen sadıksınız değil mi?" diye sordu Blanche.

Fine ona doğru eğilip, alnından öperken, "Sizi bir kardeşim gibi seviyorum," dedi.

"Biliyorum ve o yüzden size güveniyorum. Bir annenin bırakacağı en kutsal varlığı size emanet ediyorum."

"Ama siz ölmediniz ki," dedi Fine.

"Elbette ben öldüm! Birkaç gün sonra iyileştiğimde, Tanrı'ya ait olacağım... Lütfen sözümü kesmeyin. Ben bu dünyayı bırakacağım; fakat gitmeden önce, oğluma, başka çocuklar doğuracak bir anne vermek istiyorum ve bu konuda aklımda sadece siz varsınız," dedi ve Fine'in ellerini sıkıca tuttu.

Çiçekçi kız ise ona, "İyi yaptınız; ben zaten çocuğunuzu hep kendi oğlum gibi görmüştüm."

Fine muazzam bir çabayla, "Sizin onu sevmenizi istememe gerek olmadığını biliyorum. Siz hep sevmeyi bildiniz; lütfen onu tüm kalbinizle, Phillipe ile benim için sevin. Yavruma ikimizin hayatından daha iyi bir hayat vermeye çalışın," dedi.

Bu sözleri söylerken, çok duygulanan Blanche, gözyaşlarına boğuldu.

"Onu seveceğinizi biliyorum, ama yine de yalvarırım ona çok iyi bakın ve onu koruyun... Yarından itibaren onu hiç kimsenin bulamayacağı bir yere götürüp saklayın. Çocuğun kimliğini kimse anlamasın diye, lütfen elinizden geleni yapın. Onu kutsal bir emanet gibi her zaman yanınızda taşıyıp, herkesten koruyacağınıza dair bana yemin edin," diye devam etti.

Genç bayan konuşurken çok heyecanlanıyordu, bu nedenle Fine onu, daha yavaş sesle konuşması için uyardı.

Fine yumuşakça, "Size tuzak kurulacağından mı korkuyorsunuz?" diye sordu.

"Doğrusu neden korktuğumu ben de bilmiyorum... amcamın bu çocuktan nefret ettiğine inanıyor ve onun yanında kalmasın diye, size emanet ediyorum. Ben burada kalıp, onu koruyamayacağıma göre onu adam gibi yetiştirecek birisine teslim etmek istiyorum. Zaten ben bu âleme bırakmasam da, korkak ve zayıf biri olup onu koruyamayacağımdan, çocuğumun benimle kalmasını asla istemem."

"Onu neye karşı korumak istiyorsunuz?" diye sordu Fine.

"Ah! Bilmiyorum ki... korkuyorum işte hepsi bu. Amcam acımasız birisi... Ama artık bu konudan konuşmayalım... Çocuğumun güvencede olması için, onu sizin yanınıza veriyo-

rum. Şimdi giderken artık gözüm arkada kalmayacak; bu gece sizin gelemeyeceğinizi farz edip çocuğu verememekten o kadar çok korktum ki."

Kısa bir sessizlikten sonra, Fine tereddütle yine sordu:

"Madem benden böyle bir şey istiyorsunuz, ben de size bir soru soracağım... Bu arada benim iyi niyetimden hiç şüpheniz olmadığını biliyorum... Bay de Cazalis'in sizin servetinizin vasisi olduğunu da biliyorum."

Blanche, "Evet, fakat ben hiçbir zaman bu parayla ilgilenmedim," dedi.

Çiçekçi kız, "Oğlunuzun bugün için hiçbir şeye ihtiyacı yok, fakat bizimle yaşadığı takdirde, fakir kalma ihtimali var. Bizim sevgimiz ve sadakatimiz onun en büyük zenginlik kaynağı olacaktır. Fakat, ileriki yıllarda, sizin servetiniz çocuğunuz için çok büyük bir güç olacaktır... Onu bu servetten mahrum bırakmayı düşünmüyorsunuz, değil mi?" diye sordu.

"Size daha önce söylediğim gibi, ben bu dünyayı bırakıp ruhani olacağım."

"Bu onun geleceğini güven altına almanız için daha büyük bir sebep. Siz buradan gitmeden önce, bu işlerinizi halledin ve Bay de Cazalis'e servetinizin hesabı sorun."

Blanche titreyerek, "Ah! Ben asla cesaret edemem ki," diye mırıldandı. "Amcamın üzerimde o kadar büyük bir etkisi var ki, bir bakışla adeta beni ezer... hayır, ona asla hesap soramam."

"Fakat oğlunuzun menfaati için, bunu yapmak zorundasınız."

"Hayır, dediğim gibi, öyle bir cesaretim yok."

Fine tedirgin olduğu için sessiz kaldı. Görevi, Blanche'a ısrar ederek, onu bu korkak endişelerden bir an evvel kurtarmaktı.

"Madem siz kendinizde bunu yapma cesaretini bulamıyorsunuz, o zaman başkalarının yapmalarına izin verin ki, bu zavallı bebeğin menfaatini korusunlar... İleriki yıllarda; bugün terk etmiş olduğunuz bu servet, oğlunuzun istikbaline engel olacaktır."

Genç anne ağlayarak, "Benim zayıflığımı ve güçsüzlüğümü acımasızca bana hissetiriyorsunuz... Her türlü yetkiyi size verdiğimi söylemiştim," dedi.

"O zaman merak etmeyin, hiçbir şey kaybolmayacak. Sakın bir şey imzalamayın ve mülklerinizden bir şey vermeyin... İyileşince, oğlunuzun kimliğini ispatlayacak olan evrakları bana verin ki güçlü olalım ve zamanı gelince, sesimizi çıkarabilelim."

Fine, bu para meselesinin Blanche'ın sırtında büyük bir yük olduğunu biliyordu. Eğer biraz cesareti olsaydı, mücadeleden asla kaçmazdı; oğlu için yaşar ve onu kendi eliyle büyütüp, menfaatlerini korurdu. Çiçekçi kız Blanche'ın düşüncelerini tahmin ederek, yavaş bir sesle:

"Sizi sorularımla üzmemin sebebi bu çocuğun üzerinde hakkı olan ve onun menfaatleri için mücadele edecek bir babasının olması... O gün geldiğinde, görevimin hesabını verip, babasının eline, bu görevi tamamlaması için, imkân vermek istiyorum."

Blanche hıçkıra hıçkıra ağlayarak:

"Ben size Phillipe'ten hiç söz etmedim, çünkü onu düşünmeye bile hakkım yok!" diye haykırdı. "İçimde beni acılar içine atan, yiyip bitiren bir aşk bıraktı... Ona lütfen deyin ki; onu çok sevdim. Onun için daha henüz on yedi yaşımdayken bu âlemi terk ediyorum. Yalvarıyorum, oğlumun mutluluğu için elinden geleni yapsın, zira o her şeyin en iyisini yapabilir."

O dakika Fine, merdivenlerden gelen bir ayak sesi duydu. Ayağa kalkarak aceleyle montunu giydi ve hâlâ kucağında taşıdığı çocuğu ağlayarak öpen Blanche'ın elinden aldı. İki genç bayan, ümitsiz ve endişe dolu bir aceleyle vedalaştılar.

Blanche, arkasından kapıyı kapatarak Fine'i uğurladı. Kapıda, yarı çıplak bir şekilde, dışardan gelen o soğuk esen rüzgârda kalırken, oğlunun alnına son bir öpücük kondurdu. Daha sonra, kapıyı kilitleyip, odasına girerek yatağa yatmaya ancak zaman bulmuştu ki, amcası yavaşça içeri gerdi.

IV
Bay de Cazalis Küçük Yeğenini Kaybedince Delirdi

Bay de Cazalis, Blanche'ın yattığı odanın altındaki salonda uyuyakalmıştı. Uykusunda sanki birkaç kez yukardan gelen ayak sesleri duydu. Daha büyük bir gürültü onu uykusundan sıçratarak uyandırdı. Seslerden şüphelenerek, ayağa kalktı ve duyduğu gürültülerin, rüyasında olup olmadığını anlamak için etrafı kontrol etmek istedi. Zaten onun tek endişesi, Blanche'ın dışarıda olan arkadaşlarına bir haber iletmesiydi. Birinin eve gireceği asla aklına gelmedi; zira, giriş kapısını bizzat eliyle kapatıp, tıpkı koruma köpeği gibi çevreyi gözetlemişti.

Bir an evvel gidip, yeğenine bakmaya karar verdi. Kapıyı dinledi, hiçbir ses duymayınca, kapıyı hafifçe aralayıp, odaya baktı. Gece lambasının ışıkları altında derin uyuyan Blanche'ın, yüzünün yarısı battaniyenin altında saklıydı... Etrafa tamamen bir sessizlik hâkimdi. İçeri girip, odadaki dolapların hepsine tek tek baktı ve şüphelenecek bir şey bulamayınca, odaya geri döndü. Boşu boşuna endişeye kapıldığına inanırken, birdenbire aklına gelen bir düşünce gülümsemesini yok etti; bebeği göremiyordu.

Her yere henüz bakmış olmasına rağmen, dönüp yeniden her köşeye baktı. Yatağı sert bir şekilde salladı, buna rağmen Blanche yine gözlerini açmadı. O an bile, Blanche'ın uyuma rolü yaptığını anlamamıştı. Çok derin endişeye kapıldığından beyni karıncalanıyordu; aklında her ne pahasına olursa olsun, o bebeği bulma düşüncesi vardı. Yeğeninin onu korkutmak ve delirtmek için bebeği sakladığını zannederek, deli gibi yatağın altını aramaya başladı. On beş dakika boyunca, öfkeyle dolaştı, daha önce birkaç kez baktığı yerlere tekrar tekrar bakıp bu feci gerçeği kabul edemiyordu.

Bay de Cazalis aramaktan yorgun düştüğünde, bebeğin ne

dolapta ne de odanın herhangi bir köşesinde olmadığını anlayınca, Blanche'ın yatağının yanına yaklaştı. Genç bayan yatakta tamamen bitkin ve hareketsiz yatıyordu. Amcası ise, çocuğun daha önce yattığı yere boş gözlerle bakıp duruyordu.

Kendi kendine, "O buradaydı, şimdi artık yok," diye tekrarlıyordu. Bu düşünce, beyninde acı bir şekilde yankılanıyordu.

Başlangıçta, bu kaybolma olayının nasıl gerçekleştiğini düşünmüyordu; sadece, bu kaybın bir anda oluşu ve sonuçları onu korkutuyordu.

Tüm yaptığı planların hepsi suya düştü. Blanche'ın varisi artık elinde değildi; er veya geç, bu varise hesap vermek zorunda kalacaktı. Bu olay kendisi için büyük bir utanç ve fakirliğe sebep olacaktı, zira yeğeninin servetini çaldığını herkes anlayacak ve bu yüzden, gücünün kaynağı elinden alınacaktı. Bu işte kimin parmağı olduğunu gayet iyi biliyordu; Cayol'ların intikam hırsıyla bu işi yaptıkları ve onların eline düşmesi, büyük bir işkenceye maruz kalabilme düşüncesi onu delirtiyordu.

Son andaki bu başarısızlık onu çok öfkelendirirken, Blanche'ın gözyaşlarına aldanmasaydı, bebeğin birkaç saat sonra, Cayol'ların bulamayacağı uzaklarda bir yerde saklı olacağını düşünüyordu. Bu düşünce aldığı tüm önlemleri ona hatırlatıyor ve bu kadar maharetle yapılan bir planın, bu kadar rezil bir şekilde başarısız sonuçlanmasını kabul edemiyordu. Yavaş yavaş öfkeye kapıldı. Acımasızca kandırıldığını düşünerek, sinirinden içi içine sığmıyordu.

Daha sonra, kendi kendine bu çocuğun nasıl kaçırıldığını sormaya başladı. Bu düşünce öfkesini daha da arttırdı; yeğeninin de bu komploda suç ortağı olduğunu anladı, hırsından onu nerdeyse dövecekti.

Öfkeli bir sesle, "Ne yaptınız bebeği?" diye haykırdı.

Blanche, amcası odasına girdiğinden beri battaniyenin altında tir tir titriyordu. Onu görmemek için inatla gözlerini kapalı tutuyor ve beklediği sahneyi elinden geldiğince ertelemeye çalışıyordu. Korkuyla amcasının ayak seslerini dinli-

yor ve başarısız aramalarını takip ediyordu.

"Çocuğu ne yaptınız?" diye daha da sinirli bir sesle tekrarladı.

Amcası onu çok vahşi bir şekilde itham ederek, bağırmaya ve küfür etmeye başlayınca, genç bayanın korkudan adeta dili tutulmuştu, sadece yavaşça mırıldanabiliyordu.

"Sizin benimle aynı kanı taşımanız imkânsız!" diye haykırdı amcası. "Keşke sizi kaçıran bu rezil adamın elinde bıraksaydım. İkiniz birbirinize çok yakışıyorsunuz... Eh! Düşmanımızla işbirliği yapıyorsunuz ve bana güvenmeyip, bu yalın ayak dolaşan aileye güvenmeyi tercih ediyorsunuz!... İnkâr etmeyin. Ben her şeyi tahmin edebiliyorum... Şu halinize bakın! Siz bir zavallısınız. Adımızı lekelemeniz yetmediği gibi, şimdi de bizi düşmanlarımızın eline düşürmekten çekinmiyorsunuz! Ah! Benim suçum bu; bu pis işlere karışmamalıydım ve kalbimi sadakat yerine, çamurla doldurmalıydım... Umarım oğlunuzu kendileri gibi rezil ve alçak bir şekilde yetiştirirler; ayrıca, her gün kapımıza geldiğinde kovulacak bir dilenci, olur."

Ve on beş dakika boyunca bu şekilde söylendi. Gözünü kör eden bu öfke ve asabiyetin getirdiği dikkatsizlik umurunda bile değildi. Hiç kimseye saygısı kalmamış olan Bay de Cazalis, ihanetle suçladığı yeğenine hakaretler yağdırarak onu çok incitti. Genç bayan, acısından ve kızgınlığından cesaret toplayarak, titrek bir şekilde ayağa kalktı. Amcası onu suçlarken, daha soğukkanlı ve saygılı olsaydı, Blanche her zamanki gibi karşısında zayıf kalacaktı; fakat, onun bu tavırları genç bayanı cesaretlendirip güçlendirmişti, ona sert bir şekilde cevap verdi.

"Evet, iyi tahmin ettiniz bayım. Oğlumu ait olduğu insanlara teslim ettim. Size bunları neden yaptığımı açıklamak zorunda değilim! Bu dakikadan itibaren haddinizi aştınız... Zaten biliyorsunuz ki, iyileşir iyileşmez kiliseye girme kararı aldım; bundan sonra sizinle yabancı olacağız. Bana hakaret etmeyi kesin artık."

Amcası, kendine zorla hâkim olmaya çalışarak, "Ama ne-

den çocuğu bana bırakmadınız ki? Ben onu kendi oğlum gibi sevecektim," dedi.

"Yüreğimin sesini dinledim. Beni sorgulamayın, çünkü size verebileceğim bir cevabım yok... yaptığınız hakaretleri unutup, çocukluğumda bana baktığınız için teşekkür etmek istiyorum. Daha fazlasını yapamam... Beni neredeyse öldürecektiniz; beni rahat bırakın artık!"

Bay de Cazalis haddini çok aştığını anlayınca, Blanche'ın öfkesinin gerçek nedenini anlamasından korkarak endişeye kapıldı ve bu durum onu sakinleştirdi. Fakat, yeğenine riskli bir konuyu açmaktan kendini alamadı.

"Aramızda hesaplarla ilgili halletmemiz gereken konular var," diye mırıldandı.

Blanche sert bir şekilde, "Bundan söz etmeyelim. Bu konuyla ilgilenecek ne isteğim ne de gücüm var... Size söyledim; ben bu dünyadan gidiyorum ve hiçbir şeye ihtiyacım kalmayacak. Oğluma gelince, daha sonra sizinle muhatap olacak ve istediği takdirde haklarını sizden talep edecek. Onu menfaatlerini takip edecek dürüst insanlara emanet ettim... Fakat sizi yine de uyarıyorum; eğer isteklerime karşı çıkacak olursanız, bu kadar hakaret ettiğiniz kişiler mücadeleye başlayacaklar... Şimdi Tanrı aşkına, artık beni rahat bırakın," dedi ve onu yenmenin verdiği mutlulukla başını yastığın üstüne koydu ve huzur içinde uyudu.

Bay de Cazalis birkaç dakika tereddüt etti, sonra söyleyecek bir şey bulamayınca odadan çıktı. Başına gelen dertlerin tamiri çok zordu, fakat yine de uzun zaman sonra olacak tehlikeyi, bugün kendisinin zorlamasıyla meydana gelecek tehlikeye tercih ediyordu. Çocuklar nasıl olsa bir günde büyümezlerdi; şayet ondan hak talep etmeye kalkarlarsa, önlem almaya zamanı vardı. Bu konuda susmanın ve beklemenin en iyi çözüm olduğuna karar verdi. Daha ilerde, anne ortada olmayınca, çocuğu bulup alabilirdi. Phillipe'in İtalya'ya kaçtığını biliyordu ve yeni doğan bebeğin kesin olarak onun kardeşine verildiğinden emindi. Bu yüzden Marius'un etrafında araştırmaya karar verdi.

Bu arada, milletvekili sorumluklarını yerine getirmek için, Paris'e gitti. Böylece öfkesinin vermiş olduğu yanlış kararlardan uzak durabilir ve daha rahat bir şekilde bir plan düşünüp uygulayabilirdi.

V
Blanche'ın Dünyaya Vedası

Blanche üç hafta hasta yatağında kalarak, ölüm kalım mücadelesi verdi. Doğum yaptığı gece, yaşadığı olaylar yüzünden, şiddetli bir ateş neredeyse onu öldürecekti. Yaşadığı işkence dolu üç hafta boyunca, onun yanında sadece Fine ve Rahip Chastanier vardı. Bay de Cazalis giderken, Bayan Lambert'ın artık orda kalmasına gerek duymadığından, geri gönderdi ve böylece, küçük evin kapıları çiçekçi kıza yeniden açıldı. Artık genç anneyle hiç kimse ilgilenmediği için amcası onu Rahip Chastanier'ye bırakmıştı ve Marsilya'ya döndüğü zaman, Blanche'ı bir manastırda bulacağını umuyordu.

Blanche, gördüğü ihtimam ve sevgi dolu bakım yüzünden gittikçe iyileşiyordu. Ayrıca, pencereden esen denizin temiz havası, gizlice ölme isteğini ve ağlayarak, bu dünyayı terk etmeyi çok arzu etmesini rağmen, hayata döndürüyordu. Doktor, hastanın tehlikeyi atlattığını söyleyince, genç bayan bitkin ve hüzün dolu bakışlarla, Fine'e dönüp, solgun bir gülümsemeyle:

"Toprakta çok iyi olacaktım. Demek ki daha fazla acı çekmem gerekiyor!" dedi.

"Lütfen böyle konuşmayın!" haykırdı çiçekçi kız. "Ölüler üşür! Hadi sevinin! İyilik yaparsanız, önünüzde mutlu bir yaşam olur!" dedi ve onu öpünce Blanche, yumuşak bir sesle ona, "Haklısınız, unuttum. Zavallı insanların acılarını hafifletmek için ben de çalışabilirim. Böylece, büyük bir huzura kavuşurum," dedi.

Nekahet devresi çabuk geçiyordu. Blanche artık kalkıp

pencereye kadar yürüyebiliyor ve önüne açılan sonsuz denize bakarak, onu teselli edecek hayaller kuruyordu. Tüm hastalar, mavi Akdeniz'in sahillerinin muazzam ve sakin manzaraları karşısında acıları hafiflediğinden, iyileşmek için oraya gitmeliler.

Blanche, güneşli bir günün sabahında açık pencereden ufka bakarken, Rahip Chastanier'ye kiliseye girmeye kesin kararlı olduğunu açıkladı.

"Peder," dedi rahibe. "Sağlığım her geçen gün daha iyiye gidiyor ama artık bu dünyanın yaşamı bana göre değil. O yüzden iyileşince dışarıya atacağım ilk adımların beni Tanrı'ya götürmesini istiyorum."

Rahip ona, "Çocuğum; bu çok ciddi bir karar. Sonsuz vaatlerde bulunmanıza izin vermeden, arkada bırakacağınız varlıkları size hatırlatmak isterim..." dedi.

Blanche, rahibin sözünü keserek, "Boşuna; kararım asla değişmeyecek. Beni Tanrı'ya götüren tüm sebeplerimi çok iyi biliyorsunuz. Zaten bizzat kendiniz, beni yıkan o dünyevi aşktan kurtuluşun, sadece ilahi aşkta olduğunu bana söylediniz. Bana küçük bir kız muamelesi yapmayın lütfen. Beni, çok acılar çekmiş, korkaklığının affedilmesini isteyen bir kadın olarak görün... İtiraf edin peder; şu anda hiçbir varlık huzurumdan daha önemli değildir. Şayet affedilme mutluluğunu tadarsam, isteyerek vazgeçtiğim bu dünyevi varlıkları bıraktığıma asla pişman olmayacağım... Lütfen Tanrı'ya gitmeme engel olmayın," dedi.

Rahip Chastanier başını önüne eğdi. Blanche, öyle derin ve duygu dolu bir sesle konuşuyordu ki, ilahi merhametin bu genç kızı bulduğunu ve feragatın ona verdiği mutluluktan onu mahrum edemeyeceğine anladı.

"Kararımı tartışmak istemezdim hiç," dedi nekahet halinde olan bu genç bayan, daha sakin bir sesle. "Fakat, sizinle hangi dini kurumu seçmem gerektiği hakkında konuşmak istedim... Dediğim gibi, artık kendimi daha güçlü hissediyorum ve sekiz gün içinde, yaşadığım kısa aşk ve acı dolu günleri hatırlatan kayaların bulunduğu bu deniz kenarını terk etmeliyim."

"Yapabileceğiniz seçimler konusunda biraz araştırmıştım," dedi rahip. "Mont-Carmel tarikatına, rahibe olarak girebilirsiniz diye düşündüm."

"Carmelitler bir manastırda kapalı değiller mi?"

"Evet; düşler içinde bir hayat yaşıyorlar. Tanrı'nın önünde diz çöküp, dünya için af diliyorlar. Onlar ruhani kızlar... sizin yeriniz onların arasındadır, zira siz zayıf birisiniz ve unutmaya ihtiyacınız var. Buluğ çağınız ve şu anki haliniz arasına geçilmez bir bariyer koymaya ihtiyacınız var. Size tavsiyem, erkeklerden uzak bir manastıra kendinizi kapatarak, dualarla yaşamanız. Ancak bu şekilde, ilahi sevginin verdiği güçle her şeyi unutabilirsiniz."

Blanche önündeki büyük denize doğru bakarken, rahibin sözleri üzerine gözyaşlarına boğdu. Kısa bir sessizlikten sonra, kendi kendine konuşur gibi mırıldanarak:

"Hayır, hayır. Sakinlik peşinde koşmak da bir korkaklıktır. Tıpkı üstün bir bencillik gibi ve ben onu reddediyorum... Ellerimle ve tüm kalbimle çalışarak ve zavallılara yardım ederek affımı hak etmek istiyorum. Oğluma bakamıyorsam, yiyecek ekmeği olmayan, fakir annelerin çocuklarına bakmalıyım. Ancak böyle mutlu olacağıma inanıyorum." dedi.

Yeni bir sessizlik oluştu. Daha sonra rahibin elini tutup, gözlerine bakarak, "Peder, Saint-Vincent de Paul rahibelerinin aralarına girmeme yardımcı olabilir misiniz? Yani, fakirlerin rahibeleri olarak bilinen rahibeleri kastediyorum."

Rahip Chastanier tereddüt etti. Blanche'ın çok kırılgan ve narin yapısının, hastanelerde, çocuk yetiştirme yurtlarında ve insanların acılarını dindirmeye ihityaç duyulan her yerde, çalışan bu azizelerin çektikleri zor ve yorgun hayat tarzını kaldıramayacağını düşünüp onu uyardı.

"Ah! Siz hiç endişelenmeyin!" dedi Blanche sadakat duygusuyla. "Ben affımı hak edebilecek kadar güçlüyüm. Ben bu işin her türlü acısını çekmeye razıyım. Eğer birisine yardımım dokunmazsa, hiç acılarımı unutamayacağım... Sizden son bir ricam var; beni, kimsesiz çocuklar yurduna yerleştirin. Bana emanet edilecek tüm çocuklara, kendi anneleriymiş

gibi bakacak ve onları kendi çocuklarımmış gibi seveceğim," diyerek ağlamaya başladı. Öyle sevgi dolu bir tonla konuşuyordu ki, Rahip Chastanier ister istemez kabul etmek zorunda kaldı. Gereken hazırlıkları yapmaya söz verdi ve birkaç gün sonra Blanche'a arzularını yerini getirdiğine dair haber verdi. Zaten rahip, genç kızın kararını doğal karşılamıştı. Üstelik, Blanche'ın fedakâr ruhlu ve büyük özverili bir yapısı vardı. Rahip, bu konu hakkında Bay de Cazalis'e bir mektup yazdı. Cevap olarak milletvekili, çok soğuk bir şekilde, yeğeninin serbest olduğunu ve dilediği gibi yaşayabileceğini söyledi. Aslında Blanche'ın bu kararına çok sevinmişti. Yeğeninin, maddi amaçlı olmayan, fakir bir kuruma girmesi onu mutlu etmişti.

Genç Bayan de Cazalis'in küçük evi terk edeceği günden bir önceki gece, Rahip Chastanier tedirgin ve endişeli bir şekilde onun yanma geldi. Orda bulunan Fine, Blanche'a bu ani mutsuzluğunun sebebini sordu. Blanche ise, rahibin önünde diz çökerek, titrek bir sesle:

"Peder, benim içimde dünyevi arzular henüz tamamen ölmedi. Tanrı'ya ait olmadan, son bir kez oğlumu görmek istiyorum," dedi.

Rahip onu hızla kaldırdı ve, "Gidin!" dedi Blanche'a. "Kalbinizin götürdüğü yere gidin ve bilin ki sevginize yenik düşerseniz, Tanrı size kızmaz. Tanrı onu sevenleri de sever; bu Hıristiyanlığın ilkesidir."

Blanche çok sevinçli bir şekilde, aceleyle üstünü giymeye gitti. Fine ile birlikte, çocuğun yanına gitmek üzere, beraberce yola çıktılar. Blanche, doğumdan sonra bebeğinden söz etmekten hep kaçınmıştı. Çiçekçi kız, genç anneye çocuğunun güvencede ve iyi olduğunu, ayrıca, gereken ilgiyi gördüğünü söylemekle yetinmişti.

Fine ile Marius, çocuğu aldıktan sonra, arabayla Marsilya'ya dönmüşlerdi. Ertesi gün, Bay de Cazalis'in çocuğu orada aramayacağını düşünerek, Sainte-Bernabe'de bulunan, bahçıvan Ayasse'ın eşinin yanında sakladılar.

O yüzden Fine, Blanche'ı, Saint-Bernabe'ye götürdü.

Blanche, bu köyü, kapının önünde bulunan uzun dut ağacının sarkan dallarını ve Phillipe'le beraber oturdukları o taş bankı görünce, tüm geçmişi hatırladı ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Üstünden yaklaşık bir yıl geçmişti; fakat, ona sanki, ilk yaşadığı aşk saatlerinden bugüne, yüzyılların acıları geçmiş gibi geldi. Kendini, umursamaz, endişesiz ve sevgilisinin boynuna sarılmış bir vaziyette, mutlu bir gelecek ümit ederken hatırladı. Aynı anda, üzüntüden kalbi kan ağlıyordu; henüz on sekiz yaşında, mutluluktan vazgeçebilecek kadar bitkin düşmüştü. Hüzünden boğazı düğüm düğüm olmuştu. Birkaç ay içinde, genç kızların kalbindeki mutluluk ve ümit şarkıları, günah işleyenlerin duyduğu pişmanlıkların yerini almıştı.

İçeriye girmeye cesareti olmayan Blanche, heyecandan titreyerek, bahçıvan Ayasse'ın kapısının önünde durdu. Phillipe'in onu sevgiyle okşadığı bu yerde, sanki onun hayaletini bulacakmış gibi çok korkuyordu.

Blanche'ın endişesini fark eden Fine, onu sakinleştirerek hatıraların ona verdiği acıyı dindirdi ve yavaş bir sesle:

"Hadi girelim... oğlunuz burada," dedi.

Blanche heyecanla, onu geçmişinden koruyacak olan oğlunun bulunduğu evin içine girdi. Girdiği ilk odada üçüncü adım atar atmaz, büyük, sıcak ve rüstik bir mekânda, çocuğun yattığı beşiği gördü. Bebeğin üzerine eğilerek, onu uyandırmadan uzun uzun baktı. Bahçıvanın eşi ise kapının yanında oturuyor, elinde bir çorap örerken, yarım ve yumuşak bir ses tonuyla, Provens şarkı söylüyordu.

Alacakaranlık oluyordu; Blanche, oğlunun alnına bir öpücük kondururken, gözlerinden inen yaşlardan rahatsızlanıp uyanan bebek, minik ellerini ona doğru uzattı. Anne neredeyse kalbinin duracağına hissediyordu. Analık görevi bu beşiğin yanında olmasını gerektirmez miydi? Tanrı'nın kucağına sığınmaya hakkı var mıydı? Fakat gizli arzulara ve deli ümitlere kapılmaktan korkuyordu. O an kendi kendine, günah işlediğini ve cezasını çekmek zorunda kaldığını söyledi. Bir sesin ona, "Sana verilecek ceza, çocuğunu okşamaktan mah-

rum kalman olacaktır!" dediğini duyar gibi oldu ve ağlayarak, bir daha görmemeye mahkûm olduğu yavrusunu öptükten sonra, oradan kaçtı.

Ne yazık ki genç bayan, artık tüm dünyevi duygulara karşı ölü gibiydi ve onu hayata bağlayan son bağı da kopartmıştı şimdi. Bu üstün drama, sanki onu bedeninden çıkarmış ve yalnızca bir ruh bırakmıştı.

Marsilya'ya dönünce, Blanche, Fine'e, oğlunun kimliğini ispatlayacak evrakı verdi. Ertesi gün Var'da bulunan küçük bir ilçeye gitti ve orada, arzu ettiği gibi kimsesiz çocuklar kurumuna girdi.

VI
Geri Dönen Biri

Aradan iki yıl geçmişti. Yılın ilk aylarında Marius, Fine'le evlenerek, Bonaparte meydanında, küçük ve sakin bir evde oturmaya başladı. Kontratı imzalayan Bay Martelly, Marius'a şirketinden hisse vererek, çeyiz vermiş oldu. Onu artık bir işçi değil, zekâsıyla ve sadakatiyle işe kâr getiren bir ortak olarak görüyordu. Fine ise, ev hanım olmak için, Saint-Louis'de çiçek sattığı küçük köşkü bıraktı. Fakat çalışmaya devam etmek istediği için, boş zamanında, kendi zevkini katarak canlandırdığı yapay çiçekler yapmaya başladı. Ara sıra yeteneğine karşılık iltifat edildiğinde, derin derin nefes alıyor; taze ve kokulu çiçekleri özlüyordu. Onlara, "Ah! Yüce Tanrı'nın güllerini bir görseniz!" diyordu.

Mutlu ve hoş bir monotonluk içinde, huzurlu iki yıl geçti. Genç evli çift, mutluluklarının sonsuza dek böyle devam etmesini umuyorlardı. Günün her saatinde, aynı coşkulu öpücüklerle birbirlerine olan sevgilerini paylaşıyorlardı. Sabahları, Marius ofise gidince, Fine masasının üstünde, çiçek sapları ve yapraklarıyla çalışıyordu. Sonra akşam olunca, ikisi beraber Endoume sahillerinde deniz kenarında, o kocaman ma-

viliği önlerine alıp, bir kayanın ucunda, baş başa oturuyorlardı. Gece olduğunda, duygu dolu bakışlarla, onları nişanlandıran, Saint-Henri'deki bu kocaman denizi minnetle seyrediyorlardı. Denize teşekkür etmek için buraya geliyorlardı ve onun derin gürültüsünde, aşklarına layık olan nağmeler buluyorlardı. Eve döndüklerinde, coşkulu ve tutku dolu aşk geceleri geçiriyorlardı.

Haftanın pazar günlerini, Blanche ile Phillipe'in oğlu, onlar için çok kutsal olduğundan, onu ziyaret etmek amacıyla, Saint-Bernabe köyüne sabah gidip, akşam dönerek geçiriyorlardı. Bahçıvan Ayasse'ın evinde kendilerini çok rahat hissediyorlardı. Kapının önünde bulunan o dut ağacının altında durmaktan zevk alırken, köyün nefis havası içlerini mutlulukla dolduruyor, iştahlarını açıp, adeta bu çifti yeniden gençleştiriyordu.

Marius bahçıvanın eşiyle konuşurken, Fine yerde çocukla oynuyordu. Genç kızın ve çocuğun oyunları, kahkaha dolu, çocukça ve sevimli şeylerdi. Marius ile Fine, Blanche'ın arzusu üzerine, çocuğun vaftiz babası ve annesi oldular ve ona, Joseph adını verdiler. Joseph genç kadını ilk kez "anne" diye çağırınca, Fine derin bir nefes alıp vaftiz oğlu gibi, kendisine küçük bir sarışın çocuk vermedi diye, suçlar gibi kocasına baktı. Genç kadın onu kendi evladı gibi seviyor ve kucaklıyordu.

Joseph, tıpkı bir aşk çocuğu gibi, sevecen ve narindi. Artık yalnız başına yürüyebiliyor ve ilk yaşının verdiği şirin sözcüklerle, tek tük kelimeler söyleyebiliyordu. Marius ve Fine ona tapıyorlardı; güçlü bir erkek gibi büyütüp ve hak ettiği mevkiyi, ona temin etmek için çabalıyorlardı.

Fakat genç adam mutluluğa kendini kaptırıp, İtalya da yalnız ve mahzun yaşayan zavallı Phillipe'i unutmuyordu. Ağabeyinin Marsilya'ya dönebilmesi ve yeni bir hayata başlayabilmesi için, çok aktif bir şekilde, af çıkartmaya uğraşıyordu. Buna rağmen maalesef, genç adamın önüne hep engel çıkıyordu. İçinde, sanki gösterdiği bütün çabalara rağmen, her türlü girişimini engelleyen, gizli bir muhalefet olduğunu

hissediyordu. Fakat ümidini hiç kesmiyordu, er veya geç amacına ulaşacağından emindi.

Bu arada, Phillipe'le mektuplaşırken onun, biraz daha güçlü olması ve Fransa'ya ayak basmaması konusunda tavsiyelerde bulunuyordu. Marius'a göre, böyle bir dikkatsizlikte bulunursa, her şeyi mahvedebilirdi. Fakat Phillipe kardeşine, artık dayanma gücününün iyice azaldığını ve sıkıntıdan ölmek üzere olduğunu söylüyordu. Ağabeyinin ümitsizliği ve sabırsızlığı Marius'u iyice endişelendiriyor ve sürgünde kalması için yalanlara bile başvurmak zorunda kalıyordu. Her seferinde, bir aya kadar af çıkacağına dair söz veriyordu. Fakat, ay geldiğinde ve affın çıkmadığını itiraf etmek zorunda kaldığında, ağabeyine kati bir şekilde, affın bir dahaki aya ertelendiğini söylüyordu. Böylece, yalan ve oyalayıcı sözlerle ağabeyini sabrettirip, bir yıldan fazla bekletmeyi başardı.

Bir pazar akşamı Marius ile Fine, Saint-Bernabe'den döndüklerinde, komşularından biri onlara, öğleden sonra bir adamın birkaç kez gelip onları sorduğunu söyledi. Bütün gece adamın kim olduğunu araştırdıkları halde bulamadılar. Tam, yatağa uzanıp uyumak üzerelerdi ki, kapının hafifçe vurulduğunu duydular. Marius kapı açınca, hayretten donakaldı.

"Ooo! Sen misin!" diye üzüntüyle haykırdı.

Sesleri duyan Fine, koştu Phillipe her ikisine de sarılıp öptükten sonra:

"Evet, benim. Orda öleceğimi hissettim ve her ne olursa olsun dönmek istedim," dedi.

Marius bitkin bir şekilde, "Nasıl delilik bu! Affın çıkacağı konusunda emindim... Ama şimdi artık olacaklardan sorumlu değilim," dedi.

"Boş ver! Af çıkana kadar saklanacağım... Ben artık sizden ve oğlumdan uzak kalamazdım... Bir kâbus gibiydi."

"Ama neden beni haberdar etmedin ki? En azından bazı önlemleri alırdım."

"Eh! Eğer bilseydin, Marsilya'ya gelmeme engel olacaktın. Kafamın estiği gibi yaptım. Sen daha sakin ve mantıklısın ve her şeyi düzeltebilirsin."

Phillipe, sonra Fine'e dönüp ona heyecanla, "Küçük Joseph nasıl?" diye sordu.

O an kaçak, içinde bulunduğu tehlikeyi unuttu. İlk dakikaların şakınlığı ve tatsızlığı geçince, neşeli bir şekilde, sabahın üçüne kadar hoşça sohbet ettiler. Phillipe, sürgünde çektiği eziyetleri ve yaşadığı mutsuzlukları anlattı. Geçimini sağlamak için, Fransızca ders vermişti. Aynı yerde uzun süre kalmıyor ve tek başına yaşayarak, tanınmamak için çok fazla gayret sarf etmişti. Tüm çektiği acıları anlatınca, çok duygulanan kardeşi bu şekilde döndüğü için, artık onu suçlamıyordu. Bunun üzerine, affı çıkıncaya kadar, Marsilya'da ve Joseph'e yakın, onun gizlenebileceği, uygun bir yer düşünüyordu.

Marius, Phillipe'e sakalını kesmesini önerdi; böylece genç adam fiziksel olarak tamamen değişmiş oldu. Daha sonra, ona paspal bir kıyafet giydirip, Sauvaire'in yerini devir alan kayınbiraderi Cadet'in yanında, hamal olarak çalışmasını söyledi. Cadet, Phillipe'e hiçbir iş yaptırmayacağına ve limanda rahat rahat gezebileceğine dair teminat verdi. Sahte hamal, ikinci günden sonra, düşüncelerini dağıtabilmek için çalışmak istedi ve bunun üzerine bir grup malı taşıyarak işe başladı.

Birkaç ay boyunca, hayat bu şekilde devam etti. Marius, her an ağabeyinin affa uğramasını bekliyordu. Phillipe ise, çok mutluydu. Her akşam, Saint-Bernabe'ye gidip hayatının acılarını ona unutturan oğlu ile beraber mutluluğunun tadını çıkartıyordu.

Marsilya'ya dönmesinin üstünden bir yıl geçmişti. Bir akşam, bahçıvan Ayasse'ın evine geldiğinde; limandan beri peşinden gelen uzun yapılı ve sert görünümlü bir adam görür gibi oldu. Fakat Joseph'in onu sevinçli karşılaması, arkasından takip eden adamı ona unutturdu. Ertesi gün arkasına dönüp baksaydı, yine bu iri yapılı adamın peşinde olduğunu görürdü.

VII
Bay de Cazalis, Küçük Yeğeni Joseph'i Öpmek İstiyor

Blanche ile Phillipe'in çocuğunun doğmasının üzerinden 3 yıl geçmiş ve bu arada, Bay de Cazalis'in hayatında önemli değişiklikler olmuştu. Son seçimlerde, yeniden milletvekilliğini kazanamamış ve Marsilya'ya yerleşmişti. Cayol'larla uğraşması yüzünden, seçimlerde başarısız ve halkın tutmadığı bir kişi olmuştu. Buna rağmen, Bay de Cazalis, olanlardan üzüntü duymadı. İşin aslı şu ki, ülke işleriyle uğraşacağına, kendi özel işleriyle ilgilenmeyi tercih ediyordu. Kendi dertleri ona yetiyordu; Paris'te, yılın birkaç ayı, onu esir alacak milletvekilliğine zaman ayıracağına, onu tehlikeye atacak olaylarla ilgilenmek, Bay de Cazalis'e daha akıllıca geliyordu.

Bonaparte meydanında bulunan konağına yerleşti ve herkesin onu unutmasını sağlamak için her şeyi yaptı; arabayla gezmeyi ve çevresiyle uğraşmayı kesti. Ortalarda görünmemeye çok dikkat etti, bir zaman sonra, çoğu insan artık onu tanımıyordu. Tek arzusu bir an evvel huzura kavuşmak ve Paris'e gidip, yeğeninin servetini rahatça kullanmaktı.

Bu mutsuz ve saklı yaşam tarzına katlandıysa da, sezgileri ona, kendisine ait olmayan servete dokunmadan önce, daha dikkatli olması, durumu iyice değerlendirerek, cezasız atlatma yöntemleri bulması gerektiğini konusunda uyarıyordu. İçinde bir an evvel her şeyi halletmek için, muazzam bir hırs vardı. Blanche'ı soymak istedi, fakat insanların onu, hırsız olarak bilmesini istemiyordu ve bu yüzden korkulara kapılıyordu.

Kendini konağına hapsederek, çevreye varlığını unutturmayı başardığında, sadece sakinliğe âşık, kentsoylu biri gibi bir yaşam sürüyordu. Böylece, onun başarısını sağlayacak ön

hazırlıkları tamamlamıştı. Umursamaz tavırlarıyla, düşmanların şüphelerini giderdiğini umuyordu ve ustaca hazırladığı tuzağının yarı aşamasındaydı. Aslında, arzu ettiği tek şey, küçük yeğenini bulup onu eline geçirmekti. Ancak o zaman, elinin altında yatan servetten faydalanabilirdi. Fakat, bu projesinin başarılı olması için üç yıl sabrederek kendini tutmayı başardı. Bu zaman zarfında, sessiz ve tepkisiz kalarak, çocuğun nerede saklandığı konusunda hiçbir araştırmada bulunmadı ve tasarladığı bu umursamazlık planını çok iyi bir şekilde uyguladı.

Bay de Cazalis'in yaptığı bu rolle, Marius'u sakinleştirmeyi başardı. Genç adam, çocuğu kaçırdıklarının ertesi günü, Bay de Cazalis'in çok öfkeleneceğini ve Marsilya'yı didik didik arayacağını zannetmişti. Blanche'ın amcasının bu umursamaz tavrı başlangıçta, Marius'u şaşırttı; daha sonra bu sessizlik altında bir tuzak yattığı kanaatine vardı. Fakat sonra, yavaş yavaş şüpheleri yok oldu ve içine mutlu bir güven hissi doğdu. Marius, en sonunda; kurbanı daha iyi gözetlemek için gölgede saklanan bu adamı, düşünmemeye başlamıştı.

Bay de Cazalis'in sabretmesinin ve hiçbir araştırma girişiminde bulunmamasının nedeni, Cayol'ların çok uzun zaman geçmeden, bu çocuğu kullanarak ona zarar veremeyeceklerini bilmesiydi. Joseph'i büyütmeleri için onlara izin verecekti, fakat çocuğun, onların elinde oluşu, Bay de Cazalis için tehlike arz ettiğinde, onu, kaçırmayı planlıyordu.

Phillipe, Fransa'dan dönmediği ve onun oğlu belli bir yaşa gelmediği sürece, Marius'un eli kolu bağlı olacaktı; çünkü yarattığı herhangi bir skandal, ağabeyinin aleyhine dönecekti. Aslında, Bay de Cazalis, Marius'un dürüst kişiliğini bildiğinden, planın düzgün işleyeceğine inanıyordu. Marius'un, Blanche'ı tehlikeye atmak yerine, servetten vazgeçeceğini biliyordu. Bay de Cazalis, her halükârda, rahat geçirebileceği en az beş yılı olduğunu düşünüyordu.

Her ne kadar Marius'un namuslu ve dürüst yapısına güveniyorsa da, Phillipe'i düşündükçe korkulara kapılmaktan kendini alamıyordu. Kaçağın sert çıkışlarını ve hırçın karakterini

hatırladıkça, intikam ve nefret konusunda onu hiçbir şeyin durduramayacağını düşünüyordu. O takdirde, şayet Phillipe Fransa'ya geri dönecek olursa, Bay de Cazalis, onun nefretinden korunmak için, birkaç önlem almıştı. Bu yüzden, Phillipe'in geri dönme aptallığında bulunmasını çok arzu ediyordu. Bay de Cazalis, kendisine sadık olan, Matheus adında bir alçağı, İtalya'ya göndererek, Phillipe'i bulması ve Fransa'ya döndüğü takdirde, onun takip etmesi için, görevlendirdi. İspiyoncu olan bu adam, Phillipe'i Genes'de bulunca, izini bir daha hiç kaybetmedi. Marsilya'ya dönerken, Matheus onunla aynı sandaldaydı. Fakat indiğinde, limanda onun izini kaybetti; patronuna ancak Phillipe'in şehre geldiğini ama nerede saklandığı konusunda, hiçbir fikri olmadığını bildirdi.

Bay de Cazalis, Phillipe'in Marsilya'ya geri döndüğünü öğrenince çok endişelendi; direkt ve ani bir intikamdan korktuğundan değil, sadece kendisinin peşini bırakmayacağından ve çaldığı paraların hesabını soracağından emindi. Elbette onun Fransa'ya geri dönmesini çok arzu etti, fakat gelir gelmez, onun saklandığı yeri bulup tutuklatmak şartıyla bunu istemişti. Fakat durum böyle olmayınca, Bay de Cazalis, sanki Phillipe'in devamlı kendisini takip ettiğini ve attığı her adımda tuzak kurduğunu hissediyordu. Bir yıl boyunca sürekli olarak endişelendi ve Marius'u uzun bir süre Matheus tarafından izletmesine rağmen, Phillipe'in izini bulamadı. Phillipe ile Marius af çıkmadan ve tehlike tamamen yok olmadan, hiç buluşmama kararı almışlardı. Zaten sakalını kesen Phillipe, giydiği hamal kıyafeti sayesinde fena halde değişmişti. Yüzü ve elleri kararmış, tamamen farklı biri olmuştu, öyle ki, Matheus birçok kez yanından geçmesine rağmen, onu tanımamıştı. Bay de Cazalis, emin ve kesin bir tutuklatma hazırlatmadan önce, işe polisi karıştırmak istemedi. Bu arada tuttuğu ispiyoncunun başarısından gittikçe ümidi kesiyordu. Her sabah, daha büyük ödül vereceğini söyleyerek Matheus'u Marsilya'ya yolluyordu. Marius'un af çıkmasını sağlayarak, kendisinden önce davranmasından çok korkuyordu.

Bir gün, Bay de Cazalis limandan geçerken, bir malın ka-

sasının altında sıkışıp kalan, yaralının etrafında toplanmış, insanlar gördü. Zavallının yanında, kendi meslektaşlarından biri, etrafa emirler veriyordu. Ani hareketleri ve yüksek sesi Bay de Cazalis'te tuhaf bir duygu uyandırdı. Phillipe'in sesini mahkemede yalnızca bir kez duymuştu, fakat bu ses hâlâ kulaklarında yankı yapıyordu.

Evine aceleyle döndü; Matheus'u çağırarak, ona detaylı talimat verdi. Matheus'tan bu hamalın kimliğini ve hareketlerini araştırmasını; ayrıca gittiği yerleri öğrenebilmesi için iki veya üç gün izlemesini söyledi. Ertesi gün, av başladı.

Bay de Cazalis'in projesi çok maharetli ve o derece basitti. Kendisi, bir taşla iki kuş vurmak istedi. Küçük yeğenini öpmeyi; çünkü onu Cayol'ların elinde çok fazla bıraktığını düşündüğünden, çocuğu yanma almayı istedi. Ayrıca, yeğenini yeniden bulup, kaçırması için babayı takip ettirmesi gerektiğine inanıyordu. Ona göre, Phillipe kesin olarak, oğlunu sık sık ziyaret ediyordu. Babayı takip ettirirse, çocuğu bulacağından emindi ve o zaman, Bay de Cazalis, düşmanını tutuklattırıp, Blanche'ın varisini kaçırtabileceğini düşünüyordu.

Matheus, iki gün sonra patronuna, takip ettiği adamın Phillipe Cayol olduğunu ve her akşam, bu hamalın Saint-Bernabe'ye küçük çocuğa bakan, Ayasse adında bir bahçıvanın evine gittiğini söyledi. Eski milletvekili her şeyi anladı ve zafer kazanmışçasına gülümsedi.

Matheus'a, "Bu adam Saint-Bernabe'ye kaçta gidiyor?" diye sordu.

"Akşam saat altıdan, sekiz ile dokuza kadar kalıyor," dedi.

"Pekâlâ... Yarın akşam saat altıda yeniden gel. Sana talimat vereceğim."

Ertesi gün, Bay de Cazalis, Matheus'la kısa bir görüşme yaptıktan sonra, ikisi beraberce, Saint-Bernabe'ye gittiler ve tam saat yedide yanlarında onlara eşlik eden iki jandarma ile birlikte oraya vardılar.

VIII
Bahçıvan Ayasse

Phillipe, Marsilya'ya yerleştiğinden beri, monoton bir hayat yaşıyordu. Onun tek mutluluğu, her akşam Saint-Bernabe'ye gidip oğlunu öpmekti. Dikkatli olması gerektiği için, Marius ona serbest kalmadan önce, böyle ziyaretleri yapmaması için yalvarmıştı. Ona göre, risk ortadan kalkana kadar, baba ile oğulun, birbirlerini tehlikeye atmamaları için, ayrı kalmaları gerekiyordu. Fakat Marius, ağabeyinin ricalarını kıramadı. Bu arada Marius, Bay de Cazalis'in, Phillipe ve oğlunun Marsilya'da olduklarını, kesin bilmediği düşüncesiyle, sakinleşmeye çalışıyordu.

Marius dahil olmak üzere kimseyle görüşmeyen Phillipe, her akşam Ayasse'ın evine gidip, orada hayatının tek mutlu saatlerinin tadını çıkartıyordu.

Phillipe, Joseph'i görmeye gittiği zaman, bahçıvan eşiyle birlikte, ektikleri sebze ve meyveleri götürmek için, Marsilya'ya giderlerdi. Phillipe kapıyı kilitleyip evde oğluyla baş başa kalarak, tıpkı çocuklar gibi onunla oynuyordu. Geçmişi ve bugünü unutup mutlu bir geleceğin hayalini kurarken, içine büyük bir huzur doluyordu. Bu rahat ve sakin evin içine kapanırken, kendinin bir tutuklu olduğunu ve her an, bir jandarmanın ellerine kelepçe takıp hapse götürebileceğini unutuyordu. Kendini tıpkı tüm gün tarlada çalışmış akşam olduğunda, dinlenen bir köylü gibi hissediyordu. Bu huzur dolu saatler, ona yeniden güç veriyordu ve ara sıra içine doğan sıkıntıları dindiriyordu.

Beli bükülmüş ve çökmüş görüntüsüyle, sadık bir bakıcı gibi, çocuğa bakan bu adamın; üç yıl öncesine kadar aşklarıyla ve kadınlarıyla olan şansının yankısını, tüm Marsilya'ya duyuran şık bir çapkınla aynı kişi olduğuna, kimse inanamazdı. Dert, çok acımasız bir okuldur.

Bay de Cazalis ve Matheus'un iki jandarmayla birlikte, Saint-Bernabe'ye gittikleri akşam, Phillipe her zamanki gibi saat altıda Ayasse'ın evine gelmişti. Bahçıvan ile eşi, Marsilya'ya bir araba üzüm götürmek için onu bekliyorlardı. Yalnız kalınca, kapıyı kapatıp aşağıdaki odaya indi. Küçük Joseph, tüm gün üzümlerin arasında koştuğu için, oyun oynayacak hali kalmayıp, eski bir koltuğun üzerine uzanıyor ve üzümden lekelenmiş dudaklarında bir gülümseyle uyuyordu. Phillipe onu uyandırmamak için sessizce yürüdü ve gelip onun karşısında oturdu. Böylece bir saat boyunca, sessiz ve hareketsiz onu seyretti. Çocuğunun hafif nefes alışını dinliyor ve bu tablodan muazzam zevk alıyordu. Farkında olmadığı gözyaşları, yanaklarından aşağı yavaşça iniyordu.

Oturduğu yerde bu zevkinin tadını çıkarmaya çalışırken, kapıya hızla vurulduğunu duydu ve omzuna sanki bir el konulduğunu hissetti. Bu hızlı vuruşlar bir anda, Phillipe'i rüyadan uyandırdı. Bulutların üzerinden bir anda yere düşmüşçesine, hayalden gerçeğe döndü ve unutkanlığın verdiği huzur, korkuya dönüştü. Burada, kapının arkasında, jandarma vardı.

Koltuğundan doğrularak, kapıyı dinledi ve onu açmamaya karar verdi. Çeveredeki herkesin bu evde kimse olmadığını zannetmesi için, her akşam kapıyı kapalı tutmuştu. Joseph hâlâ pembe yanaklı ve mutlu bir şekilde uyuyordu. Kapının tekrar vurulduğunu duydu ve suçlu anladı ki bu kapıyı vuran el, zayıf ve sabırsız bir eldi.

Aynı anda, bir kadının boğuk ve korku dolu bir sesle mırıldanarak, "Tanrı aşkına açın. Çabuk açın!" dediğini işitti.

Bu ses, Phillipe'e tanıdık geldiğinden kapıyı hemen açtı.

Fine aceleyle içere girip kapıyı kapattı. Nefes nefese kalmıştı ve tamamen bitkin bir vaziyetteydi. Bir dakika boyunca, nefes almaya çalışırken, elini kalbinin üstünde tuttu, konuşamıyordu.

Phillipe, ona şaşkınlıkla bakıyordu. Bu saatte, Ayasse'ın evine hiç gelmezdi ve Phillipe'i tehlikeye atma riskini göze alarak geldiğine göre, mutlaka çok ciddi bir sebep olmalıydı.

Phillipe, "Ne oldu?" diye sordu.

Fine, derin bir nefes alarak, "Onlar buradalar. Onları yolda gördüm ve onlardan önce varabilmem için, çayırlardan buraya kadar koşmaya başladım," dedi

"Kimden söz ediyorsunuz?"

Bu sorudan şaşıran Fine, Phillipe'e hayretle baktı.

"Ah! Evet!" dedi. "Sizin hiçbir şeyden haberiniz yok... Ben buraya, sizi tutuklamaya geleceklerini bildirmeye geldim."

Genç adam birdenbire ayağa kalkarak, "Bu akşam beni tutukluyacaklar mı?" diye haykırdı

"Bu akşamüstü," dedi eski çiçekçi kız, "Bay de Cazalis'in iki jandarmayı yanına alarak Saint-Bernabe'ye bir tutuklama için gittiğini, Marius tesadüfen öğrendi."

"Yine mi, yine mi bu adam!"

"Marius üzüntüden delirdi. Aceleyle buraya gelip, çocuğu alıp ve sizin derhal oradan ayrılmanız gerektiğini bildirmemi istedi."

Phillipe aceleyle kapıya giderken, genç kız ona, "Ah! Hayır. Şimdi artık çok geç; ben zamanında yetişemedim. Onların buralarda olduklarını söylemiştim ya!" diye haykırdı.

Fine çok ağlıyordu. Küçük Joseph'in yanında, bir sandalyenin üzerinde oturarak, bitkin bir şekilde, uyuyan çocuğu seyrediyordu. Phillipe ise bir çıkış yolu bulmak için odada dönüp duruyordu.

"Bir kurtuluş yolu kalmadı!" diye mırıldandı. "Ah! Her şeyi göze almayı tercih ederim. Çocuğu verin bana... Hava kararıyor ve belki kaçmayı başarabilirim."

Phillipe çocuğu almak için eğilince, Fine kendisini dinlemeye mecbur olsun diye, eliyle onu sertçe durdurdu. O an, gergin bir sessizlik içinde, kapının önünde ayak sesleri duyuldu. Aynı anda, kapıya çok sert bir şekilde vuruldu. Gür ve kaba bir ses, "Kanun namına, kapıyı açın!" dedi.

Suratı sararan Phillipe, oğlunun yanındaki koltuğa yığıldı ve, "Artık her şey bitti..." diye mırıldandı.

Fine, "Açmayın! Marius bana, eğer kaçmaya fırsat bula-

mazsanız; vakit kazanmak için, tutuklanmanızı elimizden geldiği kadar, geciktirmeye çalışmamız gerektiğini söyledi," diye fısıldadı.

"Kendisi neden gelmedi?"

"Bilmiyorum. Kendi projeleri hakkında bir şey söylemedi. Ben buraya gelmek için arabaya binerken, o koşarak, başka yere gitti."

"Bizim yardımımıza gelip gelmeyeceği konusunda, size bir şey söyledi mi?"

"Hayır... Size söylemiştim. Deli gibi acı çekiyordu. Fakat onun, 'Tanrı bana başarı nasip etsin!' diye mırıldandığını duydum."

O an kapıda, vuruşlar gittikçe şiddetleniyordu ve o korkunç, "Kanun namına açın!" haykırışı yeniden tekrarlandı.

Fine parmağını dudaklarının üzerine bastırarak Phillipe'e, "Susun!" işareti yaptı. Her vuruş, her kelime onları ürkütüyordu ve endişelerini daha da çok arttırıyordu. Küçük Joseph ise, onların arasında, huzursuz bir şekilde, hâlâ uyuyordu.

Beş dakikadan beri jandarma kapıyı vuruyor ve bağırıyordu. Jandarmalardan biri, Bay de Cazalis'e, evin boş gibi göründüğünü ve kapıyı zorlamaya yeterince güçleri olmadığını söyledi.

"Adamınızın burada olduğundan emin olsaydık, kilidi parçalardık; fakat, bunun boşuna yapmamızın riskini göze alamıyoruz."

Matheus, "Adam kesin burada; girdiğini gördüm," dedi.

"Bütün sorumluluğu almaya razıyım," dedi Bay de Cazalis. "Tüm davranışlarımızdan ben sorumluyum."

İki jandarma başlarını salladılar. Şayet eve zorla girerlerse, sadece kendilerinin ceza alacaklarını biliyorlardı. Onlara verilen emir, gösterilecek olan adamı tutuklamaktı, bu yüzden, emrin dışına çıkmak istemediler.

Bay de Cazalis, onları böyle kararsız görünce çok öfkelendi. Tam pes edecekken evden bir ses geldi.

"Duydunuz mu? Evin boş olmadığını gördünüz mü? Aradığınız adam burada!"

O ses, Joseph'ten geliyordu. Gözlerini açıp kendini karanlıkta gördü; yüksek sesleri duyunca, çok korktu ve ağlamaya başladı. Fine, onu okşayarak susturmaya ve sakinleştirmeye çalıştı. Fakat, nafile; bağırmasını kesemedi. Oğlan, babayı ele veriyordu. Jandarma yeniden kapıyı vurup, bağırarak:

"Eğer açmazsanız, kapıyı kıracağız!" dedi.

Phillipe, tahta kapıya vurulan bu çok şiddetli darbelere, kapının çok dayanmayacağını anladı. İş işten geçtiğinden, ayağa kalkıp ışığı yaktı. Joseph, bu gürültülerden çok korktu ve daha çok ağlamaya başladı.

Fine, odada dolaşırken onu kucağına alıp sallıyor ve nasıl susturacağını bilmiyordu.

Phillipe, "Bırakın, bağırsın. Onlar artık, burada olduğumu zaten biliyorlar," dedi ve oğlunu öpmeye yaklaşarak üzgün bir sesle, "Zavallı sevgili küçüğüm!" diye mırıldandı.

Joseph'e bakarken, gözleri yaşla doldu. Son kez onu öptükten sonra öfkeli bir şekilde kapıya gitti.

Onu durduran Fine, "Kapıyı açacak mısınız onlara?" diye endişeli bir şekilde sordu.

"Evet!" dedi. "Duymuyor musunuz?.. Tahta kapı mahvoldu ve kilit yakında kırılacaktır... Ayasse her an gelebilir; zaten kaçmam imkânsız olduğundan, bu kapının daha fazla zarar görmesini istemiyorum."

"Tanrı aşkına biraz daha bekleyin... Biraz zaman kazanalım."

"Zaman?... Neden? Her şey bitmedi mi?"

"Hayır, ben Marius'a inanırım. Elimizden geldiği kadar tutuklamayı geciktirmemizi istedi. Lütfen, size yalvarırım. Kardeşinizin arzularını yerine getirin; bu sizin kurtuluşunuz için."

Phillipe başını sallayarak, "Her karşı çıktığım dakikayı bana ağır ödetecekler. Boşuna onlara karşı çıkmayalım," dedi.

Fine, ümitsizliğin onun cesaretini kırdığını anladı ve ona güç vermek için ne diyeceğini bilemedi. Sonra aniden, aklına bir fikir geldi.

"Fakat," dedi; "Ya Joseph ne olacak? Tutuklandığınızda, adamlar onu alırlar..."

Genç adam, eli tam kilidin üzerindeyken, başını çevirdi. Yüzü daha da çok sararmıştı ve titriyordu. En sonunda genç bayanın yanına döndü.

"Siz bana Bay de Cazalis'in jandarmalarla birlikte burada olduğunu söylememiş miydiniz?" diye sordu Fine'e.

"Evet," dedi yüzü daha da sararak.

"Oh! Şimdi her şeyi anladım... Alçak bir bencilim. Ben sadece kendi kurtuluşumu düşünüyordum, halbuki oğlum, benden daha da tehlikede. Beni burada tutuklamaya geldiler, sadece Joseph'i kaçırmak için... Ne yapacağım, Tanrım!" diye mırıldandı.

O an kapıya çok şiddetli bir darbe vuruldu ve yıkılmak üzere olan kapının kilidi kırıldı. Phillipe, etrafına heyecanla bakıyordu.

"Hiçbir kurtuluş yolu kalmadı! Birkaç dakika sonra kapı kırılacak... Tanrım onlardan kaçmak için ne yapacağız şimdi?"

Vuruşlar, daha da şiddetleniyordu. Çok uzun zaman dayanan bu kapı yüzünden, jandarmalar da, büyük bir öfkeye kapıldılar... Birkaç dakika Phillipe kalakaldı; başını ellerinin arasında tutarak, belki bir kurtuluş yolu bulurum umuduyla, düşünmeye çalışıyordu. Sonra kısık bir sesle,

"Size katılıyorum," dedi Fine'e sonunda. "Zaman kazanmamız gerek... Zaten Marius, hep benim koruyucu meleğimdi."

"Kapıyı mobilyayla sıkıştıralım," diye haykırdı genç bayan.

"Hayır bu, açıkça bir direniş olur ve bu problemleri daha da büyütür."

"Ne yapmayı düşünüyorsunuz o zaman?"

"Kapıyı açıp teslim olmayı düşünüyorum... Siz Joseph'le çatı arasına çıkın. Çok iyi saklanın, bu arada ben tutuklanma olayını geciktireceğim. Kardeşimin gelip bizi kurtarması için onları oyalamaya çalışacağım."

"Ya sizi hemen götürürlerse ve ben burada bu adamlarla yalnız başıma kalırsam?"

"O zaman Tanrı bizi mahvetmek istiyor demek... Düşünecek bir şey yok ve iki alternatifimiz zaten yok... Duymuyor musunuz? Kapı kırılıyor... Tanrı aşkına çabuk çıkın ve iyi saklanın!"

Fine'i merdivene doğru itti ve o, karanlıkta kaybolunca, Phillipe kapıyı açtı.

IX
Af! Af!

Philipe, kapıyı açmadan önce, ışığı söndürmüştü. Jandarmalar, evin içine aceleyle girmek istediler fakat, içerdeki karanlığı; bir tuzak, ayaklarının altına bir çukur veya girdikleri an arkadan saldırı olabilir diye, kapının önünde durdular. Önlerindeki karanlıktan çok ürkmüşlerdi.

"Bir yerde kesin ışık vardır," diye mırıldandı bir jandarma. "Bu karanlıkta bir adamı arayıp bulamayız ki!"

"Bende kibrit yok," diye mırıldandı öbürü.

Bay de Cazalis sabırsızlanıyordu. Böyle bir engel çıkacağı, aklının ucundan bile geçmemişti. Bu gece sanki Phillipe'i koruyan ve geçilmeyen bir duvar vardı.

"Korkuyor musunuz?" diye haykırdı ve öfkeyle onları içeriye doğru itekleyince, onlar da iki, üç adım içeriye girmek zorunda kaldılar.

Philipe, kapının diğer yanında, onların arkalarında kalacak şekilde, ayakta duruyordu. Jandarmalar girince, dışarıya çıkıp, koşmaya başladı. Dışarıda Matheus'la çarpıştı.

"Yetişin!" diye haykırdı Matheus, "Adam kaçıyor."

Jandarmalar, aniden başlarını çevirdiler. Genç adam birkaç metre uzakta, evinin önünde durmuştu. Kaçabilirdi, fakat, kendini değil çocuğunu düşünüyordu. Işığı kapatıp, kaçma rolünü yaptıysa da, sadece zaman kazanabilmek içindi.

Ellerini göğsüne çapraz koyarak, alaylı ve yüksek bir sesle:

"Benden ne istiyorsunuz? Neden zorla bu kapıyı açtırdınız?" diye sordu.

İki jandarma koşarak geldi ve her biri, bir kolundan tuttu.

"Beni bırakın," dedi Phillipe hiddetli bir şekilde. "Teslim olduğumu görmüyor musunuz? Kaçmak isteseydim çok uzakta olurdum şimdi... Söyleyin ne istiyorsunuz?"

Sesinin nüfuzlu tonundan etkilenip, kolunu bırakarak, "Sizi tutuklama emrimiz var," dediler.

"Peki," dedi. "O emri gördükten sonra, sizinle geleceğim... Girin!"

Odaya girince, ne Mathues'u ne de Bay de Cazalis'in yüzüne bakmadı; onları, görmemezlikten geldi. Phillipe, ışığı açıp da, eski milletvekili ve Matheus'un içeri girdiklerini görünce, jandarmalara dönüp, alaylı bir tonla:

"Bu baylar polis mi?" diye sordu.

Soylu adamın yüzünde bir tokat gibi patlayan bu soru, benliğinde ise bir kırbaç etkisi yarattı. Phillipe'in rol oynadığını çok iyi biliyordu ve içindeki saklamaya çalıştığı öfkeyi dışarıya vurarak:

"Ne bekliyorsunuz?" diye haykırdı. "Bu alçağın elini kolunu bağlayın ve ağzını tıkayın. Ah! Alçak! Bu sefer artık benden kaçamayacaksın!"

Hırsından köpürüyordu ve Phillipe'i bizzat bağlamak için kelepçeleri istedi. Phillipe ise ona iğrenir gibi baktı. Jandarma tutuklama emrini Phillipe'e verince, onu tutuklamasını daha da geciktirmek için, yavaşça okumaya başladı.

Bu arada Matheus, ortadan yok olmuştu. Yanında getirdiği bir el fenerini yakıp, merdivenlerden çıktı. Bay de Cazalis, Matheus'a, Joseph'i kaçırmayı başarırsa, onu yüklü parayla ödüllendireceğine söz vermişti ve Phillipe'in tutuklamasının karambolü içinde, eski milletvekilin emirleri yerini getirmek için yukarı çıktı.

Matheus çok dikkatli bir adamdı ve hiçbir detayı hafife almazdı. İki günden beri Ayasse'ların hareketlerini izliyordu. Ayasse'ın ve eşinin Marsilya'da olduklarını biliyordu. Phillipe

pe'in, jandarmaların geldiğini duyunca, çocuğu yukarılarda bir yerde sakladığını anlamıştı. Şimdi tek başına kalmış çocuğu bulabilir ve kolaylıkla onu kaçırabilirdi.

Birinci kattaki tüm odaları aradı, fakat bir şey bulamadı. Kilitli bir odanın kilidini kırarak, içeri girip her köşeyi aradı, Joseph'in orda olmadığından emin olmuştu.

En sonunda Matheus, çatıdaki odaya çıkmaya karar verdi.

Çatıdaki odanın kapısı kolaylıkla açılıyordu. Matheus onu açıp, kiremitlere kadar çıkan, otların üstüne, birkaç adım attı. Elindeki lambayı kaldırıp tüm köşelere baktı. Yangın çıkar diye korktuğundan, daha fazla yaklaşmadı. Fakat, hiçbir şey göremedi. Burada üst üste koyulan eski püskü eşyalar, kullanılmayan malzemeler, orada burda birikmiş çöplerin gölgeleri vardı.

Matheus, Phillipe'in çocuğu bu çöplerin, tozların ve örümcek ağlarının arasında saklayamayacağını düşündü. O yüzden daha fazla aramamaya karar verdi ve tekrar birinci kata inerek, burayı yeniden aramaya başladı. Perdeleri kaldırdı, her yere baktı; fakat, çocuğu bulamadı. O an oturup düşünmeye başladı. Bu rezil adam, hep düşünüp mantığının doğrultusunda hareket ederdi. O anda, içinden gelen sesin, kısa ve net mesajına kulak verdi. Çocuğun ağlamasını duyduğuna göre çocuk, mutlaka evde olmalıydı. Birinci katta olmadığına göre kesinlikle çatı katında olduğunu ve iyi aramadığını düşünerek, oraya çıkıp yeniden didik didik aramaya karar verdi.

Odaya girer girmez, yangın çıkartmamak için, lambayı kapının kenarındaki eski bir yağmur oluğunun, üzerine bıraktı. Birkaç dakika, evi yakmak için hasırı ateşe vermeyi düşündü. Çocuk kesinlikle bu evin içindeydi ve onun ölümünün, Bay de Cazalis'i mutlu edeceğini düşünüyordu. O lambayı düşürmek yeterli olacak ve Blanche'ın varisi böylece yanmış olacaktı. Fakat, haddini aşacağından korkuyordu, çünkü patronu çocuğu canlı istemişti ve onu ölü olarak teslim edemezdi.

Hasırların arasında, bütün köşeleri dikkatlice aramaya

başladı. Her dakika, elinin sıcak bir vücuda değeceğini umuyordu. Lamba, çatı odaya sarı ve hafif bir ışık veriyordu ve o yüzden her yeri göremiyordu. Odanın köşesine yaklaşınca, aniden durdu; hızlı bir nefes alış duydu. Zafer edasıyla gülümsedi. Bu ses, kuru ottan yapılan bir duvarın köşesinden çıkıyordu. Duvarın arasında biraz mesafe olduğunu fark etti.

Matheus başını eğip ellerini uzattı ve bu saklanmaya müsait bölüme baktı. Bir sürprizle karşılaşınca, ellerini aşağı indirdi. Fine, ani bir şekilde, karşısında ayağa kalktı. Küçük Joseph kucağındaydı ve ona sımsıkı sarılmıştı. Çocuk uyumuştu ve uykusunda yeniden gülümsüyordu.

Genç kadın, on beş dakikadan beri, Matheus'un ayak seslerini dinlerken çok endişeliydi. Onun çatı odasına ilk girdiğinde, neredeyse kendini ele verecekti. Sonra Matheus bir şey bulamayıp, aşağı inince, kurtulduklarını zannedip, derin bir nefes almıştı. Fakat, odaya geri döndü ve onları buldu! Her şey bitmişti; artık Joseph'i elinden alacaktı.

Titrek, ama meydan okur bir tavırla, Matheus'un gözlerinin içine baktı; çocuğu vereceğine ölmeyi tercih ettiğini düşünüyordu.

Matheus ilk anlarda şaşkın kaldı. Bu genç bayanı burada bulacağını hiç beklemiyordu. Onu tanımıyordu ve kadın çocuğun annesi gibi davranıyordu. Alçak adam şaşkınlığı atlattıktan sonra, hain bir şekilde gülümsedi. Phillipe'in yerine, bu kadınla uğraşmayı tercih ediyordu. Çocuğu elinden almak için, onu itekleyip düşürmek, yeterli olacaktı. Fine ise sırtını duvara dayamıştı ve ayakları kasılı bir şekilde, mücadeleye hazırdı.

Birbirlerine tek kelime bile söylemediler. Lamba onların sessizliklerini zor aydınlatıyordu. Matheus, ellerini uzatınca, Fine, gözlerini kapattı. O anda öleceğini hissediyordu. Tam o sırada, Phillipe ile jandarmaların bulundukları salondan gelen bir gürültü duydular. O tanıdığı ve sevdiği bir sesti,

"Af! Af!" diye mutlu ve zafer dolu bir çığlıkla haykırıyordu.

Fine ayağı kalktı.

Fine, "Duydunuz mu? Tanrı bize yardım etti. Jandarmalar kelepçeleri, sizin için getirdiler alçak adam!" deyince, Matheus korktu.

Fine ile Joseph'i unutup, sadece kendini kurtarmayı düşünüyordu. Her şey kötüye gittiği takdirde, nasıl kaçabileceğini hesaplıyordu.

Phillipe aşağıda, tutuklanma emrini okuyunca, jandarmalara teslim olmaktan başka yapacak bir şeyi kalmadı. Fakat, onlarla birlikte gitmeyi, bir süre geciktirebildi. Onlar, bahçıvan Ayasse'a bir açıklama notu bırakmadan, buradan ayrılmayacağını söyledi. İşin aslı Phillipe, merdivende kaybolan Matheus'u görüce, Fine ile çocuk için endişe etmeye başlamıştı. Artık Marius'u düşünmüyordu, o sadece Ayasse'ın eve dönmesini bekliyor ve Bay de Cazalis'in ellerine çocuğunu bırakmak istemiyordu.

Jandarmalar Phillipe'e birkaç satır yazması için, izin verdiler. Ümitsizce etrafına bakarken, gördüğü tek şey, Bay de Cazalis'in alaylı bakışlarıydı.

"Eh!" diye haykırdı eski milletvekili. "Yakalandın! Böylece varisleri kaçıramazsın ve aile skandalları yaratamazsın artık. A! Gururlu Phillipe'i direğe bağlı görmek ne ilginç bir sahne olacaktır!"

Phillipe ona cevap vermedi. Bay de Cazalis'e hakaret olarak, geldiğinden beri onu görmezlikten geliyor ve ona vurmamak için kendini zor tutuyordu. Kendisi Phillipe'e hakaret ederken, bir jandarma ona kelepçe takıyordu.

"Hadi!" dedi.

Phillipe'in kapıya doğru yürümesi gerekiyordu. Boğazı düğüm düğüm olmuş ve ağlamak üzereydi. O an, açık kapıdan, içeri gelen çok mutlu bir haykırış duydu ve bir adam heyecanla içeri girdi

"Af! Af!" diye tekrarlıyordu.

Haykıran Marius'tu. Araba bulamadığı için, Marsilya'dan koşarak geldi. Üstünden tozla kaplı bir zarf çıkardı ve jandarmalara verdi. Bu zarfın içinde, kralın Phillipe'e çıkardığı af mektubu vardı. Bir aydan beri bu af, suçlunun kardeşine vaat

ediliyordu ve kader, Bay de Cazalis'in nüfuzunu kullanıp, savcıları harekete geçmeye ikna ettiği anda, bu af çıkmıştı. Marius, Saint-Bernabe'ye o yüzden hemen gitmedi, önce affın çıkıp çıkmadığını kontrol etmek istemişti.

Jandarmalar mektubu okuyunca, gitmekten başka yapılacak bir şey kalmamıştı.

Bay de Cazalis bu beklenmeyen olayla karşılaşınca, jandarmaların gidişlerini öfkeyle izledi. Düşmanının, serbest kalması için, jandarma ile işbirliği yaptığını sanıyordu. Öfkesinin verdiği delilikle, onların Phillipe'i yeniden tutuklamaları için bir yol düşünüyordu.

Marius eve girer girmez, ağabeyine sarılıp öptü ve:

"Serbestsin... Tanrı'ya şükür! Tam zamanda geldim!" diye haykırdı.

Phillipe bir süre kalakaldı, çok zor nefes alıyor ve olanlara inanamıyordu. Sonra bir anda, yukarı koştu; oğlunu kaçırmak için o merdivenden çıkan adamı hatırladı.

Matheus, Phillipe'in ayak seslerini duydu. İçinde bulunduğu tehlikeyi anlayınca, korktu ve çatı katından, kaçacak bir yol aradı. Odanın penceresi açıktı ve önünde makaradan sarkan bir ip vardı. Matheus, o ipten kayarak, Bay de Cazalis'in başına düşecekti. Fakat eski milletvekili, tam zamanında geri çekildi, ağzından küfürler çıkıyor ve kalbine öfke doluyordu. Matheus'u çocuksuz görünce, onu nerdeyse dövecekti. Yaptığı plan tamamen başarısız olmuş, ne babayı ne de çocuğu alabilmişti.

Matheus'un vahşiliğinden kurtulan Fine ile Phillipe aşağı indiler. Orda, tüm aile, Joseph'e mutluluk içinde, delice sarılıp onu öptüler.

"Şimdi biz çok güçlüyüz," diye haykırdı Marius. "Ailemizi rezil eden bir suçlama yok artık. Artık herkesin önünde, bu çocuğun mutluluğu için çalışabiliriz."

X
Şubat 1848

Ertesi sabah uyandıklarında iki kardeş, korkusuz, özgür ve beraber oldukları için çok sevinçliydiler. Bir gece önce, bahçıvan Ayasse'a büyük bir ödül verip teşekkür ettikten sonra, Joseph'i yanlarına alarak hep birlikte eve döndüler.

Phillipe ve oğlu, geceyi Marius'un evinde geçirdiler. O gece, yaşadığı olaylardan hayli sarsılan Marius, uyuyamadı ve gelecekle ilgili planlar yaptı. Ertesi sabah, Fine'in hazırladığı kahvaltı masasında, herkes bir araya gelince, Marius, yeni planını açıklamaya karar verdi.

"Peki," dedi. "Şimdi ciddi şeylerden konuşalım. Bu çocuğun geleceği hakkında ve Phillipe'in planları konusunda konuşmamız gerek."

Phillipe ciddileşerek, Marius'u dikkatle dinlemeye başladı. Saklı yaşamak zorunda kaldığında, hep özgürce geçireceği günleri düşünürdü. Hırsından ve çılgınca beklentilerinden vazgeçip, sadece oğlu için çalışması gerektiğini düşünüyordu.

"Bu çocuk," dedi Marius gülümseyerek, "Çok kolaylıkla bir anne bulabilir."

Genç kadın Joseph'i kucağında tutuyor ve onu sevgiyle okşayarak, ona çorba içiriyordu. Eşinin sözlerini duyunca haykırarak:

"Bir anne mi? Ama bulundu zaten!.. Bana emanet ettiler, değil mi Phillipe?.. Annesi benim... Marius bana bir çocuk vermek istemiyor madem, bunu alırım ve geri vermem hiç. Hep benimle kalacak ve onu ne kadar seveceğimi göreceksiniz!" dedi.

Phillipe çok duygulandı ve eski çiçekçi kızın elini minnettle tuttu. Çocuğun yaşının küçük olması onu bazen korkutuyor ve dört yaşında bir çocuğa nasıl bakacağı konusunda

endişeleniyordu; o yüzden Fine'in teklifi onu, bu dertten kurtarıyordu. Oğlundan ayrılmasına gerek kalmadan Joseph'e çok fedakâr bir anne olacaktı.

"Çocuğu yerleştirdik şimdi," dedi Marius gülerek. "Ben de ona babalık yapacağım..." diyerek Phillipe'e, "Her şeyden önce, bana projelerinden söz et," dedi.

Genç adam, "Çalışmak istiyorum," diye yanıt verdi. "Çılgınlıklarım yüzünden, size çektirdiğim sıkıntıları unutturup, kendime sakin ve huzurlu bir gelecek sağlamak istiyorum." dedi.

"Harika... Zenginlik rüyalarından vazgeçip benim gibi fakir biri olarak yaşamını sürdürmeyi kabul ediyor musun?"

"Evet."

"O zaman ben ne yapacağımı biliyorum... Böyle hamal kılığında gezemezsin. Sana hiç kimseye ihtiyacın kalmadan, geçimini rahat rahat sağlayacak bir iş teklif edeceğim."

"Her şeyi peşinen kabul ediyorum... Kendimi, gözlerim kapalı bir şekilde sana bıraktım. Eminim sen beni sadece mutluluğa doğru götürürsün."

"O zaman, derhal patronum Bay Martelly'nin yanında, seni işe yerleştireceğim... Altı aydan beri, orada aylık bin sekiz yüz frank maaşla, sana bir iş ayırttım. İnan bana dostum, egemenlikten vazgeçersen, hepimiz mutlu olacağız."

İki kardeş birlikte armatöre gittiler. Bay Martelly, Phillipe'i çok iyi karşıladı ve işçi olarak yanına alacağı için çok sevindiğini gösterdi.

"Sevgili Marius," dedi neşeli bir şekilde. "Bu çocuğu istediğiniz yerde çalıştırın. Burada yapılacak çok iş var. Aktif ve akıllı memurlara ihtiyacımız var. Ben, bana sadık olan kişileri severim."

Marius ağabeyine, önemli bir yerde, yazışma bölümünün bir kısmında görev verdi ve Phillip o andan itibaren, huzurlu bir hayat sürmeye başladı. Tüm günlerini ofisinde geçiriyor ve akşamları, Marius'un evinin sakinliğinden zevk alıyordu. Joseph'i kucağına alıp onunla saatlerce oyun oynuyordu. Fine, oturduğu evin dördüncü katında bir oda kiralayıp, Phillipe'e

hazırladı. Hayatı beraberce mutlu ve huzurlu bir şekilde paylaşıyorlardı. Orda yiyip içip yatıyor, dışarıya hiç çıkmıyordu.

Birkaç hafta ailece, hoş ve rahat bir yaşam sürdürdüler. Bu aileyi, böyle bağlı ve mutlu görenlerin, birkaç ay önce yaşadıkları acılar aklına gelmezdi. Akşamlar çok hoş sohbetli, sevgi ve dostluk ortamında geçiyordu.

Fakat ara sıra, Bay de Cazalis aklına geldiği zaman, Phillipe'in eski hiddeti ve öfkesi geri dönüyordu. O anlar, alevleniyor ve amcasının Blanche'dan çaldıklarını geri alacağını söylüyordu.

"Biz korkağız," dedi bir akşam Marius'a. "İntikam almayı bilmiyoruz. Gidip bu adama saldırıp, oğlumun hakkı olan serveti ondan almalıyım."

Marius, ağabeyinin bu ani çıkışlarından endişeleniyordu. Adil ve dürüst kişiliği onu Phillipe'ten daha soğukkanlı yapıyordu.

"Düşmanına vurmaya kalkarsan, yeniden hapse girmekten başka, hiçbir şey kazanamazsın..." dedi.

"Ama bu adam bir hırsız! Ona ait olmayan parayı elinde tutuyor ve belki de yiyor. Ah! Marius, böyle şeyleri sinirlenmeden düşünebildiğin için, ne kadar şanslısın. Joseph'in hakkını ondan zorla da olsa almak istiyorum."

"Sana yalvarırım, böyle düşünmeden davranma. Biz huzurlu yaşıyoruz... Bu mutluluğumuzu bozma!"

"Çocuğumun, annesinin mirasından vazgeçmemi mi istiyorsun?"

"Eh! Şu anda miras yüzünden başımızı derde sokacağımıza, ondan vazgeçmek, en azından şimdilik, daha akıllıcadır. Biz saldırıya geçmeyelim, sadece kendimizi koruyalım. Biz çok zayıfız ve daha ilk darbede yok oluruz."

"Oğlumun nüfuzlu ve zengin biri olmasını istiyorum. Kendim için artık beklentilerim olmamasına rağmen, onun için var."

"Oğlun mutlu. Onu çok seviyoruz ve adam gibi yetiştiriyoruz. İnan bana, onun hiçbir şeye ihtiyacı yok. Belki onu zengin bir varis yaparsan, daha da dertli olur."

Böyle konuşmalar, Phillipe ile Marius'un arasında sık sık geçiyordu. Marius'a göre, Bay de Cazalis çok nüfuzlu olduğundan, ona saldırmak başarılı olmazdı. Eski milletvekilinin ilk fırsatta kendilerine karşı harekete geçeceğini biliyordu. Bu yüzden, tüm güçlerini çarpışmak için değil, savunmak için kullanmak istiyordu. En büyük arzusu, Blanche'ın amcasının, Phillipe ile Joseph'in varlıklarını unutmasıydı.

Marius, aslında bir sürü sebeplerden dolayı, ağabeyinin bu serveti unutmasını tavsiye ediyordu. Ağabeyi zengin olunca, eski çılgınlığına yeniden döneceğinden endişeleniyordu. Ayrıca tıpkı kendisinin yaşadığı gibi, bir memurun huzurlu hayatının, yeğeni için de, ona göre hoş bir gelecek olduğunu düşünüyordu. Hep kendi kendine, "Bu çocuk benim gibi fakir, fakat mutlu olacaktır. Benim gibi, kendisine bir Fine bulacaktır, tattığım mutluluğunun aynısını, o kadın da Joseph'e verecektir!" diye söylerdi. Bay de Cazalis'ten beş kuruş para talep etmemek konusunda kararlıydı.

Phillipe, Marius'u çok zorlamadığı zamanlar, Blanche'tan söz ediyordu ve bir skandalın, bu zavallı kızı öldürebileceğini söylüyordu. Ona göre, Bay de Cazalis, tüm Marsilya'yı altüst etmeden birisinin ondan birkaç yüz bin frank almasına izin vermezdi. Marius, konuyu o yöne çekmekle, ağabeyini engelliyor ve geri dönüşü olmayan bir sıkıntıya sebep olmaması konusunda ikna ediyordu.

Nihayet, Marius, Phillipe'i intikam alma ve mirası geri isteme zamanı gelmediği konusunda ikna etti. O andan itibaren, hayat daha da huzurlu geçiyordu. Tek bir endişeleri vardı, o da Bay de Cazalis'in, etraflarında sinsice dolaşmasıydı. O yüzden, küçük Joseph'i, korktukları girişimlerden korumaya çalışıyorlardı.

Böylece şubatın ilk günleri geldi. Ağabeyinin sakin bir hayat yaşadığını görünce, Marius çok rahatlamıştı, onun hırs dolu rüyalarından kurtulduğuna inanıyordu. Phillipe'in davranışlarının hiçbirinden endişe duymuyordu. Kendi kendine, kederi yendiğini sevinçle söylüyordu. Fakat bir anda, Phillipe

pe yalnız başına çıkmaya başladı ve çalıştığı ofisine günlerce gitmemeye başladı.

Marius, mutluluklarının tehlikede olmasından endişe duyuyordu. Bir gün ağabeyinin nereye gittiğini öğrenmek için, peşinden gitti. Onun gizli bir kuruluşun üyesi olduğunu ve kesin Paris'ten gelen bir teşvikle, cumhuriyet fikirlerini canla başla, savunmaya çalıştığını öğrendi. Phillipe'in Bay de Cazalis'in eline, kendisine karşı kötü bir şekilde kullanabileceği bir silahı vermesi, Marius'u kahrediyordu. Bir akşam, o suikastçiye nasihat etmeye karar verdi.

"Dinle," dedi Phillipe. "Sana artık delilik yapmayacağım konusunda söz vermiştim fakat, inançlarımı asla bırakamam. Artık halkın söz sahibi olma zamanı geldi; bana göre, eğer herkes için iyi olacağına inandığım ilke uğrunda çabalamazsam, dürüst bir adam değilim demektir."

Ve gülümseyerek:

"Bundan böyle, bir tek sevgilim olacak, onun adı da hürriyet," dedi.

Marius, ona engel olmaya ve akşamları Joseph'in yanında kalmasına ikna etmeye çalıştı. Fakat bütün çabalarına rağmen başarılı olamadı. Phillipe, Marius'un hiçbir sözünü dinlemiyordu ve genç evli çift, çaresiz, sessiz ve mutsuz, hayatlarının mahvolmasını izliyorlardı.

İşin aslı, sakin bir yaşam Phillipe'e göre değildi. İki ay boyunca sessiz yaşamış, fakat yavaşça, huzursuz olmaya başlamıştı. Onun, şiddetli duygular, tehlike ve çeşitli maceralar yaşaması gerekiyordu. Böylece, Phillipe sevinçle kendini, pek yakında olacak olan bir devrim tehlikesi içine attı. O hep dinamik biri, ayrıca ultra demokrattı. Acılardan hırçınlaştığından ve soyluluktan intikam almak peşinde olduğundan, büyük bir mutlulukla, kendini bir devrim ümidine kaptırdı. Yeniden eski sert tavırlarıyla, partinin lideri oldu; gizlice işçileri isyana teşvik ederek, fakir halkı, hayal ettiği ayaklanmaya hazırladı.

25 Şubat Cuma günü, Marsilya'da bir yıldırım patladı. Louis-Phillipe, iktidardan düştü ve Paris'te cumhuriyet ilan edildi.

Bu devrim haberi, tüm şehirde büyük üzüntü yarattı. Doğuştan tutucu olan tüccar halk, sadece maddi menfaatleri düşünen, on sekiz yıldan beri ticaret ve sanayinin gelişmesini etkilemiş olan, Orleans'lara tamamen sadıklardı. Marsilya'daki hâkim düşünce, para işleri yapanlara göre, en çok serbestlik veren hükümet onlar için en ideal hükümetti. O yüzden çoğu, krediler sayesinde yaşayan ticari işletmelerde, işlerin durmasına sebep olan ve birçok iflasın yaşanmasına yol açacak olan bu krizin ilan edilmesi, ortalığa bir korku yaydı.

Tüm Marsilya, cumhuriyetin ticaret hayatını tehlikeye atacağına inanıyordu. Paris'te yaşanan o isyan, tüm gelişmeleri durdurarak, sanki Marsilya'yı da kalpten vurmuştu. Çoğu insanı, biriktirdikleri parayı kaybetme korkusu sardı. Çok küçük bir grup, hürriyet kelimesinin etkisiyle, paranın verdiği derin uykudan uyanabildi.

Phillipe, vatandaşların beynine cumhuriyetçilik fikirlerini, aşılamak ve onların düşüncelerini şekillendirmek uğruna, kendi karakterinin tüm coşkusuyla çalışıyordu. Ayaktayken bile hayaller kuruyor ve bunların gerçekleşmesi için gece gündüz uğraşıyordu. Fakat Phillipe, yaşadığı ortamı daha iyi incelemiş olsaydı, insanları ve olayları anlayacak kadar soğukkanlılığını koruyabilseydi; hürriyet bayrağını kaldırmaya çalışmaktan vazgeçer ve yerinden kıpırdamazdı.

Aslında Cumhuriyet Partisi, gerçek anlamda olmadığı gibi halkla ve kentsoylularla da bağlantıları yoktu. Geri kalmış olan halk, başsızdı çünkü liderleri yoktu. Net bir amaçları olmadığı için tek başlarına hareket etmeye çekiniyorlardı. Kentsoylular ise kendi menfaatleri için iyi olacak olan, minik bir hürriyet istediler. Sadece gevezelerden oluşan birkaç cumhuriyetçi, her yerde güzel sözler sarf ederler ve toplumun modern fikirlerini ciddiye almazlardı. Onlar sadece, olayların yeni akışından kendi çıkarları için bir yöntem bulmaya çalışıyorlardı. Bu zayıf ve bölünmüş durumdaki cumhuriyetçilere karşı, iki güçlü cephe vardı: Bunlardan biri, Louis-Phillipe'in düşmesine gizlice sevinip, iktidarı yeniden yakalamak için bu savaşı, bir fırsat olarak gören meşruiyetçiler ve diğeri de tüc-

car toplumundan oluşan muhafazakârlardı. Onlar, yasal kral veya gaspla iktidara gelen yönetici, liderleri kim olursa olsun, bir tek barış istediler. Bunların en büyük arzuları, milyonlar kazanma serbestliğini getiren hürriyetti.

Marsilya halkı, cesaret etmiş olsaydı, karşı isyan çıkardı. Olayların akışına teslim oldular ve yeni hükümete, gizlice karşı çıkmakla yetindiler. Başlangıçtan beri yeni cumhuriyeti, çekinerek kabul ettiler fakat etkisini azaltmak için de ellerinden geleni yapmaya çalıştılar. Muhafazakârlar ve meşruiyetçiler, şehirde hâlâ en nüfuzlu topluluktu ve onlar, orada büyük bir isyan merkezi oluşturdular.

Bazen Phillipe, aklı başına geldiği zamanlarda, ne kendisinin ne de öbür cumhuriyetçilerin, Marsilya'dan cumhuriyetçi bir şehir yaratmayı başaramayacaklarını görüyordu. O zamanlarda, çok ümitsiz ve öfkeli oluyordu. Bir ara kendini gazeteciliğe kaptırdı fakat kısa zamanda, bu tutkulu makalelerin, korkan tüccar toplum tarafından okunmadığını anladı ve boşuna heveslendiğini fark etti. Gazetecilik yapmak yerine aktif faaliyetler yapmanın, daha etkili olacağını anladı.

Phillipe'i en çok üzen hatta ümitsizlendiren konu da, bir milli ordudaki tüm askerlerin, Marsilya'nın sadece asil ve aristokrat tabakasından seçilmiş olmasıydı. Bu milli ordu, halkın faaliyetlerini bastırmak için oluşturulmuştu. Phillipe, hem soylu zengin tabakası, hem de fakir halk tabakasından oluşan bir ordu oluşturulmasını istiyordu, çünkü bir şehrin, onun hürriyetini isteyenler tarafından korunması gerektiğini düşünüyordu. Halk, muhafazakârları çok endişelendiriyordu. Çünkü bunlar, kentsoylulara, halkla onlar arasında bir tezat oluşsun diye silah vermiyorlardı. Eğer, bu iki sınıf, karşı karşıya gelirse, bu, kesinlikle bir iç savaş demek olurdu. Sadece hamalların katılması, kabul edildi ve onlara, silah verildi. Bu hamal tabakası, zaten kendini tüccarlara satardı, çünkü hamalların patronları, yine kendileriydi ve para karşılığı kardeşleriyle bile savaşmaya hazır olabilirlerdi.

Phillipe, milli orduya katılmayı kesin bir şekilde reddetmişti.

Tam halkın toplandığı meydanın ortasında, "Ben, halkla kalıyorum," dedi. "Eğer halka saldırırlarsa ve haklarına saygısızlık ederlerse, halkın silahlanmasını teşvik eder, onlarla birlikte savaşırım," dedi.

Ayın yirmi beşi olan cuma gününden, yirmi dokuzu olan salı gününe kadar Marsilya, halen cumhuriyeti ilan edip etmemeye karar vermemişti. Eski rejimin nüfuzlu insanları, kendi mevkilerinde kaldılar. Tüm şehir, endişeli ve tedirgindi. Vali ve belediye başkanı, Paris'ten haber almadıklarını söylediler. Düşen kralın emrinde çalışanlar, o nüfuzlu insanlarla aynı yerde kalmalarını tehlikeli buldular ve bu duruma karşı birkaç etkisiz kalan protesto yürüyüşü yaptılar. Orada burada tepkiler başlamıştı. Muhafazakârlar, başka çıkış yolu olmadığından emin olmadıkça, mevkilerinden vazgeçmek istemediler.

Böylece, pazartesi akşamı geldi. La Cannebiere'de toplanan işçiler, ellerinde fenerler ve başlarında bayraklarla, yeni hükümetin, ertesi gün halka resmen ilan edileceğinin sözünü almak için belediye binasının önünde toplandılar.

Bu beş endişeli gün boyunca Phillipe çok huzursuzdu. Ofise gitmeyi tamamen bırakmıştı, eve geç dönüyordu ve tüm gününü, şiddetli duygularla sarsılmış bir vaziyette geçiriyordu. Akşamları, genç çifte kısa ve öfke dolu bir iki söz söylüyordu. Fine ile Marius, ona ümitsizce bakıyorlar Phillipe'in uçuruma doğru gittiğine inanıyorlar ve bunu durdurmanın bir yolunu arıyorlardı.

XI
Matheus Cumhuriyetçi Oluyor

Bahçıvan Ayasse'ın evindeki olayların ertesi günü, biraz sakinleşen Bay de Cazalis, büyük bir endişe içindeydi. Düşmanların eline düştüğünü inanmıştı, fakat durum tersine dönünce ve kendi affı ve cezalandırılması artık Phillipe'in elin-

de olduğundan, Cayol'ların acımasızca onun peşine düşeceklerinden emindi.

Kendi korkuları Matheus'a yansıdı. Güçsüz olmanın öfkesini kimden çıkartacağını bilemedi. Matheus'u sitemlerle boğarak, ona hakaret etti ve Joseph'i kaçırmaması için, Marius'un kendisini kesin satın aldığına dair, Matheus'a ithamda bulundu.

Matheus ise Bay de Cazalis'in hakaretlerini önemsemedi ve umursamaz bir şekilde omuzlarını kaldırarak, küstahça:

"Hadi devam edin. Sizi bu rahatlatacaksa bana hakaret edin. Benim size sadık olduğumu gayet iyi biliyorsunuz. Bu dilenci Cayol'un hayatta ödeyemeyeceği rakamları siz bana ödüyorsunuz... Sinirleneceğinize, bence şu anda ki durumu düşünüp ne yapmamız gerektiğini planlamalısınız."

O alçağın soğukkanlılığı Bay de Cazalis'in öfkesini dindirmeyi başardı. Bay de Cazalis ise suç ortağına kaçmak istediğini, İtalya'da veya İngiltere'de, sakin bir yaşam sürdürmeyi düşündüğünü itiraf etti. Ona göre bu yol, dertlerden en kolay kurtuluş yoluydu. Cayol'ların yabancı bir ülkeye gidip hesaplaşmak isteyebileceklerini düşünmüyordu.

Matheus başını sallayarak, patronunu dinledi. Bay de Cazalis'in kaçma planı ona uymuyordu. Kendi menfaati ve bir servet yapması için, Bay de Cazalis'in Marsilya'da kalması gerekiyordu. Böylece eski milletvekilinin korkusunu kullanarak, ondan dilediği parayı çekebilirdi. Ona göre Bay de Cazalis kaçmak istemekle haklıydı, fakat patronun tehlikede olması, Matheus'un umurunda bile değildi. Onu ilgilendiren tek şey, sonucu belli olmayan bir mücadele olmasına rağmen, ispiyonculuk görevini kaybetmemekti. Bay de Cazalis'in kaçmasına karşı onunla coşkuyla tartıştı ve onu iyi yönde etkilediğini görünce çok sevinmişti.

"Neden kaçmak?" dedi. "İntikamdan vazgeçecek misiniz? Kaldı ki hiçbir şeyden ümit kesilmez. Düşmanlarınız sizin önünüzde titriyorlardı ve size açık açık saldırmaya asla cesaret edemezler. Onları susmaya mecbur eden bir sürü şey vardır. Böyle korkarak yanlış yapıyorsunuz. Ben sizin yerinizde

olsam kalırdım ve ben onlara saldırırdım. Bu aptalların bir hata yapacaklarından eminim. Biz bunu kullanacağız ve o an yeniden ellerinize düşeceklerdir... Siz, çocuğu size getiremedim diye, beni dikkatsizlikle suçladınız. Ben pasaklı biri değilim ve onlarla görülecek hesabım var. Namus sözü olsun size bu çocuğu getireceğim... Dilediğiniz her şeyi ikimiz gerçekleştirebiliriz."

Uzun uzun böyle devam etti. Çok maharetli bir şekilde Bay de Cazalis'in gururunu okşadı. En sonunda patronunu intikam arzusunu yeniden uyandırıp, intikam peşinde koşmasına ikna edebildi. Bay de Cazalis, Marsilya'da kalmaya ve savaşmaya karar verdi. İki suç ortağının arasında ise uzun bir görüşme oldu.

Hiçbir saldırıya geçmeden önce, Bay de Cazalis, Matheus'tan Blanche'la ilgili bir girişimde bulunmasını; Blanche'a, çocuğu mirasın büyük bir kısmından mahrum edecek birkaç evrak imzalattırmasını istedi. Matheus, Blanche'ın yanına gitti, fakat onun, bir şey imzalamasına izin vermemeye kararlıydı. Blanche imzalarsa, işler basitleşecek ve ona ihtiyaç kalmayacaktı; o yüzden genç bayanın, bu evrakları imzalamayı reddetmesini sağlayacaktı. Çok kararlıydı ve istediğini elde etti.

Bay de Cazalis, Blanche'ın bunu reddetmesine çok öfkelendi ve aklında bir tek intikam alma hırsı kaldı. Hep Cayol'ları nasıl yok edeceğinden söz ediyordu. Matheus ise, Bay de Cazalis'in bu öfke seviyesine varmasını istemişti zaten. Patronuna, kendisi bir tehlike altına girmemesi için, onun hiçbir şeye karışmaması ve her şeyi ona bırakması gerektiğini söyledi. Ona her akşam bir rapor vermeye geliyordu. Bazen doğru bazen de yalan söylüyordu. Bay de Cazalis'i düşmanlarının hareketleri ve yaşadıkları olaylardan haberdar ediyordu. Onu sakinleştiriyor bazen de sinirlendiriyordu, ihtiyaca göre ve her zaman ona kesin bir zafer vaat ediyordu.

İki ay geçmişti; Bay de Cazalis sabırsızlanmaya başlamıştı. Cayol'ların çok akıllı ve mantıklı adamlar olduklarını ve o yüzden hiç hata yapmayacaklarını söylüyordu. Derken, Mat-

heus bir akşam, çok sevinçli ve zafer kazanmışçasına, ellerini ovuşturup duruyordu.

Eski milletvekili heyecanlı bir şekilde, suç ortağına, "Yeni haberler nedir?" diye sordu,.

Matheus hemen yanıtlamadı. Kendini önce büyük bir koltuğa attı, gözlerini kırpıyor, ellerini göbeğinin üstünde ovuşturarak sevinçle bakıyordu. Bu yüzsüz adam sanki Bay de Cazalis'in sülalesinden veya aynı tabakadan geliyormuş gibi davranıyordu.

"Cumhuriyet hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye, ani bir şekilde patronuna sordu. "Bu insanların iyi bir buluşu değil mi?"

Patronu omuzlarını kaldırdı. Birçok kez onu kırmaktan zevk alan bu dolandırıcının yüzsüzlüğüne tolerans gösteriyordu.

"Monarşi öldü ve gömüldü biliyor musunuz?" dedi Matheus, alaylı bir şekilde. "Yirmi dört saatten beri vatandaşız ve sizinle konuşurken resmiyeti kaldırmayı çok arzu ediyorum artık."

Birkaç aydan beri, Bay de Cazalis politik gelişmeleri, umursamaz bir şekilde takip ediyordu. Bir gün önce, Louis-Phillipe'in düştüğünü öğrenmiş ve bu haberden etkilenmemişti bile. Geçmişte, muhalefet milletvekilliği yaparken ve o zamanlar yıkmak istediği, şu anda halkın parçaladığı, tahtın yıkıldığı haberini alkışlar ve ayaktakımının ağzına kilit vurma yöntemlerini araştırırdı. Fakat bugün tek endişesi, kendisinin ceza almadan ve yakalanmadan yeğeninin parasını elinde tutup dilediği gibi yemekti.

Matheus'un onunla resmiyeti kaldırmak istediğini duyunca, ona büyük bir öfke hareketi göstererek:

"Ciddi olalım," dedi soğuk bir şekilde. "Haberler nedir?"

Matheus ise küstah tavırlarına devam etmekten çekinmedi.

Alaylı bir şekilde, "Eh! Eh! Kardeşlerinizden biriyle ne kadar sert konuşuyorsunuz. Hepimizin kardeş olduğu, bayraklarda bile yazılı. Ah! Cumhuriyet, güzel bir şeydir!" dedi.

"Siz ne biliyorsunuz? Nerden geliyorsunuz?"

Matheus, "Ben işçiler kulübünden geliyorum, ayrıca, onların arasında çok popülerim ve ben bir gün savaş yapacağımızı biliyorum. Fikirlerinizin beni dinlemenize engel olması çok üzücü bayım. Bu sabah, meşrutiyetçilere karşı çok beğenilen bir konuşma yaptım. İstersiniz sözlerimden size bir örnek verebilirim." dedi ve ayağa kalktı. Bir elini kalbinin üzerine koyup, diğerini öne doğru uzattı, sanki konuşma yapacak biri gibi duruyordu.

Bay de Cazalis ise kendisine haber verecek, üstelik de bu işi yapmaktan zevk alacak iyi bir dalavere ortağı bulduğunu anladı. Her şey bu adamın elindeydi ve kendisine getireceği haberler bitene kadar, bu adamın alaylarına katlanmaya mecburdu. Korkaklığından, onunla kurbanıyla oynar gibi oynayan bu rezil, bu şaklaban kılıklı adamın mimiklerine gülmek için kendini zorladı ve sahte bir gülüşle Matheus'a:

"Siz kesin çok iyi bir konuşmacısınızdır," dedi.

Matheus hâlâ aynı pozisyondaydı ve yapacağı konuşmanın cümlelerini beyninde arıyordu. Sonra bir koltuğa yerleşip, ayak ayak üstüne attı. Alay eder gibi bir tavırla, kafasını geriye doğru salladı.

"Hatırlamıyorum artık... Çok güzeldi... Meşrutiyetçilerin aşağılık olduğunu söylüyordum, popüler olmak adına zannederim adınızı da söyledim ve ilk fırsatta sizin peşinizden gitmelerini teklif ettim. Alkışladılar."

Köpek dişlerini göstererek gülüyordu. Onun, rezilce samimiyetine kızmaya başlayan Bay Cazalis, odada yürüyor ve patlamamak için çok çaba gösteriyordu. Matheus ise de Cazalis'in öfkesinden çok eğleniyordu. Bir süre sessiz kaldı. Daha fazla alaylı konuşmanın, iyi olmayacağını anlayınca kurnaz bir tonla,

"Aa bu arada size söylemeyi unuttuğum bir şey var. Bay Phillipe Cayol, benim görev ve sorumluluklarımı, İşçi Partisindeki temsilcisi yani bir anlamda benim görevdeşim."

Bay de Cazalis aniden durdu.

"Ya?" diye mırıldandı.

"Evet," dedi Matheus, yavaşça. "Bay Phillipe Cayol koyu bir cumhuriyetçi ve ben onun öğrencisi olmaktan çok gurur duyuyorum. Mütevazı bir şekilde size itiraf ediyorum, konuşmalarında benimkilerden bile çok daha demokratik bir hava var. Genç adam, eğer kurtulmaya ihtiyacı olursa, kesin bu partiyi kurtaracaktır."

"Ah! Bu alçak kendini hürriyetçi harekete mi attı?"

"Canını bile verir onun için... Kırmızı Partinin bir üyesidir o. İşçiler ona tapıyorlar; onlara alçakgönüllü ve saf bir şekilde diyor ki, halkın kendisi kraldır ve fakirler, soylular ve zenginlerin yerini alacaklar."

Bay de Cazalis bir anda doğruldu ve heyecanlı bir şekilde:

"Kendini tehlikeye atıyor; nihayet, elimize düştü!" dedi.

Matheus çok şaşırmış gibi numara yaparak:

"Nasıl! Tehlikeye mi atıyor kendini? O bir kahraman, cumhuriyetin üstün çoçuğu! On yıl içinde, kralları yenecek olan halk, onun heykelini dikecekler. Onun konuşmalarından o kadar çok heyecanlandım ve hırslandım ki sanki içimde bir an cumhuriyetçilik doğdu!.." dedi.

Ayağa kalkarak, bir kral edasıyla:

"Vatandaşlar," diye devam etti. "Beni cumhuriyetçi olarak görüyorsunuz. Bana iyi bakın ve bir cumhuriyetçinin neye benzediğini görün. Biz Marsilya'da belki sadece yüzlerceyiz fakat, insanların kurtuluşu için, onlara yeteceğiz. Fakat, ben de gayretliyim..."

Şimdi o da odada volta atmaya başladı.

"Ben cumhuriyet uğruna bunları yaptım," diye devam etti. "Bay Phillipe Cayol'u örnek olarak aldım ki aynı ruh taşıyabileyim ve adım adım, onu izledim. Biz ikimiz, gizli bir partinin üyesi olmuştuk. Sonra ikimiz aynı anda, İşçi Partisine katıldık. Orda her konuştuğunda, Bay Phillipe'i alkışlıyor ve onu hırslandırıyordum. Ben bu şekilde partiye yardımcı oldum. Bay Phillipe'in benden aldığı destek ve hırsla, birçok şeyi başaracağından eminim."

"Anladım, anladım," diye mırıldandı Bay de Cazalis.

Matheus:

"Bir devrim yapacacağız, ben böyle istiyorum. Çünkü Bay Phillipe'in zaferi için onlar gerekli. Halk yeterince çalıştı, değil mi? Şimdi aristokrat tabakası çalışmalı... Birkaç kurşun onlara yetecektir... Bay de Phillipe işçilerin başında olacaktır. Eğer bir jandarma onu alıp ağır ceza mahkemesine çıkarıp ve o mahkeme onu sürgüne mahkûm etmezse, onlara, zenginliğin yolunu gösterecektir," diye devam etti.

Bay de Cazalis artık mutluluktan deliye döndü. Matheus'un mimikleri şimdi onu çok eğlendiriyordu. Ellerini sıkarak ve candan bir şekilde ona:

"Teşekkür ederim, teşekkür ederim," diye tekrarlayarak. "Sana para ödeyeceğim ve sen zengin olacaksın!" dedi.

Matheus birkaç saniye galip bir tavır aldı. Sonra bir kahkaha atarak:

"Eh! Artık hile hazır," diye söylendi.

Matheus, havalara girdi. Bu güzel haberleri vermek için hazırladığı senaryodan çok mutluydu.

Patron ve uşak oturup, daha alçak sesle konuşmaya başladılar.

"Beni anlıyor musunuz?" dedi Matheus. "Çocuk gibi davranan Bay Phillipe elimize düştü. Bana güvenin. Ben onu öyle kötü şeyler yapmaya teşvik edeceğim ki, çok ağır ödettirecekler ona."

"Ama eğer onu adım adım izliyorsan, o zaman, o seni tanıyordur."

"Ah hayır! O beni sadece bir kere gördü; o gece Saint-Bernabe' de. Zaten peruk taktım; bu kızıl peruk, bana mükemmel bir devrim çocuğu havası verdi... Ah sevgili patronum! Bu demokratlar ne kadar aptallar! Hep adalet, görev ve eşitlikten söz ediyorlar. Onların beni iten aşırı dürüst havaları var. Eğer sizin için çalıştığımı öğrenirlerse, beni kesin olarak öldürecekler. Onları kandırmakla, bu fedakârlığımın hakkını, bana asla ödeyemezsiniz."

"Peki ya Liberal Parti onu götürürse?" diye sordu Bay de Cazalis hayal kurarak.

Matheus, patronuna şaşkınlıkla bakarak, alaylı bir şekilde:

"Nasıl böyle düşünürsünüz? Marsilya'da, cumhuriyetin bu kadar sevildiğini mi zannediyorsunuz? Ne olursa olsun emin olun ki, liberaller bu şehirdeki en pis kişilerdir. Siz hiç merak etmeyin. Eğer bu Cayol birkaç kapışmaya karışırsa, işi bitmiştir. En fazla on beş gün veririm; tüccarlar bu hürriyetten bıkacaklar ve onu savunan herkesi, boğmak isteyecekler," dedi.

Bay de Cazalis, kendi milletvekili seçildiğinde, yapılan girişimleri ve çabaları hatırlayarak gülümsedi. Suç ortağı gayet haklıydı. Paranın hâkim olduğu yerde, cumhuriyetçiler kesinlikle büyüyemezlerdi.

"Tüm planımı size açıklamama gerek yok," dedi Matheus. "Lütfen, içiniz rahat olsun. Hem baba hem de oğul, istediğiniz gibi elinizde olacak. Ben bunu başaracağım. Daha önce, Saint-Bernabe'de yaptıklarımızı yeniden yapacağız, fakat bu sefer daha akıllı bir şekilde."

Patronu ona yeniden teşekkür ettiğinde:

"Ah böyle değil! Ben cumhuriyetçilere katılarak kendimi büyük bir tehlikeye atıyorum ve bu yüzden bana, garanti vermeniz gerek. Bana, Phillipe Cayol'u halletmemi istediğinize dair bir mektup yazın. Bu şekilde, benim suç ortağım olursunuz. Ben size bu mektubu, hizmetlerime karşı vereceğiniz miktarı alınca iade edeceğim," dedi.

Bay de Cazalis bu şartları kabul etti. Zaten aksini yapamazdı ve Matheus'u parayla satın alabileceği biliyordu. Kendisi ona konağında rahat oturması gerektiğini ve bu meseleyi tek başına çözmeyi tercih ettiğini söyledi.

XII
Marsilya'da Cumhuriyet

Salı günü 29 Şubat, la Cannebiere limanında, yağmurlu ve karanlık bir günde, cumhuriyet resmen ilan edildi. Eski görevde olanlar görevlerini yeni gelenlere teslim ederken, Mar-

silya'ya gönderilen geçici komiser, görevini almak üzere, Aix Caddesi'nden aşağıya iniyordu. Tesadüfen, milli ordu, düşen kralın ve yeni cumhuriyetin temsilcileri, aynı anda karşılaştılar.

O gün Phillipe için çok özel ve mükemmel bir gündü. En büyük arzuları gerçekleşmişti. Bir an, naipliğin monarşi yerine gelebileceğinden korkmuştu. Marsilya'nın vali ve belediye başkanı devrimi ilan etmek için çok yavaş davranıyorlardı ve bu yüzden düşünüyordu ki belki Paris'teki mücadele, kesin sonuçlanmamıştı. Belki zaman kazanıyor ve belki sonuç getirmeyen bir tepki olmasını ümit ediyorlardı. Fakat, yeni hükümet ilan edilince, halk büyük bir zafer kazanıldığını hissetti ve demokratlık saatinin geldiğini düşündü.

Fakat eşitlik, kardeşlik ve hürriyet hakkında duyduğu büyük sözlerin etkisiyle, Phillipe'in gözlerinde parlayan ümit ışığı, gerçekler karşısında söndü. İnsanların menfaatleri ve hırsları ön planda olduğundan, bu gerçeği fark eden Phillipe'in, en büyük hayalleri suya düştü. Bu çok acı düşüş Phillipe'i öfkelendirip, daha radikal kararlar almaya itiyordu.

O saf duygularla zannetti ki, şayet cumhuriyet ilan edilecek olursa, çok büyük bir gelişmeye sebep olacak ve tüm şehre, liberal yolunu kabul etmesini teşvik edecektir. Ama, üst mevkidekilerin, tehlikeli olaylardan etkilenerek, muhalefet tarafını tutmak zorunda kaldıklarını anlayınca, çok acı bir şekilde şaşırmıştı. Muhafazakâr ve meşrutiyetçi gruplar Marsilya'nın patronları olarak kaldılar. Resmi görevlerde onların adamları vardı ve gizlice, halkın işlerini yönetiyorlardı. Yani tüm şehir, yeni hükümeti kabul ettiği için değil, mecbur kaldığı için katlanıyordu.

Cumhuriyetçiler, bulundukları yerde zaferin olmayacağını anlayınca, onları temsil eden ve halkın menfaatini savunmaya kararlı olan insanları, Paris'e göndermek istediler. Gelecek seçimler, zaten tüm dikkatleri ve enerjileri alıyordu. Bu zaferin çok değerli ve zor olacağını biliyorlardı, bu yüzden, onları temsil edenlerin iyi bir mevkiye gelmelerini istediler.

Seçimlerin 23 Nisan'da olması gerekiyordu. Bu tarihten

yaklaşık üç hafta önce, Phillipe çeşitli kulüplerin işlerini çözmek için, canla başla uğraşmıştı. Ama belediye zabıta komisyonu göreve başladığı zaman, demokrasi bir başarısızlık yaşadı. Cumhuriyetçiler alenen istememelerini rağmen, cumhuriyet karşıtı insanlar katılmışlardı. Böylece, kulüpler, bir yenilgi daha yaşamamak için, çok enerjik bir şekilde hareket etmeye başladılar. Cumhuriyet zafer için, ümitsizce ve her yöntemi kullanarak hazırlık listeleri yapıyor, halkı kışkırtıyorlardı.

Bu çok olaylı geçen üç haftada, Phillipe gerçekleri hâlâ görmezlikten gelebiliyordu. Şehrin gerçek ruhu ve liberallerin küçük grubunun büyük tepkisini artık görmüyordu. Sabahtan akşama kadar Marsilya'da koşuyordu, birisini teşvik edip ötekine teşekkür ediyor ve toplayabildiği kadar oy toplamaya çalışıyordu. Kendi kendine bir görev vermişti, o da cumhuriyetçileri temsil edecek olan kişileri araştırmaktı.

Bir sabah, Phillipe uzun zamandır uğramadığı ofisine gitti. Armatör ile kısa bir görüşme yapmak istediğinde, Bay Martelly bunu hemen kabul etti. Onun bir personel gibi gelmediğini anlamıştı ve kendisine ofise gelmemesinden hiç söz etmedi. Phillipe'e bir dost gibi davrandı, çünkü ne amaçla geldiğini anlamıştı.

Hal hatır sormadan sonra, Phillipe konuyu açtı.

"Uzun zamandan beri sizi İşçi Partisinde görmedim," dedi Bay Martelly'ye. "Siz bu partiye üyesiniz, değil mi?"

"Evet," dedi armatör. "Ara sıra giderim. Bence böyle toplantılar liberalizmin işlevini pek hızlandırmıyor."

Phillipe duymamazlıktan gelerek:

"Sizin oraya gelmemeniz bizi çok üzüyor. Sizin gibi insanlar çok değerlilerdir. Benim görevdeşlerden biri bana dün, inzibat komisyonunu belirlemede bulunmadığınız için çok yanlış yaptığınızı söyledi. Seçimler yaklaşıyor ve siz de dürüst kişiliğinizle bizim savunduğumuz ilkeyi desteklemelisiniz," dedi.

Bay Martelly bunlara cevap vermedi. Muhatap olduğu kişinin gözlerinin içine bakıyordu. Bu şekilde, Phillipe'in di-

rekt ve net olarak teklifini vermesini sağladı. Phillipe armatörün arzusunu anlayıp yerini getirerek:

"Biz hepimiz sizin adaylığınızı öne sürmek istiyoruz," dedi. "Neden kendinizi aday göstermiyorsunuz?"

Bay Martelly, "Bakın bayım neden: Çünkü peşin peşin kazanamayacağımı görüyorum. Sizinle bir baba veya ağabey olarak konuşmak isterim. Kendinizi tehlikeye atıyorsunuz; cumhuriyet sizi öldürür, siz de cumhuriyeti öldürürsünüz. Benim inançlarımı biliyorsunuz. Benim adalet ve doğru olan her şey için canımı vermeye hazır olduğumu, umarım biliyorsunuzdur. Fakat burada, sadakatin yardımcı olacağı bir durum içinde bulunmuyoruz. Daha savaşmadan yenildik. Bazen, Paris'e gidip, yeni hükümete paramla ve şahsımla yardım teklif etmek istiyorum. Marsilya'da ellerim bağlı; o yüzden kenarda oturmaya karar verdim, çünkü tahminime göre, ilerde pis olaylar meydana gelecek ve ben bunlara karışmak istemiyorum," dedi.

"O zaman sizce muhalefet mi kazanacak?"

"Evet. Eğer provensin tüm şehirleri Marsilya'nın ruhunu taşıyorlarsa, cumhuriyetimiz en fazla iki veya üç yıl dayanır, sonra iktidara bir diktatör gelecektir. Gerçeklere sorun, size onlar anlatır."

Bay Martelly'nin ciddi ses tonu ve sakin ümitsizliği, Phillipe'i çok etkilemişti. Bir anda, çok üzücü ve acı olan gerçeği fark edebilmişti.

"Belki de haklısınız," dedi Phillipe mutsuz bir sesle. "Fakat yeni nesil, sizin tecrübelerinize sahip olsaydı, bir şey yapmadan oturur ve bu bir korkaklık olarak algılanır. O yüzden savaşmak daha iyidir... O zaman aday olmayı reddediyor musunuz?"

"Tabi ki hayır. Eğer halk bana ihtiyaç olduğunu düşünüyorsa, ne pahasına olursa olsun, bu çağrıya olumlu cevap veririm. Her ne kadar başaracağımıza inanmıyorsam da, yine de durumun gerektirdiği şartları sağlamam gerektiğini düşünüyorum. Eğer cumhuriyetçiler başarısızlık riskini göze almamı arzu ediyorlarsa, beni hiçbir yenilgi durduramaz. Bugün şeh-

ri sallayan ve tıpkı kraliyete yaptıkları gibi, cumhuriyete yağ çekenler, kendi menfaatleri ve mevkilerine önem veren hırslı insanlarla, beni karıştırmanızı istemiyorum. Sadece halk istediği için aday olabilirim."

Bay Martelly'nin sesi coşku doluydu. Ayakta duruyor ve gözleri parlıyordu. Her söylediğini candan vurguluyordu. Phillipe de ayağa kalkmıştı.

"Çok iyi, siz bizimlesiniz. Hemen gidip, dostlarımıza, onları temsil etmeyi kabul ettiğinizi söyleyeceğim. Bugünden itibaren, adınız hazırlık listesindedir ve oy sandığından çıkması gerekecektir."

Armatör başını sallayarak:

"Siz gençsiniz," dedi. "Ayakta hayal kuruyorsunuz. Ah! Zavallı oğlum, hürriyet hastadır ve bana göre cenazesinin hazırlıklarına katılıyoruz."

Phillipe öfkeyle başını kaldırarak:

"Ee! Eğer onu öldürürlerse, biz de silahlanıp hürriyetin katillerini yok ederiz. İç savaş olacak, cepheler kan ve ölülerle dolacak. Ama olsun!" diye haykırdı.

Öfkesinden titriyordu. Bay de Martelly ellerini tutup onu sakinleştirmeye çalışırken:

"Eğer cepheyi hazırlarsanız," dedi Phillipe'e, "Sizin kurşunlarınız ile silahlı kuvvetlerin arasına ben girerim... Kardeşlik adına kan akıtılamaz. Hayır, hayır, şiddete hayır!"

Phillipe çekip gitti.

Bu toplantı onun içinde belirsiz endişeler bıraktı. Kendi heyecanı ve hırsına karşılık, armatörün sakin mantığı, üzerine buz gibi bir su dökülmüş gibi etki yaptı ve elinde olmadan ümidi kesildi.

Yine de seçimlerle yakından ilgilenmeye devam etti. Seçim günü gelince, tüm ümitleri içinde yerini bulmuştu. Fakat seçimlerin sonuçları Phillipe'e büyük bir darbe oldu. Bay Martelly'nin tahminleri doğru çıkmıştı. Bay Martelly sadece seçilmediğiyle kalmayıp, tüm oyları Muhalefet Partisi kazanmıştı. Kazanan temsilciler içinde on adaydan, ancak üçü radikal cumhuriyetçiydi. Kalan oyların bir kısmı, Muhafazakâr

Parti ve büyük bir kısmı da Meşrutiyetçi Partiden kazandı.

O andan itibaren, Phillipe'in öfkesi hiç dinmedi. Sarf ettiği çabaların boşuna olduğunu artık görüyordu. Ancak sıkıntı yaratan lanet bir görev için kendini hırpalıyordu. Muhalefet gittikçe güçleniyordu. Üst yönetim zayıf ve güçsüz olduğu için, devamlı taviz veriyordu. Bir kral la Cannebiere gelseydi, tüm şehir onu isteyecekti.

Cumhuriyetçiler boşuna milli orduyu protesto ediyorlardı. Çünkü onlar sadece zengin kentsoylulardan ve muhafazakârlardan kurulmuştu zaten. Bu düzende, bir iç savaşın devamlı olmasının tehlikesi vardı. Halk ve milli ordu karşı karşıya geleceği gün kesin bir şok yaşanacaktır mecburen. Phillipe'in ümitsizleşip öfkelendiği saatlerde, bu ölümcül karşılaşmada silahla savaşma fikri ona mutluluk veriyordu. Bu arada halka yakınlaşıyordu. Tüm şölenlere katılıyor ve söz bilimden söz edilirken, sarhoş oluyordu. Seçimlerden sonra, sokaklarda serbest yaşayabilmesi için ve her gün olan olayların arasında, olabilmek için, Bay Martelly'nin istifa etmesini sağladı. Her şeyin nasıl biteceğini bilmiyordu, fakat içinde sadece, halkın zaferle çıkacağı bir savaşın ümidini besliyordu. Ancak o zaman cumhuriyet kazanır ve işçiler bu sefer, yönetime geçeceklerdir.

İki ay geçmişti, haziran ayının ortasına geldiler.

Fine ile Marius hep tedirginlik içinde yaşadılar. Marius ağabeyine artık ders vermekten çekiniyordu; Phillipe ona gittikçe sert yanıtlar veriyordu. Onu bu delilikten kurtarmak için, her an hazır vaziyette, gizlice izlemekle yetindi.

Bir gün, Marius la Cannebiere'de gezerken, güneşin altında parlayan üniformasında, yeni rütbe şeridi olan bir milli ordunun yüzbaşısıyla karşılaştı. O Sauvaire'di.

Eski usta hamal çok mutlu görünüyordu ve tıpkı zaferden çıkmış gibi topuğuyla yere vuruyor, apoletlerine bakıyordu. Gözlerinde ve farkında olmadan dudaklarının kenarında, sevinç ve gurur dolu bir gülümseme görünüyordu. Taktığı kılıç, baldırlarına vurarak, onu biraz rahatsız ediyordu. Fakat bir elinden kılıcı tutup, kolunu yuvarlatarak, yumruğunun altında

tutuyordu. Bu kılıç kesin "hayatının en güzel günüydü", Bay Prudhomme'in kılıcı misali. Üniforması askerce bir şekilde onu sıkıyor ve tuniğinde boğuluyor gibiydi. Fakat, vatanının uğruna boğulmaya razıydı. Yürüyüş tarzı, dirsek dışarı ve başı arkaya bir şekilde, sanki her adım attığında Fransa'yı kurtarıyordu. Yüz ifadesinden, çocuksu bir mutluluk okunuyordu; böyle asker gibi giyinmesi ve insanlar tarafından ciddiye alınması en büyük arzusuydu.

Marius'la karşılaşması onu utandırdı. Marius'un, eski günleri, sokak kadınlarıyla çıktığı zamanları hatırlatmasından ve bu asker üniformasıyla görünce, Marius'un onunla alay etmesinden, endişeleniyordu. Marius'a huzursuz bir gözle baktı, gururuna dokunulmasından korkuyordu. Genç adamın hafifçe gülümsemesini tuttuğunu görünce, kendi mevkine yakışacak olan bir davranışta bulunursa, daha iyi olacağını düşündü.

"Eh! Eh! Sevgili dostum! Nasılsınız? Yüzyıllar geçti sizi son göreli. Ah! Ne bu olaylar Tanrım! Ne olaylar!" diye, asker tonuyla, gür ve net bir şekilde haykırdı.

Sesi o kadar yüksekti ki, bu sözleri söylerken, tüm gençler dönüp dönüp ona bakıyorlardı. Sauvaire'i, şahsına verilen bu dikkat çok sevindiriyordu. Yürürken neşeli bir şekilde sallanıyor ve çelik gibi gürültü çıkarıyordu. Kalabalığın gözlerine, kendi rütbe şeridi ve apoletlerinin yansımasını yolluyordu.

Marius ona cevap vermeden onunla tokalaştı ve Sauvaire, Marius'un kostümünün üstünlüğü karşısında ezik kaldığını zannetti. Koruyucu bir şekilde koluna girdi ve onunla beraber la Cannebiere'den çıkmayı devam etti. Daha sonra, dostluğunu kanıtlar gibi:

"Ee! Bana bakıyorsunuz?" dedi. "Sizi şaşırttı mı milli ordudan olduğumu görmeniz?... Ne yapmamı istiyorsunuz! Bana o kadar çok yalvardılar ki, en sonunda kabul etmek zorunda kaldım. Biliyorsunuz, evde sakin ve huzurlu bir şekilde kalmamı, bin kez tercih ederim. Fakat bu zor zamanlarda, iyi vatandaş, yapmak zorunda olduğu görevleri tamamlamalı. Bana ihtiyaçları vardı ve bende reddedemedim."

Öyle iyi bir şekilde yalan söylüyordu ki! Aslında bu görev ona verilsin diye kendisi yalvarmıştı. Altın apoleti takmayı, çok arzuluyordu ve bir tek ona verilmesi şartıyla vatan için bir şeyler yapmaya hazırdı.

Marius cevap verecek bir şey bulamadı. En sonunda mırıldanarak:

"Evet, evet, bu zamanlar çok zor," dedi.

Sauvaire, elini kılıcına koyarak, "Ama biz buradayız!" diye söylendi. "Vatanımızın huzurunu kaçırmadan önce, cesetlerimizi çiğnemeleri gerek. Merak etmeyin; eşlerinize ve çocuklarınıza, milli ordu, kendisine verilen görevi, başarıyla yerine getirecektir diye söyleyin."

Bu sözleri, sanki ezberlemiş gibi söyledi. Marius onun cesaretini kırmak için, Clairon'un haberlerini sormaya karar verdi.

"Bu vatandaşlara bakın," dedi Sauvaire. "Ne kadar huzurlular! Onlar dürüstlüğümüze ve gücümüze güveniyorlar."

Ve durdu. Eski safiyane ve mutlu sesiyle:

"Üniformamı nasıl buldunuz? Kahraman gibi görünüyorum, değil mi?... Biliyor musunuz bu apolet için çok para harcadım," dedi.

"Çok iyi görünüyorsunuz," dedi Marius. "Size itiraf edeyim ki bu beklenmeyen rastlantıda, sizi böyle görmek beni gerçekten çok etkiledi... Söyler misiniz fikirleriniz nedir?"

Sauvaire sanki bu sorudan ürkmüştü.

"Benim fikirlerim mi?" diye tekrarladı, sanki Marius'un ne demek istediğini anlamaya çalışıyordu. "Benim fikirlerim... Ah! Evet! Cumhuriyet hakkındaki düşüncelerim, değil mi?... Ah! Bana göre cumhuriyet çok muazzam bir şey. Fakat, düzen... Anlıyorsunuz. Milli ordunun görevi düzeni kurmaktır ve bu nedenle kuruldu. Ben düzenin dışına çıkamam."

Sonra salına salına yürümeye başladı, bir fikir yürütebilme zaferinin sevinci içindeydi. Aslında cumhuriyet kendisine, bu apoleti verdiği için, onu çok seviyordu, fakat, Sauvaire'e söylenenlere göre; cumhuriyetçiler sinirlendikleri takdirde, onun parasını çalarlar diye, cumhuriyetçilerden nefret ediyordu.

Bu iki çelişkide olan fikirlerin arasına, bir şekilde yerleşmişti. Zaten kendi kanatları olsaydı bile kendini hiç sorgulamazdı.

Birkaç adım daha Marius ile birlikte yürüdü. Daha sonra ondan ayrıldı, ciddi ve önemli bir tavırla, göreve çağırıldığını söyleyerek. İşin aslı, bu gidiş sahte bir gidişti. Yeniden genç adamın yanma döndü ve ona bir sır veriyor gibi:

"Unuttum... Ağabeyiniz her yerde bu beş kuruşsuz insanlarla dolaşarak, kendini tehlikeye atmasın. Ona deyin ki, ayaktakımlarına bulaşmamalı, benim gibi bir yüzbaşı olmaya uğraşsın. Bu daha akıllıca olur."

Marius ona cevap vermedi. Teşekkür etmek için, samimi bir şekilde onunla tokalaştı. Sonra, içinde kötü niyet olmayan bu adam, Marius'tan ayrılırken:

"Eğer herhangi bir şekilde yardımıma ihtiyacınız oluırsa, bana güvenebilirsiniz... Dostlarıma, vatanıma hizmet ettiğim kadar yardım etmeyi severim. Ben hazırım, duydunuz mu?" dedi ve yolunu devam etti.

Sahnede söyler gibi konuşmuyordu artık. Marius ona yeniden teşekkür etti ve ikisi dünyanın en iyi dostları olarak, birbirlerinden ayrıldılar.

Akşam genç adam Fine ve ağabeyine o günkü karşılaşmadan söz etti. Eski usta hamalın zafer edasıyla anlattıkları, onları adeta neşelendirdi.

Fakat Phillipe yine öfkelenmeye başlamıştı.

"Bu ülkenin huzuru ve sakinliği böyle adamlara emanet edildi!" diye haykırdı Phillipe. "Asker rolü yapmaları için bu beyler iyi giydiriliyor. Ah! Dikkat etsinler! Belki de onlar rollerini ciddi yapmaya zorlanacaklardır. Halk, onların aptallıklarından ve ukalalıklarından yoruldu."

"Kes sesini!" dedi Marius sert bir şekilde. "Bu adamlar komik olabilirler fakat vatandaş, vatandaşı öldürmez."

Phillipe ayağı kalktı ve daha da sert bir şekilde:

"Vatan onların değil. İşçiler ve çalışanların vatanıdır... Kentsoylunun silahı var, halkın yok. Halk, silah kuvvetiyle tutuluyor; sanki vahşi bir hayvan gibi. Eh! Bir gün bu hayvan

dişlerini gösterip gardiyanı parçalayarak yiyecektir. Hepsi bu kadar." dedi ve odadan çıktı öfkeli bir şekilde.

XIII
Matheus'un Stratejisi

Matheus resmen cumhuriyetçiydi. Onunla dalga geçilmeyecek kadar da radikaldi. Kızıl saçlı peruğu, alnının yarısını kaplıyordu. Sanki kırmızı ışıklı bir el feneri gibi, kulüplerde kafasını sallıyordu. Hep en uç partilerin tarafındaydı ve şehirdeki ayaktakımlarının veya karışıklığa sebep olanların her teklifini destekliyordu. Böylece fikirleriyle, korkudan kaynaklanan bir saygı kazandı. Çevresinde kendisini bile ürküten kişiler, hayranlıkla dinleniyordu. Seçimlerin ertesi gün, alenen ve herkesin önünde, Marsilya'nın yanması gerektiğini cesurca söyledi. Bu olay, koyu radikallerin arasında, Matheus'u çok popüler biri yaptı.

Birçoğu kez Phillipe'le karşılaştı fakat, onunla tanışmaktan kaçıyordu ve sadece uzaktan uzağa onu gözlemekle yetiniyordu. Arada bir Phillipe'in kaçırdığı ve heyecanla söylediği sözlerin notunu alıyordu. Matheus, Phillipe'in hükümete karşı bir komploya karışmasını çok arzu ediyordu. Fakat Phillipe, sadece kulüplerde, halkın gösterilerinde ve şölenlerde katılmakla yetindiği takdirde, ona karşı bir şey yapamayacağını anlıyordu. O yüzden Matheus savaşı tetikliyordu. İlk silah atışından sonra, Phillipe'in sokaklarda savaşacağından emindi ve böylece, başkaldıran olarak suçlanır diye ümit ediyordu.

Zaten iç savaş Mathues'un planında yer alıyordu. Patronuna hem baba hem de oğul vereceğine söz verdiği için, bir savaşın kargaşasına güvenerek, Phillipe'in öldürüleceğini veya hapse atılırken Joseph'i kaçırabileceğini umuyordu. Ona göre kafasında kesin başarabileceği bir proje kurmuştu. Fakat önce halkın savaşması gerekti. Zaten halk savaşmaya hazırdı

ve şayet bir silah atışı olursa, olayları iç savaşa kadar götürmeye kararlıydı.

Bu arada, Bay de Cazalis sabırsızlanıyordu. Üç aydan beri, boşuna Matheus'un verdiği sözleri yerine getirmesini bekliyordu. Matheus akşamları gizlice ona olaylarla ilgili, günlük rapor vermeye gelince, bu gecikmelerden çok şikâyet ediyordu. Bu gecikmeler onu konağın içinde gizli kalmaya mecbur ediyordu.

İspyoncu, "Eh! Bayım... Ben iç savaşı kendim çıkaramam ki! İsyanın yoğunlaşmasını bekleyin... Siz benden bile daha cumhuriyetçisiniz," diyordu küstahça bir gülüşle.

Bir gün, Matheus, eski milletvekilinin yanma girerek, sert bir şekilde:

"Tanrım, yarın savaşıyoruz galiba. Daha yeni iki saat boyunca kulüpte konuştum," diye haykırdı.

Çok mutluydu. Eğer başarırsa, patronun vaat ettiği parayı, alabileceğini şimdiden görebiliyordu. Bay de Cazalis onu sorgulamaya başladı. Artık emin olmak istiyordu.

Matheus, "İşte. Marsilyalılar belki de hiç harekete geçmezlerdi fakat, birkaç Parisli ziyarete geldiler. Onlar, şubat günlerine katılmışlardı ve olaylar onları çok iğrendirdi. O Parisliler, yani İtalya'daki savaş için gönderilenler ve yolda, liderlerinden biri tarafından soyuldular, Marsilya ya geldiklerinde, hiçbir şeyleri kalmamıştı," dedi

"Fakat bu Parisliler gittiler.." dedi Bay de Cazalis lafını kerserek.

"Evet ama burada bir isyan nefesi bıraktılar. Onların aleyhine, vali konağında bir toplanma oldu ve o nerdeyse bir silahlı çatışmaya sebep olacaktı. Tüm şehir onların yardım etmesini istediler. İşçiler çok öfkeliydi ve bana göre, yarın büyük bir gösteri yapacaklar. Çok kötü biteceğini umit ediyorum."

"İşçiler ne istiyorlar ki?" diye sordu eski milletvekili.

Matheus bugünkü, o çok ciddi durumu anlattı. En büyük tehlike, milli atölyelerin işçilerinden geliyordu. Bu Marsilya'da yaratıldığında, çok zorluklara sebep oldu ve düzeltile-

meyecek dertler meydana geldi. Geçici hükümetin kararnamesine göre, halka verebildiklere tek görev, hâlâ inşaat halinde olan, kanalla ilgili gereken, toprak düzleştirme işleriydi. Bu kanal, bugün şehre la Durance suları getiriyor. Burada işçilere kendi bildikleri işlerin haricinde işler veriliyordu ve ekmek parası kazanmaları için zorlanıyorlardı, bu da büyük bir isyan besliyordu.

Bu işçilerin öfkesi, hükümetin Paris'teki işçileri ile onlar arasında eşitsizlik olmasından kaynaklanıyordu. Kararnameye göre, Paris'teki işçilerin on saat, taşradaki işçilerin on bir saat çalışmaları gerekiyordu. Fakat Marsilya'daki işçilerin kesilmeyen isteklerine karşı, bu disiplinsiz kitlenin öfkesinden endişelenen komiser, kendi yetkisinin tümünü kullanarak, Marsilya'daki işçilerin çalışma saatini on saate indirmek zorunda kaldı.

Fakat maalesef, bütün atölyelerin şefleri, bu indirimi kabul etmediler. Bazıları, kendi işçilerinden on bir saat çalışmalarını istemeye devam ettiler; bir kısmı, çalışılmayan saatlerin ücretini kesiyordu. O yüzden devamlı isyan çıkıyordu. Bu durum, şiddet dolu büyük bir krizle bitmesi gereken öfkeye yol açtı. O güne kadar, işçilerin yaptığı girişimler, ciddi olarak hiçbir sonuç getirememişti, öne sürdükleri sözlü davalar, etkisiz kalmıştı. Yaptıkları tezahürat, arkalarını döndüklerinde, tutulmayan sözlerle sonuçlanmıştı. Artık bezdiler ve adalet istiyorlardı.

Matheus'un patronuna detaylar verdiği, haziranın yirmisi salı gecesinin ertesi günü sendikaların temsilcileri, büyük bir gösteri hakkında konuşmak için bir araya geldiler. Çoğu bu gösteriye karşı oy verdi, çünkü kanlı bir savaş olacağını tahmin ediyorlardı.

Matheus, bitirmek için, "Temsilciler bana göre cesur ve dikkatliler," dedi. "Fakat Tanrı'ya şükür ki işçiler, onları dinlemeyecek kadar çok öfkeliler. Onların arasında soğukkanlı düşünenler olsa bile, çok heyecanlı olanlar da var ve onlar, silahla savaşmak istiyorlar... Ben, size güzel bir isyanın çıkacağının sözünü verebilirim. Bildiğim kadarıyla, işçilerin bir ço-

ğu, temsilcilerin oylarını ciddiye almak istemiyorlar ve bu gösterinin, her halükârda olacağına karar verdiler. Eğer bir engel çıkarsa ve bu savaş durdurulursa, bu kesin şeytanın işi olacaktır. Göreceksiniz, bunu nasıl tetikleyeceğim sizin için."

Bay de Cazalis ispiyoncuyu, sevinçle dinliyordu.

"Hazırlıkların tam mı?" diye Matheus'a sordu. "Cayol'un kendini tehlikeye atacağından ve bu çocuğu kaçırabileceğinden emin misin?"

"Ah! Siz hiç endişe etmeyin," dedi Matheus. "O beni ilgilendirir... Eğer savaş olursa, Bay Phillipe ayaklananların ilk sırasında yer alacaktır, bundan emin olabilirsiniz. Çocuğa gelince, akşam olmadan elinizde olacaktır... Bu işçiler o kadar salaklar ki, saçmasapan sebepler için kendi kendilerini öldürecekler ve hapse attıracaklar. Ah! Bu cumhuriyet ne komik bir şakadır!... İyi geceler; gündüz programın raporunu vermek için yarın akşam gelirim."

Matheus, söyleyenleri dinleyen ve olacakları tahmin etmeye çalışan Bay de Cazalis'ten ayrıldı ve tüm gece sokaklarda kaldı. Bir söylenti onu endişelendiriyordu; hükümetin komiseri tezahürata karşı değil. Söylentilere göre, birkaç temsilci ona gidip, işçi kitlelerini durdurmayı başaramadıklarını bildirdi; komiser onlara, işçilerin tezahüratının, kendisine bir zararı olmadığını ve karşı çıkan atölye sahiplerine karşı, bu şekilde daha kesin bir sonuç alınabileceğini söyledi.

Matheus, ümitsiz ve cumhuriyete karşı öfkeli bir şekilde yattı.

"Ne kadar korkaklar!" diye mırıldandı. "Bir ateş etmeye bile cesaret edemeyecekler. Eh! Savaşın reziller! Beni mahvediyorsunuz savaşmayarak... Yumruklarını gösteriyorlar, fakirler zenginleri yok etmek istiyorlar ve en sonunda birbirlerini öperek barışıyorlar. Ne kadar iğrenç. Göreceksiniz; yarınki tartışma bir şölenle bitecektir ve o şölende, işçiler ile komiser, birlikte yedikleri yemekleri hazmetmek için, hazmedici içecekleri bile beraber alacaklar... Neyse, görelim bakalım."

Uyanır uyanmaz, aceleyle valilik konağının yanına gez-

meye gitti. Perşembe günü ayın yirmi ikisiydi. Konağın etrafı, silahlı kuvvetlerle doluydu.

"Ah harika!" Matheus, kendi kendine sevinçle, "Gidip dostlarım işçileri alacağım ve onları bu süngülerin üstüne atacağım," dedi.

Ondan ayrılmadan önce, gruplara karıştı ve komiserin, bu tezahüratı kabul ettiği için, pişman olduğunu öğrendi. Dün akşamdan beri, milli ordudan birkaç kişiye hazır olmaları bildirilmişti. Ayrıca bu silahlı kuvvetler anında yollandı.

Hiç detay kaçırmayan ispiyoncu, bu görev için yollanan milli ordunun aralarında hiçbir cumhuriyetçinin olmadığını fark etti. İki yol ağızında, Sauvaire geziyordu.

Matheus aceleyle temsilcilerin toplanacağı yere, Chave Mahallesi'ne gitti. Önceki gün gibi, temsilciler tezahürata karşıydılar ve bu temsilcilerin bazıları, temsil ettiklere işçilere, bugün her zamanki gibi işe gittiklerini bildirdiler. Sakin adamlar geri adım atarken, ne olursa olsun tezahürat olsun diyenler, heyecanlı ve Matheus'un tetiklemesinden öfkeli bir halde, kendi dostları ile birlikte gittiler. Önce, küçük bir topluluk oluştu, sonra büyüdü büyüdü ve kocaman bir kitle oldu. Halk, bu işe karıştı, artık onları kimse durduramazdı.

Matheus, bu kitlenin daha çok tetiklenmesine gerek kalmadığını anlayınca, olayların kendiliğinden büyümesi ve vali konağına kadar gitmesi için her şeyi oluruna bıraktı. O arada, kendi savaşının planını hazırlamaya devam ediyordu.

İlk önce ona söz verdiği gibi, Bay de Cazalis'e haberler götürmek istedi. Ancak, saat dokuzu vuruyordu. Mantıklı düşünerek, o saatte silahlı kuvvetlerle dolu olan Saint Ferrol meydanından geçmesine izin vermeyeceklerini anladı ve Canal limanına gitti, sonra Berteuil Sokağı'ndan geçip patronunun konağından biraz uzağa geldi. Fakat, Bonaparte meydanında patronunun konağının yanında bulunan, Cayol'ların oturdukları evin önünden geçmesi gerekiyordu. Geçerken, kafasını kaldırıp zaferle o eve doğru baktı.

Kendi planı, duruma göre değişecekti. İsyanın çıkaracağı tantanaya güvenerek, Josephe'i kaçırmayı düşünüyordu.

Mutlaka Marius, açılan ilk ateşi duyunca, onu aramak için ağabeyinin peşinden gidecekti. O arada, Fine'in kucağından çocuğu kaçırmak çok kolay olacaktı. Zaten çok yakında çıkacak olan isyanla, tüm sokakların ateşe verileceğini umuyordu. Belki de bazı yan sokakları barikatlarla kapatırlardı. Çocuğu kaçırmayı kolaylaştırsın diye, birkaç olay olmasını bekliyordu. Her şeyi kazanmak uğruna cesaretli davranarak, her şeyi kaybetme riskini göze alacağına, kendi kendine söz verdi.

Kapıya son bir kez baktığında, çok gözetlediği ve artık ezbere bildiği, bu evin içini hatırlamaya çalışırken, bir kadın ve bir çocuğun, hızlı bir şekilde oradan çıktıklarını gördü. Bunlar Fine ve Joseph'ti. Bu ani çıkış onu endişelendirdi ve genç kadının peşinden gitti.

Fine arkaya bakmadan, çok hızla ilerliyordu, sanki gidiceğe yere varmak için çok acelesi vardı. Breteuil Caddesi'nden inerek, la Cannebiere'den çıktı, Royale meydana kadar geldi sonra eski şehrin küçük sokaklardan geçti. Matheus peşinden gitmeye devam ediyor ve kendi kendine, nereye gidebileceğini düşünüyordu. Böylece Aux Oeufs Mahallesi'ne vardılar ve orada Fine, aniden bir eve girerek kayboldu. Matheus ise birkaç dakika meydanın ortasında şaşkın bir şekilde kaldı. Cayol'ların aldıkları önlemi, kendi lehine çevirme yolu arıyordu.

Bir gece önce, ağabeyinin, vali konağı etrafında olabilecek olaylarla ilgili, uyarısı üzerine, Marius, Bonaparte Mahallesi'nde Joseph'i bırakmamaya karar verdi. Bir şeyden endişeleniyordu. Bay de Cazalis'in bir fırsat bekleyerek gölgede saklandığını hissediyordu. Sokakta savaş varken, evlerde hep hırsızlık oluyordu.

Marius o yüzden, çoçuğun orada kalmasının tehlikeli olduğuna karar verdi. Şayet bir olay çıkarsa, kesin onu kaçırmaya gelirler endişesiyle, Fine ile birlikte, sabahtan itibaren, onu başka bir yerde saklamaya karar verdi. Fine'in uzun zamandan beri oturduğu, Aux Oeufs Mahallesi'nde bulunan ve hâlâ kardeşi Cadet'in yaşadığı küçük evi, çocuğu saklamak için seçtiler. Marius sokaklarda Phillipe'i izlemek için koşar-

ken, eşi Marsilya'nın bir köşesinde, onu kimsenin bulamayacağını düşündüğü yerde saklanıyordu. Merdivenlerden çıkarken çok mutluydu; hem kendisinin hem çocuğun güvencede olduklarını düşünüyordu.

Matheus, ağaçların altında üç dört tur yaptıktan sonra, meydanın köşesinde bulunan milli ordunun bir karakoluna yaklaştı. Bu karakol, cumhuriyete bağlı olan bir şirketin adamlarından oluşuyordu. İspiyoncunun kafasında anında ne yapacağına dair bir fikir doğdu.

Teğmene, "Valilik konağı yanında savaşacaklar herhalde," dedi.

Teğmen duymazlıktan geldi. Bir dakika sonra:

"Bakın, yakında orada iç savaş başlayacak, meydan sanki bu amaç için yapıldı," diye devam etti.

Teğmen, kibarca etrafına bakıp en sonunda cevap vermeye karar verdi.

"Evet, evet, sadece engellerle kapatılacak, birkaç küçük sokak var. Hepsi bu. İşçiler kardeşlerimizdir, biz onlara karşı savaşacak kişi değiliz."

Toprak düzeltme işinde çalışan işçi zannedilen Matheus, teğmen ile samimi bir şekilde tokalaşarak oradan koşar vaziyette uzaklaştı. Tesadüf onun lehineydi ve planı harika gidiyordu. Bay de Cazalis'in konağına nefes nefese vardı.

"Her şey yolunda. Ben başaracağımdan eminim," diye haykırdı.

O an, Bay de Cazalis'in milli ordunun kostümünü giydiğini gördü.

Şaşkınlıkla, "Neden bu karnaval?" diye sordu. "Ben size, gözükmemeniz için tavsiyede bulunmuştum."

Eski milletvekili, "Ben böyle duramıyorum. Çok sabırsızım, kendi gözlerimle görmek istiyorum... Hadi gidelim artık," dedi.

Matheus patronuyla birlikte yolda giderken, yaşadığı günle ilgili bilgi vermeye başladı. Valilik konağına yaklaşınca, boğuk ve korkunç bir ses duydular; bu ses, gittikçe yükselen ayaklanmanın gürültüsüydü.

XIV
İsyan

Matheus, Fine'i takip ederek, Bay de Cazalis'i uyarmaya gittiği sırada, işçi grupları la Cannebiere'e iniyordu. Bu kitle; önce demiryollarına bağlı birkaç yüz işçiden oluşurken, karşılaştığı kadın, erkek, sokaktaki herkesin katılımıyla gitgide büyüdü. Göstericiler, Noailles Caddesi'ni kapatırken, bir insan seli oluşturarak, meydanı tamamen kapladılar. Orada sallanan binlerce kafa, sanki insandan oluşan bir denizdeki yakamozlar gibi dalgalanarak hareket ediyordu.

Kalabalığın, deniz gürültüsünü andıran derin uğultusu, bu meydanı dolduran insanların arasında dolaşıyordu. Bu kitlenin, tıpkı fırtına öncesi sessizlik gibi, korkutan bir sakinliği vardı. Marsilya'nın üzerinde, haykırmadan, zarar vermeden, hüzünlü ve sessizce yürüyerek ilerliyorlar; arada bir düşüyorlardı sanki. Fizik kuralları ve öfke kanunları onları ilgilendirmiyor gibiydi. Gittikçe büyüyen kalabalık, sanki tüm güçle atılan ve limana kadar yuvarlanan büyük bir kayaya dönüşüyordu.

Gruplar arasında, mavi ve beyaz önlüklüler çoğunluktaydı. Kadınların üzerinde, birkaç canlı renkten yapılmış eteklerin yarattığı renk armonisinde, halkın uzaktan uzağa sözünü dinlediği insanların siyah paltoları, siyah bir leke gibi görünüyordu. Ve kalabalık, evlerin arasından, coşkun bir su gibi akıyor, alacalı yansımayla ve tehlikeli bir gürlemeyle çağlayarak la Cannebiere'den iniyordu.

İlk sıradaki işçilerin arasında, başı yukarıda, bakışları sert ve kararlı biri vardı. Siyah, vücudu asker tüniği gibi saran ve tamamen düğmelenmiş bir redingot giyen bu adam Phillipe'ti. Sanki savaşa hazırdı, bekliyor ve istiyordu. Gözleri net, dudakları kapalı, bir söz bile etmiyordu. Onun etrafındaki işçiler, solgun ve sessiz duruyor, emirlerini bekler gibi, arada bir ona bakıyorlardı.

Gruplar, Saint-Ferreol Caddesi'ne girerken, ufak bir karışıklık oldu; kalabalık, bir veya iki dakika durdu, sonra ilerleme devam etti. Caddeden, meydana kadar olan yol, bomboştu, birkaç mağazacı mağazasını kapatmıştı. İnsanlar, pencerelerden ve balkonlardan bakıyorlardı. Ortalıkta hissedilen ölüm sessizliğini, sadece kalabalık grubun ayak sesleri bozuyordu.

Boş caddenin ortasındaki küçük yan yolun köşesinde, ilk sırada yürüyen işçiler, kısa boylu, cılız ve kitleyi bekleyen bir adam gördüler. Phillipe, bu adama yaklaşınca, onun kardeşi olduğunu gördü. Marius, hiçbir söz etmeden, yanma geldi ve isyancıların arasında sakin bir şekilde yürümeye başladı. İki kardeş, sanki yabancı gibi birbirlerine baktılar ve bu insan seli, Saint-Ferreol'un meydanına kadar akmaya devam etti.

Orada, meydana birkaç metre kala, silahlı kuvvetlerin oluşturduğu bir şerit vardı. Halk silahsızdı ve askerlerin süngüleri güneşin altında parlıyordu. Öfkeli ve şaşkın mırıldanmalar, önce ilk sıralar arasında duyuldu ve sonra hızla grubun, la Cannebiere'e kadar uzanan, arka sıralara kadar ulaştı. İşçiler, alçak fakat öfkeli bir sesle, silahlı kuvvetlerin kendilerini öldürmek istediklerini ve bu gösteriye de, sadece kendilerini dilenciler gibi öldürmek amacıyla izin verdiklerini söylüyorlardı.

Bu mırıldanmalar çoğalırken, sıralar arasından dört temsilci, öne çıkarak ve önceden kararlaştırıldığı gibi, hükümetin komiserinin yanına girmek istediklerini bildirdiler. Askerler şeridin arkasında kaybolunca, düzeltilmesi imkânsız olan ve sonu kanlı biten bir olay oldu.

Grubun en arka sıralarındaki insanlar, karışıklık olunca, silahlı kuvvetlerin, süngülerle ilk sıradaki işçileri öldürüldüklerini zannetiler. İnsanlar, sert ve çok şiddetli bir şekilde öne doğru birbirini itmeye başladı. Bu durumda, Phillipe'in etrafındaki grubun, öne gitmesi gerekiyordu. Saldırmaya niyetleri olmadığını ve sadece arkadan itildikleri için ilerlediklerini göstermek için ellerini, göğüslerinde çapraz bir şekilde birleştirdiler. Fakat işçiler bu şekilde, silahlı kuvvetlerin yanına

vardıklarında, onların yaklaştıklarını görüp deliren bir subay, askerlere sert bir şekilde kılıçlarını, çapraz tutmalarını emretti. Bunun üzerine askerler, beyaz ve keskin süngülerini, halka doğru çevirdiler.

Halk, başarısız bir şekilde geri gitmeyi denedi. Phillipe ve adamları, kendilerini arkaya atarak, onları ölüme atan, o büyük ve ezici kalabalığı durdurmak istediler. Fakat bu canlı duvarın durdurulması imkânsızdı ve bir taş duvar gibi sürekli ilerliyordu. Ölümü göze alan işçiler, zorla askerlerin tuttukları kılıçların uçlarına kadar yaklaştılar. Bu kılıçların sivri uçlarını, göğüslerinin hizasında gördüler, yavaş yavaş derilerine girdiğini hissediyorlardı.

Silahlı kuvvetleri yöneten general, ümitsizce onlara süngülerini kaldırmalarını emrederken, Saint-Ferreol meydanından gelen net bir ses, "Saplayın, saplayın kılıçlarınızı bu ayaktakımına!" dedi. Yakında bulunan, aristokrat bir kulübün penceresinden bakan, iyi giysili olan birkaç adam, halkın kanının aktığını görünce, sanki bir tiyatroda, aktörün komikliğini izler gibi izleyip alkışladı.

Süngülerin ilk darbesinden sonra, işçiler öfkeye kapılarak korku dolu çığlıklar atmaya başladı. Bu sessiz duran kitle, saldırıya uğradıklarını görünce deliye döndü, çünkü resmi bir şekilde uyarılmamışlardı bile. Onların, hayatları tehdit eden bu silahlara karşı kendilerini koruyacak yumruklarından başka silahları yoktu.

Phillipe, Marius'un sayesinde yaralanmadı. Phillipe yumrukları sıkılı, delilik yapıp öne atlayacağı an, Marius onu tuttu. Onun etrafında, birkaç işçi hafif yaralandı. Bir tek işçinin kolundan bir kurşun girmişti. Bağıran ve gergin olan bu kafalar, öfkeli hareketleri yönetiyordu.

Generalin emri üzerine, askerler, silahları kaldırmışlardı ve bir adım geri çekilmişlerdi. Fakat, onları silahsız görünce, halk aniden durmuştu. Meydandaki toplanmış halkı bir uçtan bir uca korku sardı. Sonra bir an, dağıldılar ve yan yollarda koşarken, "İntikam! İntikam! Kardeşlerimizi katlediyorlar!" diye haykırıyorlardı.

Birkaç dakika süren çok şiddetli bir gürültü duyuldu. Daha sonra işçiler, oradan uzaklaştılar; her yerde silah arıyorlar, herkesi yardıma çağırıyorlar ve sokaklara korkunç öfke saçıyorlardı. Acı dolu bir sesle, durmadan, "İntikam! İntikam! Kardeşlerimizi katlediyorlar!" diye haykırıyorlardı. O anda, Bay de Cazalis ile Matheus birlikte, Bonaparte meydanından geçiyorlardı. Dörtnala koşan atların ayak sesi gibi duydukları ses, halkın gürültüsüydü. Matheus, ortalığın karıştığını anladı ve sevinçle ellerini ovuşturdu. Ne olduğunu anlamak için, sessizce kaçan, çok korkan ve evinde saklanmak için acele eden bir kentsoyluyu durdurduğunda:

"Ah! Bayım!" dedi kentsoylu mırıldanarak. "Orada birbirlerini öldürüyorlar! Askerler halkın üzerine yürüdü... Halk kesin şehri yakıp alevler içinde bırakacak!" diyerek uzaklaştı, sanki alevler onun peşinden gidiyorlardı.

"Eh! Gördünüz mü?" dedi Matheus Bay de Cazalis'e. "Olayların bize yardımcı olacacağını biliyordum... İşte tam ayaklanmanın ortasındayız... Şimdi küçük işlerimizi artık halledebiliriz."

Eski milletvekili, "Ne yapacaksın?" diye alçak sesle sordu.

"Ah! Yapacağım şey çok basit. Bu insanlar delirmişken, kendi planlarıma göre halkı yönlendireceğim... Onları götüreceğim yerde savaşmaları bana yetecektir."

Bay de Cazalis anlamadığı için bakışlarıyla Matheus'a ne demek istediğini sorarken, ispiyoncu:

"Bana güvenin... Şimdi zamanım yok size anlatmaya... Son bir söz: Giydiğiniz kılığınızdan yararlanıp, bir milli orduya katılın... Eğer bir yerde bir ayaklanma varsa, ona saldıracak olan silahlı kuvvetlerle beraber yürüyün," dedi.

"Neden?"

"Siz bana sabırsız ve meraklı olduğunuzu söylememiş miydiniz?... O zaman dediğimi yapın lütfen. Böylece siz ilk sıralarda olacaksınız."

Matheus kurnaz bir şekilde, patronunun gözünün içine bakarak:

"Anlamıyor musunuz? Phillipe'i atış menzilinize alabilirsiniz. En azından onu kaçırmayın... Yalnız, hedefinize dikkat edin. Bu işin şakası yok, benden kurtulmanız için bana ateş etmeyin... Anlaşıldı mı? İç savaş çıktığında, size nasıl çalıştığımı göstereceğim."

Matheus aceleyle oradan uzaklaştı. Olayları daha da karıştırmak istediğinden acelesi vardı. Saint-Ferreol Caddesi'ne varmak ve geri çekilen işçilere katılmak üzere, Grignan Caddesi'nden geçerken, çok heyecanlı bir şekilde konuşan iki adamla karşılaştı. Bunlar Marius ve Phillipe'ti.

"Bekle gör, bekle gör," diye fısıldadı koşarken. "Ben seni bizimle savaşmaya, mecbur edeceğim."

Marius, kendini daha çok tehlikeye atmasın diye, Phillipe'e yalvarıyordu. Oğlundan söz ediyordu ve onun mutluluğunun risk altında olduğunu söylüyordu. Ağabeyi sabırsızlanmış gibi hareketler yaparken Marius:

"Eh pekâlâ! Kendimizden söz etmeyelim artık. Hazırlanan isyanın başarılı olamayacağını görmüyor musun? İyi vatandaşın görevi, kimsenin menfaatine olmayan savaşlara engel olarak, kan dökülmesini önlemektir. Ben barış istemekle, vatanı senden daha çok korumuş oluyorum," dedi.

Phillipe öfkeli bir sesle, "Kardeşlerimizi katletmeyi denediler. Onlardan intikam almamız gerek. Bunu biz başlatmadık. Bak sana söylüyorum, biz kentsoyluların cumhuriyetini istemiyoruz artık... Cevap verme boşuna. Eğer halk savaşırsa, ben de savaşacağım!" dedi

"Ama garibim! Varlığınla onları teşvik ederek, kendine, kesin bir hapis cezası hazırlamış olursun ve böylece kendini yok ediyorsun, hatta dostlarını da... Bay Martelly'nin sana ne dediğini hatırla."

On beş dakikaya yakın, Marius böylece ağabeyine ısrar etti. Phillipe ise, alnı endişeyle kırışmış ve bakışları heyecanlı bir şekilde onu sadece dinliyordu. Aniden, Phillipe'i kolundan tuttu ve sessiz olmasını istedi. O sıra da, Saint-Ferreol Caddesi'nin aşağı tarafından gelen, silah sesleri duyuldu.

Heyecanla Marius'a, "Duyuyor musun?" diye sordu. "Si-

lahsız adalet isteyen insanlara ateş açıyorlar! Ve sen de sessiz bir şekilde izlememi istiyorsun, korkak olmamı istiyorsun!"

Phillipe, birkaç adım attı, sonra dönüp,

"Eğer ölürsem," dedi daha yumuşak bir tonla, "Joseph'e iyi bakarsın... Elvedaa!"

Marius ona eşlik etmeye koştu.

"Seninle geleceğim," dedi sakin bir şekilde.

İki genç adam aceleyle Saint-Ferreol Caddesi'nden aşağı doğru indi. Vacon Caddesi'ne varınca, sağ taraflarından gelen ateş sesleri duydular ve aceleyle Rome Caddesi'ne gittiler. Orada tam savaşın ortasına düştüler.

Matheus, işçilerin arasına karışarak, "İntikam" diye ötekilerden daha sesli bir şekilde haykırıyordu. Böylece etrafına, en heyecanlı isyancılardan büyük bir grup oluşturdu. Bu grup la Marseillaise şarkısını söyleyerek ve Saint-Ferreol Caddesi'nden inerek, Pizanco Caddesi'nin köşesine vardıklarında, Matheus onlara, ses çıkartmasınlar diye işaret edince, grup orada durdu.

Matheus, "Dostlarım; şarkı söylemek aptallıktır. Bir an evvel harekete geçmemiz gerek... Bu şekilde sokaklarda yürürsek, bizi öldürecek ve tutuklayacak askerlerle karşılaşacağız," dedi.

Gruptan çok öfkeli bir uğultu yükseldi.

"Kardeşlerim, intikam alalım," dedi Matheus. "Kana kan!"

"Evet, evet," diye bağırdı işçiler. "Devrim istiyoruz! Devrim istiyoruz!"

O anda, Matheus, caddenin üst tarafına yavaşça yaklaşan milli ordunun bir grubunu işaret ederek:

"Bakın kardeşlerim. Bu adamlar bize öldürmek için yollandı... Ölünceye kadar, kendimizi savunacağız!" diye haykırdı.

Halk galeyana gelmiş gibi, milli orduya yumruklarını gösteriyordu ve onlara saldırmak için, yerlerde taş arıyordu.

"Hayır, burada değil; bu çatışmaya biz beş dakika bile dayanamayız," dedi Matheus. "Gelin!"

İşçiler onun peşinden gittiler. Onların bir lidere ihtiyaçları vardı ve kanlı mücadeleden söz eden bu adamı kendilerine lider olarak seçtiler. Rome Caddesi'ne kadar koştular. O an, üç boş araba bu sokaktan geçiyordu. İspiyoncu, arabacının haykırmalarına rağmen, ilk gördüğü atın üzerine atladı ve adamlarına öbür atları durdurması için emretti. Her şey durunca, arabacıya:

"Bu atları götürün... Halka araba gerek. Eğer kazanırlarsa, o halk sana bunu ödeyecektir," dedi.

Sonra işçilere dönüp, onların önünde bulunan Palud Caddesi'ni göstererek:

"Çabuk, bu arabaları itin ve orada, onları ters çevirin, yandan... Civardaki butiklere de iyice bakın, belki bu cepheyi güçlendirecek bir şeyler bulursunuz," dedi.

Beş dakika içerisinde bir barikat hazırlandı. Üç arabadan ve yakın çevredeki bir mağazadan getirdikleri birkaç boş fıçıdan oluştu. Bu şekilde hazırlanan barikatla, kendilerini savunucaklarını zannetmeleri, pek mantıklı değildi. Fakat, isyancılar silahsız olduklarını unutmuş, öfkeden deliye dönmüşlerdi. Daha ağızlarını açamadan, yedikleri kurşunlarla delik deşik olacaklardı.

Matheus, gizlice seviniyordu. Aslında işçi arkadaşlarından birkaç tanesi şayet ölürlerse, hiç üzülmezdi çünkü onlar, dört aydan beri hümanist konuşmalarıyla çok canını sıkmışlardı. Zaten planının başarılı olması için, ortada bir ceset olması gerekiyordu ve o yüzden kurdukları barikatın, kurşunlar girebilsin diye, aralıklı olması için elinden geleni yaptı.

Ölüm sessizliği çevreye yayıldı. İşçiler yerde uzanarak, bekliyorlardı. Bir an, Rome Caddesi'nden gelen bir grup insanın, ağır ve ritmik ayak sesleri duyuldu. Fakat o anda, birdenbire onların silahsız oldukları akıllarına geldi ve sokaktaki parke taşlarını, özellikle en çok acıtan sivri ve düz olanlarını sökerek, toplamaya başladılar.

Bu ritmik ve ağır ayak sesleri, gittikçe yaklaşıyor ve netleşiyordu. İşçilerin daha önce arkalarında gördükleri o grup, artık Rome Caddesi'nin köşesinden ilerliyordu. İlk sırada yü-

rüyen Yüzbaşı Sauvaire, barikatı görünce endişeyle durdu. O anda, milli ordunun üzerine bir taş yağmuru yağmaya başladı. Kolları ve bacaklarından yaralanmış olan bazı askerler vardı. Yüzbaşının başına isabet eden bir taş darbesi, şapkasını deldi.

Bu ani saldırıya karşı, milli ordu grubu geri çekilmeye başladı, fakat tek tek adamların üzerine, hafif bir gürültüyle, taş yağmuru yağmaya devam etti. O anda, sıralar arasında bulunan bir komiser ortaya çıkıp, o derin sessizliğin ortasında, resmi uyarılar yaptı. Onları önemsemeyen, ellerinde atacak taş kalmayan isyancılar, yeniden yere uzanıp sokaktaki parkelerden taşları sökerek, savaşa hazırlanmak için, barikatlar yapmaya başladılar.

Ayağa kalkarken, komiser geri çekildi. Arkasında, silahlar ateşlemeye hazır bir vaziyette duruyordu. Aniden, barikatın üzerine, bir kurşun yağmuru başladı. İşçiler kendilerini yere atacak ve kapıların arkasına sığınacak zaman ancak bulmuştu. Kimse yaralanmadı. Onların öfkesi o kadar büyüktü ki, kimse kaçmayı bile düşünmedi. Ellerinden geldiği kadar saklanmaya çalışırken, taşları atmaya devam ettiler. Çatışma pek ustaca değildi, o yüzden kurşunlar işçilerin başlarının üstünden geçiyor veya barikatın çevresindeki yerleri vuruyordu.

Matheus akıllıca davranarak kocaman bir fıçının arkasına saklandı. Oradan adamları kışkırtıyordu. Fakat milli ordunun maharetsizliğinden dolayı çok öfkeleniyordu ve işçilerin kurşunların menziline girmeleri için elinden geleni yapıyordu.

Dişlerinin arasından öfkeli bir şekilde:

"Bu rezillerin hiçbirisi ölmeyecek!" diyordu.

Matheus'un bir korkusu vardı; milli ordu askerleri diledikleri an, barikatı yok edebileceklerini herkesten iyi biliyordu ve onların eline düşmekten korkuyordu, çünkü bu durum yaptığı planı tamamen durduracaktı. Önce bir ceset gerekiyordu, daha sonra tüm hızıyla oradan kaçabilecekti. Şanssızlığı şu ki bu isyancıların hiçbirinin kendini öldürtmeye niyeti yoktu.

Beş uzun dakikadan sonra fıçının arkasında kaldı. Korku-

dan ve endişeden her yerini ter basmıştı. Bu arada, çatışma devam ediyordu. Kurşunlar arabaları vuruyor, tahta parçaları havada uçuyordu. İşçilerin saklandığı yerlerden, çıkmaya cesaretleri yoktu artık. Nihayet onlardan biri, yolun ortasından gidip, taş toplamak için koşmaya cesaret etti. Barikatın arkasından eğilmiş, saklanarak gidiyordu. Matheus, heyecanla bu isyancı işçinin hareketlerini izliyordu. İhtiyacı olan kurbanın, bu adam olacağını hissediyordu.

"İşte ihtiyacım olan şey. Eğer bilerek yarattığım bu boşluktan geçerse, kesin olarak vurulacaktır," diye düşündü.

Birkaç dakikadan beri, kurşunların hazırladığı boşluklardan geçtiğini fark etti. Matheus, işçi yerden taşları toplamaya çalışırken, onu heyecanlı bir hareketle yanına çağırdı. İsyancı, şüphesiz, şefinin önemli bir şey bildireceğini zannederek, yavaşça barikatın arkasından yerde sürünerek ona doğru gitti. İsyancı bir an Matheus'un gizlice yarattığı boşluğun önünde, buldu kendini. Sekiz on kurşun vücuduna girdi ve kanlar içinde yere yığıldı. Şiddetle sarsılarak can çekişiyordu, çok kısa bir süre sonra yerde yüzüstü hareketsiz kaldı.

Matheus, korkunç bir çığlık attı. Bütün isyancılar, delirmiş vaziyette yolun ortasına bağırarak koştular. İspiyoncu, bunu fırsat bilerek, cesedin yanına gidip yardım çağırdı ve birkaç işçinin omuzlarının üzerinde taşıttı. Daha sonra, onların başında durup,

"İntikam! Silah alalım! Halk, onların silahsız insanları vurduklarını bilmeli... Silahlanın! Silahlanın! Kardeşlerimizi öldürüyorlar!" diye bağırmaya başladı. Sonra yavaşça, kendi kendine:

"Cesedim hazır! Halk, savaşa başlayacak," diye düşündü.

Yönettiği grup, Palud Caddesi'nden kaçıyorlardı. Ölü kardeşlerini korku ve isyan bayrağı gibi taşıyorlardı.

Tam o anda Marius ile Phillipe çatışma yerine gelmişlerdi. Milli ordunun takımıyla de Rome Caddesi'nin orta yerinde, üç arabanın kalıntıları arasında karşılaştılar. Bu grup kazandıkları başarıdan, çok utanıyor gibi gözüküyordu, çünkü onlar, en az yüz kişiyle savaştıklarını zannettiler. Fakat, on

beş dakika boyunca sadece bir düzine zavallıyla savaştıklarını görünce, şaşkınlık içindeydiler. Ve bu şaşkınlığın korkunç ve kanlı sonucunun acısını yaşıyorlardı.

Yüzbaşı Sauvaire çok öfkeliydi. Aslında onu en çok öfkelendiren bu çatışma başladığından beri, şapkasındaki gördüğü korkunç delikti. Gururunun üniformasında vurulduğunu hissediyordu ve sanki üstündeki güzel kostümün tüm prestijinin, isyancının attığı o isyan taşının açtığı delikle beraber, gittiğine inanıyordu.

Marius, onu görünce olayın detaylarını almak için Sauvaire'in yanına yaklaştı, fakat eski usta hamal, kendisini sorgulamasına izin vermeden:

"Anlıyor musunuz?" diye haykırdı. "Öküz gibi adamlar, bize taşla saldırdılar!... Bu aptalların silahları bile yoktu... Bakın!" dedi ve şapkasını gösterdi, altın arması ezilmişti.

"Bir kurşun, sadece küçük bir delik açardı," dedi. "Şimdi yeni bir şapka almaya mecbur kalacağım, çünkü bunlar çok pahalı şeylerdir."

"Bana söyleyebilir misiniz?..." diye sordu Marius.

Fakat Sauvaire, lafını bitirmesine izin vermeden, kenara çekip şapkasını yeniden taktı ve ona sordu...

"Açık açık söyleyin... Bu başlık beni çirkinleştirmiyor mu?... Ah! Bu adi cumhuriyetçiler! Taş vuruşlarını ödettireceğim onlara!"

Marius, Sauvaire'in öfkesinden yararlanıp, nihayet bir soru sorabildi.

"Ne oldu ki?"

"E! Birisini öldürdük... İyi oldu!... Onlar, buradaydılar. Bu arabaların arkasında, iki, üç yüz belki de bin isyancı vardı. Bir saat boyunca çok çetin bir savaştan sonra çatışmayı sona erdirebildik. Bu sokaktaki kan gölünü görüyor musunuz? Kesin bir ölü var. Onlara, milli orduyu taşa tutmayı öğreteceğiz... Disiplin ve düzen, anlıyor musunuz düzen. Ben sadece bunu tanırım!"

Marius ondan ayrılırken, Sauvaire onu paltosunun düğmelerinden tuttu.

"Aslında," dedi Sauvaire üzgün bir sesle. "Bu zavallının ölümü için üzüldüm... Oh! Keşke şapkama delik açanın, o ölen kişi olduğuna emin olabilseydim!... Biraz önce yerde kan gördüğümde beni çok fena etkiledi ama sonuçta düzen işte...."

Genç adam, onun nutuk atmasına izin verdi, sonra birkaç adım ötede onu bekleyen ağabeyinin yanına gitti. Öğrendikleri yüzünden çok mutsuzdu. Bu akan kan, akıtanın başına dönmeliydi.

"Ee?" diye sordu Phillipe ona.

Marius, hemen cevap veremedi. Olan olayları ağabeyinden saklayamazdı. Fakat ondan çok fena bir öfke beklediği için ona anlatmaya tereddüt ediyordu. Birkaç adım konuşmadan yürüdüler.

"Cevap vermiyorsun?" dedi Phillipe, endişeli bir ses tonuyla. "Bu arabaların arkasında cesetler vardı, değil mi?"

"Hayır," diye mırıldandı Marius. Doğruyu söylemeye kararlıydı. "Sadece bir işçi öldü..."

Marius'un lafını keserek, "Ee! Adet ne fark eder ki!" dedi cumhuriyetçi şiddetli bir şekilde. "Şimdi görevim çizilmiştir... Savaştan kaçış yok. Siz de benden hareketsiz kalmamı isteyemeyeceksiniz artık. Bu, bir korkaklık olur.... Ben çok tereddüt ettim. Koruyacağıma söz verdiklerime saldırılırsa eğer, onlara katılacağım."

İki kardeş, konuşa konuşa Saint-Louis meydanına vardılar. Orda, muazzam bir topluluk onları durdurdu. İsyan, burada büyüyordu.

XV
Matheus Her Şeyi Ters Yüz Etmeyi Nasıl Başardı

Hükümetin komiseriyle görüşmeyi başaran temsilciler, ondan sadece işçiler günde on saat çalışmalarıyla ilgili, izninin yazıldığı bir mektup alabildiler. Fakat bu mektup çok

geç geldi. Temsilciler, tüm karşılaştıkları kitlelere gösterdiler ama nafile. İntikam lafı tüm ağızlardaydı ve halk, kana kan olacağını ilan etti.

Fakat, genelde olduğu gibi, büyük savaşın sebeplerini birçok insan görmüyordu. Halkın çoğu, isyanın gerçek sebebini bilmiyordu. Havada öfke ve korku vardı, hepsi bu kadar. Resmi çağırışlar sokaklarda acil bir şekilde olurken ve milli ordu takımları görev yerini giderken, herkes kendine soruyordu, ama savaştıkları düşmanların kim olduğunu bilmiyorlardı. Hamallardan oluşan ve milli orduya bağlı olan bir grup asker, düşmanlarının aslında halk olduğunu öğrenince, yürümeyi reddettiler. Her şeye rağmen, bu işçiler; diğer işçilere ateş açmayı kabul etmediler.

Halk isyan ediyordu, kesin haber buydu sadece. Neden isyan ediyordu? Ne istiyordu? Hiç kimse bunun cevabını veremezdi. İşçiler, kendileri bile, onları vali konağına kadar götüren sebebe göre artık davranmıyorlardı. Artık onları hareket ettiren, öfkeleriydi. Onlara göre savaş artık siyasal isyan değildi, kişiseldi. Eğer birkaç menfaatçi halkı şiddete teşvik etmeseydi, her şey sadece bağırmakla ve tehditle bitecekti.

Şubattan beri ayaklanma meydanı diye adlandırılan Royale meydanı, hareketin merkezi olmuştu. Birkaç cumhuriyetçi grup orada barikat oluşturdu. Palud Caddesi'ndeki çatışmanın, le Cours ile la Cannebiere'de merkezlenen gruplar arasında duyulduğunda, işçiler kitle kitle, cumhuriyetçi şirketlere giderek, onlara, kendileriyle birlik olup olamayacaklarını sordular.

Topluluk kısa zamanda, muazzam bir şekilde örgütlendi; gündüzkü olaylar çok öfkeli haykırışlarla anlatılıyor ve milli ordu tarafından yaralanan veya öldürülen vatandaşların adlarını söylüyorlardı. Bu anlatılanlar insanları heyecanlandırıp, galeyana getiriyor ve isyanı büyütüyordu. Kitle zaten hareket etmiyordu, sadece haykırıp intikam yemini ediyordu. Halkın gerçekten ayaklanması için, yeni bir darbe gerekiyordu.

O an, milli orduyu yöneten general, önemli bir girişimde

bulundu. General geldi ve kitlenin tam ortasında, barış sözleriyle isyancıları sakinleştirmeye çalıştı.

Bu general hiç popüler değildi. Halk, haksız yere onu, cumhuriyete karşı olmakla suçluyordu. General, yanlış yapıp kendine, muhalefetten oluşan bir kurmayı etrafına topladı. Halk için, o sadece tanımlayan biriydi ve halk, öfkeden köre dönüşen, acı dolu olan olayların sorumluluğunu ona yükledi. Hiç kimse, Saint-Ferreol Caddesi'nde, askerlerin silahlarını emirleri olmadan indirince, yaptığı ümitsizce jesti fark edemedi. Görünür görünmez, çok öfkeli, ona hakaret eden ve tüm günün olaylarıyla onu suçlayan, bir grup etrafına toplandı. Davranışlarında sakinliğini kaybetmedi, kendini savunmayı denemedi, tek yapmaya çalıştığı şey, halka, kendi imkânlarının yettiği kadar, istediklerinin sağlanması için, söz vermekti. Onlardan, daha büyük olaylar, meydana getirmemelerini rica etti. Fakat cumhuriyetçi grupların ona yardıma gelmeleri gerekti. Oradan ayrıldı ve ayrılırken, yüksek ve net bir ses tonuyla barış sözleri söyledi. O gittikten sonra gürültü daha da çok büyüdü.

O an, bir polis geldi ve halkı geri çekilmeleri konusunda uyardı. Aynı anda, tüm gruplara, la Cannebiere'in üzerinde görev almaları emri geldi. Gruplardan biri, yolun tümünü kapattı. Öteki, sağdaki kaldırıma yerleşti. Fakat bu hareket, sadece toplanma merkezinin başka yere gitmesine sebep oldu. Saint-Louis meydanı ve la Cannebiere insanlarla doldu. Halk, milli ordunun yerleştiği yerden zorla geçiyordu ve bir sel gibi akıyordu. Herkes birbirini eziyordu ve uğultu daha da şiddetleniyordu. Herhangi bir olay bir patlamaya sebep olacaktı.

Bir anda, Saint-Louis meydanında, büyük bir patlama oldu. Palud Caddesi'nde öldürülen işçiyi taşıyan ve başlarında Matheus'un olduğu kitle, Aubagne Caddesi'nden çıkıyordu. Matheus, herkes göğüs göğüse savaş olduğunu zannetsin diye kıyafetlerini yırtmıştı. En önde yürüyor, bağırarak, tozdan siyah ve kızıl peruğu kızgınlıkla sallıyordu. Dört adam onun peşinden gidiyorlardı ve iki yana korkunç bir şekilde sallanan cesedi taşıyorlardı. Cesedin başı gerideydi, yanağının bir ya-

rısını mahveden, korkunç bir yara görünüyordu. Onların arkasında, barikatı koruyanların, öfkeden gözleri dışarı fırladı. Matheus, tüm şehrin sokaklarında onları dolaştırırken, öfkeleri daha da büyüdü, adeta delirmişlerdi. Hepsi bir ağızdan, "İntikam! İntikam!" diye haykırıyorlardı.

Bu kafilenin yarattığı etki muazzamdı. Matheus, büyük meydanın ve la Cannebiere'in insanlarla dolu olacağına emindi. Bu yüzden, oyunun son sahnesini, oynamak için her şey ayarlandı. Kafileyi, o yüzden aniden toplanan gruba götürmeden önce, onları dar sokaklarda dolaştırmıştı. Çok insan toplanması için, yeterince zaman kazanmak istedi. Bu kafiledeki adamları yormak, öfkelendirmek ve onları deliye çevirmek; en sonunda, tüm halkı ayaklandırmak için, onları dört yol ağzında bırakmak istedi.

Kafile Aubagne Caddesi'nden çıkar çıkmaz, halk önde giden bu kafileye, korku ve öfkeli bağırışlar arasında, yol verdi. Herkes birbirini itiyordu. İnsanlar evlerin, duvarların dibine yığılıyorlardı. Bu gittikçe büyüyen korku ve çoğalan öfke arasında, cenaze kafilesi, gruplardan delik açarak, dümdüz ilerliyordu. Büyük bir gürültüyle ilerliyor, arkalarında bir yol çizip, yine arkalarında halka kapanan bir yol çiziyordu.

Kafile la Cannebiere'in yol ağzına varınca, sokağı kapatan milli ordunun aralarından zorla geçerek, grubun arasında ilerledi ve en sonunda Republique meydanına vardılar. Bu ikinci toplulukta oluşan tepki daha da büyüktü. Bu kanlı ceset taşıyan birkaç adam, sanki yoldan geçerken, etrafa coşku ve hiddet saçıyorlardı.

Böylece Matheus, kafileyi eski şehirde kendi haline bıraktı ve kendisi, Saint-Louis meydanına çıktı. Bu meydandan geçerken, halk tarafından ezilmemek için, hâlâ tamirde olan bir kafede saklanan, millet ordusunun birkaç askerini gördü. Bu olay onun aklına bir proje getirdi ve bu projeyi gerçekleştirmek için geri döndü.

Onun tek endişesi, işçilerin silahsız olmasıydı, çünkü eğer halk silahlanmazsa, bu savaşma ciddiyet kazanmazdı. Eğer o an birkaç silahlı çatışma olmazsa, halkı kandırmak

mümkün olacaktı. Sadece silah olmaması ayaklanmayı geciktiriyordu.

"Bakın polisler!" diye haykırdı bir ses. "Öldürün bu milli orduları!"

Bu bağırışma, toplanan insanların arasında, müthiş bir yankı yarattı. Tüm başlar, kafeye doğru çevrilerek, hep bir ağızdan saklanan kişilere, bağırmaya ve tehdit etmeye başladılar.

Matheus, "Onları tanıdım. Bunlar bize, la Palud Caddesi'nde ateş açan gruptu!" diye haykırdı.

Bu teşhis doğru değildi, fakat böyle bir anda yalanlanması, imkânsızdı. Haykırmalar daha da fazlalaştı. En öfkeli olanlar, taş toplamaya ve milli ordu mensuplarının üzerine atmaya başladılar. Milli ordunun hatası, bu halka hedef olmaktı. O andan itibaren halk delirmişti ve kafeye doğru koştu. Matheus, saldıranların ön safındaydı.

"Bize silah gerek... Silahları alalım!" diye haykırıyordu.

Phillipe ile Marius, on beş dakikadan beri de Rome Caddesi'nin girişinde bekliyorlardı. İlerleyemedikleri için, sadece büyük bir üzüntüyle, etrafı dinleyip ayaklanma gelişmelerini izliyorlardı. Ölü işçiyi taşıyan kafileyi geçerken görmüşlerdi.

"Bak!" diye haykırdı Phillipe kardeşinin kolunu sıkıştırarak.

Ve ürküten bir sessizlik içinde kalmışlardı. Sonra milli ordular, halkın hedefi olunca, bir söz etmeden kafeye saldıranlarla birlikte koştular. Phillipe, ve onun peşinden adım adım giden Marius, Matheus'la aynı anda kafede karşılaştılar. Üst katlar, birkaç dakika içersinde halkla doldu. Milli ordular, hiçbir karşılık vermemeyi akıl ettiler ve ilk girenler, ordunun silahlarını kolaylıkla alabildiler.

Phillipe iki silah aldı ve bir tanesini kardeşine vermeye kalktı.

"Hayır!" dedi Marius, "Ben Fransızlarla savaşmam!"

Phillipe, sabırsızlandığını göstererek, Marius'un peşinden gelip gelmediğine bile bakmadan, hızla meydana döndü. Ma-

rius onun izini kaybetmeden, peşinden gidiyordu. Bu savaştan hâlâ onu kurtarmayı ümit ediyordu.

Büyük meydan ile la Cannebiere'in üzerinde gerilim zirvedeydi. Milli ordulardan silahları almayı başaran birkaç isyancı, yolun sonunda bulunan cumhuriyet gruplarına eşlik etmeye koştular. Phillipe, Matheus'tan birkaç adım ötede, des Empereurs Konağı'nın önünde durdu.

General o anda, bir barış denemesi daha yapıyordu. Halkın arasına yeniden çıkmış ve barışı anlatarak bir anlaşmaya varmaya çalışıyordu. Halk, tehlikeli bir nefretle, gündüzkü katliamın tek sebebi olarak, yalnızca onu görmeye devam etti. Des Empereurs Konağı'nın yanından geçerken, birkaç adam atının dizginine atladılar ve bir grup ona hakaret ve onu tehdit ederek, etrafında toplandılar. Birkaç milli ordu takımı, generali onların elinden kurtarmayı çalıştı, fakat başarılı olamadılar.

Bu arada, Matheus, elindeki silahta kurşun olup olmadığına bakıyordu. Gözleri parlıyordu ve dudaklarını büken gizli bir gülüş vardı. Olayları daha da hızlandıracak olan bir fikir geldi aklına.

Kitlenin arkasına saklandı ve tam önünde bulunan generale nişan aldı. Olay patladı ve bir anda büyük bir uğultu çıktı. General, yanağını sıyırıp geçen, kurşunun sebep olduğu ufak yaradan çıkan kanı, yavaşça eliyle sildi.

Matheus'un attığı kurşun, isyancıların yaylım ateşini başlatmalarına sebep oldu. Bu çatışma halk arasında, büyük bir paniğe yol açtı. Etrafta merakla izleyenler, paniğe kapılarak vurulacaklarını düşünmeden, düzensizce dağılmaya başladılar. İsyancılar, "Savaşa! Savaşa!" diye haykırırken, oradan uzaklaştılar.

Toplananların arasında sanki bir öfke uğultusu dolaşıyordu. Ordunun askerleri, bu karışıklıkta halkla itişerek dağıldılar, iki dakikadan az bir zamanda, büyük meydan ve la Cannebiere tamamen boşalmıştı.

General, solgun ve hüzünlü bir şekilde geri çekildi. Matheus mucizevi ve hiç beklenmedik bir şekilde ortadan kay-

bolmuştu. Bu olaylardan tiksinen Phillipe, generali vuran kişinin yerini belirten, silahtan çıkan dumanın tarafına doğru koştu. Fakat, görebildiği tek şey, saklanarak kaçan belli belirsiz bir siluetti.

Korku yaşayan sokaklarda sirenlerin uyarı sesi duyulunca, ve sokaklar boşalınca, Marius ağabeyini Aux Oeufs meydanına götürdü. Orada iki kardeşin mutluluğu, Fine ve Joseph'in saklandıkları yerdeydi. Büyük caddeye girerken, isyancı grupları birkaç barikat kuruyorlardı. Marius korkudan çığlığını tuttu.

Vakit öğlen on iki civarındaydı.

XVI
Aux Oeufs Meydanındaki Barikatlar

Halk, panik içinde koşup dağılırken, Marius ve Phillipe, kaçanların arasında sürüklenmemek için des Empereurs Konağı'nın yanında duraklayıp, bir süre büyük bir kapının arkasına saklandılar.

Phillipe, generali öldürmeye teşebbüs eden korkak bir katil yüzünden, içindeki sadakat duygularının isyan ettiğini hissetti. Ağabeyinin, yüzünü tiksinerek buruşturduğunu gören Marius, bu olaydan yararlanıp, onu iç savaştan kurtarmak için elinden geleni yapmaya karar verdi.

Marius, Phillipe'e, "Eh! Hâlâ mı bu katillerle beraber savaşmak istiyorsun?" diye sordu.

Phillipe, öfkeyle, "Her partide alçaklar vardır," diye cevap verdi.

"Biliyorum ama bir isyan, böyle kötü koşullar altında devam ederse, başarısız olur. Yalvarırım artık benimle gel. Kendini daha fazla tehlikeye atmanı istemiyorum," dedi Marius.

İki kardeş, ağır adımlarla büyük meydana doğru yürüdüler. Marius, Phillipe'i oğlunu sakladıkları yere doğru götürüyordu. Oraya varınca ağabeyini ikna ederek, tehlikeden kurtaracağına düşünüyordu.

Marius, yürürken Phillipe'e, "Fine ve Joseph, o tarafta saklandılar," dedi. "Eşime, bu olaylar olurken Joseph'i kimse kaçırmaya çalışmasın diye gündüzlerini, oğlunla birlikte Aux Oeufs'te bulunan küçük evde geçirmesini tavsiye ettim. Hadi gel, istersen sadece birkaç dakika onlarla kalalım."

Phillipe, cevap vermeden kardeşiyle gitti. Bay Martelly'nin ciddi sözlerini aklından çıkaramıyordu. Generali yaralayan kurşunun sesi, hâlâ kulaklarında yankılanıyordu. Kendi kendine, halkın ilkesinden vazgeçmemesi gerektiğini söylüyordu, fakat istemeden mantığının akıllı sesini duymaya başlamıştı. Bu ses, böyle boşu boşuna kan dolu bir çatışmaya karışmaması gerektiğini söylüyordu. Zaten artık olaylardan haberi yoktu ve belki de her şey bitmişti. İşçiler, uzaktaki bazı sokaklarda barikatlar kuracaklardı ve onları savunmaya zaman kalmadan yenileceklerdi. Bu düşüncelerle, endişeli bir şekilde, kardeşinin yanında yürüyordu. İçindeki mücadeleden yorulmuş ve bir tarafı pes etmişti. Artık hangi safta yer alması gerektiğine karar veremiyordu.

O sırada iki kardeş, Aux Oeufs meydanına gelmişlerdi. Orada, toplanan işçilerin, aceleyle barikatları kurduklarını gördüler.

Marius, büyük bir endişe ile durakladı. Fine ve Joseph'in, bu ayaklanmanın tam ortasında bulunacaklarını düşünmemişti daha önce ve bu yüzden, Phillipe'in kesinlikle savaşmak istemesinden korkuyordu. O anda bu durumu, kendisinin yarattığını düşünerek, derin bir üzüntü duydu. Eşinden, burada saklanmasını isteyen ve bu karmaşanın ortasına ağabeyini getiren kendisi değil miydi?

Phillipe ise meydanın ortasında durup, Marius'a:

"Bak," dedi, "Kader, beni bir korkaklıktan kurtarmak istedi. Onları savunmaya, yemin etmiştim ama neredeyse onları terk edecektim... Hürriyet için savaşacağım ve oğluma göz kulak olacağım," dedi.

Caddenin ortasında bulunan ilk barikatı aştı ve kendini işçilerin arasında buldu. O işçilerle, samimi bir şekilde tokalaş-

tı. Marius, aceleyle onun peşinden giderek, Fine ve Joseph'in bulundukları odaya çıktı.

Matheus, arzu ettiği şeyi gerçekleştirerek tamamen başarılı olmuştu. Olaylardan yararlanarak, amacına doğru ağır, fakat emin adımlarla ilerliyordu. Aslında durumun gidişatını, kendisi bir şekilde etkiliyor; çatışmaları, ayaklanma olmasını istediği yerlere yönlendirerek, halkı isyana teşvik ediyordu.

Generale attığı kurşundan sonra halk, korkuyla birbirini ezerken; kendisi bir grup işçiyle beraber büyük meydana doğru koşuyor ve bir yandan da:

"Aux Oeufs meydanına! Aux Oeufs meydanına!" diye bağırıyordu.

Bu şekilde ancak bir düzine isyancı toplayınca, daha da yüksek sesle haykırarak, kısa zamanda, arkasında büyük bir halk kitlesi oluşmasını sağladı. Bu toplanan insanların arasından sel gibi geçen silahlı adamlar, ne yapacağını bilmeyen isyancılara yön gösteriyorlardı. İşçiler, nerede toplanacaklarını bilmezlerse dağılabilirlerdi. Ama onlardan birileri, bir grup oluşturup belli bir yere doğru gidince, diğer asiler de onların peşinden gitmek isterdi. Bu şekilde, intikam almak isteyen herkes, kendini anacaddeye attı. Kısa sürede, Aux Oeufs meydanı tamamen doldu.

Matheus meydana varınca, etrafına toplanan işçilere, yaptığı seçimin ne kadar doğru olduğunu göstermek isteyerek:

"Bakın," dedi. "Burası, sanki savaşmak için yapılan bir yer!" diye bağırdı.

Bu sözler, fısıltı halinde kitlenin arasında dolaştı. Aslında isyanın, küçük sokaklarla çevrelendiği için savaşmanın daha kolay olacağı, eski kentin ortasında patlaması gerekiyordu. Fakat herkes için en uygun yer, bu meydandı sanki ve hepsi, sadece savaşmayı düşünüyordu. Heyecan dolu bu kafalarda, öfke rüzgârları esiyordu.

Bu arada işçiler, harekete geçmeye cesaret edemiyorlardı. Matheus, sabah gördüğü milli orduların halen meydanda, bir köşede olduklarını fark ederek, yanındaki en hırslı adamlara, "Bekleyin, ben onları yollayacağım. Onlar dost!" dedi.

Ve teğmeni bulmaya gitti. Daha önce de konuştuğu bu teğmene, adamlarının halkın tarafında olup olmadıklarını sordu. Teğmen ise, adamlarının düzeni sağlamak üzere orada bulunduğunu söyledi.

Matheus, meydan okuyan bir tavırla, "Biz de," dedi.

Sonra teğmene daha da yaklaşarak, kısık bir sesle:

"Dinleyin, size bir önerim var. Buradan, en hızlı şekilde gitmenizi tavsiye ederim. Reddederseniz eğer, sizin silahlarınızı almaya ve belki de öldürmeye mecbur kalacağız ve kardeşler, birbirini öldürmemeli. Bana inanın, bir dakika fazla kalmayın," dedi.

Teğmen, etrafına bakarak kendi kendine, en iyisinin gitmek olduğunu düşündü. Fakat insanların, onun korkak olduğunu zannetmelerini istemedi. Durum kritikti. İsyancılar, yavaş yavaş milli orduların etrafını sarmaya başlamışlardı. En büyük silahları, öfkeyle parlayan gözleri olan bu insanlar, aynı anda barikatları hazırlamaya başlamışlardı bile ve teğmen, savaşmadan böyle bir olaya tanık olamazdı. O yüzden geri çekilmeye karar verdi. Milli ordular, büyük bir sessizlik içinde geri çekildiler.

Meydan, o andan itibaren isyancılara kalmıştı. Onlar, ellerinden geldiği kadar barikatları güçlendirmeye çalıştılar. İşin kötüsü, dayanıklı ve sağlam barikat kurmak için gereken malzemeleri yoktu. Orda bulunan bankolarla ve sebze kasalarıyla yetinmek zorunda kaldılar. Ellerindeki malzemeleri, önce yolun ortasını kesecek şekilde yerleştirdiler. Sonra yanda bulunan evleri arayıp, levhalar, fıçılar veya işlerine yarayacak başka malzemeler bulmaya çalıştılar.

Bu arada Matheus, zaferinin tadını çıkarıyordu. Aynı zamanda amacına ulaşmış olmakla, daha büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalmamak için bu kalabalıkta, yavaş yavaş kaybolmak istedi. Silahını, bir duvarın yanma bırakıp, yakında bulunan bir ırmak boyunca yürümeye başladı. Elleri cebinde, gruplar arasında bir kentsoylu gibi ağır ağır dolaşıyordu. O kadar sakin bir havası vardı ki, daha önce sergilediği öfke gösterisini gören işçiler, onu hiç tanımadılar. Bir evin merdi-

venlerinden çıkmaya başladı ve oradan, meydanda yaşanan sahneyi, dikkatlice izlemeye devam etti. Gözleriyle Phillipe'i ve Marius'u arıyordu.

Sakince gülümseyerek, "Tuzağa düşeceksiniz zavallı küçüklerim," diye düşünüyordu. "Benim tuzaklarını, çok iyi kuruldu. Demek çocuğu, güvenli bir yerde tutmak istediniz! Eh! Aptallar, benim kucağıma attınız onu... Onu korumak için koşacaksınız ve hepinizin sevgilisi olan bu çocukla birlikte elime düşeceksiniz işte!"

Hâlâ kalabalığa bakıyordu. Her zaman sabırlı davranırdı, çünkü sabrederek beklediği şeylerin gerçekleştiğini biliyordu. İki kardeş, anacaddeden çıktıklarında, omuzlarını kaldırıp, "Biliyordum!" diye düşünmüştü.

Sonra onları, kalabalığın arasında gözleriyle takip etti. Phillipe, isyancıların arasına karışırken, Marius'un da Fine'in saklandığı eve çıktığını gördü. "Hadi! Bu, Harika!" diye mırıldandı. "Belki kısa boylu olan bu genç adamı öldürmek zorunda kalabilirim...Uzun boylu budalanın işi bitti zaten; eğer bu halk, milli orduları toprakta küflenmeye yollamazsa, onun hapiste çürümesini sağlamak için mahkemeleri, biz ayarlarız."

Sonra aşağıya indi ve meraktan Phillipe'in yanında dolaşmaya başladı. Harekete geçme zamanı henüz gelmemişti. Gördüklerinden mutluydu ve sezgileri, ona bir katliam sahnesine tanık olacağını söylüyordu. Kaçırmanın gerçekleşeceği zamanı beklerken, insanların katledilmelerini izleyerek eğlenmek istedi.

Bu arada isyancılar, cephelerdeki yerlerini aldılar. Meydana, yavaş yavaş bir sürü malzeme topladılar. Halen hazırlanmakta olan, altı cephe arasında iyi bir şekilde paylaşmaya çalıştıkları, ne oldukları bilinmeyen, karmakarışık objeler vardı. Sırayla durup levhalar, sokak taşları, ellerine ne geçerse birbirlerine pas edip, cephelere koyuyorlardı. Herkes, bir yere koşup ne bulursa getiriyor, toplanan malzemelerin arasına atıyordu. Heyecanlı bir git gel yaşanıyordu. Meydan, devrimin dokunduğu, büyük bir atölyeydi sanki. Her işçi, aceley-

le ve içi kararmış bir halde, tehditkâr sözler söyleyerek ve kalbinde intikam hırsıyla dolu olarak koşturuyordu. Birçoğu, malzeme toplarken, arabacılar ve marangozlardan oluşan diğerleri, cepheleri güçlendirmekle meşgüllerdi. Ellerinde ne bir çivileri ne de çekiçleri vardı. Tek yapacakları şey, eşyaları yan yana yerleştirmekti.

En güçlü iki barikat, de Cours Caddesi'nin yakınında ve Requis-Novis Caddesi'nin girişinde kuruldu. Bu barikatlar, isyancıların tüm çabalarına rağmen, aslında dayanıksız ve ciddi bir engel oluşturmayan basit eşya kitlesiydi. Vielle-Cuiraterie'de, Lune-Blanche, Vieille-Monnaie ve Lune-d'or'da olmak üzere, zayıf dört barikat daha kuruldu. Sadece des Marquises Caddesi, işçilerin Belzunce'de ve des Precheurs meydanı arasında bulunan eski mahallelerin ara sokaklarında hareket etmelerini kolaylaştırmak için serbest bırakıldı. İsyancılar, eğer yenilirlerse ordan kaçmayı düşünüyorlardı. Bu şekilde çatışmaya hazırlanan Aux Oeufs meydanı, eğer o barikatları biraz daha güçlü olsaydı, ele geçirilmez bir kale durumundaydı.

Phillipe, cumhuriyetçilerin arasına karışır karışmaz, hiç tereddüt etmeden çalışmaya başladı. O da herkes gibi eline geçen malzemeyi, barikatlara getirdi. Marius'un mantıklı ikazlarını unutmuştu ve çocuğunu bile düşünmüyordu artık. İçindeki coşku uyanmış ve onu harekete geçirmişti.

Bir fıçıyı iterken, alaylı bir ses ona soruyordu:

"Size yardımcı olabilir miyim bayım?"

Kafasını kaldırdığında, konuşanın Bay de Girousse olduğunu gördü. Kont, elleri cebinde, sevinçli bir merakla ona bakıyordu.

Bay de Girousse, etrafta ciddi olayların olacağını hissederek, can sıkıntısından kurtulma şansını kaybetmemek için önceki gün Marsilya'ya gelmişti. Cumhuriyet ilan edilir edilmez, bir dramın sahnelenmesini bekliyordu. Kendisi, soylu olduğunu tamamen unutmuştu ve halkın öfkesine menfaatsizce bakıyordu. Yüreğinin derinliklerindeki demokrasi kavramına, adının bağlı olduğu meşrutiyetçi kavramından daha

fazla sempati duyuyordu. Eğer Bay de Girousse, Provence'ın en eski soylularından biri olmasaydı; Aix'te yaşayan diğer soylular, işçilerin elini tutmaya çalıştığı için konaklarının kapılarını onun suratına kapatırlardı.

Bay de Girousse, sabahtan beri Marsilya sokaklarında koşarken, gürültülü gelişmeleri izliyordu. Hiçbir detayı kaçırmamak için çatışmanın tam ortasında, ilk sıralarda duruyordu. Generale sıkılan kurşun, onu da isyan ettirdi. Bunun dışında halkın, çok büyük bir öfke ve şiddetle kendilerini ispat etmeye çalıştıklarını düşünüyordu. İsyancılar, Aux Oeufs meydanına barikat kurduklarını duyar duymaz, Bay de Girousse, aceleyle oraya giderek, yaşanan bu dramın gelişmelerine tanık olmak istedi. Bu yüzden, barikatların tam ortasına girdi ve her şey sona ermeden, yerinden kıpırdamayacağına dair kendi kendine söz verdi.

Phillipe, şaşkın bir şekilde ona baktı. Siyah redingot, fötr şapka giymiş ve kolunun altında, paslanmış kirli bir kılıç olan kont, Phillipe'i görünce, karşısında durdu. Alaylı bir gülümsemeyle sordu Phillipe:

"Siz buradasınız! Yani, siz bizden misiniz?"

Bay de Girousse kılıcına bakarak:

"Bu kılıç, çok güzel değil mi?" dedi ona cevap vermeden. "Onu, bana hürriyeti savunmak için verdiler," dedi ve alaylı bir tavırla, isyancıların arasına nasıl katıldığını anlattı. İsyancılar, silahları olmadığı için, her yöntemi kullanarak silah bulmaya çalışıyorlardı. Bir kilitçi, Belzunce ve Sainte-Barnabe caddelerindeki eskici dükkânlarında, eski silahlar bulunabilir diye fikir verdi. Bir grup asi, bu silahları zorla almak için gitti. Bay de Girousse merakından, bu grubun peşinden giderek, onlarla mağazaların içine kadar girdi. Bu dükkânlardan birinde bir işçi, onun kendilerinden biri olduğunu zannederek, kolunun altında tuttuğu, bu lanet olası büyük kılıcı verdi.

"Onu bana veren kişi, vatan düşmanlarına karşı kullanmam için yemin ettirdi... Belki yeminimi tutmayacağım... Fakat kolumun altındaki bu kılıcın varlığı, bende iyi hisler uyandırıyor, bu yüzden onu taşıyorum ki bu, sülalemdeki yi-

ğitlerden çok bana yakışan bir silah. Bu kılıçla, geçmişimdeki aile büyüklerimin görüntüleri, benim bugünkü görünüşümden daha iyi olmazdı, öyle değil mi?"

Phillipe, gülümsemekten kendini alamadı, fakat daha sonra üzüntülü bir şekilde, sözlerine devam etti:

"Sizin, bizden biri olup olmadığınızı merak ederek, biraz önce aptalca bir soru sormuştum... Sizin, sadece merakınız yüzünden burada olduğunuzu unutmuştum. Halkın kahramanca savaşıp savaşmadığını görmeye geldiniz. Eh! Zannederim halktan memnun kalacaksınız."

Cumhuriyetçi ayağı kalkarak, karşısındaki soylu adama coşku ve enerji dolu işçileri gösteriyordu.

"Bakın onlara," dedi, "Atalarınızın, kırmızı demirlerle yaktığı ve soydukları insanlar, işte bunlar. Bu halk, son altmış yılda, üçüncü kez ayaklanıyor. Ben, size peşinen söylüyorum; bu topluluk en sonunda, kendi gardiyanlarını yiyecek... Bu insanları, isyana mecbur etmek yerine onlara, hayatta kalabilmeleri için ihtiyaçları olan ekmek paraları ve özgürlükleri verilmeliydi. Bugün, bu barikatları kurmak için harcadıkları enerjiyi, daha yapıcı şeyler için harcayabilirlerdi."

Bay de Girousse'un yüzündeki alaylı gülümseme yerini ciddiyete bırakmıştı. Phillipe, şiddetli bir şekilde ona:

"Aslında sizin yeriniz, burası değil. Tıpkı, eski Roma'nın soylu yurttaşlarının, kölelerinin ölmelerini izlemek için sirke gittikleri gibi siz de benzer sahneleri izlemek için barikatlarımızın ortasına kadar geliyorsunuz... İyi kalbinize rağmen, damarlarınızda kanla birlikte acımasızlık da dolaşıyor. Boş oturmaktan sıkılan bir patronun merakına sahipsiniz. Bize gözyaşı döktürecek olan bu ayaklanmamız, sizin için sadece izlenecek bir tiyatro. İnanın bana, gitmeniz daha iyi olacaktır. Bizler, birer oyuncu değiliz, seyircilere ihtiyacımız yok," dedi.

Yaşlı kontun yüzü sararmıştı. Bir an hareketsiz kalıp düşündü ve sonra Phillipe, fıçıyı almak için eğildiğinde kont, ona sakin bir ses tonuyla sordu:

"Dostum, size yardım etmeme izin verir misiniz?" dedi ve

fıçının bir tarafından tutarak, Phillipe'e yardım etti. Cumhuriyetçi ve meşrutiyetçi, fıçıyı beraberce barikata kadar getirip yerleştirdiler.

"Lanet olsun!" dedi Bay de Girousse. "Fıçı, ağır değildi ama kılıcım, beni feci şekilde rahatsız ediyordu."

Kont, ellerindeki tozu silkeledikten sonra meydana döndü ve orada Marius'la karşılaştı.

Bu sürpriz tesadüfün yarattığı şaşkınlığı, üzerinden attıktan sonra, Marius'a gülümseyerek, "Ağabeyiniz, buradan uzaklaşmamı tavsiye etti," dedi. "O, haklı! Ben, meraklı bir yaşlıyım... Beni, bir yerde saklayın."

Marius, kontu Fine ve Joseph'in bulundukları eve çıkardı. Kont, üçüncü katta ve meydana bakan bir pencerenin önünde oturdu. Phillipe'in kendisine söylediği sözler, içinde bir burukluk yaratmıştı.

Marius, ağabeyinden korkudan ölmek üzere olan Fine ve zavallı çocuğu, sakinleştirmesini istemek üzere aşağı inmişti. Phillipe, Marius'a yukarı geleceğine dair söz verdikten sonra Marius, tekrar yukarı çıktı. Phillipe, önce meydanda bir tur atmak istemişti. Altı barikatın kuruluşu tamamlanmıştı; yeterince malzeme bulamayan işçiler, barikatları daha fazla yüklemek istemediler. Halkın arasında, ağır bir sessizlik oluşmaya başlamıştı. Bu, fırtına öncesi sessizlikti sanki. Yerde oturan birkaç isyancı, olacakları beklerken dinleniyordu. Alçak sesler, savaş zamanının yaklaştığını hissettiriyordu.

İsyancıların elindeki silahların, az ve yetersiz olması Phillipe'i çok endişelendiriyordu. En fazla, elli kişinin silahı vardı. Kalan savaşçılar da kafelerden çalınmış bastonlarla, bilardo sopalarıyla silahlandılar. Birçoğunun, ateşli silahı olmadığı gerçekti ve onların silah olarak kullandıkları şeyler, eskicilerden aldıkları tuhaf silahlardı. Bazılarının elinde şiş, kargı, eski kılıçlar vardı. Bir grup da, silah olarak demir çubukları aldılar. Meydanın ortasında bulunan çeşmenin etrafında toplanan bir düzine işçi paslı kılıçlarını, havuzun kenarındaki soğuk taşların üzerinde törpüleyerek, keskinleştiriyorlardı. Cephaneleri de çok azdı. Ancak birkaç yüz tane kurşunları

vardı ve onlar da, ellerinden silahları alınan milli orduların, fişek çantalarından alınanlardı.

Phillipe, barikatların uzun süre dayanmayacağına anladı, fakat kendi endişelerini göstererek, kimsenin cesaretini zedelemek istemedi. Çevredeki evlerde de, siperler hazırlanmasını tavsiye etti. Saldıranların, pencerelerden ve evlerin çatılardan gelen mermi yağmuru ile karşılaşınca, geri çekilmek zorunda kalacaklarını ümit ediyordu.

Bu düşünceyle, birkaç ev ele alındı. İsyancılar, ele geçirmek istedikleri evlerin kapısını vuruyor, açmayanları da kapıyı kırmakla tehdit ediyorlardı. Daha sonra ev sahipleri, terasın anahtarlarını onlara veriyordu ve her pencereden bir mazgal deliği açarak, çatılarda bir kale oluşturuyorlardı. Yarım saate yakın bir süre evlerin çatılarına taş çıkarttılar. Yukarılarda, askerlerin kafalarına atmak için kiremitleri kırıp parçalıyorlar ve terasları, fırlatılacak sert eşyalarla dolduruyorlardı.

Phillipe, alınan önlemlerle hazırlıkların tam yapıldığından emin olunca, kardeşinin yanına gitmeye karar verdi. Fine ve Joseph'in saklandıkları eve çıkan adamları, kendisi yönetiyordu. Bu ev, hem anacaddeye hem de Aux Oeufs meydanına bakan köşedeydi. Phillipe, anacaddedeki barikata, yapılacak saldırının daha sert olacağını düşünüyordu ve burada saklanan insanlar, çatışmanın tam ortasında kalacakları için çok endişeleniyordu.

Phillipe, sevdiklerinin yaşadığı bu eve, sadece ona sadık adamların girmesine izin verdi ve onlara, son nefeslerine kadar bu kapıyı koruyacaklarına dair yemin ettirdi. O adamları, pencerelere ve çatılara yerleştirdikten sonra, üçüncü katın sahanlığına döndüğünde, Bay de Girousse'un parmağıyla ona bir kapıyı işaret ettiğini fark etti.

Kont, "Sizi orada bekliyorlar," diyebildi sadece.

Phillipe, bu önlemleri alırken Matheus'un, meydanın karşı tarafında bulunan bir evin merdivenlerinin basamaklarına yerleştiğini fark etti. Matheus, cumhuriyetçiyi, pencerede görünce, o rezil gülümsemesi yeniden dudaklarında göründü.

XVII
İleri Görüşlü Matheus'un Tahmin Edemediği Olaylar

Aile buluşması, kısa ve duygusaldı. Phillipe, Joseph'i kucağına alır almaz, kalbinin sevgiyle dolduğunu hissetti. Fine ve Marius'a bakarak:

"Çocuğum, size emanet! Belki de onu, bir daha göremeyeceğim ama biliyorum ki hep bir annesi ve bir babası olacaktır," dedi.

Marius, sessiz kaldı, çünkü ağabeyinin, bir görev peşinde koştuğuna inanmasını anlıyordu ve onu durdurmak için bir tek söz bile söylemedi. Fine'in gözlerinde biriken yaşlar, bir sicim gibi yanaklarından süzülmeye başladı.

Phillipe'in, bu odadan çıkmak için büyük çaba sarf ettiği belliydi. Bu sevgi dolu ortamın verdiği zayıflık hissinden kaçmak istedi. Oğluna son bir öpücük kondurdu ve onu Fine'in kucağına verdi. Sonra heyecanlı bir şekilde, düşüncelerini atmak istercesine, pencereye doğru yürüdü. Bu pencere, anacaddeye bakıyordu. O an, genç hanıma döndü ve dışarıya bir göz attıktan sonra:

"Oturduğunuz sandalyeden kalkmalısınız," dedi ona. "Pencereden uzak bir kenarda oturun... Kurşunlar girebilir buradan."

Bir süre sustuktan sonra kendini tutamadı:

"Ah! Bu lanetli savaş! Bu uğurda savaşmayı o kadar çok istedim ki ama bunun, sevdiğim insanların hayatını tehlikeye attığını, şimdi görüyorum!" diye bağırdı.

Elini ümitsizce alnına bastırıyordu. Her an kendini bırakıp ağlamaya başlayabilirdi. Sonra kapıya doğru giderken sert bir sesle:

"Marius geliyor musun?" diye sordu.

Kapıda, onun uzaklaşmasını izleyen Fine ve Joseph'e, son kez veda etti... Phillipe'le kardeşi, o sırada Bay de Cazalis'i

hiç düşünmüyorlardı ve kaçırma fikri, düşüncelerinden uzaktı. Onlar, sadece isyancılarla askerler arasında yaşanacak olan şiddetli çatışmaların tehlikesinden endişe ediyorlardı.

Phillipe ve Marius, kapının dışında olduklarından Bay de Girousse, bir kenara saklanır gibi pencereden etrafı kolluyordu.

"Bakın, orda duran bu kötü kuşu tanıyor musunuz?" diyerek, parmağıyla meydanın öbür tarafında durmakta olan Matheus'u gösterdi onlara.

"Yarım saatten beri hareketlerini takip ediyorum," dedi kont. "Sürekli bu evi izledi. Bu adamın mutlaka kötü projeleri olmalı."

İki kardeş, yaşlı kontun gösterdiği yöne doğru baktılar.

"Kızıl saçlı adam mı?" sordu Marius.

"Aynen öyle," dedi kont. "Kızıl saçlılardan, nefret ederim. Sonra kötü adamların kokusunu alan, özel bir burnum var benim. Bu alçağın gözleri, şüpheli ve sakin. Çok sinsi bir gülümsemesi var."

"Fakat ben, bu adamı tanıyorum. O, çok coşkulu bir demokrattır. Kulüplerde hırslı konuşmalar yaptığını duymuştum. Bakın, hâlâ bu tarafa bakıyor," dedi Phillipe.

Genç adamın içine, belirsiz bir şüphe düştü. Matheus'un tahrik eden bir ajan, belki de demokratların arasına karışarak onları, uçuk çözümlere kadar iten sonra da polislere teslim eden hainlerden biri olabileceğini düşündü.

Marius'un aklında ise, söylemeye cesaret edemediği başka şüpheleri vardı.

"Gel," dedi Phillipe'e. "Bu adamın, bu evi neden bu şekilde gözetlediğini öğrenmemiz gerek."

Aşağıya inip, Matheus'u gözden kaçırmadan ve onunla ilgilendiklerini ona hissettirmeden kalabalığa karıştılar. Onu izleyerek, on dakika kadar meydanın etrafını gezdiler.

Matheus'un ilk tahminleri ve planlaması o kadar iyi gitti ki; kendine olan güveni, onu şımarttı. Karıştığı her olayda o kadar başarılıydı ki, ona göre zafer, mutlaka onun olacaktı, hatta sanki şimdiden başarmıştı. Çatışmada herkesin kafası-

nın, meşgul olduğunu ve kimsenin ona dikkat etmediğini düşünerek, her zamanki ustalığı ile dikkatli olmayı unuttu.

Matheus, iki kardeşi görünce, evi izlemeyi bıraktı ve normal dolaşan bir adammış gibi rahat davrandı. Başını, düşünüyor gibi öne eğmişti. Marius ve Phillipe, onun merdivenden inerek, halka karıştığını gördüler. Sanki derin bir şaşkınlıkla düşüncelere dalmış gibiydi. Aslında hemen gidip çocuğu kaçırmasının, iyi fikir olup olmadığını düşünüyordu kendi kendine, çünkü planları ne kadar iyi olursa olsun, cepheler arasında kalıp, kendini tehlikeye atmak istemiyordu. Sadece Fine ona engel olacaktı ama onu da çok ciddiye almıyordu; bir ağız tıkacı veya en kötü ihtimalle bir bıçak yeterli olacaktı. Sadece kafasındaki kızıl peruğu onu tedirgin ediyor ve bu derin düşüncelere sebep oluyordu. Bu peruk; şimdiye kadar bir bayrak gibi dikkat çekmişti ve artık ne olursa olsun ondan kurtulmak istiyordu. Mantıklı düşündüğü zaman bu peruk, burda zoraki durmasına neden olduğu gibi rahatça hareket etmesine de engel oluyordu. Eğer kendisini adlandırdıkları gibi "kızıl saçlı adam" görüntüsünden kurtulamazsa, hiçbir zaman kucağında bir çocukla kaçamazdı. O, gün Marsilya'yı yakacağını söyleyen, coşkulu halkın bir temsilcisiydi.

Matheus, ağır adımlarla dolaşırken, fiziğini değiştirip değiştirmeme konusunda, karar vermeye çalışıyordu. Durumun ciddiyetinin farkındaydı. Matheus'un etrafına kurnaz bakışlar attığını gören Phillipe ve Marius, onun hakkında yanılmadıklarını anladılar. Matheus, ani karar veren bir adamın aceleciliğiyle, meydanda bulunan bir evin kapısına doğru gitti. Onun ispiyoncu olduğunu, kimsenin anlamadığından emin olduktan sonra, kapıdan içeri girdi.

Birkaç dakika sonra, gözlerini kapıdan ayırmayan iki kardeş, hafif dökülmüş kızıl saçları dikkat çeken ve Matheus'un giysisinin aynısını giyen bir adamın ordan çıktığını gördüler.

Phillipe, öfkeden bir çığlık atmamak için kendini zor tuttu. Matheus'u bir bakışta tanımıştı.

"Ah! Bu, o alçak!" dedi öfkeden tıkanmış bir sesle ve kardeşine, "O da Cazalis'in lanetli ruhunun diğer yarısı. O,

Ayasse'ta kaldığı günlerde Joseph'i kaçırmaya çalışan adamdı," dedi.

Yüzü sararan Marius, "Bir şeyler olacağını hissediyordum," diye mırıldandı.

"Şimdi her şeyi anlıyorum... Lanet olası kızıl saçları, beni kandırıyordu... Bu adam, bana bir yerden tanıdık geliyordu fakat ben onu, sadece akşamları görüyordum. Ona ve bu maskeye bir ad veremiyordum."

Marius ağabeyinin lafını kesti.

"Dakikalar çok kıymetli," dedi.

"Bay de Cazalis, burda da gölge olmalı. O, yaratıklarından birini, bu olaylarda görevlendirerek, Joseph'i kaçırmaya yolladı. Bu nasıl oldu anlayamıyorum ama önce bu adamdan kurtulmamız gerek. Gerisine sonra bakarız."

Phillipe sustu. Her şeyin kendi suçu olduğunu düşünmek, onu çok üzüyordu.

"Anlıyorsun," dedi Marius. "Daha gerçekleşmemiş bir kaçırma olayı yüzünden, onu tutuklatamayız. Zaten onu buradan hapse götürecek kimse de bulamayız."

Cumhuriyetçi, "Yanılıyorsun," derken, bir an gözlerinde bir ışık parlamıştı. "Bir fikrim var, bekle!"

Phillipe, kendisine çok sadık olan bir işçi grubuna doğru koştu. Daha sonra Marius'a gelerek:

"Bak, adamımız düştü." dedi.

İşçiler dağılmışlardı. Sonra tek tek, Matheus'un etrafını, sarmayı başardılar. Hiçbir şeyden şüphelenmeyen Matheus, kentsoylulara özgü kibar tavırla sözlerine devam ederken, bir işçi ona:

"Evinize gidin!" dedi.

"Bekle," dedi başka bir işçi. "Bu vatandaş, bana yabancı gelmedi."

"Eh!" diye bağırdı bir diğer işçi, "Kızıl saçlarınıza ne yaptınız?"

"Bu, sahte bir kardeş! Bu, sahte bir kardeş!" diye bütün işçiler bağırıyordu.

Bu haykırış, tüm meydana yayıldı. Bir sürü işçi toplandı

ve Matheus'u iteklemeye başladılar. Bir işçi, Matheus'un ceplerini aradı ve ceplerinden birinde bulunan, kızıl peruk, suçunun ispatı olarak elden ele dolaştı. Bütün kalabalık, bu alçağı öldürmekten söz ediyordu çünkü herkes; Matheus'un oynadığı rolü hatırlayınca, onun tetikleyici bir ajan olduğunu ve polisin, herkese ibret olarak onu, bir sokak lambasına asması gerektiğini haykırıyordu.

Matheus, korkudan titriyordu. O anda düşünemiyordu ve Phillipe'in ta kendisi, onu kurtarmaya gelince, şaşırmamıştı.

Phillipe, kızgın işçilere, "Hadi arkadaşlar!" dedi. "Bu adamı öldürmekle, ellerinizi kana bulamayın... Göz hapsinde tutmanız yetecektir, belki daha sonra bize faydası olabilir... Fakat eğer kaçmayı denerse, sırtına bir kurşun sıkın."

İki işçi, genç adamın emirlerini duyup, Matheus'u ortalarına alarak, küçük bir dükkâna kilitlediler. Bir işçi, elinde kurşunlu bir silahla kapıda bekledi.

Matheus, çok mutsuz düşüncelere kapıldı. Bu peruk çıkarma fikri yüzünden, kendine bin kez lanet ediyordu. Onun tutuklanmasında Cayol'ların parmağı olduğundan hiç şüphelenmedi, çünkü Phillipe, onu tanımıyor rolü yapmıştı. O sırada Matheus'a göre esas şanssızlığı; işçilerin onu provakatör sanması ve bu yüzden de onun suçlamalara karşı kendini savunamamasıydı. Aslında kendi içinde, düşmanları ona yardım ettiği için onlarla alay ediyordu. Aynı anda çok ümitsizlenmiyordu. İşçileri, aptal yerine koyuyor ve sadece kendini düşünüyordu. Barikatlar saldırıya uğrayınca, onlardan kaçmayı başarabilirdi. O, sadece geçiciydi ve biraz daha beklemesi gerekiyordu.

Meydanın bir köşesine çekilen Phillipe, Marius'a heyecanlı fakat alçak sesle:

"Öldürmemelerini daha uygun buldum... Eğer biz yenersek, bu adam, Cazalis'e karşı en büyük silahımız olacak." dedi.

"Ya yenilirseniz?" diye sordu Marius.

"Eğer yenilirsek," dedi Phillipe boğuk bir sesle, "Oğlumu, sana emanet ediyorum. Sen, onu koruyacaksın... Beni üzme. Gitmem gerektiğinde gözüm arkada kalmasın."

İki kardeşin konuşmaları, meydanda yükselen bir fısıltıyla kesildi. Saat, iki civarındaydı. Bir saat önce, barikatlar tamamlanmıştı ve isyancılar, bu bekleme süresinden yararlanıp, savunma planı hazırlamak ve son önlemleri almak için bekliyorlardı... Matheus'un tutuklanmasından sonra, meydana bir ölüm sessizliği çökmüştü. Her işçi, içinde intikam ateşi yanarken ve elleri, silahlı bir şekilde beklerken, sabit gözlerle önüne bakıyordu.

Bir anda, anacaddedeki barikatın nöbetçileri, yürekli bir şekilde meydana giren iki adamı görünce, aralarında mırıldanmaya başladılar. Bunu fark eden Phillipe, oraya yaklaşınca, bu adamların Bay Martelly ve Rahip Chastanier olduğunu gördü. Armatör Martelly, aceleyle Phillipe'e yaklaştı.

"Tanrı aşkına! Eğer sizin bu adamlara bir etkiniz varsa, kardeşler arasında olacak bu savaşı durdurun!"

"Oğlum," diye mırıldandı rahip, "Ben, size kan akıtmayı durdurun diye yalvarmaya geldim."

Phillipe, cevap vermeden başını salladı. Bu iki adamın gelmesinden rahatsız olmuştu, çünkü kendini daha suçlu ve onların önünde, sanki daha ezik hissediyordu. Armatör devam etti:

"Gördüğünüz gibi, verdiğim sözü tutuyorum. Halkla ordunun birbirine açtığı ateşin ortasında durmaya geldim... İşçiler arasında daha popüler olmadığım için bugün çok pişmanım. Öyle olsaydım, belki beni dinlerlerdi ve nasihatlarımı, ciddiye alırlardı."

"Ben, bir şey yapamam," dedi Phillipe. "Bu adamlar, çok öfkeli. Ben de onlar gibi alınacak bir intikam olduğunu düşündüğüm için beni dinliyorlar. Eğer onlara afdan ve unutmaktan söz edersem, bana arkalarını döneceklerdir. Kendiniz deneyin."

İşçiler, yavaş yavaş yaklaşıyorlardı. Bay Martelly, onlara doğru gidip:

"Dostlarım," diye seslendi. "İstediğiniz adaletin, size verileceğini söylemeye geldim. Hükümetin komiserinden geliyorum."

Bu sözler, öfkeli sessizliğin ortasında yankılandı. Fakat bir dakika sonra bütün kalabalık, aynı anda bir ağızdan haykırdı:

"Çok geç artık!"

O an Rahip Chastanier, her işçiyle konuşmaya kalkıştı. Fakat işçiler, öfkeli ve dinlemek istemeyen bir tavırla, tek tek uzaklaşıyorlar ve, "Tanrı'nın, kan akıtmayı karşı olduğunu, neden bu sabah milli orduya söylemediniz?" diye, ona cevap veriyorlardı. Bay Martelly, bu konuda rahipten daha şanslı değildi. Tarafsız olduğunu biliyorlardı fakat zengin olduğunu da biliyorlardı. Belki de gizlice korktuğunu düşünüp, o yüzden böyle davranıyorlardı.

Armatör ve rahip, ümitsizce Phillipe'in yanına geldiler. Phillipe, onların bunu başarmalarını isterdi fakat açıkça ve bariz bir şekilde, onlara yardım etmeye cesareti yoktu. Artık, sonuçları görebiliyordu; yapılan hataların, sevdiklerini tehlikeye attığını korkuyla fark etti.

"Ben, sizi uyarmıştım," dedi. "Ne denersiniz deneyin, boşuna. Bu, halk savaşmak istiyor ve savaşacaktır. Görevimizi yapmamıza izin verin."

Sonra anacaddeden ve daha uzaklardan gelen gürültüleri, dinlemek için sustu.

"İşte milletin ordusu ve takımı!" dedi ciddi bir ses tonuyla.

Ve Marius'la vedalaştıktan sonra aceleyle uzaklaştı. Marius, Fine'in yanına çıktı. Bay Martelly ve Rahip Chastanier, anacaddedeki Phillipe'in de yer aldığı barikata yaklaştılar.

Ürküten bir sessizlik, yeniden her yeri kapladı. Bu sessizlik içinde askerlerin, ağır ve ritmik ayak sesleri duyuluyordu. İsyancılar siper almış, onları bekliyorlardı.

XVIII
Saldırı

Bay de Cazalis, milli ordunun kostümünü giyerek, ayak-

lanmanın gelişmelerini yakından izleyebildi. Valilik konağının yanında Matheus'tan ayrıldıktan sonra karşıladığı ilk milli ordu takımına katılmıştı. Bu takım, Sauvaire yönetimindeydi. Böylece eski milletvekili, orduya katılarak Palud Caddesi'nin felaketine tanık olmuştu.

Matheus'un planlarını çok iyi bilmiyordu, bu yüzden merakla, onun manevralarını izlemek istedi. Barikatı aştıktan sonra, Sauvaire'in takımıyla Cannebier'e geldi ve orda yaşanan kötü olaylara şahit oldu. İspiyoncu Matheus'un yönettiği isyancılar, ölü işçiyi taşıyan kanlı kafilenin geçtiğini görünce, savaşın durdurulamayacağını anladı ve o an, suç ortağının ona verdiği randevuyu hatırladı.

Fakat kitleyi, büyük bir korku sarınca, bu silahlı takımdan ayrılmaması gerektiğini düşündü. Katıldığı takımla beraber, iki saat boyunca devrim meydanında kaldı. O takım, hareket geçmek için Sauvaire'in emrini bekliyordu.

Onu en çok endişelendiren, Matheus'un planlarını daha iyi bilmemekti. Matheus, kendisine sadece, barikatların kurulduğu yerde buluşacaklarını söylemişti. Bir asker, ordudan emir getirip, Sauvaire'in emirlerinin ayrıntılarını, ordu takımına iletiyordu. Bay de Cazalis, bu sırada Sauvaire'in, "Çocuklarım, vatanın bize ihtiyacı var. İleri gidin!" sözleriyle düşüncelerinden sıyrıldı.

Eski hamal, hiçbir zaman böyle dil uzunluğuyla konuşmamıştı daha önce. Kendinden o kadar memnundu ki, Cannebiere'e çıkmaya başlamıştı. Hayatının tehlikede olduğunu düşünmeden, cakalı bir tavırla, adamlarının başındaydı.

Bay de Cazalis, takım sola dönünce, de Rome Caddesi yerine gittikleri yönü görünce çok şaşırmıştı. Matheus'un çabalarının, çatışmaları Bonaparte meydanına yakın bir yere yönlendirmek olduğunu zannetmişti ve eğer eski kentte bir çatışma çıkarsa, suç ortağının Josephe'i nasıl kaçırabileceğini hâlâ anlamıyordu. O andan itibaren, anlamaya çalışmıyordu artık. Takım, anacaddenin üst kısmına varınca, barikatı gördü. Bu, ona yetti. Kendi kendine, randevuya sadık kaldığını ve sadece beklemesi gerektiğini söylüyordu.

Belzunce meydanı, askerlerle doluydu. İki grup piyade sınıfı asker ve üç yüz civarında topçu yollandı. Sauvaire'in emrindeki milli takım oraya varınca, barikata saldırmak üzere emir alan komutan, yüzbaşıyla kısa bir görüşme yaptı.

"Sizi bekledim," dedi Sauvaire'e. "Tedbirli davranmamız emredildi ve piyadeleri görünce, işçilerin daha da çok öfkeleneceğini düşündüm. O yüzden milli ordu, önden yürüse daha iyi olacaktır ve mutlaka önce barışmayı denesin. İsyancılarla, bir vatandaş olarak konuşun."

Sauvaire, o an sanki Fransa'nın geleceğinin, kendi ellerinde olduğunu hissetti ve takımla düzenli kordon oluşturarak, kararlı bir şekilde, anacaddeye girdi. Ordunun ayak sesleri, sessizlik içinde yankılanıyordu. Milli ordu takımın arkasında yürüyen komutan, askerlerini ilerletiyordu.

Barikata elli adım kalınca yüzbaşı, "Durun!" diye haykırdı ve tek başına öne çıktı. Bu sesi duyunca, on beş kadar isyancı, göründü. Eski hamal, göğsünün hizasında parlayan silahları görünce, gizli bir korku ile titremeye başladı, fakat kendine hâkim oldu.

"Eh! Lanet olsun! Ben, dostunuzum, sakın ateş açmayın... Biz, hepimiz Marsilyalıyız. Aslında aynı aileden sayılırız, birbirimizi öldüremeyiz. Burada sadece iyi insanlar var, değil mi? Silahlarınızı bırakın ve herkes, kendi yoluna gitsin."

Bir ses, bu davete bağırarak cevap verdi.

"Artık çok geç!"

"Akıllıca davranmak için, hiçbir zaman çok geç değildir!" diye devam etti Sauvaire. "Sizin yerinizde olsam, görevimi yapardım. Hükümetin komiserinin isteklerinizi yerine getireceği size söylenmişti. Daha ne istiyorsunuz?"

"Biz, kan istiyoruz, geri çekilin!" diye yeniden bağırdı isyancılar.

Sauvaire, konuşurken işçilerin hareketlerini dikkatlice izliyordu. Barikatın arkasında yükselen ve onu endişelendiren bir ses duyar gibi oldu.

"Başınıza dikkat edin! Eğilin!"

Sauvaire, kendini hantalca yere attı ve arkasında bulunan askerler de eğildiler.

Aynı anda barikattan ve yandaki evlerden, kuşatmacıların üstüne büyük bir yıldırım gürültüsüyle yaylım ateşi başladı. Askerlerin, eğilmelerini sağlayan o uyarı sayesinde, en fazla bir düzine asker yaralandı. Saldırı o kadar ani ve o kadar beklenmeyen anda oldu ki, milli ordu, paniğe kapılarak dağıldı. Sauvaire, kendini sol tarafa atarak, yüz adım ötede ve evlerin ters yönünde bulunan, kendi takımının yanına gitti.

Bütün bunlar olurken, barikatların arkasında da hızlı bir sahne yaşanıyordu. Bay Martelly ve Rahip Chastanier, işçilerin arasında kaldılar. Her iki tarafı da sürekli kan akıtmaktan vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Sauvaire konuşurken armatör, birkaç işçinin silahlarını ateşlemeye hazırlandığını fark etti ve askerlere bağırdı:

"Başınıza dikkat edin! Eğilin!"

İsyancılar, kendi ateşlerinin etkisinin az olduğunu fark edince; öfkelenerek buna sebep olan Bay Martelly'nin etrafını sardılar. Phillipe, o an barikattan iniyordu ve eski patronunun tehlikede olduğunu görünce, iki isyancıya Bay Martelly ve Rahip Chastanier'i gözaltına almaları için emir vererek onları kurtardı. Ve onları, Matheus'un tutuklu bulunduğu mağazada tuttular.

Aynı anda askerler, yeniden ilerlemeye başlamıştı. Komutan, askerlerine barikatı yok etmek için saldırmalarını emretti. Milli ordulardan birkaç kişi, açılan ateş üzerine öfkelenerek, askerlere katıldı. Milli ordudan, askerlere katılanlardan biri de Bay de Cazalis'ti. Onun da tek düşüncesi, bir kapının arkasına saklanıp düşmanını öldürmekti.

Yeni saldırı kolu barikata saldırmak üzereyken, ikinci bir ateşleme yağmuru, bu saldırıyı durdurdu. Bu saldırı, ilkinden çok daha şiddetliydi. Ağır yaralı bir yüzbaşı, sığındığı yakındaki bir evde son nefesini verdi. Otuz kişiden fazla asker, yaralandığı için saf dışı kaldılar. Komutan, savaşta güçlerin eşit olmadığını ve eğer o barikata önden saldırırlarsa alamayacaklarını anladı. Çünkü isyancılar, topladıkları her türlü eşyayı

siper olarak kullanıyorlar ve bu siperlere saklanarak, güçlü ateş açıyorlardı. Bu durumda, askerlerin böyle bir şansı yoktu. O andan itibaren, askerler ve milli ordu, anacaddede duvar kenarlarına saklanarak dağıldılar. Askerlerin, açtığı ateş, düzensiz bir şekilde orda burda devam etti. Ortada, bir adam görünür görünmez, mutlaka bir kurşun sesi duyuluyordu.

Sauvaire, bir araba kapısının arkasına sığınmıştı. Bu harikulade adam, artık milli ordunun durumunun düşündüğünden daha ciddi olduğunu anlamıştı. Bu olaylar sırasında yüzbaşının, kendisine verdiği önem, gururunu okşamıştı. Fakat gerçekten savaştıklarını görünce, içinde bir acıma hissi uyanıyordu ve etrafında vurularak, yere düşen adamlara, yaşlı gözlerle ve korkuyla bakıyordu. Önce birkaç kurşuna hedef olmamak; sonra da savaşın, o çok korkunç sahnelerinden kurtulmak için bu savaşı durdurabilmeyi çok isterdi. O, bir sinek bile öldüremezdi, burdaki tek amacı, kendini ve savaşta olabilecek dostlarını korumaktı.

Tesadüfen, Bay de Cazalis ile aynı araba kapısının arkasında saklanıyordu. Eski milletvekili onu tanıdı ve çok şaşırdı. Onun, Cayol'lara karşı nefret dolu olduğunu bilen Sauvaire, Bay de Cazalis'in böyle kılık değiştirip burada bulunmasını, intikam almak istemesine bağladı. Phillipe'i barikatta görmüştü, şimdi ise Bay de Cazalis'i gözetlemeye başladı. Bay de Cazalis, sanki ateş açmayı bekliyordu. Cumhuriyetçi, silahını doldurmak için ayağa kalktığında, meşrutiyetçi ateş açtı. Fakat Sauvaire, dengesini kaybedip düşüyormuş gibi yaparak, Bay de Cazalis'e çarptı ve kurşun, bir evin ön duvarına isabet etti.

Bay de Cazalis, çok öfkelenmişti fakat emir altına girmeye, kendisi gönüllü olduğu için Yüzbaşı Sauvaire'e küfür etmeye cesareti yoktu. Eski milletvekilinin, öfkesini yutarken silahına bir kurşun daha koyduğunu gören Sauvaire, "Eh! Lanet olsun! Cayol'lar benim dostlarımdır, küçük kardeş Marius, beni bir zamanlar çok güldürmüştü... Onun, bu iki kardeşi öldürmesine izin vermeyeceğim... Dikkatli olmalıyım." diye düşünüyordu.

O andan itibaren, yüzbaşı olduğunu unuttu; tek düşündüğü şey, Phillipe'i kurtararak, Marius'u mutlu etmekti. Phillipe'in bütün bunlardan habersiz bir şekilde heyecanlı fakat ümitsizce savaştığını gören Sauvaire'in bütün tereddütleri yok oldu, ona göre artık oğlunu savunuyordu. Askerlerin, Fine ve Joseph'in saklandıkları eve ateş açtığını görünce, o da askerlere ateş açıyordu. Phillipe ve Marius gibi onun da en büyük korkusu, o eve ateş edilmesiydi. Her dakika, gözleriyle o pencereyi kolluyor, her bir kurşun, bu pencerenin bir camını kırdığında, Sauvaire'in suratı sararıyordu. Arada bir, tehlikeyi hiç önemsemeyerek, yan pencereden eğilip, çatışmayı izleyen Bay de Girousse'a Phillipe'i merak etmemesini eliyle işaret ediyordu. Sonra barikatları dikkatle izliyordu.

Çatışma, yarım saat boyunca bu şekilde devam etti. Askerler ve isyancılar, uzaktan uzağa, birbirlerine ateş etmeye devam ettiler. Arada sırada iki üç dakika süren hüzünlü bir sessizlik oluyordu. Sonra duyulan şiddetli bir ateş sesi ve haykırmalar, yerini daha derin bir sessizliğe bırakıyordu. Askerlerin kırmızı pantolonları, işçiler için mükemmel bir hedefti ve böylece isyancılar, çok sayıda asker öldürebildiler. Üstelik askerlerden daha iyi saklanıyorlardı ama ne zaman çevredeki evlerin pencerelerinden ateş edilse; o pencere askerlerin kurşunlarına hedef oluyordu. Terasları dolduran ve ordan taş yağdıran isyancılar, kurşunlardan daha fazla zarar gördüler. Arada bir vurularak çatılardan yuvarlanan ve yerlere düşen adamlar görülüyordu.

Savaş, akşama kadar böylece devam edebilirdi. Bu avcıların savaşı aslında gerçek ve bitiren bir savaştan daha tehlikeliydi. Otuza yakın ceset, yerlerde, kan gölleri içindeydi.

Açılan ilk ateşten sonra Marius, sokağa inmişti. Madem çatışmayı durduramıyordu, en azından savaşanlara yardım etmeliydi. Meydanın kenarındaki bir butikte, onun sayesinde, bir ilkyardım merkezi kuruldu ve kendi şahsen, yaralıları taşımaya yardım ediyordu.

Barikatın arkasından geçerken, ölümcül yaralı bir adam, onun yanına düştüğünde, eğildi ve gördükleri karşısında şaş-

kına döndü. Charles Bletry ve Daste - Degans şirketinde çalışan birkaç hain işçiyi tanıdı. Zavallı Bletry de onu tanıdı ve kendisine aceleyle yardım etmek isteyen Marius'a:

"Boşuna!" dedi solgun bir gülümsemeyle, "Her şey bitti! Ben öleceğim..: Ah! Yüce Tanrı sizi bana getirdi!" dedi ve son gücüyle konuşmaya devam etti:

"Size yemin ederim ki hiç ateş etmedim... Dostlarım, beni buraya getirdiler ve ben de herkes gibi yapmak zorunda kaldım... Dinleyin, bana bir iyilik yapın ve son isteklerimi yerine getireceğinizė dair bana söz verin."

Bletry, başını zorla kaldırdı ve belinden bir kemer çıkardı. Marius'a verirken, çırpınıyordu. Bu sırada elinden düşen kemerden birkaç parça yere para saçıldı.

Eski işçi, bir süre sonra güçlükle konuşabildi:

"Bakın, bu kemerde yüz frank var," dedi. "Lütfen onu, Daste ve Degans'a verin ve onlara, doğru olmayan bir şekilde kullandığım paranın tümünü geri veremeyişimin, benim suçum olmadığını söyleyin."

Ve Marius, ona şaşkınlıkla bakarken:

"Siz, bilmiyorsunuz," diye mırıldandı. Artık sesi, iyice gidiyordu. "Cezam iki yıl affedildi ve üç yıl önce hapisten çıktım. Toprak düzeltme işlerinde çalışıyorum... Her ay aldığım 130 frank maaşdan, patronlarıma 100 frank veriyordum. Bu şekilde üç bin ve birkaç yüz frank geri verebildim sadece... Fakat sonraki günlerde, daha çok kazanacağımdan ümitliydim ve tüm hayatımı, o borcu geri ödemek için adayacağımı hayal ediyordum.... Ölüm, çok erkenden geliyor,"

Kelimeler, boğazında takılı kaldı. Kısa bir süre can çekiştikten sonra öldü.

Marius, bu korkunç ölümden çok etkilendi. Bu zavallı, çektiği acılardan ve pişmanlıklardan dolayı gözünde büyümüştü.

Kemer çantasını aldı ve ordan uzaklaşırken, Lune-d'or ve Vieille-Monnaie Caddesi'nden gelen bir gürültü duydu. Bir anda, askerlerin ve milli ordunun gelip, bu meydanı tamamen doldurduklarını gördü.

Bletry'nin yanında geçirdiği bu birkaç dakika da, ciddi olaylar olmuştu. Anacaddedeki barikatta, çatışma devam ederken, iki takım asker, isyancıların saklandığı, eski şehrin küçük sokaklarına saldırdılar.

Askerlerin bir bölümü, Requis-Novis Caddesi tarafında, Aux Oeufs meydanına yerleşti. Pierre-Qui-Rage Caddesi'nin sonuna geldiklerinde, işçilerin kurdukları diğer barikatla karşılaşarak durdular. Askeri birlikte, önden gelen subaylardan biri, barikata yaklaştı ve işçilerin sakinleşmeleri için çağrıda bulundu ve görevini hatırlatmaya çalıştı. Tek aldığı cevap, "Halk, provoke edildi," diye gürleyen bir sesti ve yaklaşık aynı anda, sıkılan bir kurşun eline saplandı. Daha tamamen geri çekilemeden, çatılardan atılan taşlar ve kiremitler, bir fırtına uğultusuyla, askerlerin üzerine yağmur gibi yağarken, cadde tamamen dumanla doldu. Askerler, şaşkınlıkla kendilerini, evlerin duvar kenarlarına attılar. Tıpkı anacaddedeki gibi bir avcılar savaşı oluştu. Bu kavşak çatışmaları, çok kötüdür, birkaç adam bir asker takımı yenebilir orda.

Böyle iki cephede arasında çatışma olurken, daha şanslı olması gereken bir başka asker takımı, adalet bakanlığı yanındaki anacaddeyi kapatan barikata gitti. Bu askerler, barikata yaklaşmayarak, topçu kuvvet olmadan barikatı ortadan kaldıramayacaklarına ve başka bir şey yapamayacaklarına karar verdiler ve Belzunce Caddesi'ne girdiler, orada onlara ateş eden otuza yakın isyancı buldular ve o isyancıların bazıları, des Marquises Caddesi'ne, bazılar da Saint-Marthe, Sainte-Barnabe ve Moulin-d'huile caddelerine kaçtılar. Askerler, kaçanların peşlerinden gittiler ve onlara birkaç kurşun sıktılar. Sonra iki veya üç ev aradılar ve ordan da bir miktar isyancıyı tutukladılar. Fakat kendilerini doğruca Aux Oeufs meydanına götürebilen des Marquises Caddesi'ne girmeye cesaretleri yoktu. Barikatlarla dolu olduğunu sandıkları bu cadde, onlara göre çok dar ve tehlikeliydi. Pencerelerden ve çatılardan, kafalarına atılacak olan şeylerden ezileceklerini düşünüyorlardı.

Askerler, meydanda dönmeye devam ettiler. Saint-Martin

meydanına vardıklarında, bölündüler. Bir kısım asker, Lune-d'or Caddesi'ne girerken, bir kısmı da Vielle-Monnaie Caddesi'ne girdi. Plana göre, iki kısım asker aynı anda Aux Oeufs meydanında buluşacaklardı. Zaten de öyle oldu, yaklaşık aynı anda, iki grup asker meydana ulaştı.

Askerler, daha zayıf barikatlara saldırdılar. Bu karşı konulmaz saldırı karşısında isyancılar, düzensizce kaçmaya başladılar. Asiler, birkaç dakika boyunca, ellerine geçen her şeyi pencerelerden atarak, çok yoğun bir saldırıyla, askerleri bir süre durdurabilirlerdi. Kısa zaman sonra, ateş yavaşladı ve askerler, koşarak kurşunların altından geçerek, Aux Oeufs meydanının tam ortasına geldiler.

Marius, yenen askerlerin üniformalarını görünce, eğer hemen kaçmazsa, ağabeyinin mahvolacağını ve mutlaka tutuklanacağını anladı. Anacaddedeki barikata kadar koştu. Phillipe, kendini korumaya çalışırken, sırtı dönüktü ve asker takımlarının zaferini görmemişti. İki kardeş, Fine ve Joseph'in bulundukları eve yöneldiklerinde, kapıya kadar gitmeye zamanları olmadığını anladılar ve yakınlarında bulunan başka bir evin içine girdiler. Kapıyı iyice kapattılar, çok endişeliydiler. Her ikisinin de en çok korktukları şeyden, çocuğu ve genç bayanı zorunlu olarak terk etme ihtimalinden, birbirlerine söz etmeye cesaret edemediler.

Meydandaki korkunç gürültü, her yeri sardı. Askerlerin ve milli ordunun, isyanı bastırdığını fark eden isyancılar, Phillipe ve Marius'un yaptığı gibi, evlerde saklanmaya çalıştılar. Anacaddede ve Requis-Nevis'de bulunan diğer barikatlara da saldıran askerler, başlangıçta, ateşin kesilmesine çok şaşırdılar. Daha sonra ne olduğunu anlayıp, terk edilen barikatları altüst ettiler ve kazananlara katılmaya gittiler. Böylece meydan, kulakları sağır eden bir gürültüyle, evlerin önlerinde hazırlanan asker takımlarıyla doldu.

O anda, hapsedilen üç kişiye gardiyanlık yapan isyancı da kaçtı. Matheus, kalabalığın ortasında kayboldu. Bay Martelly ve Rahip Chastanier, hareketsiz bir şekilde tutuldukları dükkânın kapısında durdular. Her ikisi de çok üzgündü ve kötü

bir misilleme bekliyorlardı. Arada bir, olayların başlangıcından beri, önünden hiç ayrılmadığı pencereden, Bay de Girousse'un meraklı kafası görünüyordu.

XIX
Matheus, Sonunda Joseph'i Kucağına Alıyor

Sauvaire, meydana girerken Bay de Cazalis'i gözden kaybetti. Onu, yaklaşık bir saat boyunca, araba kapısının altında gözetledikten sonra şimdi nerede olduğunu bilmediği için, çok öfkeliydi Sauvaire. Kendisinin yüzbaşı olduğunu unutan bu namuslu adamın beyninde artık tek bir fikir vardı, o da dostu Marius'un ağabeyine yardım etmekti.

Tedirgin ve huzursuz bir şekilde, meydanda dolaşıp duruyordu. Bir anda Phillipe'in, Fine'in eski evinde saklanabileceği ihtimalini düşündü. Eve baktığı anda Bay de Girousse'un kafasını gördü.

"Eh! Siz yukardakiler!" diye yaşlı konta seslendi. "Aşağı kapıyı açın, acele edin."

Bay de Girousse, Phillipe'e ne olduğu konusunda çok endişeliydi. Aşağı inmeye karar verdi. Aslında iki kardeşin, karşıdaki evin içinde saklandıklarını biliyor ve belki onlara bir şekilde yardım edebileceğini düşünüyordu. Fakat aşağıda, kapıyı kilitleyen ve onun dışarı çıkmasına izin vermeyen birkaç isyancı vardı. Onları, kapıyı açmaları için ikna etti. Onu, dışarı atıp, kapıyı yeniden kilitlediler.

Sauvaire ve Bay de Girousse, yüz yüze geldiler.

"Eh! Lanet olsun!" dedi eski hamal. "Kapıyı açık bırakmalıydınız... sizi tutuklattıracağım."

Soylu adam, yüzbaşıya merakla baktı.

"Beni mi tutuklattıracaksınız? Eh o zaman beni, siz tutuklayın," dedi kont. Sonra Bay Martelly ve Rahip Chastanier'yi göstererek, "Beni, ordaki insanlara götürün," dedi.

Sauvaire, Bay de Girousse'u oraya kadar götürdü ve mülk

sahibi, zengin bir kont olduğunu öğrenince, ondan özür diledi.

"Beni sürgün etmeniz eksik kalmıştı zaten!" dedi Bay de Girousse gülerken.

Sonra kısık sesle durumu armatöre izah etti.

"Biz, bu olayların hiçbirini göremedik," dedi Bay Martelly. "Bizi, alçak bir adamla bu dükkânda hapsettiler... Yani, Phillipe ve Marius'un, bu evde saklandıklarını mı söylüyorsunuz?"

"Evet ve onlar tutuklanacaklar diye çok korkuyorum. En kötüsü de Marius'un karısını ve Phillipe'in oğlunu bu evde bırakmıştım."

Bu haber, Bay Martelly'yi çok üzdü. Rahip Chastanier, Fine ve Joseph'in çok tehlikede olmadıklarını ve eğer ev, askerler tarafından sarılacak olursa, olaya her an kendilerinin de karışabileceğini söyleyerek onları rahatlattı. Rahip, öncelikle iki kardeşe yardım edip, kaçmalarını sağlamak gerektiğini; en kötüsü de onlara yardım etmenin, imkânsız olduğunu söyledi.

Meydanı dolduran askerler, hareketsiz değillerdi. Ordan burdan, birkaç pencereden ateş edilmeye devam etti. Bu durumun, artık bitmesi gerekiyordu. O yüzden, çatıdan son kurşunları atan isyancılar, buldukları tüm kapalı evleri zorla ele geçirmek için emir aldılar. Kapılar, birkaç kazmacı tarafından baltayla açtırıldı.

Sauvaire, ümitsizleniyordu. Askerleri, Phillipe'in saklandığı evden uzak tutmak istedi ama bunu başarabilmek için hiçbir plan düşünemiyordu. Meydanın ters tarafında bulunan adamlarını topladı ve başka evleri arattırdı. Fakat korumak istediği evden, ateş açıldığını görünce, çok fena oldu. Bir teğmen yaralandı ve takımdaki tüm askerler, o evin kapısına saldırdılar.

"Aptallar!" diye mırıldandı Sauvaire. "Sanki, bu adamı yaralamaları gerekiyordu! Şimdi genç adamımızın sonu geldi."

Ordan yaklaştı ve en azından, eve ilk girenlerden biri olmak istedi.

Bütün bu olaylar olurken, meydanda iki adam heyecanla konuşuyorlardı. Onlar, Matheus ve Bay de Cazalis'ti. İspiyoncu, çok iyi gören gözleriyle, kalabalığın ortasında patronunu görünce, onu kenara çekti ve:

"Eh!" dedi ona alaylı bir şekilde. "Beni tebrik etmiyorsunuz... Çok güzel çalıştım."

"Ama seni barikatta görmedim," dedi eski milletvekili.

"Tanrı aşkına! Bu aptallar, kurşunlardan uzak bir yerde hapsettiler beni. Ben, onlara minnettarım... Hadi! Zafer bizim!"

"Peki çocuk nerde?"

"Eh! Çok aceleniz var... Birazdan çocuğu size vereceğim... Çocuk, işte orda kapısını kırmayı çalıştıkları evde."

Matheus, sonra Bay de Cazalis'e ne yaptığını ve ne yapacağını anlattı. Planı hazırdı ve bunu başaracağından emindi.

"Fakat dikkatli davranmamız gerek. Cayol'lara dost olan iki kişiyi, anlayamadığım bir sebepten, benimle birlikte hapsettiler. Bakın onlar hâlâ hapsedildiğimiz yerin kapısındalar. Korkarım ki onların varlıkları, bize rahatsız edebilir."

Bay de Cazalis, Bay Martelly ve Rahip Chastanier'i hemen tanıdı. Fakat, Bay de Girousse'un sırtı dönük olduğu için onu tanımadı.

"Yok ya!" dedi. "Onlar, bizim için burada değiller. Hadi Matheus çalış! Eğer başarırsan, söz verdiğim meblağın iki mislini vereceğim."

Kazmacılar, baltanın ilk darbesini vurunca kapı çok büyük bir gürültüyle açıldı.

"Rezil Phillipe'in nereye gittiğini biliyor musun?" diye sordu Bay de Cazalis.

"Umarım tutuklanır," dedi Matheus. "Eğer bu evde saklandıysa, zaten yakalanacak. Merak etmeyin, işi bitti. En az on yıl sürgün alacak."

"Öldürmeyi daha çok tercih ederim... Tam silahımın altındaydı... Korkmuyor musun eğer bu evdeyse, planların bozucağından?"

"Ah! Kesin bir dolabın içinde saklanmıştır... Dikkat! Kapı

açıldı. Siz, bir şeye karışmayın. Ben gerekenleri yaparken, siz beni izleyin eğer eğlenceli buluyorsanız. Ben, çocuğu alır almaz siz, aceleyle takip edin bizi. Daha uzak bir yerde hesaplaşırız."

Matheus, patronunu, meydanın ortasında bırakıp, askerlere karıştı. Kapının kilidi hâlâ direniyordu, ama nerdeyse açılacaktı.

Sauvaire bu operasyonu, endişeli bir şekilde takip ediyordu. O anda adamlarıyla birlikte o eve ilk giren kişi, kendisi olmak istedi. Kapı, tam açılırken, bir el omzuna dokundu. Kafasını çevirdiğinde, Fine'in kardeşi Cadet'i tanıdı.

Genç adam, onu aceleyle kenara çekti ve boğuk bir sesle ona sordu:

"Ne oluyor? Ablamı gördünüz mü?"

Ve eski hamal, cevap vermeden:

"Sabahtan beri," dedi Cadet. "Adamlarım ve ben, ofislerimizde tutulduk. Fikirlerimi bilen otorite, milli ordunun bir grubunu ofisime yolladı ve ancak şimdi kaçabildim... Ablamın evine koştum, Bonaparte meydanındaki ev, boştu. Tanrım! Ne oluyor? Çabuk anlatın."

"İyi peki!" diye mırıldandı Sauvaire. "Bir dert, tek başına gelmez ki zaten... Bütün aile, bu evin içindeler."

"Ablam da bu evde mi sizce?"

"Ben, bir şey bilmiyorum... Bildiğim tek şey, Phillipe barikattaydı ve deli gibi savaşıyordu... Ah! Zavallı Cadet, her şeyin kötü bir şekilde biteceğinden çok korkuyorum... Bu arada, düşmanınızın meydanda dolaştığını, size söylemeyi unuttum."

"Hangi düşman?"

"Bay de Cazalis. Milli ordu askerlerinin üniformasını giymişti."

Cadet, titremeye başladı. Bir anda, kapının açıldığını gördü ve, "Koşalım!" diye söylendi.

Evin kapısı açılır açılmaz, askerler bir sel gibi bu eve girmek için koştular. Fakat merdivenlerde üç veya dört kez kurşun sıkıldı. Askerler, düzensizce ve panik içinde geri çekildi-

ler. Birkaç dakika boyunca, koridordan içeriye kimse giremedi. İsyancılar, bütün kurşunlarını bitirip bu son savunma denemesinden sonra da kaçmak için çatılara çıktılar. İlk panik anı geçtikten sonra askerler, dikkatli bir şekilde merdivenin başına yaklaştılar. Sonra hiçbir savunma olmadığını görünce, evi sardılar ve her yeri aradılar.

Sauvaire ve Cadet, rahat konuşmak için birkaç adım uzaklaşmak gibi bir hata yaptılar. Kapıya yaklaşmak istediklerinde, büyük bir topluluk, içeri girmelerini engelledi. Tüm çabalarına rağmen, içeri girmekte çok zorlandılar ve bunu başardıklarında, merdivenlerden ağır ağır çıkabildiler, çünkü kapıda, çok sayıda asker ve milli ordu takımı vardı.

Üçüncü kata geldiklerinde, bir adam herkesi iterek, kaçmaya çalışıyordu. Askerler bu adamı, o evde oturan ve korkan bir adam zannettiler. Bu hızlı hareket eden adam, kollarında taşıdığı bir çocuğu, redingotunun altına sakladığı için Cadet, yüzünü göremedi. Cadet içinde tuhaf bir hisle döndü fakat o adam, merdivenlerden beş basamak inmişti bile. Bir şey fark etmeyen Sauvaire'in tetiklediği Cadet, yukarı doğru çıkmaya devam etti ve küçük evin kapısına vardı.

Bu kapı, tamamen açıktı. İlk odada, Fine baygın yatıyordu ve Joseph yoktu.

XX
İsyancı Phillipe, Son Bir Kurşun Attı

Çatışma boyunca, Fine o kadar çok korktu ki duyduğu her silah sesi, onu ürkütüyordu. Kendi kendine belki o kurşun, sevdiklerinden birini öldürmüştür diye düşünüp korkuyordu. Aşağıda, sokakta olmak, tehlikeleri Marius ve Phillipe'le paylaşmak isterdi. Fakat Joseph'in varlığı, meraktan öldüğü bu odaya hapsediyordu onu.

Zavallı çocuk kafasını, genç kadının göğsüne bastırıyordu. Suratı bembeyazdı, dişlerini sıkıyor, ağlayamıyordu. Duydu-

ğu her kurşun sesinde, genç kadının elbisesine saklanıp kolları ile ona sarılıyor, hareketsiz ve sessiz duruyordu.

Birkaç kez pencerelerden giren kurşunlar, mobilyaları deldi veya duvarlara saplandı. Fine şaşkınlıkla bu kurşunların, nereye delik açacağına bakıyordu. Kucağında tuttuğu Joseph'in üzerine kapanarak, vücudunu ona siper ediyordu. Kendini düşünmüyordu fakat bir kurşunun, çocuğun gözüne girebileceğini düşününce, bütün vücudu titriyordu.

Bu işkence, bir saatten fazla devam etti. En ufak gürültüleri bile endişeyle dinliyordu. Bir anda, meydandan uğultular yükselince barikatların ele geçirildiğini anladı. Çok rahatladı önce, sonra daha da çok endişe etmeye başladı.

Ateş durmuştu, o yüzden cama yaklaşmaya cesaret ederek, dışarıya baktı. Yüreğini, büyük bir endişe kapladı. Kendi kendine, barikatlar alındığı halde Marius'la Phillipe'in, neden yukarı gelmediklerini soruyordu. Onların, aceleyle gelip, birlikte saklanmaları gerekiyordu. Belki de tutuklananlar arasında oldukları için gelemiyorlardı veya belki de ölmüşlerdi. Korkudan uyuşan beyni, başka bir alternatif düşünemiyordu. Kocasıyla ağabeyinin, yerde ölü bir halde yattığı veya tutuklanıp, askerler tarafında götürüldüğü sahneleri, gözünde canlandırmaya başladı. Bu görüntüler, ona son derece üzüntü verdi ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Fine, meydana bakarken, eve koşan askerleri görünce, hemen geri çekildi. Az sonra kapıda baltanın sesleri duyuldu. Joseph, ağlamaya başladı. O ana kadar sessiz kalan çocuğun korkusu, bir anda kulakları delen bir ağlamaya dönüştü. Babasını istiyordu, Fine'in boynuna yapışıyor ve askerlerin, onu almalarını istemediğini haykırıyordu.

Çocuğun bağırmaları, Fine'i delirtmek üzereydi. Merdivene koştu, hemen Marius ve Phillipe'in yanına gitmek istedi. Fakat ikinci kata daha gelmeden, kapının düştüğünü duydu. Aynı anda, koridorda saklanan isyancılar, ateş ettikten sonra yukarı çıktılar. Bir an, tereddüt etti. Holden gelen, derin bir ses duydu ve hemen arkasından kuşatmacıların, gittikçe yaklaşan ayak seslerini duyunca, öylece kalakaldı, belki daha

uzun zaman o şekilde kalırdı eğer merdiven trabzanlarından baktığında, yukarı ilk çıkan adamı görmeseydi... Bu adam, Matheus'tu ve sanki ümitsizliğin ta kendisiydi. Genç kadın, şaşkın bir halde, korkulu gözlerle adım adım yukarı çıktı ve ona bakan Matheus'un karşısında, geri çekilmeye başladı. Odaya girdiklerinde, Fine'in kapıyı kilitlemesine zaman bırakmadan, üstüne atlayıp Joseph'i elinden zorla aldı. Genç kadın, korku dolu bir çığlık atarken, Matheus'a karşı çıktı. O an, tek yapabileceği şey buydu. Çaresizdi; çünkü korku onu mahvetmişti ve artık ayakları tutmuyordu. Çocuğun, artık kucağında olmadığını hissettiğinde, o değerli hazineyi geri almak istercesine, öne doğru uzattığı elleri boşlukta kalınca, baygın bir halde yere düştü.

Evi arayan askerlerin hiçbiri, bu sahneyi fark etmemişti. Fakat, yakında bulunan bir evden çıkan iki kişi, Matheus'un çocuğu kaçırmasına tanık oldu.

Marius ve Phillipe'in, tesadüfen saklandıkları ev, anacaddenin öteki tarafında, meydanın bir köşesinde bulunuyordu. Şans onlara yardım etti çünkü iki kardeşten başka oraya sığınan isyancı olmamıştı. İçeriye girer girmez, kapıları kilitlediler. Merdivenler sakin ve sessizdi. Bu evin sakinleri, evlerine saklanıp, kendilerini göstermemeye özen gösteriyorlardı.

Marius ve Phillipe, durumu tartışmak için, her an zorla açılabilecek kapının önündeki merdivenin ilk basamaklarında, birkaç dakika oturdular. Askerlerin aramalarından nasıl kurtulacaklarını bilmiyorlardı. Tek çareleri, çatıdan kaçmaktı fakat bu yöntem, çok tehlikeliydi ve çok acil bir durum olmasına rağmen, Fine ve Joseph'in güvencede olduklarından emin olabilmek için, biraz daha beklemeye karar verdiler.

"Onları, orda bırakmamalıydık," dedi Phillipe. "Yalnız kendi güvenliğimizi düşünerek korkaklık gösterdik."

"Ümidimizi kesmeyelim," dedi Marius. Hem ağabeyini, hem de kendini sakinleştirmeye çalışıyordu. "Belki de kendimizi, gereksiz yere yok edecektik... Fine, güçlü ve cesurdur."

"Ne olursa olsun, onların güvende olduklarından emin

olana kadar buradan kaçmam... Dinle! Bir kapı, zorla açılıyor. Çabuk yukarı çıkalım," dedi Phillipe.

Birinci kata çıktılar. Pencereden gördükleri manzara, ikisini de çok üzdü. Askerlerin, kapısını zorla açmaya çalıştıkları ev, Fine ve Joseph'in saklandığı evdi. Birkaç dakika boyunca, hareketsiz ve nefes nefes kaldılar. Kapıya vurulan her balta darbesi, onların göğsüne iniyordu sanki. Hayatları boyunca, bundan daha büyük bir üzüntü hissetmemişlerdi. Boğazları, düğüm düğüm olmuştu. Büyük endişeyle, olanları izlediler. Onların en büyük acısı, çaresizlikti. Tehlikede olduğunu bildikleri halde sevdikleri insanları, kurtarmaya gidemiyorlardı. Öfkeli bir kalabalığın saldırısına, çaresizce tanık olmaları gerekiyordu.

Phillipe, bir anda korkunç bir öfkeyle haykırdı. Kuşatmacılar arasında, ilk sırada bulunan Matheus'u gördü ve kardeşine gösterdi.

"Ah! Bu alçak!" diye, öfkeli bir şekilde mırıldandı. "Keşke onu öldürmeleri için bıraksaydım. O, kaçtı ve şu anda Joseph'i kaçırmak için burada."

Döndü ama tekrar bağırdı. Parmağıyla, Marius'a meydandaki ağacın arkasına doğru saklanmış olan bir milli ordu askerini göstererek, boğuk bir sesle adını söyleyebildi sadece:

"Cazalis!"

Ve silahı kaldırarak devam etti:

"Bir tek kurşunum var, o da onun olacak!"

Phillipe ateş etmek üzereyken Marius:

"Boşuna öldürmek yok, belki bu kurşuna ihtiyacımız olacak... Bu, gerçek bir kaçırma!" diyerek silahı elinden aldı.

Aynı anda, balta darbelerine daha fazla dayanamayan kapı kırıldı.

"Daha yükseğe çıkalım," dedi Marius.

Üçüncü kata kadar çıktılar. Yukarda onları, korkunç bir sahne bekliyordu. Tam karşılarında, Fine ve Joseph'in bulundukları oda görünüyordu. Genç kadın, ellerini korkuyla ovuşturuyordu. Ona, kendisini koruyacaklarını söylemek için bağıramadılar. Phillipe ve Marius, titreyerek ve yüzleri sararmış

bir halde, kaçırma olayına tanık olmak zorunda kaldılar. Fine'in aşağı inmek için, merdivene yöneldiğini gördüler. Bu merdiven boşluğunun, sokağa bakan bir penceresi vardı. Sonra onun, Matheus'tan kaçmaya çalışırken yukarı çıktığını gördüler. Matheus, odaya girdi ve genç kadının elinden, Josephe'i zorla aldı.

Marius, silahı Phillipe'e geri verdi ve zor çıkan bir sesle:

"Bu kurşuna, ihtiyacımız olacağını hissediyorum." dedi.

Phillipe, silahı omzuna koydu fakat elleri titriyordu. Oğlunu vurmaktan korkuyordu. Matheus odadan çıkarak, merdivenlerden aşağı inmeye başlamıştı.

Rezil adam ikinci kattaki pencerenin önünden geçtiğinde, Phillipe yeniden yıkıldığını hissetti ve ateş edemedi.

"Eğer sokağa çıkmasına izin verirsen, çocuğu kaybederiz," diye mırıldandı Marius.

Phillipe, sakinleşmek ve soğukkanlı davranmak için, büyük bir çaba harcadı. Silahını, pencerenin kenarına dayadı ve Matheus'un geçmesini bekledi.

İspiyoncu, hâlâ merdivenlerden iniyordu ve tam birinci kata vardığı sırada, Phillipe ateş etti.

Ateş sesinden sonra, Fine'in yanına koşan Sauvaire ve Cadet, kafaları kaldırdıklarında, endişeli bir halde ateşin sonucunu merak ederek aşağı bakan iki kardeşi gördüler. Sauvaire, çok şaşkın ve mutluydu, çünkü korumak istediği iki kişinin nerede olduğunu biliyordu artık. Cadet, neler olduğunu henüz anlamıştı. Çocuğu odada bulamayınca merdivenlerde, aceleyle yanından geçip basamakları koşarcasına inen adamı düşündü.

Aceleyle birinci kata indiğinde, tuhaf bir manzarayla karşılaştı.

Matheus, kafası parçalanmış bir halde, basamakların üstünde yatıyordu. Düşerken elini açmıştı ve Joseph, hiçbir zarar görmeden, onun üstüne düşmüştü. Phillipe'in attığı kurşun, kucağındaki çocuğun alnını sıyırarak, ispiyoncunun beynine girmişti.

Matheus, Joseph'i kaçırmak istediğinde çocuk, korkudan

bayılmıştı. İspiyoncu bu yüzden onu, kolaylıkla kaçırabilmişti. Küçük Joseph, o anda uyanmıştı. Cesedin üzerine uzanmış bir halde ve çok yükses sesle ağlıyordu.

Cadet, cesedi itip, zavallı küçük çocuğu kucağına aldı. Birkaç basamak çıktıktan sonra, aklına gelen ani bir fikirle, tekrar aşağı indi ve cesedin üzerini aradı ve bulduğu tüm evrakları, belki işe yarar diye aldı.

Üçüncü kattaki odaya girdiğinde, ne yapması gerektiğini bilmeyen Sauvaire çok huzursuzdu, çünkü baygın halde yerde yatan Fine'e nasıl yardım edeceğini bilemiyordu. Dürüst adam, genç kadını yerden kaldırarak yatağa yatırdı. Cadet, Joseph'i tekrar ablasının yanına yatırdı. Çocuk hemen Fine'in boynuna sarıldı, tekrar ona sığınabildiği için çok mutluydu ve çocuğun okşamaları genç kadını, tekrar kendine getirdi. Fine, kalkarak tüm sevgisi ve şefkatiyle çocuğu öpmeye başladı. Sanki çok kötü bir kâbustan uyanmış gibiydi. Bir anda yüzü, yeniden sarardı.

"Marius ve Phillipe neredeler?" diye sordu. "Lütfen, benden bir şey saklamayın."

Cadet o anda, pencereden yandaki binada bulunan iki kardeşi ona gösterdi. Fine, mutluluktan bir süre hareketsiz kaldı. Henüz, her türlü tehlikeyi atlatamamışlardı ama şu an hayatta olmaları ona yetiyordu ve daha fazla bir şey istemiyordu.

Phillipe ve Marius da çok mutluydular. Ateş ettikten sonra, yanlış hedefe isabet ettirme düşüncesi yüzünden, Phillipe yıkılmıştı. Matheus ve çocuğun düştüklerini görünce, gözleri kararadı ve korkuyla bir çığlık attı. Bir anda, boğazı düğüm düğüm oldu. Dumanların arasından, oğlunun vurulup vurulmadığını göremiyordu.

Fakat Marius, Cadet'in odaya getirdiği çocuğun ağlama sesini duyunca, haykırdı:

"Bak!"

O an iki kardeş, karşılarında yaşanan bu sahneyi, büyük bir mutlulukla izlediler. Fine ve Joseph'i sapasağlam gördüler. Artık, kendileri için bir risk kalmadığını düşünüyorlardı, çünkü yanlarında, onları savunacak dostları vardı.

Bay Martelly, Rahip Chastanier ve onlara eşlik eden Bay de Girousse'un, odaya çıktıklarını gören iki genç adam daha da sakinleşti. Bu üç kişi, odaya önce askerlerin girmesi için dışarda bekledi ve daha sonra genç kadını korumak için onlar da içeri girdi. Biraz önce yıldırım hızıyla yaşanan dramı tahmin edemezlerdi. Merdivende gördükleri ceset, onları hızlandırdı. Yukarda bulunan Fine ve Cadet, onlara her şeyi anlattı.

"Bu Cazalis, alçak!" diye bağırdı Bay de Girousse. "Ben, onun hakkından geleceğim... Fakat öncelikle askerler gelmeden Marius ve Phillipe'e kaçmaları için yardım etmemiz gerek... Bakın, zaman geçiyor!" diyerek onlara meydanı gösterdi. Aslında, iki kardeşin durumu, gittikçe kritik olmaya başlamıştı. Phillipe'in ateş etmesi, askerlerin dikkatini, iki kardeşin saklandıkları bu eve yöneltti. Kazmacılar, kuvvetli balta darbeleriyle kapıyı kırmaya başlamışlardı bile.

"Onlar için bir tek kurtuluş yolu var!" dedi Bay Martelly ve devam etti: "O da çatıdan kaçmaya çalışmaları."

"Ama böyle bir kaçış imkânsız!" dedi Cadet heyecanla. "O ev, etrafındaki diğer evlerden, çok daha yüksek... Mahvoldular!"

Fine, çaresizlikten yine delirmek üzereydi. Odada bulunan tüm insanlar, başarısız bir şekilde bir çare bulmaya çalışıyorlardı. Bu arada balta darbeleri, gittikçe daha da şiddetleniyordu.

Bay de Girousse, Cadet'in bir arkadaşı olarak tanıttığı Sauvaire'e aniden sordu:

"Adamlarınızı durduramaz mısınız?"

"Eh! Hayır!" dedi yüzbaşı çok üzgün bir şekilde. "Milli ordunun sözünün, hemen dinlendiğini mi zannediyorsunuz? Bekleyin... bekleyin..."

Sauvaire, düşünceli bir tavırla, gözlerini kocaman açtı. Sanki beyninde, acı bir savaş vardı. Sonra bir anda:

"Benim bir fikrim var," dedi. "Gel Cadet,"

İki adam, aceleyle aşağı indiler. Yaklaşık beş dakika boyunca Bay de Girousse ve kalan herkes, onları büyük bir en-

dişeyle beklediler. Bir süre sonra geri döndüklerinde, ikisinin de elinde giysi paketleri vardı.

Cadet, Marius ve Phillipe'e arkasında saklandıkları pencereyi, aralamalarını işaret etti. Onlar, anlayıp pencereyi açtıkları zaman, Cadet onlara, becerikli ve güçlü bir şekilde, bu giysi paketlerini attı. Kapının açılıp açılmayacağına bakmakla meşgul olan askerler, başlarının üstünden uçan bu siyah paketleri görmediler.

Sauvaire'in aklına gelen fikir; Cadet'le birlikte bir düzine yaralı milli ordu askerinin taşındığı arabaya gidip, yaralılara pansuman yapılırken ve parçalanan kollarla bacaklar kesilirken, oluşan karambolden yararlanarak, gizlice iki üniforma çalmaktı.

Phillipe ve Marius, durumun ciddiyetini hissediyorlardı. Çatıdan kaçmayı denerlerse, dostlarının onları kurtarmaya çalışacaklarını ve kendilerine yardım edeceklerini anladılar. Giysileri alır almaz, çatı katındaki odaya çıkıp, aceleyle milli ordu giysilerini giydiler. Meydana bakan, yan pencereden kendi giysilerini dışarı attıkları anda, giriş kapısının kırıldığını duydular. Saklandılar ve becerikli bir şekilde, askerlere karıştılar. Aramalara katılarak, birkaç dakika da askerlerle birlikte arama görevi yaptılar ama tabi bu aramalar boşunaydı, sonra sokağı çıktılar.

Bay de Girousse ve Sauvaire, aşağıda onları bekliyorlardı. Meydanda Fine ve Cadet, Bay Martelly ve Rahip Chastanier ile beraber biraz ötede duruyorlardı. Genç kadın, kucağındaki Joseph'le birlikte, hemen Bonaparte meydanında bulunan evine dönmek istedi. O anda Marius ve Phillipe'i sokakta gören Fine, sessizce uzaklaşırken, belli etmemeye çalışarak, her adımda başını çeviriyordu. Bay de Girousse'tan iki kardeşi ona getirmelerini rica etmişti.

Phillipe ve Marius, çok samimi bir şekilde, eski hamalla tokalaşırken, teşekkür edecek kelime bulamadılar.

"Tamam tamam," diye mırıldandı çok duygulanan namuslu adam. "Biz dostuz... fakat bilin ki benim için düzen ilk önce gelir! Milli ordu, düzeni kurmak için oluştu... Ben, görev-

le dalga geçmem!" dedi. Son sözlerini, meydandaki milli ordu askerlerine karşı bağırarak söylemişti. Bay de Girousse ve iki kardeş, aceleyle ordan uzaklaştılar.

Sauvaire, her zaman yaptığı gibi adamlarına hava atmaya çalışırken, bir ağacın arkasında, endişeli ve solgun görünen Bay de Cazalis'i gördü fakat görmemezlikten gelip ve onun hareketlerini gözetledi.

Eski milletvekili, tanık olduğu olaylara anlam veremiyordu. Matheus evde girdiğinden beri gelişmeleri anlamadan, onun dönmesini bekliyordu. Fakat, Fine'in kucağında Joseph'i görünce, birden afalladı. Düşmanlarının, tüm tuzaklardan mucizevi bir şekilde kurtuldukları görünce, korkunç bir öfkeye kapıldı. Ayrıca aklına gelen bir fikirle; Matheus'un kendisine ihanet ettiğini düşünerek, daha da hiddetleniyordu.

"Bu alçak ne yapabilir ki! Cayol'lara sattı kendini ve onların kaçmalarına mutlaka o yardım etti!"

Artık sabrı tükenen Bay de Cazalis, bir türlü dışarı çıkmayan Matheus'un ne yaptığını görmek için eve gitti. Eğer onu bulsaydı, elleriyle boğucaktı. Birinci kata çıktığında, suç ortağının cesediyle karşılaştı. Şaşkın ve ürkek gözlerle Matheus'un cansız bedenine bakıyordu. Sonra bir anda eğildi ve onun üstünü aradı. Ceplerinin, bomboş olduğunu fark edince, çok endişelendi. Öfkesinden cesede bir tekme attı ve aceleyle ordan uzaklaştı.

Bay de Cazalis'i gözleriyle takip eden Sauvaire, "Bu kötü kuşun, çocuk kaçırmak için burada olduğunu biliyordum," diye düşündü.

Bu arada çatışma, askerlerin zaferiyle bitmişti. Saat, dört sularıydı. Direniş, çok şiddetliydi fakat kısa sürdü. İsyancıların elebaşları ve liderleri, barikatlar alınır alınmaz kaçmışlardı. İşçilerin büyük bir kısmı, tutuklanmıştı. Askerler, saklandıkları evlerin çatılarından kaçamayanları; mağaralardan, dolaplardan, yatakların altından, şöminelerden hatta kuyulardan yani sığınak zannettikleri her yerden, topladılar.

Evler arandıktan sonra, altı barikat yok edildi ve silahlı kuvvetler, Aux Oeufs meydanını ele geçirdi.

O akşam Marius'un evinde, çok duygulu anlar yaşandı. Genç çiftin yanı sıra Phillipe ve Joseph, mutluluk gözyaşları arasında, birbirlerine kavuştular. Bay de Girousse, eğer Phillipe'in tutuklanmasını istemiyorlarsa, en kısa zamanda ortalardan yok olması gerektiğini hatırlatarak, onların mutluluklarını gölgeledi. Ertesi gün Phillipe'e, onu Lambesc'e götürmeyi ve kendi evlerinden birinde saklamayı teklif etti ve hepsi bu teklifi, minnet duyarak kabul ettiler. Ertesi güne kadar Phillipe, Bay Martelly'nin evinde kalacaktı.

Ordan ayrıldığında Bay de Girousse, Marius'la Bay de Cazalis konusunda uzun uzun konuştu. Cadet, Matheus'un ceplerinde bulduğu evrakları, Marius'a vermişti ve o evrakların arasında, patronunun ispiyoncuya verdiği ve Joseph'i kaçırdığı takdirde, ona yüklü bir meblağ ödeyeceğinin yazılı olduğu bir mektup da vardı. Böyle bir evrak, büyük bir silahtı. Cayol'lar Blanche'ın amcasını, çaldıklarının hepsini geri vermeye mecbur bırakabilirlerdi artık.

Fakat Marius'un fikri, Bay de Cazalis'ten hiç para istememek ve Matheus'un üzerinde bulunan bu kanıtı, eski milletvekilinin Phillipe'e karşı hiçbir girişim yapmaması için, sonsuza kadar bir tehdit olarak kullanmaktı. Bir skandal, tüm aileyi mahveder.

Bay de Girousse, para istememelerini haklı buldu ve bu konuda, Bay de Cazalis'e şahsen gidip, görüşmeyi üstlendi. Ertesi gün Bay de Cazalis'e gitti ve kapalı bir mekânda onunla, saatlerce konuştu. Bu konuşma sırasında konağın hizmetçileri sadece, bu iki adam arasında geçen, sert tartışma seslerini duydular. Fakat bu tartışmanın konusunun ne olduğunu, hiç kimse bilemedi. Söylentilere göre Bay de Girousse, bu görüşme sırasında Bay de Cazalis'e onun dürüst ve namuslu biri olmadığını söyleyerek, yıktığı ve ondan bu aileye bir daha yaklaşmayacağına dair söz aldığı zannediliyor. Böylece ailenin kirli çamaşırları, yine aile arasında yıkanmış oldu. Bay de Girousse ordan çıktığında, hizmetçiler patronlarının misafirini; yüzü sararmış, mahcup ve ezik bir halde kapıya kadar uğurladığını fark ettiler.

Bir saat sonra, yaşlı kont ve Phillippe, Lambesc'e giden arabanın içinde yol alıyorlardı.

XXI
Düello

Okuduğunuz kanlı olaylardan bir yıl sonra, ölümün kara gölgesi yine Marsilya'nın üzerine düşmüştü. Ölüm, tüm şehirde kol geziyordu. Bu sefer kurbanlar, sadece bir düzine yaralı değildi, yüzlerce insanın hayatı tehlikedeydi. Kolera, iç savaşın peşinden geldi.

Yazılıcak olan bu hikâye, tıpkı Marsilya'yı yıkan, salgın hastalıkların hikâyeleri gibi, ıstırap dolu, hazin bir hikâyedir. Bu şehrin durumu; sıcak bir iklime sahip oluşu, Asya'yla devamlı bağlantısı ve eski sokakların pisliği, bunların hepsi birlikte, sanki şehri enfeksiyonların evi ve salgın hastalıkların hızla yayıldığı bir merkez haline getirmişti. Yaz gelir gelmez bu şehir tehlikede oluyordu. O yüzden, en ufak bir ihmalde ve eğer yanlışlıkla, bir afet oluşmasına izin verilirse, tüm kıyı şeridini kaplar, sonra oradan tüm Fransa'ya yayılır.

Temmuz ayı ortalarında başlayan 1849 salgını, çok fazla zarar vermedi. Söylentilere göre Roma'dan ve Cezayir'den gelen hasta askerler, Fransa'ya indiler ve durum, o zaman çok ciddileşti. Bu askerlerin yaklaşık elli tanesi, geldiklerinin ertesi günü öldüler. O andan itibaren salgın, Marsilya'da yayılmaya başladı.

O zamanki siyasetçiler, cumhuriyet hükümetinin 10 Ağustos'ta çıkardığı karamame yüzünden hükümeti suçladılar. Bu karamameye göre, Levant'tan gelen gemilerin, limana girmeleri için, limanda bulunan bir doktor tarafından bir izin almaları yetiyordu. Bu karamame yüzünden, hükümet suçlandı, çünkü çok sayıda ölüm ve şehre salgın hastalıkların yayılmasına yol açtı.

Zaten, bu hastalığın kuluçka dönemi çok yavaştı. Sadece

ağustos sonuna kadar olan zamanda doksan altı kurban verilmişti. Bin iki yüz ölü ile eylül ayının bilançosu, çok kötüydü. Salgın, yaklaşık beş yüz insan daha öldükten sonra ancak ekim ayında bitebildi.

İlk günlerden itibaren delice bir panik, şehirde yaşayan tüm insanları sardı. Marsilya'dan diğer kentlere genel bir göç yaşandı. Koleranın, yeniden saldırdığı haberi, sokaktan sokağa çok büyük bir hızla yayıldı. Bir adam, büyük bir acı çekerek öldü ve sonra bu adamı, birkaç adam daha izledi. Sonra ölenler, gittikçe çoğaldı. Söylentilere göre peş peşe elli cenaze görüldü. Halk, fısıltı halinde birbirine zehirden söz ediyor; zenginlerin, deredeki suları zehirlediklerini söylüyorlardı. Bu düşünceler, kentteki paniği daha da büyüttü. Meydandaki dereden su içen bir zavallıyı, bir işçinin onu dereye bir şey atarken gördüğünü söylemesi üzerine neredeyse linç edeceklerdi.

Korku, insanların hayal gücünü zorluyor ve bu şekilde insanlar, inanılmaz düşünceler üretiyorlardı. Kentte yaşayanlar, şehrin üzerindeki havayla her yere yayılan salgından korunmak için yürürken ağızlarına mendil kapatıyor, su içmeye hatta nefes almaya bile korkuyorlardı. Marsilya'da hayat, durmuştu artık.

Şehir, tamamen boşalmış, imkânı olanlar şehir dışına kaçmıştı. Yandaki köyler, Marsilya'dan kaçanlarla dolmuştu. Bazı insanlar, Nerthe'deki çayırlarda çadırlar kurdular. Onlar için, her sokağın köşesinde, kendilerini ölümün beklediği bir şehirde yaşamaktansa, açık havada veya çadırın altında uyumak, daha güzeldi. Marsilya'yı ilk terk edenler, başka şehirlerde malları olan veya bir yer kiralama gücü olan zengin insanlardı. Sonra işçiler ve çalışanlar, ekmek paralarını kaybetme riskini de göze alarak, atölyelerini bile terk ettiler. Bu afet karşısında herkes korkarak uzaklaşınca, Marsilya terk edilmiş bir kent görünümüne bürünerek, yas havası ile doldu.

Bu şehirde kalanlar sadece, salgınla savaşacak cesareti olanlar veya çok fakir olup, tüm korkularına rağmen mecburen orada kalanlardı. Korkak doktorlar ve hemşireler de kaçarken, enerji ve fedakârlık dolu insanlar, şehirde kaldılar.

Başlangıçtan beri en kötü durumda olan mahallelerde, ilkyardım merkezleri açıldı. Orda görevli olan ve gönüllü çalışan adamlar, korku içindeki insanları sakinleştirmek için gecegündüz çalışıyorlardı.

Marius, bu göreve ilk katılmak isteyenlerden biriydi. Fakat Fine ve Joseph'in ağlamaları üzerine, Marsilya'dan uzaklaşmaya mecbur kaldı. Karısını iyi tanıyordu. Fine, her zaman tehlikeyi paylaşmak ve onun yanında kalmak isterdi. O zaman çocuk da aynı tehlikeli ortamda yaşamak zorunda kalacaktı. Marius, Fine ve Joseph'in kucağında ölecekleri düşüncesinden çok korkuyordu ve sevgisi ağır basınca Marsilya'dan gitmeye karar verdi.

Aile, Saint Just Mahallesi'ndeki eve kaçtı. Orda Cayol'ların eski köy evlerine yakın bir ev kiraladılar. Temmuz ayının son günleriydi. Phillipe, bir yıldan beri Marsilya'ya ayak basmamıştı. Haziran günlerindeki buruk hatıraların silinmesini beklerken, Bay Girousse'un evinde kaldı. Zaten o, artık endişeli değildi. Askerler, önce onu aradılar fakat sonra nüfuzlu dostların etkisiyle, aramayı kestiler. Phillipe, Marius ve Fine'in, Marsilya yakınlarındaki bir banliyöde bulunduklarını öğrenir öğrenmez, çocuğunu öpmek için koştu. Lambesc'te çok sıkılıyordu ve eğer dikkatli olursa orda kalabileceğini kardeşine ispatladı. Kolera, ayaklanmayı unutturdu. Marsilya'dan bu kadar uzakta, hiç kimse gelip onu tutuklamayı düşünmezdi.

Onlar için sakin ve huzurlu bir hayat başladı. O afet, şehri vurup insanları yok ederken, Saint Just'te bulunan o küçük evin sakinleri, güzel günler yaşıyorlardı. Mutluydular ve ister istemez, bencillik içinde yüzdüler. Üst üste yaşadıkları ve onları çok sarsan o kötü darbelerden sonra buldukları mutluluğu doyasıya yaşamak istediler. Artık acı çekmeme sırası onlardaydı.

Dışarıya çok az çıkıyorlardı ve çoğu zaman evde kalıyorlardı. Evin bahçesi onlara yetiyordu. Bu huzur içinde, iki hafta geçti. Bir sabah uyanan Phillipe, bütün gece rüyasında geçmişi gördüğünü ve uzun bir yürüyüş yapmak istediğini söyle-

yerek gitti. Eskiden Blanche'a gittiği yollarda ağır adımlarla dolaşarak, Saint Joseph Değirmeni'ne kadar gitti. Cazalis'lerin malikânesinin arka tarafındaki kozalaklı çam ormanına gelince o mayıs gününü hatırladı. O öğleden sonra Blanche'ın çılgınlıkla kucağına atıldığı ve hayatlarında mutsuzluğun başladığı günü hatırladı. Bu hatıra, hem güzel hem de acıydı. Gençliğini, deli aşklarını hatırladı fakat aynı anda sevdiği tek kadının ağlamasını ve pişmanlığını da hatırladı. Genç adam, gözlerinde biriken iki damla gözyaşının, yanaklarına süzüldüğünün farkında bile değildi. Gözyaşlarını silip, etrafına bakarken ve Blanche'ın onun yanına oturduğu yeri bulmaya çalışırken; karşıdaki yolun ortasında kendisine kilitlenen ve öfkeyle bakan bir çift göz fark etti. Bu gözlerin sahibi Bay de Cazalis'ti.

Eski milletvekili, salgın başlayınca Marsilya'yı ilk terk eden insanlardan biri olmuştu ve zaman kaybetmeden Bonaparte meydanındaki konağından, Saint Joseph Mahallesi'nde bulunan malikânesine kaçmıştı. Orada yalnız yaşıyordu. İçinde gizli fakat çok şiddetli bir öfke vardı. Bay de Girousse'la görüşmesinden sonra içinde gitgide büyüyen eziklik ve şiddetli öfke, onu teslim almıştı. O görüşmenin üzerinden, bir sene geçmişti fakat hâlâ kulaklarında, yaşlı kontun aşağılayıcı sözleri ve aklında da tiksinen bakışları vardı. Beyninde yankılanan o sözler, Bay de Cazalis'i boğuyordu sanki ve kendisini rahatlatmak için birisinden intikam almak istiyordu. Bay de Girousse'a saldıramayacağını anlayınca, hedefi Phillipe olmuştu. Eski milletvekili, onunla yüz yüze gelmeyi çok arzu ediyordu. "Ya ben onu, ya o beni öldürür," diye düşünüyordu.

Parayı artık düşünmüyordu. Lüks ve güç açlığını yenmişti. Cayol'ların yeğeninin servetini terk ettiklerini öğrenince, bu servet artık onun için önemini kaybetmişti. Kalbinde bir tek şiddetli arzu vardı, o da Bay de Girousse'un iğrenmesini, bir düşman kanıyla yıkamaktı.

Eski milletvekili, kendisine ait olan ormanın, ıssız bir yerinde aniden Phillipe'le karşılaştı. Amaçsız bir halde evinden çıkan Bay de Cazalis, kafası öne eğik bir şekilde yürürken,

amacına ulaşacak bir yöntem düşünüyordu ve kader onu, öfkesinin tüm arzusuyla çağırdığı adamla yüz yüze getirdi.

İki adam, birbirlerine sessizce baktılar. İkisi de sanki saldırmak ister gibi hafifçe eğildiler.

Sonra birbirlerine böyle, bir vahşi hayvan gibi yakalanmaktan utandılar ve medeni bir hayvan gibi davranmak istediler.

Sonunda Bay Cazalis, "Sizi, bir yıldan beri arıyorum," dedi. "Siz, beni rahatsız ediyorsunuz, ben de sizi. Bu yüzden ikimizden birinin yok olması gerek."

"Size katılıyorum. Ben de aynı fikirdeyim."

"Bu evde silahlarım var. Beni bekleyin, birkaç dakika sonra döneceğim."

"Hayır! Biz, böyle savaşamayız. Eğer sizi öldürürsem, beni katil olmakla suçlayacaklar. Bize tanıklar gerek..."

"Peki, nereden bulmamızı istiyorsanız, ben kabul ediyorum."

"İki saat sonra her ikimiz de Marsilya'dan ikişer dostumuzu alarak, buraya dönebiliriz."

"Peki. Randevu öğlen. Burada, aynı yerde!"

"Evet aynı yerde!"

Sert fakat sakin bir ses tonuyla konuşmuşlardı. Birbirlerini tetiklemeleri doğaldı ve bu düello, sanki çok önceden yapılması gereken bir şeydi.

Phillipe, hemen Marsilya'ya döndü. Kardeşine, bu durumdan söz etmemeye karar vermişti. Bu düellonun, çok önemli ve tehlikeli olduğunu bildiği için, kimsenin engel olmasını istemiyordu.

Meydana inerken, büyük adımlarla yürüyen Sauvaire'le karşılaştı.

"Beni oyalamayın," dedi Sauvaire, Phillipe'e. "Acele Aygalades'e dönüyorum... Burada insanlar, sinek gibi düşüyorlar. Dün, seksen ölü vardı."

Phillipe, onu dinlemeden, bir düellosu olduğunu ve destek olması için ona güvendiğini söyledi. Düşmanın adını verdikten sonra:

"Ben, sizin adamınızım," diye haykırdı Sauvaire. "Bu alçağın beyni dağılırsa hiç üzülmem."

İkisi birlikte, cesareti tüm Marsilya'da bilinen Bay Martelly'ye gittiler. Armatör, ciddi bir şekilde onları dinledi. Phillipe gibi, düellonun gerekli ve tehlikeli olduğunu düşünüyordu.

"Sizin emrinizdeyim," dedi sadece.

Üç adam, bir araba alıp, öğlen olmadan kozalaklı çam ormanına geldiler. Bay de Cazalis'i beklemeleri gerekiyordu.

En sonunda o da geldi. İki arkadaş bulabilmek için Marsilya'da başarısızca koşturduktan sonra, bir kışlaya gitmeye karar verdi ve ordan, ona tanıklık etmeyi kabul eden, iyi niyetli iki mübaşiri alarak, düello yerine geldi.

Onları getiren araba, Phillipe'in arabasının yanında durduğunda; aceleyle ve sessizce silahlar dolduruldu, adımlar sayıldı, ve tanıklar karışmayı bile denemeden düello başlamıştı. Hiçbir zaman, bir düelloya hazırlık, bu kadar hızlı ve basit olmamıştı.

Yüz yüze geldikleri an, kaderin yardım ettiği Phillipe, silahını kaldırıp ateş etmeye hazırdı.

Yüreğinin derinliklerinden gelen bir his, onu titretti. Bay de Cazalis gelmeden, bir zamanlar altında sevgi dolu günler yaşadığı o kozalaklara hüzünle bakıp, kendini unuttu. O günleri düşündü; dekor aynı, gökyüzünün saf maviliği aynı, ufuktaki huzur aynı. Bazı tesadüfler, böyle acımasızdır.

Silahını kaldırdığında, Blanche'ın kendisine ilk öpücük verdiği yerde bulunduğunu hatırladı. Bu hatıra, onu çok üzdü. Sanki kalbi ona acı bir gerçeği fısıldıyordu: "Günah işlediğim yerde, cezamı çekeceğim."

Ve titreyen bir elle ateş etti. Kurşun, hedefi ıskalayıp, bir kozalağın dalına saplandı.

Ateş etme sırası gelen Bay de Cazalis, silahını kaldırıp, nişan aldığında; yüzü gergin, gözleri coşkuluydu. Sauvaire ve Bay Martelly, suratları sararmış bir halde ve gerilim içinde bekliyorlardı. Phillipe, onu tehdit eden silaha cesurca bakıyor ama aslında onu görmüyordu. O anda bile istemeden Blanc-

he'ı düşünüyordu ve tüm vücudu ve beyni, aynı sözleri tekrarlıyor, "Günah işlediğim yerde, cezamı çekeceğim," diyordu.

Ve ateş!.. Bay de Cazalis'in silahından çıkan kurşun, hedefi buldu ve Phillipe düştü.

Bay Martelly ve Sauvaire, yaralıya koştular. Phillipe, çimenlerin üstüne düşmüştü. Eliyle, göğsünün sağ tarafını tutuyordu.

"Yaralandınız mı?" diye titrek bir sesle sordu eski hamal.

"Ben öldüm..." diye mırıldandı Phillipe. "Benim, burada ölmem gerekiyordu," dedi ve bayıldı.

İki tanık, bir anda ne yapacaklarını bilmediler. Fazla zamanları olmadığı için onlarla birlikte, bir doktor getirmeyi düşünmemişlerdi. Yaralının, en acil şekilde mutlaka Marsilya'ya götürülmesi gerekiyordu.

"Dinleyin," dedi Bay Martelly. "Onu, arabaya yatıralım ve hemen hastaneye götürelim, çünkü en hızlı müdahaleyi orada yaparlar... Siz, bu arada koşun ve kardeşine haber verin.... Fakat, genç kadın ve çocuğun bir şey anlamamasına dikkat edin."

Her ikisi de çok üzgünlerdi. Sanki ailelerinden birini kaybediyorlardı. Sauvaire, aceleyle Saint-Just tarafından gitti. Bay Martelly ise mübaşirlerin yardımıyla, Phillipe'i arabaya taşıdı. Bay de Cazalis, kalbi mutluluktan uçarken, hiç umursamıyor gibi davranarak, arkasına bile bakmadan gitmişti.

Armatör, arabacıya yavaş gitmesini söyledi. Yaralı, bir saat süren bu hüzünlü yolculukta, baygın bir halde yatarken, Bay Martelly, onun solgun ve sallanan başını tutmuştu. Yarasının üstüne, temiz bir mendil koymuştu fakat onun zayıf görüntüsüne bakınca, Phillipe'in hastaneye kadar dayanamayacağından korkuyordu.

Nihayet hastaneye ulaştılar. Bay Martelly acil bir yaralı getirdiğini söyleyince; hastane görevlileri, önce sert bir şekilde bütün odaların dolu olduğunu söylediler fakat sonra Phillipe'i aldılar, ancak yer olmadığı için, koleralı hastalarla aynı bölüme yatırdılar. Geldiğinde Phillipe'i muayene eden doktor, ümitsizce kafasını salladı ve:

"Herhangi bir bölüme koyulabilir, önemi yok," dedi.

Bay Martelly, Phillipe'le birlikte hastanede kaldı. Marius, gelmeden onu bırakmak istemedi. Phillipe'in yattığı odanın hali, içler acısıydı. Bütün eşyaların rengi solmuştu. Yatak iki grup halinde duvar boyunca, koğuş gibi yerleştirilmişti. Sanki mezar gibi aralıklı ve düzenliydiler ve sanki bu yataklarda, şiddetli acı çeken, kasılmış hastalar, ceset gibi görünüyordu. Bu uzun, soğuk ve karanlık odada, afet bağırıyordu.

Dindar, narin ve hassas kadınlar, yatakların arasında dönüp dolaşıyor, doktorların işlerinde yardımcı oluyorlardı.

Bay Martelly, Phillipe'in yatağının ucuna oturmuştu ve acı çekenlerin yanına koşarak, yumuşak hareketlerle onları sakinleştiren rahibeleri izliyordu.

Birkaç adım ötede gördüğü, ölmek üzere olan bir adamın son dakikalarını, şefkatli sözleriyle hafifletmeye çalışan bir rahip dikkatini çekmişti. Bu adamın acıdan gerilmiş olan suratı, ona hiç yabancı gelmedi. Yaklaşınca yatan adamın, Rahip Chastanier olduğunu gördü. Yüreğinde çağlayan acıma hissi ve merhamet duygusunun kurbanı olan rahip öldü. Salgın başladığından beri, bir dakika istirahat etmeden, gece gündüz çalışıyor, sürekli çatı katlarına çıkarak, afetin vurduğu fakir insanları ziyaret ediyordu. Garibanlara yardım etmek için, tüm varlığını sattı ve sadece üstüne giydiği giysilerle kalınca, zenginlerden dilenmeye başladı. Sabah, eski şehirde bulunan bir evden inerken, sokakta öldürücü bir kolera krizi yaşadı. Aceleyle getirildiği hastanede, iki saatten beri huzur içinde, korkunç acılar çekiyordu.

Ölümünden birkaç saniye önce ona yaklaşan Bay Martelly'nin gözleri karardı, bir şey göremez oldu. Fakat yaşlı rahip, armatörü tanıdı. Hafifçe gülümsedi fakat tek söz edemedi. O anda, elini kaldırdı ve gökyüzünü işaret etti.

Rahip Chastanier ölünce Bay Martelly, bir süre sessiz kaldı. Sonra bir ceset hareketsizliğinde olan Phillipe'in yanında oturmaya devam etti. O anda genç bir rahibe, Rahip Chastanier'nin yanında birkaç dakika diz çöktükten sonra, yaralıya bir yardımı dokunur mu diye Phillipe'e bakmaya geldi.

Genç rahibe, Phillipe'in yüzüne bakar bakmaz, allak bullak oldu. Acı dolu gözlerini, genç adamdan ayıramıyordu. Heyecandan göğsü sıkışmış bir halde, öylece kalakaldı.

O an, Sauvaire'le birlikte Marius girdi odaya. Ağabeyini, böyle hareketsiz ve cansız yatarken görünce, boğulurcasına ağlamaya başladı. Phillipe'in düello yaptığını ve yaralandığını duyunca, şaşkınlıktan aptala dönmüştü. Bu acı haberi aldığı ilk anda nutku tutulmuştu ve ağlayamamıştı bile. Sauvaire, Marius'un bu sessizliğinden çok endişe ediyordu.

Yaralı ağabeyi ile yüz yüze gelince ağlamaya başladı. Öfkeli bir ses tonuyla bağırarak, bir doktor istedi ve yaralının mutlaka iyileştirilmesini talep etti. Odada bulunan doktor, bu acılı sahne karşısında, yarayı yeniden temizlemeyi kabul etti. Fakat doktor bunu yapmaya kalkınca, çektiği acı yüzünden inleyen Phillipe'in feryadı, Marius'un yüreğini dağladı.

Bu işkence çığlığı, genç rahibeyi ürküttü. Tam Phillipe'in yanına yaklaştığı sırada, Marius onu gördü.

"Siz! Burada!" diye öfkeli bir şekilde mırıldandı. "Ah! Tabi ki, aşkınızın sadece dert ve felaket getirdiği bu zavallı insanın, son dakikalarına, tanık olmak isteyeceğinizi bilmeliydim... Siz, benim ağabeyimi öldüren amcanızın, aynı karaktere sahip olan yeğenisiniz!"

Genç rahibe, ellerini çaresizlikle birleştirmiş bir halde, Marius'a yalvararak ve ezik tavırlarla bakıyordu. Ona cevap veremiyordu, çünkü acıdan boğazı düğüm düğüm olmuştu.

"Beni affedin," dedi genç adam. "Ne dediğimi bilemedim... Siz, burada kalmayın. Phillipe, gözlerini açtığında, sizi görebilir... değil mi? Şiddetli duygulardan korumalıyız onu."

Phillipe, bir çocuk gibi konuşuyordu. Sanki uykusunda bir şeyler mırıldanıyordu. Saint-Vincent de Paul rahibelerinin giysilerini giymiş olan Blanche'ı görünce, sanki bir hayal görüyormuş gibi geçmişindeki tüm acıları, yeniden hatırlıyordu.

Blanche, afetin başladığı ilk günlerde Marsilya'daki hastanede çalışmak için başvurmuştu. O kadar fedakârdı ki, bir şehit cesareti göstererek, ölümle burun buruna yaşıyordu. Hiç kimse, bu kızın masalsı doğumunu, çok zayıf ve narin geçen

çocukluğunu, düşünmezdi. Bu korkuç ortamda can çekişen adamların suratlarına eğilip, gülümseyerek, onların son dakikalarını kolaylaştırıyordu. Birkaç kez, ödemesi gereken borcunu ödediğini söyleyerek, onu oradan uzaklaştırmak istediler. Fakat o, kalmak için o kadar ısrar etti ve o kadar yalvardı ki kalmasını kabul ettiler. Ölüm, bir aydan beri genç kadına saygı gösteriyordu çünkü o, bir aydan beri ölüme meydan okuyordu.

Rahip Chastanier'nin çektiği işkence ve Phillipe'in önünde cansız yatan görüntüsü, genç kadının kalbini parçaladı. Kısa bir süre sendeledi ve sonra Blanche'ın insanlığı tamamen uyandı.

Blanche, Marius'un işareti üzerine biraz geri çekildi. Doktor, o anda pansumanı bitiriyordu. Phillipe, gözlerini açtı ve etrafına, heyecanlı bir şekilde baktı. Kardeşini görünce, her şeyi hatırladı.

İnsanüstü bir çabayla, gözyaşlarını durdurmayı başaran Marius, hafifçe Phillipe'in üstüne eğildi ve, "Joseph'i göremiyorum," dedi Phillipe, nefes kadar hafif bir ses tonuyla, "Nerede o?" diye devam etti.

"Geliyor," dedi Marius.

"Hemen, değil mi? Onu görmek istiyorum... hemen... hemen..."

Gözlerini tekrar kapattı. Marius, yalan söylüyordu. Mutsuzluklarını birkaç saat ertelemek için, Fine ve Joseph'e bir şey söylemeden koşmuştu hastaneye. O an ağabeyinin bu son arzusunu yerine getirmek için çocuğu da yanında getirmiş olmayı, dünyadaki tüm varlığını feda edecek kadar çok istedi.

"Gidip çocuğu getireyim mi?" diye sordu Sauvaire, bu koleralı hastalar arasında, kendini çok huzursuz hissediyordu fakat gitmeye de cesaret edemiyordu.

Marius, bunu hemen kabul etti ve eski hamal aceleyle gitti.

Phillipe, bunu kesin duymuştu ki gözlerini açıp, bakışlarıyla kardeşine teşekür etti. Başına çevirirken, o an kendisine yaklaşmakta olan Blanche'ı görünce, yüzü mutlulukla değişti.

"Öldüm mü acaba?" diye mırıldandı. "Ah bu sevgili ve sevecen hayal!" dedi ve yeniden bayıldı.

XXII
Ceza

Phillipe'i götüren araba uzaklaşınca, Bay de Cazalis candan bir şekilde, kendisine tanık olmayı kabul eden mübaşirlere teşekkür etti.

"Baylar," dedi, "Sizi rahatsız ettiğim için affedin ve sizi, Marsilya'ya kadar götürmeme izin verin,"

Mübaşirler, kibarlık göstererek tek başlarına Marsilya'ya gidebileceklerini söylediler. Fakat Bay de Cazalis, çok ısrar etti. İşin gerçeği, Phillipe'in ölüp ölmediğini bilmek istiyordu. Hemen sevinmek ve mutlu olmak istemedi, önce düşmanının gömüldüğünden emin olmalıydı.

Eski milletvekili ve mübaşirleri götüren araba, Aix Caddesi'nden geçerken, Notre-dame de la Garde'ın heykelinin, bir tören havasında kiliseye götürülmesini kutlayan, ayin alayı tarafından durduruldu. Bu Meryem Ana, Marsilya'nın koruyucusuydu. Halkın dertlere boğulduğu zamanlarda; şehrin sakinleri, onu sokaklarda dolaştırır, onun ayaklarına kapanırlar ve Tanrı'nın merhameti için ona yalvarırlardı.

Bay de Cazalis, bu manzaradan çok rahatsız olmuştu. Yaklaşık on beş dakika, orada kalmak zorundaydılar. Bu ayin alaylarının tümünü, içinden cehenneme yolluyordu, çünkü Phillipe'in haberleri öğrenmek için çok acelesi vardı.

Fakat Meryem Ana tam onun yanından geçerken, bir anda içinde ölümcül bir soğukluk hissetti. Mübaşirlerinden birinin omzuna dayandı, gittikçe sararmıştı ve aniden, acı dolu sesler çıkararak arabanın dibine düştü,

Sersemleştiren bir kriz, onu yere vurdu. Phillipe'in elinden kurtulmuştu, fakat kolera, onun cezasını vermeyi biliyordu.

İki mübaşir, hemen arabadan çıkmışlardı. Halk, bu arabada koleralı bir adam götürüldüğünü anlayınca, korkuyla kaçtılar.

Mübaşirlerden biri arabacıya, "Hemen götürün hastaneye," diye bağırdı ve arabacı atı hızlandırdı. Araba, birkaç dakika sonra eski şehre girdi ve hastanenin yanma durdu.

İki kişi, Bay de Cazalis'i kolera odasına götürmek için yardım etmeye geldiler. Bir tek boş yatak vardı ve o yatak da Phillipe'in yanındaki yataktı.

Suratı sararmış olan eski milletvekilini getirdiklerinde, onu tanıyan Marius ve Bay Martelly, ilahi bir korkuya kapıldılar.

Bay de Cazalis, kaderin ona oynadığı oyunu ve hastane yatağında kiminle komşu olduğunu hemen anlamadı. Hastalık, onu şiddetli bir şekilde sarsıyordu... İşi bitmişti. Bir titreme nöbeti geçiriyordu. Bir ara biraz doğrulmaya çalıştı ve sonunda, yan yatakta hâlâ baygın yatan Phillipe'i gördü. Önce düşmanını öldürdüğünü zannederek, alaylı bir şekilde güldü. Sonra kendisinin de ölmek üzere olduğunu ve intikamının tadını çıkarmak için fazla zamanı olmayacağını hatırladı ve öfkeden bağırarak, sert bir şekilde, tekrar yatağına uzandı.

"Beni kurtarın!" diye bağırdı. "Ben, yaşamak istiyorum. Oh! Ben zenginim, size öderim!"

Gittikçe şiddetlenen acılarla dönüp duruyordu, sanki içini yırtıyorlardı.

Phillipe, o anda gözlerini yeniden açtı. Kulaklarında çınlayan düşmanın sesi, genç adamı vücudunun saran ölümcül baygınlıktan çıkardı. Kafasını kaldırıp Bay de Cazalis'i gördüğünde, sanki bir rüyada olduğunu düşündü.

Bay de Cazalis, yaralının yeniden hayata döndüğüne görünce ve ona baygın bir şekilde baktığını fark edince, öfkeye ve korkuya kapıldı.

"O ölmedi!" diye haykırdı. "Ah! Bu alçak yaşayacak ve ben öleceğim!"

İkisi, birbirlerine baktılar. Nefretleri onları, ölürken bile

birbirine çarpıyordu. Sessizlik içinde, aniden ilahi bir ses duydular:

"Ellerinizi, birbirinize uzatın. Bunu istiyorum. Bu öfkeyi, öbür dünyaya götürmemelisiniz."

Kafalarını kaldırıp baktıklarında, ayakuçlarında durmakta olan gri giysiler içinde dimdik duran Blanche'ı gördüler. Genç kadın, her ikisine de büyümüş gibi geldi.

Phillipe, konuşmadan ellerini birleştirdi. Kendini öbür dünyada zannediyordu. Orda çoğu zaman sevgilisini hayal ediyor ve rüyasına devam ediyordu.

Bu barış sözlerini duyunca, Bay de Cazalis dişlerini sıktı. Yeğeninin, onu bu halde görmesi sinirlerini bozdu.

"Neden buraya geldin?" diye bağırdı. "Öleceğimi biliyordun ve ölüm sahnemi izleyerek zevk almak için koştun, değil mi?"

"Dinleyin," dedi Blanche. "Tanrı, size hesap soracak. Onun önüne karanlık ve nefret dolu bir ruhla çıkmayın... Tanrı aşkına, Phillipe'e uzatın elinizi."

"Hayır! Bin kere hayır! Onunla barışacağıma lanetleneyim daha iyi.... Silahımı ona doğrulttuğumda onun öleceğini biliyordum. Onu kurtarmayı ve tekrar sevgili olmayı düşünme!"

Tehdit ederken, yumruğunu gökyüzüne doğru uzatıyor ve nefret dolu kelimeleri, yeğeni ile Phillipe'e doğru adeta tükürürcesine söylüyordu. Hastalık, onu daha da çok sarmıştı ve ölümün soğuk nefesini şimdiden hissediyordu ve öleceğini bilmenin korkusu, vahşi ama güçsüz bir hayvana çevirdi onu.

Blanche, birkaç adım geriye gitti. Ona, sevecen ve şefkatli gözlerle bakan yaralının yatağına dayandı ve ona doğru eğilerek, yumuşak sesiyle:

"Bu adama el uzatır mısınız?" diye sordu Phillipe.

Phillipe, gülümsedi.

"Evet," dedi Blanche'a. "Ben, onu affediyorum ve Tanrı'dan da onun affını diliyorum... Ben, seninle yaşamak istiyorum, Tanrı yanında... değil mi? Sen, Tanrı'ya beni cennetine kabul etmesi için dua edeceksin?"

Blanche çok duygulandı ve titreyerek can çekişen adamın elini tuttu.

"Elinizi verin," dedi Bay de Cazalis'e.

"Hayır asla asla!" diye bağırdı koleralı adam, yaşadığı krizin ortasında. "Ben, sizinle yaşamak istemiyorum, Tanrı'nızın yanında bile. Cehennemin tüm evlerini tercih ederim... git... asla asla!"

Ve ellerini birbirine kenetledi, bağırırken eli burkuluyordu "Asla asla!" O an, bir spazm tuttu onu ve öldü. Cesedi, o şekilde yamuk kaldı.

Blanche, çok üzgündü. Başını çevirip Phillipe'e baktığında onun da son nefeslerini vermek üzere olduğunu anladı. Güçsüz bir şekilde Blanche'ın elini tuttu. Bir an gözbebekleri netleşti ve belli belirsiz gülümsedi. Kendisinin çoktan öldüğünü zannediyordu. Artık orda bulunan kardeşini veya görmek istediği oğlunu düşünmüyordu.

"Değil mi?" diye fısıldadı kendini bırakarak, "Beni de götüreceksin?"

Bu sözler, Phillipe'in son sözleri oldu ve Blanche'ın cevabını duyamadan son nefesini verdi. O anda Fine ve Joseph odaya girdiler. Marius, ağabeyinin gözlerini kapattı. Fine, çok üzgündü, gözyaşları içinde diz çöktü. Zavallı küçük Joseph ise yatağının ucunda, yalnız kalmıştı ve ne olduğunu anlayamadan hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Joseph odayı girer girmez, Blanche bütün duygusallığıyla ve özlemle ona bakıyordu. Birden annelik içgüdüsüyle, Joseph'in hastane ortamında tehlikede olduğunu hatırladı. Hâlâ avuçlarında olan Phillipe'in elini öptü ve sonra birden çocuğu alıp, koşarak götürdü.

Bay Martelly'nin, Fine ve Marius'u götürmesi gerekiyordu. Marius tam çıkmak üzereyken, ölmekte olan bir bayanın sesi onu çağırıyordu.

"Siz, beni hatırlamadınız," dedi bu kadın. "Zavallı Armande'i unuttunuz. Affımı istemeden önce, sizi görmek için yemin etmiştim. Bu hastaneye hizmetçi olarak girdim ve şimdi ölüyorum... Elinizi verir misiniz?"

Marius, bu zavallının elini tuttu. Nerede olduğunu o an anlamıştı genç adam. Kendi acısına dalan Marius, etrafına hiç bakmamıştı. Bir anda, bu acılarla dolu odayı sanki ilk defa görüyormuş gibi incelemeye başladı. Marius, Bay Martelly'nin, kendisine Rahip Chastanier'nin cesetini gösterdiği andan itibaren ölümün, ayakta durduğunu ve kocaman kollarını yana açmış bir halde çok yakınlarında olduğunu fark etti. Fine'le birlikte dışarı çıktıklarında, sanki Marius'un başı dönüyordu.

Merdivenleri çıkarken Joseph'in yokluğunu fark ettiler. Her yere sordular, her köşeyi aradılar. Sonra nihayet, hastanenin içindeki avlunun bir köşesinde buldular onu. Saint-Vincent de Paul'den kendisini coşkuyla ve sevgiyle öpen bir rahibenin kucağındaydı.

Marius, ertesi gün ağabeyinin cenazesinden dönerken, Rahibe Blanche'ın, o gece kolera krizinden öldüğünü duydu.

XXIII
Son

On yıl geçmişti.

Bay Martelly, emekliliğini Endoume'un kayaları üstünde yaptırdığı villada, kardeşiyle birlikte geçirdi. Hürriyetin, Fransa'da kötü büyüyen bir bitki olduğunu düşünmek ve demokratlığı, hiç göremeden öleceğinden emin olmak onu kahrediyordu.

Marius, Darse Caddesi'ndeki ofislerde onun yerini almıştı. Annesi ve annesinin amcasının ölümünden sonra Joseph'e kalan servet sayesinde, Marius işleri epeyi büyütebildi. Artık Armatör Cayol'lar, Marsilya'nın en büyük şirketi.

Çift, çok uzun zaman bekledikleri mutluluk ve sevgi içinde yaşlandı. Fine, hâlâ sevecen ve yumuşak tavırlarla etrafına huzur saçıyor. Kardeşi Cadet, şirketin ortaklarından ve aynı zamanda en çalışkanlarından biri.

Joseph ise, artık 19 yaşında uzun boylu genç bir delikanlı. Blanche'ın narin güzelliğini ve babasının coşkulu enerjisini taşıyor. Okulundan yeni mezun oldu ve servetini yöneten amcasıyla birlikte çalışmak istiyor.

Bazı akşamlar aile toplandığında, geçmişten konuşuyorlar. Sevgili Blanche ve Phillipe'ten söz ediyor, fakat artık acı dolu gözyaşları dökmüyorlar. Huzur döndü ve hatıralar sanki hüzünlü ve uzaktan gelen bir şarkı gibi oluyor.

Joseph, her yıl Bay de Girousse'la av mevsimini açmak için Lambesc'e gidiyor. Kont oldukça yaşlı fakat hâlâ gençliğindeki genç ve orijinal ruhu sahip. Büyük bir fabrika kurmaya karar verdiği için artık sıkılmıyor zaten.

"Ah!" dedi birçok kez genç adama. "Soyluların benden nasıl söz ettiklerini bir duysanız! Onlara göre bir devrimci olan ben, bir sanayiciyle evlenerek, uygunsuz bir evlilik yapmış oldum... Ben, bir işçi doğmadığım için çok üzülüyorum, çünkü olsaydım eğer, hayatımın en güzel elli yılını, Fransa'nın bir köşesinde, işsiz güçsüz bir hayat yaşayarak geçirmezdim."

Joseph'in en büyük dostu Sauvaire. Eski hamal artık romatizmalı olmasına rağmen hâlâ kendine özgü zafer hareketleri yapmaktan vazgeçmedi... Güneşli günlerde, hâlâ la Cannebiere'de gururunu okşayan gezintiler yapar. Yanından geçen bütün kızların, kendisine aniden âşık olduklarına gerçekten hâlâ inanıyor.

Joseph, ona göre çok mantıklı bir çocuk.

"Bu hayatta eğlenmeliyiz," diyor genç adamın sırtını sıvazlarken, "Benim zamanımda, sabahtan akşama kadar gülerdik. Ah! Yüce Tanrım! Zamanında ne güzel partiler verdim! Şehrin tüm güzel kadınları, benim sevgililerimdi. Amcanıza sorun. Cliaron'dan söz edin. İşte o kadın, bana ne çok para harcattı!"

Sonra, söylemekten bıkmadığı ve sürekli tekrarladığı geçmişe ait bir hikâyeyi, daha kısık sesle Joseph'e söyledi:

"Rahipler, benden çaldılar onu."